

**SEEN BY
PRESERVATION
SERVICES**

DATE...30-7-86**.....**

**For use in
the Library
ONLY**

LL

V816

Yse.3

Cl. Sem.

Virgil

DEPARTMENTAL LIBRARY.

SERVII GRAMMATICI

QVI FERUNTUR

[In Vergilii carmina commentarius recens. Georg
Thilo et Hermannus Hagen] Vol. 1'

IN VERGILII AENEIDOS LIBROS I—III COMMENTARIJ.

RECENSUIT

GEORGIUS THILO.

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEUBNERI.

A. MDCCCLXXXVIII.

13

13337

her face i only
6

PRAEFATIO.

Priori huius voluminis fasciculo prolegomena adiungere constitueram, quibus novae editionis rationem explicarem. nunc et temporis angustia et ambitu huius fasciculi praeter opinionem aucto eam commentationem alteri seponere cogor, qui quarti et quinti libri commentarios complectens quam primum fieri poterit edetur. interim satis habeo de codicibus quibus in his tribus libris recensendis usus sum et de externa huius editionis forma pauca praefari.

Atque is quidem commentarius, quem Servii esse et librorum inscriptionibus et aliis testimoniis confirmatur, antiqua quam technici vocant litteratura impressus est. ad eum recensendum hi libri adhibiti sunt:

Bernensis 363 (*B*) membranaceus, saeculi VIII. fol. 1—138 Servii bucolicon georgicon Aeneidos I—VII, 16 commentarios neglegenter scriptos et haud paucis locis valde decurtatos continet. primi Aeneidos libri commenta cum hoc codice contuli anno 1855.

Carolirubensis 186 (*K*) membr. saeculi VIII, olim monasterii Reichenaviensis, continet Servianum georgicon et Aeneidos I 4—338 commentarium 'circa troianos' — 'hi qui de chalcide uenerant ciuitate euboice.' contuli anno 1876.

Lipsiensis bibliothecae senatoriae rep. I n. 36 (*L*), membr. saec. X, continet Servii in Vergilii carmina commentarium. contuli partim anno 1856 partim anno 1876.

l huius libri correctores, quorum alter primo librario prope aequalis fuit, alter saeculo XI vel XII libri Frisingensi similis scripturas adiecit.

Hamburgensis (*H*) bibliothecae publicae, membr. saeculi XI. continet fol. 1—222 Vergilii carmina et Servii commentarios in marginibus adscriptos. contuli anno 1875.

Monacensis (*M*) cod. lat. 6394, olim Frisingensis 194, membr. saeculi XI. continet Servii in Vergilii carmina commentarios.

m huius libri corrector.

Monacensis (*E*) eod. lat. 18059, olim Tegernseensis 59, membr. saeculi XII. continet fol. 1—162 Servii in Vergilii carmina commentarios. secundum et tertium Aeneidos librum contuli anno 1876.

e huius libri corrector, qui haud scio an ipso Frisingensi usus sit.

Dresdensis (*D*) bibliothecae regiae D. 136, chartaceus saec., XV in Italia exaratus. ex hoc libro Hugone Ilbergio intercedente Martinus Langius ea quae docti Itali saec. XV Servii scholiis addiderunt (cf. mus. Rhen. XIV p. 548 sq.) in meum usum diligentissime exscripsit: quae additamenta e contextu verborum inter librorum testimonia ablegavi.

Ne modum excederet critici apparatus collectio, horum librorum scripturae non sunt integrae in adnotatione exhibitae, nisi ubi scriptorum verba a Servio laudata sunt aut rerum expositarum dignitas ut plene proferrentur codicum testimonia suadebat: quamquam videor adfirmare posse nihil a me neglectum esse quod aliquid utilitatis haberet.

Inclinatis litteris impressa sunt ἀδελφότης illa quae Petrus Daniel Aurelianensis anno 1600 primum edidit. is primi et secundi Aeneidos libri commentarios e duobus codicibus auxit, e Fuldensi et ex eo qui nunc est Parisinus 1750. ille (*C*) hodie in Cassellana bibliotheca asservatur. saeculo nonio vel decimo incunte in membranis scriptus est. continet Servii commenta ad Aen. I—VI eaque in primo et secundo libro multis scholiis locupletata. plures correctores expertus est, e quibus eum qui ex archetypo, ut videtur, primi librarii errores sustulit *C*² dixi, alterum qui saec. XV Serviani cuius libri scripturas invexit *C*³. eorum quaternionum qui ad primum et secundum librum pertinuerunt secundus, quartus, nonus, undecimi tria folia extrema, duodecimus interiorum, praeterea tres membranae quae septimo additae erant. deperditorum memoria e conlatione petenda est a Caspare Scioppio in usum Petri Danielis facta, quam is ad suum exemplar accommodatam in appendice edidit. Danielinis scripturis, quas inde quod in appendice nihil adnotatum est easdem Fuldensis fuisse conieci, *C*^{*} signum adposui. totum codicem contuli anno 1855, primum et secundum librum iterum anno 1876. Parisinus 1750 (*P*) saeculo decimo in membranis scriptus continet scholia e libro Cassellani simili excerpta. hoc codice ad ipsam editionem adornandam adhibito Daniel ut nova scholia edidit ita e Servianis non nulla abiecit: unde factum est ut accurate quid haberet ille liber in adnotatione indicandum esse putarem. ceterum cum haec scholia emendata plerumque proposuerim, ubi operae pretium esse videbatur codicis scripturam rotundis unciis inclusam addidi.

Floriacensis Danielis, nunc Bernensis 172 (*F*) membr. saeculi noni vel decimi ineuntis, continet Vergilii bucolica, georgica, Aeneidos lib. I—V 852. ad primum et secundum librum nulla scholia adscripta sunt, ad tertium quartum quintum Servii commenta cum scholiis a Daniele editis. praesto mihi fuerunt quae Hermannus Hagenus ex hoc codice in suum usum exscripsit. ipse librum excussi Bernae anno 1876.

Bernensis 167, (*G*) fortasse Autisiodorensis Danielis, membr. saeculi X, continet Vergilii bucolica georgica Aeneidos lib. I—XII 771. primi et secundi libri margines perpauca scholia habent, inde a tertio libro ea adscripta sunt quae in sinistris Floriacensium membranarum marginibus exstant. hunc codicem cum ex Floriacensi vel ex eius archetypo exscriptum esse viderem, non totum contuli, sed in locis gravius corruptis inspexi.

Turonensis (*T*), nunc Bernensis 165, continet bucolica georgica Aeneidos I—XII 918 saeculo nono scripta. et supra versus et in marginibus a variis manibus, quarum nulla decimo saeculo recentior videtur, scholia adscripta sunt. quae ad primum et secundum Aeneidos librum spectant pleraque Tiberii Donati sunt. a tertio libro ea manus quae tironianis notis saepius usa est ex Servii commentariis non nulla aut contracta aut dilatata adpinxit, reliquae e Danielis scholiis multa adscripserunt eaque aut integra aut cum Tiberii Donati scholiis coniuncta; nam Serviana nisi perpaucis locis non curaverunt. contuli hunc codicem Bernae anno 1876.

Ambrosianus S. 83 part. sup. chartaceus saeculi XVI continet 'excerpta e Servii schedis ineditis.' ex Danielis codicibus homo doctus si quid inter scriptorum locos a commentatoribus laudatos et scholia memorabile visum erat exscripsit et passim emendavit. contuli librum anno 1857.

In scholiis a Daniele primum editis integras dedi librorum scripturas. ubi transpositione usus sum ipsa verba transposita ab initio et in fine asterisco signavi, quem verborum ordinem libri praeberent in adnotatione indicans. in contextu quae e coniectura addita sunt rotundis, quae abicienda videbantur 'quadratis uncis includenda curavi. idem signum lemmatis a me suppletis adposui. locos scriptorum a Servio ceterisque scholiastis laudatorum in margine inferiore indicavi, nisi quod a libro secundo versuum ex Aeneide citatorum numeri in ipso contextu additi sunt. in eadem adnotationis parte commemoravi quae apud alios scriptores Servianis similia inveni: e quibus pauca auctorum sunt, multo plura imitatorum.

Ex impressis exemplaribus haec adhibui: Roberti Stephani a.

1532, Georgii Fabricii a. 1575, Petri Danielis a. 1600 Abrahami Commelini a. 1645, Pancratii Masvicii a. 1717, Petri Burmanni a. 1764, Alberti Lionis a. 1826. Fabricium moneo e libro Dresdensis simili Servium edidisse, Commelino praesto fuisse Danielinae editionis exemplar a Claudio Salmasio multis locis emendatum, Masviciū Theodori Ryckii schēdis usum esse. scripturas aut omnibus aut plerisque impressis exemplaribus communes 'valgo' receptas dixi, raro iis \varnothing signum adposui.

Restat ut eis viris egregiis qui in hoc opere perficiendo mihi affuerunt gratias agam quam maximas. Atque Fridericus Schoellius non solum in plagulis corrigendis lubentissime me adiuvit, sed etiam quae inter corrigendum ipsi in mentem venerant continuo mecum communicans et dubitationem movens siquid parum recte administrasse videbar optime de hoc libro meritus est. codicibus autem procurandis transmittendisque sibi me devinxerunt Gulielmus Brambachius et Alfredus Holderus Carolinuhenses, Carolus Halmius Monacensis, M. Islerus Hamburgensis, Ioannes Schubartius Cassellanus, Carolus Zangemeisterus Heidelbergensis.

Scr. Heidelbergae mense Octobri a. MDCCCLXXVIII.

Georgius Thilo.

SERVII GRAMMATICI
IN VERGILII AENEIDOS LIBRVM PRIMVM
COMMENTARIVS.

In exponendis auctoribus haec considerata sunt: poetae vita, titulus operis, qualitas carminis, scribentis intentio, numerus librorum, ordo librorum, explanatio. Vergilii haec vita est. patre Vergilio matre Măgia fuit; civis Mantuanus, quae civitas est Venetiae. diversis in locis operam litteris dedit; nam et Cremonae et Mediolani 5 et Neapoli studuit. adeo autem verecundissimus fuit, ut ex moribus cognomen acceperit; nam dictus est Parthenias. omni vita probatus uno tantum morbo laborabat; nam inpatiens libidinis fuit. primum ab hoc distichon factum est in Ballistam latronem

Monte sub hoc lapidum tegitur Ballista sepultus: 10
nocte die tutum carpe viator iter.

scripsit etiam septem sive octo libros hos: Cirin Aetnam Culicem Priapeia Catalepton Epigrammata Copam Diras. postea ortis bellis

1 In exponendis . . . vita om. *B* || actoribus *G* || nita poetae *E* || 2 scribendi intentio *G* || 3 Vergilii] uirgilii libri. semel monco ubicumque poeta nominetur antiquam me nominis formam posuisse quam pleniores libri, ut generatim loquar, aut plerumque aut non minus saepe quam recentiore praebent. Serviani libri excepto Karoliruhensi prope constanter Virgilius exhibent. || est om. *M* || ortus fuit (est Lion) patre exemplaria impressa || Vergilio] figulo Paris. 7959 fortasse recte, uirgilio reliqui || 4 matre uero *G*, sed uero supr. vers. || magia *GH*: maia *B* Paris. *ME* maia *L* || fuit natus le || ciues *G* || 5 mediolanii *L* || 7 acceperit Paris.: acciperet reliqui || panthenias *G*, sed prior n e corr. || 8 unum *B*

una *G* || morbo *B* uitio *E* || laborat *LH* (corr. *I*) || primum ab hoc disticon factum est Paris. *IMEL*: primum ab illo hoc disticon factum est *B* primum disticon in balistam latronem composuit *G* primum a disticon caepit quod factum est *I* primum a Virgilio hoc distichon factum est exemplaria impressa || 9 ballistam *M*: balistam reliqui || 10 ballista *M*: balista reliqui || 11 di *L* (die *I*) || 12 hocto *L* || cirina etnam *BLH* Paris. cirina etnam *G* cirina etnam *M* cinna etnam *E*

(at cirina e in marg.) || 13 priapeia *H* || calepton Paris. catelepton *V* Burmanni catalectum *G* catalecton reliqui. cf. post Bergkium mus. rhen. t. XX

p. 291 *R. Ungerus ann. phil. t. CXIII* p. 429 sqq. || epigrammatam *GH* || copam diras *G* (quae supra versum sunt alia manus addidisse videtur)

civilibus inter Antonium et Augustum, Augustus victor Cremonensium agros, quia pro Antonio senserant, dedit militibus suis. qui cum non sufficerent, his addidit agros Mantuanos, sublatos non propter civium culpam, sed propter vicinitatem Cremonensium: unde ipse in bucolicis Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae. amissis ergo agris Romam venit et usus patrocínio Pollionis et Maecenatis solus agrum quem amiserat meruit. tunc ei proposuit Pollio ut carmen bucolicum scriberet, quod eum constat triennio scripsisse et emendasse. item proposuit Maecenas Georgica, quae scripsit emendavitque septem annis. postea ab Augusto Aeneidem propositam scripsit annis undecim, sed nec emendavit nec edidit: unde eam moriens praecepit incendi. Augustus vero, ne tantum opus periret, Tuccam et Varium hac lege iussit emendare, ut superflua demerent, nihil adderent tamen: unde et semiplenos eius invenimus versiculos, ut hic cursus fuit, et aliquos detractos, ut in principio; nam ab armis non coepit, sed sic

Ille ego, qui quondam gracili modulatus avena
carmen, et egressus silvis vicina coegi
ut quamvis avido parerent arva colono,
gratum opus agricolis, at nunc horrentia Martis
arma virumque cano

et in secundo hos versus constat esse detractos

(II 566)

aut ignibus aegra dedere.

iamque adeo super unus eram, cum limina Vestae

5 in bucolicis] IX 28 || 15 hic] A. I 534

1 civilibus bellis *E* || cremonensiam *II* || 2 quia] qui *M* quia *E* || 3 mantuanis *B* mantuanas *H* || 4 civilium *B* || 5 bucolicis *B* bucholicis *L* || ne *LE* || misere *II* || 7 maecenatius *II* || meruit] meruit adipisci, sed adipisci *supra* *versum* *G* recipere meruit *E* || 8 bucolicum *B* bucholicum *L* || 10 septem] VI vel VII *B* VII. *L*, sed altera *U* litterae pars attrita est. || annis *om.* *H* || 11 praepositam *HM* prepositam *L*, sed *e* *ex* *corr.* ut videtur. || 12 nec edidit *Paris.*

-/- scripsit uel cecinit
nec edidit *B* nec edidit *M*: nec cecinit *G* ne///ceciuit *L* (nec cecinit *fuisse*
at edidit
videtur) neccidit *II* nec cecinit *E* || 13 nectandum *G* || tucam *H* (*corr.* *h*) ||

Varium scripsi: uarrum *II* uarrum reliqui || 14 ut] et *Paris.* || tamen] tum *G* || et semi et plenos *G* || 15 ut] et *G* (*corr.* *m. sec.*) || cursus *Paris.*: currus reliqui || 16 ut *om.* *Paris.* (*add. m. sec.*) || sic *om.* *G* || 17 modulatus *L* (*corr.* *l*) || 18 egressus *II* || 19 colore *H* || 20 martis incipit aeneis arma virumque cano troiae *B* || 21 cano troiae *ME* || ARMA VIRVMQVE CANO ET IN SECVNDO LIBRO ALIQVOS VERSVS POSVERAT quos constat esse detractos. quos invenimus cum peruenerimus ad locum de quo detracti sunt *C* || 24 iamque adeo . . . ferebar ad *Aen.* II 566

praebet *C*, sed malui eius scripturas hoc loco proponere. || s///per *II* (duae vel tres litterae erasae sunt, v *superscr. m. sec.*) || uestae *GME*: uastae *BL* (naestae *l*) uaste *G Paris. H*

servantem et tacitam secreta in sede latentem
Tyndarida aspicio; dant clara incendia lucem
erranti passimque oculos per cuncta ferenti. (570)

illa sibi infestos eversa ob Pergama Teucros
et Danaum poenam et deserti coniugis iras 5
praemetuens, Troiae et patriae communis erinys,
abdiderat sese atque aris invisa sedebat.
exarsere ignes animo; subit ira cadentem (575)
ulcisci patriam et sceleratas sumere poenas.

'scilicet haec Spartam incolumis patriasque Mycenae 10
aspiciet, partoque ibit regina triumpho,
coniugiumque domumque patres natosque videbit,
Iliadum turba et Phrygiis comitata ministris? (580)
occiderit ferro Priamus? - Troia arserit igni?

Dardanum totiens sudarit sanguine litus? 15
non ita. namque etsi nullum memorabile nomen
feminea in poena est, habet haec victoria laudem:
extinxisse nefas tamen et sumpsisse merentis (585)
laudabor poenas, animumque explesse iuvabit
†ultriciis famam et cineres satiasse meorum.' 20

talia iactabam et furiata mente ferebar,
cum mihi se non ante alias (589)

* * *

1 tracam G tacitae H || secreta C secreta om. M (supr. vers. add. m) ||
inse delatantem B latententem G || 2 tindaridam B || claram Ribbeckius proleg.
crit. p. 93 || 3 cuncta L || ferent B || 4 illa in M || perga // H (pergama h) || theu-
eros Paris. h theucros et L theacros H || 5 daum H (danaum h) || poenas C
paenam E poenas Danaum vulgo || conguis M || iram L || 6 permetuens B || pa-
tria H || communis L || erinis BM erinus C (erynys C²) erymis G erynis
Paris. LH || 7 ediderat Paris. || sese] seser C esse G || aris] argis C || sedebant
L || 8 ignes CM: igni B ignis GLHE || animos C || subita ira C² || 9 celeratas
M seratas E (sceleratas e) sceleratae Valesius || 10 h // ec L haec H || spur-
tamine columnis C || incolomis BGHE || micenas CGL || 11 aspiciat L || parto
quiebit B || regina] regnata C, sed alteram a videtur addidisse C² || triumpho B ||
12 v. 579 seclutit Wagnerus || domunque L domum M || 13 ilia dum BCM ||
frigiis libri, nisi quod frigas G || 14 priamus troia CE: troia manus B priamo ut
troia Paris. propria ut troico G pro priam. troia L (post m una littera evanuit,
o fuisse videtur. 'utrum a prima an ab alia manu supra m posita sit dignosci
non potest. ceterum a quoque in priam attrita est) // priamo aut troico H (pro
videtur erasum esse) propria ut troia M || asserit G || 15 dardanum L (darda-
nium D) || toties B tociens L || sudarit C²: sudarat B sudaret CGLHME un-

darit Heinsius || litas B || 16 nanque B || nullam Paris. || 17 femina L (e cad. m.
superscr.) || habet haec] nec habet exemplaria impressa || 18 extinxisse CG Paris. H
extinxisse M || et] ut Paris. || sumpsisse BG || merenti B merentes C || 20 ultriciis
famam BG Paris. LHME ultriciis famae C ultriciis flammae vulgo, nisi quod
ultriciis flammam Stephanus. ultricique manu cineres coni. F. Schoellius || cineres

BC: cineris G Paris. HME c.ne...s.t.asse morum L || 21 ferebar] loqueba-
tur C ferebam Paris. || 22 lacunam indicavi. cf. prolegomena. expleta est lacuna

titulus est Aeneis, derivativum nomen ab Aenea, ut a Theseo The-
seis. sic Iuvenalis vexatus totiens rauci Theseide Codri.
qualitas carminis patet; nam est metrum heroicum et actus mixtus,
ubi et poeta loquitur et alios inducit loquentes. est autem heroicum
5 quod constat ex divinis humanisque personis, continens vera cum
fictis; nam Aeneam ad Italiam venisse manifestum est, Venerem
vero locutam cum Iove missumve Mercurium constat esse compo-
situm. est autem stilus grandiloquus, qui constat alto sermone
magnisque sententiis. scimus enim tria esse genera dicendi, humile
10 medium grandiloquum. intentio Vergilii haec est, Homerum imitari
et Augustum laudare a parentibus; namque est filius Atiae, quae
nata est de Iulia, sorore Caesaris, Iulius autem Caesar ab Iulo
Aeneae originem ducit, ut confirmat ipse Vergilius a magno de-
missum nomen Iulo. de numero librorum nulla hic quaestio est,
15 licet in aliis inveniatur auctoribus; nam Plautum alii dicunt unam
et viginti fabulas scripsisse, alii quadraginta, alii centum. ordo
quoque manifestus est, licet quidam superflue dicant secundum pri-
mum esse, tertium secundum, et primum tertium, ideo quia primo
Ilium concidit, post erravit Aeneas, inde ad Didonis regna pervenit,
20 nescientes hanc esse artem poeticam, ut a mediis incipientes per

2 Iuvenalis] sat. I 2 || 12 Iulius autem . . . nomen Iulo] exscr. Isid. orig.
IX 3, 13 || 13 Vergilius] A. I 288

in libris recentioribus, veluti Dresdensi hoc modo Periit autem Tarenti, in Apuliae
ciuitate. nam dum Metapontum cupit videre, ualetudinem ex solis ardore
contraxit. sepultus est autem Neapoli: in cuius tumultu ab ipso compositum
est tale distichon: Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc Parthenope.
cecini pascua rura duces. || 1 Titulus carminis est Aeneis . . . constat esse com-
positum *habet P* || est *om. B* || aeneidis *C* || diriuatium *LH* || ab Aenea] aethae-
nea *G* || 2 sic *om. C* || rauci] rau *G* aut *L*, sed eadem manus rauci superscr. ||
3 ut actus *B* || 5 cum fictis] confictis *L* || 6 aeneam *CL* aenean reliqui. semel
moneo librarios in hac forma scribenda parum sibi constitisse, et Aeneam ubique
me scripturum esse librorum testimoniis non additis. || 8 grandilocus *GL* || 9 sci-
mus enim *e. q. s.*] tria genera dicendi sunt quae hic continentur, humile medium
grandiloquum. et haec ars in laudem Augusti facta est, incipiens a genealogia
illius. ordo autem manifestus est, licet quidam dicunt secundum primum esse
. . . tempus omitat. tribus modis omnis auctoritas poetica constat, praefatione
inuocatione narratione, uelut hic habentur praefatio 'arma uirum', inuocatio
'musa mihi', narratio 'urbs antiqua fuit'. *P* || esse *om. C* || humile ex humili *C* ||
10 medium] id *G* || grandiloquum *B* grandiloquum *C* || post intentio duae vel tres
litterae erasae sunt in *C* || 11 Atiae *C*: atiae *B*, sed inter a et t c vel f super-

scripta, satiae *GLH*, nisi quod f erasa in *H*, atiae *Paris*. actiae *M* actiae *E* ||
quae nata] qui natus *C*, sed qui mutatum in que et us litterae erasae || 13 Aeneae]
aeneae filio *BG*, sed filio ab alia manu additum videtur in *G* et aenea *C*
eneae//// *H* (duae litterae erasae sunt) || originem *om. H* || 14 dimissum *B Paris. H*
missum *E* || 15 uiginti et unam fabulas *B Paris. GM* niginti et unam fabulam
LHE fabulas scripsisse *XXI C* || 17 manifestum *L* (corr. *D*) || 18 primo] primum
L || 19 condidit *G* cecidit *E* (concidit *e*) || postea *B* || erarunt *G* || 20 arte *II*

narrationem prima reddamus et non nunquam futura praecoccupemus, ut per vaticinationem: quod etiam Horatius sic praecepit in arte poetica ut iam nunc dicat iam nunc debentia dici, pleraque differat et praesens in tempus omittat: unde constat perite fecisse Vergilium. sola superest explanatio, quae in sequenti expositione probabitur. haec quantum ad Aeneidem pertinet dixisse sufficiat, nam bucolicorum et georgicorum alia ratio est. sciendum praeterea est quod, sicut nunc dicturi thema proponimus, ita veteres incipiebant carmen a titulo carminis sui, ut puta arma virumque cano, Lucanus Bella per Emathios, Statius Fraternas acies alternaque regna.

1. ARMA multi varie disserunt cur ab armis Vergilius coeperit, omnes tamen inania sentire manifestum est, cum cum constet aliunde sumpsisse principium, sicut in praemissa eius vita monstratum est. per 'arma' autem bellum significat, et est tropus metonymia. nam arma quibus in bello utimur pro bello posuit, sicut toga qua in pace utimur pro pace ponitur, ut Cicero cedant arma togae, id est bellum paci. *alii ideo 'arma' hoc loco proprie

2 Horatius] a. p. 43 sq. || 10 Lucanus] l 1 || Statius] Theb. I 1 || 17 Cicero] de off. I 22, 77

1 enarrationem *E* || 2 ut *L* || per vaticinationem] per anticipationem *superscr.* *m* || quod] quam *C* || praecoeperit *B* praecepit *ex* praecipit *C* praecipit *GE* ||

3 poetica dicens *Paris. E* || ut iam nunc dicat *om. C* || 5 et sola *C*² || 6 probatur *C* || 7 sufficiat *L* || nam . . . ratio est *om. C*, in *marg. add.* *C*² || bucolicorum *B* ||

8 praeterea] praeterece *G* || dic////////// *C* (turi thema *superscr. C*²) || 9 carmina titulo *C* || articulo *G* attitulo *M* || sui *supr. vers. m* || ut putae *C* ut pote *ME* || 10 hemathios plus quam civilia bella *B* || 12 ad v. 1 Arma virum et ri] hic requiritur cur ab armis Vergilius coeperit. alii per arma bellum significasse dicunt per metonymiam (metonomiam); nam arma quibus . . . bellum paci. per sua enim arma ad regalem honorem peruenit, ideo arma proposuit viro; sed tribus modis arma proposuit viro, id est primo quod fuerant uicticia, secundo quod diuina, tertio quod prope semper armis virum subiungit, ut 'arma virum' et 'arma acri facienda viro'. Qui primus] primus non ante quem nemo, sed post quem nullus, uel hic 'primus' princeps uel optimus. Ab oris] speciem pro genere posuit. *P* || 13 inania sentire *C*, quod corrupt *C*² ani litteris radendo obscuratis superscribens hoc et inserens s inter a et s, unde in hoc

assentire exhibere *Fuldensem testari potuit Scioppius*: in hac assentire *B* in hanc sentire *LH* (in hanc assentire *I*) assentire in hanc *M* || 14 narratione *C* (eius uita *C*²) || monstratum est] qua causa et illi ab eo primi positi quatuor

uerſus detracti sunt. scilicet ut causa operis obtineret principium *add. l in marg., Masvicius primus edidit.* || 15 per . . . significat] intellegamus tamen per arma bellum eum significasse *C* || metonymia *H*: metonomiae *C* (sed no litterae in rasura scriptae sunt et e altera a manu sec. addita) metonimia *L* metonymia *M* || 17 cedent *L* || 18 alii . . . viro huc transposuit, post venerit (p. 6 lin. 12) hab. *C*

dicta accipiunt, primo quod fuerint victricia, secundo quod divina, tertio quod prope semper armis virum subiungit, ut arma virumque ferens et arma acri facienda viro*. ARMA VIRVMQVE figura usitata est ut non eo ordine respondeamus quo proposuimus; nam prius de erroribus Aeneae dicit, post de bello. hac autem figura etiam in prosa utimur. sic Cicero in Verrinis nam sine ullo sumptu nostro coriis, tunicis frumentoque suppeditato maximos exercitus nostros vestivit, aluit, armavit. non nulli autem hyperbaton putant, ut sit sensus talis 'arma virumque cano, genus unde Latinum Albanique patres atque altae moenia Romae', mox illa revoces 'Troiae qui primus ab oris'; sic enim causa operis declaratur, cur cogentibus fatis in Latium venerit. et est poeticum principium professivum 'arma virumque cano', invocativum 'Musa mihi causas memora', narrativum 'urbs antiqua fuit'. et professivum quattuor
 10 unde Latinum Albanique patres atque altae moenia Romae', mox illa revoces 'Troiae qui primus ab oris'; sic enim causa operis declaratur, cur cogentibus fatis in Latium venerit. et est poeticum principium professivum 'arma virumque cano', invocativum 'Musa mihi causas memora', narrativum 'urbs antiqua fuit'. et professivum quattuor
 15 modis sumpsit: a duce 'arma virumque cano', ab itinere 'Troiae qui primus ab oris', a bello 'multa quoque et bello passus', a generis successu 'genus unde Latinum'. VIRVM quem non dicit, sed circumstantiis ostendit Aeneam. et bene addidit post 'arma' 'virum', quia arma possunt et aliarum artium instrumenta dici, ut Cercaliaque
 20 arma. CANO polysemus sermo est. tria enim significat: aliquando laudo, ut regemque canebant; aliquando divino, ut ipsa canas oro; aliquando canto, ut in hoc loco. nam proprie canto significat, quia cantanda sunt carmina. TROIAE Troia regio est Asiae, Ilium civitas Troiae; plerumque tamen usurpant poetae et pro civitate vel
 25 regionem vel provinciam ponunt, ut Iuvenalis et flammis Asiam ferroque cadentem. Probus ait Troiam Graios et Ajax non debere per unam i scribi. QVI PRIMVS quaerunt multi, cur Aeneam primum ad Italiam venisse dixerit, cum paulo post dicat Antenorem

2 arma virumque] A. XI 747 || 3 arma] A. VIII 441 || 6 in Verrinis] act. sec. II 2, 5 || 18 quia arma e. q. s.] Prisc. part. XII vers. Aen. p. 461, 26 K. || 19 Cercaliaque] A. I 177 || 21 regemque] A. VII 698 || ipsa] A. VI 76 || 23 Troia . . . Troiae] Isid. orig. XIV 5, 21 || 25 Iuvenalis] sat. X 266 || 26 Probus ait e. q. s.] Diom. p. 428, 10 K. Prisc. part. XII. vers. Aen. p. 467, 16 K. cf. Steup de Probis p. 180.

3 facienda C²: faenda C || et arma virumque C (Arma virumque C²) || 4 non] post H || 5 dixit M || bellum C (de bello C²) || 6 sic . . . armavit om. B || singulo C (sine ullo C²) || sumpto H || 7 coriis C: comis L caris M copiis C² Im coriis tunicis om. H, sed spatio relicto et r post nostro addito || subpeditato LHM || 8 albit H || 9 yperbaton C || 13 inuocativum C, sed num in ras. C² || 17 virum autem C || 21 aliquando . . . canebant om. C, cuius in margine cum argumentum scholii hoc ordine indicatum sit cano polysemus sermo significat diuino laudo cano, Bergkiius verba illa post oro collocavit. || 22 in om. C || 24 ciuitas est H || troiae C (infra troiam C²): asiae BLHM || 26 cadentem] id est troiam vel ilium add. B

ante adventum Aeneae fundasse civitatem. constat quidem, sed habita temporum ratione peritissime Vergilius dixit. namque illo tempore, quo Aeneas ad Italiam venit, finis erat Italiae usque ad Rubiconem fluvium: cuius rei meminit Lucanus et Gallica certus limes ab Ausoniis disternat arva colonis. unde apparet 5 Antenorem non ad Italiam venisse, sed ad Galliam cisalpinam, in qua Venetia est. postea vero promotis usque ad Alpes Italiae finibus, novitas creavit errorem. plerique tamen quaestionem hanc volunt ex sequentibus solvi, ut videatur ob hoc addidisse Vergilius 'ad Lavina litora', ne significaret Antenorem. melior tamen est superior 10 expositio. *PRIMVS [ergo] non ante quem nemo, sed post quem nullus, (ut) tuque o, cui prima furentem fundit equum magno tellus percussa tridenti et hic mihi responsum primus dedit. vel laudative 'primus', ut primam qui legibus urbem fundabit, Curibus parvis.* *AB ORIS speciem pro genere; nam oras terras generaliter 15 debemus accipere. sane praepositionem mutavit, nam 'ex oris' melius potuit dicere.*

2. ITALIAM ars quidem hoc exigit, ut nominibus provinciarum praepositiones addamus, civitatum numquam. tamen plerumque perverso ordine lectum est; nam ecce hoc loco detraxit provinciae 20 praepositionem dicens 'Italiam venit' *pro ad Italiam venit*. Tullius in Verrinis ea die Verres ad Messanam venit pro Messanam venit. sane sciendum est usurpari ab auctoribus, ut vel addant vel detrahant praepositiones; namque ait Vergilius silvis te, Tyrrhene, feras agitare putasti pro in silvis. ut ergo illic detraxit loco 25

4 Lucanus] I 215 || 11 PRIMVS ergo e. q. s.] cf. Aur. Vict. d. or. g. R. 1 || 12 tuque] georg. I 12 || 13 hic] buc. I 44 || 14 primam] A. VI 810 || 18 ars quidem e. q. s.] [Sergii] explan. in Don. p. 511, 28 K. || 22 in Verrinis] memoria videtur Servium fefellisse. Merguetus certe in lex. orat. Tull. 'ad Messanam' non enotavit. || 24 Vergilius] A. XI 686

2 perite C || 7 promotis B || finis B || 9 uirgilum C uirgilium C² || 12 tuque o] quae C || cui] cum C || frementem libri Vergiliani || fidit equum C || 13 is C (hic C²) || laudative C²: audative C || 18 ad v. 2 Italiam] ars exigit . . . ordine legitur, ut est hic 'Italiam venit' pro 'ad Italiam'. Tullius autem ea . . . pro messanam. sed hic scema utuntur. dicta autem Italia ab Italo rege Siculorum, qui profectus est a Sicilia et Italiam suo nomine appellavit, ut ille alibi 'veteresque Sicani'. in hoc uero nomine i contra naturam producit. Fato profugus] fato . . . venit. profugus uagus, id est porro fugatus ab alio, qui et extorris dicitur. Lauiniaque venit litora] haec ciuitas . . . inuenta a Latino post fratris mortem, postea Lauinium a Lauinia uxore Aeneae. ergo Lauina dicendum non Lauinia, quod post aduentum Aeneae dictum est Lauinium. P || ars] mos B || quidem om. C || 19 plerumque hoc CP || 21 Tullius . . . venit] tullius dicit messanam venit pro ad messanam venit B || 22 pro Messanam venit om. L (pro mesanam add. l) || 23 venit] Messana autem ciuitas est *primus addit Masvicius* || 25 ut om. B || illo HC²

praepositionem, sic hic provinciae. et est figura. Italia autem pars Europae est. Italus enim rex Siculorum profectus de Sicilia venit ad loca, quae sunt iuxta Tiberim, et ex nomine suo appellavit Italiam. ibi autem habitasse Siculos ubi est Laurolavinium, manifestum est, sicut ipse alio loco dicit Siculi veteresque Sicani et gentes venere Sicanæ saepius. *sane 'Italiam' i contra naturam producta est, cum sit natura brevis.* FATO PROFUGVS 'fato' ad utrumque pertinet, et quod fugit, et quod ad Italiam venit. et bene addidit 'fato', ne videatur aut causa criminiis patriam deseruisse, aut novi imperii cupiditate. profugus autem proprie dicitur qui procul a sedibus suis vagatur, quasi porro fugatus. multi tamen ita definiunt, ut profugos eos dicant qui exclusi necessitate de suis sedibus adhuc vagantur, et simul atque invenerint sedes, non dicantur profugi, sed exules. sed utrumque falsum est. nam et profugus lectus est qui iam sedes locavit, ut in Lucano profugique a gente vetusta Gallorum Celtæ miscentes nomen Hiberis, et exul qui adhuc vagatur, ut in Sallustio qui nullo certo exilio vagabantur: adeo exilium est ipsa vagatio. *quidam hic 'profugus' participium volunt. sane non otiose fato profugum dicit Aeneam, verum ex disciplina Etruscorum. est enim in libro qui inscribitur litterae iuris Etruriæ scriptum vocibus Tagae, cum qui genus a periuris duceret, fato extorrem et profugum esse debere. porro a Laomedonte periuro genus ducit Aeneas, siquidem alibi ait satis iam pridem sanguine nostro Laomedonteae luimus periuria Troiae.* LAVINAQVE VENIT LITORA hæc civitas tria habuit nomina. nam primum Lavinum dicta est a Lavino, Latini fratre; postea Laurentum a lauro inventa a Latino, dum adepto imperio post fratris mortem civitatem auget; postea Lavinium a Lavinia, uxore Aeneæ. ergo 'Lavina' legendum est, non 'Lavinia', quia post adventum Aeneæ Lavinium nomen accepit, et aut Lavinum debuit

5 Siculi] A. VII 795 'Rutuli veteresque Sicani' || 6 gentes] A. VIII 328 || 10 profugus . . . fugatus] exscr. Isid. orig. X 215. cf. comm. Luc. VI 421 || 15 in Lucano] IV 9 || 17 in Sallustio] hist. fragm. III 73 Kritz. || 23 satis] georg. I 501

1 sicut B || 2 enim] autem C || 3 tiberim C: tyberim BLHM || 7 brevis C²: bevis C || PROFUGVS fatum BM || 8 utrumque] utrum B || 12 definiunt H || 13 non iam dicantur MC³ || 15 lectum C || 17 sallustio C: salustio BLHM. quotiens Sallustius nominatur eadem plerumque scripturae discrepantia occurrit, ut pleniores libri 1 geminatam, simplicem reliqui exhibeant. || 20 etruscorum C²: etruscorum C || 21 litterae Bergkii: terrae C || iuris] † (id est 'uel') ruris superscr. C³ || tage C || eum] cum C || 26 primum] prius C || 27 lauretum H Laurolavinium conl. Rubino Beitr. z. Vorgesch. It. p. 99 et 101. cf. Serv. ad Aen. VII 59 et

678 || 28 lauinum L || Lavinia] lauina B || 29 legenda H

dicere, sicut dixit, aut Laurentum. quamvis quidam superfluo esse prolepsin velint. *sane bene addidit 'Lavina', ut ostenderet ad quam partem Italiae venisset Aeneas, quia et multi alii eo tempore ad Italiam venerant, ut Capys, qui Capuam, Polites, qui Politorium condiderunt.*

3. LITORA Laurolavinium constat octo milibus a mari remotam. nec nos debet fallere quia dixit 'Lavina litora'. litus enim dicitur terra quoque mari vicina, sicut ipse Vergilius in quarto cui litus arandum, cum per naturam litus arari non possit. ergo scire debemus, litus posse et terram dici. *Fabius Maximus annalium primo tum Aeneas aegre patiebatur in eum devenisse agrum, maccerrimum litorosissimumque.* MVLTVM ILLE 'multille' conlisio est. et 'ille' hoc loco abundat; est enim interposita particula propter metri necessitatem, *ut stet versus: nam si detrahas 'ille', stat sensus; 'qui primus' enim ad omnia possumus trahere.* 15 sic alio loco nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra. est autem archaismos. *aut certe 'ille', quia haec particula more antiquo aut nobilitati aut magnitudini dabatur, ut ae velut ille canum et saucius ille.* ET TERRIS IACTATVS fatigatus est enim apud Thraciam monstro illo, quod e tumulo Polydori sanguis emanavit, apud Cretam pestilentia, apud Strophadas insulas Harpyiis, tempestate vero et in primo et in tertio. iactamur autem in mari fluctibus, fatigamur in terris. et bene duorum elementorum mala uno sermone complexus est. ET ALTO modo mari, *quia navigans Scyllam et Polyphemum effugit, perditus etiam est Orontes, amissus* 25

1 quamvis . . . velint] Hyginus ap. Gell. X 16, 6. Diom. p. 443, 21 sqq. K. || 7 litus . . . vicina] Isid. orig. XIV 8, 41. (cf. Serv. ad Aen. III 389) comm. Luc. VII 134 || 8 in quarto] 212 || 10 Fabius Maximus] hist. Rom. rell. ed. Peter p. 114 || 16 nunc] A. V 457 || 18 ac velut] A. X 707 || 19 saucius ille] A. XII 5 || 22 iactamur . . . terris] excser. Isid. diff. verb. 305

1 superflue CM superfluos H || 2 prolepsin BM prolepsim reliqui || lauinia C, sed altera i erasa est. || 4 plytes C polytes C² || polytorium C || 6 ad v. 3 Litora iactatus] fluctibus fatigatus. Alto] mari. aliquando superiorem partem (par) significat; namque mensurae nomen est altitudo. P || miliaribus C³ || 7 lauinia C (lauina C²) || 10 et terra dici posse C || et om. LH || 12 litorosissimumque C || multille om. BC multi ille M || 13 conlisio est et om. C (collisio est supr. vers. add. C³) || 14 ut stet versus Fabricius quoque habet || 15 sensus sed non stat uersus D || qui primus enim] sane qui primus C || 17 archaismos B sarchasmos L (prima s erasa) archaismo H carismos M (archaismos m) || certe] idem add. C. fortasse aut certe ideo || 19 est om. L || enim] autem LM || 20 illo . . . emanavit] illo de polydoro C ut videtur, nam de radendo obscuratum est. illo quod e tumulo polydori sanguis emanavit C³ || 21 apud strophadas insulas arpyis apud cretam pestilentia C || harpes B harpigis L harpiis H arpyis M || 22 in tertio et proprie locutus est nam iactamur D || 23 duu C, sed ñ in ras. C³. duorum fuisse videtur. || 24 complexus est L: completos B conclusit C complexus H complexus M || mari modo C

Palinurus et Misemus. altum tamen sciendum est quod et superiorem, ut *Maia genitum demittit ex alto* et inferiorem altitudinem significat; namque mensurae nomen est altitudo.

4. VI SUPERVM violentia deorum, secundum Homerum, qui
 5 dicit a Iunone rogatos esse deos in odium Troianorum: quod et
 Vergilius tetigit dicens vos quoque Pergameae iam fas est
 parcere genti, dique deaeque omnes. latenter autem defendit
 hae ratione Troianos, quod non suo merito eos insequabantur numina,
 sed Iunonis impulsu. *multi 'vi superum' posse accipi dicunt Irin*
 10 *Aeolum Iuternam Iunonem, sed melius indicant, vi quam superi*
habent. SAEVAE cum a iuvando dicta sit Iuno, quaerunt multi,
 cur eam dixerit saevam, et putant temporale esse epitheton, quasi
 saeva circa Troianos, nescientes quod saevam dicebant veteres
 magnam. sic Ennius induta fuit saeva stola. item Vergilius
 15 cum ubique pium inducat Aeneam, ait maternis saevus in armis
 Aeneas, id est magnus. MEMOREM IUNONIS OB IRAM constat
 multa in auctoribus inveniri per contrarium significantia: pro activis
 passiva, ut pictis bellantur Amazones armis; pro passivis
 activa, ut populatque ingentem farris acervum. et haec
 20 varietas vel potius contrarietas invenitur etiam in aliis partibus ora-
 tionis, ut sit adverbium pro adverbio, ut est hoc tunc ignipotens
 caelo descendit ab alto pro huc; et in participio, ut et qua
 vectus Abas pro qua vehebatur; et in nomine, ut 'memorem Iunonis
 ob iram' non quae meminerat, sed quae in memoria erat. de his

1 altum . . . significat] Isid. diff. verb. 14 || 2 Maia] A. I 297 || 6 vos] A. VI 63 || 14 Ennius] trag. rel. 391 ap. Ribb. ed. II, 430 ap. Vahl. || 15 maternis] A. XII 107 || 18 pictis] A. XI 660 || 19 populatque] georg. I 185 || 21 hoc] A. VIII 423 || 22 et qua] A. I 121

1 tamen om. M || 4 ad v. 4 Vi superum] violentia deorum; non suo merito, sed Iunonis impulsu. id est vi quam (qua) superi habent. Memorem Iunonis ob iram] multa inveniuntur in auctoribus contraria, veluti pro activis passiva, ut 'pictis bellantur amazones (amazonides) armis', pro passivis activa, ut 'populatque ingentem farris acervum'. aliquando in aliis partibus contigit: adverbium pro adverbio, ut est 'hoc (ad hoc) tunc ignipotens caelo descendit (descendit) ab alto' pro huc (huic), et in nomine, ut 'memorem Iunonis ob iram' non quae meminerat, sed quae in memoria erat. nam 'memorem' est verbi significatio, cum nunc sit nomen. P || 7 dique BCLII || 8 troianos nescientes C || insequuntur C || 9 multi ex multa C || 13 saevae C, sed altera eversa || circa Troianos] ab his verbis incipit K || 14 sic om. B ut C || stola] id est magna supr. vers. add. C² || 17 significata C (significautia C³) || 18 armis pro bellant B || 19 acervum pro populatur B || 20 contrarias C (corr. C²) || et invenitur C, unde est haec varietas vel potius contrarietas, et invenitur Bergkii || 21 tum BKH || pater ignipotens KL || 22 descendit C (corr. C²) || 24 sed quia C erat] nam ira non meminit add. D et m. rec. in M memor enim dicitur qui aliquando obliuiscitur. memoria quoque est quae sine intermissione in mente tenetur add. C³ in marg. (memor q. e. qui s. i. i. m. tenet scribendum esse censet. Bergkii)

autem haec tantum quae lecta sunt ponimus nec ad eorum exemplum alia formamus. *sane memor apud veteres non tantum dicebatur ὁ μνησκέρος, sed etiam ὁ μνήμων. et hoc per confusionem verbi et nominis; nam 'memorem' est verbi significatio, eum non sit nomen.*

5

5. MVLTA QVOQUE ET BELLO PASSVS *hoc ad posteriores sex pertinet libros. sane duas coniunctiones separatas naturaliter nemo coniugit. sed hoc plerumque a poetis causa metri fit. ergo hic una vacat, sicut alio loco dixitque et proelia voce diremit. Sallustius tyrannumque et Cinnam.* BELLO PASSVS contra Tur- 10 -
num. DVM CONDERET VRBEM tres hic sunt significationes. aut enim Troiam dicit, quam ut primum in Italiam venit, fecit Aeneas, de qua ait castrorum in morem pinnis atque aggere cingit et alio loco Mercurius nec te Troia capit — Troiam autem dici quam primum fecit Aeneas, et Livius in primo et Cato in origi- 15
nibus testantur — dum enim haec fieret, ab agrestibus propter vulneratum cervum regium mota sunt bella: aut Laurolavinium, et significat 'dum' donec; tam diu enim dimicavit quam diu ad tempus faciendae civitatis veniret, id est donec Turnus occumberet: aut Romam, et est sensus dummodo conderet urbem. [aut Troiam aut 20
Laurolavinium aut Romam significat].

6. INFERRETQVE DEOS LATIO Latium duplex est, unum a Ti-

9 dixitque] A. V 467 || 10 Sallustius] hist. fragm. inc. 52 Kritz. || 13 castrorum] A. VII 159 || 14 nec te] A. IX 641 || 15 Livius] I 1, 5 || Cato] orig. rel. I 8 ap. Iord. I 4 ap. Pet.

1 ponimus] posita sunt *C* || exemplum *KC*: exempla *BLHM* nec ad eorum similitudinem alia exempla formamus *Guelferb. I* || 2 formata *C* || 3 OMNIMENOC *C* || 4 non scripsi: nunc *C*. cf. quae *C* ad v. 20 de arces habet || 6 ad v. 5 Multa quoque et bello passus] hoc ad posteriores septem pertinet libros. Dum conderet urbem] id est troiam. bella ab agrestibus habuerunt causa cerui. *P* || 7 duas enim *L* || 8 hoc om. *L* || 9 dirimit *BH* || 10 cinuam *C* || contra Turnum] quod contra turnum gessit *BMI* contra turnum scilicet *C* || 11 sunt om. *C* (suppl. *C*³) || 12 venit in italiam *BC*³ in Italiam om. *KC* || 13 de qua ait . . . fecit Aeneas om. *C* (in marg. inf. add. *C*³) || in modum *C*³ || pennis *B* || 14 alio loco] alibi dicit *B* || Mercurius] immo Apollo || notte *C* nocte *H* || dicit *BKLC*³ (quanquam in *L* incertum est an t addiderit m. sec.) dici/// *M* || 15 et Livius . . . testantur om. *B* || post originibus tres vel quattuor litterae erasae sunt in *C*. hoc fuisse Bergkii coniecit. sed tes vel tres litterae a correctore delatae sunt. || 11—16 fortasse Servius scripsit aut enim Troiam dicit, quam ut primum in Italiam venit fecit Aeneas, ut et Livius in primo et Cato in originibus testantur, de qua ait . . . capit; dum enim haec || fierent *C* || propter] ob *BCM* || 17 regium ceruum *CM* || 18 dum] tum *M* || 19 donec] dum *H* || 20 Romam significat *D* || dummodo *Cl*: dum modo dum *BKLC*³ (prioris dum litterae um evanuerunt in *K*) modo dum *MC*³ || conderet . . . significat om. *C* (in marg. add. *C*³) || 22 ad v. 6 Inferretque deos Latio] latium dictum est quod illic Saturnus latuerit. Latio] antem hoc est in Latium . . . pro in caelum. Deos] penates vel suam genituram (genituriam). Genus unde Latinum] contrarium est quod ducit (dicit) Latinos ab Aenea. sed hos post aduentum Aeneae scimus Phrygiibus iunctos

beri usque ad Fundos, aliud inde usque ad Vulturum. denique ipse dixit veteresque Latini ideo quia scit esse etiam novos, id est a Fundis usque ad Vulturum. Latium autem dictum est, quod illic Saturnus latuerit. *Saufeius Latium dictum ait, quod ibi latuerant incolae, qui quoniam in cavis montium vel occultis caverent sibi a feris beluis vel a valentioribus vel a tempestatibus habitaverint Cascei vocati sunt, quos posteri Aborigines cognominarunt, quoniam † aliis ortos esse recognoscebant. ex quibus Latinos etiam dictos.* INFERRETQUE DEOS LATIO hoc est in Latium. et est figura usitata apud Vergilium. quod enim per accusativum cum praepositione dicimus ille per dativum ponit sine praepositione, sicut alibi ita clamor caelo pro in caelum. *'deos' vero utrum penates, ut talibus attonitus visis et voce deorum, an se et Ascanium et posteros suos, de quibus dictum est dis genite et geniture deos?* GENVS VNDE LATINVM si iam fuerunt Latini et iam Latium dicebatur, contrarium est quod dicit ab Aenea Latinos originem ducere. prima est iucunda absolutio, ut 'unde' non referas ad personam, sed ad locum; namque 'unde' adverbium est de loco, non de ductu a persona. tamen Cato in originibus hoc dicit, cuius auctoritatem Salustius sequitur in bello Catilinae, primo Italiam tenuisse quosdam qui appellabantur Aborigines. hos postea adventu Aeneae Phrygibus iunctos Latinos uno nomine nuncupatos. ergo descendunt Latini non tantum a Troianis, sed etiam ab Aboriginibus. est autem vera expositio haec. novimus quod

2 veteresque Latini] Servium memoria fefellit. cf. A. V 598. VII 795. XI 603 || 11 it] A. V 451 || 12 talibus] A. III 172 || 14 dis] A. IX 639 || 19 Cato] orig. rel. I 5 et ap. Iord. et ap. Pet. || Sallustius] Cat. 6, 1 sq.

Latinos uno nomine nuncupatos. nam (nā enī) victi victorum . . . conciliare nomen Latinum etiam Troianis inposuit. P || 1 nocturnum M || denique . . . Vulturum om. KL (in marg. add. t) || 2 dixit deos veteresque H || 4 Saturnus latuerit] fugiens filii arma add. Im || 6 balendioribus C (corr. C²) || cascei C; Cascei Scioppius e Fuldensi enotavit Casci Masvicius et Burmannus. cf. Niebuhrius Röm. Gesch. 1² p. 79 || 7 quō aliis ortos esse recognoscebant C quoniam ab illis se ortos esse recognoscebant Niebuhrius l. l. p. 78, cui assentitur Rubino Beitr. z. Vorgesch. It. p. 44, quom ab iis ortos esse se cognoscebant Bergkii. possis et quoniam ab iis ortos esse se recognoscebant, nisi forte praestat hoc reponere quod non ab aliis ortos esse recognoscebant. cf. ad Aen. VIII 328 || 8 fortasse ductos || INFERRETQUE DEOS om. C DEOS om. LH || 9 LATIO autem C || 11 sine] in K || clamor in caelo C (in del. corrector) || 12 pro ad caelum C³ || 13 uisus C || anfetascanium C (corr. C²) || 14 deos ex diis C || 15 fuerant C || et om. libri, nisi quod 7 supr. vers. add. C³ vel C³. itaque haud scio an iam fuerunt Latini expellenda sint, cum praesertim erant pro fuerunt expectetur || 16 dixit K || 18 est om. K || namque . . . a persona dubito num Servii sint. || de ductu scripsi: diductu C (deductio C² deductio C³) deductio reliqui || persona] sed ad locum add. K sed a loco add. C³ personis L || 20 primum Italiam appellantur aborigines C primum italos quosdam qui appellantur aborigines C³ || 21 abellabantur K || 24 ab om. libri praeter l

victi victorum nomen accipiunt. potuit ergo victore Aenea perire nomen Latinum. sed volens sibi favorem Latii conciliare nomen Latinum non solum illis non sustulit, sed etiam Troianis inposuit. merito ergo illi tribuit quod in ipso fuerat ut posset perire. unde et ipse inducit in duodecimo libro rogantem Iunonem, ne pereat 5 nomen Latinum. item in execratione Didonis legimus nec cum se sub leges pacis iniquae tradiderit; iniqua enim pax est in qua nomen amittit ille qui vicit. *sed veteres 'unde' etiam ad personam adplicabant, ita ut ad omne genus, ad omnem numerum iungerent, ut hoc loco 'genus unde Latinum' masculino generi et numero 10 singulari iunxit, alibi (ad) genus femininum et numerum pluralem refert, ut nymphae, Laurentes nymphae, genus omnibus unde est, sicut 'hinc' particulam, cum sit loci adverbium, Terentius vetuste ad personam transtulit sed eecum Syrum incendere video: hinc iam scibo quid siet.* 15

7. ALBANIQUE PATRES Albam ab Ascanio conditam constat, sed a quo incertum est, utrum a Creusae an a Laviniae filio: de qua re etiam Livius dubitat. hanc autem cum evertisset Tullus Hostilius, omnes nobiles familias Romam transtulit. et sciendum, bene hunc ordinem *semper* servare Vergilium, ut ante dicat Latium, 20 inde Albam, post Romam. quod et hoc loco fecit et in quinto libro, ut priscos docuit celebrare Latinos et deinde Albani docuere suos, nunc maxima porro accepit Roma et patrium servavit honorem. item in septimo libro mos erat Hesperio in Latio quem protinus urbes Albanae coluere sacrum, 25 nunc maxima rerum Roma colit. ATQUE ALTAE MOENIA ROMAE aut propter gloriam, aut propter aedificia ingentia, aut quia in montibus est posita.

6 nec cum] A. IV 618 || 12 nymphae] A. VIII 71 || 13 Terentius] adolph. III 3, 7 'set eecum Syrum ire video: iam hinc scibo ubi siet'. || 19 et sciendum e. q. s.] cf. Macrob. Sat. III 8, 14 || 21 in quinto libro] 598 sqq. || 24 in septimo libro] 601

4 possit C || non perire B || 6 execratione C: exsecrationem K exacrationem L execrationem HM || 7 lege BM || 8 nuncit C: uicit reservat uictus D || 11 iunxit C, sed c post erasa || 12 refert ut scripsi: referret C cf. ad Aen. VIII 71 || 13 sicut C²: sicut C || cum sit loci adverbium scripsi: sumpsit loco adverbii///// C (adverbium fuisse videtur) || terentius vetuste C terentius cum vetuste

C² || 14 transtulit scripsi: transtulerit C || etcum C || incendere C || hin^c C (c ab eadem manu) || 15 quid C || 16 ad v. 7 Albanique patres] Alba ab Ascanio condita est. Alta moenia Romae] propter gloriam. P || 17 an launiae BHM || 18 tullus KC: tullius BLHMC³ || 19 ostius L (ostilius I) || sed sciendum BCM || 22 ut om. BM || et deinde om. K || 23 nunc] hinc libri Vergiliani || 24 item . . . colit om. K || 27 aut propter gloriam om. LH (suppl. l) || 28 est posita KLH: conlocata est C collocata est BMC²

8. MVSA MIHI CAVSAS MEMORA 'mihī' longa hic, alibi brevis,
 ut mihique haec edissere vera roganti. sane in tres partes divi-
 dunt poetae carmen suum: proponunt invocant narrant. plerumque
 tamen duas res faciunt et ipsam propositionem miscent invocationi,
 5 quod in utroque opere Homerus fecit; namque hoc melius est.
 Lucanus tamen ipsum ordinem invertit; primo enim proposuit, inde
 narravit, postea invocavit, ut est nec si te pectore vates ac-
 cipio. sane observandum est, ut non in omnibus carminibus nu-
 men aliquod invocetur, nisi cum aliquid ultra humanam possibilitatem
 10 requiramus. hinc in arte poetica Horatius nec deus intersit nisi
 dignus vindicæ nodus inciderit. bene ergo invocat Vergilius,
 non enim poterat per se iram numinis nosse. item in nono libro
 nisi adderet Inno vires animumque ministrat, quis crederet
 Turnum evasisse de castris? † et hic MVSA non addidit μήνιν
 15 ἄειδε θεά. sed 'musa mihi causas memora' pro adesto, ut memo-
 res. sane musas multi novem, multi septem dixerunt. his Numa
 aediculam aeneam brevem fecerat, quam postea de caelo tactam et in
 aede Honoris et Virtutis conlocatam Fulvius Nobilior in aedem Her-
 culis transtulit, unde aedes Herculis et Musarum appellatur. has alii
 20 virgines perhibent; nam ideo et porcam eis sacrificari aiunt, quod
 mulhum pariat. alii eis etiam filios dant, Orpheum Linum sirenas.
 alii has octo, ut Athenis visuntur, alii quattuor dicunt, alias Boeotias,
 alias Atthidas, alias Siculas. has musas Siculus Epicharmus non

2 mihique] A. II 149 || 7 nec si] Luc. I 63 || 10 Horatius] a. p. 191 ||
 12 in nono libro] 761

1 ad v. 8 Musa mihi causas memora] in tres partes poetae diuidunt carmen
 suum: proponunt inuocant narrant. sed aliquando propositionem miscent in-
 uocationi, quod in utroque hoc opere Homerus fecit. sed dicit (dicit non)
 observandum esse (est), ut non in omnibus numen aliquod inuocetur, nisi cum
 aliquid ultra humanam possibilitatem requiramus. sane musas multi VIII.
 multi VIII. multi VII. dixerunt . . . appellatur. Quo numine laeso] 'quo' in
 quo . . . est regina diuum. ideo dubitat quod eius laeserit numen, ut alibi
 (alii) de odio lunonis dubitat. P || 4 res] fortasse partes || 5 melius est, ut in
 Odyssea ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα πολύτροπον et in Iliade μήνιν ἄειδε θεά
 Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος D || 6 invertit Bergkii: uertit libri pervertit vulgo || deinde
 KM || 7 accipiam Lucani exemplaria || 8 carminibus om. K || 9 humanam] na-
 turam add. M (del. m.) || 10 requiramus B || 11 digno vindicæ nodo B || 12 per
 se ipsum L || 13 ministrat KCM: ministret BLHC³ || 14 fortasse et hic seclu-
 sis MVSA non addidit quam, ut μήνιν ἄειδε θεά. et musa. c. q. s. || ΛΑΗΚΙΝ διδε
 θεά C, sed UNIN diide in lacuna C² || 15 et scripsi: sed C || 16 his num aeddicula
 moneam P || aedculam C (aediculum C²) || 17 eneam C²: eam C || caelo C² P:
 cae C || tactam ex daetam C || 18 aede PC²: acide C || in aedem PC²: aedem C ||
 19 transtulit. Vnde aedes herculis supr. vers. C² || transtulis P || acdis P ||
 21 filios C²: filius C || 22 uisuntur C²: uissuntur C || alii C²: ali C || alia boeotias
 C alias boetias C² || 23 Atthidas Bergkii: addidas C attidas C² || Siculus]
 siculas C || non musas C non multas Scioppius e Fuldensi enotavit

musas, sed ὁμονούσας dicit. QVO NVMINE LAESO 'quo' in quo, in qua causa. et est septimus casus et communis elocutio; dicimus enim 'quo te laesi'. est et alia expositio. namque Iuno multa habet numina: est Curitis, quae utitur curru et hasta, ut est hic illius arma, hic currus fuit; est Lucina, quae partibus praeest, 5 ut Iuno Lucina fer opem; est regina, ut quae divum incedo regina; sunt et alia eius numina. merito ergo dubitat quod eius laeserit numen Aeneas. alii tamen dicunt separandum esse, ut de odio Iunonis non dubitet, quaerat autem quod aliud numen est laesum. QVO NVMINE LAESO ideo trahitur in ambiguitatem et 10 requirit in quo Iunonis numen laesit Aeneas, quia in ipsum certa non erant odia, sed in gentem propter causas paulo post dicendas. alii 'numen' voluntatem accipiunt. 'laeso' autem dicendo ipso verbo ostendit, etiamsi fuisset, levissimam culpam fuisse; non enim dixit 'violato' aut 'iniuriam passo'.

15

9. QVIDVE DOLENS bene philosophice dubitavit. dicunt enim quidam ad deos nihil pertinere. VOLVERE CASVS id est casibus volvi. et est figura hypallage, quae fit quotienscumque per contrarium verba intelleguntur. sic alibi dare classibus austros, cum ventis naves demus, non navibus ventos. item animumque labantem inpulit, 20 hoc est inpellendo fecit labantem.

10. INSIGNEM PIETATE VIRVM quia patrem et deos penates de Troia sustulit. et hic ostendit merito se invocasse musam. nam si iustus est Aeneas, cur odio deorum laborat?

11. TANTAENE ANIMIS CAELESTIBVS IRAE hic iam non de qua- 25 litate iracundiae, sed de quantitate quaerit; nimia etenim ira est

3 namque Iuno e. q. s.] cf. Macrob. Sat. I 17, 4 || 4 hic] A. I 16 || 6 Iuno] Ter. Andr. III 1, 15 || quae] A. I 46 || 19 dare] A. III 61 || 20 animumque] A. IV 22

1 ὁμονούσας Bergkii: omonousas C ὁμοῦ οὐσας Hermannus opusc. II p. 298 || qvo . . . in quo] quo id est in quo numine laeso B || NOMINE KC (corr. C²) || quo dixit in quo C || 2 in qua causa] qua causa K in causa C (qua suppl. C²) || 4 curitis Cm: curretis BL curretis KMC² eūretis H || curri K || 5 partibus BM || 6 lucidona C (lucina C²) lucidōna P || 7 nomina C || 8 laeserat L || Aeneas om. BCM || 9 nomen BL (corr. l) || 10 et qvo C (sed et erasum) || NOMINE K || LAESO om. BCM || ideo . . . dicendas haud scio an onmisso lemme et autem post ideo addito post laesi (lin. 3) collocanda sint. || ambiguitate K || 12 casus L (corr. l) || 13 laeso scripsi: laesit C || 16 ad v. 9 Quidue. tot voluere casus] id est casibus volui . . . naues demus. P || 17 fortasse pertinere dolorem || voluit BH || 18 ypallage libri, ut plerumque || 20 labentem CH (corr. C²) || 21 labentem BH || 22 quia] qui H || de Troia] de troiae incendio C || 23 sustulit] liberauit BCM alibi liberauit sustulit H at liberauit superser. l || 24 laborabat C || 25 ad v. 11 Impulerit. tantaene (tantane)] quasi exclamatio est mirantis cum ex ipsa narratione sententiam trahentes . . . ubi sunt furiae. P || TANTAENE] Tantē////ne C, sed ē ex e C² vel C³, alteram e in ras. C³ || iam] etiam L || 26 etenim in ras. C²

quae pietatis non habet considerationem. et hoc quidem secundum Stoicos dicit, [sed miratur, cur tantum] nam Epicurei dicunt deos humana penitus non curare. 'tantaene' quasi exclamatio est mirantis, cum ex ipsa narratione sententiam trahentes nostram personam interponimus, ut 'tanton' placuit concurrere motu. non nulli 'tantaene' legunt, ut interrogatio sit potius quam exclamatio. ANIMIS CAELESTIBVS dis superis, nam apud inferos constat esse iracundiam, ubi sunt Furiae. 'animis' vero τοῖς θυμοῖς.

12. VRBS ANTIQVA FVIT urbs dicta ab orbe, quod antiquae civitates in orbem fiebant; vel ab urvo, parte aratri, quo muri designabantur. et 'antiqua' autem et 'fuit' bene dixit, namque et ante septuaginta annos urbis Romae condita erat, et eam deleverat Scipio Aemilianus. quae autem nunc est postea a Romanis est condita: unde antiquam accipe et ad comparationem istius quae nunc est, et Roma antiquiorem. alii 'antiqua' nobilis, 'fuit' autem pro 'erat' accipiunt. TYRII TENVERE COLONI deest 'quam', vel ut alii volunt 'hanc': amant namque antiqui per epexegesis dicere quod nos interposito pronomine exprimimus. item est locus

5 tanton] A. XII 503 || 9 urbs . . . designabatur] exscr. Isid. or. XV 2, 3 || 12 et eam . . . condita] exscr. Isid. or. XV 1, 30 || 18 est locus] A. 1 530

2 sed miratur cur tantum seclusi. fortasse Servius scripsit et hic quidem secundum Stoicos dicit irasci lunonem. cf. ad Aen. I 227. ceterum cum tantum pro tantum praebeat C, tanta scripsit Bergkii || 3 curare] curaret B creare et C (curare C²) || tantaene BKLHMC³ tantaen C 'Tantaen' Bergkii, neque dubium est, quin auctor eorum quae in C et P Servianis addita sunt tantaen apud Vergilium legi voluerit; sed Servio ipsi tantaene placuisse videtur. || 5 nonnulli C²: nonnul C || tantaene C²: tantaen C || 6 exclamatio] responsio musae vel deae primus addidit Daniel, quae nescio unde petita sint || 7 CAELESTIBVS autem C || superis qui omnibus perturbationibus carere consueverunt Fabrieius ||

8 ubi sunt furiae KCL: ubi et erinis et allecto t cimera est B ubi sunt furiae aliter et erini et allecto t cimera est H ubi et ///// sunt furiae et crynis et

allecto ut cimera est M (et irae et at megera m) ubi sunt furiae et irae, Erinnyes, Alecto et Megaera Fabricius || omoic C || 9 ad v. 12 Urbs antiqua] urbs ab orbe vel ab urbo parte aratri. 'antiqua' in comparatione Romae, nam ante Romam conditam LX annis constructa est. ut alii 'antiqua' nobilis. Fuit pro erat (uerat). Tyrii tenuere coloni] deest 'quam'; namque antiqui per epexegesis dicere . . . Carthaginem condiderunt. colonia est coetus (cactus) . . . munitum. alii colonia pars civium aut publico eius populi unde profectus est consilio. hae colonia est quod consensu publico non secessionem sunt condite. P || dicta est C || 10 urbo BCL (sed bo in ras. l) urbe KH uri M a curua Guelferb. I id est curuatura quae est in aratro superscr. l || 11 namque et ante om. H || 12 sexaginta C (septuaginta C³) LX. M || 13 scipio aemilianus C (sed an litterae erasae) emilius scipio BH aemilius scipio KM emelius scipio L Scipio Aemilius ante Aemilianus e Fuldensi enotavit Scioppius || 14 et ante ad et ante Roma om. B || 15 Roma] roma//// C roma C³ t romam superscr. l || antiquior est B || 17 effexiesin M efexegesis reliqui, ut plerumque || dicere] indicare LH (al dicere superscr. l) || 18 item] sic alibi C ut alibi P

Hesperiam Grai cognomine dicunt deest 'quem'. 'coloni' autem dicuntur cultores advenae, et hos de Tyro constat venisse qui Carthaginem condiderunt. sane veteres colonias ita definiunt: colonia est coetus eorum hominum qui universi deducti sunt in locum certum aedificiis munitum, quem certo iure obtinerent. alii: colonia est quae graece ἀποικία vocatur; dicta autem est a colendo; est autem pars civium aut sociorum missa, ubi rem publicam habeant ex consensu suae civitatis, aut publico eius populi unde profecta est consilio. hae autem coloniae sunt quae ex consensu publico, non ex secessionem sunt conditae.

10

13. ITALIAM CONTRA constat tria latera habere Italiam, superi maris, inferi, Alpium: unde tollendi erroris causa adiecit 'contra Tiberina ostia', quae in infero mari sunt. * aut certe [ideo] 'Italiam contra' quasi de aemula dictum accipiamus, ut non tantum situ quantum et animis contra.* Ostiam vero ideo veteres consecratam esse voluerunt, sicut Tiberim, ut si quid bello navali ageretur, id auspicato fieret ex maritima et effata urbe, ut ubique coniunctum auspici, ut Tiberis, cum colonia esset. LONGE valde. Sallustius longe alia mihi mens est patres conscripti. aut certe 'maxime' vel 'praecipue', ut sit Carthago praecipue posita contra Tiberina ostia. Cicero pro Rabirio et cum universo populo Romano, tum vero equestri ordini longe carissimus. 'Tiberina' autem pro Tiberis posuit. quidam sane ita volunt iungi, non 'longe ostia', sed 'longe dives', id est valde dives.

14. DIVES OPVM modo tantum dives dicimus, antiqui adiungunt cuius rei, ut dives equum, dives pictai vestis et auri iungentes tantum genetivo casui. STVDIIQUE ASPERRIMA BELLI causam ostendit mirabilem, dicens hos esse et bellicosos et divites, cum otiosa semper sit opulentia. iure ergo hanc diligit Iuno

1 coloni ... advenae] exscr. Isid. or. IX 4, 36. cf. gloss. Sangerm. ap. Hildebr. p. 60 || 18 Sallustius] Cat. 52, 2 || 19 aut certe ... praecipue] Charis. p. 203, 17 K. || 21 Cicero pro Rabirio] p. 656 Halm. || 25 modo ... casui] Don. ad Ter. eun. II 2, 43 || 26 dives] A. IX 26

1 hesperiam C: hisperium P italiam BKLHC³ italiae M. vix dubito quin Servius memoria falsus Italiam scripserit || 2 de om. K || venire K || 4 colonia C²: coloni C || 6 ἀποικία C² || 7 publicam C || 8 publico C || 9 quae ... sunt om. C, in marg. sup. suppl. C² || 11 ad v. 13 Kartago contra tiberina id est ostia quae in infero mari est set non tamen contrasitu quantum et animis. P || 12 inferi] maris supr. vers. add. C² || causa// L || 13 aut certe ... contra huc transposui, post esset (lin. 18) hab. C || 18 LONGE] porro primus addidit Commelinus nescio unde petitum || Sallustius KC salustius reliqui || 19 mihi alia M || menes. τ. c. p. K c. p. LH quoque || 21 rabrio C || 22 ordine C || 25 ad v. 14 Ostia dives opum] modo tantum ... genetivo. Studiis] bene 'studiis', non studio ... Romanum. P || 27 casui om. KC || 28 prius et om. KLH

et vult orbis regna sortiri. *quae res odia eius in Troianos exagitat. et bene 'studiis', non 'studio', quia ter rebellavit contra populum Romanum.*

15. FERTVR dicitur. et ingenti arte Vergilius, ne in rebus
5 fabulosis aperte utatur poetarum licentia, quasi opinionem sequitur
et per transitum poetico utitur more. *vel certe 'fertur' creditur.* *MAGIS pro valde.*

16. POSTHABITA non contempta, sed in secundis habita; namque
in superiore versu dixit 'magis', ut etiam originali loco servetur ad-
10 fectio. SAMO sic Iuvenalis et Samia genetrix quae delectatur
harena. *COLVISSE SAMO deest 'etiam', ut esset 'posthabita etiam Samo'.* 'coluisse' autem, quia veteres colere dicebant etiam cum maior
minorem diligeret, ut ille colit terras. Plautus in Poenulo Iup-
piter qui genus colis alisque hominum. HIC ILLIVS ARMA figura
15 creberrima adverbium pro adverbio posuit, praesentis loci pro ab-
sentis; debuit enim dicere 'illic'. ARMA instructam armis Iuno-
nem in alio loco ipse testatur, ut ferro accincta vocat.

17. CVRRVS aut vere currum quo secundum Homerum in bello
utitur, aut thensam significat, qua deorum simulacra portantur.
20 thensa autem cum aspiratione scribitur ἀπὸ τοῦ θελου, id est a re
divina. *aut certe illud 'currus' quod ait ductos alta ad donaria
currus. habere enim Iunonem currus certum est. sic autem esse
etiam in sacris Tiburtibus constat, ubi sic precantur Iuno curitis
tuo curru clipeoque tuere meos curiae vernulas. sane HIC*
25 ILLIVS ARMA, HIC CVRRVS FVIT quotienscumque nomina pluralis et

9 ut etiam . . . adfectio] Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 261 || 10 Iuvenalis] sat. XVI 6 || 12 coluisse autem e. q. s.] Don. ad Ter. adolph. III 2, 54 et V 8, 4 || 13 ille] buc. III 61 || in Poenulo] V 4, 14 || 17 ferro] A. II 614 || 19 aut thensam . . . divina] Pseudo-Ascon. p. 200, 7 Or. || 21 ductos] georg. III 533

1 sortiri] et bene belli dixit *add. l in marg.* || 2 bene C²: be C || terra-
bellavit BK tertio revelabat C (rebellabat C²) tertio rebellavit P || 4 niregilus
utitur KLH, nisi quod nergilius K || 8 ad v. 16 Posthabita] non contempta; nam-
que in superiore versu . . . adfectio. Coluisse] dicitur cum maior minorem
diligat, ut 'ille colit terras'. Hic illius arma] figura creberrima . . . dicere
'illic'. arma. P || 9 loco originali BCMP, nisi quod originalis B originali C
10 SAMO . . . Samo] COLVISSE SAMO deest etiam ut esset posthabita etiam samo
ut iuvenalis et samia genetrix quae delectatur harena C, sed samo ut in ras.
C² || 14 aliisque C || 15 celeberrima B || 16 illic] sicut habemus in superio-
ribus *add. MC² in marg.* || dicitur L (at ipse testatur superscr. l) || 18 ad
v. 17 Hic fuit] pro fuerat. Gentibus] pro gentium, dativum pro genitivo. P
vere bene C || belo K caelo Fabricius || 20 scribitur] dicitur BCM (scribitur
superscr. m) || ἀπο τοῦ θεου B ait, οὗτος οὗτος K ἀπο τοῦ οὐραίν C ἀπο τοῦ
θεός L ἀπο τοῦ εἰός H ἀπο τοῦ οἰός M || 21 dultos C || 23 curritis C ||
24 meus C || uernulus sane. Hic C (*alia manus post uernulus interpunxit*)
sanos coni. Prellerus Röm. Mythol. p. 248

singularis numeri conectuntur, respondemus viciniore, ut ecce hoc loco curru, non armis respondit. eadem et in diversis generibus est observatio, ut magis vicino, sive masculinum sit sive femininum respondeamus, ut puta 'vir et mulier magna ad me venit'. si autem plurali numero velimus uti, ad masculinum transeamus ne-
cesse est, ut 'vir et mulier magni ad me venerunt'. sane 'fuit' pro fuerat. GENTIBVS pro gentium, dativum pro genetivo.

18. SIQVA 'qua' vacat et est ornatus causa positum, ut 'que' 'tandem' 'gentium' 'locorum' et reliqua, ut dixitque et proelia voce diremit. IAM TVM ex quo constituta est a Tyriis colonis. 10
TENDITQVE FOVETQVE figurate dixit. non enim iam regnum fovet, sed tendit et fovet, ut regnum esse possit. et bene 'tendit', tamquam contra verum, 'fovet' autem tamquam inbecillam adversus Troianorum conatus. PROGENIEM vel Romanos, vel ut quidam volunt Scipionem, qui Carthaginem diruit. 15

19. DVCI ductum iri. infinitivi modi a passivo tempus praesens pro futuro posuit, verbum pro verbo, ut supra ostensum est.

20. AVDIERAT a Iove aut a Fatis. non enim omnia numina habent divinandi facultatem; denique ne ipse quidem Apollo sua sponte divinat, ut est quae Phoebus pater omnipotens, mihi 20 Phoebus Apollo praedixit. et perite 'audierat'; in Ennio enim inducitur Iuppiter promittens Romanis excidium Carthaginis.

AVDIERAT] bene audierat quasi de incertis rebus, ut et timeret et speraret omnia pro sua voluntate posse mutari. TYRIAS ARCES Carthaginem dicit, quam Tyrii condiderunt. 'arces' autem ab eo quod est arceo 25 dictae, quia inde hostes arcentur, id est prohibentur; et arcus, genus teli, quod huius ministerio sagittae arceant hostem. sane per con-

9 dixitque] A. V. 467 || 20 quae] A. III 251 || 21 in Ennio] ann. rel. VIII 14 Vahl. || 25 arces . . . hostem] Varro d. l. I. V 151. Prisc. part. XII vers. Aen. p. 498 K. Isid. orig. XV 2, 32 et XVIII 9, 5. diff. verb. 9

1 connectentur L || 3 masculinum] masculi nomen K || 4 ut pote B || 6 uiri et mulieres C || 8 ad v. 18 Si qua] 'qua' uacat . . . constituta est a Tyriis colonis. Fouet] tamquam inbecillam. Progeniem] Romanos. P || positum . . . reliqua om. B || quae genetium locorum terrarum C sed enetium in ras. C² (qua tandem gentium locorum C³) quae genitium locorum terrarum P || que] qua L || 10 IAM TVM . . . colonis om. BM || constituit ut LII (constituta I) || 11 dixit om. LH || 13 verum] uetitum aut fatum con. Burmannus. fortasse Venerem || 16 ad v. 19 Duci] infinitivi modi uerbum a (a om.) passivo tempus praesens pro futuro, uerbum pro verbo. P || dictum ri C dictum iri C² || a om. C (add. C²) || 17 posuit et K L H || ut supra ostensum est om. KC (suppl. C³) || 18 ad v. 20 Audierat] aut a Iove (Audio sat noue) aut a fatis. non enim omnia habent divinandi facultatem numina. Tyrias arces] Carthaginem dicit. arces dictae ab eo quod est arceo, quod inde hostes arcentur, hoc est prohibentur (prohibemus). Olim] aliquando et tria tempora significat. P || 19 potestatem BMC³ || nec C³ || 23 Ergo bene C

fusionem verbi et nominis dictum est; nam 'arces' est verbum, arceo arces, cum non sit nomen. OLIM quandoque. et tria tempora significat: praeteritum, ut olim arbor, nunc artificis manus aere decore inclusit patribusque dedit gestare Latinis; 5 praesens, ut tumidis quod fluctibus olim tunditur; futurum, ut nunc olim quocumque dabunt se tempore vires.

21. HINC POPVLVM LATE REGEM a Romanis. laudat autem eorum imperium dicendo 'populum regem'. LATE REGEM pro late regnaturum, nomen pro participio. quidam hoc δημοκρατικῶς intellegunt. et 'hinc populum late regem belloque superbum venturum ex- 10 cidio Libyae sic volvere parcas' in Probi adpuncti sunt et adnotatum hi duo si eximantur, nihilo minus sensus integer erit. sed Vergilius amat aliud agens exire in laudes populi Romani. SVPERBVM nobilem, ut ceciditque superbum Ilium. BELLOQUE 15 SVPERBVM id est eminentem, gloriosum.

22. VENTVRVM futurum, ut idem venturos tollemus in astra nepotes. VENTVRVM EXCIDIO ad excidium. nota figura. LIBYAE Carthaginis. et provinciam pro civitate posuit. dicta autem Libya vel quod inde libs fiat, hoc est africanus, vel ut Varro ait, quasi 20 ΛΙΒΥΙΑ, id est egens pluviae. sic Sallustius caelo terraque penuria aquarum. VOLVERE PARCAS aut a filo traxit 'volvere' aut a libro; una enim loquitur, altera scribit, alia fila deducit. et

3 olim] A. XII 210 || 5 tumidis] A. V 125 'quod tumidis submersum tunditur olim fluctibus' || 6 nunc olim] A. IV 627 || 14 ceciditque] A. III 2 || 16 idem] A. III 158 || 18 dicta . . . africanus. exscr. Isid. orig. XIV 5, 1 || 20 Sallustius] Iug. 17, 5 || 22 una . . . deducit] exscr. mythogr. III 6, 23

2 nunc quandoque M || et tria KC: tria B tria enim LIIMC³ || 7 ad v. 21 Hinc] scilicet a Romanis. Late regem] pro late regnaturum, pro participio. Superbum] nobilem gloriosum, ut 'ceciditque (te adit) superbum Ilium'. P scilicet a romanis et romanos laudat eorum imperium C (aut superscr. post laudat C³) || a Romanis . . . regem om. L (in marg. add. I) || et LATE C || 9 δημοκρατικῶς F. Schoellius: democratas C || 11 in Probi his duobus versibus obeli appuncti sunt Steupius de Probis p. 90 || adnotatum coni. Scioppius de arte critica p. 4 cd. Amstelod. a. 1662: adnotandum C || 12 hi C (i eadem ut videtur manus superscr.) || eximantur quod Scioppius et l. l. et in appendice editionis Danielinae Fuldensem exhibere testatus est tanquam probabilem coniecturam recepi: examinantur C omittantur Bergkii, cui non recte ex in codice ex correctura additum videbatur. fortasse eliminantur || 15 eminentem scripsi: eminens C cf. schol. Veron. || 16 ad v. 22 Venturum] futurum. Excidio] ad excidium nota figura. Libyae] Carthaginis. provinciam pro civitate posuit. dicta autem Libya . . . egens pluviae. Parcas] parcae dictae quod minime parcant, quarum nomina sunt haec: Clotho Lachesis Atropos. P || VENTVRVM om. C VENTVRVM . . . figura om. K || 17 Libies H || 19 libs K: lyps B libes C lybs LM libs HPC² || 20 ΛΙΒΥΙΑ C: ΛΙΒΟΥ B ΛΙΒΥΙΑ K ΛΙΒΥΙΑ L (ΛΥΠΕΙΑ I) ΛΙΒΥΙΑ II ΛΙΒΥΙΑ P ΛΙΒΥΙ M λιβία τοῦ θεῖν vulgo || id est om C || sic] ut B unde et M || paenuria CL poenuria H || 22 scripsit K || alia] tertia mythogr. et q

dictae sunt parcae κατὰ ἀντίφρασιν, quod nulli parcant, sicut lucus a non lucendo, bellum a nulla re bella. nomina parcarum Clotho Lachesis Atropos.

23. ID METVENS bis idem. archaismos. sane de futuro timor est, odium de praeteritis. metuebat ergo Carthagini, odium autem 5 habebat propter causas sequentes. et est de utroque exemplum conveniunt quibus aut odium crudele tyranni aut metus acer erat. VETERIS BELLi quantum ad Vergilium pertinet, antiqui; si ad Iunonem referas, diu id est per decennium gesti. tunc autem ad personam referendum est, cum ipsa loquitur; quod si nulla 10 persona sit, ad poetam refertur. nunc ergo 'veteris' ex persona poetae intellegendum. sic ipse in alio loco mirantur dona Aeneae, mirantur Iulum flagrantisque dei vultus partem ad se rettulit, partem ad Tyrios, qui deum cum esse nesciebant. SATVRNIA antonomasia est, non epitheton; quae fit quotiens pro proprio no- 15 mine ponitur quod potest esse cum proprio nomine et epitheton dici. 'Saturnia' autem nomen quasi ad crudelitatem aptum posuit; Vergilius enim ubicumque Iovi vel Iunoni Saturni nomen adiungit, causas eis crudelitatis adnectit, ut nec Saturnius haec oculis pater aspicit aequis. et alibi es germana Iovis Saturnique altera 20 proles: irarum tantos volvis sub pectore fluctus.

24. PRIMA atqui Hercules prior contra Troianos pugnavit: unde modo 'prima' princeps accipienda est. nam poeta plerumque significationem nominum dat participiis, vel contra, ut volventibus annis, significat enim volubilibus. hac licentia et in hoc no- 25

1 dictae . . . parcant] exscr. Isid. orig. VIII 11, 93. mythogr. I 110 et III 6, 23 || 6 conveniunt] A. I 361 || 12 mirantur] A. I 709 || 19 nec Saturnius] A. IV 372 || 20 es germana] A. XII 830 || 24 volventibus] A. I 234

1 parcae om. BKM || per antifrasi B¹MC³l catanfrasin K cata antifrasi CLH || 4 ad v. 23 Id metuens] bis idem. archaismos. sane de futuro timor est, studium de praeteritis. metuebat Carthagini. Saturnia] antonomasia est . . . epitheton dici. P || bis idem. archaismos sane expunxit C³ ut videtur. bis idem nescio an ad v. 25 aut v. 27, archaismos ad excidio pertineat || METVENS] timens add. B id timens add. HMC³q hoc est excidium Carthaginis quae Masvicius primus post timens inseruit nescio unde petita sint || de futuro KC: de futuro enim BLHMC³q || timor est odium] timore studium C (corr. C³ ut videtur) || timor est] timorem L (f. habuit superscr. l) || 9 tunc autem] tunc K sane tunc C || 11 ergo] uero L || 12 intellege K intellegendum est LC³ || 13 partim et 14 partym L || 17 credulitatem C || 18 iunonis C (sed s erasa) || 22 ad 24 Prima] atqui . . . accipienda est. alii 'prima' simpliciter,

postea enim alii dii interesse coeperunt; alii dea q^{si}tēs (alii de aqua Daniel aliaeque deae Heinsius Burmanno teste.) proprie 'prima' inter primos. ad Troiam] ad et apud . . . Iuno. Caris Argis] illic enim . . . non Argos. P || 23 accipiendum BMC³l

mine usus est, ut primam pro principe poneret. *PRIMA inter primos; alii pro olim; alii 'prima' simpliciter, postea enim alii dii interesse coeperunt; alii 'prima' non ordine, sed voluntate. aliter primusque Machaon; ibi enim in primis intellegitur.* AD TROIAM
 5 'ad' et 'apud' accusativae sunt praepositiones, sed 'apud' semper in loco significat, 'ad' et in loco et ad locum, ut ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est, et Cicero decem fideos ad senatorem quendam relictos, item ad Marcum Laecam te habitare velle dixisti. CARIS ARGIS illic enim eam coli omnibus
 10 notum est. Argos autem in numero singulari generis neutri est, ut Horatius aptum dicet equis Argos ditesque Mycenae, in plurali numero masculini, ut hi Argi. ceterum derivatio nominis Argivos facit, non Argos.

25. *NECDVM ETIAM adverbium temporis. quis ante hunc?* CAV-
 15 SAE IRARVM nunc de praeteritis loquitur. *non nulli tamen † pro causa et dolore dictum accipiunt. SAEVI autem DOLORES quod saevire faciant.*

26. ALTA MENTE REPOSTVM secreta, recondita. 'repostum' autem syncope est; unam enim de medio syllabam tulit. sed cum omnes sermones aut integri sint aut pathos habeant, hi qui pathos
 20 habent ita ut lecti sunt debent poni: quod etiam Maro fecit, nam repostos et porgite de Ennio transtulit: integris autem et ipsis utimur et eorum exemplo aliis.

27. IUDICIUM PARIDIS nota fabula est de malo aureo, Paridem

4 primusque] A. II 263 || 5 ad et apud ... dixisti] Serv. comm. in Dou. p. 419, 4 sqq. K. cf. 442, 11 et 517, 16 || 6 ad quem] A. I 64 || 7 Cicero] in Verr. act. I 8, 22 || 8 ad Marcum] in Catil. I 8, 19 || 10 Argos autem ... hi Argi] Prob. cath. p. 22, 13 K. || 11 Horatius] earm. I 7, 9 || 21 repostos] A. VI 655 || porgite] A. VIII 274 || Ennio] incert. libr. rel. XXVII ap. Vahl.

1 *PRIMA*] ante hanc vocem dii vel du ut videtur in cod. erasum est || 5 et ad K || 6 ut] in loco, ut φ || 7 fideos C fideos C² || 8 item ... dixisti om. B || laecam K: laecum C (laecum C³) leccam LIIM || te] hic C te superscr. C³ || 9 velle om. H || enim om. L || 10 autem om. KLH || ut Horatius dicit aptum equis argis B || 11 dicit CML || ditesque Mycenae om. BCM || 12 numero] vero φ || 13 argius et argus B || 14 ad v. 25 Necdum etiam] adverbium temporis. quis (qs) ante hunc? P || NECTVM C NECTVM C² || quis ante hunc C quasi ante hac C² quod significat ante hunc Daniel qs compendium non recte interpretatus || 15 pro 'causae irarum et dolorum' Schoellii || 17 ad v. 26 Alta mente] secreto reconditum. 'repostum' autem syncope est. sed cum omnes sermones ... et ipsis utitur. P || secreto C (secreta C³) || 20 facit BM || namque CM || 21 repostos CII: repostus BKLH repostum P || porgit P || hennio P || 22 utitur CP (utimur C³) || 23 ad v. 27 Iudicium Paridis] nota fabula est de malo aureo quod coniecit (conicit) Discordia inter Iunonem et Mineruam et Venerem in domu Pelei quando consecraverunt (consecraverunt) nuptias illius conubiumque dii. illa non admissa (demisa) introire iactavit malum in quo scriptum erat 'hoc est donum deae pulcherrimae'. illis litigantibus (ligantibus) inter se Iuppiter eas misit ad Paridem. iudicaturus ille de forma earum (earum qui)

pro Venere contra Iunonem Minervamque iudicasse *de forma. et bene 'iudicium Paridis', non favor; ne re vera videatur offensa. sic enim agit poeta, ut et Iuno causas irascendi habeat, et tamen in Aenea nulla sit culpa.* SPRETAEQVE INIVRIA FORMAE epexegetis est, hoc enim fuit iudicium Paridis: ut 'que' particula vacet, sicut 5 illo loco dixitque et proelia voce diremit. licet multi separant dicentes aliud esse; numquam enim coniunctio ponitur nisi inter duas res. et 'spretae formae' referunt ad Antigonom, Laomedontis filiam, quam a Iunone propter formae adrogantiam in cicioniam constat esse conversam. 10

28. ET GENVS INVISVM propter Dardanum Electrae paelicis filium. RAPTI stuprati, ut est rapta Garamantide nympha. item et raptas sine more Sabinas. *vel certe quod ad caelum raptus sit a Iove per aquilam, ut sublimem pedibus rapuit Iovis armiger uncis.* GAMYMEDIS HONORES Troi, regis Troianorum, 15 filii. 'honores' autem dixit vel propter ministerium poculorum,

6 dixitque] A. V 467 || 8 Antigonom e. q. s.] exscr. mythogr. II 69 || 12 rapta] A. IV 198 || 13 et raptas] A. VIII 635 || 14 sublimem] A. V 255 || 16 honores . . . filia] mythogr. II 198. Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 548

Venerem procellere in forma iudicavit his duabus et reliquis. qua ex causa Iunonis iras commouit (cognovit) in Troianos (trianos). sed hoc dicunt quod Paris in somno uidit. Spretaeque iniuria formae] epexegetis est . . . constat esse conversam. *P* || nota . . . iudicasse] in quo pro venere paris alexander contra iunonem minervamque iudicavit *BM* || 5 enim] antem *C* || que autem particula nacat *P* || autem particula uacat *C* (rasurae ut que *superscr.* et autem *expunxit* *C*³ || 6 multi] non nulli *BM* || 8 formae . . . formae *om.* *B* || antigonom *CP*: antigonem *KLHM* || 11 *ad v.* 28 Et genus inuisum] propter Dardanum Electrae pellicis filium, quae et uxor Iouis (iunonis) fuit. Rapti] stuprati, id est corrupti, ut est . . . Sabinas. uel certe quod ad caelum raptus sit a Ioue per aquilam, quae Iouis armiger dicitur. Ganymedis honores] Troi . . . ministerium poculorum remota Hebe (ab), filia Iunonis, uel quod inter sidera collocatus aquarii nomen accepit. et non ob hoc tantum irascitur Iuno, sed quod uiolatus sit, ut diuinos honores consequeretur. *P* || propter dardanum electrae paelicis filium *KC*, nisi quod uel propter iudicium paridis quod omni-

bus notum est *add. C*, quae *C*³ ut videtur *expunxit*: propter dardanum ectruplicis filiae atlantis filium a quo origo troiana deducitur *B* propter dardanum electrae filiae atlantis filium a quo origo troiana deducitur *LH*, nisi quod post electrae *add.* uel *H*, pelicis *superscr. l.* propter dardanum electrae paelicis filiae atlantis filium a quo originem troiani ducunt *MC*³, nisi quod a quo origo troiana

deducitur *C*³ propter dardanum electrae paelicis filium. electra pelex fuit iunonis (Iouis *D*) ex qua dardanus natus est, a quo Troiani originem ducunt *Karoliruhensis CXVI* et *D* || 12 ut est *BCH*: alibi et *KM* ut alibi et *L* || 13 item *om.* *BCM* || et *om.* *KH* || Sabinas] uel rapta raptoris mortem uel nuptias aptet *add. C*. nuptias pro nuptius *C*² optat pro aptet *coni. Bergk.* non recepi haec verba, quae ex declamationum argumentis desumpta esse intellexit *Burmamnus* || 15 Troi libri, nisi quod troii *L.* cf. *adnot. crit. ad Aen.* III 108 et *V* 252: Troili *mythographi* et *Guelferb. I* Trois *q*

quod exhibuit diis remota Hebe, Iunonis filia, vel quod inter sidera conlocatus aquarii nomen accepit. ergo irascitur Iuno quod non ob hoc tantum raptus sit, ut pocula ministraret, sed quod idco violatus sit, ut divinos honores consequeretur. aut 'honores' propter formam, 5 ut et lactos oculis adflarat honores. sane hic Ganymedes Latine Catamitus dicitur, licet Theodotius, qui Iliacas res perscripsit, hunc fuisse Belin Chaldaicum dicat et Laomedonti praedixisse, tunc perituram et civitatem et regnum Troianum, cum de monte Metios sponte fuisset saxum clapsum: quod cum evenisset, postea Ilium esse dirutam. 10 29. HIS ACCENSA SVPER 'his super' aut de his, aut super metum Carthaginis his quoque accensa.

30. TROAS bona oeconomia ostendit, totum genus Troianorum in- visum fuisse Iunoni, quia inlaturus est Minervam ob unius hominis delictum etiam eos quos amaverat perdidisse. RELIQUIAS ut stet 15 versus geminavit I, nam in prosa reliquias dicimus. 'reliquias' autem 'Danaum' dupliciter et a Troianis et a Graecis dici possunt, ut et nostro sequitur de vulnere sanguis. ATQVE INMITIS ACHILLI bene secundum Homerum segregat duces a populo. sic Aeneas in secundo post omnium casum Priami separavit interitum, 20 ut forsitan et Priami fuerint quae fata requiras. inमितem autem dixit etiam circa extinctum crudelem. et idco intulit Achillem praecipue, quod Aeneas cum Achille congressus sit et ut in quinto ait Neptuni beneficio liberatus. ACHILLI propter ὁμοιοτέλευτον detraxit s litteram, quae plerumque pro sibilo habetur non solum necēssi- 25 tatis, sed etiam euphoniae causa, nam alibi ipse ait nec equis adspirat Achillis. ut Sallustius a principio urbis ad bellum

5 et lactos] A. I 591 || 14 ut stet . . . dicimus] Serv. comm. in Don. p. 444, 10 K. || 17 et nostro] A. XII 51 || 20 forsitan] A. II 506 || 22 in quinto] 803 || 25 nec equis] A. XII 352 || 26 Sallustius] hist. fragm. I 7 Kritz.

1 quod exhibuit diis remota Hebe Iunonis filia Bergkii: remota hebe iunonis filia quod exhibuit diis KC, nisi quod dis K ad quod habitus est remota hebe iunonis filia quae ioui bibere ministrabat BMC¹, nisi quod adhibitus MI ad quod habitus est remota hebe iunonis filia quod exhibuit diis LI, nisi quod exiit dis II || 5 oculis C || ganymedes C ganimedes C² || 6 perscrip=it C || 7 dicat C² vel C³: dicunt C || laomedontis C || 8 meotios C² 9 dirutam C²: direptum C || 11 Carthaginis] quam de Carthagine habeat C, sed quam in quem mutavit C², habeat in habuit C³ || 12 ad v. 30 Troas] bona oeconomia ostendit totum genus Troianorum inuisum fuisse Iunoni, non sicut illud 'unius ob noxam'. Reliquias] ut stet versus geminavit I. Achilli] propter oemoeoteleuton detraxit s litteram euphoniae causa. P || bona om. C || de- quonomia C || 13 ob. C²: e C || 16 danuum C || 18 segregavit B || 20 requiris M || Inमितem autem dixit qui in Patroeli ultionem et circa extinctum Hectorem crudelis fuit Fabricius || 21 crudelem expunxit et hectorem superscr. C³ || 22 et scripsi: Aut C || 23 beneficio C²: benescio C || sane achilli C || oemoeoteleuton B KCH oemoeoteleuton L oemoeoteleuton M || 24 s om. B || 26 nam a C² || ad bellum om. M

Persi Macedonicum. detrahitur autem tertiae declinationis generativo. sane apud Sigeum Achilles statua fuisse dicitur, quae in lanna, id est in extrema auris parte elenchum more femineo habuerit. -hic apud Cretam insulam pemptus vocatus est, ut veteres auctores tradunt.

31. ARCEBAT prohibebat. significat autem et 'continet'. Ennius 5 qui fulmine claro omnia per sonitus arcet, id est continet.

32. ACTI FATIS] nulla Iunonis invidia est. ACTI FATIS si odio Iunonis fatigabantur, quo modo dicit 'acti fatis'? sed hoc ipsum Iunonis odium fatale est. laborat enim Vergilius nihil Troianorum meritis, sed omnia fatis adscribere. est et alter sensus; nam fatum 10 voluntatem legimus, ut fatis Iunonis iniquae, id est voluntate, ut hic intellegamus, agebantur fatis Iunonis, id est voluntate. vel 'fatis' pro malis, ut nate Iliacis exercite fatis. MARIA OMNIA CIRCVM in fine accentum ponimus contra morem Latinum: sed corruptio hoc facit; namque praepositio postposita corrupta est sine 15 dubio.

33. MOLIS difficultatis. in sequentibus proprie miratur molem Aeneas. ROMANAM CONDERE GENTEM latenter ostendit hinc odium Iunonis Aeneam pertulisse, quod Romanae gentis auctor extabat.

34. VIX hoc loco mox significat vel statim. E CONSPECTV 20 ut adhuc de Sicilia possent videri. et ut Homerus omisit initia belli Troiani, sic hic non ab initio coepit erroris.

35. LAETI vel alacres et veloces, ut est et laetus eois Euris

5 Ennius] ann. rel. 532 Vahl. || 11 fatis] A. VII 292 || 13 nate] A. III 182 || 17 miratur A. I 421 || 20 VIX ... statim] Don. ad Ter. hec. III 1, 16. Non. p. 421 M. || 21 et ut Homerus ... erroris] cf. Macrob. Sat. V 2, 8 sqq. || 23 et laetus] A. II 417

1 persae C || macedoniaceum K macedonium cum C (macedonicum C³) macedonicum L (corr. l) macedonicum M || autem s C³ || 2 sigaeum C || lanna C cf. Arnob. adv. nat. II 42, ubi 'lannas' e Parisino restituit Reifferscheidius: ima e Fuldensi enotavit Scioppius, quod ne Bergkii quidem correxit || 3 in existima C || 5 ad v. 31 Arcebat] prohibebat. aliquando significat ... id est continet. P || Ennius] cf. Lachmannus ad Lucr. IV 128 || 7 ad v. 32 Acti fatis] si odio Iunonis quo modo 'acti fatis'? sed hoc ipsum Iunonis odium fatale est. alter sensus ... iniquae. vel fatis pro malis ... sine dubio. P || si fatis nulla Iunonis invidia est e Fuldensi Scioppius || 8 fatigabantur om. BCM (add. C³m) || dicit om. BCMH (add. C³) || 11 legimus enim fatum voluntatem C ||

id est noluntate ... id est voluntate om. C (add. C³) || 15 correptio BM || 17 ad v. 33 Molis] difficultatis in sequentibus. Romanam condere gentem] latenter ... existebat. P || 19 existabat C existebat C² ut videtur ex///tabat L (duae litterae erasae sunt) || 20 ad v. 34 Vix] hoc loco mox. E conspectu] ut adhuc de Sicilia possint videri. P || significat vel statim om. K || 21 possint KL || 23 ad v. 35 Lacti] alacres vel veloces ... equis. Salis] maris ... non soliti lusere sales. aliquando urbanitatem significamus. et istud nomen masculini generis est. P || VELA alacres KLH || vel veloces C

equis, item et virgea lactus pabula, id est festinus, cum intentione; vel re vera laeti, quamquam incongruum sit post Anchisae mortem. sed et interitus senum minus doletur, et 'magis laetos' intellegendum est, ut sit causa maior iracundiae. sic enim et in 5 septimo Iuno irascitur, ubi laetum Aenean Siculo prospexit ab usque Pachyno. *vel 'laeti' πρόθυμοι, ut omnisque iuventus laeta.* SALIS maris secundum Homerum. salem autem quo utimur singulari numero tantum dicimus; cum iocos significamus pluralem tantum ponimus numerum, ut Lucanus non soliti lusere 10 sales. aliquando autem etiam urbanitatem per singularem numerum significamus, ut Terentius qui habet salem, quod in te est, id est quae res in te est, masculini enim generis est, non neutri: et neutra triptota sunt, nec ab hoc accusativo nominativus esse potest 'hoc salem'.

15 36. SVB PECTORE *pro in pectore.* VVLNVS de praeterito dolorem dixit, de futuro metum, ad utrumque 'vulnus' rettulit.

37. HAEC SECVM subaudimus locuta est, deest enim. et hoc fictum est, ut superius diximus. unde enim hoc sciret poeta? bene autem inpatientiam doloris ostendit detrahendo ei solatia, ut in 20 quarto solam inducit Didonem en quid ago? *HAEC SECVM* *quia vehementior adfectus est sine conscio, ut et casum insontis mecum indignabar amici et crudelia secum fata Lyci. e contrario qui-

1 et virgea] georg. III 320 || 4 in septimo] 288 || 6 omnisque] A. II 394 || 7 salem autem c. q. s.] [Sergii] explan. in Don. p. 542, 12 K. || 9 Lucanus] II 368 || 11 Terentius] eun. III 1, 10 || 20 en quid] A. IV 534 || 21 et casum] A. II 93 || 22 crudelia] A. I 221 || quicum] A. XI 822

1 item om. BM || equis vel festinantes ut et virgea lactus pabula et alibi et armari pubem portisque moueri lactus in arma iube id est festinus C || et cum HI || et cum omni intentione M || 2 lactus C || 4 ut sit Iunoni D || causa om. B || maior KC: maioris BLHM || iracundiae] iunonis supra vers. add. C³m || 5 septimo Iuno scripsi: septimo libro BKCLH septimo M || 6 pachino libri || πρόθυμος C an προθύμως? || 7 laeta] libet C || Homerum qui inquit εἰς ἄλλα δῖαν D || 8 ioca B || 9 ut Lucanus] secundum lucanum qui ait M || soliti ex solidi C || lusere] risere M || 10 autem om. BCM || per ... significamus] singulari numero dicimus C || 11 ut om. B sicut M || Terentius om. K LH (add. l) || quod] qui man. rec. in C || 12 et] nam C || 13 nec ob hoc ab accusatio nominatiuus esse potest salem B || 14 salem] AERE RUEBANT id est movebant eruebant uerberant. Nam hic ruebant actiuum est. Alibi neutrale ut ruit alto a culmine troia add. l in marg. inf. || 15 ad v. 36 Sub pectore] pro iu pectore. P || dolorem] ut senique dolores add. lm || 16 metum] ut id metuens add. lm || vulnus] latus M (corr. m) || rettulit om. BCM (add. m) || 17 ad v. 37 Haec secum] subaudimus locuta est. et hoc finxit poeta. Mene] ne non uacat, significat autem ergo ... deserere. P || 18 supra LH || dictum est CLM (ut superius diximus l) || 19 solatia quia uehementior adfectus (affectus C²) est sine conscio (consilio C²) ut ... lyci et in quarto solam inducit didonem en quid ago e contrario quicum partiri curas C

*cum partiri curas.** MENE 'ne' non vacat, significat enim ergo et est coniunctio rationalis. INCEPTO DESISTERE tolerabilius enim est non inchoare, quam incepta deserere, *ut Terentius verum si incipias, neque pertendas naviter. et 'mene' sic habet emphasin, ut ast ego, quae divum incedo regina.* VICTAM sic et in se-⁵ ptimo vincor ab Aenea. *se victam pronuntiat velut victam. alii iratam tradunt.*

38. NEC POSSE ITALIA detraxit more suo praepositionem provinciae; non enim dixit 'de Italia', sed 'Italia'. TEUCRORVM quia Teucer et Scamandrus Creta profecti Troiam venerunt. *facta ascensione*¹⁰ *hospitio a Dardano accepti de advenis cives facti, quia Batiam, Teuceri filiam, Dardanus sibi iunxit et populares suos socero cognomines fecit.* AVERTERE id est in perpetuum. REGEM hoc est, quia † nihil amisit, rex est. *et mire Aeneam noluit nominare. honorantur enim minores a maioribus si suo nomine fuerint nominati, ut Aeole, nam-*¹⁵ *que tibi. contra contumelia est si maiores a minoribus suo nomine nominantur, ut Iunonis gravis ira. et pacem te poscimus omnes Turne. et bene 'regem' invidiose; non enim dixit Troianos, sed unum hominem Troianum.*

39. QVIPPE VETOR FATIS re vera, inquit, fata me prohibent.²⁰ ergo Iuno ignorat vim factorum. sed hoc non possumus dicere, quia superius lectum est si qua fata sinant et audierat. hoc ergo

3 Terentius] eun. I 1, 6 || 5 ast ego] A. I 46 || in septimo] 310 || 14 hono-
rantur c. q. s.] Don. in Ter. adolph. V 6, 3 et 6, Phorm. V 9, 58 || 15 Aeole]
A. I 65 || 17 Iunonis] A. V 781 || pacem] A. XI 362

1 ne om. C (add. C²) || enim] autem C || 3 ut] et C || 4 incipies et pertendes
vel perficies Terentiani libri || 5 quae p. i. r. C || VICTAM . . . sed Italia scripsi:
NEC POSSE ITALIA TEUCRORVM AVERTERE REGEM detraxit provincia more suo prae-
positionem B NEC POSSE ITALIA sic et in septimo vincor ab aenea et detraxit more
suo provinciae praepositionem non enim dixit de italia sed italia KLH, nisi quod
ab italia post ITALIA add. l VICTAM ut in septimo vincor ab aenea et (se C²) uictum
(uictam C²) pronuntiat velut uictum (uictam C³) alii iratum (iratam C²) tradunt.
NEC POSSE ITALIA id est ab italia et detraxit provinciae more suo praepositionem C
(id est ab italia erasis teucrorum auertere regem sic et in VII. vincor ab aenea
add. C³. idem non enim dixit . . . italia post praepositionem addidit) N. P. I.
T. A. R. sic et in septimo vincor ab aenea et detraxit provinciae suo more prae-
positionem M (non enim . . . italia add. m) || 6 alii iratam tradunt secludenda
videntur. vel ad Iuno vel ad haec secum in antiquo aliquo Vergilii exemplari
irata adscriptum fuisse suspicor || 8 ad v. 38 Teucrorum] quia Teucer et Scaman-
drus Creta profecti sunt. quos hospitio accepit Dardanus de aduenisque cives
facti sunt, Batiamque (abatiamque) Teuceri filiam Dardanus sibi iunxit. P ||
12 soceros C || 13 quia supra vers. C² || nihil] fortasse Anchisen vel Anchisam
possis et quia neglecto Anchisa amisso cf. Aen. III 710 || 17 pac C pace C² ||
20 ad v. 39 quippe uetor fatis] prohibeor. Pallasne Minerua, quae Pallas ideo
dicta quia (quae) Pallantem gigantem occidit. Ne] coniunctio expletiva. an ali-
ter? Classem] ad invidiam . . . dicat. P || inquit KCL (inquit c)

- est. omnis res hominum aut ex nostra voluntate descendit, ut puta sedere surgere; aut ex fati necessitate, ut nasci mori; aut ex deorum voluntate, ut navigare vel honoribus frui. nunc de navigatione agitur; et bene invidiose, quasi etiam huius rei potestatem ei possint fata detrahere. est et alter sensus latens, ut speret se reginam
- 5 sint fata detrahere. est et alter sensus latens, ut speret se reginam contra exulum fata posse aliquid, si Minervae numen inferius valuit contra fata victorum. PALLASNE Minerva ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρον, id est ab hastae concussione; vel quod Pallantem gigantem occiderit. sane opportune hic Aiacis naufragium ad exemplum
- 10 adfert, cum de naufragio Aeneae cogitat. et cum bellum meditatur, belli exemplum adfert Mars perdere gentem inmanem Lapithum valuit. 'ne' autem coniunctio expletiva videtur. an aliter? EXYRERE exuri dicitur de quo nihil superest, ut quid memorem exustas Erycino in litore classes? CLASSEM ad invidiam posuit, ut pro
- 15 una navi classem dicat. sic Venus navibus infandum amissis, cum Orontes solus perisset. aut re vera unam navem significat, ut Horatius me vel extremos Numidarum in agros classe releget. classis enim dicta est ἀπὸ τῶν κάλων, id est a lignis, unde et calones dicuntur qui ligna militibus portant, et καλοπόδια.
- 20 40. ARGIVVM quasi et illud contra fata. et 'Argivum' pro Argivorum; videtur autem specie accusativi singularis pro genetivo plurali usus. et bene 'Argivum' quasi quos ipsa Iuno amat, ut supra pro caris gesserat Argis. POTVIT ad illud refertur quod superius dixit 'nec posse'. et invidiose potentiam Minervae exaggerat, quae
- 25 uno tempore et exurere potuit et submergere.

2 aut ex fati . . . mori] Isid. diff. verb. 219 || 7 Minerva . . . occiderit] exscr. Isid. orig. VIII 75 || 11 Mars] A. VII 304 || 13 exuri . . . superest] Isid. orig. X 91 || quid] A X 36 || 15 navibus] A. I 251 || 17 Horatius] carn. III 11, 47 || 18 classis . . . portant] exscr. Isid. orig. XIX 1, 15. cf. XIX 34, 2

1 omnes BCLM (omnis c) || descendunt L descendendi M descendere m || ut pote B || 2 ut puta nasci MC³ || 5 latens sensus BCM || regina C, sed na in ras. C² || 6 minerva BML || 7 ἀπο τοῦ πάλλειν τὸ δόρον B ἀπο τοῦ πμερν το

ἀορε K ἀπο τοῦ πάλλειν τὸ δερν C ἀπο τοῦ παιν το α//πν L (πάλλειν l) ἀπο γιτταίν το ἀορι H ἀπο τοῦ πάλλειν τὸ ἀορι M || 8 giganta occidit KC (gigan-

tem C³) || 9 oportune C || 10 affert C² || cogitet C (a eadem ut videtur manus superscr.) || 11 affert C² || 13 memorem] repetam libri Vergiliani || 16 orontis BKLII fortasse Orontis solius || 17 me . . . Numidarum om. B || extremus C || 18 ἀπο τῶν κάλων K ἀπο τοῦ κάλων L ἀπο τῶν κάλων M || 19 dicuntur] dicti BM, om. C || calopodia BC καλοποδια K καλοποδια H || 20 ad v. 40 Argivum] quasi et illud contra fata. et Argivum pro Argivorum. videtur accusativi singularis species pro genetivo plurali. P || 23 refertur] referri P refert K || 24 nec posse italia C || 25 et ut C

41. VNIVS OB NOXAM in istis sermonibus unius illius ipsius naturaliter media producitur syllaba, sed cum opus est corripitur hac excusatione: nam quotiens vocalem longam vocalis sequitur, ei vires detrahit, ut est insulae Ionio in magno et sub Ilio alto. et ob hoc mutant accentum; in Latino enim sermone cum paen- 5 ultima corripitur, antepaenultima habet accentum, ut hoc loco 'unius ob noxam' et contra navibus infandum amissis unius ob iram prodimur. NOXAM pro 'noxiam'. et hoc interest inter noxam et noxiam, quod noxia culpa est, noxa autem poena. *quidam noxa quae nocuit, noxia id quod nocitum accipiunt. sane latenter tangit* 10 *historiam; dicitur enim Minerva in tantum ob vitiatam Cassandram in templo suo solius Aiaceis poena non fuisse contenta, ut postea per oraculum de eius regno quotannis unam nobilem puellam iusserit Ilium sibi ad sacrificium mitti, et quod est amplius, de ea tribu, de qua Ajax fuerat, sicut Annaeus Placidus refert.* FVRIAS amorem, ut in bu- 15 colicis seu quicumque furor. alii sic accipiunt, quasi illum in furore deliquisse dicat, Troianos scientes. OILI Oilei. et non vacat; nam et duo Aiaces fuerunt, et ambo furuerunt, sed ira armorum Telamonius, hic amore, *qui Cassandram in templo Minervae capto Ilio stupravit.* et est graeca figura, si dicamus 'Aeneas Anchisae' 20 et subaudiamus filius. hac autem figura utimur circa patres et circa maritos tantum, ut Vergilius Deiphobe Glauci, id est filia, et Hectoris Andromache, id est uxor. *sane hic Ajax, Oilei filius a multis historicis Graecis tertiam manum dicitur post tergum habuisse*

4 insulae] A. III 211 || sub] A. V 261 || 7 navibus] A. I 251 || 15 in bucolicis] X 38 || 22 Deiphobe] A. VI 36 || 23 Hectoris] A. III 319

1 ad v. 41 Unius ob noxam] in istis sermonibus ... corripitur. nam quotiens uocalem longam uocalis sequitur ei vires detrahit (trahit), et ob hoc mutant accentum ... accentum. Noxam] pro noxiam (noxam). culpa noxa poena. quidam ... accipiunt. historia autem est: dicitur ... sicut Ennius refert. Furias] amorem ... scientes. Oilei] Oilei non uacat, nam et duo Aiaces fuerunt, sed unus iram habuit, qui Cassandram stupravit in templo Mineruae, hic amorem (amorem om.). et est graeca figura ... sane hic Ajax Oilei filius. P || 2 corripitur] producitur C || 3 nam] quod B M l || ei K Cl: superiori BLHC³, om. M || 4 vires detrahit KCMl: detrahitur res B res deitur L res detrahitur H || 5 paen//eultima K || 6 corripitur antepaenultima om. C (suppl. C³) || antepaenultima K || 7 NOXAM autem C || et hoc interest ... poena] sic KLH, nisi quod id est peccatum post culpa est supr. vers. add. l et noxiam quod noxia culpa est noxa poena C noxia enim est culpa id est peccatum noxa uero poena BMC³, nisi quod enim pro uero C³ || 11 uitiatam C²: itiatam C || 13 quodannis P || 14 amplius] maius P || de qua ajax PC²: ajax C || 15 anneus placidus C: ennius P Ennius latius Burmannus || 16 sic accipiunt om. P || 17 OILI C: OLEI B OLI K AIACIS OLEI L (OLEI l) OLLI H OILEI MC³ || olei BL || et om. BLM et C || uacat e C || 18 et ante duo om. LHM || 20 figura τῆς πτώσεως Fabricius || 22 et om. KLH || 24 maltis C (corr. man. rec.) || tergum post C

quod ideo dicitur fictum, quia sic celeriter utebatur in proelio manibus, ut tertiam habere putaretur.

42. IPSA bene ipsa; duleis enim est propria manu quaesita vindicta: unde plus dolet Iuno alienis se viribus niti, ut Aeoli vel
 5 inferorum, sicut ipsa flectere si nequeo superos, Acheronta movebo. RAPIDVM velocem, ut est cum rapidus sol nondum hiemem contingit equis, iam praeterit aestas item rapide potentia solis. [sed] cum Varro divinarum quinto quattuor diis fulmina adsignet, inter quos et Minervae, quaeritur, cur Minerva Iovis
 10 fulmen miserit. antiqui Iovis solius putaverunt esse fulmen, nec id unum esse, ut testantur Etrusci libri de fulguratura, in quibus duodecim genera fulminum scripta sunt, ita ut est Iovis Iunonis Minervae, sic quoque aliorum: nam de Iunonis fulmine Accius ait praefervido fulgore ardor iniectus Iunonis dextra ingenti incidit. quare
 15 tum non posuit Minervam misisse fulmen suum? sed multi dicunt, habere quidem Minervam ut Iovem et Iunonem fulmen, sed non tantum valere, ut vindictam suam possit implere, nisi usa esset Iovis fulmine: unde merito queritur Iuno, Minervam, cum de numero minorum sit qui fulmen habent, usam tamen Iovis fulmine. IACVLATA in libris
 20 Etruscorum lectum est iactus fulminum manubias dici et certa esse numina possidentia fulminum iactus, ut Iovem Vulcanum Minervam. cavendum ergo est, ne aliis hoc numinibus demus. et 'iaculata' pro iaculans, participium passivum pro activo. E NVBIVS secundum physicos qui dicunt conlisione nubium fulmen creari. et indignatur
 25 Iuno, quod, cum nubes suae sint, pariter eis Minerva ac Iovis fulmine usa sit, cum sibi neutrum prosit.

43. DISIECITQVE quidam volunt fulminum genera quattuor esse:

5 flectere] A. VII 312 || 6 cum rapidus] georg. II 321 || 7 rapide] georg. I 92 || 8 cum Varro . . . Minervae] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 258 || 13 Accius] trag. Rom. rel. rec. Ribb. p. 220 ed. II. || 23 secundum physicos e. q. s.] Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 258

1 prelio C || 3 ad v. 42 Ipsa iaculata] pro iaculans. participium passivum pro activo posuit. e nubibus. P || bene ipsa om. KC (add. C³) || quaesita] quae ipsa C (corr. C³) || 4 uti M (niti m) || vel] ut KC (uel C³) || 8 divinarum III Merkelius praef. in Ovid. fast. p. CXV || novem diis G. Schmeisser quaest. de Etrusca disciplina part. p. 17 coll. Plin. nat. hist. II 138 || 9 assignet C² || minervae C || 13 praefervido Fulgore ardor Iunonis dextra iniectus ingenti incidit Bergkii qui Attii Clutemestrae haec verba tribuit fūlguri praefervido Ardor iniectus Iunonis dextera ingenti incidit Ribbeckius || 14 quare tum non scripsi: quare tum C quare non Commelinus || 18 queritur C² vel C³: quaeritur C || 20 est rusticorum lectum BKH, nisi quod et K || manibus B manuuias K || ut Iovem . . . ne aliis hoc] inter quae etiam minervae est sicut supra dictum est cavendum ergo ne confusione hoc aliis C (ut Iovem vulcanum minervam unde cavendum est ne hec aliis C³) || Vulcanum] Iunonem Masvicius || 22 unde cavendum est BM || 27 ad v. 43 Disiecitque] fulminum genera quattuor sunt: unum quod dicit dissi-

unum quod dicitur dissiciens idemque fragosum, alterum transfigens, tertium corripuens, quartum infigens: quas omnes species more suo in unius fulguris descriptione attigit dicens primum 'disiccitque rates', secundum 'illum expirantem transfixo pectore', tertium 'turbine corripuit', quartum 'scopuloque infixit acuto'. RATES abusive naves; 5 nam proprie rates sunt conexae invicem trabes. Varro ad Ciceronem ratis dicta navis longa propter remos, quod hi supra aquam sublati dextra et sinistra duas rates efficere videntur. ratis enim, unde hoc translatum, ubi plures mali aut trabes iuncti aqua ducuntur. hinc naviculae cum remis ratariae dicuntur. 10

44. ILLVM auctorem scilicet criminis. EXPIRANTEM FLAMMAS non animam dicit 'flammas'; sed cum anima fulminis flammas vomentem. et ut superius pleno nomini adiecit 'opum', id est dives opum, sic hic verbo; cum enim plenum sit 'expirantem', addidit 'flammas', ut alio loco 'animas', ut confixi expirant animas. 15 alii 'expirantem' anhelantem accipiunt. Probus et 'tempore' legit, ut ipse liquefacto tempora plumbo. sed qui legunt 'pectore' de Accio translatum adfirmant, qui ait in Clytemestra de Aiace in pectore fulmen inchoatum flammam ostentabat Iovis. qui 'tempore' legunt de topica historia tractum dicunt; nam Ardeae in templo Casto- 20 ris et Pollucis in laeva intransibus post forem Capaneos pictus est fulmen per utraque tempora traiectus. et singulare nomen pro plurali. totius autem Italiae curiosissimum fuisse Vergilium multifariam apparet.

45. TVRBINE volubilitate ventorum. SCOPVLO saxo eminenti.

5 RATES . . . trabes] exscr. Isid. orig. XIX 1, 9 || 6 Varro ad Ciceronem] d. I. I. VII 23 || 13 dives] A. I 14 || 15 confixi] A. XI 883 || 17 liquefacto] A. IX 585 || 18 in Clytemestra] trag. Rom. rel. rec. Ribb. p. 140 ed. I || 24 TVRBINE volubilitate ventorum] exscr. Isid. or. XIII 11, 19 || SCOPVLO . . . σκεπά-
ξεν] exscr. Isid. or. XVI 3, 2

ciens . . . infigens. quos (sic) omnes attigit dicens . . . trabes. Varro . . . dicuntur. P || 1 idemque fragosum alterum transfigens om. C (suppl. in marg. inf. C²) || 3 fulguris P: fulgoris C || 6 rates quae σκεδάει graece dictae sunt D || 7 rates C cf. Neue Formenl. d. lat. Spr. I² p. 184. || naues C || hii C || 8 sublati] publicam P || rates enim P || 9 unde hoc translatum om. P || uel trabes sunt iuncti P aut asseres [iuncti] Varro || 10 ratariae scripsi: ratiamae C ratiame P ratiariae Burmannus cf. Gell. X 25, 5 Isid. or. XIX 1, 9 || 11 ad v. 44 Illum] auctorem scilicet criminis. Expirantem flammas] cum anima fulminis flammas vomentem. alii 'expirantem' anhelantem accipiunt. P || 12 dicit flammas om. L (add. I) || flammas om. C (add. C³) || 13 opum id est om. C || 14 huic verbo B || 15 animas ut H: animimas K animas///// L, om. BCM || expirat K || 16 anhelantem PC²: hanelantem C || Probus 'e tempore' legit Steupius de Probris pag. 101 || 18 actio C || clytemerra C || in del. Ribbeckius || 19 incubatum Ribbeckius || 20 typica C² || 23 apparet C²: apparat C || 24 ad v. 45 Turbine] volubilitate ventorum (uerborum). Scopulo] saxo . . . dictus. Infixit] Cornutus ait 'infixit' uerius, ut sit uehementius. P

'seopulus' autem aut a speculando dictus est, aut a tegimento navium, ἀπὸ τοῦ σκεπάζειν. contigerunt autem ista circa Caphereum montem Euboeae. INFIXIT Cornutus ait 'infixit' verius, quod sit vehementius.

- 5 46. AST EGO nunc comparat singula. et ne leve esset quod dixerat 'ego', addidit 'deorum regina'; sic Sallustius vos autem, hoc est populus Romanus. DIVVM autem pro divorum, sicut 'Argivum'. INCEDO incedere proprie est nobilium personarum, hoc est cum aliqua dignitate ambulare, ut regina ad templum forma
10 pulcherrima Dido incessit et aut iaculo incedit melior, Sallustius sed incedunt per ora vestra magnifici.

47. ET SOROR ET CONIVNX physici Iovem aetherem, id est ignem volunt intellegi, Iunonem vero aërem, et quoniam tenuitate haec elementa paria sunt, dixerunt esse germana. sed quoniam
15 Iuno, hoc est aër subiectus est igni, id est Iovi, iure superposito elemento mariti traditum nomen est. Iovem autem a iuvando dixerunt; nulla enim res sic fovet omnia, quemadmodum calor. TOT ANNOS licenter in istis elocutionibus et accusativo et ablativo utimur. dicimus enim et 'tota nocte legi' et 'totam noctem legi'. honestior
20 tamen elocutio est per accusativum. sane 'tot annos' continuationem significat, 'tot annis' autem intervallum.

48. ET QVISQVAM non Troianorum, sed omnium generaliter. IUNONIS autem pro 'meum', nomen pro pronomine.

49. PRAETEREA postea, ut praeterea vidit, nec portitor

6 Sallustius] Iug. 31, 20 || 9 regina] A. I 496 || 10 aut iaculo] A. V 68 || Sallustius] Iug. 31, 10 || 12 physici . . . calor] exscr. mythogr. III 3, 1 || 16 Iovem autem . . . calor] exscr. mythogr. II 2 || 19 honestior tamen . . . accusativum] Don. ad Ter. eun. V 8, 49 || 20 sane . . . significat] Don. ad Ter. hec. III 4, 7 || 24 praeterea] georg. IV 502

1 dictus est. nam σκόπελος ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν D || 2 ἀπὸ τοῦ κενάειν B ἀπὸ τοῦ κενῆν K ἀπὸ τοῦ σκεπῆν C ἀπὸ τοῦ σκεπάζειν I, αὐτὸ τὸ σκεπάζειν H ἀπὸ τοῦ σκεπῆν M ἀπὸ τοῦ σκεπῆν Isidorus || contigerunt . . . Euboeae om. C (add. C²) || 5 ad v. 46 Diuum] pro diuorum. Incedo] incedere . . . regina ad templum. P || 8 proprium BM || 12 ad v. 47 Iouisque et soror et coniunx] physici Iovem aetherem . . . quomodo calor. Tot annos] pro tot annis, sed ut honestior (onestior) elocutio fiat. P || et aetherem HM || 13 vero om. P || aërem] uerem P || 14 esse] ergo M || germanam P || quoniam] quia L || 15 id est Iovi om. P Iovi om. C || pposito P || 16 est] Iovi add. CP || ab adiuvando B || 17 enim] autem H || calor unde et Ζεὺς Iuppiter ἀπὸ τοῦ ζεῖν a feruore dicitur. D || 18 et accusatiuo utimur et dativo et ablativo B et accusatiuo utimur et ablativo M || 19 et totam noctem legi om. L (et totam noctem add. I) || 20 tamen] autem BM || 22 ad v. 48 Bella et quisquam] generaliter dicit omnium hominum. P || ET C: ΑΥΤ ΒΚΛΗ Η ΑΥΤ Μ || omnium] omnigenorum M, sed altera o c correctura || 23 pro pronomine C²: pronomine C || 24 ad v. 49 Praeterea] postea . . . portitor Orci. Supplex] ostendit non solum non sibi supplicandum . . . futuram. breuiter utrumque dixit . . . redduntur. P || ut praeterea] in his verbis

Orci amplius obiectam passus transire paludem. *SVPLEX*
breviter utrumque dixit; aut enim suscipiuntur vota precibus, aut honore
redduntur. et ostendere vult, non solum non sibi supplicandum, sed
nec simplici veneratione dignam futuram.

50. TALIA FLAMMATO quod superius intermiserat nunc reddidit. 5
 nam dixerat superius 'haec secum' et modo ait 'volutans', id est
 cogitans. *multi sane 'talìa volutans' talìa revolutans accipiunt.*

51. NIMBORVM nimbi nunc ventos significant, plerumque nubes
 vel pluvias: ergo prout locus fuerit intellegamus. proprie tamen
 nimbi vocantur repentinae et praecipites pluviae; nam pluvias dici- 10
 mus lentas et iuges. *et figurate 'patriam, loca'; unum enim varietas*
ipsa significat. LOCA FETA nunc plena, ut alio loco feta armis.
 sciendum est autem fetam dici et gravidam et partu liberatam, ut
 fecerat et viridi fetam Mavortis in antro; enixam autem eam
 fuisse lac, quod pueris praebebatur, ostendit. item fetam gravidam 15
 illo loco ostendit, non insueta graves temptabunt pabula
 fetas. ergo quia feta medius sermo est, bene hoc loco epitheto
 discrevit, dicens 'graues fetas', ut bonum facinus et malum facinus
 dicimus, bonum venenum et malum venenum. AVSTRIS figura est
 celebrata apud Vergilium: et est species pro genere. legerat apud 20
 Ennium furentibus ventis, sed quasi asperum fugit et posuit
 'austris' pro ventis.

52. AEOLIAM VENIT novem insulae, quae sunt post fretum Si-
 ciliae, appellantur Aeoliae ab Aeolo rege, Hippotae filio, licet

9 proprie . . . iuges] exscr. Isid. or. XIII 10, 3 || 12 feta] A. II 238 || 14 fe-
 cerat] A. VIII 630 || 16 non insueta] eel. I 49 || 20 apud Ennium] ann. rel. 581
 ap. Vabl. || 23 novem insulae . . . retinere] exscr. Isid. or. XIV 6, 37. mythogr.
 II 52 et III 4, 10

desinit Cassellani quaternio primus, secundus qui continebat commentarium usque
ad v. 135 ideo ait quia Iuppiter interiit, ut ad Scioppii collationem refugiendum
sit. || 5 ad v. 50 Talia flammato] quod . . . ait secum volutans, id est cogitans P ||
7 talis revolutans C || 8 ad v. 51 Nimborum] nimbos nunc ventos significat . . . antro.
enixam eam fuisse dicit. item fetam gravidam, ut est . . . fetas. Austris] species
pro genere. P || 9 intellegendum est B M I || proprie tamen] nam proprie P ||
10 dicuntur B C M || nam pluvias] pluvias uero P || vocamus B C M || 12 ut
alibi B veluti est P || 15 item . . . pabula fetas om. H || 16 in illo loco B M ||
17 ergo . . . fetas om. L (in marg. add. l) || epitheto K: epitheton B L H M
epitheta duo C || 18 et om. K || 19 dicimus om. K || et bonum B C H M || et*
om. K || 20 genere] et genus pro specie add. B || legerat apud Ennium] ennium
B M || 21 et . . . ventis om. K. || 23 ad v. 52 Aeoliam] pro in Aeoliam. novem
autem insulae quae sunt circa fretum Siciliae appellantur Aeoliae ab Aeolo
rege, licet propria nomina habeant. Varro autem dicit hunc insularum regem
fuisse, ex quarum nebulis . . . ut superius 'hic illius arma'. Vasto antro]
physica . . . ueteres ponebant, et etiam pro magno. Clodius commentariorum
'vasta inania magna'. P || venit ut Italiam fato C || novem autem C || circa fre-
tum C prope fretum Cluverius Sicil. ant. II 14 p. 412 || 24 appellabantur K ||
appellantur Aeoliae om. L (add. l) || Hippotae filio om. K C

habeant et propria nomina. unde et Vergilius ait Aeoliam Liparen. poetae quidem fingunt hunc regem esse ventorum, sed ut Varro dicit, rex fuit insularum, ex quarum nebulis et fumo Vulcaniae insulae praedicens futura flabra ventorum inperitis visus est
 5 ventos sua potestate retinere. *AEOLIAM VENIT in Acoliam. detraxit (praepositionem), *ut Italiam fato. Acolus Hippotae sive Iovis sive Neptuni filius. qui cum immineret bellum, quo Tyrrhenus, Lipari frater, Peloponnesum vastare proposuisset, missus ab Agamemnone, ut freta tueretur, pervenit ad Liparum, qui supra dictas insulas regebat*
 10 *imperio, factaque amicitia Cyanam filiam eius in matrimonium sumpsit et Strongulam insulam in qua maneret accepit.** hic illic, ut superius hic currus fuit. VASTO ANTRO physica ratione hoc fingit poeta. naturale enim est ut loca concava plena sint ventis. sane 'vasto' pro desolato veteres ponebant. Ennius Iphigenia quae nunc
 15 *abs te viduae et vastae virgines sunt. ponebant et pro magno. Clodius commentariorum vasta: inania magna.*

53. LUCTANTES elaborantes egredi vel inter se saecientes.

SONORAS graves sonis, et est tempestatis epitheton. ordo autem talis est, Aeolus ventos et tempestates sonoras vasto antro premit.
 20 *quidam 'sonoras' semper strepentes tradunt, ut fluminibusque sonoris; nam sonorum est quidquid sine intermissione sonum servat, sonans vero quod ad tempus auditur. male autem quidam accipiunt 'sonoras' pro sonantes, cum sit proprium 'sonoras', ut θάλασσα τε ἡχήεσσα. aliud est enim ἡχοῦσα, id est sonans.*

25 54. AC VINCLIS ET CARCERE FRENAT translatio est per poeticam licentiam facta. carcer autem est undecumque prohibemur

1 Aeoliam] A. VIII 416 || 12 hic] A. I 17 || 14 Iphigenia] p. 43 Ribb. ed. II, p. 124 Vahl. || 20 quidam . . . auditur] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 658 || fluminibusque] A. XII 139 || 23 θάλασσα] Hom. II. I 157 || 26 carcer . . . plurali] exscr. Isid. or. V 27, 13 et XVIII 32. cf. Varro d. l. l. V 151 et 153

2 ventorum hippotae siue iovis siue neptuni filium . . . in qua maneret accepit. narro autem dicit hunc insularum regem fuisse ex quarum C || 3 ut om. K || 4 inperitis mythogr. II: ab inperitis vel ab imperitis libri et Isidorus ab imperitis creditus est mythogr. III || 5 retinere. AEOLIAM VENIT Aeoliam detraxit C || Acolus siue H. s. I. s. N. filius . . . Varro autem dicit Daniel in marg. exemplaris Basilensis || 7 tyrrhenus lypari C || 8 peloponnesum C || 9 lyparum C || 11 ut superius om. K || 12 hic illius arma hic currus fuit C* || ratione] narratione H || 17 ad v. 53 Luctantes] elaborantes egredi vel inter se saecientes (uenientes). Sonoras] graues sonis . . . quod ad tempus auditur. P || et laborantes B laborantes L || 18 graues sonis KC*H: grauisonis B grauisonas I. graui//sonas M || 21 sonorum C: sonor P || 23 θάλασσα τεημισσα C || 24 ηχηεσσα C || id est sonans scripsi: et sonantes C sonans Masvicius || 25 ad v. 54 Ac vinclis .et carcere frenat] translatio est per poeticam licentiam facta. locus enim in quo seruantur noxii carcer dicitur, dictus quasi arcer ab arcendo, undecumque prohibemur exire, et numero singulari tantum declinatur, unde autem erumpunt . . . tradunt. P

exire, dictus quasi arcer ab arcendo. locum autem, in quo servantur noxii, carcerem dicimus numero tantum singulari; unde vero erumpunt quadrigae, carceres dicimus numero tantum plurali, licet plerumque usurpet poeta, ut est ruuntque effusi carcere currus. *alii vinclis carceris tradunt, ut quam ferro excisam crebrisque bipennibus instant.*

55. ILLI INDIGNANTES hic aperte ostendit, quid sit 'luctantes'. MAGNO CVM MVRMVR MONTIS non circum montis claustra, sed cum magno montis murmure fremebant. et est maior sensus: sic fremebant, ut etiam antra possent sonare. *CVM MVRMVR MONTIS] 10 sic dixit Pacuvius murmur maris, quia ventos murmur sequitur, ut ipse alibi magno misceri murmure pontum.*

56. CIRCV M FREMYNT quidam hoc loco 'fremunt' id est imperia recusant intellegunt, ut apud Cassium in annalium secundo ne quis regnum occuparet, si plebs nostra fremere imperia coepisset, 15 id est recusare. ita et hic ostendit ventos imperia recusantes. non numquam 'fremere' velle significat, ut arma amens fremit, arma toro tectisque requirit. CELSA ARCE secundum quod superius diximus. venti enim melius deprehenduntur ex alto. SEDET non otiiatur, sed curat; apud antiquos enim 'sedet' considerat significabat, 20 ut alio loco ait Turnus sacrata valle sedebat.

57. MOLLITQVE ANIMOS id est ventos ἀπὸ τῶν ἀνέμων, ut ipse alibi quantum ignes animaeque valent et Horatius impellunt animae linthea Thraciae. 'mollit' autem ideo dixit, ut per

4 ruuntque] A. V 145 || 5 quam] A. II 627 || 11 Pacuvius] p. 133 Ribb. ed. II || 12 magno] A. I 124 || 14 apud Cassium] histor. Rom. rell. rec. H. Peter p. 103 || 17 arma] A. VII 460 || 19 SEDET . . . significabat] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 104 || 21 Turnus] A. IX 4 || 23 quantum] A. VIII 403 || Horatius] carm. IV 12, 2

1 arefa K || 2 vero om. KH || 3 erumpunt] emittuntur BM. Isidorus (at erumpunt superser. v) ei emittuntur H || licet . . . est] et plerumque usurpat poeta ut B || 5 quam] cum libri Vergiliani || 7 ad v. 55 Illi indignantes] hic aperte ostendit, quid sit 'luctantes'. Magno cum murmure montis] fremebant, quod ventos murmur sequitur, nam et murmur maris dicitur. P || INDIGNANTES usque ad recipiat adiectionem v. 96 desunt in Hamburgensi cuius vices sustinebit Tegernseensis || 8 non] nam L || 9 et . . . fremebant om. BM (add. m) || 10 antro KL (antra l) || 13 ad 56 Circum fremunt] . . . coepisset. non numquam etiam fremere . . . fremit. Celsa arce] venti enim . . . curat, 'sedet' enim apud antiquos . . . ualle sedebat. P || quidam] alii P || 14 intellegunt hoc est imperia recusant P || cassium C casium P || in annalibus P || 15 imperia fremere P || 18 secundum . . . diximus om. B || 20 curat est enim curantis et solliciti sedere apud antiquos C || 21 alio loco ait] om. BM est P || secreta BE secrata M || 22 ad v. 57 Mollitque animos] id est ventos, ut ipse 'quantum ignes animaeque valent'. 'mollit' autem mitigat significat. P || ipse om. BK || 23 et] item KE (et e) || 24 linthea L linthea M || thraciae BM tharsiae L (thraciae l)

transitum ostenderet, vitia naturae nulla ratione mutari, sed mitigari aliquatenus posse.

58. MARIA AC TERRAS CAELVMQVE PROFVNDVM atqui quattuor elementa sunt, terra aqua aër aether. sed hoc loco rite praetermisit
 5 aetherem, quia venti non turbant superiora, ut ait Lucanus pacem summa tenent, sed ant terras aut maria aut aërem. nam caelum hoc loco pro aëre posuit, ut Lucretius in hoc caelo qui dicitur aër. 'profundum' autem et sublime dicitur [et profundum mare], ut 'supremum' (et) altum pro supreme Iuppiter, (et) postremum*. potest
 10 et ad maria et ad terras referri. quidam 'profundum' in profundum accipiunt, alii pro funditus. et sicut hic 'profundum' in altitudinem, sic alibi fastigia de infima parte forsitan et scrobibus quae sint fastigia quaeras.

59. FERANT auferant; et est aphaeresis. RAPIDI veloces, ut
 15 supra. VERRANTQVE verrere est trahere, a rete, quod verriculum dicitur. est autem principalitas verbi verro verris, praeteritum versi, unde et fit participium versus, hinc alibi et versa pulvis inseribitur hasta, id est tracta.

60. SPELVNCIS ATRIS vel tenebrosis, vel magnis.

- 20 61. ID METVENS timens. ergo Iuppiter timet, non sibi, sed elementis, ne turbentur eruptione ventorum, ut si bellorum tempore dicas virum fortem timere, non sibi, sed liberis suis. *HOC METVENS* *providens cavens*. MOLEMQUE ET MONTES id est molem montis. et est figura, ut una res in duas dividatur, metri causa interposita
 25 coniunctione, ut alio loco pateris libamus et auro, id est pateris aureis.

5 Lucanus] II 273 || 7 Lucretius] IV 134 Lachm. || 8 profundum e. q. s.] cf. Non. 460, 19 et 388, 8 M. || 9 pro] Ter. adelp. II 1, 42 || 12 forsitan] georg. II 288 || 16 versi] Prisc. X 7, 42 || 17 et versa] A. I 478 || 25 pateris] georg. II 192

1 vitia] uti K et vitia C || 3 ad 58 Profundum] et sublime dicitur et mare profundum, ut supremum altum. P (pro his Profundum de sublime dicit, et mare profundum ut summum, ultimum Daniel) || 4 aqua] mare B L M E || recte M E || 7 caelo] aelo K caeco M || 8 'profundum . . . postremum*' sic locum constituit F. Schoellius. fortasse intercidit supremum honorem (A. XI 61). cf. Non. p. 388 || 14 ad v. 59 Ferant] auferant . . . ueloces. Verrantque] verrere . . . id est tracta. P || 15 uericulum K euerriculum C* P || 16 verris] is it B uerris uerit M uerit E || 17 unde et fit K: unde fit B M unde fit et L, inde fit E unde est C* P || alibi] uergilius K uirgilius P alibi uirgilius E || 18 tracta] sed archaismos nam nostra omnis uis in animo et corpore sita est add. C* P, quae huc non pertinent. || 20 ad v. 61 Hoc metuens] Iuppiter non sibi sed elementis ., ne turbentur eruptione uentorum. Molemque et montes] id est molem montis . . id est pateris aureis. P || HOC METVENS] prouidens cauens aut timens C || id est timens M E || 22 libris K || 24 figura] ./. endiadin ./. id ipsum add. l endiadin add. me || ut] cum C* P || diuidat M

62. FOEDERE modo lege, alias pace, quae fit inter dimicantes. foedus autem dictum vel a foetialibus, id est sacerdotibus per quos fiunt foedera, vel a porca foede, hoc est lapidibus occisa, ut ipse et caesa iungebant foedera porca.

63. ET PREMERE ET LAXAS SCIRET DARE IVSSVS HABENAS per- 5
mansit in translatione, *ut vinclis et carcere frenat*. 'iussus' autem ob hoc posuit, quia suo nihil facit imperio. nam tolle hoc, et maior est omnibus diis, si ad eius voluntatem possunt elementa confundi: ut ipse Aeolus mihi iussa capessere fas est. simul ventorum ostenditur vis, quibus parum fuerat montem superponi, 10 nisi et regem acciperent, qui ipse quoque alieno pareret imperio. *ET PREMERE E L. S. D. I. H.* **aliquin Iunoni obsequi non posset.** alii 'iussus' ita intellegunt, non cum iuberetur cum hoc facere, sed ita administrare, ut etiam iussus erat, secundum desiderium temporum.

64. AD apud quem, ut supra.

15

65. AEOLE rhetoricum est in omni petitione haec observare, ut possit praestare qui petitur, ut sit possibilitas, ut sit res iusta quae petitur, ut habeat modum petitio, ut sequatur remuneratio. et sciendum est secundum hunc ordinem omnes petitiones formare Vergilium, ut in hoc loco possibilitas est 'et mulcere dedit fluctus 20 et tollere vento'. iusta petitio est 'gens inimica mihi'; omne enim quod contra inimicos petimus iustum est. modus petitionis est 'et dissice corpora ponto'. remuneratio 'sunt mihi bis septem praestanti c. n.' AEOLE INCUTE VIM VENTIS ordo ipse est. et est figura parenthesis. inter parenthesis et ellipsin hoc interest, quod 25 parenthesis est quotiens remota de medio sententia integer sermo perdurat; plenum namque est 'Aeole incute vim ventis'. item

1 alias pace . . . foedera porca] exscr. Isid. or. XVIII 1, 11 || 4 et caesa] . A. VIII 641 || 6 vinclis] A. I 54 || 9 mihi] A. I 77

1 ad v. 62 Foedere] modo lege . . . foecialibus qui olim foedales dicebantur id est sacerdotes, per quos . . . porca. P || modo] id est K || quae fit] querit K ||

2 foetialibus B fialibus K fecialibus reliqui || foecialibus qui olim foedales dicebantur id est sacerdotes per quos C* || 7 ab hoc M || 8 dis KM || 11 et om. L || imperio. alii iussus ita intellegunt. non cum iuberetur tunc hoc faceret aliquin iunoni obsequi non posset, sed ita administrare . . . temporum C || 13 cum hoc facere scripsi || 15 ad v. 64 Ad] apud quem P || pro apud BLME || 16 ad 65 Dium pater atque hominum rex] Iuppiter . . . ut pater Aeneas. P rethoricum enim est M rethoricum est enim E || 17 praestari quod petitur Stephanus et Fabricius || 18 petitur] ut sit petitio iusta nec plus aut minus quam debeat petat add. C id est add. ME, fortasse recte || 20 nam possibilitas MEI || 21 ventos E || inimica est mihi K || 24 ipse om. BM (add. m) || et est] dicitur autem K et fortasse L, et est certe in ras. novem fere litterarum I 25 parenthesis] quam K || ellipsin K eclipsin LE elipsin M || et hoc K 27 perdurat. sic a Graeco dicta quod interponatur id est παρενθεσθαι D

Aeneas rapidum ad naves praemittit Achatem. ellipsis autem est quotiens remotis interpositis deest aliquid, ut est quos ego — post mihi non simili poena; deest enim 'adfligam'. AEOLE] sane antiqui quotiens a minoribus beneficium petebant, a nomine incipiebant, et erat honoratius si nomen ipsius ante praesferrent. DIVVM PATER ATQVE HOMINVM REX Iuppiter. et periphrasis est, id est circumlocutio. 'pater' autem a Vergilio ad eminentiam ponitur, ut pater Aeneas et pater Appenninus.

66. ET MULCERE DEDIT FLVCTVS ET TOLLERE VENTO aliud pendet ex alio; nam qui potest mulcere, potest et tollere, id est erigere in tempestatem. 'mulcere' autem delinire. hinc mulsum quod dulcedine animos nostros permulceat. alii 'mulcere' mitigare, mollire vel fouere.

67. GENS sermo hic et nationem significat et familiam, sed nunc ad utrumque potest referri. nam aut ad familiam Aeneae aut ad Troianam gentem refertur. TYRRHENVM] Tyrrhenus cum fratre Lydo regnum ea indulgentia tenuit, ut ingens frequentia populi his contingeret: quae causa summam rerum fecit inopiam, nullo patriam relinquire aut volente peregrinari, quia tanta bonitas erat in regibus. consilium igitur habuerunt, ut partiti turbam, quam alere non poterant, alternis diebus abstinere a cibis lusibusque vacaretur. atque hac lascivia excogitaverunt talorum tesserarumque iactus pilaeque lusum et tibiae modulationem et concentum symphoniae tubarumque, quibus avocati cives facilius tolerarent ieiunium. novissime tamen quia vincebat necessitas nec ulla consilia famem relevarent, sortiti sunt, uter ex fratribus cum parte populi abiret in quas sors terras dedisset. cum Tyrrhenus

1 Aeneas] A. I 643 || 2 quos ego] A. I 135 || 4 sane antiqui . . . praesferrent] Don. ad Ter. ad. V 6, 3 et 6 || 8 pater Appenninus] A. XII 703 || 14 GENS . . . referri] Isid. diff. v. 270 || 16 Tyrrhenus e. q. s.] Herod. I 94. Dion. Hal. a. R. I 27

1 achaten BME || eclipsis LME || autem om. K || 2 est om. L || aliquid ἀπὸ τοῦ ἐκλείπειν D || 6 periphrasis est id est circumlocutio BLP* PM, nisi quod est periphrasis C* P circumlocutio id est periphrasis KLE, nisi quod circumlocutio est L || circumlocutio παρὰ ἀνδρῶν τε θεῶν τε Fabricius || 7 a om. C* 9 ad v. 66 Et mulcere dedit fluctus et tollere vento] aliud . . . tollere. mulcere autem delinire (declinare) . . . fouere. P || 14 ad v. 67 Gens] natio. Mihi nauigat] id est in meum dolorem! Tyrrhenum] a Tyrrheno quodam, qui summersus erat in mari quod Tusciam alluit, cuius filius Tuscus fuit, a quo Tuscia. Sorte (forte) autem recessit Tyrrhenus a fratre suo Lydo: quaerens alienam terram dimisit suam regnumque fratri. sed praenitit submersio illius, easit vero filius eius, habitavit in Tuscia. P || 16 TYRRHENVM tyrrhenum mare dictum est vel quod tusciam adluit id est tyrrheniam. tyrrhenus enim . . . quae ab eo nomen accepit. vel certe a tyrrhenis C || Tyrrhenus . . . accepit habet margo exemplaris Basileensis Danielis manu scripta || 17 his populi Daniel || 21 vacaretur Daniel: vacarentur C vacarent Commelinus vacarentur Lion || 23 avocati Munckerus ad Hyg. fab. 274: advocati C et Daniel || 24 novissimi Daniel 26 cum Tyrrhenus] et Tyrrhenus Daniel

sorte iussus discederet, in mari quod Tyrrhenum ab eo vocatur periit. cuius filius Tuscus cum populo evasit in regionem Tusciam, quae ab eo nomen accepit. TYRRIENVN Tyrrhenum mare dictum est vel quod Tusciam adluit, id est Tyrrheniam, vel certe a Tyrrhenis nautis, qui se in hoc mare praecipitaverunt. namque hoc habet fabula, 5 dormientem in litore Liberum patrem puerum nautas abstulisse Tyrrhenos. qui cum esset experrectus in navi, quo duceretur rogavit; responderunt illi, quo vellet. Liber ait ad Naxum insulam sibi sacratam. at coeperunt alio vela deflectere, quam ob rem iratum numen tigres sibi sacratas iussit videri, quo terrore se illi in fluctus 10 dedere praecipites. alii dicunt, quod stuprum Libero patri inferre temptaverint ac propterea hoc pertulerint. MIHI NAVIGAT id est in mecum dolorem. NAVIGAT AEQVOR figura Graeca est; nos enim dicimus per aequor navigat. similiter etiam alio loco terram, mare, sidera inro, cum latinitas exigit, ut addatur praepositio 15 per. et non vacat quod 'Tyrrhenum' addidit; videtur enim dicere, iam eis Italiam esse vicinam.

68. ILIVM IN ITALIAM PORTANS id est res Ilienses. et invidiose dicit Ilium, quasi ipsam cernat civitatem, cum Troianos aspexerit. et bene 'Ilium', hoc est quam fata stare noluerint. VICTOSQVE 20 PENATES a Graecis. tacite occurrit quaestioni: portat quidem deos, sed victos, hoc est contemnendos, ne facere contra invictos nolle.

69. INCUTE VIM VENTIS duplex sensus est: 'incute' enim si inice significat, 'ventis' dativus est casus, hoc est, parva est eorum, etiam tu eis da magnam vim; si autem 'fac', septimus casus est, et 25 erit sensus: fac vim Troianis per-ventos, hoc est, per ventos vim in Troianos incute. Ennius dictis Romanis incutit iram. SVB-

3 Tyrrhenum mare . . . praecipitaverunt] exscr. Isid. orig. XIII 16, 7 || 5 namque hoc habet fabula e. q. s.] exscr. mythogr. I 122, II 171 || 14 terram] A. XII 197 || 27 Ennius] annal. rel. 582 Vahl.

1 sorte om. Daniel || 5 praecipitaverunt] deiecerunt BM || namque . . . Tyrrhenos] qui liberum patrem dormientem de litore sustulerunt BM || 7 esset experrectus KC*: esset expergefactus L mythogr. II, sed gefactus in ras. l euigilasset BMEl || quo ducerent illum E || interrogavit C* mythogr. I ignoravit M || 8 responderunt illi] illi dixerunt BM || quo volueris KL (vellet l) mythogr. II || ad om. KL (add. l) || 9 at C: et KL || at . . . quam ob rem] sed cum alio ucla deflecterent BME, nisi quod alio loco B || 10 iussit videri KCL: nisibus eorum obiecit BMEl mythogr. I et II || in fluctus om. KC || 11 dedere praecipites] praecipites dantes mari nomen dederunt C || 13 AEQVOR την θάλασσαν πλέει D || 18 ad v. 68 Ilium] quasi . . . aspexerit. Victosque penates a Graecis. P || 21 PENATES ne timeat Aeolus penates laedere D || et deos L || 22 hoc est BML: et KLE id est C || 23 ad v. 69 Incute nim ventis] id est inice. Ventis] dativus est. P || 27 incutit Commelinus: inculit C

MERSASQVE OBRVE PVPPEs ordo est (inversus) in sensu; ante enim est ut obruantur fluctibus, et sic submergantur. tota autem Iunonis petitio in sequentibus explanatur. *SVBMERSASQVE OBRVE P.] *id est obrue, ut submergas.**

5 70. *AVT AGE DIVERSOS hoc est disperge illos per diversa, ne ad Italiam veniant; duobus enim generibus deletur exercitus, aut internecone aut dispersione. ET DISSICE CORPORA hic mutavit coniunctionem, nam dicendum erat 'aut disice corpora'.* CORPORA PONTO tam virorum quam navium, ut ipse alio loco cum de navibus loqueretur et toto
10 descendit corpore pestis. sciendum sane est artem hanc esse petitionis, ut minora inpetrare cupientes maiora poscamus: quod etiam nunc Iuno facit. scit namque se fatis obstare non posse, sed hoc agit, ut eos arceat ab Italia.

71. *SVNT MIHI BIS SEPTEM* non sine ratione Iuno nymphas
15 dicitur sua potestate retinere; ipsa est enim aër, de quo nubes creantur, ut est atque in nubem cogitur aër. ex nubibus aquae, quas nymphas esse non dubium est. ideo autem nympham Aeolo pollicetur, quia ventorum rex est, qui aquae motu creantur. bene ergo ei iungitur origo ventorum. sane notant Vergilium critici,
20 quia marito promittit uxorem: quod excusat regia licentia, ut Salustius denas alii alii plures habent, sed reges eo amplius. *vel certe quod ex priore coniuge improbos filios Aeolus habuerit, vel quod haec quam promittit immortalis est. alii volunt Iunonem per iram oblitam, Aeolum uxorem et filios haberè; quod exinde adserunt, quia*
25 *Aeolus ad haec nihil ei responderit. et bene Iuno sic pollicetur, quasi Aeolo beneficium ante non concesserit. econtra Aeolus non ad praesens, sed ad praeteritum respondit 'tu mihi quodcumque hoc regni est'.*

PRAESTANTI CORPORE NYMPHAE bene etiam istas laudat, ut maior sit in Deiopea pulchritudinis gloria. laudabilis enim est superare
30 laudatos, ut ipse ad maiorem Aeneae gloriam laudat et Turnum.

6 duobus . . . dispersione] Isid. orig. XVIII 2, 7 || 9 et toto] A. V 683
10 sciendum . . . poscamus] Don. ad Ter. Andr. II 1, 28. Serv. Lnp. ep. 58
p. 111 ed. Bal. || 14 non sine ratione e. q. s.] exscr. mythogr. III 4, 10 || 16 atque] A. V 20 || 20 Sallustius] Ing. 80, 6

1 est inversus *F. Schoellius*: est libri deest *ego conieceram*. ordo est in sensu confusus *exemplaria impressa* || 2 submergantur *scripsi*: submergantur libri || submergantur id est obrue ut submergas *C* || 5 ad v. 70 Aut age diversos] hoc est disperge illos per diversa, ne ad Italiam veniant. Et disice corpora] tam virorum quam navium, nam dicendum erat 'aut disice corpora'. *P* || 14 ad v. 71 Sunt mihi bis septem] non sine . . . non dubium est. Praestanti corpore nymphae] bene . . . gloria. 'praestanti' autem 'corpore' . . . pro genitino. *P* || 20 ut Sallustius] iuxta salustium qui ait ita *BM*, nisi quod ita ait *M* iuxta salustium *E* || 21 denas alii plures *A* || 26 non concesserit *Comelinus*: concesserit *C*

harum autem quattuordecim nomina, ut quidam volunt, in Georgicis invenimus. 'praestanti' autem 'corpore' pro praestantis corporis, ablativum pro genetivo.

72. QVARYM QVAE FORMA dicimus et per se 'quarum quae pulcherrima', et plus ornavit inferendo 'forma pulcherrima'. 5

73. CONVBIO IVNGAM deest eam; et conubium est ius legitimi matrimonii. et bene 'conubio iungam' dixit, ut hanc ab aliis segregaret, quae a regibus sine lege habentur. solent enim reges inter plures uni praecipuum dare nomen uxoris. et 'conubio' nu brevem posuit, cum naturaliter longa sit. nubo enim, unde habet 10 originem, longa est. sed est tropus systole, qui fit quotienscumque longa corripitur syllaba propter metri necessitatem. ipse alio loco longam posuit, ut est Hectoris Andromache Pyrrhin conubia servas? item cuique loci leges dedimus, conubia nostra reppulit et per conubia nostra et Nomadumque petam co- 15 nubia supplex. sciendum tamen est, quia plerumque in compositione vel derivatione principalitatis natura corrumpitur. CONVBIO IVNGAM STABILI PROPRIAMQVE DICABO multa in unum contulit versum quae Iuno promittit; dicendo enim 'conubio' ostendit legitimam, dicendo 'stabili' longam promittit concordiam, id est quae 20 divortio careat, dicendo 'propriam' adulterii removel suspicionem. quod autem adiecit 'dicabo' obsequentem eam fore demonstrat. in usu enim est ut dicamus, sacerdos dicatus est numini, hoc est ad obsequium datus est. alii 'dicabo' dabo accipiunt. Terentius iam hanc operam tibi dico, id est do, sicuti ab eo quod est dico parti- 25 cipium a passivo dictus facit, ut est Iunoni infernae dictus sacer, quamvis alibi lectum sit templis sibi ferre dicatis. 'propriam dicabo' autem deest 'tibi eam'. 'propriam' autem possumus vel firmam

13 Hectoris] A. III 319 || 14 cuique] A. IV 213 || 15 per conubia] A. IV 316 || Nomadumque] A. IV 535 || 24 Terentius] Phorm. I 2, 12 || 26 Iunoni] A. VI 138 || 27 templis] A. V 60

1 ut quidam volunt om. K || 6 ad v. 73 Conubio iungam] deest eam. et conubium est ius legitimi matrimonii. et 'conubio' nu brevem posuit . . . quotiens longa corripitur metri causa. ipse alio loco longam posuit ut 'conubia nostra reppulit'. sciendum tamen quia . . . natura. Stabili] longam . . . ad obsequium latus est. alii 'dicabo' . . . 'propriam dicabo' autem deest 'eam'. P || 10 inde K ut P || 11 qui] que K || 12 metri causa C* || necessitatem. Statim quoque corripuit 'connubialia pandunt antra sinus' D || 13 ut est] ut haec L || est . . . dedimus om. K || 15 et . . . supplex om. K || 17 vel derivatione om. K || corripitur B corrumpitur K || 19 dicendo . . . legitimam om. K || legitimam L legitimum E fortasse legitimum matrimonium. || 21 suspicionem BE || 22 monstrabat P || 23 est ut om. P || 24 datus est] datus K datus est L datus est. ut ipse pr familias voveo: itaque totus cum dictione pronuntiandus est D || iam om. libri Terentiani || 25 sicuti . . . facit] fortasse sicuti do et est dico quod participium a passivo dictus facit i. e. sicuti et dicere interdum idem significat quod dare.

vel perpetuam accipere, ut si proprium hoc fuerit. Terentius nihilne esse cuiquam proprium et quod voluptates eorum propriae sunt et da propriam, Thymbraee, domum.

74. OMNES ANNOS bene, quia dea est; non enim usque ad senectutem. MERITIS praestitis, ut alibi nec te regina negabo promeritam, id est praestitisse. et alterum pendet ex altero; meritum enim non nisi ex praestantis descendit beneficio.

75. PVLCHRA PROLE] bene postremum addidit propter quod matrimonium contrahitur, pulcherrimos filios. et mire hoc Iuno Lucina promittit, quasi non ob libidinem offerat. PVLCHRA PROLE notanda figura; frequenter enim hac utitur. nam quod nos per genetivum singularem dicimus, antiqui per septimum dicebant, ut hoc loco 'parentem pulchra prole', id est pulchrae prolis. et simpliciter intellegendum est; errant namque qui dicunt ideo 'pulchra' dixisse propter Canacen et Macareum in se invicem turpissimos fratres. illi enim alterius Aeoli filii fuerunt.

76. AEOLVS HAEC subaudis 'dixit', quod ex posterioribus intellegitur, ut supra notavimus. REGINA inferioris personae reverentia est maiorem meritis appellare, non nomine; contra maioris est minorem nomine tantum vocare. qui ordo non nisi per indignationem corrumpitur, ut in duodecimo Sages in extremis rebus Turnum non regem vocat, ut ruitque inplorans nomine Turnum. et alibi de Aristaeo et te crudelem nomine dicit.

OPTES optare non tantum eligere significat, ut alibi optavitque locum regno, sed etiam velle, ut hoc loco 'quid optes' quid velis. Lucilius in VI. quid ipsum facere optes, id est velis. alii 'quid optes' quid petas. sane servavit ordinem; nam qui promittit statim a primo polliceri debet, post si qua vult addat, ut auditor expectatione non pendat.

1 si proprium] buc. VII 31 || Terentius] Andr. IV 3, 1 'nihilne esse proprium cuiquam'. || 2 quod voluptates] Ter. Andr. V 5, 4 || 3 da propriam] A. III 85 || 5 nec te] A. IV 334 || 22 ruitque] A. XII 652 || 23 et te] georg. IV 356 || 24 optare . . . regno] Don. ad Ter. Andr. IV 5, 2. Isid. orig. IX 3, 41 || optavitque] A. III 109 || 25 Lucilius] VI 5 Mueller.

4 ad 74 Omnes annos] bene . . . id est praestitisse; meritum enim . . . descendit. P || 5 nec te] numquam Vergilius || 8 ad v. 75 Pulchra prole] mire hoc Iuno Lucina promittit, quasi non ob libidinem offerat. frequenter autem hac utitur figura; nam quod . . . id est pulchrae prolis. P || PVLCHRA PROLE bene . . . offerat. notanda tamen figura C || 12 septimum casum P || 13 pulchra] pulchram K pulchrae prolis L, sed is e corr. || 15 canacem L caucem M caiacem E || machareum BM || 16 filii fuisse narrantur B M I fuisse filii narrantur E || 17 ad v. 76 Aeolus haec] deest dixit. Optes] optare hic velle significat, alias elegere, ut est 'optavitque locum regno'. P || subauditur BE deest MC* || 18 notandum est B notatum est ME || 19 maioris] meritorum BM || 21 ut . . . nomine dicit om. K || 26 ipsum] me add. Muellerus || 28 addere malim

77. EXPLORARE deliberare; superius namque multa poposcerat Iuno. hoc ergo dicit: tuum est deliberare, quid velis. *aut certe aperire vel pensare, quale sit desiderium. alii explorare Iovis animum; aut certe 'explorare' explandere; aut certe statuere, an aequum sit quod petis, tuus enim hic labor est.* MIHI IVSSA CAPESSERE FAS EST 5 figura est litotes, quae fit quotienscumque minus dicimus et plus significamus per contrarium intellegentes, ut hoc loco non ait: licet mihi implere quae praecipis, sed nefas est non implere quae iusseris. item munera nec sperno, id est libenter accipio. MIHI IVSSA CAPESSERE FAS EST] hoc secundum ea quae aliter dicuntur, aliter audiuntur dictum est. * [nam] cum dicit non se posse (non) implere quae Iuno praecipiat, nefas tamen putat [non] implere praecepta.* 'mihi' sane ultima syllaba produci debet, quia hoc casu omnia vel nomina vel pronomina vel participia in ultima syllaba produci debent. 'capessere' autem est saepe capere. 15

78. TV MIHI QVODCVMQVE HOC REGNI rediit ad physicam rationem. nam motus aëris, id est Iunonis, ventos creat, quibus Aeolus praeest. dicendo autem 'quodcumque' aut verecunde ait, ne videatur adrogans, aut latenter paene iocatur poeta; quis enim potest ventos, id est rem inanem tenere? TV MIHI Q. H. R.] * hoc ad illud 20 respondet 'namque tibi divum pater atque hominum rex'.* QVODCVMQVE H. R.] * quia ipse rex sub alieno imperio est. 'quodcumque' ergo quod 'clauso ventorum carcere regno', nec in mea manu est nisi iusso ventos emittere.* IOVEMQVE CONCILIAS hysteronproteron in sensu.

9 munera] A. VII 261 || 22 quia ... emittere] cf. Don. ad Ter. hec. IV 4, 21 || 23 clauso] cf. A. I 141

1 ad v. 77 Explorare] deliberare et est infinitum. alii explorare Iovis animum. Mihi iussa capessere fas est] figura est litotes ... ut hoc loco. nam cum dicat non se posse implere (imple) quae Iuno praecipiat, nefas tamen putat non implere praecepta. item alibi 'munera nec sperno', id est libenter accipio. e contrario autem nefas mihi facere non iussa. Capessere] est saepe capere. P || 5 MIHI IVSSA CAPESSERE FAS EST figura est litotes ... ut hoc loco. nam cum dicit non se posse implere quae Iuno praecipiat nefas tamen putat non implere praecepta. item alibi munera nec sperno id est libenter accipio. e contrario autem nefas mihi facere non iussa. hoc secundum ea quae aliter dicuntur aliter audiuntur dictum est. MIHI sane ... produci debent. CAPESSERE autem est saepe capere C ex his e contrario ... iussa non recepi, quippe quae ad refellendam Servii sententiam videantur adscripta esse. cf. Tib. Donatus ad hunc vers. 'et quod ait "fas est"', licebit facere, etiam si illicita iubeas fieri'. vide prolegomena. || 6 figura est om. L || 16 ad v. 78 Tu mihi quodcumque hoc regni] nam motus ... praeest. Iovemque concilias] hysteronproteron ... antiqui. P || TV MIHI QVODCVMQVE HOC REGNI hoc ad illud ... rex et redit ... arrogans aut quia ... est aut latenter ... tenere. quodcumque ... emittere. C || 18 aut om. K || agit B agit M || 23 ventorum scripsi: regnorum C || 24 sensu est L

non enim Iuppiter conciliatur Aeolo, sed Aeolus Iovi, quasi superiori. conciliantur autem novi, reconciliantur antiqui.

79. TV DAS EPVLIS ACCVMBERE DIVVM hoc est, tu me deum facis. duplici enim ratione divinos homines mereamur, dearum coniugio et convivio deorum. unde et in bucolicis nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est. sane 'epulis accumbere' secundum sui temporis consuetudinem dixit; nam olim sedentes rescebantur, sicut ipse meminit gramineoque viros locat ipse sedili et perpetuis soliti patres considerare mensis. et apud Homerum
10 sedentes dii epulantur.

80. NIMBORVMQVE nubium, ut et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

81. HAEC VBI DICTA et a Iunone et ab Aeolo. et 'dicta' si nomen est, dedit, si participium, deest sunt. et 'haec ubi dicta' pro
15 postquam, adverbium locale pro temporali. CAVVM ordo est, conversa cuspide cavum montem in latus inpulit. et alibi in latus inque feri curvam compagibus alvum contorsit. alii 'in latus' pro latus accipiunt. Ennius nam me gravis impetus Orei percutit in latus. INPVLIT IN LATVS] quasi in rem quae facile
20 cedit ictui.

82. AGMINE vel impetu vel multitudine. agmen enim polysemus sermo est. nam impetum significat, ut illi agmine certo Laocoonta petunt; multitudinem, ut vocat agmina saeva sororum. etiam incedentem exercitum 'agmen' vocamus.

25 83. QVA DATA et in undecimo coeant in foedera dextrae quae

5 in bucolicis] IV 63 || 8 gramineoque] A. VIII 176 || 9 perpetuis] A. VII 176 || 11 et lunam] A. III 587 || 16 in latus] A. II 51 || 18 Ennius] annal. rel. p. 79 Vahl. || 22 illi] A. II 212 || 23 vocat] A. VI 572 || 25 in undecimo] 292

3 ad v. 79 Tu das epulis accumbere dinum] hoc est me deum facis ... cubili est. Accumbere] iacere (icere. an sedere?) more antiquo. P || 5 inde K || bucolicis legimus de augusto ME || 7 sui addidi || 11 ad v. 80 Nimborumque] nubium ... tenebat. P || 13 ad v. 81 Haec ubi dicta] et a Iunone ... temporali. Impulit] quasi in rem quae facile cedit (dedit) ictui. P || 14 sunt om. P || et scripsi: vel C*P || 15 uocale P || 17 compagibus KL || 19 pertudit Vahlenus || INPVLIT IN LATVS] INPVLIT recepi ex P, IN LATVS ex C, qui et bene in latus post Ennianum versum addit. quasi ... ictui lemmate omisso, id est post contorsit habent BKLME || 20 cedit] patet E (vel cedit superser. m. sec.) || 21 ad v. 82 Agmine] vel impetu vel multitudine, nam agmen polysemus sermo est. nam impetum significat, ut 'illi agmine certo Laocoonta petunt' et hoc 'vocat agmina saeva sororum'; nam non multitudinem significat, cum tres sint filiae Plutonis et Noctis, Alecto Tisiphone (thesipone) Megaera, (migaera) quae Parcae et Eumenides dicuntur, sed impetum. P || 23 sororum] sed mirum cur agmina dixerit cum tres sint nisi forte etiam impetum voluit simul designare add. C; quae non recepi, nam ad refellendum Servii praeceptum, non ad Vergilii verba enarranda pertinent. || 25 ad v. 83 Qua data] id est percussione. (pussio) Porta] omnis exitus vel introitus dicitur qua potest vel inportari vel

dat̄ur. 'qua' ergo quoniam. et 'qua data' ad votum ventorum videtur rettulisse. PORTA omnis exitus porta dicitur, quasi qua potest vel inportari vel exportari aliquid. *aut ideo 'porta', quia 'agmine' dixerat; nam porta proprie aut urbis aut castrorum est.* TURBINE vi ventorum. et sciendum est, quod quando appellativum est 'turbinis' facit, sed si sit nomen proprium, 'Turbonis' facit, ut Horatius Turbonis in armis.

84. INCUBERE MARI tria dicit elementa turbata: 'terras turbine perflant', 'incubere mari' et, rursum 'intonuere poli'. his ergo enumeratis recte adiecit 'intentant omnia mortem'. 10

85. EVRVSQVE NOTVSQVE cardinales quattuor venti sunt, de quibus nunc tres ponit, paulo post unum quem omiserat reddit, ut stridens aquilone procella. VNA EVRVSQVE NOTVSQVE ET AFRICVS] bene modo hos tres ventos inferiores tantum nominavit, qui a sedibus imis mare commovent, Zephyrum et Aquilonem tacuit; Zephyrum, qui 15 ad Italiam ducit, Aquilonem, qui desuper flat. ideo Homerus de eo καὶ βορέης ἀίθρηγενέτης, μέγα κῦμα κυλίνδων. RVVNT autem modo eruunt. PROCELLIS procella est vis venti cum pluvia, dicta procella ab eo, quod omnia percellat, hoc est moveat.

87. INSEQUITVR CLAMORQVE VIRVM quia praecesserat ventorum 20 sonus, quem et ipsum clamorem possumus dicere. STRIDORQVE RVDTV̄M proprie; nam in funibus stridor est. 'stridor' autem est sibilus. Pacuvius in Teucro armamentum stridor et rudentum sibilus.

88. ERIPIVNT S. N. Accius in Clytemestra deum regnator nocte 25 caeca caelum e conspectu abstulit.

2 omnis exitus . . . castrorum est] Isid. orig. XV 2, 22 || 6 Horatius] sat. II 3, 310 || 13 stridens] A. I 102 || 17 καὶ βορέης] Hom. Od. V 296 || 19 procella . . . percellat] exscr. Isid. orig. XIII 11, 22 || 22 proprie . . . est] cf. Isid. or. XIX 4, 1 || 23 in Teucro] trag. Rom. rel. rec. Ribb. p. 119 ed. II || 25 in Clytemestra] trag. Rom. rel. rec. Ribb. p. 140 cd. II

exportari. Turbine] ventorum. et sciendum est, quod quando (quando om.) appellativum est, turbinis facit, si vero sit nomen proprium 'Turbonis in armis'. P || 1 et scripsi: uel C || 2 quasi om. BL || qua] uel quia superscr. l || 5 quod quando] quidquid K || 6 facit] facere. M facere genitium E || sit] fortasse fit || 11 ad v. 85 Una Eurusque Notusque et Africus] bene hos modo tres ventos inferiores tantum nominavit, Zephyrum et Aquilonem tacuit: Zephyrum (Zephyrum om.) qui ad Italiam ducit, Aquilonem qui desuper flat. Procellis] procella dicta quod omnia percellat, id est moveat. P || NOTVSQVE BLM || 12 reddidit BLM (reddidit l) || 14 modo hos ego, ut modo sit 'hoc loco': hos modo C*P || qui a sedibus imis mare Masvicius: quia sedibus maria iure C || 17 RVVNT pro eruunt M et l in marg. || 19 dicta procella om. B procella om. ME || 20 ad v. 87 Insequitur] sequitur. Stridorque] proprie enim in funibus stridor est. stridor autem est sibilus. P || 22 proprie nam K: proprie enim BC*ME proprii//e enim L, sed enim vocis e et im litterae e corr. || 25 ad v. 88 Eripiunt] id est abstollunt P || Clytemestra C

89. TEUCRORVM EX OCVLIS numquam enim totum caelum nubibus tegitur, sed illa pars, contra quam flaverint venti. quod autem dixit diem eripi, ad videntium oculos rettulit, non ad naturam. *TEUCRORVM E. o.] *bene 'Teucrorum', quibus tempestas inmissa erat.** NOX INCUBAT nox dicta, quod oculis noceat. 'incubat' autem ideo dixit, quod alienum tempus invasit. nam incubare proprie dicitur per vim rem alienam velle tenere. *ant certe 'nox incubat', ut nihil intervalli esset inter tenebras et mare. aut tempestates, ut in georgicis ipse pater media nimborum in nocte corusca* 10 *fulmina molitur dextra.*

90. POLI axes, id est extremae partes caeli. *duo enim sunt, notius et borius, a quibus totum caelum contonuisse significat.* AETHER aetherem hoc loco pro aëre posuit. nubes enim, unde et fulmina, aëris sunt, non aetheris: et frequenter Vergilius duo ista 15 confundit.

91. INTENTANT minantur, ingerunt. OMNIA autem ad superiora rettulit.

92. EXTEMPLIO ilico statim. et est augurum sermo. templum enim dicitur locus manu designatus in aëre, post quem factum ilico 20 captantur auguria. AENEAE servavit τὸ πρέπον, ut Aeneam ultimum territum dicat. FRIGORE timore. et est reciproca translatio; nam et timor pro frigore et frigus pro timore ponitur, ut in Terentio uxorem tuam pavitare aiunt non timere, sed laborare frigore; utrumque enim in unum exitum cadit, sicut et de calore 25 et de frigore urere dicimus, ut est aut Boreae penetrabile

5 nox ... noceat] exscr. Isid. orig. V 31, 1 || 9 in georgicis] I 328 || 18 ilico ... auguria] exscr. Luct. Plac. ad Stat. Ach. II 89 || 23 Terentio] hec. III 1, 40 'uxorem Philumenam pavitare nescio quid dixerunt'. || 24 utrumque ... adurat] cf. Don. ad Ter. enn. I 2, 4 || 25 aut Boreae] georg. I 93

1 ad v. 89 Caelumque diemque] non totum caelum ... nenti. 'diem' autem 'eripi' ad videntium oculos rettulit, non ad naturam. Nox incubat] ideo dixit quod alienum tempus invasit. P || TEUCRORVM EX OCVLIS bene teucrorum quibus tempestas inmissa erat numquam C || 2 nubilibus K || 3 videntē K || rettulit] dixit B || naturam; nam dies adhuc erat. D || 7 retinere BM || 8 fortasse aut 'nox' tempestas || 11 ad 90 Intonare poli] poli axes, id est extremae partes caeli. duo enim sunt ... confundit. P || caeli, super quibus caelum vertitur, id est πολιται, unde et vertices latine, graece πόλοι dicuntur. D || 12 nothios et borios C*P || 16 ad 91 Intentant] minantur ... rettulit. P || 18 ad 92 Ex-templio] ilico statim ... captantur auguria. Frigore] timore. et est reciproca translatio, nam unum pro altero poni potest. P || 19 auguris manu Fabricius ||

20 servat L (vel servavit superser. l) || to prepon K τὸ πρέπον L ΤΟΝ ΠΡΗΠΟΝ Ε ΤΩΝ ΠΡΗΠΩΝ i. e. rectus ordo vel dignitas l in marg. inde fortasse vulgatum est servavit dignitatem τὸ πρέπον. || 22 iratimor L (nam et timor l) || ut in Terentio ... cadit om. B || pavitare] i. e. febricitare superser. l || 25 ut est] uritur infelix Dido add. Lion

frigus adurat. nam et Graeci φοικτὰ dicunt quae sunt timenda, ut Homerus [δῶρα μὲν οὐκ ἔτ' ὀνοστά]. Livius in Odysssia igitur demum Ulixi cor frixit prae pavore. reprehenditur sane hoc loco Vergilius, quod improprie hos versus Homeri transtulerit καὶ τότε Ὀδυσσεύς λύτο γούνατα, καὶ φίλον ἦτορ, ὀχθήσας 5 δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγάλητορα θυμόν. nam 'solvuntur frigore membra' longe aliud est, quam λύτο γούνατα: et 'duplices tendens ad sidera palmas talia voce refert' molle, cum illud magis altum et heroicae personae πρὸς ὃν μεγάλητορα θυμόν. praeterea quis interdiu manus ad sidera tollit, aut quis ad caelum manum tendens non aliud 10 precatur potius, quam dicit 'o terque quaterque beati'? et ille intra se, ne exaudiant socii et timidiores despondeant animo, hic vero vociferatur.

93. INGEMIT non propter mortem ingemit, sequitur enim 'o terque quaterque beati', sed propter mortis genus. grave enim est secundum Homerum perire naufragio, quia anima ignea est et ex- 15 stingui videtur in mari, id est elemento contrario. DVPLICES duas, secundum morem antiquum. nam duplices duos dicebant, ut hoc loco, et binos duos, et utrosque pro utrumque, ut Cicero binos habebam, iubeo promi utrosque. item Sallustius cum de duobus loqueretur hi utrique ad urbem imperatores erant. 20 PALMAS manus explicitas.

94. TALIA VOCE REFERT profert. 're' abundat. alibi 'refert' respondet, ut Anna refert. sic in consuetudine dicimus: ille mihi rettulit.

O TERQVE QVATERQVE id est saepius; finitus numerus pro infinito. et sic erupit in vocem cum dolore Homerus τρεῖς μάκαρες 25 Δαναοὶ καὶ τετράκις, οἳ τότε ὄλοντο. et hoc principium quidam acephalon dicunt, cum intellegi debeat, multa cum intra se cogitasse, postremo in hanc erupisse.

2 Homerus] Il. IX 164 || 4 Homeri] Od. V 406. cf. Macrob. Sat. V 3, 9 || 18 Cicero] in Verr. act. sec. IV 14, 32 || 19 Sallustius] Cat. 30, 4 21 PALMAS manus explicitas] cf. Isid. orig. XI 1, 69 || 23 Anna] A. IV 31 25 Homerus] Od. V 306

2 δῶρα μὲν οὐκ ἔτ' ὀνοστά (Il. IX 104) quae huc non pertinere apparet. F. Schoellius coniecit ad 'munera nec sperno', quae verba Servius ad v. 77 laudat, adscripta fuisse et errore vel librarii alicuius vel eius qui Scioppii collationem Danielis Servio adaptabat huc delata esse. || odissia C || 3 fixit C || 5 ὀχθήσας C || 6 frigore soluta membra C || 7 ET DVPL. T. AD S. PALMAS .I. C || 12 animos malim || 13 ad v. 93 Ingemit duplices] duas . . . dicebant. P || 16 videatur K || id est elemento contrario om. K || contrario, ut (VI 670) 'igneus est ollis uigor'. D || 17 duos dicebant scripsi: duas dicebant libri || 22 ad v. 94 Talia voce refert] profert. re abundat . . . pro infinito ponitur. P || 23 ut initio IV. Aeneid. Daniel || in consuetudine sic C || 24 VTERQVE K || pro infinito ponitur C*P || infinito. Homeri est de Ulysse (Od. V 306) τρεῖς μάκαρες . . . φέροντες D

95. QVIS et quis et quibus significat: secundum artem enim sic dicimus. ab eo enim quod est 'a qui' in 'bus' mittit, ab eo quod est 'a quo' in 'is' mittit, sed a tertia declinatione in usu sunt dativus et ablativus plurales, licet antiqui omnibus usi sint casibus. 5 denique Cato in originibus ait si ques sunt populi. et declinavit 'ques quium', ut 'puppēs puppiū'. MOENIBVS ALTIS propter Pergama, quae altissima fuerunt, ex quibus omnia alta aedificia pergama vocantur, sicut Aeschylus dicit.

96. OPPETERE ore terram petere, id est mori. possumus autem 10 sic uti hoc sermone, ut et per se plenus sit et recipiat adiectio-nem. ergo dicimus et oppetit et mortem oppetit, sicut et expirat et animam expirat. FORTISSIME GENTIS atqui in artibus legimus superlativum gradum non nisi genetivo plurali iungi. constat quidem, sed 'gens' nomen est enuntiatione singulare, intellectu 15 plurale. bene ergo iunxit, in gente enim plures sunt, ut alibi ipse ditissimus agri Phoenicum; non enim unus est ager Phoenicum. item Sallustius Romani generis disertissimus. *aut superlativo pro comparativo usus videtur, quasi fortissimis comparandus, non ut vulgo creditur praeferendus.* sane quaeritur, cur Diomedem 20 fortissimum dixerit, cum post Achillem et Aiace[m] ipse sit tertius, unde et Sallustius ait primum Graecorum Achillem. multi dicunt ideo fortissimum, quia iuxta Homerum et Venerem vulneravit et Martem. alii ad gentem referunt, quod Achilles Thessalus fuit, Ajax Graecus, Diomedes Danaus. multi ad excusationem Aeneae 25 volunt fortissimum dictum, a quo eum constat esse percussum, *ut Iuvenalis vel quo Tydides percussit pondere coxam Aeneae.*

1 et quis e. q. s.] [Sergii] explan. in Don. p. 502, 10 K. cf. Don. ad Ter. adelph. 11 3, 1 || 5 in originibus] rel. I 1 et ap. lord. et ap. Pet. || 12 atqui in artibus e. q. s.] Serv. comm. in Don. p. 407, 29 et 431, 22 K. || 16 ditissimus] A. I 343 || 17 Sallustius] hist. fragm. I 2 Kritz. || 21 Sallustius] hist. fragm. III 32 Kritz. || 26 Iuvenalis] sat. XV 66

1 ad v. 95 Quis] autem et quibus unum significant, secundum artem enim sic dicimus. ab eo quod est a quo in is mittit, sed a tertia declinatione . . . puppiū. P || qvis . . . dicimus KL, nisi quod nificat litterae evanuerunt in K, significat et enim deleta sunt in L: quis et quibus secundum artem enim sic dicimus B qvis quis et quibus unum significant secundum artem enim sic dicimus C* qvis quis et quibus secundum artem sic dicimus ME || 3 in his K || 5 ait . . . et om. B || si ques] siq; K || 6 pupes pupium BK || 7 pergama id est muros B || fuerant L || aedificatia K || 8 eschylus B eschilus L aescilus M || 9 ad v. 96 Oppetere] ore terram petere, id est mori. uel oppetit expirat (et spirat) uel occumbit. Fortissime gentis] superlativus (superlativum) non nisi genitivus plurali iungitur. sed gens enuntiatione singulare, intellectu plurale, ut alibi ipse . . . Phoenicum. quaeritur cur Diomedem . . . tertius. alii quod et Venerem . . . ut Iuvenalis dicit. P || 11 morte M || 13 gradum nominis B || 15 plures] plurales K || 17 item] ut B sic ML || 21 achillen BM || 22 fortissimus K || 25 percussum K LH: superatum BMC* P

97. TYDIDE vocativus Graecus est; si enim latine diceret, o Tydida debuit ponere. omnia enim patronymica quae in 'des' exeunt apud Latinos primae sunt declinationis, ut saevus ubi Aeacidæ telo iacet Hector. *Tydidēs Diomedes, Tydei et Dēphyļes, Aδrasti filiae, filius, qui post captum Ilium ad Italiam venit,* 5 *quod plenius in XI. libro habes. † eo tempore statua cum in templo Apollinis Delphici staret, vi quadam divina ad Coreyram migravit (et) visa est muros Coreyracorum defendere: nam eius comminatione hostibus fugatis Coreyra bello exempta est.*

98. NON POTUISSE quasi semper voluerit. ANIMAM HANC quasi 10 cum dolore 'animam hanc', ac si diceret *infelicem*, quae ad laborem nata est. EFFUNDERE secundum eos qui dicunt sanguinem esse animam, ut ipse alibi purpuream vomit ille animam. nam alio loco aliorum opinionem sequitur, qui dicunt spiritum esse animam, unde est atque in ventos vita recessit. 15

99. SAEVVS magnus, ut superius diximus. *vel fortis, vel bellicosus, ut est et saevum Aeneas agnovit Turnus in armis. vel adversus hostes 'saevus', et est epitheton ad tempus; nam incongruum erat ab Aenea saevum Hectorem dici. aut 'saevus', quod adversum Antenorē et Aeneam et Helenum sentiens Helenam non permiserit reddi.* 20 *(aut) idco 'saevus' Hector, quia Aeneas pius. quod autem ait 'Aeacidæ telo' vult ostendere feliciorē Hectorem, cui contigerit ab Achille perire, quod ipse optaverit ei congressus, sicut in V. Neptunus Veneri loquitur. et bene elegit, cum quibus perisse debuerit; ipse enim et fortis est, et numinum proles: recte ergo his iungitur, in quibus talia fuerunt.* 25

100. SARPEDON et in ultima possumus accentum ponere et in paenultima: nam Homerus et 'Sarpedonis' declinavit et 'Sarpedontis', unde et varius accentus est: 'Sarpedonis' enim antepaenultima

13 purpuream] A. IV 705 || 15 atque] A. IV 705 || 17 et saevum] A. XI 910

1 ad v. 97 Tydide] vocativus graecus ... declinationis sunt. P || 4 deipseles C || 7 et addidi || 10 ad v. 98 Non potuisse] quasi semper voluerit. Effundere] secundum eos ... animam. licet alios sequitur qui dicunt ... recessit. P || 11 hanc dixit HML || labores LM || 13 ut] et BM || 14 aliorum sequitur ille opinionem L || 15 ut est PM ut est in fine quarti libri B || 16 ad v. 99 Saeuus] magnus vel fortis ... Turnus. Aeacidæ] Achillis qui fuit filius Aeaci (aeacis). P || dictum est BHMl || 20 Helenam C || 21 aut addidi || 24 legit C || 25 certe C || 26 ad v. 100 Sarpedon] Iouis filius ... sanguineo. huic autem nomini et in ultima syllaba et in penultima possumus accentum ponere, nam Homerus et Sarpedonis et Sarpedontis (sarpedon) declinat, unde et varius accentus est; nam si Sarpedonis dicas in antepeneultima erit, si Sarpedontis penultima habebit. sed in hoc usurpavit, Sarpedonis (sarpedon his) enim debuit dicere, ut Memnon Memnonis. Simois] nomen ... brevis est. et hic flumen Troiae

est. Correpta] rapta. P || 27 Sarpedonis] sarpedionis K || 28 sarpedontis K

- habet accentum, 'Sarpedontis' paenultima. sed 'Sarpedontis' usurpavit; naturalis enim declinatio est 'Sarpedon Sarpedonis', ut 'Memnon Memnonis, Sinon Sinonis'. si autem genetivum in 'don-tis' miserit, a circumflexo venit, qui est in ultima syllaba nomi-nativi, ut Demophōn Demophōntis, Laocōn Laocōntis. sic ergo et Sarpedōn, Sarpedontis. est autem Sarpedon Iovis filius et Lao-damiae, *ut alio loco quin occidit una Sarpedon mea progenies*, occisus a Patroclo, *Menoeti filio, armis Achillis induto. huius interi-tum Iuppiter prosecutus dicitur imbre sanguineo.* SIMOIS nomen hoc
 10 integrum ad nos transiit, unde suo est accentu proferendum. nam si esset latinum, in antepaenultima haberet accentum, quia secunda a fine brevis est. *sane bene fecisse videtur Simoentis mentionem, ut ibi videatur pati se optavisse, ubi genitus est, ut alibi tunc ille Aeneas, quem Dardanio Anchisae alma Venus Phrygii ge-*
 15 *nuit Simoentis ad undam?* SVB VNDIS et 'sub undis' legi-mus, et 'sub undas'. sed si 'sub undas', 'correpta' intellege, si 'sub undis', 'volvitur'; varia ergo distinctio est. *CORREPTA rapta.*

101. FORTIA CORPORA hoc est virorum fortium corpora; nulla enim est in mortuis fortitudo.

- 20 102. TALIA IACTANTI inaniter loquenti, ut alibi atque inrita iurgia iactat et voces dum iactat inanes. AQVILONE ab Aquilone. *ecce hic reddit ventum quem transierat, et a generali tempestate ad speciem transit.*

103. ADVERSA contraria, quia ad Italiam navigantibus Aquilo
 25 contrarius est.

104. FRANGVNTVR REMI vel gubernacula, vel quod melius est re vera remi. antiqui enim velis remisque navigabant, ut validis

7 quin occidit] A. X 470 || 13 tunc] A. I 617 || 20 atque] A. X 95 'et inrita iurgia iactas'. || 21 voces] A. X 322 'voces dum iactat inertes'. || 27 validis] A. V 15

1 habet ... paenultima om. K || 2 enim] autem BKCM || 5 Demophōn Demophōntis Laocōn Laocōntis Schoellius de acc. l. l. p. 213: demifoōn tis B demifoōn demifoontis KLHM laucoōn tis B, om. K, laocoon laocoonis L laocoon laocoonis H laocoon laocoonis M || sic om. L || 6 et] om. B a H || Sarpedōn Sarpedontis Schoellius: sarpedon sarpedontis libri, nisi quod Sarpedon om. B || 7 ut alioquin occidit P || 8 menoetis P || 12 Simoentis scripsi: Simois C || 17 undis] undas KL (undis l) || 18 ad v. 101 Fortia corpora] id est virorum ... fortitudo. P || 19 fortitudo. et ex Homero tractum est (Il. XX 22 sq.) καὶ Σιμόεις ... γένος ἀνδρῶν D || 20 ad v. 102 Talia iactanti] inaniter loquenti. P || 21 inanes] inertes BM at inertes in marg. adscr. H || 24 ad v. 103 Adversa] contraria ... contrarius est. P || ad italiam ab austro B || 26 ad v. 104 Franguntur remi] vel gubernacula ... navigabant. et de omnibus nauibus hoc dicitur non Aeneae tantum. Tum proram avertit] alii 'prora' legi tradunt, ut sit 'avertit' pro avertitur ... poni. sed haec verba ... praecipito praecipitor. P || melius KLH: verius BC*PM? || 27 re vera om. C*P || ut validis ... ventos om. K

incumbere remis, obliquat sinus in ventos. *et hoc de navi Aeneae, an de omnibus dixit?* TVM PRORAM AVERTIT alii 'prora' legi tradunt. AVERTIT pro 'avertitur'. et est figura creberrima. potest namque pro activi verbi significatione passivum poni, ut est et pictis bellantur Amazones armis pro bellant. nec nos debet 5 movere quod bellor non facit, natura enim hoc prohibuit. nam compone hoc verbum, et invenitur activum, facit enim debello debellor. et contra pro passivi verbi significatione activum ponitur, ut est hoc 'avertit' pro avertitur, et insinuat pavor pro insinuat-ur, et nox umida caelo praecipitat pro praecipitatur. sed haec 10 verba tantummodo pro se invicem ponuntur, quae et activa esse possunt et passiva, ut est avertor avertor, praecipito praecipitor. ergo non possumus dicere quod quidam artigraphus, declinationes activi verbi et passivi pro se invicem poni. nam et neutralis verbi declinatio activa est et communis deponentisve passiva, et aliud est 15 esse activum verbum, aliud habere activi verbi declinationem.

105. DAT LATVS inclinatur. CVMVLO altitudine. CVMVLO] exuberante fluctu, cum cumulo. PRAERVPTVS in altum levatus.

106. HI pro illi vel alii, et bene dicticōs. HIS pro illis vel aliis. DEHISCENS valde hiscens. 'de' enim augmentis est, ut in 20 Terentio deamo te Syre.

107. APERIT ostendit, ut Sallustius caput aperire solitus, id est nudare, ostendere. sic alibi visa aperire procul montes. sane aliter hic 'aperit', aliter 'ostium aperit'. HARENIS et ab harenis et cum hārenis, id est vel ab imo movebatur mare vel cum 25 ipsis harenis, ut in tempestate solet.

108. TRIS Latinum est. genetivus enim pluralis quotiens in

5 et pictis] A. XI 660 || 9 insinuat] A. II 229 || 10 nox] A. II 8 || 17 CVMVLO altitudine] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. IX 344 || 20 DEHISCENS ... est] EXSCR. Isid. or. X 76. cf. Don. ad Ter. eun. II 3, 40 || in Terentio] heaut. IV 6, 21 || 22 Sallustius] hist. fragm. V 16 Kritz. || 23 visa] A. III 206

3 tradunt ut sit auertit C* || VERTIT K || aduertitur B || 6 nam compone ... avertit pro avertitur] uerbum componere et inuenitur ubi actiuum ponitur ut est auertit pro auertitur C || 7 compositum B || debello om. LII || dellor K || 11 verba om. K || 15 activa ... declinationem] acti aliud habere uerbi actiui declinationem K || 17 ad v. 105 Dat latus] inclinatur. Cumulo] exuberante fluctu, id est altitudine cum cumulo. Praeruptus] in altum leuatus. PC* || 19 ad v. 106 Hi] pro illi. Dehiscens] ualde hiscens. de enim augmentis est. P || 20 DEHISCENS K || 22 ad v. 107 Aperit] ostendit ... ostendere. P || capud KLH || solutus K || 27 ad v. 108 Tris latinum est ... in is mittit, quotiens in um exit, in es mittit. Saxa latentia] propter tempestatem. haec autem saxa inter Africam Siciliam et Sardiniam et Italiam. ideo autem Itali ... inierunt. alii Neptunias uocant, ut Claudius dixit. Torquet] iacit in-mittit ... currus. P

'ium' exit, accusativum pluralem in 'is' mittit, ut 'puppium puppis'; quotiens in 'um' exit, in 'es' mittit, ut 'patrum patres'.

SAXA LATENTIA modo propter tempestatem, non ut quidam tradunt tranquillo mari; nam quemadmodum latent quae nomen habent? haec
 5 autem saxa inter Africam, Siciliam et Sardiniam et Italiam sunt, quae saxa ob hoc Itali aras vocant, quod ibi Afri et Romani foedus inierunt et fines imperii sui illic esse voluerunt. unde et Dido litora litoribus contraria, fluctibus undas inprecor. quae arae a Sisenna propitiae vocantur. alii dicunt Graecos haec
 10 saxa βῆρυς appellare. quidam insulam fuisse hunc locum tradunt, quae subito pessum ierit, cuius reliquias saxa haec exstare, in quibus aiunt Poenorum sacerdotes rem divinam facere solitos. has aras alii Neptunias vocant, sicut Claudius Quadrigarius I. annalium apud aras, quae vocabantur Neptuniae. Varro de ora maritima lib. I
 15 ut faciunt hi, qui ab Sardinia Siciliam aut contra petunt. nam si utramque ex conspectu amiserunt, sciunt periculose se navigare ac verentur in pelago latentem insulam, quem locum vocant aras. TORQUET iacit, immittit, ut torquet aquosam hiemem. alibi 'torquet' deflectit, ut torquet medios nox umida
 20 currus. alibi regit et frenat, ut cuncta tuo qui bella pater sub numine torques. alibi sustinet et fert axem umero torquet stellis fulgentibus aptum.

109. SAXA VOCANT ITALI MEDIIS QVAE IN FLVCTIBVS ARAS ordo est, quae saxa in mediis fluctibus Itali aras vocant. pro quibus hunc ordinem esse ait 'tris Notus abreptas mediis fluctibus in saxa
 25 latentia torquet'. alii 'mediis (quae) fluctibus aras' legunt, ut sit ordo 'saxa vocant Itali aras, quae mediis fluctibus', ut desit 'sunt'. Italos autem aliqui non qui in Italia nati sint, sed qui Latine loquantur accipiunt.

110. DORSVM INMANE eminens, altum, secundum Homerum.

8 litora] A. IV 628 || 9 Sisenna] hist. Rom. rel. rec. Peter p. 278 || 13 Claudius Quadrigarius] hist. Rom. rel. rec. Peter p. 218 || 18 torquet iacit e. q. s.] Non. p. 413, 27 M. || torquet] A. IX 668 || 19 torquet] A. V 738 || 20 cuncta] A. XII 180 || 21 axem] A. IV 482 'a. u. t. s. ardentibus a.'

3 non scripsi: uel C || 6 ob id L || 7 inierunt] iecerunt K || 9 propriae L (propiciae I) || dictae sunt propitiae B propiciae dicuntur M (at uocantur superser. m) || 10 βῆρυς C || 11 i cuius C || 15 hii C || 17 latentem scripsi: latente C || 23 MEDIISQVE KM || 24 fluctibus] latentia add. L || pro quibus] Probus coni. F. Schoellius, ego alii dicunt pro ait conieceram || 26 quae addidit F. Schoellius. cf. Charis. p. 275, 16 K. 'cuius recta compositio est talis, tris notus abreptas in saxa torquet, quae saxa mediis fluctibus latentia Itali aras vocant'. || 29 ad v. 110 Dorsum immane] uel eminens, altum, uel eminens planities aut superficies durior. alii pro malo accipiunt propter naufragia . . . contrarium inmane dicitur. de hoc loco non absurde ait . . . ut Sinius tradidit. Mari summo] uel in summo uel in placido. P

vel certe eminens planities aut superficies durior. aut sic ait hic poeta 'dorsum' de saxo, ut Homerus νῶτα θαλάσσης, sicut alibi ipse dorso dum pendet iniquo. quidam 'inmane' pro malo accipiunt positum propter naufragia, quae ibi solent fieri; nam 'manum' bonum dicunt, ergo quod bono contrarium inmane; non enim potest pro magno accipi, (ut) alibi posuitque inmania templa, quia non facile apparent haec saxa, nisi cum mare ventis movetur. 'dorsum' autem hoc loco non absurde ait, quia Graecae arae ipsae ἱππον νῶτα dicuntur, ut Simnius Capito tradidit, secundum Homerum. MARI SUMMO vel in summo, vel in placido.

10

111. IN BREVIA ET SYRTES id est in brevia syrtium, quo modo molemque et montes. 'brevia' autem vadosa dicit, per quae possumus vadere. ET SYRTES syrtium sinus duo sunt pares natura, impares magnitudine, ut Sallustius dicit.

112. VADIS vada τὰ βραχέα. Varro de ora maritima libro I si ab aqua summa non alte est terra dicitur vadus. et multi sic legunt 'inluditque valis atque aggere cingit harenae'.

113. LYCIOS hi Troiae ad auxilium venerant, qui mortuo rege Pandaro Aeneam secuti sunt, unde et in secundo ait comitum adfluxisse novorum. FIDVM fidelem. utrumque nomen idem significat. quamvis quidam velint fidum amicum, fidelem servum dici. et sic pronuntiandum, ut dolorem adferat talis socii amissio.

114. IPSIVS ANTE OCULOS ad maiorem dolorem: unde alibi quaeque ipse miserrima vidi, item qui nati coram me cernere letum fecisti. INGENS PONTVS magna pars ponti. et est tropus synecdoche. A VERTICE aut a puppi, quae vertex navis est, aut ab Aquilone, qui flat a mundi vertice, hoc est a septentrione, ut ipse alibi hic vertex nobis semper sublimis. quidam 'verticem' hic procellam accipiunt.

1 superficies durior ... de saxo] cf. Isid. or. XI 1, 91 || 3 dorso] A. X 303 || 6 posuitque] A. VI 19 || 12 molemque] A. I 61 || vadosa ... vadere] cf. Isid. or. XIII 18, 6 || 14 Sallustius] Ing. 78, 2 'nam duo sunt sinus prope in extrema Africa impares magnitudine pari natura'. || 19 in secundo] 796 || 21 quamvis ... dici] cf. Isid. diff. verb. 207 || 24 quaeque] A. II 5 || qui nati] A. II 538 || 28 hic vertex] georg. I 242

6 ut addidi || 10 vel placido BK || 11 ad v. 111 In brevia et syrtis] id est ... montes. 'brevia' autem dicit vadosa, per quae possumus vadere. P || 13 possumus vadere KCLH: vadi pedibus potest BM pedibus vadi potest l || 15 scholium ad VADIS ante scholium ad ET SYRTES habet C || 18 ad v. 113 Lycios hi Troiae ... servum dici. P || conuenerant B || 23 ad v. 114 Ingens pontus] unda, et est tropus synecdoche. A vertice] autem ... septentrione. P || unde om. K || 25 magna pars ponti] unda C* || 26 synecdoche ut Sallustius in lugurthino (67) 'ubi signa et scuta erant praesidium hostium' per scuta intelligendum et cetera arma. ideo (Aen. IX 368) 'tercentum scutati omnes' pro armati. D || A VERTICE autem C* || 27 ab aquilone vento C* P

115. *IN PUPPIM pro puppim: addidit praepositionem.* PRONVS
πρηνῆς. non nulli sane 'pronum' adverbialiter legunt. MAGISTER
 Leucaspis, ut in sexto libro Leucaspim et Lyciae ductorem
 classis Orontem.

116. TER saepius, finitus numerus pro infinito. crebros enim
 fluctus facit Aquilo, ut Sallustius crebritate fluctuum ut Aquilone solet. *vel certe quod Graeci τριχυίαν appellant, ut Sallustius triplici fluctu.* IBIDEM 'ibidem' et 'ubinam' multi dubitant ubi esse debeat accentus, quia 'ibi' et 'ubi' naturaliter breves sunt,
 10 sed ratione finalitatis plerumque producuntur in versu, nescientes haec esse rationem, quia pronuntiationis causa contra usum Latinum syllabis ultimis, quibus particulae adiunguntur, accentus tribuitur, ut 'musaque' 'illene' 'huiusee'. sic ergo et 'ibidem'.

117. *TORQVET AGENS CIRCVM in gyrum circumagit.* VERTEX vertex
 15 *dicitur circumacta in se unda et quae quasi sorbere videatur: quod de Charybdi legitur atque imo barathri ter gurgite vastos sorbet in abruptum fluctus, de qua ait Sallustius Charybdis, mare verticosum.*

118. APPARENT aliud est 'parere' et aliud 'apparere'. 'parere'
 20 enim est oboedire, ut paret amor dietis, 'apparere' autem, videri, ut apparet liquido sublimis in aëre Nisus. et haec observatio diligenter custodiri debet, licet eam auctores metri causa plerumque corrumpant. RARI vel propter maris magnitudinem, vel quia una perierat navis. *vel 'rari' de multis, ut ostendat statim*
 25 *alios plures periisse. et quomodo 'apparent', si 'ponto nox incubat atra'? aut quia 'crebris micat ignibus aether', aut quia ante ipsius oculos hoc*

3 in sexto libro] 334 || 6 Sallustius] hist. fragm. III 52 Kritz. || 7 Sallustius] hist. fragm. IV 38 Kritz. || 14 TORQVET ... circumagit] Non. p. 413, 25 M. || 16 atque imo] A. III 421 || 17 Sallustius] hist. fragm. IV 37 Kritz. || 19 aliud est c. q. s.] lsid. diff. verb. 31 || 20 paret] A. I 689 || 21 apparet] georg. I 404

1 ad v. 115 In puppim (pupim)] pro puppim (pupim); addidit praepositionem. Magister] Leucaspis. P || 3 leucaspim KH || Lyciae] frigiace KH litiae LM || 4 orontem K || 5 ad v. 116 Ter] saepius ... solet. P || 6 ut om. K ut ... solet om. B || ut aquilone solet KL: ut aquilo solet C*PM ut aquilone sonet H et LR Vos. Burmanni || 7 τριχυίαν Commelinus: triciniam C || 10 producuntur] producant coni. Schoellius d. acc. l. 7. p. 136 || versu] metro L || 11 nuntiationis K || 13 ibidem M || 14 ad v. 117 Torquet agens circum] in gyrum circumagit ... uidetur. P || 17 qua scripsi: quo C || verticosum scripsi: verticulosum C uorticosum Kritzius || 19 ad v. 118 Apparent] uidentur. parere uero aliud significat, obedire. Rari] uel propter ... perierat nauis. Nantes] prima uerbi positio ... humilis expositio. tamen epitheto subleuat, nam addidit 'nasto'. P || parare et aliud apparere perere K || 20 apparere K || 22 diligenter ... plerumque om. K || custodiri debet] obseruanda est B || auctores] at auctoritas superscr. l || causa] uel clausulae add. B || 23 corrumpant] dirumpant K at corrumpat superscr. l

evenit. NANTES prima verbi positio est 'no nas nat', unde est nare per aestatem liquidam. prima syllaba naturaliter longa est; licet 'natare' 'na' brevis sit in eadem significatione. IN GVRGITE VASTO tapinosis est, id est rei magnae humilis expositio. prudenter tamen Vergilius humilitatem sermonis epitheto sublevat, 5 ut hoc loco 'vasto' addidit. item cum de equo loqueretur ait cavernas ingentes.

119. ARMA VIRVM bene addidit 'virum', *id est virorum*. arma enim dicuntur cunctarum 'artium instrumenta, ut Cerealiaque arma, item colligere arma iubet et alio loco dicendum et 10 quae sint duris agrestibus arma. TROIA differentia in hoc sermone est et in sensu et in syllabis. nam cum provinciam dicimus, *nam Troia provincia, Ilium ipsa civitas*, et principale est nomen, brevis est 'Tro.' quando autem non est principale et derivatio est, longa est 'Tro.', ut Troius Aeneas. GAZA Persicus sermo est 15 et significat divitias, *unde Gaza urbs in Palaestina dicitur, quod in ea Cambyses rex Persarum cum Aegyptiis bellum inferret divitias suas condidit*. est autem generis feminini, ut et gaza laetus agresti. quo exemplo apparet quoque superfluo quaeri a multis, quemadmodum potuerit aurum natare, nescientibus gazas, id est opes, dici 20 omne quod possidemus. *aut certe hyperbole tempestatis, ut etiam ponderosa ferri potuerint.* PER VNDAS 'per' quidam nolunt *

120. IAM VALIDAM zeugma est ab inferioribus 'vicit hiems'. quod fit et a superioribus et a medio, plerumque et ad utrumque respondet,

2 nare] georg. IV. 59 || 6 cavernas] A. II 19 || 8 arma . . . instrumenta] Isid. or. XVIII 5, 1 || 9 Cerealiaque] A. I 177 || 10 colligere] A. V 15 || dicendum] georg. I 160 || 15 Troins] A. I 596 || 16 unde Gaza . . . condidit] Isid. or. XV 1, 16. cf. comm. Luc. III 216 || 18 et gaza] A. V 40

5 prudentior C || epitheto MC*: epitheton BKH epitheto/// L || sublevat] subleuat B || 8 ad v. 119 Arma virum] bene addidit virum, arma enim . . . cerialiaque arma. Troia] differentia . . . et brevis est 'Tro'. quando deriuatio longa est 'Tro' . . . laetus agresti. et non aurum et argentum sunt gazae, sed omnes opes. P || 9 cerialiaque K || 13 nomen] et disyllabum add. Ml || 14 et brevis BHM || non est principale et derivatio est] uel quando autem est possessium trisyllabum est et longa est tro superscr. m est possessium ut hic trisyllabum est superscr. l. simile aliquid in Cassellano quoque ab altero correctore (C⁹) in margine adscriptum fuisse conicio. testatur certe Scioppius post nolunt (lin. 22) codicem praebere et troia possessium aiacesseioin, quae non recepi. ceterum et derivatio est non videntur Servii esse. || 15 et longa BM || 16 ridaestina P || 17 aegyis P || 19 quo exemplo . . . gazas] quaeritur tamen a multis quemadmodum potuit aurum natare nescientibus gaza C || 22 post nolunt lacunam indicavi. fortasse 'per' quidam volunt 'inter'. cf. ad Aen. IV 56 notant con. F. Schoellius || 23 ad v. 120 iam validam] zeugma est ab inferioribus 'vicit hiems', quod fit . . . quod si contingat, antiptosis fit, non regula, ut 'haeret pede pes' pro 'pedi'. P || zenuma K zeuma BLM || vicit hiems om. K || vicit] ut dicit B

ut Troiugena, interpres divum, qui numina Phoebi, qui tripodas, Clarii laurus, qui sidera sentis et vulnorum linguas et praepetis omina pinnae. ecce hoc loco 'sentis' et ante dicta et sequentia concludit. ILIONEI antiptosis est, pro
 5 genetivo enim dativum posuit; nam constat huiusmodi Graeca nomina dativum singularem in ei diphthongum mittere, ut Orphei; nam illa solutio est cum Orphei separatim dicimus: nec modo 'Ilionei' possumus dicere adstrictum esse genetivum, ut ipse sit qui et dativus. quod si forte contingat, non regula mutatur, sed an-
 10 tiptosis fit, qua plerumque utuntur poetae, ut urbem quam statuo vestra est pro urbs, item haeret pede pes pro pedi.

121. VECTVS qua vehebatur significat. et pro praesenti participio, quod non habemus, praeteritum posuit. in Latino enim sermone a passivo verbo praesens participium non est, neque ab activo
 15 praeteritum. sed quod uno sermone explicare non possumus aut circumlocutione ostendimus, aut si hoc nolumus, participium pro participio ponimus, sed usurpative, ut hoc loco factum est. ABAS
Abantes aliquot tradunt: hic unus, Aencae comes; alter quem in Troia Diomedes occidit; tertius est Argivus, cuius clipeum tertio libro Apollini
 20 *consecrasset dicit Aencam.*

122. VICIT HIEMS 'hiems' duas res significat: aut tempus aut vim venti, *per quam oritur tempestas.* ergo pro loco intellegendum est. *Accius unde estis nautae huc hieme delati. sic et Varro.*

LAXIS pro laxatis, nomen pro participio.

25 123. IMBREM imber dicitur umor omnis, ut Lucretius ex igni terra atque anima nascuntur et imbri, id est umore. IMBREM]

1 Troiugena] A. III 359 || 10 urbem] A. I 573 || 11 haeret] A. X 361 || 12 VECTVS qua vehebatur e. q. s.] Serv. comm. in Don. p. 417, 23 K. || 19 tertio libro] 286 || 23 Accius] trag. Rom. rel. rec. Ribb. p. 223 ed. II || 25 Lucretius] I 715 'e. i. t. a. a. procrecere e. i.' cf. Isid. or. XIII 10, 4

2 clari KH || et vulnorum . . . pinnae addidi || 4 concludit MI || 5 dato inposuit II || constat enim BM || 6 diphthongum om. K || Orphei] unde protulit virgilius orphi per conglutinationem duarum litterarum in unam. si enim ilionei genitivus accipiat corripitur i contra regulam *add. Im in marg.* || 7 est cum] at C || Orphei separatim BC: orphei KLHPM orphei dicimus separatim l || 8 possum K || adstrictum II: //strictum L strictum BCM adstrictum K || si KP: etsi CLHM || 12 ad v. 121 Vectus] qua vehebatur significat . . . aut circumlocutione ostendimus aut partem pro parte ponimus, sed usurpative. P || 14 actiuo uerbo H || 19 cuius tertio libro clipeum C || 21 ad v. 122 Vicit hiems] hiems . . . oritur tempestas. Laxis] pro laxatis . . . participio. P || hiems om. K || 25 ad v. 123 Accipiunt imbrem] imber dicitur humor omnis, ueteres enim omnem aquam imbrem dicebant, ut Lucretius . . . id est humore. Fatescunt (fatescunt)] abundanter aperiuntur . . . ab hiare. P (ueteres . . . dicebant eodem quo P loco habet C*) || 26 id est umore om. C

veteres enim omnem aquam imbrem dicebant. Ennius imbrem pro aqua marina ratibusque fremebat imber Neptuni. FATISCUNT abundanter aperiuntur; 'fatim' enim abundanter dicimus, unde et adfatim, hiscere autem aperiri, *verbum frequentativum ab hiare.*

125. EMISSAM HIEMEM hic apertius tempestatem declarat significari 5 ex Gracco; nam et illi χειμῶνα tempestatem dicunt. et bene veteres nostri 'hiemem anni' dicebant, ne tempestas posset intellegi. IMIS bene in imo voluit esse Neptunum, ut iam factam cognosceret tempestatem, non incipientem vetaret.

126. STAGNA stagnum dicitur aqua stans, sed nunc profunda 10 maris significat ab eo, quod non nisi nimia tempestate turbantur. ergo 'stagna' et 'imis vadis refusa' aliud pendet ex alio, quia immobilis aqua in imo maris tantummodo est, *quam tunc ab imo motu dicit esse turbatam.* GRAVITER COMMOTVS opportune Neptunum ait commotum cum maria turbantur, quia plerumque poetae Neptunum pro 15 mari ponunt. ET ALTO PROSPICIENS aut e mari erigens caput, aut mari providens. quidam 'alto' caelo accipiunt, quia ait 'iam caelum terramque'.

127. PLACIDVM CAPVT quaerunt multi quemadmodum 'placidum caput', si 'graviter commotus'? quasi non possit fieri, ut irascatur 20 ventis, propitius sit Troianis. uno autem epitheto more suo habitum futurae orationis ostendit, ut alibi uno sermone 'tum quassans caput'. PLACIDVMQVE CAPVT] *epitheta alia naturalia sunt, alia ad tempus. et 'placidum' ut naturale Neptuni est, ita 'graviter commotus' ad tempus ob factam tempestatem.* 25

128. DISICCTAM AENEAE T. V. A. C. hic ostendit Aeolum omnia Iunonis praecepta compluisse. nam 'submersasque obrue puppes' in Orontis sociorumque eius interitu; 'aut age diversas et dissice corpora ponto' 'disicctam Aeneae toto videt aequore classem'.

1 Ennius] ann. rel. p. 73 Vahl. || 2 FATISCUNT abundanter aperiuntur] cf. Luct. Plac. gloss. p. 48, 4 Deuerl. || 22 tum] A. VII 292

1 Ennius . . . Neptuni huc transposui, post imbri (p. 56, 26) habet C || 5 ad v. 125 Emissam hiemem] aperte hic declarat tempestatem significari . . . dicunt. P || 6 χειμῶνα C κίμωνα P || 10 ad v. 126 Stagna] stagnum dicitur . . . pendet ex alio. Ex alto prospiciens] erigens caput. quidam 'alto' caelo accipiunt. P || 12 pende K || 13 imi H || 19 ad v. 127 Placidum caput] quo modo placidum, si graviter commotus? quasi non potuerit fieri, ut irascetur (irascetur) ventis, propitius esset (esse) Troianis. epitheta enim alia naturalia sunt . . . ob factam tempestatem. uno autem epitheto habitum futurae orationis ostendit. P (epitheta enim . . . ob factam tempestatem eodem quo P loco habet C*) || 20 potuerit C* || irascetur C* || 21 sit] esse C* || epitheton KH epitheton L || 22 uno] unc L, inde hoc l || tunc KH || 28 sociorumque Masvicius: sororumque C

129. CÆLIQVE RVINA id est tonitribus, quorum sonus similis est ruinis.

130. NEC LATVERE DOLI FRATREM IVNONIS ET IRAE aut doli Iunonis, aut fratrem Innonis. gemina ergo distinctio est. FRATREM
5 IVNONIS] quod et ipsa Saturni est filia.

131. EVRVM AD SE ZEPHYRVQVE VOCAT per hos omnes intellege; isti enim sunt cardinales. 'ad se' autem ἡθικῶς. cur tamen Zephyrus, qui ad Italiam ducit, quem poeta supra tacuit, nunc vocatur? ira in hoc Neptuni exprimitur, si etiam cum obiurgat, qui
10 non aufuerit.

132. GENERIS FIDV CIA VESTRI Astraens enim unus de Titanibus, qui contra deos arma sumpserunt, cum Aurora concubuit, unde nati sunt venti secundum Hesiodum. et hoc loco fiduciam pro confidentia posuit, cum fidueia in bonis rebus sit, confidentia in malis.

133. IAM CAELVM TERRASQVE aut ordo est 'ausi estis sine meo numine tantas moles tollere et caelum terrasque turbare'? aut certe illud est, quod tria haec numina, licet divisa imperia teneant, videntur tamen invicem regni totius habere potestatem, sicut et ipsa elementa quae retinent physica inter se quadam ratione iunguntur.
20 quod et ipsorum numinum sceptrata significant. Iuppiter enim trifido utitur fulmine, Neptunus tridente, Pluto tricerbero. multi enim quae-
runt, cur modo Neptunus de alienis conqueratur elementis. aut certe 'terram' pro mari posuit, ab eo quod continet id quod continetur, quia ipse dicitur Ἐνοσίχθων et Ἐνοσίγαιος, id est movens terram. et
25 caelum pro aëre; constat enim terram cum aqua in aëre libratam.

MEO SINE NVMINE hoc est 'et laxas scirct dare iussus habenas'. NV-
MINE VENTI distingue 'numine', ut 'venti' convicium sit.

11 Astraens . . . Hesiodum] exscr. mythogr. II 51 || 13 et hoc loco . . . malis] exscr. Isid. diff. verb. 217. cf. Don. ad Ter. Andr. V 3, 5 || 16 aut certe illud est e. q. s.] exscr. mythogr. II 1

1 ad v. 129 et 130 Caelique ruina] id est tonitribus . . . est filia. P || RVINAM B || 4 ergo om. L || 6 ad v. 131 Eurum ad se Zephyrumque (zeferumque) vocat] pars pro toto. isti enim cardinales sunt. P || 7 ἡθικῶς F. Schoellius: et hic ait C || 11 ad v. 132 Generis fiducia uestri] Astraens unus . . . in malis sit. P || 13 Hesiodum (theog. 378 sqq.) Ἀστραῖφ δ' Ἡὸς ἀνέμους τέκε κατεροδύμους, ἀργέστην Ζέφνρον, βορέην τ' αἰψροκέλευθον καὶ Νότον, ἐν φιλότῃ θεῷ θεὰ εὐνήθεισα Fabricius || fidueia KH || 14 cum fiducia] confidentia K || rebus om. KLH || 15 iam caelum rebus terras queordo est K || TERRAM M || 17 tenent K || 19 retinent] tenent malim || iunguntur. sie in georgicis (I 258) temporibusque parem diuersis quattuor annum C || 20 quod et] ut B M I, om. C || ipsorum etiam C || 21 Neptunus tridente post tricerbero vel cerbero habent B M C* || tricerbero LM: cerbero KC* H mythogr. II 1. cerebro B cf. mythogr. I 102 et 108

135. QVOS EGO deficit hoc loco sermo; et congrue, quasi irati et turbatae mentis, ut alibi me me, adsum. similiter incipit effari, mediaque in voce resistit. Terentius quem quidem ego si sensero, sed quid opus est verbis? his enim adfectibus tantum sermonis defectio congruit. *QVOS EGO* *subauditur 'ulciscar'. 5 *ergo ἀποσιώπησις est, hoc est, ut ad alium sensum transeat, ideo abruptum et pendentem reliquit. et necessarium post tale schema 'sed' coniunctionem sequi, ut quamquam o, sed.** SED MOTOS PRAESTAT prudenter agit; plus est enim innocentibus succurrere, quam nocentium delicta punire. PRAESTAT melius est, ut praestat Trina- 10 cii metas lustrare Pachyni. et notandus sermo. nam et per se plenus est, et tam accusativo iungitur quam septimo. dicimus enim et 'praestat illum' et 'praestat illo'.

136. POST MIHI NON SIMILI POENA COMMISSA LVETIS aut 'non simili poena', id est non ea qua Troianos adfecistis, aut certe 'mihi 15 non simili', id est vehementer irato. *POST MIHI N. S. P. C. L.] pro 'non impune eritis posthac'; nunc enim nullam poenam sentiunt, nisi forte oburgationis. *'commissa' autem hic pro peccatis.** LVETIS persolvetis. et hic sermo a pecunia descendit; antiquorum enim omnes poenae pecuniariae fuerunt. 20

137. MATVRATE FVGAM cum maturitate, id est cum tranquillitate discedite, quo modo dicimus 'matura iracundiam tuam', id est mitiga; perniciosum enim Troianis est, si maturent fugam, hoc est accelerent. *ergo 'fugam' hic tantum discessum accipiendum.*

1 deficit e. q. s.] cf. Don. ad Ter. eun. I 1, 20 et V 8, 20. Macrob. Sat. IV 6, 20 || 2 me me] A. IX 425 || incipit] A. IV 76 || 3 Terentius] Andr. I 1, 137 || 8 quamquam] A. V 195 || 10 praestat] A. III 429 || 21 cum maturitate e. q. s.] cf. Macrob. Sat. VI 8, 7 sqq. et Gell. X 11

1 ad v. 135 Quos ego] deficit hoc loco sermo. et congrue; nam qui irascitur turbatae mentis est. subauditur quos ego ulciscar . . . et pendentem reliquit (reliquid). Sed motos praestat] plus est enim innocentibus succurrere quam nocentium peccata punire. 'praestat' autem melius est. et notandus sermo . . . praestat illo. *P* (subauditur . . . reliquit eodem loco quo *P* habet *C** || quasi . . . mentis] qui irascitur id est perturbatae mentis est *B* nam qui irascitur turbatae mentis est *C** quasi iratae et perturbatae mentis est *M* || 2 ut alibi . . . resistit *om.* *C* post reliquit addens et necessario . . . quamquam o sed. || me me] mem *K* mene *L* meine *H* || similiter] item alibi *BML* || 4 his enim . . . congruit *om.* *C* || 7 necessarium scripsi: necessario *C* || 9 agit] ait *LH* || 11 pachini libri || 12 tam accusatio quam septimo casui iungitur *L* || 12 fortasse tertio et 13 praestat illi. cf. Serv. ad Aen. XI 438 || illo. commissae autem hic pro peccatis *C* || 14 ad v. 136 Post mihi non simili poena] id est non ea qua Troianos affecistis. hoc enim simili poena luetis, quamvis nullam poenam sentiunt nisi forte oburgatione. Luetis] persoluetis . . . pecuniariae fuerunt. *P* || 15 non mihi *L* || 16 id est non tam vehementer irato *Fabricius* || irato aut pro non impune *C* || 21 ad v. 137 Maturate fugam] cum maturitate . . . id est mitiga. *P* || 23 mitigare *KL* (mitiga *l*)

138. *SAEVVMQVE* vel *magnum et potentem*, ut superius, vel vere saevum in ventos, quia minatur. *TRIDENTEM* ideo *tridens* *Neptuno* *adsignatur*, quia *mare a quibusdam dicitur tertia pars mundi, vel quia tria genera aquarum sunt, maris, fluminum, fluviorum, quibus omnibus Neptunum praeesse non nulli dicunt.*

139. *SORTE* ac si diceret potuisse se etiam caelum tenere, *Aeolum* vero beneficio etiam carceris regna meruisse, **nec sine suo arbitrio posse quemquam in suo regno habere potestatem.** *SED MIHI SORTE DATVM* 'sorte' ideo ait, quia *Iuppiter et Neptunus et Dis pater,*
 10 *Saturni et Opis filii, cum de mundi possessione certamen inissent, placuit ut imperium sorte dividerent: ita effectum est, ut caelum Iuppiter, maria Neptunus, Dis pater inferos sortirentur.* *INMANIA* aspera; 'manum' enim antiqui bonum dicebant, sicut supra dictum est, unde et 'mane' dicitur; quid enim melius? et per antiphrasin 'manes'
 15 *inferi, quia non sint boni.*

140. *VESTRAS EVRE DOMOS* irascentum est uti proprio nomine, ut Terentius ego te in pistrinum Dave dedam. aut quasi contra principem tempestatis irascitur, quem primum constat egressum, quia supra '*una Eurusque Notusque ruunt*'. quod autem dixit '*saxa*
 20 *inmania, vestras domos*' de Pseudulo Plauti tractum est, ubi ait nisi forte carcerem aliquando effregistis vestram domum. et figurate '*saxa, domos*'; vario enim significatu idem ostenditur. *IACET* pro gloriatur, sicut in georgicis nullo tantum se *Moesia cultu iacet.* et hoc ex accidenti sumptum, quoniam quicumque sunt

13 manum enim e. q. s.] exscr. Isid. or. V 30, 14 et X 139 || 17 Terentius] Andr. I 2, 28 || 20 de Pseudulo Plauti] IV 7, 76 'an etiam ille umquam expugnavit carcerem patriam tuam'? || 23 in georgicis] l 102

4 fluminum] fontium *Lion fortasse recte* || 6 ad v. 139 Sed mihi sorte datum] sorte ideo ait . . . sortirentur. Inmania] aspera . . . et mane dicitur. inde per antiphrasin manes vocati, quia non sint boni. P || tenere nec sine suo arbitrio posse quemquam in suo regno habere potestatem aeolum vero C || 9 ideo ait] ab his verbis incipit Cassellani quaternio tertius || dispater C, sed d litterae pars superior erasa est, ut aispatet fieret || 10 possione P || 11 diuiderent PC²: euiderent C || inter iuppiter et maria in C top alia manus supra vers. scripsit, quod nescio quid sibi velit || 12 dissipater C || inferos C || 14 et . . . inferi] unde per antiphrasin manes nominati C || sunt BCL || 16 ad v. 140 Saxa] figurate domos dicit. Iacet] pro gloriatur, veluti 'nullo tantum se Moesia cultu iacet'. et hoc ex accidenti sumptum; nam iactare ad gloriosam (gloriosum) rem pertinet. Aula] inrisio est, quod sequitur 'carcere'. P || irascentium L irascentem enim C (irascentis C²) || 17 ut . . . dedam om. B || pristinam C (pistrinam C³) pristinum L || danid edam KH daue ||||| C (sed e ex correctura. daue dedam C³) || 18 principem . . . egressum om. BM (add. m) || 19 dicit H || 20 nostras domos om. B || pseudolo Bl spendolo C pseudo H (pseudulo h) || tractum] translatum C || ubi ait om. BC (add. C³) || 21 finisi K || carcere K carcer ē H || tuli quē C (aliquando C³) || effregisti BM defregisti C (effregistis C³) cf. Ribbeckius com. Lat. rel. ed. II. coroll. p. 56 || 22 uario C²: uari C || 24 et ex ex C || accidenti C

in aliqua re gloriosissima motu quodam et incessu corpus suum iactant. AVLA inrisio est; sequitur enim 'carcere'. et nihil tam contrarium si simpliciter intellegamus.

141. CLAVSO quia dimittere ventos non ipsius est, sed iubentis. *et hoc est foedere certo et dare iussus habenas.* VENTORUM 5 *non otiose, sed per exprobrationem, poterat enim dicere 'vestro', sed ut supra meo sine numine venti.* CARCERE REGNET licet carcer sit, tamen regnum est Aeoli; haec enim pro adfectu possidentis intellegenda sunt, ut alibi cum de rure loqueretur post aliquot mea regna videns mirabor aristas. *et bene regnum Aeoli* 10 *custodiam carceris dixit.*

142. DICTO CITIVS non antequam diceret, dixit enim 'haec ait'; sed citius, quam dici potest. PLACAT sub poetica licentia physicam quoque tangit rationem. mare enim dicitur esse Neptunus, quem superius dixit graviter commotum, quia tempestas erat. nunc 15 ait 'placat', quia iam sedari coeperant maria.

143. COLLECTAS aut nunc collegit et fugavit, aut ante a ventis collectas fugavit, id est resolvit. COLLECTAS] colligere enim nubes dicitur caelum, ut aut si nox pluviam ne colligat ante veremur. SOLEMQVE REDVCIT per solem serenitas intellegenda, quia superius 20 dixerat eripiunt subito nubes caelumque diemque. quis enim ignorat diem constare per solem? et consequens erat, ut fugatis nubibus sol rediret.

144. CYMOTHOE nomina deorum plerumque de causis sunt ficta ab elementis, quae numina dici voluere maiores, ut 'Cymothoe', 25

5 foedere] A. I 62 || 9 post] buc. I 69 || 19 aut] buc. IX 63 || 21 eripiunt] A. I 88

1 gloriosissima C²: gloriosissimo C || post motu duae litterae erasae in C || 2 carcer BCM || et om. L (carcer et l) || 3 si aula/// simpliciter intellegatur C (aulam fuit) || 4 ad v. 141 Clauso] quia ventos emittere non ipsius potestatis est, sed iubentis. Carcere regnet] licet carcer sit, tamen regnum est Aeoli. P || admittit B ventos emittere C || ipsius potestatis C || est aeoli B sed iubentis omittens || 6 non otiose] notiose C || 7 CARCERE . . . Aeoli om. B || 9 ut om. KC (add. C³) et M || 10 aristas. et alibi (georg. IV 132) 'regum aequabat opes animo' D || 12 ad v. 142 Dicto citius] non antequam diceret . . . dici potest. Placat] quia iam sedari coeperant maria. P || haec ait dubito num Servii sint || 15 graviter dixit esse commotum L || 16 coeperunt C || 17 ad v. 143 Collectas. solemque reducit] per solem . . . caelumque diemque P || COLLECTASQVE FVGAT C COLLECTAS. N. L || colligit LH || effugavit K ac fugavit H || 19 aut om. C at supr. vers. C² || serenitas intellegenda P: serenitatem intellegendum C || quod superius dixit P || 24 ad v. 144 Cymothoe] nomina deorum marinorum. Triton] similis deus marinus . . . dicimus enim et adnexus et conisus. zeugma est . . . quod adnexus non conisus. detrudunt naues scopulo, ab aris scilicet, in quas tris Notus. P || causi C causa C² || facta M

id est cursus fluctuum, ἀπὸ τοῦ θάειν τὸ κῆμα. TRITON deus marinus, Neptuni et Salaciae filius, deae marinae ab aqua salsa dictae. ADNIXVS antiquum est, ut 'conixus', quibus hodie non utimur; dicimus enim 'adnisus' et 'conisus'. sed et multa alia
 5 usus contra antiquitatem vindicavit. illi enim 'parsī' dicebant, nos dicimus 'peperci'. item nos dicimus 'suscepi', illi dicebant 'succepi', ut suscepitque ignem foliis. ADNIXVS zeugma est, 'adnixi' enim debuit dicere, ut paulo post haud aliter puppesque tuae pubesque tuorum, aut portum tenet. ergo 'adnixus' ad Tritonem
 10 tantum pertinet, quia Cymothoen iuvabat. quibusdam sane non videtur zeugma, quia 'adnixus', non 'conixus'. ordo tamen est 'Cymothoc simul et Triton acuto detrudunt naves scopulo', ab aris scilicet in quas tris Notus in s. l. t.

145. LEVAT leves ac navigabiles facit, ut nostrumque leves
 15 quaecumque laborem. et scire debemus prudenter poetam pro causis vel tendere vel corripere orationem, ut hoc loco periclitantibus Troianis tota celeritate dicit esse subventum. contra in quinto libro ubi nullum periculum est latius describit placantem maria Neptunum. item in secundo libro quoniam imminet periculum uno
 20 versu ait quo res summa loco Panthu? quam prendimus arcem? *LEVAT laxat, ut atque arta levare vinela iubet Priamus. TRIDENTI autem pro tridente, dativum pro ablativo.

7 suscepitque] A. I 175 || 8 haud aliter] A. I 399 || 12 tris] A. I 108 ||
 14 nostrumque] A. I 330 || 20 quo res] A. II 322 || 21 atque] A. II 146

1 ἀπο τοῦ οἰκιν το κῆμα B ἀπο τοῦ οἰκιν τοῖς κῆμα K ἀπο τοῦ οἰκιν το κῆμα C ἀπο τοῦ οἰκιν το κῆμα L ἀπο τοῦ ἀκιν το κῆμα H ἀπο τοῦ οἰκιν το κῆμα M || 2 maris B || sallatiae L sallaciae H || maris B I || 3 ANNIXVS B L (ADNIXVS I) || quonixus K || 6 pepertis ē K peperci C³ in ras. || item et B || item . . . foliis om. K || dicimus om. B || dicebant om. B || suscepi LH (succepi I) || 7 ut . . . foliis om. B || suscepitque LH (succepitque I) || et ADNIXVS C || 8 post enim undecim fere litterae erasae sunt in C || haut CP || puppesque tuae om. P || 10 qui cymothoen iuvat P || chymothoen C || quibusdam sane] aliis P || 11 zeugma esse quod P || chymothoe C chymothae C² || 14 ad v. 145 et 146 Leuat] leves ac navigabiles facit . . . laborem. alii 'leuat' laxat, ut 'atque arta levare vinela iubet Priamus'. Aperit] ostendit. Temperat] tranquillat serenat. P || 15 quemcumque MC³ || laborem. alibi (alibi C²) leuat (u C³ in ras.) laxat . . . ad navigandum erant. ceterum bis idem. ergo inmisso . . . patefactum est. Temperat] tranquillum facit. Atque rotis summas l. p. l. u. bene non moratur in descriptione (pt in ras. C²) currus ut citius liberetur Aeneas. at (t in ras. C²) in quinto ubi nullum periculum est plenius et latius describit placantem maria neptunum. sic etiam in orationibus facit quas pro causis extendit vel contrahit. ut in secundo libro quoniam imminet periculum uno versu ait quo res summa loco p///antu (phantu fuit) quam prendimus prendimus arcem C. citandi signo super alibi posito scire debemus . . . esse subventum contra in marg. inf. adscripsit C³ || 16 ut hoc loco . . . arcem om. B || 17 contra om. K || 18 descripsit K || mare L (maria I) || 19 periculum om. K

146. *APERIT ideo quia harenarum congerie impediēte praecclusac ad navigandum erant. ergo inmisso in eas mari aptas ad navigandum facit. sic Sallustius sed ubi tempore anni mare classibus patefactum est. ceterum bis idem. TEMPERAT tranquillum facit.*

147. *ATQUE ROTIS SVMMAS L. P. V. bene non moratur in descriptione 5 currus, ut citius liberetur Aeneas.* PERLABITVR VNDAS figura est. quod enim nos modo dicimus per praepositionem nomini copulatam sequente verbo, antiqui verso ordine praepositionem detractam nomini iungebant verbo, ita tamen ut esset una pars orationis, et faciebant honestam elocutionem. nos dicimus 'per undas labitur', 10 illi dicebant 'perlabitur undas'. item 'per forum curro' et 'per-curro forum'. notandum plane quod plerumque suum regit casum, plerumque ad ablativum transit.*

148. *AC VELVTI MAGNO IN POPVLO iste tempestati populi motum comparat, Tullius populo tempestatem: pro Milone equidem 15 ceteras tempestates et procellas in illis dumtaxat fluctibus contionum. ita et Homerus seditioni tempestatem κινήθη δ' ἄγορῇ ὥς κύματα μακρὰ θαλάσσης. ideo autem 'magno' addidit, quia ubi frequens est populus, ibi et crebra seditio. et quidam 'populum' totam civitatem, 'vulgum' vero plebem significari putant. 20 SAEPE autem ut fieri solet.*

149. *SEditio 'seditio' est (dissensio civium), sicut Cicero ait in de re publica eaque dissensio civium, quod seorsum eunt alii ad alios, seditio dicitur. ANIMIS IGNOBILE id est stultum, ut contra nobilem animum prudentium dicimus. ideo etiam paulo post 25 ait 'arrectis auribus'; sumpsit enim translationem ab animalibus,*

3 Sallustius] hist. fragm. inc. 11 Kritz. || 15 pro Milone] 2, 5 || 17 Homerus] II. II 144 || 22 seditio e. q. s.] Isid. or. V 26, 11 || in de re publ.] VI 1. p. 843, 2 Halm. || 26 sumpsit enim e. q. s.] Don. ad Ter. Andr. IV 5, 30

1 congerie C²: congeri C || 2 aptas C²: apt C || 3 fecit C² || 6 PERLABITVR autem C || 8 sequentem C sequenti HC³ || 11 et om. L || 12 plane] namque B tamen C fortasse sane || suum] accusativum Fabricius || casum om. B || 13 ad om. BC (add. C³) || 14 ad v. 148 Saepe] autem ut fieri solet. P || iste KC: virgilius BLHMC³ || 15 Tullius . . . contionum om. B || pro Milone . . . contionum om. K || ut in milonina equidem C (pro milone equidem C³) || 17 concionum C || ΚΕΙΝΗ ΔΑΓΟΡΗ ὡς (c in ras. C²) κύματα (κύματα C²) μακρὰ θαλάσσης C || 19 populus est BC² populus C || ibi et] ubi K, om. C, ibi est MC² || et Masvicius: ut C² in ras. || 22 ad v. 149 Seditio] dissensio civium secundum Ciceronem. Animis ignobile vulgus] id est stultum . . . neutri est generis. P || dissensio civium

addidi || in///εῖρα. quae C (d littera erasa est. e post rasuram et e supr. vers. C³) || 24 ut om. BC (add. C³) || 25 ideo . . . animalibus om. B || ideo] unde LM, sed e corr. L || autem P || 26 enim om. CPM (add. C³) || animalibus, ut Terentius 'arripe aures Pamphile' D

quae utique stultiore sunt. VVLGVVS et masculini generis et neutri lectum est: generis neutri hoc loco, alibi masculini, ut in vulgum ambiguas. et hoc est artis ut masculino utamur, quia omnia Latina nomina in us exeuntia, si neutra fuerint, tertiae sunt declinationis, ut pecus pecoris: si autem secundae fuerint declinationis, masculina sunt; 'vulgi' autem facit, non 'vulgeris', ut docti, clari. usurpatum tamen est neutrum genus propter unum Graecum nomen, id est pelagus. cum enim pelagi faciat, neutri tamen est generis.

150. IAMQVE FACES ET SAXA VOLANT multi non 'volant', sed 'volunt' invenisse se dicunt. sed Cornutus verendum, ait, ne praeposterum sit faces velle, et sic saxa, cum alibi maturius et ex ordine dictum sit 'arma velit poscatque simul rapiatque inventus'. FVROR ARMA MINISTRAT sic alibi rimanti telum ira facit. sane summa velocitate sensus explicitus.

151. GRAVEM venerabilem, unde et contemptibiles 'leves' dicimus. et bene servat circa hunc rhetoricam definitionem, cui dat et iustitiam et peritiam dicendi, ut 'tum pietate gravem' et 'ille regit dictis animos'. orator enim est vir bonus, dicendi peritus.

* PIETATE GRAVEM cuius illis auctoritas ob pietatem est gravis.*

152. ARRECTIS AVRIBVS translatio a mutis animalibus, quibus aures mobiles sunt. an aures pro audiendi sensu posuit, secutus Terentium qui ait arrige aures Pamphile?

155. GENITOR venerabilis, ut Thybri pater. ergo hoc nomen et ad verum patrem pertinet et ad honorem refertur. sane veteres omnes deos patres dicebant. CAELOQVE INVECTVS APERTO non per caelum vectus, sed caelo iam sereno vectus per maria.

1 VVLGVVS et masculini e. q. s.] cf. Servii [Sergii] comm. in Don. p. 431, 26 K. || 2 in vulgum] A. II 99 || 12 arma velit] A. VII 340 || 13 rimanti] A. VII 508 || 15 GRAVEM . . . dicimus] exscr. Isid. or. X 112 || 22 arrige] Ter. Andr. V 4, 30 || 23 Thybri] A. VIII 540

1 VVLGVVS autem CP || 2 lectum invenitur sed neutri P hoc loco . . . ambiguas omittens || est] sed add. C || 3 hoc om. P || ut masculino utamur om. P || ut] et KC (ut C²) || quia] quoniam C || 5 si secundae autem masculina fuerint declinationis erunt ut vulgus gi quomodo doctus usurpatum P || 6 vulgi ergo C || 7 ad neutrum genus C vel neutrum genus P et neutrum genus M || 10 cornutus C²: curritus C || 13 iuventus C²: inventus est C || 15 ad v. 151 Gravem] venerabilem, unde et contemptibiles leves dicimus. P || dicimus] dicit K vel pietate gravem cuius illis auctoritas ob pietatem est gravis add. C || 18 est KC: ita definitur BLHMC³ || peritus] quem aliquem. ARRECTIS AVRIBVS de imperito et stulto populo sermonem faciens recte arrectis dicit quod est proprie animalium add. M et l in marg., ARRECTIS . . . animalium C³ quoque in marg. adscriptum || 20 ad v. 252 Arrectis auribus] translatio . . . Pamphile. P || 33 ad v. 155 Caeloque inuectus aperto] non . . . maria. P || tybri B tiberi L tibri H || 24 ipsum C (verum C³)

156. *FLECTIT* quidam 'flectit' pro regit accipiunt, ut interdum 'torquet' in eodem significatu ponit qui numine torques. CVRRV non, ut quidam putant, pro 'curru' posuit, nec est apocope, sed ratio artis antiquae, quia omnis nominativus pluralis regit genitivum singularem et isosyllabus esse debet, ut hae musae huius 5 musae, hi docti huius docti. item a genetivo singulari dativus regitur singularis, ut isosyllabus sit, ut huius docti huic docto. inde ergo est curruque abscisa duorum suspendit capita et libra die, ne, si 'diei' fecisset, maior esset nominativo plurali. SECVNDO Troianis obsequenti. et tractus est sermo a sequentibus 10 servis, id est pedisequis secuudis: unde et secundam fortunam dicimus, quod secundum nos est, id est prope nos.

157. AENEADAE nunc Troiani, aliquando Romani, ut Aeneadae in ferrum pro libertate ruebant. PROXIMA LITORA ideo quia post periculum non eligitur litus, sed quodcumque occurrit occu- 15 patur. CVRSV aut secundum quod superius diximus 'proxima cursu', id est cursui, aut 'contendunt cursu petere', et est septimus casus. ut hic 'cursu' de navibus, ita alibi iter, ut unde iter Italiam et in quinto certus iter. stationes etiam navium dicebant, quod est animalibus terrestribus proprium. 20

158. VERTVNTVR scilicet a proposito itinere, hoc est ab Italia.

159. EST IN SECESSV topothesia est, id est fictus secundum

2 qui numine] A. XII 180 || 8 curruque] A. XII 511 || 9 libra] georg. I 208 || 10 et tractus est e. q. s.] exscr. Isid. or. X 257 || 13 Aeneadae] A. VIII 648 || 18 unde] A. III 507 || ut hic . . . certus iter] ef. Don. in Ter. hec. V 3, 17 || 19 certus] A. V 2 || 22 topothesia est e. q. s.] exscr. Luct. Plac. ad Stat. Theb. II 32

1 ad v. 156 Flectit] torquet uel regit. Secundo] Troianis obsequenti. et tractus est sermo a sequentibus servis id est pedisequis, unde et secundam fortunam dicimus a sequendo. P || 2 numine C²: nomine C || 5 isosyllabos B isosyllabos M || 7 ΙCOCΥΛΛΑΒΟC B isosyllabos M || sit om. KC || 8 abscissa B abscisa . . . capita om. C || 9 plurali tale est et corruque abscisa duorum f. e. C || 11 pedisequis BM: pedise litterae evanuerunt in K sequis C (pedis supr. vers. add. C³) pedis sequis L pedisequis H || secuudis om. C (add. C²) || dicimus a sequendo C || 12 quod . . . prope nos om. KC (add. C³) || prope nos. uel a similitudine uenti tractum est propitii qui flat a tergo, ut (Aen. III 130) 'prosequitur surgens a puppi uentus eunteis' D || 13 ad v. 157 Proxima litora] quia post periculum non elegitur litus, sed quodcumque occurrerit occupatur. P || 16 dictum est CM || 18 cursu C²: curru C || 19 stationes Masvicius: salutaciones C || 20 terrestribusque C || 21 ad v. 158 Vertuntur] scilicet . . . ab Italia. P || 22 ad v. 159 Est in secessu] topothesia est . . . Hispaniensis Carthaginis portus putatur esse. non est enim hic locus in Africa, sed propter nominis similitudinem posuit. nam topographia est rei uerae descriptio. Seccesu] sinu sacereto. Locus] autem subaudis 'quem', ut superius 'urbs antiqua fuit'. Insula portum efficit] quem locum subaudimus, uel in quo insula portum efficit. P || ΤΟΠΟΘΕCΙΑ BM

poeticam licentiam locus. ne autem videatur penitus a veritate
 discedere, Hispaniensis Carthaginiis portum descripsit. ceterum hunc
 locum in Africa nusquam esse constât, nec incongrue propter no-
 minis similitudinem posuit. nam topographia est rei verae descri-
 5 ptio. SECESSV sinu secreto. LOCVS subaudis 'quem', ut superius
 urbs antiqua fuit. et sciendum est, quia, quotiens praemittimus
 nomen cuiuslibet generis et interposito pronomine (proprium)
 sequitur nomen alterius generis, medium illud pronomen proprii
 nominis genus sequitur, ut Sallustius est in carcere locus, quod
 10 Tullianum appellatur. ecce proprio iunxit, non appellativo;
 Tullianum enim proprium est, carcer appellativum. si autem utra-
 que nomina appellativa fuerint, licenter cui volumus responde-
 mus. *INSVLA PORTVM EFFICIT 'quem locum' subaudimus, vel 'in quo*
insula portum efficit'; hoc enim solummodo portus, quod illi insula
 15 *anteponitur est.*

161. INQVE SINVS SCINDIT SESE VNDA REDVCTOS dividit se
 unda in sinus reductos, id est replicabiles. *INQVE SINVS antiqua*
est locutio. sic ipse alibi inque salutatam linquo. C. Memmius
de triumpho Luculli Asiatico: inque luxoriosissimis Asiae oppi-
 20 *dis consedissee et mox inque Gallograeciam redierunt.*

162. GEMINI pares, similes; interdum et duos significat. MI-
 NANTVR eminent, ut minaeque murorum ingentes. item illa
 usque minatur. *et ita est, ut quae eminent minari videantur.*

163. SVB VERTICE hoc est circa radices montis, quae ad re-
 25 ctam lineam suscipiunt cacumen, id est verticem.

6 urbs] A. l 12 || 9 Sallustius] Cat. 55, 3 || 18 inque salutatam] A. IX
 286 || 22 minaeque] A. IV 88 || illa] A. II 628

2 descripsit] putatur descripsisse C || 4 τοπογραφία B τοπιρφεία L (τοπω-
 γραφία l) τοπογραφεία M || est] id est L || rei] est ei K || descriptio K || de-
 scriptio] ut est in carcere locus quod tullianum appellatur add. BM hoc
 tamen ad Homeri imitationem fecisse Virgilius videtur, qui portum Ithacae sic
 descripsit (Od. XIII 96) Φόρμνος . . . μέλισσαι add. D. cf. Macrob. Sat. V
 3, 18 || 5 LOCVS autem C || 6 quia om. BCH (add. C³) || remittimus K ||
 7 interpraeposito K || proprium addidi || 8 medium] melius C || 10 appellatur]

dicitur L || 13 quem locum . . . efficit om. C, in marg. add. C² || 14 q/// illi
 C (o supr. vers. C², idem q ex q fecisse et illi expunxisse videtur) || 16 ad v. 161
 Frangitur reductos] replicabiles. P || 17 SINVS autem C || 19 Luculli Asiatico
 Duebnerus in Iahnii ann. XI, 3 p. 279: luciliaca III. C || luxoriosimis C ||
 20 gallogregiam C || 21 ad v. 162 Gemini] pares . . . uideantur. P || interdum
 et] aliquando P || duo KCM || significat, ut 'gemini fratres' D || 23 ut quae]
 usque P || 24 ad v. 163 Sub vertice] circa radices montis . . . verticem. P ||
 25 lineam] latinum K || suscipiunt K PHM: suspiciunt BCLh (sed pic e corr.
 C) ab imo usque ad summum ut est in praerupto monte superser. l

164. *TVTA a tempestate defensa, ideo et 'silent'.* *TVM pro praeterea.* *TVM SILVIS SCAENA CORVSCIS* 'silvis coruscis' hoc est silvarum coruscarum, id est crispantium, ut Iuvenalis longa coruscat serraco veniente abies. et posuit septimum pro genetivo, ut superius pulchra prole. *alii 'coruscis' tremulis vel vibrantibus* 5 *accipiunt.* *SCAENA* inumbratio. et dicta scaena ἀπὸ τῆς σκιάς. apud antiquos enim theatralis scaena parietem non habuit, sed de frondibus umbracula quaerebant. postea tabulata componere coeperunt in modum parietis. *scaena autem pars theatri adversa spectantibus, in qua sunt regia.* 10

165. *DESUPER pro supra, praepositione contra rationem adiecta.*

HORRENTI horror plerumque ad odium pertinet, plerumque ad venerationem, ut hoc loco. sic Lucanus arboribus suus horror inest. *ATRUM NEMVS* tropus est; per atrum enim nigrum ostendit, per nigrum umbrosum, per umbrosum densum, id est frondibus 15 plenum.

167. *VIVO naturali, ut vivo praetervehor ostia saxo.*

168. *NYMPHARVM DOMVS* aut verum dicit et est historia, aut ad laudem pertinet loci: talis, inquit, locus est, ut domus credatur esse nympharum. *IHC pro 'illic' more suo.* 20

169. *ANCHORA MORSV* hoc nomen cum in Graeco, unde originem ducit, aspirationem non habeat, in Latino aspiratur: quod est contrarium; nam magis Graecorum est aspiratio. sed hoc in paucis

3 Iuvenalis] sat. III 254 || 5 coruscis . . . accipiunt] cf. gloss. Sangerm. ap. Hildebr. p. 81 || 13 Lucanus] III 411 || 17 vivo] A. III 688 .

1 *ad v. 164* Aequora tuta silent] tempestate defensa, ideo silent. Tum] praeterea. Silvis scaena coruscis] hoc est silvarum coruscarum . . . sed de frondibus umbracula. scaena autem pars theatri adversa spectantibus, in qua sunt regia. *P* || 3 ut Iuvenalis . . . prole om. *B* || 4 serraco *KH* sarrago *C* ut videtur, et *P* (serraco *C*² ut videtur) serraco *L* (genus vehiculi superscr. *l*) serra conueniente *M* || 5 choruscis *C* || vibrantibus scripsi: umbrantibus *CP* || 6 ano τοι κριας *K* asiotes scias *C* (ἀποτυςκριας *C*²) ἀπο τεκ κριας *L* actio τῆς κριας *H* apotesches *M* opotescias *P* || 7 theatri *CP* || habebat *BM* || sed de frondibus opaca umbracula faciebant *B* || 11 *ad v. 165* Desuper] pro supra praepositione contra rationem adiecta. Horrenti] horror . . . id est frondibus ple-

num. *P* || pro . . . praepositione *P*: ^{do}pro praepositio est *C* (de superscr. *C*²) || 12 otium *CP* (corr. *C*²) || 14 inest et (*Aen.* V 37) 'horridus in iaculis'. *D* || 17 *ad v. 167* Vivo] naturali . . . saxo. *P* || saxa *KLH* || 18 *ad v. 108* Nympharum. Hic] pro illic more suo. *P* || 19 loci] aut *supr. vers. add. C*² vel *C*³ || inquit *C* ||

21 *ad v. 169* Anchora morsu] originem graecam habet, sed apud eos non aspiratur (asperatur) in mediam syllabam. 'morsu' dente. *P* || Morsu] anchora dens ferreus est ex graeca ethimologia, quod quasi hominis manus comprehendat scopulos uel harenas. nam manus graece cyra dicitur in *arg. add. C*³. cf. *Isid. or.* XIX 2, 15 || 23 magistrum *L* (magis graecorum *l*)

nomini- bus invenitur. morsum autem de anchoris bene dixit, cum alio loco inveniamus tum dente tenaci anchora fundabat navis.

170. *HVC SEPTEM AENEAE C. N. quidam volunt hoc loco quaestionem nasci. si favet Neptunus Troianis, cur cum omnibus navibus ad Africam non pervenit Aeneas? sed Neptunus postquam sensit tempestatem commotam, potuit de periculo liberare Troianos, ante facta vero mutare non potuit. nam et Orontis navem cum omnibus sociis eius constat perisse: et simul libri oeconomia perisset, si Aeneas cum omnibus navibus pervenisset. volunt autem septem naves ita interim colligi, ut una Aeneae sit, tres de saxis a Cymothoe et Tritone, tres de syrtibus, Neptuno syrtes navigabiles faciente, liberatae sint, reliquae tantum dispersae sint, quas paulo post legimus ad Africae litus adpulsas. novam tamen rem Naevius bello Punico dicit, unam navem habuisse Aeneam, quam Mercurius fecerit.*

171. *TELLVRIS AMORE cuiuscumque post pericula. unde et superius dixit 'quae proxima litora cursu contendunt'. et paulo post infert 'optata potiuntur Troes harena'; nam re vera haec optata non erat eis, qui ad Italiam festinant. tellurem autem pro terra posuit, cum Tellurem deam dicamus, terram elementum; ut plerumque ponimus Vulcanum pro igni, Cererem pro frumento, Liberum pro vino.*

172. *HARENA quaeritur; habeat necne nomen hoc adspirationem. et Varro sic definit si ab ariditate dicitur non habet, si ab haerendo, ut in fabricis videmus, habet. melior tamen est superior etymologia. *et 'harena' aut pro terra posita est, aut et harena grata potuit esse post mare.**

173. *SALE TABENTIS aut madefactos aspergine, aut qui apud*

2 tum dente] A. VI 3 || 24 Varro] libr. grammat. rell. ed. Wilmans p. 184, 14. cf. Isid. or. XIV 3, 11 et XIX 10, 21

1 morsu BHM || 3 nanes CHM aues litterae evanuerunt in K || 4 quidam dabat uolunt C || 5 nasci C || si supr. vers. add. C² || 8 orantis C || 10 uolunt autem Scioppius e Fuldensi enotavit: uoluntatem C || 11 Aeneae scripsi: aeneas C || chymothoe C || 17 ad v. 171 Tellurem] pro terra posuit . . . ut plerumque Vulcanum pro igne ponimus et reliqua. P || cuiuscumque terrae C || 19 festinant. et harena . . . mare C || 20 ipsam deam CP || terram nero C || 21 igne BC || 23 ad v. 172 Arena] sine aspiratione si ab ariditate dicitur, si ab haerendo, ut fabricis, habet. hoc sentit Varro. P || ARENA LK || habeat necne] habeatne K || 24 //Varro C (u erasa est) || diffinit M || si] sed H || aritate L || habe K || 25 erendo K herendo CLH || ut . . . videmus] in fabricis C ut uidemus in fabricis C³ || uidemus om. B || 28 ad v. 173 Sale tabentis] madefactos dicit aspergine. In litore] pro in litus . . . quercum. P || aut] id est multa superscr. C³ || id est madefactos B multa madefactos M || aspergine BCL (aspergine C³)

sentinam laboraverint; nam supra ait omnes accipiunt inimicum imbrem. sane marina aqua dicitur exesse et extenuare ut cetera sic corpus humanum. IN LITORE pro in litus, ut arma sub adversa posuit radiantia quereu pro sub adversam quercum.

174. SILICI SCINTILLAM EXCVDIT bene adiecit speciem, quia in 5 lapidibus certis invenitur ignis. 'excudit' autem est feriendo eiecit, quia cudere est ferire; unde et incus dicitur, quod illic aliquid cudamus, id est feriamus. ACHATES adlusit ad nomen, nam achates lapidis species est: bene ergo ipsum dicit ignem excusisse. unde etiam Achaten eius comitem dixit. lectum est enim in naturali 10 historia Plinii, quod si quis hunc lapidem in anulo habuerit, gratiosior est.

175. SVCCEPIT pro suscepit, ut diximus supra.

176. NVTRIMENTA Cicero in Oratore sed quod educata huius 15 nutrimentis eloquentia ipsa se postea colorat. RAPVIT- QVE IN FOMITE FLAMMAM paene soloecophanes est; nam cum mutationem verbum significet, ablativo usus est: sed hoc solvit aut antiqua circa communes praepositiones licentia, ut est conditus in nubem, contra et nota conduntur in alvo, item saeva sedens super arma et geminae super ar- 20 bore sidunt. Cicero quod ille in capite ab hostium duce

1 omnes] A. I 122 || 3 arma] A. VIII 616 || 6 excudit . . . feriamus] exser. Priscianus X 23 (I p. 515, 22 H.). cf. Isid. or. XIX 7, 1 || 14 Cicero in Oratore] 13, 42 || 16 paene soloecophanes e. q. s.] cf. Serv. comm. in Don. p. 419, 30 K. || 19 conditus] georg. I 442 || et nota] A. II 401 || 20 saeva] A. I 295 || geminae] Aen. VI 203 || 21 Cicero] in Verr. act. II lib. V 3

3 corpus ex corpus C || 4 pro] q P || 5 ad v. 174 Ac primum . . . Achates] bene adiecit speciem . . . cudamus id est feriamus. Achates] adlusit ad nomen . . . excusisse. P || SILICI KC: SILICIS BLHMC² || quia . . . ignis] in certis enim lapidibus ignis est B || 6 certis lapidibus M || autem est om. P est om. H || inferiendo K efferiendo L || eiecit LH Vossianus Burmanni, Prisciani Bernensis m. sec.: elicit BKCMI eicit Leidensis et Regius Burmanni, Prisciani Bernensis iecit reliqui libri Prisciani || 8 feriamus] feriendo producamus B feriendo producamus M et Isidorus || 9 excusisse BCP cf. Diom. p. 369, 2 K. Prisc. I p. 515, 16 II.: excussisse KLHM || 10 achtem K || 11 plenii K || habuerit] habeat B ad custodiam eius proficit et add. C, quibus turbatur enuntiati conformatio. cf. Plin. nat. hist. XXXVII 139 sqq. et Salm. Plin. exercit. p. 92 || 12 est K LH: om. C esse videatur BMC¹ esse videatur. vel ideo Achates Aeneae comes dicitur, quia sollicitudo comes est regibus; ἄχος enim cura dicitur et sollicitudo. D || 13 ut supra dictum est BCM, nisi quod sicut M. ut diximus superius L || 14 ad v. 176 Nutrimenta. Rapnitque in fomite flammam] paene solicophanes est . . . conduntur in aluo. sane fomites sunt assulae . . . nomine excepto. P || sed quod educata Ciceronis libri: et qui deducta C || 15 nutrimentis Ciceronis libri: nutrimenta C || colorat Ciceronis libri: caloravit C || 16 solycophanes BC soloetophanes K solicophanes LM solycophanis H || 18 circum KH || 21 quid M || capite ex cappite L in caput superser. l || ostium K

acceperat, item et si fortes fueritis in eo, quem nemo sit ausus defendere. aut 'rapuit' raptim fecit flammam in fomite, id est celeriter. et mire 'rapuit', opus est enim celeritate ad tale ministerium. sane fomites sunt assulae quae ab arboribus cadunt
 5 quando inciduntur, quod foveant ignem. Clodius Scriba commentariorum IIII. fomenta taleae excisae ex arboribus, item alio loco astulae ambustae, ligna cavata a fungis nomine excepto.

177. CEREREM metonymia pro frumento. CORRUPPTAM VNDIS aqua emollitam. CEREALIAQVE ARMA fugiens vilia ad generalitatem transiit propter carminis dignitatem et rem vilem auxit honestate sermonis, ut alibi, ne lucerem diceret, ait testa cum ardente viderent scintillare oleum. et sciendum est iudice euphonia dici 'Cerealia' vel 'Cerialia', 'Typhoea' vel 'Typhoia', 'Caesareanus' vel 'Caesarianus'. in his ergo licentia derivationis
 15 est. CEREALIAQVE ARMA] * 'arma' enim generaliter omnium rerum instrumenta dicuntur, ubi reponuntur armaria dicta sunt.* Nigidius de hominum naturalibus IIII. omnis enim ars materia inventa, circa quam versetur, ferramenta vasa instrumentum armamentaque primum comparat, per quae opera sua efficere
 20 possit.

178. FESSI RERVM hoc est penuria fatigati, id est esurientes,

'1 et si fortes] Cic. in Verr. act. sec. l 1, 3 || 4 sane fomites e. q. s.] cf. Isid. or. XVII 6, 26 et 10, 18 || 11 testa] georg. l 391 || 15 arma . . . dicta sunt] Isid. or. XVIII 5, 1

1 accoeparat M || item . . . defendere om. B || fu//eritis C || quem . . . defendere om. KC (quoniam nemo sit ausus defendere add. C³) || 5 inceduntur P || 6 fomenta lee excisse ex arboribus P se ex arboribus fomenta exc* Daniel se ex arboribus fomenta excidissee Masvicius || aliubi P || 7 astulae . . . excepto] fortasse scholiastes ex Clodii commentariis haec deprompsit fomes astulae ambustae aut ligna καυστά, ea autem quae secuntur a fungis nomine excepto ex Isidoro adsuta sunt || lignae cavata P, inde ligna excavata Daniel || 8 ad v. 177 Cererem] metonymia pro frumento. Corruptam undis] mollitam. Cerealiaque arma] fugiens vilia ad generalitatem transiit, quae ad omnia instrumenta pertinet, id est arma. P || metonomina C || 9 id est aqua BM || aq; mollitam K aquemollitam L (aqua emollitam l) || 10 transit H || transiit arma enim generaliter omnium rerum instrumenta dicuntur ubi reponuntur armaria dicta sunt. ergo hic propter carminis dignitatem refugiens vilia rem vilem auxit C || 11 testam cum ardentem BH testam ardentem L (testa cum ardente l) testa cum ardentem M || 12 scintillare oleum om. KC (add. C³) || 13 euphonia] eufoniados superscr. C³ || dici BK: dicere CLHM || 15. est. Nigidius de hominum naturalibus IIII omnis enim . . . possit C || 18 armamentaque Duebnerus Iahnii annal. XI p. 1226: armamenta quae C armamenta q. f. q. primum Scioppius e Fuldensi enotavit, unde armamenta quae faber quamprimum coniecit Burmannus. equidem f. q. typhothetae errore pro f. q; posita esse suspicor, f. q; autem significare sive quae: ut Duebneri coniectura a Scioppio vel Daniele occupata videatur. || 21 ad v. 178 Expediant] adhibent uel parant. Fessi rerum] hoc est penuria fatigati alii tempestatibusque. Fruges] generaliter omnes fruges dicuntur. frugum autem nomen tractum est a frumine, id est eminente gutturis parte. Receptas] liberatas de periculo. P || poenuria LII

quod fere laborem famcs subsequitur. et fessus generale est; dicimus enim fessus animo, *id est incertus consilii*, ut ter fessus valle resedit, et fessus corpore, quod magis est proprium, et fessus rerum a fortuna venientium, ut hoc loco. epitheta numquam vacant, sed aut ad augmentum, aut ad diminutionem, aut ad discretionem 5 poni solent. FRUGES generaliter omnes fruges dicuntur, et errant qui discernunt frumenta a frugibus. nam Cicero ait olei et frugum minutarum, cum de leguminibus diceret, ut ostenderet etiam frumenta fruges vocari. frugum autem nomen tractum est a frumine, id est eminente gutturis parte. RECEPTAS liberatas ut me- 10 dioque ex hoste recepit, id est liberavit. RECEPTAS] * *de periculo vel ex insperato salvas.**

179. ET TORRERE PARANT FLAMMIS ET FRANGERE SAXO multi hystero-proteron putant, non respicientes superiora, quia dixit undis Cererem esse corruptam, quam necesse fuerat ante siccari. qui 15 tamen etiam contra hoc illo se tuentur exemplo nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo et volunt etiam hic hystero-proteron esse. quod falsum est; nam et hodie siccari ante fruges et sic frangi videmus. et quia apud maiores nostros molarum usus non erat, frumenta torrebant et ea in pilas missa pinsebant, et 20 hoc erat genus molendi. unde et pinsores dicti sunt, qui nunc pistores vocantur. pinsere autem dici Persius probat, ut a tergo quem nulla ciconia pinsit. *quidam ne hystero-proteron sit, alios torrere, alios frangere accipiunt.* Accius Troadibus nocturna saxo

1 fessus generale . . . venientium] exscr. Isid. or. X 101 cf. diff. verb. 241 | 2 ter] A. VIII 232 || 7 Cicero] in Verr. act. sec. III 7, 18 || 9 frugum . . . parte] cf. Don. ad Ter. adelph. V 8, 27 et Phorm. II 2, 18. Isid. or. XVII 6, 23. diff. verb. 247 || 10 medioque] A. VI 111 || 13 multi hystero-proteron e. q. s.] cf. Don. ad Ter. adelph. V 3, 60 || 16 nunc torrete] georg. I 267 || 19 et quia e. q. s.] exscr. Isid. or. XV 6, 4 et XVII 3, 5 || 22 Persius] sat. I 58 || 24 Accius] trag. Rom. rel. rec. Ribb. p. 197 ed. II

2 fessus animo . . . proprium om. II || ter] et LH || 5 diminutionem] imitationem H || 6 ponuntur BC || 7 nam Cicero . . . vocari om. B || 8 et ostendere K || 10 ab eminente sub meuto BMC³, nisi quod aleminenti B || liberatas de periculo vel ex insperato salvas ut C || 11 recepi C. memoria fefellit Scrvium. || id est liberavit om. C || 13 ad v. 179 Et torrere . . . saxo] multi hystero-proteron putant . . . frangi videmus. P pinsor pistoris pinsit tandit ead. man. in marg. || 14 quia] quod B q; K || 16 etiam om. P || se tuentur] utuntur CP || 17 saxo K || 18 et om. B || hodieque C hodieque H || 20 non erat usus BM || pinsebant M pinsebant ex pincebant L: pinsabant BH pinsabant K pinsabant C cf. Neue Formentl. d. lat. Spr. II² p. 416 et 422 || 22 pinsere . . . pinsit om. B || pinseri K pensiri C (pinsere C²) || Persius probat ut] hoc uersu probat persius C quibus ut supr. vers. add. C³ || 24 accipus C (accius m. rec.) || nocturnam C nec furno Ribbeckius || faxo Ribbeckius

fruges franges torridas. sane his versibus 'tum Cererem corruptam undis' et 'torrere parant flammis et frangere saxo' ius pontificum latenter attingit. flamines autem farinam fermentatam contingere non licebat. cum autem dicit 'Cererem corruptam undis' et 'torrere p. f. 5 et f. s.', quid aliud ostendit, quam mox eos sine fermento panem coxisse, qui omnes fruges corruptas protulerunt? non autem expectasse eos fermentum, docet illo versu 'tum victu revocant vires'.

180. AENEAS merita personarum vilibus officiis interesse non debent: quod bene servat ubique Vergilius, ut hoc loco, item in
10 sexto cum diversis officiis Troianos diceret occupatos, ait at pius Aeneas arces quibus altus Apollo praesidet: nisi cum causa pietatis intervenit, ut ad sepeliendum socium Misenum de Aenea dixit paribusque accingitur armis. SCOPVLVM id est speculam. et quando speculationem significamus, generis est femi-
15 nini, ut specula Misenum ab alta. speculum autem, in quo nos intuemur, generis est neutri, ut Iuvenalis speculum civilis sarcina belli.

181. LATE PETIT in quantum potest. PELAGO in pelagus, ut inferretque deos Latio. ANTHEA SI QVEM aut ordo est
20 'ascendit scopulum requisiturus Anthea Capyn Caicum, si quem videat'. et usus est hoc genere elocutionis, quo et Terentius, qui dixit quod plerique omnes faciunt adulescentuli. atqui nihil tam contrarium; omnes enim generale est, plerique speciale: ordo

10 at pius] A. VI 9 || 13 paribusque] A. VI 184 || 15 specula] A. III 239 || 16 Iuvenalis] sat. 2, 103 || 19 inferretque] A. I 6 || 21 Terentius] Andr. I 1, 28. cf. Don. ad h. v.

1 franges *C* frendas Nonius p. 447, 20, recepit Ribbeckius || 2 ius pontificum ... torrore p. f. et f. s. om. *C*, in marg. add. *C*² || 3 autem] fortasse enim || 5 quid *C*²: qui *C* || 8 ad v. 180 Scopulum] id est speculam ... generis neutri. *P* || AENEAS ... accingitur armis om. *B* || 12 ut ad sepeliendum socium Misenum de Aenea dixit paribusque ... armis *F. Schoellius*: ut ad sepeliendum socium miscendo daceanca dixit paribusque accingitur armis *K* ad sepeliendum socinm de aenea paribusque accingitur armis *C* (socios scripsit, de aenea expunxit, miscendo se operi alios hortaretur ut in VII libro in marg. add. *C*²; ut ad sepeliendum socios miscendo se operi alios hortaretur nec non ... socios *supr. vers. C*³) ut ad sepeliendum socios miscendo se operi alios hortaretur aeneas nec non opera inter talia primus hortatur socios paribusque accingitur armis *L* (nt ad sepeliendum socium de aenea dixit paribusque accingitur armis *I*) ut ad sepeliendum socios miscendo se operi alios hortaretur nec non Aeneas ... armis *H* ut ad sepeliendum socium miscendo se operi alios hortaretur nec non aeneas ... armis *M* || 14 quando] quomodo *P* || 17 belli, quod graece *ἐπὶ πρὸς* dicitur *D* || 18 ad v. 181 Late petit] in quantum potest. Pelago] in pelagus ... Latio. Antea siquem] ordo est ascendit ... uideat. et hoc fit ut honestior fuerit locutio. *P* || 19 Latio pro in Latium *Lion* || ANTEA *K* || 21 locutionis *BC* || quod *KH* || qui dixit ... speciale om. *B* || 22 faciunt adulescentuli om. *KC* adulescentuli om. *L* (add. *I*) || atque *C*

ergo est, quod omnes faciunt adulescentuli, ut animum ad aliquod studium adiungant, plerique equos alere, plerique canes. aut certe 'quem' vacat, ut superius diximus istas frequenter vacare particulas, ut ipse Vergilius Rhebe din, res si qua diu mortalibus ulla est. nemo enim dicit 'si qua ulla', sed 'si ulla': vacat ergo 5 'qua'. item in Lucilio et quem Pamphilum quaeris 'quem' vacat, nam de uno loquebatur. ergo 'si quem videat' pro 'si videat' posuit, cui contrarium ponebant veteres 'nullum', id est 'si quem vidi' 'nullum vidi' pro 'non vidi'. sane legitur et 'si qua', ut sit 'si qua ratione'.

10

182. PHRYGIAS Troianas, Troia enim in Phrygia provincia est. et veri simile est, Aeneam de omni ipsa provincia socios habere potuisse. in secundo enim ait undique convenere animis opibusque parati. dicta autem Phrygia ab Aesopi filia Phrygia. BIREMIS naves habentes remorum ordinem geminum, ut alibi triplici pubes 15 quam Dardana versu impellunt. quidam tamen 'biremes' ad suum tempus volunt dixisse Vergilium, negantes Troicis temporibus biremes fuisse. Varro enim ait post aliquot annos inventas biremes.

183. IN PUPPIBUS ARMA CAICI quia navigantium militum est puppibus arma religare, ut alibi pacem orare manu, praefigere 20 puppibus arma. fiebat hoc autem et signi gratia. aut 'arma' pro navalibus armamentis, ut colligere arma iubet, quia solent naves a reliquatione facile cognosci.

184. CERVOS cervi dicti sunt ἀπὸ τῶν κεράτων, id est a cor-

4 Rhebe] A. X 861 || 6 Lucilio] falso adscr. XXIV Mueller. || 13 undique] A. II 799 || 15 triplici] A. V 119 || 20 pacem] A. X 80 || 22 colligere] A. V 15 || 24 cervi . . . cornibus] exscr. Isid. or. XII 1, 18

3 dictum est C || particulas frequenter vacare KLH || 4 hrebe B rebe C || 5 nemo enim C: nemo reliqui || si qua ulla est C sed si ulla omittens (est expunxit et sed si ulla superscr. C³) || 6 eequem Muellerus, qui Caecilio tribuit haec verba. || panphilum C pamphilum L phamphilum H || quaeris] om. K q. nris H || 7 nam de uno loquebatur] om. B nam unus erat CM (de uno loquebatur C³) || 9 et si qua et si qua C || 10 ad v. 182 Phrygias] Troianas.

Troia enim in Phrygia provincia est. dicta autem ab Aesopi filia Phrygia nomine. Biremes] naues habentes . . . versu impellit. P || 12 verisimili C (corr. C³) || ip-a] illa Scioppius e Fuldensi || 13 opibusque C²: apibus C || 15 alibi] in VB || 16 impellunt LH: impellunt B, om. K impellit CPM || 18 inuentas C²: inuentos C || 19 ad v. 183 In puppibus arma Caici] quia navigantium militum est in puppibus arma religare, fiebatque signi gratia. aut arma . . . iubet. P || navigantium] tres vel quattuor litterae extremae evanuerunt in K navigantium L || militum mos est LIHC³ || 20 in puppibus C || manum K || 24 ad v. 184 Naum. Cervo] alii dicunt quod cervi non sunt in ea parte Africae, sed fictum esse aiunt. quidam cervos pro quacumque fera dictos accipiunt. Prospicit errantes] pascentes . . . uagantur. P || scholium ad cervos post scholium ad errantes habent BKLHM || aputon ceraton K ἀπο τῶν κεράτων C (κεράτων C³) ἀπο τοῦ κεράτων L ἀπο τῶν κεράτων H || id est a cornibus om. C (add. C³)

dixisse, cum armenta proprie boum sint vel equorum vel ceterorum quibus in armis utimur.

186. AGMEN agmen proprie dicitur ordinata multitudo, ut est ambulantis exercitus; neque enim in uno loco stans agmen vocatur, aut si inventum fuerit usurpatum est: unde bene adiecit 'longum', 5 ut incedentum ostenderet significationem.

187. CONSTITIT 'con' secundum naturam brevis est semper, excepto quum s littera vel f sequitur; tunc enim tantum producitur, sicut 'in' syllaba, ut insula, infula. *hic pro tunc, aut pro ibi.*

CELERES potest et pro celeriter accipi.

10

188. CORRIPVIT aut de pharetra corripuit, ut est corripit hic subita trepidus formidine ferrum, aut ab Achate, ut eum secutum esse per silentium intellegamus, ut illo loco ni iam praemissus Achates adforet, item nunc repeto, Anchises fatorum arcana reliquit. *aut 'corripuit', ut ceterorum celeritatem 15 praeciperet.* GEREbat aut tunc, aut quae gerere consueverat.

190. CORNIBVS ARBOREIS aut subaudi 'cum', ut illo loco atque Ixionii vento rota constitit orbis, id est cum vento; aut certe secundum supra dictam figuram 'cornibus arboreis' pro cornuum arboreorum. melius tamen est ut 'cum' subaudias. TVM 20 VVLGVS bene 'vulgas' ductoribus interemptis. *Ennius avium vulgus et alibi hastarum, id est multitudinem hastarum et avium.*

191. MISCET perturbat, circumagit, insequitur. FRONDEA pro frondosa posuit. plerumque enim dum varietati declinationis student poetae mutant proprietatem; nam frondeum est totum de 25

3 agmen proprie e. q. s.] cf. Isid. or. IX 3, 64 || 7 con secundum e. q. s.] cf. Serv. [Sergii] comm. in Don. p. 442, 28 K. || 11 corripit] A. VI 290 || 13 ni iam] A. VI 34 || 14 nunc repeto] A. VII 123 || 17 atque] georg. IV 484 || 21 Ennius] cf. adu. crit. || 25 nam frondeum e. q. s.] exscr. Isid. diff. verb. 223

1 armamenta C || 6 incedentem C (incedentum C²) || 7 ad v. 187 Constitit hic] pro tunc aut pro ibi. P || CONSTITIT hic pro tunc aut pro ibi et con C || 9 sicut . . . infula] ut est insula infula B (sicut in sillaba superser. cad. manus) sicut insula infula C (in sillaba ut est add. C³) || ut] ut est MI || 12 ferrum. aut corripuit ut ceruorum celeritatem praeciperet. aut corripuit ab achate. et quo modo ab achate quem apud ignem occupatum dixit? sed eum secutum C || ut eum secutus esset per silentium B intellegamus . . . reliquit omittens || 13 illo] hoc C || 16 consueuerat] conuenerat K solebat L || 17 ad v. 190 Cornibus arboreis] pro cornuum arboreorum. melius tamen est ut 'cum' subaudiatur, ut est 'atque Ixionii vento rota c. o.', id est cum vento. P eadem ad CORNIBVS ARBOREIS in C adscripta sunt, nisi quod is subaudias exhibet || 18 atque Ixionii om. B || 18 ixioni K ixionei LM ixumii II || 21 Ennius . . . et avium Valerius Enn. poes. rel. p. 117: ennius avium vulgus et hastarum et avium C alibi multitudinem et hastarum et supra et avium scripsit C² || 23 ad v. 191 Miscet] perturbat (perturbet) agit. Frondea] pro frondosa posuit . . . ut saxosus saxeus. P || 24 profundos aposuit KL (pro fundosa posuit l) || 25 proprietatem om. CP (add. C³)

frondibus, ut torus, frondosus vero est lucus; licet enim abundet frondibus, non tamen est de frondibus totus: ut saxeus et saxosus. *TVRBAM multitudinem. Cicero in Verrinis videt in turba Verrem, Plautus in Amphitrione deinde utrique imperatores in*
 5 *medium exeunt extra turbam ordinum.*

192. QVAM SEPTEM bene definit numerum; necessitatis enim est haec venatio, non voluptatis, in qua plura requiruntur. *nec enim conveniebat, sociis diversis modis laborantibus, voluptati operam dare.* VICTOR hoc loco propositi effector, ut est atque rotis
 10 *insistere victor.*

193. FVNDAT HVMI per humum. et est adverbialiter positum, ut humi nitens, id est per humum. CVM NAVIBVS cacemphaton in sermone, quod fit si 'cum' particulam n littera sequatur. *notandum sane est, quod non omnia persequitur, neque enim indicat, quo*
 15 *delati sunt cervi.*

194. HINC pro inde *vel post*, abutitur enim adverbiis more suo. PARTITVR Sallustius ait provincias inter se partiverant, nam et partio et partior dicimus: et est verbum de his, quae cum utramque recipiant declinationem pro nostra voluntate, activae
 20 *tamen sunt significationis, ut punio punior, fabrico fabricor, lavo labor. quamquam temptaverit Probus facere differentiam inter activam passivamque significationem, ut dicamus tondeo alterum tondeor ab altero; sed hoc in aliis verbis dicere non possumus, ut fabrico fabricor, pasco pascor; nam legimus florem depasta salicti et pascuntur vero dumos. sunt autem alia verba, quae*
 25 *activae significationis declinationisque sunt, ut caedo, sunt quae passivae, ut caedor. invenimus tamen, activam declinationem significationem habere passivam, ut vapulo, et contra declinationem*

4 Plautus in Amphitrione] I 1, 68 'd. uterque imperator i. m. ex. e. t. o.' || 9 atque rotis] georg. III 114 || 12 humi] A. II 380 || 17 Sallustius] lug. 43, 1 || 18 nam et partio c. q. s.] cf. Serv. [Sergii] comm. in Don. p. 437 K. Prob. cath. p. 36, 25 K. cf. Steupius de Probis p. 196 || 24 florem] buc. I 54 || 25 pascuntur] georg. III 314

1 lucus *LHM*: locus *B* locus *K* locus qui frondes habet *CP* || habundet *LHM* habundet in *K* || 2 saxosus saxeus *KCP* || 4 amphitrione *C* || 6 definit *KC*: definiuit *LH* finiuit *BM* || 7 voluntatis *K* || 9 atque *om. KC* || 11 *ad v.* 193 Fundat humo] per humum . . . n littera sequatur. *P* || *hvmō C (corr. C³)* || positum] dictum *L* || 12 id *om. C (add. C³)* id est *om. M* || 13 particulam cum *CP* || 16 *ad v.* 194 Hinc] pro inde . . . more suo. Partitur] nam partio et partior invenimus. *P* || 17 prouintias *LM* pronunias *H* || et inter *K* || 19 recipiunt *CH* || 20 tamen activae *L* || laboro or *B* labo labor *KLHM* laua laor *C* (lano laor *C²)* || 22 dicimus *L* || 24 pasco . . . legimus] quamvis et posco poscor (pasco pascor *C²)* huic significationi addi possit legimus enim *C*

passivam activam habere significationem, ut loquor. haec ergo caute ab illis segreganda sunt verbis.

195. VINA BONVS QVAE DEINDE CADIS ONERARAT ACESTES ordo est 'deinde vina partitur, quae Acestes dedit'. 'bonus' autem hic largus vel liberalis. sane etiam Aeneam bonum pro laude appellat, ut 5 in quinto quos bonus Aeneas dictis solatur amicis. bonum etiam pro forti dicit Sallustius sane bonus ea tempestate contra pericula et ambitionem. item in Catilina sed libertatem, quam nemo bonus nisi cum anima simul amittit. de Acestis autem origine fabula in quinto libro est. DEINDE una syllaba metri causa excluditur. 10

196. TRINACRIO Graecum est propter tria ἄκρα, id est promunturia, Lilybaeum, Pachynum, Pelorum. Latine autem Triquetra dicitur. sane Philostephanus περὶ τῶν νήσων sine r littera Trinaciam appellat ὅτι Τρίνακος αὐτῆς πρώτος ἐβασίλευσεν. 15

HEROS vir fortis, semideus, plus ab homine habens, ut ait Hesiodus.

197. DICTIS MAERENTIA bene ante epulas et hortatur socios et solatur.

198. O SOCII ordo est 'o socii, revoke animos'. bene autem socios dixit, ut se eis exaequaret. quidam socios proprie remiges 20 accipiunt, sed illi socii navales appellantur. IGNARI pro inmemores. et est acyrologia; ignarus enim est qui ignorat, inmemor qui oblitus est. ANTE MALORVM ὑφ' ἐν est, id est antiquorum malorum,

6 in quinto] 770 || 7 Sallustius] hist. fragm. V 19 Kritz. || 8 in Catilina] 33, 4 || 17 Hesiodus] cf. adn. crit. || 22 ignarus . . . oblitus est] exscr. Isid. diff. verb. 295

3 ad v. 195 'Vina deinde] una syllaba tollitur metri causa. P || ordo est . . . dedit] deinde una heros diuidit quae bonus acestes trinacrio litore cadis honorarat et abeuntibus dederat. C cf. Diom. p. 461, 10 K. || dederat B || 6 solatur amicis] ad. f. a mic, C (ad. f. pro adfatur ut videtur) || 7 dici C || 8 in catilina C²: in catiline C || 9 amittit] bonvs bonus cuius et bouus largitor Masvicius primus addidit, quae nescio unde petita sint. || 9 acestis C²: actis C || autem origine C²: origine autem C || 10 metrica C ex dittographia || 12 ad v. 196 Trinacrio] graecum est quod tria acra habeat, id est promontoria, Lilybaeum (lybaeum) Pachynum (pachinum) Pelorum. P || propter tria ἄκρα] quod tria acra habeat C || promunturia C: promontoria B pro ermontoria K promuntoria LC² promunctoria HML || 13 libeum BHML libeum L || bachynum C pachinum KLHM ||

triquadra J (triquatra I) || 14 ^IΠΕΡ ΤΩΝ ΝΗCΩΝ (sed cc in ras. C²) || 15 trina-
ciam C (r supr. vers. C²) || ^TΤΡΙΝΑΚΟΣ C || ^ΛΕΒΑΣΙΕΥCΕΝ C || 16 plus ab homine C plus homine M || 17 Hesiodus (op. 158) Ζεὺς Κρονίδης ποίησε δικαιοτέρον καὶ ἄρτιον ἀνδρῶν ἡρώων θεῶν γένος, οἳ καλέονται ἡμίθεοι Fabricius || 18 ME-
RENTIA C || et hortatur et hortatur C || 19 ad v. 198 O socii. Ignari] pro inmemores . . . oblitus est. P || o om. BM || 20 eis] ipsis B his M || 21 socii C² in ras. || 22 inmemor nero LM || 23 ^ΥΨΑΙΝ C yfen reliqui || est om. C

ut alibi caeli subterlabentia signa. et totus hic locus de Naevio belli Punici libro translatus est.

199. O PASSI GRAVIORE arte magna utitur. vult enim eos meminisse gravissimorum, ut praesentia facilius tolerant. et bene
5 graviora dicit esse transacta, ut de praesenti eos naufragio consoletur, et ut ostendat futura esse leviora. HIS QVOQUE scilicet sicut et gravioribus.

200. vos vos certe estis. SCYLLAEAM RABIEM exempla pro negotiorum qualitate sumere debemus, ut hoc loco in marinis periculis ponit peractae tempestatis exempla. 'rabiem' autem secundum antiquos dictum non nulli adserunt; nam †rabiam dici adfirmant.
PENITVSQVE SONANTES id est valde, et aut 'valde sonantes' accessistis, aut 'valde accessistis', id est iuxta. et bene ait 'accessistis'; non enim passi sunt haec pericula, sed his fuere vicini.
15 'accectis' autem pro accessistis dictum per syncopen, quae fit, cum de media parte verbi syllaba subducitur.

201. CYCLOPEA SAXA aut quae Cyclops in Ulixem iecit, aut certe Siciliam dicit, quae plurimis locis saxosa promunturia habet, in qua Cyclopes habitaverunt, ut ipse centum alii curva haec
20 habitant ad litora vulgo. possumus tamen et Aetnam accipere, quae propria Cycloperum fuit: nam et ipse in tertio ait nocte illa tecti silvis inmania monstra perferimus. quidam tamen haec saxa inter Catinam et Tauromenium in modum metarum situ naturali dicunt esse, quae Cyclopea appellantur, quorum medium et eminentissimum Galatæ dicitur.
25

202. REVOCATE ANIMOS quos remisistis resumite, hoc est animo

1 caeli] Lucr. I 2. cf. Lachm. ad h. v. || 19 centum] A. III 643 || 21 nocte] A. III 583

1 signa] ante enim hic ad solam pertinet coniunctionem et plenitudinem uersus add. C³ in marg. || Naevii malim || 2 lib. C || 6 nt om. C || 8 ad v. 200 Vos] uos certe estis. Penitusque sonantes] id est valde sonantes. Accectis] pro accessistis id est iuxta, dictum per syncopen. P || vos uos certe estis C || 12 id est valde . . . iuxta] id est valde et aut valde sonantes accessistis id est iuxta BLHM, nisi quod et omittit et sonantis exhibet B (aut valde accessistis add. I) id est valde et aut valde sonantes accessistis aut valde accessistis K id est valde sonantes accessistis aut valde accessistis id est iuxta C || 15 syncopen C || 17 ad v. 201 Cyclopea] aut quae Cyclops . . . habitauerunt; aut Aetnam possumus accipere quae propria Cycloperum fuit. P || 18 certe] etiam P || promun//tura C (promunturia fuisse videtur) promuntoria C² promontoria P || 19 in qua] quia ibi C ibique P || 20 aut etnam (aethnam C²) possumus accipere C || 21 nam om. K || noctem illam C || 22 tectis BL || pertulimus C || quidem C (corr. C²) || 23 tauro enim C || situ C²: si C || 26 ad v. 202 Reuocate animos] resumite. Maestumque timorem] qui (que) maestos faciat . . . senectus. P

praesenti estote. MAESTVMQVE TIMOREM quod maestos et sollicitos faciat, ut 'mors pallida' et 'tristis senectus'.

203. MITTITE *pro* omittite. et est tropus aphaeresis, quomodo temnere *pro* contemnere. FORSAN forsitan fortassis forsitan forte fors, ut fors et vota facit et forsitan et Priami fuerint quae 5 fata requiras. sed omnia haec unum significant, sed varie pro metri ratione ponuntur. dicitur tamen et 'fortasse', ut Terentius tu fortasse, quae hic facta sunt, nescis. OLIM modo temporis futuri est. MEMINISSE meminisse et genetivum regit et accusativum; dicimus enim et meminisse malorum et meminisse mala: et iusta ratione; 10 nam memoriae oblivio contraria est. et obliviscor similiter et genetivum regit et accusativum, ut obliviscere caedis atque incendiorum et obliviscor iniurias tuas Clodia. [sic Tullius Cicero.] IUVABIT futuri temporis est. huius autem verbi praeteritum perfectum anomalum est. nam cum primae coniugationis 15 verba tempore perfecto aut in avi exeant, ut amavi, aut in ui solutam, ut tonui, hoc verbum neque iuvavi facit neque iuvui, sed iuvi, ut Lucanus iuvit sumpta ducem, iuvit dimissa potestas.

IUVABIT] *sicut nunc priorum meminisse iuvat. et multi 'iuvabit' non delectabit, sed usus erit tradunt.* 20

204. PER VARIOS CASVS argumentum a compensatione. et bene dicendo 'casus' et 'discrimina' praeterita attenuat; neque enim ait 'pericula'. 'rerum' autem potest et salvo sensu omitti. SEDES

4 forsitan e. q. s.] cf. Charis. p. 185, 13 sqq. K. || 5 fors] A. XI 50 || forsitan] A. II 506 || 7 Terentius] eun. V 8, 31 'tu fortasse quae facta hic sient nescis'. || 12 obliviscere] Cic. in Cat. I 3, 6 || 13 obliviscor] Cic. pro Cael. 20, 50 || 18 Lucanus] IX 200

1 quod] qui C² || 2 facit BL (faciat l) || 3 ad v. 203 Mittite] pro omittite. aphaeresis. Forsan] fors forsitan forte fortasse fors ut 'fors et vota facit' (faciet). sed omnia haec unum significant et varie pro metri ratione ponuntur. Olim] temporis futuri modo. Meminisse] meminisse . . . mala. Iuvabit] alii non delectabit sed usus erit tradunt. est autem futuri temporis. sane huius verbi praeteritum perfectum . . . potestas. P || omittite] et bene quia praemiserau revocate addidit mittite add. C² in marg. || et est] est autem C || 4 tempnere CLM || tempnere C contempnere C² Ml contemnere L || fors . . . fors] fors forsitan forte fors C (fortassis post forsitan supr. vers. add. C²) || 6 et varie C || pro] propter B, om. K || 9 accusativum ut obliviscere C dicimus enim omittens || 12 luiscere K obliuiscor L || 13 obliuiscor ex obliuiscor H || elodia K o clodia l || sic Tullius Cicero om. BC (pro clodia sic tullius cicero posuit C³ supr. vers.) || 14 IUVABIT sicut nunc . . . tradunt est autem futuri temporis. sane huius verbi C || 16 ui] aui C³ l || 17 iuvui] iuvui K iuvi C (iuvui C³) || 18 iuvi ut] iuvui K iuit ut C (iuvui ut C²) iuvint ex iuvauit H || sumta K sūpta// L || iuvit ex iouis C iuvui P || demissa C demisa P || 21 ad v. 204 Tendimus quietas] habuit enim sedes . . . accipiunt. P || per compensationem C (corr. C³) || 23 SEDES VBI FATA QUIETAS C

QUIETAS non vacat quod adiecit 'quietas'. habuit enim sedes et in Thracia, *sed portentosas*, et in Creta, *sed pestilentes*, et ideo non quietas. 'fata' autem quidam hic deorum responsa accipiunt.

206. ILLIC FAS REGNA RESVRGERE TROIAE figura etiam ante dicta, qua per contrarium aliquid intellegimus. dicendo enim 'illic fas' ostendit alibi nefas, ut occurreret cogitationi sociorum, ne fatigati tot malis quascumque requirerent sedes, quod etiam in quinto factum est navibus incensis. *bene autem 'regna Troiac' dixit, non Troiam, quam amiserant.*

207. DVRATE duri estote ad sustinendos labores. sic Horatius vix durare possunt imperiosius aequor. VOSMET 'met' *πάρελκον* est. sciendum autem est, has particulas 'met' 'piam' 'te', ut egomet quispiam tute et similia ornatus causa poni. sunt autem adverbia. quicquid enim ab illis septem recesserit partibus adverbium sit necesse est. item quemadmodum probamus adverbia esse, quia dicimus 'docte facio', 'docte feci', 'docte fecisti', et mutato verbo remanet adverbium: ergo si sic et in istis particulis invenimus, ut egomet vosmet, ut mutatis casibus vel personis eadem permancant, adverbia sine dubio sunt, nulla enim hoc alia pars orationis admittit. notandum sane quod hae particulae plerumque suam naturam habent, non syllabarum. nam cum 'te' et 'met' longae sint, 'tutemet' dactylus invenitur, nec possumus harum partium naturam discutere, quia sub regulis non sunt.

208. VOCE REFERT pleonasmus est, qui fit quotiens adduntur superflua, ut alibi vocemque his auribus hausi. Terentius his oculis egomet vidi. CVRIS cura dicta ab eo quod cor urat. denique paulo post ait 'premit altum corde dolorem'. AEGER

10 duri estote e. q. s.] cf. Don. ad Ter. adolph. IV 2, 15 || Horatius] carm. I 14, 7 || 25 vocemque] A. IV 359 || Terentius] adolph. III 2, 31 || 26 cura . . . urat] Varro d. l. l. VI 46. exscr. Isid. diff. verb. 88 || 27 aeger e. q. s.] exscr. Isid. diff. verb. 69

2 portentosos *C* (corr. *C*²) || 4 etiam] est etiam *H* est iam *l* || 9 amiserant *C* || 10 ad v. 207 Durate] duri estote ad sustinendos labores. Vosmet] met *πάρελκον* est. sciendum autem has particulas ornatus causa poni . . . adverbium fit. *P* || 11 paelcon *BKLHM* paelcon *C* at paralellon *superscr. l* || 12 te et similia ornatus causa poni ut egomet quispiam tute *L* || 13 autem] enim *B* || 14 quicquid *CL* (quicquid *l*) || 16 permanet *BC* remanet vel permanet *H* || 17 si om. *KM* || istis] his *C* || 18 egomet nosmet *KLH*: egomet

met nosmet *BM* ego et nosmet et *C* (met *superscr. C*³) || eadem *L* || 19 sunt] *p* uero ineptas voces eas esse dicit *add. B* || 20 suum *C* (suam *C*²) || 21 met] me *BCM* || 24 ad v. 208 Voce refert] pleonasmus est. Curis] cura dicta quod cor urat. Aeger] est et tristis et male ualens: aegrotus autem tantum male ualens. *P* || 25 hisce oculis *l*

'aege' est et tristis et male valens, aegrotus autem sive aegrotans tantummodo male valens.

209. SPEM laetitiam, ut *spem fronte serenat*: et est crebra apud Vergilium figura, quae fit quotiens significatur ab eo quod praecedit id quod sequitur, nam *spem laetitia* sequitur: *spes* vero 5 in vultu non videtur, sed *laetitia*. haec autem figura et versa vice fit, ut intellegamus ab eo quod sequitur id quod praecedit, ut meritaque expectent praemia palmae palmam pro virtute posuit, quae praemium meretur et palmam.

210. PRAEDAE ad praedam, ut inferretque deos. Latio. AC- 10 CINGUNT studiose parant, ut alibi accingunt operi; accinctos enim industrios dicimus, ut Horatius altius ac nos praecinctis unum, sicut econtra negligentes discinctos vocamus, ut discinctos Mulciber Afros. DAPIBUSQVE FUTVRIS ambitiose dixit quod sunt cervi dapes futurae. 15

211. TERGORA tergus tergoris, unde et 'tergora', corium significat, tergum vero tergi, ut templum templi, dorsum significat, ut Sallustius scilicet quia tergis abstinetur. *sed haec a veteribus confundebantur, ut alibi taurino quantum possent circumdare tergo. item in nono ingerit hastas in tergus. quidam mox de-* 20 *tracta coria pelles dici, subacta autem et iam medicata coria appellanda*

3 *spem*] A. IV 477 || 8 *meritaque*] A. V 70 || 10 *inferretque*] A. I 6 || ACCINGUNT studiose e. q. s.] cf. Don. ad Ter. eun. V 8, 30 et Phorm. II 2, 4 || 11 *accingunt*] A. II 235 || 12 Horatius] sat. I 5, 5 || 13 discinctos] A. VIII 724 || 16 *tergus tergoris* e. q. s.] cf. Charis. p. 71, 20 et 146, 3 K. et Isid. diff. verb. 502 || Sallustius] or. Macri tr. pl. 26 p. 292 Kritz. || 19 *taurino*] A. I 368 || 20 *ingerit*] A. IX 760 || quidam ... tradunt] Isid. orig. XI 1, 79

3 *ad v. 209 Spem*] laetitiam ... serenat. ab eo quod praecedit id quod sequitur significatur; nam *spem* ... laetitia. P || 6 in om. H || haec autem] han causa K || 8 expectent KC || 9 praemium] primum C Stephanus || et] ut B id est Masvicius || et palmam om. C || palmam post accipit Stephanus et Fabricius || 10 *ad v. 210 Praedae*] ad praedam ... parant, accinctos enim industrios dicimus. Dapibusque futuris] ambitiose ... futurae. P || ADCINGUNT et 11 *accingunt et accinctos* K || 12 ut Horatius ... Mulciber Afros om. B || ac nos praecinctis unum K: ac nos praecinctis C (praecingtis C²) accinctum unum L (ac nunc praecincti simul I) ac nunc unum praecinctis II ac nunc accincti simul M || 13 contra KII || negligentes KC: negentes L negligentes HMI C³ || 14 Afros. ut Horatius in epodo (I 33) quo 'quod aut avarus Chremes terram premam, discinctus aut perdam nepos', ut graece εὔζωνοι expediti dicuntur. D || quod ... futurae] quid sicut servi dapes futurae B || quod CP (sed o incertum num a manu prima sit in C): quid KLHM || sint P || 16 *ad v. 211 Tergora*] tergus tergoris (risque) significat corium, tergum vero tergi dorsum significat. sed haec a veteribus confundebantur ut ... tergo. Viscera] non tantum ... est. est autem ... uisceris. P || 17 et significat dorsum C || 19 confundebatur C (corr. C²) || alibi om. P || posset CP || 20 nono] undecimo C || 21 dici] diu vulgo || coria ex curia C

tradunt. VISCERA NVDANT 'viscera' non tantum intestina dicimus, sed quicquid sub corio est, ut in Albano Latinis visceratio dabatur, id est caro. est autem nominativus hoc viscus huius visceris, ut Lucretius viscus gigni sanguenque creati.
 5 sanguen autem ideo dixit, quia sanguinis facit, ut carmen carminis; si enim sanguis diceret, par esset genetivus, ut anguis, pinguis.

212. PARS ET FRVSTA SECANT *figurate, ut pars grandia tradunt.* VERIBVS ecce nomen de his quae in numero singulari indeclinabilia sunt, ut veru cornu genu. TREMENTIA palpitantia
 10 adhuc.

213. LITORE *pro in litore.* AËNA LOCANT quibus utebantur non ad elixandas carnes, sed ad se lavandos. heroicis enim temporibus carne non vescebantur elixa. huic autem nomini maiores adspirationem dabant; nam ahena dicebant. *sane aëna absolute,*
 15 *sicut Graeci χάλκεα, ut costis undantis aëni et aëna undantia flammis. quidam autem aënum speciem vasis non utique aënei tradunt, ut Nevius aëneus, plumbeus.*

214. TVM id est *vel* postquam se laverunt, *vel postquam sibi cibum paraverunt.* VICTV cibo, unde et convictores dicimus, ut
 20 Horatius nunc quia sim tibi Maecenas convictor; nam convivae a convivio dicuntur. REVOCANT VIRES *bene cibo dixit vires reductas, quia supra dixerat 'fessi rerum', hoc est fame et labore fati-*

1 viscera e. q. s.] exscr. Isid. or. XI 1, 116 || 4 Lucretius] l 837 || 7 figurate e. q. s.] cf. Don. ad Ter. Andr. III 5, 1 || pars] A. IV 405 || 13 huic autem nomini e. q. s.] cf. Gell. II 3, 5 sqq. || 15 costis] A. VII 463 || aëna] A. VI 218 || 20 Horatius] sat. I 6, 47

2 quidquid KC || 3 dabitur K || nominativus singularis BM || 4 ut Lucretius . . . creati om. B || gignis anguemque crearis K gigni sanguenque creare C (in superscr. C^s) gignis Unguentiq. creati H || 6 sanguis] sanguinis K || 7 ad v. 212 Veribus] a nominatioo neru. Trementia] palpitantia adhuc. P || FRVSTA C || figurata C || tradunt C (corr. C²) || 8 ecce om. C || 11 ad v. 213 Litore] pro in litore . . . elixa. sane aena (aenea) absolute, ut 'costis undantis aeni' . . . plumbeus. P || 12 se lavandos] lauandas K se leuandos (lauandos C²) vel ad carnes lauandas C se leuandos L (corr. l) || 13 celixa K elix=a C (utrum elixia fuerit an elixfa non potest dignosci) elixae M || huic . . . dicebant om. B || 14 ahena] haena libri, nisi quod ha in ras. l || 15 sicut . . . χάλκεα om. P || xaakea C || aeni C²: aena C || 16 autem P: enim C || cenum P || uasi P || aënei] aeriae CP fortasse aerei || 17 fortasse ut Naevius ahenum plumbeum || 18 ad v. 214 Tum nictu] id est vel postquam . . . dicimus. nam conuiuae . . . dicuntur. Fnsi] polysemus sermo est. significat autem discumbentes, nam olim sedentes nesci solebant. P || TVNC KHM || sibi om. P || 19 et om. K || ut Horatius . . . convictor om. B || 20 nunc quia libri Horatiani: numquam C (num quia C²) num quia LHM (sed um e corr. in L). in Carolinuhensi extrema Horatius syllaba et id quod ante quia scriptum erat evanuerunt. || sim] si L || nam om. K || 21 conuiuo P convivendo Burmannus || cibo C²: cibi C

gati. FVSI polysemus sermo est. significat enim et discumbentes, ut hoc loco, et fugatos et occisos. *sane iuxta temporis sui morem hoc loco discumbentes inducit, nam olim sedentes vesci consueverant, ut ipse meminit gramineoque viros locat ipse sedili et perpetuis soliti patres considerare mensis.*

5

215. INPLENTVR impleor duos casus regit; dicimus enim et impleor illius rei, ut Cicero squaloris plenus ac pulveris et impleor illa re, ut Iuvenalis lectica Mathonis plena ipso.

FERINAE feras dicimus aut quod omni corpore feruntur, aut quod naturali utuntur libertate et pro desiderio suo feruntur. *sane veteres prope omnes quadrupedes feras dicebant, ut inque feri curvam compagibus alvum contorsit et armentalis equae mammis et lacte ferino.*

216. POSTQVAM EXEMPTA FAMES caute in maestitia cibis famem exemptam dicit, id est fugatam, non affluentiam quaesitam. *Ho- merus αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο. MEN- SAEQVE REMOTAE* quia apud maiores ipsas apponebant mensas pro discis: unde est et mensae grata secundae. duas enim habebant mensas: unam carnis, alteram pomorum. *sane aliquando inducit luxuriosas epulas postquam prima quies epulis mensaeque remotae.* AMISSOS non re vera, sed ut illo tempore putabant.

218. *SPEMQUE METVMQVE INTER DVBI* spes bonorum, metus malorum; et ideo subiunxit 'seu vivere credant, sive extrema pati'. et hoc loco 'seu' pro utrumne. et quidam commodius distinguunt putant 'spemque

4 gramineoque] A. VIII 176 || 7 Cicero] in Verr. act. sec. III 12, 31 || 8 Iuvenalis] sat. I 32 || 9 feras dicimus e. q. s.] exscr. Isid. or. XII 2, 2 et diff. verb. 248 || 11 inque] A. II 51 || 12 armentalis] A. XI 571 || 15 Homerus] Od. I 150 || 18 et mensae] A. VIII 283 || 20 postquam] A. I 723

4 propetuis C (corr. C²) || 5 ipse patres C || 6 ad v. 215 Implentur] impleor duos casus regit genitium et ablatium. dicimus enim impleor illius rei et illa re (re om.). Ferinae] feras dicimus quod desiderio suo feruntur. prope omnes quadrupedes feras dicebant, ut 'inque feri curvam'. P || 7 pulveris] et Terentius plenus rimarum sum add. BLMC³, nisi quod ut Terentius B || 8 ut] hoc loco et alibi plenamque sagittis Threiciis et add. BHM C³, nisi quod ut alibi H, theiciis BH thraiciis M Tireciis C³. illa re ait alibi plenamque sagittis theiciis et iuvenalis L (ut hoc loco in marg. suppl. l. idem ait in ut et theiciis in threiciis mutavit.) || Iuvenalis lectica Mathonis om. B || laetica C lectica/// (m ut videtur erasa) L lecticam H || adbonis LH (mathonis I) || plena ipso at in uenit B || 9 corpore] tempore L || 10 pro om. C (add. C²) || 14 ad v. 216 Postquam exempta] fugata. non affluentiam quaesitam dicit. Mensaeque remotae] quia . . . secundae. P || EXEMTA KH || 15 exemptam K || affluentiam LM: fluentiam B efluentiam K afluentium C (afluentiam C²) affluentia H ad affluentiam vulgo || 16 αὐτὰρ ἐπὶ πόσιος καὶ δαητύος ezeponente C || 17 pro discis . . . habebant mensas om. C, in marg. suppl. C² || 19 sane aliquando . . . remotae haud scio an post non affluentiam quaesitam collocanda sint || 20 luxuriosas C || 24 atrumne C (corr. C²)

metumque inter' et sic subiungunt 'dubii seu vivere credant sive extrema pati'.

219. EXAUDIRE VOCATOS aut subaudimus 'deos' et quasi con-
questio est, quod non flectantur precibus, aut certe hoc dicit, non
5 solum perisse eos, sed nec sepulturam habere, ad quam vocentur.
novimus enim quod mortuorum umbrae ad sepulera vocabantur, ut
est manesque vocabat Hectorum ad tumulum. et est figura
ab eo quod praecedit id quod sequitur, quia post facta sepulera
manes vocantur, ut in tertio animamque sepulcro condimus et
10 magna supremum voce ciemus; post nomen enim defuncti voca-
tum tertio dicebatur vale vale. *aut ideo non exaudire quia iam
illi mortui sint, aut a praetereuntibus vocatos non exaudire*, aut certe
in ea parte sitos, ut nec vocati exaudiant, quia fuit et alius mos, ut
eos qui in aliena terra perissent vocarent, ut est et magna manes
15 ter voce vocavi.

220. PRAECIPVE praeter omnes, quasi pius. *ACRIS fortis, alias
velocis. quidam acrem in unamquamque rem vegetum ac nimium tra-
dunt.* ORONTI pro Orontis, ut inimitis Achilli. *vitavit ὀμοιο-
τέλετον.*

221. NVNC AMYCI in quinto Gyae meminit; nam Amycus et Lycus
cum Oronte videntur perisse. SECVM propter socios, ut supra
'spem vultu simulat'.

222. FORTEMQVE GYAN ut merito requirantur et desiderentur.

223. FINIS vel fabularum vel diei. sequitur namque paulo post
25 'Aeneas per noctem plurima volvens'. et sciendum est Vergilium
non semper dicere ortum vel occasum diei, sed aut intellectui relin-
quere, ut hoc loco, aut negotiis tempora significare. est autem
poetica callophistia non omnia exprimere: unde ait Horatius in arte

7 manesque] A. III 303 || 9 in tertio] 67 || 14 et magna] A. VI 506 || 20 in
quinto] 118 sqq. || 28 Horatius in a. p.] 133

3 ad v. 219 Exaudire uocatos] aut subaudimus deos et quasi conquestio, quod
non flectuntur precibus, aut quod illi mortui sint. *P* || 4 flectantur *C* || precibus
aut ideo non exaudire quia iam illi mortui sint . . . non exaudire *C* || 5 quem
KL (corr. *l*) || 6 sepulchrum *C* sepulturam *L* (at sepulchra *superscr. l*) || uocantur
CL || 9 interiectio *C* (in tertio *C*²) || 11 terdie *C* (corr. *C*²) tertio vocatum
Scioppius e Fuld. || 12 praetereuntibus *Burmamnus*: perennitibus *C* || 16 pius]
plus *K* plus pius *MI* aliis magis pius *vulgo* || 18 omooteleuton *C* || 20 in
quinto Gyae *scripsi*: in quintogae *C* in quinto huius *vulgo* || 24 ad v. 223 Et
iam finis] fabularum uel diei. Cum Iuppiter aethere summo] oeconomiam
(economiam) istam secundum mathesin uidetur ordinasse Virgilius. nam Iuppiter
in altitudine sua positus cum Venere significatur. Aethere summo] epitheton est,
quia omnibus superior est. *P* || ET IAM FINIS ERAT uel epularum . . . respiceret.
uel certe finis fabularum uel diei *C* || vel fabularum *om. LI* (suppl. *l*) || 28 callo-
phistia . . . poetica *om. KL* (in marg. add. *l*) || callophistia] calopistia *l* id est
proprietas *superscr. C*³ || unde . . . adserant dictum *om. C*, in marg. inf. add. *C*³

poetica nec verbum verbo curabis reddere fidus interpres; quamvis plerique de translatione Graecitatis hoc adserant dictum. Homerus sane ista contemnens tempora universa describit. * *ET IAM FINIS ERAT vel epularum vel famis vel malorum, ex quo Iuppiter in caelo ita constitit, ut Libyam respiceret.* * CVM IVPITER AETHERE 5 SYMMO DESPICIENS. oeconomiam istam secundum mathesin videtur ordinasse Vergilius; nam Iove in altitudine sua posito cum Venere significatur quod per mulierem aliqua felicitas possit evenire. ergo quoniam Aeneas in partem regni admittetur a Didone per occasionem coniugii, idcirco haec poeta praemisit. sane et illud animad- 10 vertendum quod peritissime dixit tristiores Venerem fuisse cum Iove, ex quo significat exitum uxoris infelicem futurum; nam se utique Dido interemit. quod autem Mercurium facit a Iove defluentem ad occasum descendere, id est ad ima terrarum, ostendit amicitias quidem fore, sed minime diuturno tempore permanere. illud 15 etiam mathematici dicunt, Venere in Virgine posita misericordem feminam nasci: atque ideo Vergilius fingit in habitu virginis venatricis Venerem occurrisse filio, quod et misericordem postea reginam probavit Aeneas et in venatione cum ea permixtus est. AETHERE SYMMO qui summus est; et proprium *et perpetuum* aetheri epitheton 20 dedit, quia omnibus superior est: *non ergo quasi elegerit Iuppiter locum qui superior est.*

224. DESPICIENS deorsum aspiciens, sicut 'suspiciens' sursum aspiciens. notandum sane, quia si dispiciens dixerimus, diligenter inquirens significamus, sicut deduco et diduco; nam deduco est pro- 25 sequor, diduco vero divido. VELIVOLVM duas res significat, et quod velis volatur, ut hoc loco, et quod velis volat, ut Ennius naves velivolas, qui et proprie dixit. et est ista reciproca translatio navium et avium. legimus enim et velorum pandimus alas et contra de apibus nare per aestatem liquidam, cum natatus na- 30

23 DESPICIENS deorsum aspiciens] Isid. or. X 76 et diff. verb. 21 || 25 nam deduco . . . divido] Isid. diff. verb. 156 || 27 Ennius] trag. rel. p. 24² Ribb. p. 103 Vahl. cf. Macrob. Sat. VI 5, 10 || 29 et velorum] A. III 520 || 30 nare] georg. IV 59

1 curavi *L* (corr. *l*) || 3 contemnens *CLIM* || describit *KC* || 8 aliquam *HML* || 9 admitteretur *C* || 10 et *om. KC* || 13 interimit *K* || facit] dicit *superscr.* *C*³ || ab iove *C* || defluentem *B* fluentem *C* defluente *K* || 15 diurno *M* || 16 lectum est *BC* (mathematici dicunt *C*³) || 16 venerem *C* venerem *L* || positam *L* || 23 *ad v.* 224 Despiciens] deorsum aspiciens, sicut suspiciens sursum (suum) aspiciens. Velivolus] quod velis volatur. et est reciproca metaphora navium et avium. *P* || 27 volatur id est transeat *Fabricius* || 28 navius *C* (naues *C*²) qui] quod *Masvicius* || 30 anibus *LH* (corr. *l*)

vium sit, alae vero avium. et sciendum est esse reeiprocas translationes, esse et partis unius. IACENTES aut in longum expositas, aut proprium epitheton est terrarum; nam cum cetera elementa mobilia sint, sola terra stabilis est, unde et bruta dicitur. *alibi*
 5 *tantum campi iacet.*

225. LATOS POPVLOS cum populos numero plurali dicimus urbes significamus, cum vero populum, unius multitudinem civitatis intellegimus. SIC id est sic, ut ista conspiceret.

226. ET LIBYAE DEFIXIT LVMINA REGNIS prooeconomia, id est
 10 dispositio carminis. vituperabile enim fuerat, si ex abrupto transitum faceret, quod in nono fecit: quae res tamen excusatur uno sermone atque ea diversa penitus dum parte geruntur, id est eodem tempore, quod solum est interpositum. nunc vero bene transiit, quia inducit Iovem et de rebus humanis cogitantem et
 15 Africam respicientem, ad quam venere Troiani. unde honestus color est, ut Venus adeat Iovem, timens ne Romana fata Carthagini concedat; felix enim eventus sequitur loca quae respexerit Iuppiter: unde in secundo ait aspice nos hoc tantum et alibi atque oculos Rutulorum reiecit arvis, ubi erat futura victoria.

20 227. TALES de rebns humanis. IACTANTEM PECTORE CVRAS nunc secundum Stoicos loquitur, qui deos dicunt humana curare, interdum secundum Epicureos, poetica utens licentia.

228. TRISTIOR comparativum posuit pro positivo. quando enim tristis est Venus, ut nunc 'tristior' diceretur? *sic Sallustius utque*

5 tantum] georg. III 343 || 6 cum populos e. q. s.] exser. Isid. diff. verb. 450 || 12 atque] A. IX 1 || 18 aspice] A. II 690 || atque] A. X 473 || 21 nunc secundum e. q. s.] Luct. Plac. ad. Stat. Theb. III 350 || 23 comparativum . . . positivo] cf. Servii [Sergii] comm. in Don. p. 431, 8 K. || 24 Sallustius] hist. fragm. III 51 Kritz.

2 esse om. BCM (post partis add. C⁹) || 4 sunt HM || dicitur. aut 'iacentes' inferius positas, sunt enim omnium infimae elementorum D || 7 intellegimus, ut 'populum late regem'; de Romano enim intellexit. D || 8 id est sic ut scripsi: quid est sic ut KC, nisi quod qui litteras C³ in ras. quid est sic? id est ut BLM quid est sic est ut H || 9 ad v. 226 Et Libyae defixit lumina regnis] prooeconomia . . . faceret. nunc vero bene transit quod inducit Iovem, non sicut in nono fecit 'atque ea diversa penitus' et reliqua. tamen excusatur uno sermone 'atque ea', id est eo tempore, quod solum est interpositum. P || pulchra prooeconomia vulgo || prooeconomia est MC³? || 11 fecit] fecerat M || quae res . . . geruntur] sic locum constitui: atque ea diversa penitus dum parte geruntur quae res tamen excusatur uno sermone atque ea libri, nisi quod atque ea om. C. cf. Serv. ad Aen. IX 1 || 13 eodem] eo C || solatum C (solum C²) || 14 transit C || 16 ut uenus ad Iovem loquitur C (ut nenus adeat Iovem C³) || 18 ait om. KC || 22 licentia, unde illud (ecl. VIII 35) 'nec curare deum credis mortalia quenuquam' D || 23 ad v. 228 Oculos suffusa nitentes]

nitidos oculos . . . deiectus animum. P || 24 dicitur K (r superscr. pr. m.) dicitur C, sed re littera a sec. vel tertia manu in rasura.

ipsum mare Ponticum dulcius quam cetera. an modo tristior, cum et ante propter Aeneam soleret tristis esse? an tristior pro laetitia Veneris? OCVLOS SVFFVSA NITENTES nitidos oculos lacrimis per-
fusus habens. et est figura, quae fit quotiens participio praeteriti
temporis a passivo iungimus casum accusativum, ut 'deiectus ani-
mum', 'maesta vultum'. dicendo autem 'nitentes' expressit nimiam
etiam in lacrimis pulchritudinem, sicut de Euryalo lacrimaeque
decorae.

229. O QVI RES HOMINVMQVE DEVMQVE graviter coepit; non enim ait
'o genitor'. et est tota orationis intentio, iniuste vexari a Iunone Troianos. 10

230. AETERNIS REGIS IMPERIIS ET FVLGINE TERRES] haec commemora-
tio potentiae Iovis quasi ad invidiam posita est, hoc est, qui omne potes
contra te flecteris. AETERNIS REGIS IMPERIIS ET FVLGINE TERRES
volunt quidam superfluo 'regis' ad deos referri, 'terres' ad homines,
nescientes quia maioris potestatis est idem posse circa deos, quod 15
circa homines. 'et fulmine terres' non sine causa adiecit 'terres'.
est enim fulmen quod terreat; est quod adflet, ut fulminis ad-
flavit ventis; est quod puniat, ut vel pater omnipotens adigat
me fulmine ad umbras: peremptorii autem fulminis late patet
significatio: est quod praesaget, ut de caelo tactas memini prae- 20
dicere quercus. poetarum autem consuetudo est prope semper cum
Iovem nominaverint et fulmen adiungere, ut audiat haec genitor
qui foedera fulmine sancit et ante genitor cum fulmina
torques.

231. MEVS subaudis filius, ut Aiakis Oili, ut ante diximus. 25
MEVS] *id est quasi per me tibi coniunctus*. IN TE modo 'contra

4 et est figura e. q. s.] Luct. Plac. ad Stat. Theb. II 506; IV 365 || 7 la-
crimaeque] A. V 343 || 17 fulminis] A. II 649 || 18 vel pater] A. IV 25 || 20 de
caelo] buc. I 17 || 22 audiat] A. XII 200 || 23 genitor] A. IV 208

1 tristitior C || 2 solere C || esse C (esset C²) || 12 qui omne potes Sciop-
pius e Fuld.: quinomine potes? C (una littera erasa. i et f superscr. C²) qui
omnipotens insontes plectis coni F. Schoellius. cf. Tib. Don. ad h. v. || 13 flecte-
ris et nolunt C || 16 fulmine autem terres C || 17 est et quod L || ut . . . ventis
om. C, in marg. add. C³ || adflavit . . . peremptorii autem fulminis om. K ||
18 ut vel pater . . . significatio om. BM, in marg. add. m || puniat cuius rei
late patet significatio C ut vel pater . . . quercus omittens, quae in margine
addidit C³ || 19 peremptorii L || 20 est quod praesaget om. K || praesagit L ||
ut . . . quercus C³lm, om. BKCLHM peremptorii . . . significatio, si modo
Servii sunt, post quercus collocanda videntur. || 25 ad v. 231 Meus] subaudis filius
ut Aiakis Oilei. In te] modo contra te . . . pro Teucris P || filius id est quasi
per me tibi coniunctus et sic subaudis filius ut C || Oili C: olei BLM oilei C³
olli K ollie H || ut ante diximus] ut supra dictum est BM, nisi quod sicut M.
om. C || congregate C (contra te C²)

te', alibi 'pro' significat, ut quietum accipit in Teucros animum, id est pro Teucris.

232. QUID TROES POTVERE? *hoc est, qui Grai pares non fuerunt, in te aliquid possunt? et est argumentum ab impossibili, ut* 5 *alibi non ea vis animo. et est validius, quam a voluntate; plus enim est non posse, quam nolle. TROES erit nōminativus Tros. et haec breviter scienda regula est, quia omnia nomina monosyllaba Graeca, quae in Latinum sermonem transeunt, tertiae sunt tantum declinationis et tam Latine quam Graece declinari possunt, ut Tros* 10 *Trois et Troos, Pan Panis et Panos, ut Arcadici dictum Panos de more Lycaeī.*

233. OB ITALIAM ne ad Italiam perveniant, toto orbe pelluntur. atqui in Africa sunt. sed si diligenter requiras, etiam inde pelluntur; ait namque hospitio prohibemur harenae. *OB* 15 *ITALIAM multi 'iuxta Italiam' antiquo more dictum accipiunt, ut sit, pars orbis clauditur quae circa Italiam est; 'ob' enim veteres pro 'iuxta' ponebant. Plautus in milite nunc scio mihi ob oculos caliginem obstitisse. potest tamen 'ob' et 'ante' intellegi, aut 'ob' 'propter', Terentius quodnam ob factum; aut 'ob' 'circum', ut* 20 *Turni se pestis ob ora, quasi circa Italiam errent et in eam pervenire non possint. significat 'ob' et 'contra', ut obstat et obloquitur.*

234. CERTE HINC ROMANOS atqui nusquam hoc legimus, sed per silentium intellegimus, ut superius de Iunone audierat. *OLIM* aut 'olim fore' et futuri temporis est, aut 'olim pollicitus'. *VOL-* 25 *VENTIBVS volubilibus, et est participium pro nomine. volvens enim est qui volvit, volubilis qui volvitur. anni autem volvuntur, non*

1 quietum] A. I 303 || 5 non ea] A. I 529 || 10 Arcadici] A. VIII 344 'Parhasio d. P. d. m. L.' || 14 hospitio] A. I 540 || 17 Plautus in milite] II 4, 51 'nunc demum exerior m. o. c. o.' || 19 Terentius] adelp. V 9, 4 || 20 Turni] A. XII 865

1 quietum CP: benignum KLH, om. BM || animum mentemque benignam BM || 3 ad v. 232 Quid Troes] Tros Trois tertiae declinationis. omnia enim nomina . . . Pan Panis et Panos P || 6 troes autem nominativus erit troes C || 9 Tros Trois et Troos om. P || 10 et Troos om. C (suppl. C³) || ut . . . Lycaeī om. C (in marg. add. C³) || 12 ad v. 233 Ob Italiam] iuxta Italiam antiquo more dictum accipiunt; 'ob' enim veteres pro 'iuxta' ponebant. aut 'ob' propter, Terentius 'quodnam ob factum'. aut 'ob' circum, ut 'Turni se pestis ob ora', quasi circa * aut 'ob' contra, ut obstat et obloquitur. P || id est ne C ||

peruenerint C (perueniant C³) || 15 sane multi ob italiam C || 16 circa Italiam (i et a superscr. C³) || 18 potest etiam tamen ob et ante C || 19 ob pro circum C³ || 22 ad v. 234 Olim] fore. et est futuri. Voluentibus] volubilibus . . . anni autem voluuntur, ut est . . . quae quassetur. P || 26 volubilis autem BM || voluitur habiliter P

volvunt, ut est atque in se sua per vestigia volvitur annus. alii quia deficit lingua Latina participio praesenti passivo praesens activum positum volunt, ut volventia plaustra et siliqua quasante quae quassetur.

235. FORE futuros esse. et est de verbis defectivis. REVO- 5 CATO dicendo 'revocato' ostendit Italiam, unde Dardanus fuerat. A SANGVINE TEVCRI Teucerum pro Dardano posuit: Dardanus enim de Italia profectus est, Teneer de Creta: quia solent poetae nomina de vicinis provinciis vel personis usurpare, ut domitus Pollucis habenis Cyllarus, cum Castor equorum domitor fuerit; item et 10 manibus Procne pectus signata eruentum pro Philomela; item Didonem Sidoniam dicit, cum sit Tyria, a loci vicinitate; item quid loquar aut Scyllam Nisi? cum Phorci fuerit. et sciendum est, inter fabulam et argumentum, hoc est historiam, hoc interesse, quod fabula est dicta res contra naturam, sive facta sive 15 non facta, ut de Pasiphae, historia est quicquid secundum naturam dicitur, sive factum sive non factum, ut de Phaedra.

236. OMNI DICIONE melius 'omni' quam 'omnis', ut significet 'omni potestate', id est pace, legibus, bello.

237. POLLICITVS pollicemur sponte, rogati promittimus. QVAE 20 TE GENITOR SENTENTIA VERTIT? 'quae' pro cuius aut qualis. et verecunde agit Venus; nec enim conveniebat, ut aperte contra uxorem ageret apud maritum: unde et similiter respondet Iuppiter 'neque me sententia vertit'.

238. HOC hac re. hoc] propter hoc quod sciret Aeneae socios 25 imperaturos.

239. FATIS CONTRARIA FATA utrum fatis bonis in praesentibus? REPENDENS compensans. et est translatio a pecunia.

1 atque] georg. II 402 || 3 volventia] georg. I 163 || siliqua] georg. I 74 || 9 domitus] georg. III 89 || 10 et manibus] georg. IV 15 'e. m. P. p. s. cruentis' || 13 quid loquar] buc. VI 74 || et sciendum est e. q. s.] cf. Isid. or. I 43, 4 || 20 pollicemur . . . promittimus] exscr. Isid. diff. verb. 439. cf. Don. in Ter. Andr. II 3, 27 et eun. II 3, 16

2 quod P || 3 ut om. C || 5 ad v. 235 Fore] futuros esse . . . vel personis usurpare, veluti Dido Sidonia cum sit Tyria, sed a loci vicinitate dixit. P || 8 creta et hic usurpavit nam solent P || 11 Procne C: progne BKLHM || 12 item quid loquar . . . Phorci fuerit om. C, in marg. add. C³ || 13 loquar ex loquor L loquor C³ || 14 hoc est K LH: hoc et C (corr. C²) et BM || 16 historia est argumentum C || 17 Phaedra. argumentum ut Cicero diffinit est res ficta quae ficta quae tamen fieri possit velut sunt argumenta comoediarum. D || 18 ad v. 236 Omni dicione (decione) melius . . . bello. P || DECIONE B || DECIONE L (c ut videtur erasa) || 19 id est om. CP, (suppl. C³) || 20 ad v. 237 Pollicitus] pollicemur sponte . . . qualis P || rogati om. P || 22 ait KH || 23 respondit C || 25 ad v. 238 Hoc] hac re . . . imperaturos. P || 27 ad v. 239 Fatis contraria fata] utrum . . . a pecunia. P || 28 pecunia quae antea pendebatur D

240. NVNC EADEM similis qualis ab initio fuit, ut ostendat nec longitudinem temporis prodesse Troianis.

241. FINEM ac si diceret, non regnum requirimus, sed finem laborum.

- 5 242. ANTE¹NOR POTVIT] capto Ilio Menelaus memor se et Ulixen beneficio Antenor²is servatos, cum repetentes Helenam ab eo essent suscepti ac paene a Paride aliisque iuvenibus interempti essent, parem gratiam reddens inviolatum dimisit. qui cum uxore Theano et filiis Helicaone, et Polydamante ceterisque sociis in Illyricum pervenit, et
10 bello exceptus ab Euganeis et rege Veleso victor urbem Patavium condidit; id enim responsi acceperat eo loco condere civitatem quo sagittis avem petisset; ideo ex avis petitae auspicio Patavium nominatum, cui aeternitatem * Helicaon ne victor rediret gladio peremit. ANTE³NOR POTVIT non sine causa Antenor⁴is posuit exemplum, cum multi eva-
15 serint Troianorum periculum, ut Capys qui Campaniam tenuit, ut Helenus qui Macedoniam, ut alii qui Sardiuiam secundum Sallustium; sed propter hoc, ne forte illud occurreret, iure hunc vexari tamquam proditorem patriae. elegit ergo similem personam; hi enim duo Troiam prodidisse dicuntur secundum Livium, quod et
20 Vergilius per transitum tangit, ubi ait se quoque principibus permixtum agnovit Achivis, et excusat Horatius dicens ardentem sine fraude Troiam, hoc est sine proditione: quae quidem excusatio non vacat; nemo enim excusat nisi rem plenam suspicio-
nis. Sisenna tamen dicit solum Antenorem prodidisse. quem si
25 velimus sequi augemus exemplum: si regnat proditor, cur pius vagatur? ob hoc autem creditur Graecis Antenor patriam prodidisse, quia sicut superius dictum est, et auctor reddendae Helenae fuit et

16 secundum Sallustium] hist. fragm. II 11 Kritz. || se] A. I 488 || 19 Livium] I 1 || 21 Horatius] carm. saec. 41 || 24 Sisenna] hist. Rom. rell. rec. Peter p. 277

1 ad v. 240 Eadem] similis . . . Troianis. P || 2 temporis om. CP (suppl. C³) || 5 ad v. 242 Antenor potuit] capto Ilio . . . Patavium (petavium) nominatum. hi autem duo Troiam . . . Achivis. Antenor autem ob hoc creditur patriam prodidisse (prodesse), quod et auctor reddendae Helenae fuit et legatos ad (ab) hoc venientes suscepit (susceperat) et Ulixen (ulixe) mendici habitu apud Troiam agnitus non prodidit (prodedit). Potuit plus est . . . non meruit. Achivis] ab Achaeo . . . dicti. P || olixen CP (ulixen C³) || 10 euganeis CP || petavium CP || condit/// C (condidit C³) || 11 id] i in ras. C || responsa C (responsi C³) || civitatem C: urbem P || 12 petisset PC³: ///et C || ideoque C || petavium petis C || cui aeternitatem] in his verbis desinit Cassellani quaternio tertius. post aeternitatem lacunam indicari. || 14 ponit B || multi om. K || 15 Troianorum om. B || troianum bellum M || 16 ut Helenus . . . Sardiniam] helenus macedoniam alii sardiniam B || macedoniam tenuit KM || 17 hoccurreret peret K || 20 ubi ait BM: ut K alibi ubi ait ut L ut ubi ait ut H || 22 troia K || 23 plenam . . . Antenorem om. K || suspitionis HM || 24 prodidisse K || prodidisse Troiam Lion || 27 fuit om. C

legatos qui propter Helenam venerant suscepit hospitio, et Ulixen in mendici habitu agnitus non prodidit. *POTUIT plus est quod dixit 'potuit' non meruit.* *ELAPSVS invidiose noluit dicere 'dimissus', sed 'elapsus'.* *ACHIVIS ab Achaeo, Iovis et †Pithiae filio, dicti.*

243. ILLYRICOS PENETRARE SINVS Antenor non Illyricum, non 5 Liburniam, sed Venetiam tenuit. ideo autem Vergilius dicit 'Illyricos sinus', quod inde venit quidam Henetus rex, qui Venetiam tenuit, a cuius nomine Henetiam dictam posteri Venetiam nominaverunt. TVTVS ideo tutus, quia Raeti Vindelici ipsi sunt Liburni, saevissimi admodum populi, contra quos missus est Drusus. hi 10 autem ab Amazonibus originem ducunt, ut etiam Horatius dicit quibus mos unde deductus per omne tempus Amazonia securi dextras obarmet, quaerere distuli. hoc ergo nunc ad augmentum pertinet, quod tutus est etiam inter saevos populos.

244. FONTEM TIMAVI amant poetae rem unius sermonis circum- 15 locutionibus dicere, ut pro Troia dicant 'urbem Troianam', pro Buthrotio 'arcem Buthroti'. sic et modo pro Timavo ait 'fontem Timavi', et paulo post 'urbem Patavi', id est Patavium. *SYPERARE nauticus sermo est. Lucilius promontorium remis superamus Minervae.* 20

245. VNDE PER ORA NOVEM multi septem esse dicunt. quod si incerta fides est, finitus est numerus pro infinito. CVM MVR-
MVRE MONTIS tanta vi exit in mare, ut etiam resonet vicinus mons. et sic dictum est, sicut superius illi indignantes magno cum murmure montis circum claustra fremunt. 25

246. MARE it quasi proruptum mare. MARE amat poeta rem

11 Horatius] carm. IV 4, 18 || 19 Lucilius] III 19 Mueller || 24 illi] A. I 55

1 suscipiebat C || ulyxem K || 2 perdidit L (prodidit l) || 3 post potuit non nulla intercisisse videntur, veluti id est etsi || 4 Pithiae fortasse Phthiae || filio dicti in Cassellano defuisse videntur || 5 ad v. 243 Illyricos penetrare sinus] Antenor non Illyricum . . . nominarunt. Tutus] ideo tutus quia inter saevos populos erat. P || in illyricum B || neque liburniam BM || 7 enetus K aenetus P || 8 Henetiam] nenetiam K aenetiam P || 9 reti libri || 12 quibus . . . distuli om. BK || deductus H: ductus LM || 13 securi] secus ei H || 15 ad. v. 244 Superare] nauticus . . . Minervae P || 16 dicant om. BM || buthrotio H: butrotio

BM buthrocio K buthrotio L Bnthroto Masvicius. cf. adnot. crit. ad Serv. Aen. III 293 || 17 butroti BM butrocis K buthro L (suppl. l) butroci H || 19 superam] Muellerus || 21 ad v. 245 Vasto cum murmure montis] tanta vi . . . cum murmure montis P || septem] VI. K || 22 certa K || 23 tanta . . . mare] tanta nis est B tanta vi M || resonaret BM personet P || 24 et sic dictum est om. BMP || 26 ad v. 246 Mare] it quasi proruptum mare. Varro autem dicit . . . solum mare. Premit] populatur vastat; in illis enim locis accessa (accessu) maris it per ora Timavi usque ad initium fontis, hoc est usque ad montem. dnt timavus autem in hystria st inter aquileiam et tergestum. P || amant poetarum historiae B amant poetae rem historiae carmini suo || L (carminis fuisse videtur, o in suo l)

historiae carmini suo coniungere. Varro enim dicit hunc fluvium ab incolis mare nominari. PRORUPTVM id est effusum fluens. et melius 'proruptum', quam 'praeruptum' legere. bene autem definit, quid est largus fons? solutum mare. PELAGO aquarum abundantia. 5 PREMIT populatur, vastat. sane multi 'it mare proruptum' et 'pelago premit arva sonanti' hoc intellegi volunt, quod tanta est in illis locis accessa quae dicitur maris, ut per ora Timari, id est usque ad initium fontis mare ascendat. unde ait 'it mare proruptum et pelago p. a.', id est (ut) aqua maris premat arva, hoc est litora vicina 10 cooperiat. constat autem et in illo loco accessam maris usque ad montem pervenire et per omne litus Venetiarum mare certis horis et accedere per infinitum et recedere. Timavus autem in Histria est inter Aquileiam et Tergestum.

247. HIC TAMEN hoc est etiam in loco difficili. HIC *pro 15 illic.* VRBEM PATAVI hoc est Patavium. Patavium autem dictum vel a Padi vicinitate, quasi Padavium, vel ἀπὸ τοῦ πέτασθαι, quod captato augurio dicitur condita, vel quod avem telo petisse dicitur et eo loco condidisse civitatem. alii a palude Patina, quae vicina civitati fuisse dicitur, Patavium dictam putant. sane 'Patavi' minorem 20 nominativo genetivum fecit, cum genetivus numquam pauciores syllabas nominativo suo habere debeat; Patavium enim Pataviū facit. SEDES- QVE LOCAVIT ex votis suis facit invidiam, dicens id concessum Antenori, quod ipsa desiderat.

248. ET GENTI NOMEN DEDIT hoc est, quod ne victori quidem 25 concedetur Aeneae: quod scimus a Iunone esse perfectum, contra quam oblique loquitur propter considerationem mariti. hi autem primis temporibus ab Antenore dicti sunt Antenoridae. ipsum vero quidam dicunt † haec ora se appellasse. aut certe 'nomen' nobilitatem

1 contingere II || 2 Proruptum autem P proruptum aut idem C (aut idē i. e., autem id est non recte interpretatus videtur Daniel) || effusum. fluens M. effusum, effluens coni. F. Schoellius || 3 melius est L || praeruptum] proruptum K || legere om. P. fortasse legitur || definit LM || 4 quid] quia B || solutum] proruptum B || 5 promptum C || 7 maris Masvicius: mare C || 8 ascendat Commelinus: ascendit C || 9 ut aqua scripsi: aqua C || 10 accessam Salmasius exerce. Plin. p. 204: accessa C || 14 ad v. 247 Patavi] genitivus tracta i. Patavium autem dictum vel a Padi vicinitate vel sicut supra dictum est. alii a palude patina quae vicina civitatis est. P || hic pro illic TAMEN hoc est C || 16 ἀπο τοῦ πέτασθαι BLM ἀπο τοῦ πέτασθαι K ἀπὸ τοῦ πέτασθαι C ἀπο τοῦ πέτασθαι H quasi Petavium add. Masvicius. nescio unde. || 17 avem] autem BK || dicitur] †. antenor superscr. l || 24 ne K: nec BLHM || 25 conceditur B concederetur C* et impressa exemplaria pleraque, unus quantum scio Fabricius conceditur dedit. || profectum, sicut in XII. ait nunc Troas fieri iubeas Teucrosque vocari. Et Iuppiter ait commixti corpore tantum. contra quae oblique C (profectum receperunt Commel. Masv. Burn.) || 26 mariti, ut ait ne vetus indigenas nomen mutare Latinos, non Troas fieri iubeas D || 28 haec ora se] Hec tiora se Commelinus. mihi in archetypo haec e Servio ad 248 adscripta fuisse

vel dignitatem, ut et nos aliquod nomenque decusque gessimus.

ARMAQVE FIXIT TROIA hoc est, securus est, quia solent missi militia sive gladiatura quibuslibet templis arma suspendere, ut Horatius Veianius armis Herculis ad postem fixis et Danaïs de poste refixum. *ARMAQVE FIXIT quasi non necessaria consecravit; *figere* 5 enim consecrare hic debemus accipere, ut postibus adversis *figo*.*

249. COMPOSTVS pro compositus. syncope est; detraxit enim de medio syllabam, ut et pocula porgite dextris.

250. NOS TVA PROGENIES sic loquitur quasi una sit de Troianis; nam aliter sensus non procedit. quod autem dixit 'tua progenies', epexegetis est, ut ast ego quae divum incedo regina.

NOS TVA PROGENIES] quasi patitur et ipsa quod et filius. et bene 'tua progenies' propter Antenorem. ADNVS quia nutu semper promittit aliquid Iuppiter, ut annuit et totum nutu tremefecit Olympum.

ANNVS licet ipsa dea sit, tamen sub persona Aeneae se posuit. 15

251. NAVIBVS AMISSIS cur, cum una navis perierit, ait 'navibus'? aut invidiose dixit et exaggerat, aut quia adhuc aliae desunt, aut quia eas non perisse ignorat Aeneas. INFANDVM pro infande posuit, ut in VI. miserum septena quotannis. item torvumque repente clamat pro torve. et est figura, quae fit quotiens nomen pro ad- 20 verbio ponitur; magis autem poetica est, in prosa aut rara aut numquam. tamen hoc loco 'infandum' potest esse etiam interiectio dolentis. VNIVS hic produxit paenultimam. VNIVS] cautius, quam si dixisset Iunonis.

1 et nos] A. II 89 || 3 Horatius] ep. l 1, 4 || 4 Danaïs] A. V 360 || 6 postibus] A. III 287 || 8 et pocula] A. VIII 274 || 11 ast ego] A. I 46 || 17 adnuat] A. IX 105 || 19 miserum] A. VI 21 || torvumque] A. VII 399 || 20 et est figura e. q. s.] cf. Servii [Sergii] comm. in Don. p. 438, 35 K.

videntur: ipsum quidam dicunt Antenoridas appellasse || 1 gessimus. ARMAQVE FIXIT non necessaria quasi . . . adversis figo. et hoc significat securus est quia solent C et hoc significat *delevi*. || 2 missi BC: amissi KHMl amissa L || 3 gladiatores a quibuslibet B || 4 ueranius B ueianius K ueianus M || armas KL arma Ml || fixit LHM fixitum B || 7 ad v. 249 Compostus] pro compositus syncope est P || COMPOSTVS K || 9 ad v. 250 Nos tua progenies] sic loquitur . . . Troianis. quasi patitur et ipsa quod et filius. et bene tua progenies propter Antenorem. est autem epexegetis, ut 'ast ego quae diuum incedo regina'. Annuit] licet ipsa dea sit, tamen sub persona Aeneae se posuit. bene autem annuit quia . . . Iuppiter P. consentit C, nisi quod nam . . . procedit aut post Troianis addit, patitur praebet, ut annuit . . . Olympum post Iuppiter addit. || unus L || 10 alter K || 11 epexegetis libri || 13 ANNVS BL ADNVS K || 16 ad v. 251 Navibus amissis] cur cum una navis perierit haec dixit? invidiose dixit et exaggerat. Infandum] pro infande posuit. torvumque . . . torve. nomen pro adverbio. hoc loco . . . dolentis. P || 18 non perisse scripsi: perisse non C || 19 ut in VI. mutabili LHM. alia scriptura fuisse videtur ut alibi. cf. adn. crit. ad p. 73, 15 || 23 VNIVS cautius quam si dixisset Iunonis et hic unius produxit penultimam C

252. PRODIMVR multa quidem hic sermo significat, sed modo porro damur, scilicet ab Italia. et sciendum est omnium auctorum esse consuetudinem res dubie positas in sequentibus explanare et plenius dicere, ut hoc loco; nam quid est 'prodimur', ostendit dicens
 5 'atque Italis longe disiungimur oris'. *LONGE maxime; non enim longe erant ab Italia, cum tempestate disiecti sunt.*

253. HIC id est talis, ut hunc ego te Euryale aspicio, id est talem. *PIETATIS superius 'in te committere' ait, ut peccato Aeneam et Troianos excuset; hic plus addit: non solum eos non esse*
 10 *malos, sed etiam pios esse.* HONOS cum secundum artem dicamus honor arbor lepor, plerumque poetae r in s mutant causa metri; os enim longa est, or brevis. hoc quidem habet ratio: sed ecce in hoc loco etiam sine metri necessitate 'honos' dixit. item Sallustius paene ubique 'labos' posuit, quem nulla necessitas coegit. me-
 15 lius tamen est servire regulae. SIC NOS IN SCEPTRA REPONIS *'sic', hoc est per naufragia.* 'in sceptras' aut ad imperia reservas, aut certe antiqua est licentia communium praepositionum. *IN SCEPTRA REPONIS id est restituis in regna quae amisimus.*

254. OLLI modo 'tunc' propter sequentia. pronomen enim non
 20 debet poni cum nomine, sed pro ipso nomine, et nullus dicit 'illi natae'. alias tamen 'olli' illi significat, ut olli dura quies ocu-
 los et ferreus urget somnus. SYBRIDENS laetum ostendit Iovem et talem qualis esse solet cum facit serenum; poetarum enim est elementorum habitum dare numinibus, ut supra de Neptuno
 25 dictum est. *Ennius Iuppiter hic risit tempestatesque serenae riserunt omnes risu Iovis omnipotentis. aut certe risit intel-*

7 hunc ego] A. IX 479 || 21 olli] A. X 745 || 25 Ennius] annal. rel. 445 sq. Vahl.

1 ad v. 252 Prodimur] multa quidem hic sermo . . . Italia prohibemur. P || 2 Italia prohibemur C* || 3 ut res HM ////res L || ut res dubie positas planius in sequentibus dicant ut hoc loco sequitur atque italis disiungimur oris BC || 7 ad v. 253 Hic] id est talis . . . aspicio. Pietatis] hic ostendit Troianos non solum non malos, sed etiam pios. Honos] . . . brevis. sed hic sine metri necessitate posuit. honos autem honoris (honotis) facit, sicut arbor lepos labos. alii duos nominatiuos dicunt et unum genitivum, ut honor et honos honoris faciunt, sed honos secundum regulam antiquorum. In sceptras reponis] id est restituis in regna quae amisimus. Sic] hoc est per naufragia. P || 11 laeor L (labor l) laeor H || 12 ecce om. LH || 14 lobos K || coegit HC*: cogit BKLIM || 15 SIC NOS IN SCEPTRA REPONIS in sceptras (in sceptras om. B) aut ad imperia reservas. sic hoc est per naufragia. aut (at K) certe antiqua est . . . praepositionum libri, nisi quod In sceptras pro ad sceptras ante sic nos add. M, in sceptras pro in sceptris post praepositionum add. l. in marg. || 19 ad v. 254 Olli] modo tunc . . . urget P || 20 et nullus KC*P: nullus enim BLHM || 21 illi ante significat om. PH || 23 serenum] risus enim ex laetitia oritur add. C || 26 aut certe risit scripsi: aut ceteri sit C

gens Iunonis dolos oblique accusari a Venere, ut est 'quae te, genitor, sententia verit' et 'unius ob iram prodimur', sicut alibi atque dolis risit Cytheraea repertis.

255. *VULTU QVO CAELVM ostendit sicut dictum est, cur subriserit Iuppiter.* SERENAT hoc verbum de his est, quae carent prima 5 positione: quod fit in his quae in nostra non sunt potestate, ut tonò, fulmino, pluo. haec enim non possumus dicere, nisi forte persona inducatur eius qui potest, ut si tale aliquid Iuppiter dicat.

256. OSCVLA LIBAVIT leviter tetigit. et sciendum osculum religionis esse, savium voluptatis, *quavis quidam osculum filiis dari, 10 uxori basium, scorto savium dicant. sane multi nolunt ita intellegi, ut summum osculum filiae dederit, id est non pressum, sed summa labella contingens, sed ita aiunt: tum hilaris Iuppiter vultus natae libavit, id est contigit, scilicet ut nos solemus cum blandimentis quibusdam sinistram maxillam contingere liberorum ac deinde ad os nostrum 15 dextram referre. ergo 'libavit' merito, quia partem vultus, non totos contigerat, ut 'oscula' dixerit quasi minora et teneriora filiae ora, ut ora diminutive oscula; nam ora vultus dici, ut intentique ora tenebant et sic ora ferebat. ipse diminutive oscula dixit minores et teneros vultus summaque per galeam delibans oscula fatur.* 20

257. PARCE METV quotiens in causis arguimur, ante nos purgare debemus et sic ad actionem descendere: quod et hoc loco Iuppiter facit; ante enim obiecta purgat et sic venit ad promissionem. et est 'parce metu' elocutio usualis, id est dimitte metum, quomodo dicimus parce verbis, parce iniuriis. *alii 'metu' pro metui 25 accipiunt, ablativum pro dativo; aut certe ideo metum aufert, ut animo securiore possit audire, ut alibi solvite corde metum, Teucri.*

CYTHEREA omnia quae apud Graecos *εὐ* diphthongon habent apud Latinos in *e* productum convertuntur, ut *Κυθήρεια* Cytherea, *Αἰνείας* Aeneas, *Μήδεια* Medea. omnia autem quae dicit Iuppiter ad solu- 30

2 atque] A. IV 128 || 9 et sciendum e. q. s.] cf. Don. ad Ter. eun. III 1, 3. Isid. diff. verb. 398 || 18 intentique] A. II 1 || 19 sic ora] A. III 490 || 20 summaque] A. XII 434 || 27 solvite] A. I 562

1 dolos scripsi: dolor C dolorem vulgo || 4 ad v. 255 Vultu serenat] caret prima positione . . . dicere nisi tale aliter ut Iuppiter dicat. P || 7 fulmino om. P || pluo] fluo M verba quae prima positione carent add. H || 8 induatur B || 9 ad v. 256 Oscula libavit natae] leviter tetigit. P || 10 voluptatis, ut alibi ait (XII 434) summaque per galeam delibans oscula et Terentius (eun. III 2, 2) o Thais, meum savium D || 11 suavium C || 17 ut ora] malim et ora || 21 ad v. 257 Parce metu] elocutio usualis . . . iniuriis. Cytherea] omnia . . . Aeneas. Ma- nent immota] quia . . . uertit. Tuorum] Troianorum. P || 24 demite metu P || 29 productam L || κυτήρεια B κυεορεια K κυερερεια H κυθήρεια M || αἰνείας K AENEIAS L aineiae H aeneias M || 30 μέλεια BLM meaeia H Μηδεια Medea om. K || salutationem B

tionem pertinent antedictorum. nunc dicit 'parce metu', quia superius dixerat 'tristior'; 'manent inmota', quia dixerat 'quae te genitor sententia vertit?' et simul per transitum dogma Stoicorum ostendit, nulla ratione posse fata mutari. *sane seruat et hic ordinem sicut* 5 *in Aeoli oratione, ut statim promittat quod praestaturus est, ne auditor sit expectatione suspensus.* TVORVM vel Troianorum vel Romanorum.

258. FATA TIBI non propter te; fati enim inmutabilis ratio est. sed aut vacat 'tibi', ut qui mihi accubantes in conviviiis, aut 10 certe tuta tibi sunt fata, non tamen propter te. CERNES VRBEM aut Romam significat, quia cum proprietatem detrahimus, quod magnum est significamus, ut si dicas 'legi oratorem' nec addas quem, intellego Ciceronem; et ne longa sit expectatio, adiecit 'et promissa Lavini moenia': aut certe detrahe 'et', sicut multi, et epexegesi 15 facis 'cernes urbem', id est 'promissa Lavini moenia'. *videtur autem figurate dictum 'urbem' et 'moenia', quia diversis idem significavit.*

259. SVBLIMEMQVE FERES AD SIDERA CAELI propter illud 'caeli quibus adnuis arcem'. Aeneas enim secundum quosdam in Numicum cecidit fluvium, secundum Ovidium in caelum raptus est, appel- 20 latus tamen est Iuppiter indiges. *Aeneas enim post errores VII. annorum cum ad Italiam pervenisset et, sicut historia habet, cognito quod Veneris filius, Troia profugus fatis iuvantibus ad Italiam venisset, ab Latino susceptus esset, filiam eius Laviniam duxit uxorem: quo dolore Turnus rex Rutulorum, qui ante Laviniam sperabat uxorem, et* 25 *Latino et Aeneae bellum indixit. sed primo proelio Latinus est interceptus, secundo vero Aeneas Turnum occidit. ipse vero ut quidam dicunt cum Mezentium, ut quidam vero Messapum fugeret, in Numicum fluvium cecidit, ut vero Ovidius refert in caelum raptus est, cuius*

3 et simul e. q. s.] cf. comm. Luc. II 306 || 5 in Aeoli or.] A. I 76 || 9 qui mihi] Cic. in Cat. II 5, 10 || 19 Ovidium] metam. XIV 581 sqq.

5 Aeoli *F. Schoellius*: templi *C* cf. ad. *A.* I 562 || 8 ad v. 258 Fata urbem] alii dicunt Romam vel ipsum Lauinium. multi et epexegesi faciunt. Cernes urbem] id est promissa Lavinii moenia. videtur autem figurate dictum urbem et moenia, quia diversis idem significavit. *P* || 9 aut vacat . . . in conviviiis *om.* *K* || ut . . . in conviviiis *om.* *B* || 12 quemquam *L* || 17 ad v. 259 Sublimemque ferēs ad sidera caeli] Aeneas enim post errores VII annorum cum ad Italiam pervenisset (pervenissent), Turnus rex Rutulorum causa Laviniae Latino Aeneaeque bellum indixit . . . cuius corpus cum post nictos (victus) Rutulos (rutulis) et (*om.*) Mezentium (mezentio) Ascanius quaesisset (quaesiuit) et non inuenisset, in deorum numerum credidit relatum. *P* || propter illud . . . Iuppiter indiges *om.* *C** || 18 enim *om.* *LHM* || 19 appellatus est tamen *II* appellatusque est *BM* || 20 indiges] ./. a diis genitus vel inter deos agens *superscr.* *I* in deos gens acta *superscr.* *m* || 23 et ab Latino *C.* et *delevi* || 27 mesapum *C*P* || 28 obidius *P* liuins *C*

corpus cum victis a se Rutulis et Mezentio Aescanius requisitum non invenisset, in deorum numerum credidit relatum. itaque ei templum condidit et Iovem Indigetem appellavit. bene autem addidit 'feres', ut gratius esset quod per ipsam fieret.

260. MAGNANIMVM magnus et parvus quoniam mensurae sunt, ⁵ ad animum non nisi *καταχρηστικῶς* adhibentur. *et bene hoc addidit, quasi dicat, quem tu miserum dicis, nos magnanimum, summum.*
NEQVE ME S. V. ad illud 'quae te, genitor, sententia vertit'.

261. HIC id est Aeneas. et est ordo 'hic bellum ingens geret Italia'. alii 'hic' pro 'post haec quae dixi' accipiunt, ut sit loci ad- ¹⁰ verbium pro temporis. TIBI FAVOR ENIM hoc loco excusat quæstionem futuram, quasi Veneri dolenti quae vera sunt dicat, sed aliter loquatur cunctis praesentibus dis: dicet enim in decimo abnueram bello Italiam concurrere Tencris. QVANDO siquidem, *quoniam.* REMORDET sollicitat. Terentius par pari re- ¹⁵ fert, quod eam remordeat.

262. ARCANA secreta. unde et arca et arx dictae, quasi res secretae.

263. ITALIA in Italia, et detraxit praepositionem more suo. sic et illo loco non Libyae, non ante Tyro; despectus Hiar- ²⁰ bas id est in Tyro. nam si adverbialiter vellet, Tyri diceret. POPVLOSQVE FEROCES CONTVNDET incougruum fuerat in consolatione bella praedicere: ob hoc ergo etiam victoriam pollicetur.

264. MORESQUE VIRIS ET MOENIA PONET hystero proteron in sensu; ante enim civitas, post iura conduntur. leges autem etiam ²⁵ mores dici non dubium est.

265. TERTIA DVM LATIO REGNANTEM VIDERIT AESTAS rhetorice,

13 abnueram] A. X 8 || 14 QVANDO quoniam] Don. ad Ter. Andr. III 2, 7 || 15 Terentius] eun. III 1, 55 'par pro pari referto, quod eam mordeat'. || 17 unde et . . . secretae] exscr. Isid. or. XI 1, 73. cf. XV 14, 5 et XX 9, 2. diff. verb. 9 || 20 non Libyae] A. IV 36

5 ad v. 260 Magnanimum] magnus . . . adhibentur. P || 6 catacresticos BLHM catachresticos K || 9 ad v. 261 Hic] id est talis . . . pro temporis. Quando] siquidem quoniam. Remordet] sollicitat. P || 10 hic] hi P ibi Daniel || 12 quasi] quare Masvicius || dicat et ideo tibi quod multi (lege nulli) alii id est tibi soli. nam aliter loquitur C || sed] et BMl || 13 loquetur K loquitur M || dicit BL || 17 ad v. 262 Arcana] secreta. unde et arca et ara (arx C*) dicta quasi res secreta, a qua omnes arceantur. PC* || arx BL: ara K ars H arx M || dictae L: dicta B K H M || res om. K || 18 secreta K || 19 ad v. 263 Italia] detraxit praepositionem . . . diceret. P || 20 dispexit B dispectus L || 22 consolatione] dolenti addunt C* l in marg., m supr. vers. || 23 ergo om LH (suppl. l) || 24 ad v. 264 Moresque viris et moenia ponet] hystero proteron . . . dubium est. P || 25 autem om. BP || 27 ad v. 265 Dum] autem pro donec . . . dicitur. P

ne breve esset si triennium diceret, tempora divisit in species. ordo autem est longissimus, nam aliter non procedit, 'sublimemque feres ad sidera caeli magnanimum Aeneam, tertia dum Latio regnantem viderit aestas'. ergo videtur sic tacite mortem Aeneae
 5 significasse. 'dum' autem pro donec, ut dum conderet urbem, id est donec. quidam ideo bis annos ternos memorasse tradunt, ut tres annos solum Aeneam regnaturum significaret, quod cum Latino alios tres annos regnasse dicitur.

267. AT PVER ASCANIVS prudenter exitum Aeneae et ostendit
 10 et tacuit dicendo filium postea regnaturum. aut quia maior cura Veneri de nepote ut in X. liceat superesse nepotem et iterum ibi hunc tegere. CVI NVNC COGNOMEN IVLO ADDITVR secundum Catonem historiae hoc habet fides: Aeneam cum patre ad Italiam venisse et propter invasos agros contra Latinum Turnumque pugnasse,
 15 in quo proelio periit Latinus. Turnum postea ad Mezentium confugisse eiusque fretum auxilio bella renovasse, quibus Aeneas Turnusque pariter rapti sunt. migrasse postea in Ascanium et Mezentium bella, sed eos singulari certamine dimicasse. et occiso Mezentio Ascanium sicut L. Caesar scribit Iulum coeptum vocari, vel
 20 quasi ἰοβόλον, id est sagittandi peritum, vel a prima barbae lanugine quam ἰούλον Graeci dicunt, quae ei tempore victoriae naseebatur. sciendum est autem hunc primo Ascanium dictum a Phrygiae flumine Ascanio, ut est transque sonantem Ascanium; deinde illum dictum a rege Ilo, unde et Ilium, postea Iulum occiso Me-
 25 zentio: de quibus nominibus hoc loco dicit 'at puer Ascanius cui nunc cognomen Iulo additur, illus erat'. ab hac autem historia ita discedit Vergilius, ut aliquibus locis ostendat, non se per ignorantiam, sed per artem poeticam hoc fecisse, ut illo loco quo magis Italia mecum laetere reperta: ecce ἀμφιβολικῶς dixit, ostendit
 30 tamen Anchisen ad Italiam pervenisse. sic autem omnia contra

5 dum] A. 1 5 || 11 liceat] A. X 47 || 12 secundum Catonem] orig. rel. 1
 10 lord. I 9 Pet. || 23 transque] georg. III 269 || 28 quo magis] A. VI 718

7 aeneae P || 9 ad v. 267 Cui nunc cognomen Iulo additur] postquam autem singulari certamine Ascanius Mezentium occidit, sicut L. Caesar scribit, Iulum coeptum vocari dicunt vel quasi iuulon id est sagittandi peritum vel a prima barbae lanugine quam ἰούλον (¹⁰ yox) Graeci vocant, quae ei tempore victoriae nasebatur. cognomen autem Iulo . . . diceret, sed magis . . . ducit. P || 12 ADDITVR licet superius historia sit narrata tamen etiam secundum Catonem C || 13 tatonem K || cum patre] patrem B || 14 pervenisse M || 15 perit A L M || 20 ἰοβόλον F. Schoellius: iuulon P Iulon C || 21 ἰούλον C || 22 autem est B M || 23 est om. LH (suppl. l) utem K utramque (pro ut est transque) B || 24 illum] illum K ilium M || Iulum] Iulo B iulium K iulium L (corr. l) ||
 27 se non L || 29 amphibolicos libri

hanc historiam ficta sunt, ut illud ubi dicitur Aeneas vidisse Carthaginem, cum eam constet ante LXX. annos urbis Romae conditam. inter excidium vero Troiae et ortum urbis Romae anni inveniuntur CCCXL. COGNOMEN IVLO si proprie loqueretur, agnomen diceret, non cognomen, sed magis ad familiam respexit, quia omnis gens Iulia inde originem ducit. dicimus autem et nomen mihi est Cicero, ut Heeyra est huic nomen fabulae, et Ciceronis, ut Sallustius cui nomen oblivionis condiderant, et Ciceroni, ut cui Remulo cognomen erat, et Ciceronem, ut Aeneadasque meo nomen de nomine fingo. melius tamen est dativo uti. 10

268. *ILVS ERAT* deest 'qui', debuit autem dicere 'qui Ilius erat'.

ILIA pro Iliensis, ut Plautus Hector Ilius pro Iliensis. et Amphitryo, natus Argis-ex Argo patre id est Argivo.

269. *TRIGINTA* vel quod XXX. tantum annos regnavit, vel quod Cato ait, XXX. annis expletis eum Albam condidisse. 15

MAGNOS ORBES tria sunt genera annorum: aut enim lunaris annus est XXX. dierum, aut solstitialis XII. mensum, aut secundum Tullium magnus, qui tenet XIIIDCCCCLIIII. annos, ut in Hortensio horum annorum quos in fastis habemus magnus XIIIDCCCCLIIII. amplectitur. hoc ergo loco magnum dixit comparatione lunaris, 20 et alibi interea magnum sol circumvolvitur annum. annus autem dictus quasi anus, id est anulus, quod in se redeat, ut est atque in se sua per vestigia volvitur annus, vel ἀπὸ τοῦ

7 Heeyra] Ter. hec. prol. 1 || 8 Sallustius] hist. fragm. I 75 Kritz. || 9 cui Remulo] A. IX 590 || Aeneadasque] A. III 18 || 12 Amphitryo] Plautus Amphitr. prol. 98 || 15 Cato] orig. rel. I 13 et ap. Iord. et ap. Pet. || 16 tria sunt genera e. q. s.] exscr. Isid. or. V 36, 1—3 || 18 in Hortensio] fragm. 26 Or. || 21 interea] A. III 284 || 23 atque] georg. II 402

1 facta KM || illud aeneam uidisse B || ubi dixit aeneam uidisse M || 2 eam om. B || LX K || condita B || 4 CCCLX H CCCXL L, sed XL in ras. ||

5 ad familiam Iliam L || 6 dicit K || 7 hequira B hetyira K he//cyra L haecysa H ecyra M || 8 obliuio H || considerant L (corr. l) || 9 remulo LH: romulo reliqui || 11 ad v. 268 Ilius erat] deest qui . . . Iliensis. P || 12 pro Iliensis] pro Iliensibus C* Daniel || Hector Ilius C*: hectoribus P || hiliensis P || Amphitryo C || 14 ad v. 269 Triginta] vel quod . . . condidisse. Magnos] dixit comparatione lunaris anni, qui est XXX dierum, ut alibi . . . annum. P || vel om. C* || 15 Albam C*: alba P || 16 aut enim] antem K || 17 mensum B: mensium L mensuum KHM || 18 XIIIDCCCCLIIII M: XLIDLIH B XIIIDLIH KH XIIID.L.III L (milia superscr. l) duodecim milia nongentos quinquaginta quatuor C cf. ad Aen. III 284 || 19 iidem hoc loco numeri in libris qui supra || 20 amplectetur L complectitur libri Taciti dial. 16 || lunaris] quae addit P anni qui est XXX dierum non recepi, etsi in C ea desse Scioppius non adnotavit; e Servio enim petita sunt. || 21 et] ut BMl || 22 anus] annuus B cf. ad Aen. V 46 || id est] unde et C || 23 ἀπὸ τοῦ ἀνανεοῦστέ BM ποτὶ φανεοῦσθαι K ἀπὸ τοῦ ἀντοῖσθαι L ἀπὸ ἀνεοῖσθαι H

ἀνανεοῦσθαι, id est ab innovatione. VOLVENDIS volubilibus *vel quia voluntur*, ut supra.

270. A SEDE LAVINI TRANSFERET verum est: vitans enim novercalem invidiam, *quod timore Ascanii Lavinia post Aeneae morte* 5 *tem ad Tyrrhum paternum pastorem grvida confugit ad silvas, num ibi etiam Silvium peperisse dicitur*, deseruit Lavinium et Albam Longam condidit dictam ab omine albae porcae repertae vel situ civitatis. *ad quam cum de Lavinio dii Penates translati nocte proxima Lavinium redissent, atque eos denuo Albam Ascanius transtulisset, et* 10 *illi iterum redissent Lavinium, eos manere passus est, datis qui sacris praessent agroque eis adsignato, quo se alerent.* VI modo virtute, nam multa significat. VI modo virtute τῇ δυνάμει, alibi τῇ βίᾳ, *ut est auro vi potitur, alias pro magna copia. Cicero in deorum natura infinitamque vim marmoris, Sallustius magna vis homi-* 15 *num convenerat agris pulsa aut civitate eiecta. et est sermo diversa significans, prout se locus obtulerit.*

272. HINC IAM praeterea. si autem 'hic iam', in hoc scilicet loco. TER CENTVM quomodo trecentos annos dicit, cum eam 20 quadringentis regnasse constet sub Albanis regibus? sed cum praescriptione ait 'tercentum', scilicet usque ad ortum urbis Romae; ait namque 'donec regina sacerdos Marte gravis'. et constat in regno Romuli et Numae et Tulli Hostilii qui evertit Albam centum annos, quibus pariter Roma et Alba regnarunt, esse consumptos.

TOTOS id est sine intermissione. REGNABITVR impersonalibus 25 *usus est, quia de multis dicit, ut usque adeo turbatur agris.*

6 et Albam Longam e. q. s.] cf. Isid. or. XV 1, 53 || 13 auro] A. III-55 || Cicero in deor. nat.] II 39, 98 || 14 Sallustius] hist. fragm. I 49 Kritz. || 25 usque adeo] buc. I 12

3 ad v. 270 A sede Lauini transferet] verum est ... invidiam, quod timore ... siluas ibique Siluium peperit, deseruit Lavinium et Albam condidit ab omine porcae albae. P || 5 Tyrrhum scripsi: Tyrum P cf. Serv. ad Aen. VI 760 et Verg. Aen. VII 485 || 6 Longam et 7 dictam om. C* || 7 ab omine ... civitatis] ab homine situque K || portae albae omisso repertae C* || vel situ civitatis] vel prolixitate collis C ex Isidoro || et situ malim || 12 VI modo ... βίᾳ F. Schoellius: modo nirtute τῇν δύναντων alibi τῇν βίαν C || 17 ad v. 272 Ter centum] quomodo trecentos (tricentos) annos dicit, cum eam quadringentos constet sub Albanis regibus regnasse. sed cum praescriptione hoc dicit. tercentum enim usque ad ortum urbis Romae accipiamus. ait enim 'donec regina sacerdos. in regno enim Romuli et Numae et Tulli Hostilii (Tullii et Hostilii) qui evertit Albam centum aunos esse consumptos. Totos] id est sine fine. Regnabitur] impersonalibus usus est, quia de multis dicit. P || 19 quadringentis evanuit in K CCCC L (tos superscr. l) || regibus om. K || praescriptione] superscr. exclusionem l indeterminatorem m || 21 que ... Numae om. K || 22 tullii K: tullii BLHM || ostilii K || 23 rome L (roma l) romae H || albe L (alba l)

273. GENTE SVB HECTOREA id est Troiana. sed debuit dicere 'Aeneia'. diximus superius nomina poetas ex vicino usurpare. *sed quidam reprehendunt, quod 'Hectorca' et non 'Aeneia'. mos est poetis nomina ex vicinis usurpare, quia coniunctus genere Hectori Ascanius, ut est et pater Aeneas, et avunculus excitat Hector. alii tradunt, cum Hectoris progenies nulla in Italia fuerit, ideo 'sub Hectorca' positum, ut significaret sub forti, ut in quinto Hectorei socii. sed ex aliis rebus alia dat nomina, ut pios Aeneadas appellavit, ut timidos Phrygas, ut nobiles Dardanidas, ut periuros Laomedontiadas. ceterum ubi veram originem significat domus Assaraci ponit, ex quo* 10 *Capys, ex Capy Anchises, ex Anchise Aeneas.* DONEC REGINA SACERDOS historia hoc habet. Amulius et Numitor fratres fuerunt. Amulius fratrem imperio pepulit et filium eius necavit, filiam vero Iliam Vestae sacerdotem fecit, ut spem subolis auferret, a qua se puniri posse cognoverat. hanc ut multi dicunt Mars compressit, 15 unde nati sunt Remus et Romus, quos cum matre Amulius praecipitari iussit in Tiberim. tum ut quidam dicunt Iliam sibi Anien fecit uxorem, ut alii inter quos Horatius, Tiberis: unde ait uxori^{us} amnis. pueri vero expositi ad vicinam ripam sunt. hos Faustus repperit pastor, cuius uxor erat nuper meretrix Acca 20

5 et pater | A. III 343 || 7 in quinto | 190 || 10 domus | A. I 284 || 12 Amulius e. q. s.] exscr. mythogr. I 30 || 18 Horatius] carm. I 2, 19

1 sed debuit dicere . . . ex vicino usurpare om. C || 2 ex vicini non usurpare K a vicino usurpare M || 8 sed ex aliis rebus alia dat nomina ut pios Aeneadas appellavit scripsi: sed et aliis rebus alia dant nomina ut pios Aeneadas appellari C cf. Serv. ad Aen. I 468 || 11 ad v. 273 Donec regina sacerdos] historia hoc habet. Amulius et Numitor fratres fuerunt, filii Procae (prochae P). Amulius autem fratrem pepulit regno et filium eius necavit (regnauit P), filiam quoque eius Iliam Vestae sacerdotem fecit, ut spem sobolis (soboli P) auferret, a qua se puniri (punire P) posse cognoverat. haec cum peteret aquas ad sacra repentino occurso lupi turbata refugit in speluncam, in qua a Marte compressa est, unde nati sunt Remus et Romulus. sed Amulius (Arulius C) timens, ne (fort. ne cum) de stirpe fratris Numitoris aliquid procreatum adoleuisset (aboleuisset P) auum forsitan iudicaret, pueros cum matre praecipitari iussit in Tiberim. hanc ut quidam dicunt Iliam (Iliam om. P) sibi Anien fecit uxorem, ut alii (ut alii om. P) inter quos Horatius, Tiberis, unde est uxori^{us} amnis. pueri vero expositi ad vicinam ripam delati sunt, ad quos uagientes lupa de vicinis montibus uenit et ubera praestitit (praestetit P). sed cum eos Faustus pastor eius loci animaduertisset nutrirⁱ a fera et picum parramque circumuolitare, suspicatus diuinae originis sobolem ad Accam Laurentiam uxorem quae ante meretrix (meritrix P) fuerat pueros detulit, quae susceptos (eos P) aluit. CP. quae apud Seruium secuntur hi postea . . . in tutela esse Martis ea integra habet C, ita contracta, ut et a Romi nomine . . . diminutione et et constat hoc animal in tutela esse Martis desint, P || 12 duo fratres M ||

13 filios L (filium l) || 14 sobolis BHM || 16 romulus B romu^s////// M (s a m. sec.) || 17 Iliam] aliam K || Anien] amnis B || 18 unde ait] unde est KI, om. M || 20 cui BMl

Larentia, quae susceptos aluit pueros. hi postea avum suum Numitorem occiso Amulio in regna revocarunt. quibus dum cum eo angustum Albae videretur imperium, recesserunt et captatis auguriis urbem condiderunt. sed Remus prior sex vultures vidit, Romus postea
 5 duodecim: quae res bellum creavit. in quo extinctus est Remus, et a Romi nomine Romani appellati. ut autem pro Romo Romulus diceretur, blandimenti genere factum est, quod gaudet diminutione. quod autem a lupa dicuntur alti, fabulosum figmentum est ad celandam auctorum Romani generis turpitudinem. nec incongrue
 10 fictum est; nam et meretrices lupas vocamus, unde et lupanaria. et constat hoc animal in tutela esse Martis. *sed de origine et conditore urbis diversa a diversis traduntur. Clinias refert Telemachi filiam Romen nomine Aeneae nuptam fuisse, ex cuius vocabulo Romam appellatam.* * dicit Latinum ex Vluxe et Circe editum de nomine sororis suae mortuae Romen civitatem appellasse. Ateius adserit Romam
 15 ante adventum Euandri diu Valentiam vocitatum, sed post graeco nomine Romen vocitatum. alii a filia Euandri ita dictam, alii a satidica, quae praedixisset Euandro his eum locis oportere considerare. Heraclides ait Romen, nobilem captivam Troianam huc appulisse et taedio
 20 maris suasisse eadem, ex cuius nomine urbem vocatam. Eratosthenes Ascanii, Aeneae filii, Romulum parentem urbis refert. Nacivius et Ennius Aeneae ex filia nepotem Romulum conditorem urbis tradunt. Sibylla ita dicit 'Ρώματοι, 'Ρώμον πατῆς. REGINA regis filia. abusive ait more poetico, ut alibi magnum reginae sed enim
 25 miseratus amorem, id est regis filiae Pasiphaes. SACERDOS quia ab Amulio Vestae virgo esse iussa est, ne ei propter edendam subolem facultas esset viro iungi.

274. MARTE GRAVIS gravis, ut non insueta gravis temptabunt pabula fetas.

11 sed de origine e. q. s.] cf. Festus s. v. Romam || 24 magnum] A. VI 28 || 28 non insueta] buc. I 49

1 larentia B rentia L (larentia l) || 2 eo] patre K avo mythogr. || 4 romi
 * romuli
 mu///// (s superser. l) || 6 romi B romi///// L (i a m. sec.) || appellati sunt LHM || 7 blandimenti gratia Stephanus || 8 a om. LII || aleti M sed prima ut videtur manus e in i mutavit. || fabulosum . . . turpitudinem] fabulae hoc celandum auctorem romani generis turpitudinem B fabulae hoc ad celandam auctorum romani generis turpitudinem fingunt C. totum enuntiatum hoc modo contractum in P: sed a lupa ideo dicuntur alti propter turpitudinem || 10 fictum est om. BC*P || et ante meretrices om. C*P || 11 Martis. dicitur autem lupus Marti dicatus ut alibi 'Martius a stabulis rapuit lupus' Fabricius || 14 lacunam a Scioppio indicatam explebat Masvicius addens Cato in originibus || 15 Ateius Masvicius: Adeius C || 21 fortasse filium Romulum || 23 Regina] regis filia . . . Pasiphaes P || 25 pasiphaes H: pasiphae KM pasiphes B phasiphes L (phasiphae l) Ariadnes Masvicius

275. INDE *post, vel deinde, vel tunc, adverbium loci pro temporis.* FVLVO TEGMINE id est pelle lupae, qua utebatur more pastorum. sed hoc multi reprehendunt, cur nutricis tegmine usus sit. qui gemina ratione refutantur: vel falsitate fabulae, vel exemplo Iovis, qui caprae nutricis utitur pelle, *unde Graece αἰγίoxos appellatur.* sane 'tegmine' multi antiquae dictum asserunt, quia tegimentum dici debere affirmant. LAETVS virtute alacer, *vel quia avo regnum reddiderat, vel quia ipse novam urbem et novum condebat imperium.*

276. EXCIPIET GENTEM Remo scilicet interempto, post cuius mortem natam constat pestilentiam: unde consulta oracula dixerunt placandos esse manes fratris extincti; ob quam rem sella curulis cum sceptro et corona et ceteris regni insignibus semper iuxta sancientem aliquid Romulum ponebatur, ut pariter imperare viderentur. unde est Remo cum fratre Quirinus iura dabunt.

277. ROMANOSQVE SVO DE NOMINE DICET perite non ait Romanos. urbis enim illius verum nomen nemo vel in sacris enuntiat. denique tribunus plebei quidam Valerius Soranus, ut ait Varro *et multi alii*, hoc nomen ausus enuntiare, *ut quidam dicunt raptus a senatu et in crucem levatus est, ut alii, metu supplicii fugit et in Sicilia comprehensus a praetore praecepto senatus occisus* est. hoc autem urbis nomen ne Hyginus quidem cum de situ urbis loqueretur expressit.

278. NEC METAS RERVM NEC TEMPORA PONO 'metas' ad terras rettulit, 'tempora' ad annos; Lavinio enim et Albae finem statuit, Romanis tribuit aeternitatem, *quia subiunxit 'imperium sine fine dedi'.*

279. QVIN quinetiam; minus enim est 'etiam'. nam plenum est quinetiam, ut quinetiam hiberno moliris sidere classem.

ASPERA IVNO tolerabilius hoc Iuppiter dicit. ASPERA IVNO] *vel quam tu asperam dicis, vel certe ut et ego fateor.*

14 Remo] A. I 292 || quin etiam] A. IV 309

1 ad v. 275 Inde] post ... pastorum. Laetus] virtute alacer. P || 2 utebantur L uteba//tur H || 3 nutricis suae Amaltheae D || 5 αἰγίoxos scripsi: αἰγιάλος C || 9 ad v. 276 Excipiet gentem] Romulo (sic) scilicet interempto ... iura dabunt. bene Romulum solum ait dissimulans (desimulans) de pericid. P || 11 curulis B currulis L (curulis l) || 13 remulum ponebantur H || 18 quia hoc nomen ausus est enuntiare C || 21 hoc autem urbis nomen C: quod reliqui. illud recepi non quod integrus esset, sed ne lectio impediretur || hycinus B heginus L higinus Ml || quidem] quoque C || 23 ad v. 278 Nec metas rerum nec tempora pono] metas ... annos. P || 24 et Albae finem] triennium Albae trecentos C || instituit B || 25 tribuit om. LH || 28 ASPERA IVNO vel quam tu asperam dicis vel certe ut et ego fateor et tolerabilius ... dicit C || dicit] ut criminaretur uxorem; quia marito magis congruit quam alii add. l in marg., in supr. vers.

280. METV ut supra id metuens. TERRAS CAELVMQVE
FATIGAT alibi absumptae in Teucros vires caelique maris-
que. QVAE MARE N. T. Q. M. C. Q. F. metu scilicet quem de Carthagine
habet, ut supra id metuens, vel metu quo Troianos terret et Venerem.
5 nam dicit 'parce metu Cytherca'. 'mare' autem 't. c. q. f.' alibi
ostendit dicendo absumptae in Teucros vires caelique marisque.
'fatigat' vero pro exercet, sollicitat, commovet.

281. CONSILIA IN MELIVS REFERET quia bello Punico secundo
ut ait Ennius placata Iuno coepit favere Romanis. IN MELIVS] *εἰς
10 τὸ ἡγεῖσθαι. et est Latinior elocutio: Sallustius ad mutandum modo
in melius servitium.* MECVMQVE FOVEBIT id est eadem quae ego
sentiens, eadem quae ego volens, vel ut quidam volunt mecum in Capi-
tolio constituta.

282. GENTEMQVE TOGATAM bene 'gentem', quia et sexus omnis
15 et condicio toga utebatur, sed servi nec colobia nec calceos habebant.
togas autem etiam feminas habuisse, cycladum et recini usus
ostendit. recinus autem dicitur ab eo, quod post tergum reicitur,
quod vulgo maforte dicunt.

283. SIC PLACITVM vel fatis vel mihi; nam impersonale est.
20 LVSTRIS quinquenniis. et bene olympiadibus computat tempora,
quod magis ad Iovem pertinet, quia nondum erant vel Roma vel
consules. lustrum autem dictum, quod post quinquennium una-
quaqueque civitas lustrabatur. unde Romae ambilustrum, quod non
licebat nisi ambos censores post quinquennium lustrare civitatem.
25 AETAS iuxta veteres aetas hic pro tempore posita est, alibi pro modo
annorum, ut est ubi iam firmata virum te fecerit aetas et aetas
Lucinam iustosque pati hymenaeos.

284. DOMVS ASSARACI id est familia Troiana, et est a parte
totum; nam Assaracus Capyn genuit, Capys Anchisen, unde Aeneas,

1 id metuens] A. I 23 || 2 absumptae] A. I 301 || 10 Sallustius] hist.
fragm. inc. 59 Kritz. || 17 recinus e. q. s.] cf. Isid. or. XIX 25, 4 || 20 quin-
quenniis e. q. s.] exser. Isid. or. V 37, 2 || 25 AETAS iuxta veteres e. q. s.] cf.
Isid. or. V 38, 3 || 26 ubi iam] buc. IV 37 || aetas] georg. III 60

1 METV ut supra . . . caelique marisque om. C || 4 terret scripsi: ferret C ||
8 CONSILIA IN MELIVS REFERET εἰς τὸ ἡγεῖσθαι et est . . . servitium: quia bello
Punico secundo . . . Romanis C || 14 ad v. 282 Gentemque togatam] bene gen-
tem . . . maforte dicunt. P || 15 colobia P || caltios K calibos P || habent
K || 16 recini BLHC* ricini KM ricinii l || et recini usus] metricinius P ||
17 ricinus BP ri//cinus K recinus LHC* ricinius Ml || postergum KLH ||
18 maforte B vulgom afortē L (afortē fuisse videtur) || 19 ad v. 283 Sic
placitum] vel fatis . . . pati hymenaeos. P || 20 quinquennio P || 21 erat KL
(t l in ras.) || 23 unde Romae ambilustrum e. q. s.] cf. Mommsen Röm. Staatsr.
II p. 389 || 28 ad v. 284 Domus Assaraci] Troiani. P

auctor Romani generis: ex quibus Mummius, qui Achaiam vicit.
 PTHIAM Achillis patriam. MYCENAS Agamemnonis patriam,
 ut Agamemnoniasque Mycenae.

286. NASCETVR ad illud respondet 'certe hinc Romanos olim'.
 et omnis poetae intentio, ut in qualitate carminis diximus, ad lau- 5
 dem tendit Augusti, sicut et in sexti catalogo et in clipei descri-
 ptione. haec autem Iovis allocutio partim obiecta purgat partim
 aliquid pollicetur. PVLCHRA allusit propter Venerem. TROIANVS
 ac si diceret, etiam Caesar Troianus est. CAESAR hic est, qui
 dictus est Gaius Iulius Caesar. Gaius praenomen est, Iulius ab 10
 Iulo, Caesar vel quod caeso matris ventre natus est, vel quod avus
 eius in Africa manu propria occidit elephantem, qui caesa dicitur
 lingua Poenorum. *hic sane Gaius Iulius Caesar quattuor et sexaginta*
victis Galliarum civitatibus cum a senatu petisset consulatum et trium-
phum nec impetrasset adversante Cn. Pompeio magno eiusque amicis, 15
qui Caesaris processibus invidebant, bellum civile gessit in Farsalia,
quo Pompeius victus Alexandriae occiditur. Caesar Romam compo-
sitis rebus et Alexandria debellata reversus in curia Pompeiana a
Cassio et Bruto aliisque Pompeianis occisus est. cuius heres Augustus
eum intrasset urbem coegit a senatu interfectores Caesaris parricidas et 20
hostes iudicari, cumque in decorum numerum referri et divum appellari.

287. IMPERIVM OCEANO, FAMAM QVI TERMINET ASTRIS aut ad
 laudem dictum est, aut certe secundum historiam. re vera enim
 et Britannos qui in oceano sunt vicit, et post mortem eius cum
 ludi funebres ab Augusto eius adoptivo filio darentur, stella medio 25
 die visa est, unde est ecce Dionaei processit Caesaris astrum.

A MAGNO sicut Alexander, sicut Pompeius. *Graeci enim omne*
magnificum magnum, ut mater magna et dii magni.

3 Agamemnoniasque] A. VI 838 || 11 Caesar vel quod e. q. s.] cf. Ael.
 Spartiani Ael. Ver. 2 et Isid. or. IX 3, 12 sq. || 26 ecce] buc. IX 47

1 Nummius C mummius erat M || 3 ut Agamemnoniasque Mycenae] ut
 ipse Mycenaeus magnorum ductor Achium C || 4 ad v. 286 Caesar] Gaius
 Iulius Caesar qui in curia Pompeiana a Cassio (casio) et Bruto aliisque Pom-
 peianis occisus est Romae interfecto Pompeio ab eo apud Alexandriam. P ||

i
 10 dictus est] dicitur C || graus K || iulus B || graus K et Gaius C || pnomem
 K || 11 Caesar vel . . . ituri optent (p. 107 lin. 7) om. K || 12 elifantem B
 elephantum H || cesa B caesai Bambergensis et Palatinus Spartiani l. l. || 13 Iu-
 lus C || 15 Gn. C || 16 progressibus Lion || 22 ad v. 287 Imperiam (Imperi-
 tium) famam astris] cuius stella visa est die medio (dioniū), unde est ecce
 Dionaei processit Caesaris astrum. P || ASTRIS cuius fama usque ad Oceanum
 pervenit; aut ad Lion || 23 certe est BC* || 26 visa est quae in ipsius hono-
 rem apparuisse diceretur BML. quae . . . diceretur primus quod sciam Masvi-
 cius inseruit, Burmannus recepit nulla nota adiecta.

288. OLIM modo futuri temporis est. CAELO in caelum.

SPOLIIS ORIENTIS victo Pharnace Mithridatis filio, qui re vera in oriente fuit. ceterum Aegyptus, in qua Ptolomaeum vicit, in australi est plagā.

5 289. HONVSTVM inter honestum et oneratum hoc interest, quod oneratus est qualicumque pressus pondere, honestus vero cui onus ipsum honori est, ut si quis spolia hostium ferat. sed oneratus aspirationem non habet, quia ab onere venit, honestus vero, quia etiam ab honore descendit, retinet aspirationem. alii 'honestum'
10 legunt; veteres enim honestum pro specioso ponebant, ut Dardanius caput ecce puer detectus honestum.

290. ACCIPIES SECVRA quia post mortem Caesar meruit aram, fastigium, flaminem, ut Cicero in Philippicis. SECVRA] *quare 'secura'? quia nunc sollicita.* HIC QVOQVE potest intellegi sicut
15 Romulus, sed melius sicut Aeneas, de quo superius ait 'sublimem-que feres ad sidera caeli'. 'quoque' autem semper ad similitudinem ponit, ut tu quoque litoribus nostris. HIC QVOQVE] *sicut ego, sicut tu.* VOTIS vel ad vota vel votis vocabitur.

291. ASPERA TVNC id est Caesare consecrato cum Augustus
20 regnare coeperit, clauso Iani templo, pax erit per orbem. constat autem templum hoc ter esse clausum: primum regnante Numa, item post bellum Punicum secundum, tertio post bella Actiaca quae confecit Augustus: quo tempore pax quidem fuit quantum ad exterās pertinet gentes, sed bella flagravere civilia, quod et ipse per
25 transitum tangit dicens 'Furor impius intus'. huius autem aperiendi vel claudendi templi ratio varia est. alii dicunt Romulo contra Sabinos pugnante, cum in eo esset ut vinceretur, calidam aquam

6 oneratus est . . . aspirationem] exscr. Isid. diff. verb. 285 || 10 Dardanius] A. X 133 || 17 tu quoque] A. VII 1 || 20 constat autem e. q. s.] cf. Varro d. l. l. V 165 || 25 huius autem . . . reversionem] exscr. mythogr. III 4, 9

1 ad v. 288 Olim] modo futuri temporis est. Caelo] in caelum. P || temporis om. LH || 3 ptoleum B pholomeum H || 5 ad v. 289 honestum] inter honestum . . . retinet. P || HONVSTVS L || onustum M || honoratum PL (corr. l) || 6 honeratus L (corr. l) || honestus L (corr. l) onustus PH || 7 honori BC* M: honoris LH oneris P || hosti P || honeratus L (corr. l) || 8 onustus nero qui ab honore venit retinet P || 12 ACCIPIES SECVRA quare secūra? aut quia nunc sollicita, aut quia post mortem e. q. s. C || 13 fastigium] i. e. ornamentum superscr. l || 14 potest intellegi sicut ego sicut tu sicut Romulus C || 17 nostris. nam ideo in bucolicis (I 7) 'namque erit ille mihi semper deus' et in georgicis (III 16) 'in medio mihi Caesar erit' D || 18 in votis Lion || 19 ad v. 291 Aspera tum] id est Caesare . . . per orbem. † qui quoniam claudabatur. P qui quoniam claudabatur recepit Daniel; Scioppius nihil de his verbis adnotavit. ceterum quinquies scribendum videtur pro qui quoniam (quiquies) || Aspera iniqua. Tunc id est D || 20 Iani MI: iam BC* H ia L in P

ex eodem loco erupisse, quae fugavit exercitum Sabinorum: hinc ergo tractum morem, ut pugnaturi aperirent templum, quod in eo loco fuerat constitutum, quasi ad spem pristini auxilii. alii dicunt Tatium et Romulum facto foedere hoc templum aedificasse, unde et Ianus ipse duas facies habet, quasi ut ostendat duorum regum coitionem. [vel quod ad bellum ituri debent de pace cogitare.] est alia melior ratio, quod ad proelium ituri optent reversionem.

292. CANA FIDES ET VESTA subaudis 'erit'. canam autem Fidem dixit, vel quod in canis hominibus invenitur, vel quod ei albo panno involuta manu sacrificatur, per quod ostenditur fidem 10 debere esse secretam: unde et Horatius et albo rara Fides colit velata panno. Vesta vero pro religione, quia nullum sacrificium sine igne est, unde et ipsa et Ianus in omnibus sacrificiis invocantur. Vesta autem dicta vel ἀπὸ τῆς ἐστίας, ut digammos sit adiecta, sicut ἦρ ver, 'Ενερὸς Venetus, vel quod variis vestita 15 sit rebus. ipsa enim esse dicitur terra, quam ignem habere non dubium est, ut ex Aetna Vulcanoque et aliis locis ardentibus datur intellegi. REMO CVM FRATRE QVIRINVS IVRA DABVNT] hic dissimulat de paricidio, quod et iungit eos, et quia non Romulum, sed Quirinum appellat, ut non potuerit paricidium facere qui meruerit deus fieri. 20

REMO CVM FRATRE QVIRINVS IVRA DABVNT multi sic intellegere

4 unde et Ianus e. q. s.] cf. Macrob. Sat. I 7, 20 et 9, 4 || 9 vel quod ei ... secretam] excr. mythogr. I 191 || 11 Horatius] carm. I 35, 21 || 15 vel quod variis vestita sit rebus] excr. mythogr. I 112 et Isid. VIII 11, 61

3 quasi spem LH (quasi ad l) quam spem libri Burmanni, nisi quam typothetae negligentia pro quasi positum est. quasi ad speciem mythogr. || pristinam B || 7 optant M || 6 vel quod ... cogitare seclusi ut dittographiam eorum quae sequuntur. est et alia quae melioris videtur causa, quod ad bellum ituri de pace cogitare et reversionem optare debent mythogr. || 8 ad v. 292 Cana Fides et Vesta] subaudis erit ... panno. Vestam vero religionem, quia nullum sacrificium sine igne est ipsaque in omnibus inuocatur. quae dicitur esse terra quam ignem non dubium, dictaque quae variis uestita sit rebus. Remo cum fratre Quirinus iura dabunt] hic dissimulat de paricidio quod et iungit eos et quia non Romulum sed Quirinum appellavit et reliqua ut superius dictum est. sed hoc esse non potest ... repetit. constat praeterea Iani templum † sit non fuit patuisse sub Romulo, quia bellis numquam uacavit (uocavit). alii nolunt per hoc et re vera intellegi Quirinum Augustum esse, Remum vero Agrippam, qui filiam Augusti ... Agrippa secundis. hoc ergo dicit ... curis dicitur. telum est cum longiore ferro unde et securis quasi semicuris. uel a νολερος (cyrano), uel propter generis (generum) nobilitatem. Mars enim ... Quirinus. P || 10 sacrificabatur C*P || 11 colitur L || 12 uere K || Vesta ... religione F. Schoellius: uestam uero religionem libri || 13 igni M || in omnibus ... ἐστίας om. B || 14 anot xc ectiac K ano tec ectiac L ano the ectiac H || ἦρ ver scripsi: om. B est uel ref. r. K er uer L (sed er in ras.) M ier uer H || 'Ενερὸς] netus B enetus KM henetus L renetus H || 17 Aetna K aethere uel aetna B achtna L aethna H ethna M 20 fieri. an sicut multi intellegere uoluit C

- volunt ut superius diximus, quia post pestilentiam ad placandos fratris manes geminis omnibus usus est Romulus: unde est viden ut geminae stent vertice cristae? sed hoc esse non potest, quia iteratio est ante dictorum aut ordo praeposterus, si post dictum
- 5 Caesarem Romulum repetit. constat praeterea Iani templum patuisse sub Romulo, *quia bellis nunquam vacavit*. alii volunt per hos Romanos intellegi. vera tamen hoc habet ratio, Quirinum Augustum esse, Remum vero pro Agrippa positum, qui filiam Augusti duxit uxorem, et cum eo pariter bella tractavit: unde est parte alia
- 10 dis et ventis Agrippa secundis. nam adulans populus Romanus Octaviano tria obtulit nomina, utrum vellet Quirinus, an Caesar, an Augustus vocari. ille ne unum eligendo partem laederet quae aliud offerre cupiebat, diverso tempore omnibus usus est, et primo Quirinus dictus est, inde Caesar, postea quod et obtinuit
- 15 Augustus, sicut Suetonius probat et in georgicis ostendit Vergilius. nam cum de Gangaridum victoria diceret, qui iuxta Gangen sunt quique ab Augusto victi sunt, ait victorisque arma Quirini. ut autem pro Agrippa Remum poneret, poetico usus est more; nam nomen ex vicino sumpsit. hoc ergo dicit, cum coeperit Iulius
- 20 Caesar caelum tenere patratis omnibus bellis, iura dabunt Augustus et Agrippa. Romulus autem ideo Quirinus dictus est, vel quod hasta utebatur, quae Sabinorum lingua curis dicitur: hasta enim, id est curis, telum longum est, unde et securis quasi semicuris: vel a *χοίρανος* qui Graece rex dicitur: constat autem Graecos fuisse Romanos: vel propter generis nobilitatem; Mars enim cum saevit Gradivus dicitur, cum tranquillus est Quirinus. denique in urbe duo eius templa sunt: unum Quirini intra urbem, quasi custodis et tranquilli, aliud in Appia via extra urbem prope portam, quasi bellatoris, id est Gradii.

9 parte alia] A. VIII 682 || 15 sicut Suetonius probat] cf. vita Aug. 7. Serv. ad georg. III 27. Ioh. Lyd. de mens. IV 72. Reifferssch. quaest. Suet. p. 472 || 17 victoris] georg. III 27 || 21 Romulus autem ... curis dicitur] exscr. Isid. or. IX 2, 84 || unde et ... semicuris] exscr. Isid. or. XIX 19, 11 || 25 Mars enim e. q. s.] exscr. mythogr. III 11, 10

5 templum] *Daniel e P dederat templum sit non fuit lacunam post fuit indicans. Sciopptius adnotavit lacunam tollit (scil. Fuldensis) sit non fuit si tamen fuit? adscripsisse videtur quidam ad Servii verba sed non fuit, si tamen fuit patuit. cf. ad v. 294 || 6 per hoc KC || 7 verumtamen CM || 8 positum] posuit tum K posuit L || filiam CP: sororem BKLHM || 9 eo] uero B || bellum C*P || 11 octanio KH || numina K || 14 optinuit HM || 15 sicut] quod B || dicit virgilius cum de gangaridum victoria diceret victorisque arma quirini B || 21 quirinus ideo BM || 22 dicitur quis L || 23 quis L (quiris l) || telum longum est] telum est cum longiore ferro C*. *dubitō num hasta ... longum est vel ... ferro Servii sint.* || 23 απο κυρανου B a quo erano K a kyrano LM an kyrano H || fuisset K || 25 Mars] quears K || grandius H || 27 cd H sed *Masvicius* || 28 prope portam om. KM*

293. DIRAE cum apertae sunt. DIRAE] *hoc est abominandae, alias 'dirae' magnae an sua cuique deus fit dira cupido et iam tum religio pavidos terrebat agrestes dira loci et dicuntur geminae pestes eognomine Dirae.* COMPAGIBVS ambages et compages antiqui tantum dicebant, posteritas admisit ut etiam 5 compago dicatur: sed non quia varius esse potest nominativus, debet etiam declinatio mutari, quemadmodum nec in istis nominibus arbor arbos, vomer vomis; nam et vomeris et arboris tantum facit. ergo compages compagis, quoniam compago usurpatum est; compaginis enim nemo penitus dicit. 10

294. BELLI PORTAE Iani gemini, quae bello aperiebantur, pace claudebantur. ideo autem Ianus belli tempore patefiebat, ut eiusdem conspectus per bellum pateret, in cuius potestate esset exitus reditusque; id enim ipsa significat eius effigies, praebentis se euntibus et redeuntibus ducem. hunc autem olim Numa Pompilius fecit, cuius portas 15 regni tempore elausit. FVROR IMPIVS INTVS ut superius diximus propter bella civilia, quae gesta sunt contra Brutum et Cassium ab Augusto in Philippis, contra Sextum Pompeium ab Augusto in Sicilia. aut sicut quidam tradunt FVROR IMPIVS INTVS non in aede Iani, sed in alia in foro Augusti introeuntibus ad sinistram, fuit 20 bellum pictum et furor sedens super arma devinctus eo habitu quo poeta dixit.

295. SAEVA SEDENS SVPER ARMA secundum antiquam licentiam. sciendum tamen est hodie 'in' et 'sub' tantum communes esse praepositiones. ceterum 'super' et 'subter' iam accusativae sunt, sicut 25 'clam' et 'post', quae ante communes fuerunt: nunc in his mutata natura est. [ergo] SVPER pro supra. et nunc haec praepositio accu-

2 an sua] A. IX 183 || 3 iam tum] A. VIII 349 || dicuntur] A. XII 845 || 24 sciendum tamen est e. q. s.] Serv. comm. in Don. p. 419, 26 sqq.

1 ad v. 293 Dirae] magnae . . . cupido. Compagibus] ambages et compages . . . nemo penitus dicit. P || 3 religio C || 4 COMPAGIBVS KH || ampagibus compages B compages compagis Leidensis sui testimonium praefert Burmannus || 6 diceretur M || 9 ergo compago compagis P fortasse ergo compages compago compagis || compago] compago nis B || sed compaginis B compagis autem P compaginis autem M || 10 nemo penitus dicit. Ovidius tamen in primo metamorphoseon (711) ait 'atque ita disparibus calamis compagine cerae'. compagine a genitivo compaginis esse arbitror. D || 11 ad v. 244 Belli portae] Iani gemini quae bello aperiebantur, pace claudebantur. Furor impius intus] vel ut superius dictum est propter bella civilia . . . in Sicilia. alii furor impius intus non in aede Iani . . . poeta dixit. P || 12 patefiebat C || 14 se euntibus Masvicius: sequentibus C || 16 IMPIVS K || 20 austusti introiuntibus P || 21 devinctus C; aeneis vinctus P catenis revinctus Masvicius || abitu P || 25 accustium K || 26 antea LM || communes fuerunt . . . natura est l in marg.

sativo servit, ubi vero 'de' significat, ablativo. AENIS NODIS non centum nodis, sed catenis, quas circumlocutione significavit, quia sunt catenae nodi plures. quidam 'aeneis' pro ferreis tradunt, ut micat aereus ensis: et aerea quem obliquum rota transit.

- 5 297. ET MAIA GENITVM Mercurium. et est periphrasis. Cicero in libris de deorum natura plures dicit esse Mercurios: sed in deorum ratione fabulae sequendae sunt, nam veritas ignoratur. simul alludit poeta, quia per caduceatores, id est internuntios, pax solet fieri. MAIA GENITVM DEMITTIT AB ALTO] quod deo opus erat, ut hostes
- 10 Poeni auctori Romani nominis placarentur Aeneae. quidam sane quattuor Mercurios dicunt: unum Iovis et Maiae filium, alterum Caeli et Dicit, tertium Liberi et Proserpinae, quartum Iovis et Cyllenes, a quo Argus occisus est, quem ipsum ob hanc causam Graccia profugum Aegyptiis litteras demonstrasse perhibent.
- 15 298. VT TERRAE propter illud quod sequitur hospitio prohibemur harenae. PATEANT propter illud cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis. *non nulli sane 'pateant' pacatae sint accipiunt, ut Sallustius simul immanis hominum vis multis e locis invasere patentes tum et pacis modo effusas; hic enim
- 20 habitus pacis. et in Catilina cuncta maria terraeque patebant. sic enim contra cum dicitur 'clausa omnia' bellum significatur, ut ipse quae moenia clausis ferrum acuunt portis.*

299. HOSPITIO ad hospitium. NE FATI NESCIA DIDO non sui: nam si sciret exitum suum, multo magis vetaret: sed 'fati'
- 25 dixit voluntatis Iovis, sicut fatis Iunonis iniquae. aut certe fati Troianorum, qui non sponte, sed necessitate ad Africam venerant, quod utique ignorabat Dido. illo enim tempore invadendarum terrarum causa fuerat navigatio, ut Sallustius meminit, facili tum mutatione sedum: quod etiam excusant Troiani non nos aut ferro

4 micat] A. VII 743 || aerea] A. V 274 || 5 Cicero in libris d. d. n.] III 22, 56 || 6 sed in deorum . . . ignoratur] exser. mythogr. II 41 || 10 quidam sane e. q. s.] Luct. Plac. ad Stat. Theb. IV 482. mythogr. II 41. Ampelli lib. mem. IX 5. cf. Munckeri adnot. ad Fulg. mythol. I 24 || 15 hospitio] A. I 540 || 16 cunctus] A. I 233 || 18 Sallustius] hist. fragm. III 72 Kritz. || 20 in Catilina] 10 || 22 quae] A. VIII 385 || 25 fatis] A. VIII 292 || 29 non nos] A. I 527

2 significat B signavit L || quia BC*: quae KLPHM || 4 micat om. P || transit P: transiit C* cf. Ribbeckii adnotat. ad Aen. V 274 || 5' ad v. 297 Haec ait et Maia genitum] Mercurium. P || 11 Caeli Luct. Plac. et mythogr.: Coeti C || 12 Iovis et Cyllenes Luct. Plac. et mythogr.: Cyllenis C || 15 sequetur K || 17 non nulli sane . . . portis post hospitium hab. C || 19 effusas urbis Kritzius 23 ad v. 299 Ne fati nescia Dido] non sui . . . quod utique ignorabat Dido. P || 24 vitaret Masvicius eumque secuti Burmannus et Lion || 25 Iovis . . . iniquae om. B || 26 venerunt BL || 28 ut Sallustius meminit . . . sedum om. B || 29 sedum KH: sedum LH

Libycos populare penates venimus. ergo hoc agitur, ut discat Dido eos ad Italiam tendere. quomodo ergo se iungit Aeneas? sed furoris illud est, non consilii. nam nec sacerdotibus haec dicentibus credidit. unde est quid vota furem, quid delubra iuvant?

5

300. VOLAT ILLE PER AERA similis hic festinatio Mercurii est, ut supra Neptuni. in quarto et talaria nequit et virgam capit et plus moratur.

301. REMIGIO ALARVM translatio reciproca, ut supra diximus; nam alibi velorum pandimus alas. CITVS pro cito, adverbium temporis in nomen deflexum. et bene hoc de Mercurio; cum enim alia signa tarde ad ortus suos recurrant, Mercurius octavo decimo die in ortu suo invenitur. POENI ἀντίστοιχον est quasi phoeni.

303. VOLENTE DEO Mercurio vel Iove. IN PRIMIS praecipue.

304. IN TEUCROS pro Teucris, ut diximus. alibi 'in Teucros' adversum Teucros, ut absumptae in Teucros vires.

305. AT PIVS AENEAS † filium Aeneas sacrorum omnium docetur, ex cuius persona latenter quae ad caeremonias veteres pertinent saepe monstrantur. hic ergo † deus apicis, quod insigne flaminum fuit, de quo loco suo in quarto libro dictum est. vult ostendere igitur, flmini extra medium pomerium post solis occasum apicem ponere non licere. Aeneas ergo hic ad Carthaginis litus adpulsus ostenditur sine apice fuisse, id est nudo capite. nam cum ait 'at pius Aeneas, per noctem plurima volvens, ut primum lux alma data est, exire locosque explorare novos, quas vento accesserit oras, qui teneant, nam inculta videt, hominesne ferae' manifeste longius ab urbe intellegitur; unde animal-

4 quid] A. IV 65 || 7 talaria] A. IV 239 || virgam] A. IV 242 || 10 velorum] A. III 520 || 11 cum enim . . . invenitur] exser. mythogr. III 9, 5 || 15 diximus] ad Aen. I 231 || 16 absumptae] A. VII 301

3 haec dicentibus om. LH (supr. vers. add. l) || 4 quid vota] qui nota BL (quid l) est quid evanuerunt in K || 9 ad v. 301 Remigio alarum] translatio reciproca. Citus] pro cito. adverbium temporis in nomen deflexum (deflexum). etiam Poeni ἀντίστοιχον est quasi phoeni (poeni). P || 9 dictum est M || 12 decimo . . . Mercurio om. H || 13 ἀντίστοιχον B antisto//ethon K (h

erata est) ἀντίστοιχον L (o supr. vers. l) anticrykon M || phoeni M: pheni B foeni K feni L || 14 ad v. 303 Volente deo] Mercurio vel Iove. In primis] praecipue. P || vel Iove vel mercurio BM || 15 ad v. 304 In Teucros] pro in Tencris. alibi 'in Tencros' adversum Teucros . . . vires. P || pro in Teucris C* || supra diximus LH diximus. Quietum animum] id est benevolentiae plenum Fabricius || 16 adsumptae P || 17 fidus Aeneas sacrorum omnium docetur cultor coni. F. Schoellius. possis et peritissimus A. s. o. inducitur || 19 deus] fortasse de usu apicis agitur || 20 in quarto libro] in II. et X. libro Masvicius. cf. ad Aen. II 683 et X 270. in VIII F. Schoellius. cf. ad VIII 664

vertendum est extra pomerium fuisse, nam in subsequentibus ostenditur, cum extra pomerium fuisse, cum ait Venus et qua te ducit via, dirige gressum. nam et augurium ei in finibus pomerii ostensum est. [quod] et ipsum Aeneam respondentem signatius declarat sine
 5 apice fuisse; timentem enim, ne piaculum incurreret, si † cum solis occasum nudo capite, il est sine apice inveniretur, ita loquentem fecit et vacet annales nostrorum audire laborum, ante diem clauso componet Vesper Olympo; verebatur enim solis occasum. nudo autem capite ibi fuisse ostenditur, ubi ait restitit Aeneas claraque
 10 in luce refulsit, os umerosque deo similis; namque ipsa decoram caesariem nato genetrix lumenque iuventae purpureum et lactos oculis adflarat honores; neque enim caesariem dicere debuisset, nisi quia nudo capite incedebat Aeneas. sed hanc Vergilio et his similia sufficiunt ad indicandum omnium disciplinarum scientiam
 15 narrantem aliud ponere, neque propositum habet talia plenius exsequi. PER NOCTEM decet enim pro cunctis regem esse sollicitum. et bene 'per noctem', ne a sociis quos ipse consolatus erat videretur per diem maerens.

306. ALMA alma lux dicta, quod alat universa, unde et alma
 20 Ceres, quod nos alat; nam physici dicunt omnia per diem crescere. quomodo ergo Vergilius ait exigua tantum gelidus ros nocte reponet? sed hoc pro miraculo positum est, ut etiam Plinius sentit. LOCOS et locos et loca dicimus, cum in numero singulari locus tantum dicamus. simile est et iocus, nam et ioca facit et
 25 ioci, ut ioca atque seria cum humillimis exercere et quam multa ioca solent esse in epistolis et tum iuvenes agitare iocos.

307. QVAS VENTO ACCESSERIT ORAS diximus superius figuram

2 et qua] A. I 401 || 6 et vacet] A. I 373 || 9 restitit] A. I 588 || 19 unde et . . . alat] cf. Isid. diff. verb. 498 || alma] georg. I 7 || 21 exigua] georg. II 202 || 23 et locos et loca c. q. s.] cf. Servii [Sergii] comm. in Don. p. 432, 2 K. || 25 ioca] Sall. Ing. 96, 2 'i. a. s. c. h. agere' || quam multa] Cic. Phil. II 4, 7 || 26 tnm] Pers. sat. VI 5 'mox i. a. i.'

1 nam] fortasse etiam || 5 cum] fortasse sub || occasu Masvicius || 6 inveniretur Masvicius: inveniret C si cum sol occasus (vel solis) nudo capite id est sine apice inveniret Burmannus || 16 sollicitum, ut apud Homerum (Il. II 24 sq.) οὐ γὰρ παννύχιον εὐδῆιν βουλὴφόρον ἄνδρα, ὃ λαοὶ τ' ἐπιτετράφαται καὶ τόσσα μέμηλε. D || 19 ad v. 306 Alma] lux alma quod alat et universa dicta. unde alma Ceres quod nos alat. Locos] et locos et loca dicimus . . . et ioci. P || 20 eo quod L || 22 ut etiam plinius sentit K7: ut plinius dicit B ut etiam plenius sentit LH ut etiam plinius sensit M et amplius sentit C* - Steph. Dan. || 23 et locos om. B || in om. K || 24 dicimus K || simile est . . . ioci] sic iocus et iocus et iocos et ioca B || 25 ioci] iocos LH || ut ioca . . . convertere (p. 113 lin. 3) om. B || et quam multa . . . epistolis om. K || 28 QVAS VENTO ACCESSERIT ORAS sine praepositione. Sallustius genua patrum aduoluuntur. superius dictum C

fieri, cum praepositio detracta nomini verbo copulatur, et plerumque eam suam retinere naturam plerumque convertere. hoc igitur sciendum est, quia, cum casum suum retinet, hystorologia est, ut hoc loco; cum autem mutat, figura est, ut Cumarum adlabitur oris; 'oris' enim pro oras posuit. plerumque tamen etiam superfluas 5 ponunt praepositiones. *QVAS VENTO ACCESSERIT ORAS*] *sine praepositione. *Sallustius genua patrum advolvuntur.**

308. QVI TENEAINT iure dubitat, cum omnia cernat inculta. est autem ordo 'qui teneant, hominesne ferae'; media per parentheses dicta sunt. EXACTA exquisita. *et ostendit providum regem 10 per se curantem commoda sociorum.*

310. IN CONVEXO NEMORVM prooeconomia est ad causam pertinens. non enim tenebitur ab Afris, ut Ilionei, *et qui cum ipso supervenerant.* 'convexo' autem curvo, unde et convexum dicitur caelum. sane subaudimus 'loco', ut alibi castrorum et campi 15 medio, id est spatio. 'nemorum' autem modo silvarum. *interest autem inter nemus et silvam et lucum; lucus enim est arborum multitudo cum religione, nemus vero composita multitudo arborum, silva diffusa et inculta.* SVB RVPE CAVATA periphrasis est speluncae.

311. ARBORIBVS ATQVE HORRENTIBVS VMBRIS umbris arborum, 20 quo modo molemque et montes. aut certe arboribus et umbris speluncae. *et bene ostendit omnia †curvis adlata navibus non quae venerant cum Aenea.* 'clausam' autem 'occulit' occulit et clausit.

312. COMITATVS ACHATE *bene ostendit Aeneam esse fortissimum nec quidquam timere dicendo 'uno graditur comitatus Achate'.* *et dixi- 25 mus quaeri, cur Achates Aeneae sit comes. varia quidem dicuntur, melius tamen hoc fingitur, ut tractum nomen sit a Graeca etymologia. ἄχος enim dicitur sollicitudo, quae regum semper est comes.*

4 Cumarum] A. VI 2 || 7 Sallustius] hist. fragm. inc. 60 Kritz. || 15 castorum] A. IX 228 || 21 molemque] A. I 61

1 ad praepositio K || 2 naturam om. K || 3 quia] quod B || 4 Cumarum] enim BLH || allabatur BL || 5 plerumque tamen etiam B: plerumque etiam tamen etiam K plerumque etiam LHM C* || 8 ad v. 308 Qui teneant] ordo est . . . exquisita (exque-ita). P || cum] qui B || 12 ad v. 310 In convexo nemorum] prooeconomia est . . . speluncae. P || ad causam pertinens] ad illam scilicet quia aliae naues captae sunt. istae latendo euaserunt *add. l in marg.* || 13 non enim intenebitur K || ut Ilionei om. B ut ilionius P ut ilione H ut ilionei navis Ml, *haud scio an recte.* || 20 ad v. 311 Occulit] pro occuluit (*sic Daniel occulit cod.*) id est abscondit et clausit. P || ARBORIBVS . . . speluncae om. B || ATQVE HORRENTIBVS . . . arborum om. K || 21 montis HM || 22 post non lacunam indicavit Scioppius. *ad laudandam Aeneae diligentiam pertinere haec verba et curavisse latere in curvis suspicatur F. Schoellius* || 23 clausam . . . clausit F. Schoellius: classem autem occulit et clausit C || 25 diximus] dictum est C || 28 achos BKH M || dicitur] in hoc verbo desinit Lipsiensis folium 91. *proximum quod continebat sollicitudo ad saevum. GER (vers. 341) intercudit.*

313. BINA si ad utrumque referas, bene dixit 'bina', si ad Aeneam tantum, antiquus mos est, ut supra diximus, bina pro duobus poni, sicut et duplices. LATO FERRO id est lati ferri, ut pulchra prole.

- 5 314. MEDIA SESE TVLIT OBVIA SILVA quam Graeci ὕλην vocant poetae nominant silvam, id est elementorum congeriem, unde cuncta procreantur. et multi volunt Aeneam in horoscopo Virginem, *ibi etiam Venerem* habuisse. bene ergo in media silva virginis habitu ei Venerem poeta facit occurrere, quia ut supra diximus Venere in Virgine constituta et misericordes procreantur feminae et viri per mulierem felices futuri, ut probamus in Aenea, *quoniam misericordia Didonis servatur.*

315. VIRGINIS OS HABITVMQVE GERENS vultum et amictum. *habitus apud veteres dicebatur tam corporis quam eorum quae praeter corpus sunt. et bene 'gerens', non 'habens', quod geri putantur aliena.*

- 15 316. SPARTANAE Lacaenae. Sparta enim civitas est Laconicae, ubi sunt puellae venatrices. redditur autem causa, virgo cur sit in silvis, scilicet propter venatum. THREISSA Thracia. et est solutio; nam Thressa facit, sicut Cressa genus Phloe. veniunt autem ab eo quod est Threx et Cres. ut autem Creissa non faciat illud
20 est, quia Κοῦσσα per η simpliciter scribitur nec potest recipere solutionem, Θραῖσσα vero per αι diphthongon, unde et resolvitur.

FATIGAT suo scilicet cursu, *sane quidam 'fatigat' pro fatigavit accipiunt, praesens pro praeterito, sicut et 'praevertitur' pro praevera est.*

317. HARPALYCE haec est quae patrem senem captum a Getis

4 pulchra] A. I 75 || 18 Cressa] A. V. 285 || 24 Harpalyce e. q. s.] exser. mythogr. II 145

1 ad v. 313 Bina] pro duobus posuit, sicut interdum et duplices. Lato ferro] id est lati ferri, ut 'pulchra prole'. P || 2 antiquis H || 3 ut pulchra faciat te prole parentem id est pulchrae prolis. D || 5 hylem B vānn K ylon H hilen M || 7 horoscopus in Virgine C || 12 ad v. 315 Virginis habitum amictum. habitus autem ... aliena. P || 13 praeter CP: propter Daniel || 15 ad v. 316 Spartanæ] Lacaenae ... uenatrices. Threissa] Thracia ... facit. Threissa (thresa) autem diphthongon habet, unde et resolvitur. Fatigat] cursu suo. P || Lacaenae] laconicae M || 18 chressa M || 19 Threx et Cres scripsi: thres et cres B grex tres K thraes et cres H thres et chres M || ut autem] et ut K || chreissa H || 20 Κοῦσσα scripsi: cressa B chressa KHM || η HM: e B i K || 21 Θραῖσσα scripsi: threissa BK thraissa HM || αι] ai libri || 24 ad v. 317 Harpalice] quidam a patre Harpalico (aralico) qui rex Amymoniorum Thraciae gentis fuit. haec patre pulso occisoque fugit in silvas et uenatibus latrocinisque uiuendo ita efferata est eratque nimiae uelocitatis. et (est) quidam hanc patrem a Getis, ut alii dicunt a Myrmidonibus captum collecta (collectam) multitudine asserunt liberasse celerius quam de feminis credi potest: unde et flumina dicitur celeritate transire. Volncrem Hebrum] multum quidem laudis flumini epitheto addidit (addedit), sed falsum est; nam est quietissimus etiam cum crescit. est autem in Thracia ante muros Cypsalae ciuitatis (satis). dictus autem ab Hebro Haemi et Rhodopes filio. Praevertitur] ... passiuam habet significationem. P || ARPALICE K HARPALICE BHM || haec est om. H || senem patrem BM || a Graecis mythographus. cf. Ilygin. fab. 193

multitudine collecta liberavit celerius, quam de femina potest credi: unde et flumina dicitur celeritate transisse. multum autem epitheton fluminis eius addidit laudi. *HARPALYCE*] *quidam a patre Harpalyco, qui rex Amymoniorum Thraciae gentis fuit, ita nutritam dicunt, ut ipse Camillam a Metabo facit. haec patre propter ferociam a civibus pulso ac postea occiso, fugit in silvas et venatibus latrocinisque vivendo ita efferata est et huius velocitatis et exercitii factu est, ut subito ad vicina stabula coacta inopia deerret et raptu pecorum fetu insequentes etiam equites in celeritate vitaret. sed quodam tempore positus ad insidias cervarum plagis capta et occisa est. cuius mortem nobilitavit eorum exitus, qui eam occiderunt; statim enim in vicina orta contentio est, cuius fuisset haecus quem Harpalyce raperat, ita ut gravi certamine non sine plurimis mortibus dimicaretur. postea consuetudo servata est, ut ad tumultum virginis populi convenirent et propter expiationem per imaginem pugnae concurrerent. quidam hanc patrem a Getis, ut alii volunt a Myrmidonibus captum collecta multitudine adserunt liberavisse celerius, quam de femina crederi potest: unde et flumina dicitur celeritate transisse.* *VOLVCREM HEBRYM* multum quidem laudis flumini epitheto addidit: sed falsum est; nam est quietissimus etiam cum per hiemem crescit. est autem in Thracia ante muros Cypselae civitatis, de locis superis Thraciae veniens; dictus autem Hebrus ab Hebro Hemi et Rhodopes filio. *PRAEVERTITVR* id est transit. dicimus autem et praevertit et praevertitur nova ratione. nam passiva declinatione utimur in activa significatione, ut hoc loco; *praevertimur enim cum ipsi praecimus.* cum autem activa declinatio est passivam habet significationem, ut 'ille me praevertit'. alii 'praevertitur' sic positum volunt, ut bellantur Amazones pro praevertit et bellant.

318. NAMQVE VMERIS DE MORE ut ostendatur esse venatrix.

23 dicimus autem e. q. s.] cf. Prisc. I p. 402, 17 H. || 27 bellantur] A. XI 660

2 transire *BH mythogr.* || 3 Harpalyco] arpalico *C*P* || 4 Amymoniorum *C*P* Amymonaeorum *Burmannus ex Hygino.* fortasse Amymonorum. || 5 haec patre propter ferociam] ab his verbis incipit quintus Cassellani quaternio. || 8 ad *C*²: ac *C* || coacta *C*²: coactu *C* || raptu ex raptu *C* || pecorum *C* || 10 nobilitavit *C*²: novilitavit *C* || 11 eam *C*²: eum *C* || 15 hunc *C*² vel *C*³ || 16 multitudine] mu *C*² in ras. || 17 asserunt *C*² vel *C*³ || 18 quidam *C* || 19 epitheton *C*² || 21 cypsale satis *C* || 22 rodopes *C*²: rodo///// *C* (duae litterae erasae sunt) || 23 et praevertit om. *KCP* (suppl. *C*³) || et praeverti *H* || 24 in om. *C* non *P*. || significationem *K* significatio *P* || 25 cum ipsi praecimus enim tunc praevertimur *P* || 29 ad v. 318 De more] venantum scilicet. Habilem] aptum sexui uniuscuiusque (uniuscasuque). Comam diffundere (defundere)] ut diffunderetur (defunderetur). graeca autem figura est . . . talentum. *P* || NAMQVE V. D. M. *KH*: HVMERIS *B* NAMQVE *C* NAMQVE HVMERIS DE MORE *M*

de more venantium scilicet. HABILEM aptum sexui. unusquisque enim arcum habet pro viribus suis. VENATRIX similis venatrici, id est quasi venatrix, ut at medias inter caeles exultat Amazon.

COMAM DIFFVNDERE ut diffunderetur. Graeca autem figura est. sic 5 alibi et argenti magnum dat ferre talentum et tu das epulis accumbere divum: unde 'da bibere' usus obtinuit, quod facere non debemus, ne duo verba iungamus, nisi in poemate.

320. NVDA GENV nudum genu habens, ut si dicas 'bonus animus'. et est Graeca figura, sed non ea quam diximus fieri per 10 participium praeteriti temporis et casum accusativum; haec enim per nomen fit: quamvis ad unam significationem recurrant. SINVS COLLECTA ut oculos suffusa.

321. AC PRIOR paulo post sequitur 'inquit'. HEVS nunc adverbium vocantis est, alias interiectio dolentis, ut heus etiam 15 mensas consumimus, inquit Iulus.

322. ERRANTEM investigantem, quia venatores cum vestigant quasi videntur errare. SORORVM non tamquam nota sit illis soror, sed ut est in consuetudine.

323. SVCCINCTAM instructam, vel ut alii dicunt in cingulo 20 habentem pharetram, ut plerique. MACVLOSAE LYNCIS epitheta tribus modis ponuntur, aut laudandi aut demonstrandi aut vituperandi. hic 'maculosae' demonstrandi (est) sane. Lynceus rex Scythiae fuit, qui missum a Cerere Triptoleum, ut hominibus frumenta mon-

1 HABILEM aptum sexui] cf. Don. ad Ter. eun. II 3, 24 || 3 at medias] A. XI 648 || 4 graeca autem figura est e. q. s.] cf. Don. ad Ter. Andr. III 2, 4 || 5 et argenti] A. V 248 || tu das] A. I 79 || 12 oculos] A. I 228 || 13 heus nunc adverbium vocantis e. q. s.] exscr. Isid. diff. verb. 197 || 14 heus] A. VII 116 || 16 quia venatores . . . errare] Luct. Plac. ad Stat. Theb. IV 323 || 22 Lynceus e. q. s.] exscr. mythogr. I 31 et Luct. Plac. ad Stat. Theb. IV 658

2 uenēnatrixi C || 3 quasi venatrix . . . Amazon om. C (in marg. inf. add. C³) || 5 et arcem imaginem CP || 6 dadabere C (da bibere C³) || obtinuit] inuenit C optinuit M || facere] dicere malim || 7 ne] non K || iungantur K. fortasse nisi in poemate, ne duo verba iungamus || 8 ad v. 320 Nnda genu] nudum genu habens. Sinus collecta] ut oculos suffusa. P || si] sic K || bonum animum B bonum animo C (bonus animus C² vel C³) || 9 ea quae fieri per participium praeteriti temporis et casum accusativum solent C || diximus om. K || 11 nomina B || 13 ad v. 321 Ac prior heus] adverbium vocantis est, alias interiectio dolentis est. heus . . . Iulus P || 14 nt om. C (suppl. C³) || 15 inquit KH || 16 ad v. 322 Errantem] inuestigantem quia venatores . . . errare videntur. P || VIDISTIS plerumque duo diuersa in unum exitum cadunt . . . ex responsione colligitur. ERRANTEM inuestigantem C. cf. ad v. 324 || 17 soror ex soror C || 19 ad v. 323 Succinctam] instructam . . . pharetram. Maculosae lyncis] epitheta . . . demonstrandi est. sane Lynceus . . . narii coloris. erit autem nominatiuus haec lynx. P || 20 ut plerique] om. II 1 pellem sed habent superscr. m (i. e. alia scriptura est pellem, sed habent audiendum est.) et pellem omnia quibus utor exemplaria impressa praeter Danielem et Commelinum, qui Parisinum secuti sunt. || 23 omnibus KH (omnibus h)

straret, susceptum hospitio, ut in se gloria tanta migraret, interimere cogitavit. ob quam rem irata Ceres eum convertit in lyncem, feram varii coloris, ut ipse variae mentis extiterat. et erit nominativus haec lynx, ut Pan Tros, quae in genetivo una syllaba crescunt.

5

324. *SPVMANTIS id est spumosi, participium loco nominis positum.* CVRSVM CLAMORE PREMENTEM plerumque duo diversa in unum exitum cadunt, licet contraria significant, ut hoc loco. 'vidistis' enim etiam ad vocem pertinet, quod etiam ex Aeneae responsione colligitur. *PREMENTEM insequentem, ut ipse alibi ingentem clamore premes ad retia cervum.*

325. ORSVS nunc coepit, alias finit, ut sic Iuppiter orsus. sed illic proprie posuit, hic usurpatum est; praeteritum enim est participium.

326. AVDITA NEQUE VISA hinc probatur quia superius haec 15 interrogaverat Venus. *sane quidam 'audita' ad illud responsum volunt 'clamore prementem'; (ut) ad 'vidistis si quam' 'neque visa' responderit.*

327. O QVAM TE quae dea sit dubitat, nam deam esse confidit. *ergo hic o dubitativa, alias optativa. adsis, o Tegeae, favens.*

328. VOX HOMINEM SONAT Graeca figura est. O DEA CERTE 20 *hic o distinguendum, ut post inferat 'dea certe' confirmans opinionem suam. et conclusio est syllogismi, qui constat ex propositione, adsumptione, conclusione. nam si nec vox nec vultus mortales sunt, restat ut dea sit.*

329. AN PHOEBI SOROR Diana; nam venatrix est. bene autem 25 *suspiciatur pro loco et qualitate habitus personaeque. perite autem poeta dicendo 'an Phoebi soror' videtur de nomine Apollinis dubitare. constat enim hunc deum a diversis gentibus vel civitatibus diversis nominibus appellari secundum genera beneficiorum, quae vario divinitatis genere praestare consuevit. cui deo sagittas datas volunt, quia ut 30*

10 insequentem . . . cervum] Luct. Plac. ad Stat. Theb. IV 323 || 12 sic Iuppiter] A. XII 806 || 19 o dubitativa e. q. s.] cf. Don. ad Ter. ad. V 6, 3 || adsis] georg. I 18 || 28 constat . . . appellari] cf. mythogr. II 19

1 gloria tanta] inuenti frumenti gloriator C inuenti frumenti gloria P || 6 ad v. 324 Spumantis] id est spumosi . . . positum. Prementem] insequentem. P || positum C²: positam C || 7 CVRSVM CLAMORE PREMENTEM plerumque . . . colligitur in marg. inf. add. C³ || 12 ad v. 325 Orsus] nunc coepit . . . participium. P || finit CP || 13 et hic CP || 18 ad v. 327 O quam te] quae dea sit dubitat. o dubitativa, alias vocatua. P || o QVAM TE] memorem supr. vers. add. C³ || 19 tegeae C || 20 ad v. 328 Nec vox hominem sonat] graeca figura est. O dea certe] conclusio est . . . ut dea sit. P || 22 est conclusio C || praepositione K || 23 vultus mortalis est BM vultus sunt mortales sunt C (vultus mortalis est C³) || 25 ad v. 329 An Phoebi soror] Diana quae est venatrix. P || dianam quia C (diana nam C³)

vis morbi ita hoc telum sit occultum. hunc tamen deum et ad † uberrum custodiam et ad divinationem et ad medicinam et ad res urbanas, quae placidae sunt, et ad bella pertinere longinqua: cui laurum ideo sacratum, quia huic arbor suffimentis purgationibusque adhibetur, ut ostendatur nullum templum eius nisi purum ingredi debere. cautum enim est, ne sacerdos eius domum ingrediatur, in qua ante quintam diem funus fuerit. quidam tamen 'an' pro sive antiquè dictum volunt. non nulli coniunctionem mutatam adserunt pro 'aut Phoebi soror aut Nympharum sanguinis una'. alii 'an' coniunctionem disiunctivam volunt, ut Sallustius perrexere in Hispaniam, an Sardiniam.

AN NYMPHARVM SANGVINIS generis.

330. SIS FELIX propitia. felix enim dicitur et qui habet felicitatem et qui facit esse felicem, ut in bucolicis sis bonus o felixque tuis. unde et contra Iuno in septimo dicit quae potui infelix, id est adversa Troianis. SIS FELIX] *hoc est felicitatem praestes vel felix mihi. e contrario et monstrum infelix et infelix vates.* LEVES levem facias, ut levat ipse tridenti. QVAECVMQVE seu Diana, seu nympha.

331. QVO SVB CAELO aut sub qua parte caeli, aut secundum Epicleuros dixit, qui plures volunt esse caelos, ut Cicero in Hortensio. TANDEM hoc loco vacat 'tandem'. sciendum sane multas particulas ad ornatum pertinere tantummodo, ut puta 'dum' 'gentium' 'locorum' 'terrarum'. aut 'tandem doceas', † quia vix hoc quoque contigit. aut 'tandem' pro expletiva particula est.

10 Sallustius] hist. fragm. II. 15 Kritz. || 12 felix enim dicitur c. q. s.] cf. Isid. orig. X 97 et diff. verb. 72 || 13 sis bonus] buc. V 65 || 14 in septimo] 309 || 16 et monstrum] A. II 245 || infelix] A. III 246 || 17 levat] A. I 145

1 liberum *Commelinus* librum (scil. *sibyllinorum*) vel pecorum vel nemorum *Burmmanus*. fortasse puberum vel puerorum. viarum coni. *F. Schodlius* 2 divinationem *Burmmanus*: divinitatem *C* || 4 sacratum scripsi: sacrificatum *C* consecratam enotavit *Scioppius* || 6 domum *C*²: donum *C* || 8 mutatam *C*²: mutatum *C* || 9 disiunctivam *C* || 10 perrexere *C* || 12 ad v. 330 Leves] leuem facias . . . seu nympha. *P* || SIS FELIX propitia hoc est felicitatem praestes vel felix mihi. felix enim dicitur . . . sis bonus o felixque tuis. e contrario et monstrum infelix et infelix vates et alibi iuno quae potui . . . troianis *C* || 14 unde et iuno adversa troianis in VII. dicit quae potuit infelix id est adversa troianis *B* || 20 qui] quia *K* || ut Cicero in Hortensio om. *B* || 21 ad v. 331 Tandem] hoc loco vacat. ad ornatum autem pertinet. aut tandem doceas quod vix qq contigit. aut tandem pro expletiva particula est. *P* || 'tandem'. sciendum sane . . . terrarum] tandem enim dum gentium locorum terrarum plerumque ad ornatum pertinent tantum *B* tandem. interdum enim dum gentium locorum terrarum significatio posita ad ornatum pertinet *C* || 23 aut 'tandem doceas' . . . contigit] ut Cicero in Hortensio 'aut tandem doceas quod vix quoiquam contigit' *Masvicius*, qui supra (lin. 20) ut Cicero in Hortensio omit. *Masvicius* secuti sunt *Burmmanus* et *Lion*, a quibus deceptus *Orellius* verba illa inter *Hortensii* *Tulliani* fragmenta recepit p. 982, 13 || 24 aut tandem pro tamen, expletiva particula est coni. *F. Schodlius*. cf. ad v. 369

332. HOMINVMQVE LOCORVMQVE ὑρέμετρος versus, unani enim plus habet syllabam: qui quotiens fit, debet sequens versus a vocali incipere, ut hoc loco, item omnia Mercurio similis, vocemque coloremque et crines flavos; nisi forte synzesis fiat in fine, id est vocalium collisio, ut est nec cura peculi. hic enim non 5 est necesse ut sequens versus a vocali incipiat.

334. HOSTIA DEXTRA hostiae dicuntur sacrificia quae ab his fiunt qui in hostem pergunt, victimae vero sacrificia quae post victoriam fiunt. sed haec licenter confundit auctoritas.

335. EQVIDEM nunc 'ego quidem' significat, alias expletiva particula est. TALI ME DIGNOR HONORE id est sacrificio. et aut vult se probare non numen, sed virginem Tyriam; aut certe quia Paphiae Veneri quae Cypri colitur, ture tantum sacrificatur et floribus; quia ait ubi templum illi centumque Sabaeo thure calent arae, sertisque recentibus halant. HAVD EQVIDEM T. M. D. H.] *ideo non 15 amplectitur sacrificium, ut diutius lateat.* DIGNOR dignam me iudico, ut coniugio Anchisa Veneris dignate superbo, id est digne habite.

337. PVRPVREO aut pulchro aut russati coloris. SVRAS VINCIRE COTVRNO coturni sunt calciamenta etiam venatoria, crura quodque vincientia, quorum quivis utrique aptus est pedi. ideo et numero usus est singulari.

338. PVNICA REGNA VIDES ad illud 'et quo sub caelo tandem'. quidam 'vides' pro visurus es accipiunt; nam quemadmodum in media silva urbem videt et Tyrios? PVNICA REGNA VIDES his attentum 25

3 omnia] A IV 558 || 5 nec cura] buc. I 32 || 7 hostiae dicuntur e. q. s.] exser. Isid. orig. VI 19, 33 et 34. cf. diff. verb. 523 || 14 ubi templum] A. I 416 || 17 coniugio] A. III 475 || 20 coturni sunt e. q. s.] cf. Isid. orig. XIX 34, 5. Plac. gloss. p. 19, 6 Deuerl.

1 ad v. 332 Hominumque locorumque] hypermetros uersus . . . incipere. nisi fortassis (fortasis) fiat in fine uocalium conclusio, ut est . . . a uocali incipiat uersus. P || hypermetrus BM ypermetros K permetros C (ypermeteros C³) ypermetrus H || uersus est C || 2 habet permetros C || 4 nisi fortassis fiat in fine uocalium conclusio C (conlisio C²) || sinzisis B sinezesis KH synyzisis M || 5 collisio BH: consilio K conclusio H || pericula CP (peculi C²) || 6 a uocali uersus incipiat C || a om. BK || 8 uero om. BC || quia et C (quae C²) || 10 ad v. 335 Equidem] nunc . . . particula est. Dignor] dignam me iudico . . . habite (habete). P || 12 tyriam aut ideo non amplectitur sacrificium ut diutius lateat C || 15 alant C || 16 meo iudicio B || 17 dignata KH dignante P || 18 habete C || 19 ad v. 337 Coturno] coturni . . . singulari. P || russati coloris K (ti supr. vers. ead. m.): rosatico colore B trussati coloris C rosati coloris H rosei coloris MC² || 20 calceamenta B calcamenta C || 23 ad v. 338 Tyrios] nihil interest . . . Agenoridae. Agenor autem Neptuni et Libyae filius rex Phoenicis (finicis) fuit, de cuius genere Dido originem duxit. P || 24 uisurus es C²: uisurus C || 25 tyrios C²: terios C || his K: hic BHM || adtentum KM || his attentum facit Aeneam om. C

facit Aeneam. TYRIOS nihil interest utrum Tyrios an Sidonios dicat. ut diximus enim nomina de vicino mutantur. AGENORIS VRBEM quam fecerunt Agenoridae. Agenor autem, *Neptuni et Libyae filius*, rex Phoenices fuit, *de cuius genere originem Dido ducebat*. et
 5 sic dictum est, ut et tandem Euboicis Cumarum adlabitur oris, id est ad Cumas, quas fecerunt hi qui de Chalcide venerant, civitate Euboeae.

339. SED FINES LIBYCI ante dicta dubia esse potuerunt, nunc aperte regionem ostendit dicendo Libykos fines. Tyrii enim et alibi
 10 esse potuerunt. INTRACTABILE insuperabile, asperum, saevum.
 SED FINES LIBYCI] amovit suspicionem, ne putaret se in Tyrum venisse.

340. DIDO vero nomine Elissa ante dicta est, sed post interitum a Poenis Dido appellata, id est virago Punica lingua, quod cum a
 suis sociis cogeretur cuicumque de Afris regibus nubere et prioris ma-
 15 riti caritate teneretur, forti se animo et interfecerit et in pyram iccerit, quam se ad expiandos prioris mariti manes extruxisse fingebat.

341. GERMANVM FVGIENS hoc loco quasi stupuit Aeneas; *de germani enim appellatione fuerat facta maior invidia*: unde auditoris aviditati praescribit Venus dicens longam esse iniuriam, id est
 20 causam, ab eo quod sequitur id quod praecedit, ut supra spem vultu simulat. LONGA EST INIVRIA longa narratio iniuriae.

342. LONGAE AMBAGES id est circuitus. hoc est ambages narrationis. FASTIGIA summae partes aedificiorum dicuntur, sed modo
 primordia, quia scit longam esse historiam Carthaginis, ut Sallustius
 25 sed de Carthagine silere melius puto, quam parum dicere.

3 Agenor autem e. q. s.] cf. Isid. orig. XIV 4, 1 || 5 et tandem] A. VI 2 || 20 spem] A. I 209 || 24 Sallustius] Iug. 19, 2

1 sidonios *K* sidonas *C* sidonias *M* (sidonios *m*) || 2 ut enim dictum est *CP* || nomina enim ut diximus *BM* || mutantur *BM* (mutuantur *m*) mutatur *C* (mutantur *C*²) mutuatur *P* || 3 agenori autem ex hoenices fuit *K* agenor autem ex fenicia fuit *B* || neptuni et lybiae rex filius *C* (neptuni et lyviae filius rex *C*²) Neptuni filius rex Libyae *Commelinus*. cf. schol. Veron. ad Aen. II 82 || 4 phoenicis *HM* || rationem dido dicebat *C* (originem dido ducebat *C*²) || 5 et sic dictum est ut] sic *C* || 6 chalcide *C* (cholchide *C*² vel *C*³) || 8 ad v. 339 Sed fines Libyici] antedictam terram nunc aperte ostendit dicendo Libykos fines. amovit autem suspicionem (suspicio), ne putaret se in Tyrum venisse. *P* antea dubia dicta esse potuerunt *B* || nunc aperte . . . saevum *om.* *C* (in marg. nunc aperte . . . potuerunt *add.* *C*² INTRACTABILE . . . saevum *C*³) || 10 insuperabile *om.* *M* || 11 ergo amovit . . . venisse *C* || 12 ad v. 340 Dido] nomine elissa . . . lingua. *P* cf. ad Aen. IV 36, 335, 674 || 13 com *C* || 14 at cuicumque *C* (sed t ex correctura) || et] ei *C* || 15 fortissime *C* || piram *C* || 17 ad v. 341 Longa est iniuria] longa narratio iniuriae. *P* || stipuit *C* (obstipuit *C*²) || 22 ad v. 342 Longae ambages] id est circuitus . . . historiam. *P* || 25 sed] nam *C* || thaginis *C* (carthagine *C*²) || melius puto silere *L* || dicere *om.* *H*

343. *HVIC CONIVNX SYCHAEVS ERAT* quotiens poeta aspera invenit nomina vel in metro non stantia, aut mutat ea aut de his aliquid mutilat. nam Sychaeus Sicarbas dictus est; Belus, Didonis pater, Methres; Carthago a cartha, ut lectum est et in historia Poenorum et in Livio. sane Sychaeus Sy brevis est per naturam; 5 sed hoc loco ectasin fecit ea licentia quae est in propriis nominibus. licet enim in quavis proprii nominis parte syllabae mutare naturam: quod et in appellativis evenit, si tamen de propriis originem ducant, ut Sicanio praetenta sinu, quia venit a Sicano rege Siciliae.

DISSIMILVS AGRI vetercs addebant cuius rei dives, ut dives equum. 10

344. *MISERAE* dativus est, non adverbium.

345. *CVI PATER INTACTAM DEDERAT* argumentum amoris.

346. *PRIMIS OMNIBVS* vel *prosperis et secundis auguriis vel primariis*, ut aliis verbis repetierit 'cui pater intactam dederat'. *OMNIBVS* auguriis. et secundum Romanos locutus est, qui nihil nisi captatis 15 faciebant auguriis, et praecipue nuptias. Lucanus contentique auspice Bruto. Iuvenalis veniet cum signatoribus auspex. *TYRI* adverbium est.

347. *SCELERE ANTE ALIOS IMMANIOR OMNES QVOS INTER MEDIOS VENIT* furor iunge totum: nam aliter non procedit, si segreges 'quos inter medios venit furor', cum ipse dicat, licet simulatas,

1 quotiens . . . dictum est] exscr. Serv. Lupus ep. 34 p. 71 et vita S. Wigberti p. 293 Bal. || 5 in Livio] fragm. 4 Hertz. || 9 Sicanio] A. III 692 || 10 dives] A. IX 26 || 16 Lucanus] II 371 || 17 Iuvenalis] sat. X 336

1 *ad v. 343* Huic coninx Sychaeus (sichaeus) erat] quotiens . . . nomina, aut mutat . . . dictus est, quod in historia Poenorum invenitur. Sychaeus sy brevis est . . . cuius rei dives. *P* || *SICHEVS BC* s *L* *SICHAEVS HM* || 2 aut in metro *L* || 3 nam sycheus scribit sicarbas dictus est et in historia poenorum et in libro *C* || sycheus *B* sicheus *LHM* sichaeus *P* || secarbas *H* sycharbas *M* || Belus . . . ut lectum est *add. C*³ in *marg. inf.* || 4 methes *BC*³ mettes *LH* methes *M* metres *D* *ad Aen. I* 642. *cf. mythogr. I* 214 'Dido Metonis filia quem Virgilius Belum nominat' || caracha *B* caraca *LHM* caracca *l* carraga *C*³ *cf. Serv. ad Aen. IV* 670, ubi carta *Laur. LH*, cartha *Bern. 172 CM* || ut lectum est . . . Livio] ut in libro de historia phenorum *B* || 5 sycheus *BCHM* sicheus *L* || sy *B*: *om. C* (in *marg. add. C*³) si *LHM* || 8 appellativis nominibus *L* || venit *CP* (evenit *C*²) || 9 praeterita *H* || 10 raei *C* || dives ut dives equum scripsi: dives aequum *C*, dives et dives equum *C*² || 11 *ad v. 344* Miserae] dativus est non adverbium. *P* || 13 *ad v. 346* Ominibus (hominibus)] vel prosperis et secundis auguriis vel primariis (primamus). Tyri adverbium est. *P* || PRIMIS OMNIBVS (OMNIBVS *C*²) uel prosperis et secundis auguriis uel primariis ut alii verb repetierit cui pater intactam dederat. omnibus autem secundum romanos *e. q. s. C* || 16 et *om. BM* || 17 aspiet *L* (auspici *l*) || 19 SCELERE ANTE ALIOS *B* SCELERE ANTE ALIOS IMMANIOR *O. Q. I. M. V. F. CLH. unus M integra habet poetae*

verba. in eo inmanior et medios || 20 iunge totum . . . sacrificabat *om. B* ||

procedit ut si *C* || 21 medios *H*: medios *CM* medius *L* || furor quia multi inmanior ad furorem, non ad pygmalionem referunt *C*

fuisse tamen amicitias, simul namque sacrificabant: ac si diceret, sceleratior Atreo et Thyeste, vel Eteocle et Polynice. *multi 'inmanior' ad furorem, non ad Pygmalionem referunt.* ordo autem est 'inter quos medios'.

5 348. ILLE SYCHAEVM hoc loco secundum naturam posuit.

349. IMPIVS ANTE ARAS probavit impium, qui ante aras. et singula promntianda.

350. CLAM quidam ad sororem referri putant. SECVRVS AMORVM GERMANAE aut contemnens, id est negligens, non curans amores
10 sororis, ut securi pelagi atque mei, id est contemptores: aut certe securus erat de amore germanae circa maritum nimio, ob quem se post mortem Sychaei interimere posse credebatur; nec enim sequitur, ut occiso Sychaeo ipse statim potiretur auri, nisi etiam Dido periret. 'amores' autem plurali numero ad voluptatem
15 pertinent, ut securus amorum, qui iuvenum tibi semper erant, singulari etiam ad religionem.

351. AEGRAM maestam, anxiam.

352. MVLTa MALVS SIMVLANS VANA SPE LVSIT AMANTEM quia dicebat absentem, quem constabat occisum. atqui legimus quis fal-
20 lere possit amantem? sed hic nimia Pygmalionis ostenditur malitia, quae etiam amantem fefellit. VANA SPE quia dicebat eum reverti. LVSIT decepit.

353. IN SOMNIS si ab eo quod est somnium, synzesis est, ut peculi pro peculi; si autem a somno venit, 'in somnis', id est dum
25 somnos caperet. IMAGO τὸ εἰδωλον.

355. CRVDELIS ARAS epitheton hoc de causa est, nam arae piaae sunt.

9 id est negligens non curans] cf. comm. Luc. V 526 || 10 securi] A. VII 304 || 15 securus] A. X 326 || 19 quis] A: IV 296

2 Atreo om. B || tyeate B thieste LM || etodi B etloci H theocle M || et] uel M || pholinice L pholinicae H polinice M || polynice. ordo autem est inter quos medios C || 5 ad v. 348 Sychaeum] si hoc loco secundum naturam posuit. P || ILLE SYCHEVM BHM ILLE SICHEVM L SYCHEAM C (ILLE SICHEVM C²) || 6 ORAS C (ARAS C²) HORAS H (ARAS h) || qui CLH: quia BM || 7 pronuntianda scripsi: pronuntiant C || 8 ad v. 350 Amores] autem plurali numero ad voluptatem (uoluntatem) pertinent . . . ad religionem. P || 9 contemnens CHM amores BL: om. C amorem HM || 12 sichei L || interimere credebatur M (interimere posse credebatur m) || sed nec B, qui ut securi pelagi . . . posse credebatur omittit || 13 sicheo BM sichaeo L || auri CHM: aurum B auro LC² || 14 periret] sed per contemptum dictum est quasi ex Pygmalionis persona: pon amorem uocans honestum ad unum suum sed ad voluptatem in convicium add. D || 17 mestam BCHM || 21 qua C qui m || 22 LVSIT decepit om. C (add. C²) || 23 SOMNIS B || sinzisis B synzesis C sinezesis L (sinyzesis l qui superscr. conglutinatio) synzesis H synzisis M || 24 ut peculi] periculis C (ut cura peculi C³)

356. NVDAVIT indicavit: unde contra in sexto habemus et vulnera dira tegentem, hoc est celantem. quid enim tegeret undique truncatus? RETEXIT ecce hic planius quid sit 'nudavit' ostendit. CAECVMQVE DOMVS SCELVS OMNE RETEXIT utrum ad praeteritum hoc refertur, an ut quibusdam videtur, quod ipsam Didonem parabat occidere? nam ideo et fugam suadere visus est.

357. CELERARE FVGAM celeriter abire, ut dicimus 'cursum celero'. SVADET secundum naturam duae sunt syllabae, sed multi trisyllabum putant. quod etiam si inveniatur, solutio dicenda est, quo modo dicimus aena et aëna. hoc autem solum huiusce modi 10 verbum in Latino invenitur.

358. RECLYDIT ad opinionem somni recludere videtur, ut aeternumque adytis effert penetralibus ignem.

359. THESAUVROS hoc nomen 'n' non habet, sicut Atlas, gigas, Thoas, Abas, Pallas, licet in obliquis casibus inveniatur; sicut nec 15 formosus, quia derivatum est a forma, ut a specie speciosus, ab odio odiosus, a genere generosus, ab scelere scelerosus. IGNOTVM ARGENTI PONDVS ET AVRI aut quod ignorabat Dido, aut certe ad magnitudinem pertinet, id est tantum quantum nullus umquam novit. 20

360. HIS COMMOTA supra dictis omnibus.

361. QVIBVS AVT ODIVM CRVDELE TYRANNI AVT METVS ACER ERAT oderant laesi, metuebant laedendi, hoc est qui timebant, ne laederentur: unde est illud in quarto et quos Sidonia vix urbe

1 in sexto] 498 'ac dira tegentem supplicia' || 12 aeternumque] A. II 297 || 24 in quarto] 545

1 ad v. 356 Nudavit] indicavit. unde econtra 'et vulnera dira tegentem', hoc est celantem. Retexit] ecce (ec) hic nudavit quid sit ostendit. P || unde . . . ostendit om. B || contra LH econtra C et contra M || 4 CAECVMQVE DOMVS SCELVS OMNE RETEXIT ecce hic . . . ostendit. et utrum e. q. s. C || 5 fortasse quod Pygmalion || parabat C: putabat enotavit Scioppius || occidere] incertum add. C². sed incertum testatus est Scioppius || 6 ideo et scripsi: et ideo et C et ideo enotavit Scioppius || sua//dere C (m videtur fuisse) || 7 ad v. 357 Tum celerare (celare) fugam] celeriter abire. Suadet] secundum naturam . . . dicenda est. P || CELARE C (CELERARE C² TVM CELERARE C³) || cursum celera C || 10 quo modo . . . invenitur om. B || aena et aëna] aena C fortasse recte, ut sit aëna (et aena in marg. add. C³) ena (aena l) et aena L aena et aena HM aenea et aena vulgo. huius modi Cl || 12 ad v. 358 Recludit] uel sectu (seclusos Dan.) aperit ostendit. P || aeternamque C || 14 ad v. 359 Ignotum argenti pondus et auri] aut quod . . . novit. P || n non habet Lm: non habet n BC² non habet CHM 15 Pallas om. C || 16 quia derivatum est om. B || quia deriuatum ut speciosus generosus scelerosus C (a forma add. C³) || ab specie HM || 17 ab odio . . . scelerosus om. B ab ocio adiosus om. M || uel a genere L uelut a genere H || aut ab scelere LH || 18 aut certe] uel P || 19 id est om. P || ut nullus nouovit. P || 20 novit] nosse posse potuit B || 21 ad v. 360 His commota] id est supra dictis. P || id est supradictis B id est perterrita supradictis Lion

revelli, quia non voluntate, sed aut odio aut timore conveniant. ODIVM CRUDELE TYRANNI id est crudelis tyranni, et figura est; nam in tyrannum odium iustum est.

362. NAVES QVAE FORTE PARATAE id est erant.

- 5 363. PYGMALIONIS OPES quas Pygmalion iam suas putabat: unde est in quarto ulta virum. quae enim avaro maior poena, quam pecuniam propter quam deliquerat perdere? remove hoc, et falsum est ulta virum. sciendum autem quod clam tangit historiam. moris enim erat, ut de pecunia publica Phoenices misso a rege auro de peregrinis frumenta convcherent. Dido autem a Pygmalione ad hunc usum paratas naves abstulerat: quam cum fugientem a fratre missi sequerentur, aurum illa praecipitavit in mare, quare visa sequentes reversi sunt. licet et alio ordine historia ista narratur. DVX FEMINA FACTI pronuntiandum quasi mirum.

- 15 365. DEVENERE LOCOS 'ad' minus est. SVRGENTEM erigentem se, ut surgentem in cornua cervum.

366. NOVAE CARTHAGINIS Carthago enim est lingua Poenorum nova civitas, ut docet Livius.

367. MERCATIQUE SOLVM, FACTI DE NOMINE BYRSAM adpulsa
20 ad Libyam Dido cum ab Hiarba pelleretur, petit callide, ut emeret tantum terrae, quantum posset corium bovis tenere. itaque corium in fila propemodum sectum tetendit occupavitque stadia viginti duo: quam rem leviter tangit Vergilius dicendo 'facti de nomine Byrsam' et non 'tegere', sed 'circumdare'. FACTI DE NOMINE id

6 in quarto] 656 || 16 surgentem] A. X 725 || 18 Livius] fragm. 5 Hertz. cf. Isid. orig. XVI, 30 || 19 adpulsa . . . Byrsam] cf. mythogr. I 214

2 ODIVM autem C || id est crudelis tyranni om. BM (supr. vers. add. m) || et est figura C || 3 est hypallage H || 4 ad v. 362 Naves quae forte paratae] deest erant. P || id est erant. sed sciendum quod clam tangit historiam . . . historia

ista narratur. PYGMALIONIS OPES PELAGO quos Pygmalion . . . falsum est ulta virum. DVX FEMINA FACTI . . . mirum C || 5 Portantur avari Pygmalionis opes pelago] quomodo Pygmalionis, si Sichaei erant? solvitur: sed eas iam suas fecerat scelere qui Sichaeum occiderat. aut ad animum retulit avari qui opes alienas iam fecerat suas Fabricius || 6 maior avari C maior avaro M || 8 sciendum est L || 10 comederent B ueherent I (conueherent I qui superscr. at. coemerent) coemerent M || 15 ad v. 365 Devenere locos] ad minus est. Surgentem] erigentem. P || 17 ad v. 366 Nouae Carthaginis] Carthago . . . Livius. P || enim om. C est enim L || 19 ad v. 367 Mercatique solum facti de nomine Byrsam] Dido adpulsa ad Libyam . . . uiginti et duo. byrsa autem graece latino corium. P || 20 ab] ad CP || iarba BM yarba L || petiit I || 21 itaque] tum CP || 22 file H filia P || itaque . . . propemodum sectum] quod cum ille permisisset corium in tenuissimas corrigias sectum BM, nisi quod sectum corium in tenuissimas corrigias M in tenuissimas corrigias corium sectum l. cf. mythogr. I 214 || modum stadia C || 24 id est om. BM uero C (id est C²)

est de causae qualitate, quia byrsa Graece corium dicitur. dicendo ergo 'circumdare', ostendit corrigiam de corio factam.

368. TERGO pro tergore.

369. SED VOS QVI TANDEM? vacat hoc loco 'tandem', vel ut aliis videtur expletiva coniunctio, ut et quo sub caelo tandem, ubi 5 'tandem' pro tamen accipiunt. et est naturalis interrogatio qui estis? unde estis? quo itis? sic ipse in octavo licet mutato ordine quo tenditis, inquit? qui genus? unde domo?

371. IMOQUE TRAHENS A PECTORE VOCEM deest 'dixit'. et quotiens longe respondet, parenthesis est; quotiens nusquam, ellipsis 10 dicitur, ut hoc loco.

372. O DEA perseverat in opinione sua, ita tamen, ut et illius orationi aliquando concedat: nam paulo post ait 'si vestras forte per aures Troiae nomen iit'. aut certe illud est, quia superius dixerat 'an nympharum sanguinis una', quae non omnia sciunt; 15 nam et moriuntur secundum Aristotelem, ut Fauni Panesque. AB ORIGINE a raptu Helenae. PERGAM perseverem, hoc est universa dicam.

373. ANNALES inter historiam et annales hoc interest: historia est eorum temporum quae vel vidimus vel videre potuimus, dicta 20 ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν, id est videre; annales vero sunt eorum temporum,

5 et quo] A. I 331 || 7 in octavo] 113 || 16 nam et moriuntur e. q. s.] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. VI 112 || 19 inter historiam e. q. s.] cf. Isid. orig. I 63, 3. Gell. V 18

1 de om. C (add. C²) || equalitate significat B qualitate significat CM Guelferbytanus I || 3 ad v. 368 Tergo pro tergore. P || tergore posuit: quia qualis causa fuit tale nomen accepit. Carthago enim antea speciem habuit duplicis oppidi, quasi aliud alterum amplecteretur: cuius interior pars Byrsa dicebatur, exterior Magalia. huius rei testis est Cornelius Nepos in eo libro qui vita illustrum inscribitur D. eadem exceptis posuit . . . accepit Lione teste Guelferbytanus I habet ad 367 post de causae qualitate significat. || 4 ad v. 369 Sed vos qui tandem] vacat . . . accipiunt. P || vel ut aliis C: velutans P || 5 ut est P || ubi tandem C: habitantem P || 6 et est naturalis interrogatio] qvove TENETIS inter naturalis interrogatio est C || qui estis? unde estis? C: qui estis unde vel quo BC¹ qui est unde vel quo || || || || || L (tres litterae rasae) qui est unde vel quod itur H qui estis unde vel quo itur M || 7 sic . . . domo om. C (in marg. inf. add. C³) || 8 quod genus C³ || 9 ad v. 371 Imoque trahens a pectore vocem] deest dixit . . . ut hoc loco. P || 10 respondit CM (respondet C³m) || numquam P || ellipsis CH: eclipsis BLMPC² || 11 dicitur] est P || 12 ad v. 372 Ab origine] a raptu Helenae. P || 14 iit] minit C (iit C²) it H || aut vere BM (/- certe superscr. m) || quia] quod B || 16 nam et moriuntur om. B || aristotelen CH || vel panes BM || 19 ad v. 373 Annales] inter historiam et annales (annalis) . . . non novit. sed confunduntur licenter, ut hoc loco pro historia dixit annales. P || 21 ἀπο τοῦ ἱστορεῖν B ἀπο τοῦ ἱστῆν C ἀπο τοῦ ἱστορεῖν L (ἀπο τοῦ ἱστορεῖν D) ἀπο τοῦ ἱστορεῖν H ἀπο τοῦ ἱστορεῖν M || a videre P || temporum] annorum BCP annorum et temporum Stephanus temporum annorumque Lion

quae aetas nostra non novit: unde Livius ex annalibus et historia constat. haec tamen confunduntur licenter, ut hoc loco pro historia inquit 'annales'. *ita autem annales conficiebantur: tabulam dealbatam quotannis pontifex maximus habuit, in qua praescriptis consulum nominibus et aliorum magistratum digna memoratu notare consueverat domi militiaeque terra marique gesta per singulos dies. cuius diligentiae annuos commentarios in octoginta libros veteres retulerunt, eosque a pontificibus maximis a quibus fiebant annales maximos appellarunt: unde quidam ideo dictum ab Aenca 'annales' vivunt, quod et ipse religiosus sit et a poeta tum pontifex inducatur.*

374. CLAVSO more poetico, qui dicunt caelum per noctem claudi, aperiri per diem: unde est porta tonat caeli et considunt tectis bipatentibus. COMPONET finiet, ut oblato gaudent componi foedere bellum et (non) nostrum inter vos
15 tantas componere lites. alibi pro disponere, ut nec componere opes norant, alibi pro coniungere, ut componens manibusque manus, alibi pro comparare, ut sic parvis componere magna solebam, alibi pro fundare, ut nunc placida conpositus. VESPER proprie stella est, cum autem 'vesperi' dicimus, adverbium temporis est.
20 et sciendum quia omnia nomina, quae de Graecis in os exeuntibus ad nos transeunt, apud nos aut in us tantum exeunt, ut *ΑΗΛΟΣ* Delus, aut in er, ut *ἄγρος* ager, aut in utrumque, ut *Εὐάνδρος* Euandrus Euander.

375. TROIA ANTIQVA nobili, venerabili, more suo: alibi terra
25 antiqua, id est nobilis; nec enim esse poterat nova. item templa

9 unde quidam . . . inducatur] cf. Macrob. Sat. III 2, 17 || 12 porta] georg. III 261 || considunt] A. X 5 || 13 oblato] A. XII 109 || COMPONET finiet e. q. s.] cf. Nonius p. 255, 256, 257, 260 || oblato] A. XII 109 || 14 nostrum] buc. III 108 || 15 nec componere] A. VIII 317 || 16 componens] A. VIII 486 || 17 sic parvis] buc. I 23 || 18 nunc placida] A. I 249 || VESPER proprie e. q. s.] cf. Luct. Plac. ad. Stat. Theb. V 250 || 24 terra] A. III 164 || 25 templa dei] A. III 84

1 quae] quos CP || unde Sallustius ex historia Livius Masvicius. cf. Isid. orig. I 43, 4 || 3 deabatam C (dealbatam C²) || 4 quotannis ex quod annis C || 6 dom= C || 10 inducatur inducatur C || 11 ad v. 374 Clauso] more poetico . . .

placida compositus. Vesper] stella, vesperi autem adverbium temporis est. sciendum tamen est, quia omnia nomina . . . Euandrus Euander. P || 12 aperiri diem B aperiri diē M per diem aperiri CP || 13 ablato CP || 16 pro et ut om C || 17 pro et ut om. C || 18 pro om. C || ut om. C || nunc] non CP || compositus C || VESPER OLYMPO C || 19 adverbium temporis modo sane utrumvis accipe. sciendum tamen est quia C || 20 os] ros l || exeunt et ad nos transeunt CP, nisi quod nostras eunt C || 21 ad nos transeunt om. B || apud nos in us exeunt B delos BCPM || ut *ἄγρος* ager L: ut agros ager B agros ager C aut *ἄγρος* ager P ut arpos ager H aut ager agros M || *Εὐάνδρος*] euandros BCM *εὐάνδρος* L || 24 ad v. 375 Troia antiqua] nobili more suo. Forte] hic aliqua ratione significat; nam sciebat deam scire, non ignorare. P || 25 id est nobilis . . . vetusto om. C (add. C²)

dei saxo venerabar structa vetusto. aut certe cara, et hoc ideo, quia dixit 'quibus aut venistis ab oris'. SI VESTRAS FORTE PER AVRES cum apud deam sciat se loqui, cur ait 'si vestras per aures'? et 'forte' hic aliqua ratione.

377. FORTE SVA casu suo, id est quo solet. 'forte' autem 5 nomen est a nominativo fors, ut Terentius fors fuit pol. ipse alibi quoniam fors omnia versat. LIBYCIS iam scit; audivit enim 'sed fines Libyci'. APPVLIT ORIS figura supra dicta.

378. SVM PIVS AENEAS non est hoc loco arrogantia, sed indi- eium. nam scientibus aliquid de se dicere arrogantia est, ignotis 10 indicium. aut certe heroum secutus est morem, quibus quam mentiri turpe fuerat, tam vera reticere. denique Vlixes in Homero ait suam famam ad caelum usque venisse: unde et iste 'fama super aethera notus'. aut certe vetuste pietatem pro religione posuit. Salustius in Catilina verum illi delubra deum pietate, domus suas 15 gloria decorabant. Plautus in Pseudolo non potest pietati ob- sisti huic ututi res sunt ceterae, deos quidem, quos maxime est acquum metuere, eos minimi facit. sane 'pius' potest esse et purus et innocens et omni carens scelere. piare enim antiqui purgare dicebant; inde etiam piamina, quibus expurgant homines, et qui pur- 20 gati non sunt impii. RAPPOS QVI EX HOSTE PENATES hoc est sum pius.

EX HOSTE PENATES optima locutio est, plusque significat de pluralitate ad singularitatem transire, ut 'venor multis canibus' et 'multa cane'. ut Horatius aut trudit acres hinc et hinc multa eane apros in obstantes plagas. sane de diis penatibus licet 25 varias opiniones secutus sit Vergilius, omnes tamen diversis locis com-

6 Terentius] hec. IV 3, 4 || 7 quoniam] buc. IX 5 || 12 in Homero] Od. IX 19 || 15 in Catilina] 12, 4 16 in Pseudolo] I 3, 34 || 24 Horatius] epod. 2, 31 || 25 sane de diis penatibus e. q. s.] cf. Macrob. Sat. III 4, 6 sqq.

5 ad v. 377 Forte sua] casu suo (sua) qui solet fieri. forte autem nomen est a nominativo fors, ut Terentius 'fors fuit'. ipse alibi 'quoniam fors omnia uersat'. P || quo] qui C (corr. C²) || 6 fuit pol M: fluat pol BLHC³ fiat solet C || 7 LIBYCIS . . . supra dicta om. B || scit C: sciuit LHM sciet C² || 8 supra dicta ut dativus pro accusativo cum ad ponatur. D || 9 ad v. 378 Sum. Penates] Varro deos penates . . . meminit. P || 9 et 10 arrogancia C (arrogancia C³) || 11 quam om. C, sed tres litterae inter quibus et mentiri erasae || 12 tam] quam C || denique Ulixes in Homero ait] Rogatus Ulixes ab Alcinoos nomen et patriam respondit εἰμ' Ὀδυσσεύς . . . καὶ μὲν κλέος ὀφειλὼν ἐκεῖ D in margine || 13 et iste] est C || 14 legione C (relegione C²) || 16 pietati C || 17 ututi res Ritsche- lius: tres C ut res C² et libri Plautini || maximo C || 18 minime C et decurtatus Plauti || facto C || esse om. C (add. C²) || 19 sellere C || accipere C piare superscr. eadem ut videtur manus || 21 pius. optima autem C || elocutio CM || 23 in sin- gularitatem CM || 24 ut Horatius . . . plagas om. B ut Horatius . . . cane om. C || acris M || 25 obstantis H || enatibus C || 26 varias C²: varios C

- plexus est: nam alii, ut Nigidius et Labeo, deos penates Aeneae Neptunum et Apollinem tradunt, quorum mentio fit taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo. Varro deos penates quaedam sigilla lignea vel marmorea ab Aenea in Italiam dicit advecta, cuius rei ita
- 5 Vergilius meminit effigies sacrae divum Phrygiique penates, quos mecum a Troia mediisque ex ignibus urbis extuleram. idem Varro hos deos Dardanum ex Samothracia in Phrygiam, de Phrygia Aeneam in Italiam memorat portavisse. alii autem, ut Cassius Hemina, dicunt deos penates ex Samothracia appellatos θεοὺς μεγάλους,
- 10 θεοὺς δυνατοὺς, θεοὺς χρηστούς. quorum diversis locis ita meminit natoque penatibus et magnis dis, hoc est θεοὺς μεγάλους, et iterum Iunonis magnae primum. dominamque potentem τοὺς δυνατοὺς, et bona Iuno τοὺς χρηστούς. ecce ergo diversis locis omnia tria complexus, quae omnia locis suis dicuntur.
- 15 380. ITALIAM QVAERO hoc loco distinguendum est; nam si iunxeris 'patriam', non procedit. patria enim, id est civitas, in provincia esse potest, non tamen ut ipsa provincia patria sit: licet in Sallustio lectum sit Hispaniam sibi antiquam patriam esse; sed illic ad laudem pertinet, non ad veritatem. tria ergo dicit:
- 20 provinciam quaero, hoc est 'Italiam'; 'patriam', hoc est Corythum, Tusciae civitatem, unde Dardanus fuit; 'genus ab Iove' ideo, quia ex Electra et Iove Dardanus Iasiusque nati sunt, Dardanus autem auctor est Troiae. et bene ad tria interrogata respondet, qui esset, unde venisset, quo tenderet. *alibi de ipsa Italia Aeneas hic
- 25 domus, haec patria est. melius sic distinguitur 'Italiam quaero patriam et genus ab Iove summo': ut mihi sit Italia patria, Iovis genus efficit, propter Dardanum scilicet.*

2 taurum] A. III 119 || 5 effigies] A. III 148 || 8 Cassius Hemina] ann. I 6 ap. Pet. || 11 natoque] A. III 12 || 12 Iunonis] A. III 437 || dominamque] A. III 438 || 13 bona] A. I 734 || 18 in Sallustio] hist. fragm. I 59 Kritz. || 24 hic domus] A. VII 122

1 nuptunum C || 2 et ex ex C || sit C || 4 marmorea C²: marmoreo C || ita om. P || 5 frugique C (frygique C²) || 6 urbē C urbe C² || 8 casius C || 9 samothraceica C (s superser. C²) || μεγάλος C || 10 χηπιστοί C || 11 diis C || μεγαλοεγς C || 12 τοὺς] τοῦ C || 13 χηπιστοῦ C || 15 ad v. 380 Italiam quaero] hoc loco distinguendum est . . . non ad veritatem. ergo Italiam quaero patriam . . . hic domus haec patria est. Genus ab Iove summo] quia ex Electra . . . quo tenderet. P || 16 ad hoc iunxeris P || id est om. P || 17 esse non potest H || licet sallustius dicit B licet in salustio legitur P || 18 patriam antiquam L || 20 corythum CP: corythum BH corithum LM (corithum I) || 21 id est tusciae L || Dardanus fuit. alibi de ipsa italia Aeneas hic domus haec patria est. uel si sic dinguitur (distinguitur C²) italiam quaero patriam et genus obi (ab C²) iove summo ut mihi sit italia patria iouis genus efficit propter dardanum efficit (dardanum scilicet C²) genus ab iove ideo C || 22 tasiisque C || 23 et om. CP || respondit CP (respondet C²) || quis P || 25 melius scripsi pro uelsi

381. PHRYGIUM AEQVOR id est Hellespontum. CONSCENDI bene 'conscendi' secundum physicos, qui dicunt terram inferiorem esse, quia omne quod continetur supra illud est quod continet: unde est humilemque videmus Italiam.

382. MATRE DEA MONSTRANTE VIAM hoc loco per transitum 5 tangit historiam, quam per legem artis poeticae aperte non potest ponere. nam Varro in secundo divinarum dicit ex quo de Troia est egressus Aeneas, Veneris eum per diem cotidie stellam vidisse, donec ad agrum Laurentem veniret, in quo eam non vidit ulterius: qua re terras cognovit esse fatales: 10 unde Vergilius hoc loco 'matre dea mōnstrante viam' *et eripe, nate, fugam*, item nusquam abero *et descendo ac ducente deo* et iamque iugis summae surgebat lucifer Idae. *quam stellam Veneris esse ipse Vergilius ostendit qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda, quem Venus ante alios astrorum diligit ignes.* 15 quod autem diximus eum poetica arte prohiberi, ne aperte ponat historiam, certum est. Lucanus namque ideo in numero poetarum esse non meruit, quia videtur historiam composuisse, non poema.

DATA FATA SECVTVS scilicet a Iove.

383. CONVVLSAE VNDIS EVROQVE SVPERSVNT aut 'convulsae 20 undis Euroque', aut 'supersunt undis Euroque'. 'convulsae' autem ideo, quia habes supra laxis laterum compagibus.

384. IGNOTVS deest 'quasi'; nam contrarium est quod dixit 'fama super aethera notus'. facit autem hoc frequenter Vergilius, ut hanc particulam subtrahat, ut at medias inter caedes exultat 25 Amazon, quasi Amazon; nam Vulsca fuit. PERAGRO per habet

4 humilemque] A. III 522 || 11 eripe] A. II 619 sq. || 12 descendo] A. II 632 || 13 iamque] A. II 801 || 14 qualis] A. VIII 589 || 16 quod autem diximus e. q. s.] exscr. in comm. Luc. I 1 || 22 laxis] A. I 122 || 25 at medias] A. XI 648

1 *ad v.* 381 Phrygium aequor] id est Hellespontum. Conscendi] bene secundum physicos . . . quod continet. *P* || FRIGIVM AD AEQVOR *BM* || 3 esse aqua vulgo || quia] quā ē *P* || quia omne quod continet supra illud est quod continetur *Fabricius*. sed cf. *Servius ad Aen.* III 522 || 4 unde est . . . Italiam *om. C* (in marg. inf. add. *C*²) || 7 tangere *L* (ponere *l*) || 8 egressus est *L* || aegressus *C* egressus *H* || eam *C* (eum *C*²) || 9 *ad om. I. II* (add. *l*) || laurentem agrum *C* || 10 qua re ei *C* || cognovit terras *BM* || 11 uergilius perfusus liciferundaq; hoc *C* cf. *Aen.* VIII 589 || 12 nete *C* (corr. *C*²) || ac] *ad C* || dea *C* || 14 uergilius .i. *C* .i. dubito num *Scioppius recte interpretatus sit* latenter || sub ioceani *C* (corr. *C*²) || 15 undaque *C* (corr. *C*²) || quam *C* || 16 dictum est *C* || ne aperte] in ea aperte *H* || neaparte *M* || 18 poema. non sic uirgilius nisi per circumlocutiones *B* || 19 scilicet a Iove] id est a ioue ac per hoc responsa *C* || 20 CONVVLSAE . . . compagibus *om. B* || CONVVLSAE . . . SVPERSVNT *C* CONVVLSAE *LIIM* || 21 aut . . . autem *om. L* (in marg. add. *l*) supersunt . . . autem *om. H* || 22 habet *C* compaginibus *L* || 23 *ad v.* 384 Peragro] per habet accentum . . . non accentum *P* || 26 uolsca *M*

accentum; nam 'a' longa quidem est, sed non solida positione; muta enim et liquida quotiens ponuntur metrum iuvant, non accentum.

385. EVROPA ATQVE ASIA PVLSVS aut orbem in tres partes divisit et absolutum est, *quia in Africa positus, quae orbis pars*
 5 *tertia est:* aut si Europam tantum et Asiam intellegimus, *ut Africa in Europa sit*, invidiose locutus est, ut supra Venus cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis, quasi cum indignatione dicat, per Troiam Asia careo, per Italiam Europa. denique non passa Venus eius interruptit querelas. *sane Europa Agenoris filia,*
 10 *a qua pars orbis nominata est.*

386. DOLORE EST aut narrantis Aeneae, aut certe suo dolore; aequum enim est malis filii etiam ipsam moveri.

387. QVISQVIS ES pleraque per concessionem sic tradit poeta, ut augmentum faciat. sicut hoc loco audiverat Venus 'sum pius
 15 Aeneas, fama super aethera notus' et cetera, dicit tamen 'quisquis es', hoc est, etiamsi haec in te non sint, hinc tamen constat esse felicem, quod venisti Carthaginem. item in secundo quisquis es, amissos hinc iam obliviscere Graios, hoc est, qualibet ratione contra nos bella susceperis. HAVD CREDO INVISVS CAELESTIBVS
 20 litotes figura per contrarium significans, id est credo te esse carissimum superis: ut *alibi munera nec sperno*, supra mihi iussa capessere fas est. 'caelestibus' autem secundum Pythagoram et praecipue Platonem dixit, qui confirmant vivos esse superis caros, mortuos vero inferis. unde et Vergilius de Pallante et nil iam
 25 caelestibus ullis debentem, item contra vos o mihi manes este boni, quoniam superis aversa voluntas.

388. AVRAS VITALES CARPIS quibus vivimus. nihil est enim aliud vita, quam reciprocus spiritus: unde et Iuppiter, quo constant

3 aut orbem e. q. s.] cf. comm. Luc. IX 411 || 6 cunctus] A. I 233 || 17 in secundo] 148 || 21 munera] A. VII 261 || mihi iussa] A. I 77 || 24 et nil] A. XI 51 || 25 vos o mihi] A. XII 646

2 urum C (metrum C²) || 4 absolutum est] absolute dictum *superser. l. idem in marg. haec scripsit* id est ut a duabus id est europa et asia expelleretur in tertia id est affrica consisteret. || 9 interruptit C || quaerellas CH || 13 ad v. 387 Haud credo inuis caelestibus] litotes figura ... superis secundum Pythagoram et Platonem dixit, qui dicunt vivos esse superis caros, mortuos vero inferis. P || pluraque confessionem C (pleraque per concessionem C²) || per concessionem ... saue optima figura est (ad v. 452) *desunt in Monacensi, qui duobus foliis orbatus est.* || tradidit B || 14 sicut] ut BC || 16 hoc est ... quisquis es om. B || constat te vulgo || 19 AVT B HAVT H || 21 supra ... fas est om. C (add. C³ alibi ... sperno expungens || 22 pitha B pitagoram L phitagoram H || 23 praecipue om. B || dicit B || confirmavit L (confirmant d) || 27 ad v. 388 Auras vitales carpis] quibus vivimus ... colonis. Adueneris urbem] hysterologia, hoc est ad urbem veneris. P || VITALIS B || 28 quam] nisi L

omnia, Ζεύς vocatur ἀπὸ τῆς ζωῆς, id est vita. CARPIS accipis modo, ut et placidam carpebant membra quietem. TYRIAM Carthaginem a colonis. ADVENERIS VRBEM hystorologia ut supra, hoc est ad urbem veneris. PERGE MODO tantummodo: hoc est, haec tibi sola sit cura, nam liberatae sunt naves. 5

389. PERFER imperativus modus est, ut fer cineres Amarylli foras.

390. REDUCES proprie 'reduces' dicuntur qui pericula evadunt: sic infra ut reduces illi ludunt, scilicet post periculum inlatum ab aquila. 10

391. VERSIS AQVILONIBVS aut speciem pro genere posuit, hoc est mutatis ventis, aut quia, postquam ad Africam iter verterunt, adversus ante Aquilo coepit esse prosperrimus.

392. NI FRVSTRA AVGVRIVM VANI DOCVERE PARENTES hoc ad confirmandum errorem Aeneae dixit, ne divinando dea esse credere- 15 tur. et est argumentum ad fallaciam, ne intellegat deam. quod autem dicit 'vani parentes', aut hypallage est, id est vanum augurium, ut dare classibus austros et ibant obscuri sola sub nocte pro ipsi soli per obscuram noctem; aut certe 'vani parentes' qui res falsas et inanes docent. et per hoc decipere plerumque ostendit 20 auguria. multi volunt ad nimium hoc amorem parentum referri, qui teneritudine affectus etiam superflua liberos docent. quidam 'vani' mendaces tradunt. Sallustius in Iugurtha nam ego quidem vellem et haec quae scribo et illa quae antea in senatu questus sum vana forent potius, quam miseria mea fidem verbis 25 faceret. Terentius in Phormione ubi adolescens lenonem mendacii arguit non te pudet vanitatis?

2 et placidam] A. IV 522 cf. Ribbeckii adnot. crit. || 6 fer] buc. VIII 101 || 9 ut reduces] A. I 397 || 18 dare] A. III 61 || ibant] A. VI 268 || 22 quidam vani mendaces tradunt] cf. Gell. XVIII 4, 9 || 23 in Iugurtha] 24, 9 || 26 in Phormione] III 2, 40

1 ZEIC K || ἀπο τῆς ζωῆς B ἀπο τῆς ζωῆς L ἀπο τῆς ζωῆς II ζωῆς id est vita om. CP (zohc add. C²) || a vita B || 3 ut supra om. CP || 6 ad v. 389 Perfer] imperativus . . . foras. P || 8 ad v. 390 Reduces] proprie . . . aquila. P || reduces om. BP || quia C || 9 sicut P || 13 adversus ante om. B || prosperrimus] posterior B || 14 ad v. 392 Vani parentes] qui res falsas et inanes docent. P || VANI DOCVERE PARENTES . . . quod autem dicit vani om. B || 15 dixisse C ne divinando dea esse omittens || uideretur L (at crederetur superser. l) || 17 aut hypallage est . . . aut certe vani parentes om. II || 19 soli ibant B per obscuram noctem omittens || 20 et per hoc . . . multi volunt om. L (in marg. add. l) || 21 augurium C || 22 effectus B || 23 vane C (corr. ead. m.) || iugurthino C² || 24 quaestus C || 25 vana] ucana C || miseria ea C (eā C²) || 26 faceret om. C || formione C || 27 arguet C

393. BIS SENOS CYCNOS cycnos navibus comparat, aquilam tempestati. in auguriis autem considerandae sunt non solum aves, sed etiam volatus, ut in praepetibus, et cantus, ut in oscinibus, quia nec omnes nec omnibus dant auguria: ut columbae non nisi
 5 regibus dant, quia numquam singulae volant, sicut rex numquam solus incedit; unde in sexto maternas agnovit aves per transitum ostendit regis augurium. item cygni nullis dant nisi nautis, sicut lectum est in ornithogonia, cygnus in auguriis nautis gratissimus ales: hunc optant semper, quia numquam mer-
 10 gitur undis. *cygnos tamen habere divinationem etiam Cicero in Tusculanis libro primo docet ut cygni, qui non sine causa Apollini dicati sunt, sed quod ab eo divinationem habere videantur.*

LAETANTES post periculum. AGMINE volatu, impetu. agmen autem apud Vergilium est cuiuslibet rei impetus, ut illi agmine
 15 certo [et vocat agmina saeva sororum].

394. AETHERIA aether altior est aëre, vicinus caelo, ἀπὸ τοῦ αἰθέριου, id est ardere. IOVIS ALES aquila, quae in tutela Iovis est, quia dicitur dimicanti ei contra Gigantes fulmina ministrasse: quod ideo fingitur, quia per naturam nimii est caloris, adeo ut etiam
 20 ova quibus supersidet possit coquere, nisi admoveat gagaten lapidem frigidissimum, ut testatur Lucanus feta tepefacta sub alite saxa. *aut quia nec aquila nec laurus dicitur fulminari, ideo Iovis*

6 in sexto] 193 || 7 item cygni . . . undis] cf. Isid. orig. XII 7, 19 || 8 in ornithogonia] Aemilii Macri || 11 libro primo] 30, 73 || 14 illi] A. II 212 || 15 vocat] A. VI 572 || 17 aquila quae e. q. s.] exser. mythogr. II 3 et III 3, 4. cf. mythogr. I 11, comm. Luc. VI 676, Isid. orig. XVIII 3, 2 et XVI 4, 22 || 21 Lucanus] VI 676 || 22 nec laurus dicitur fulminari] cf. Isid. orig. XVII 7, 2

1 ad v. 393 Bis senos cycnos] cycnos . . . et cantus (cantos). Laetantes] post periculum . . . saeva sororum. P || cignos B cygnos CH c L || cignos BL cygnos CH || 2 anes C (anes C²) || 3 cantibus C³ (man. saec. XIII) || 4 nec ante omnibus om. B nec in omnibus C³ (man. saec. XIII) || 5 dant om. B || 6 unde est LH || per] unde per C || 7 cygni BCH cigni L || nulli C || 8 ut in ornithogonia B || ornithogonia C or///thogonia L (ni litterae erasae. in illo libro superscr. l) hurnithogonia H || cygnus H: cygnus BC² cygnos C cignus L || auguros C (auguriis C²) || 9 ales B: augur CLH (at ales superscr. l) hanc LH (hunc l) || qui L (quia l) || mergitur om. C (supr. vers. add. C²) || 10 undis. cum cygnus neque in praepetibus neque in oscinibus nominetur, cur ab illo sumitur augurium? solvitur, quod augurium ad aquilam poeta retulit. sed docet Vergilius bonum omen nautis factum de cygni volatu. D || cygnos C || 11 cygni C || apolloni C || 12 sint Cicero || habeo C (corr. C²) || 15 et vocat agmina saeva sororum seclusi. cf. ad l 82 || sero C (seua C²) || 16 ad v. 394 Aetherea] aether altior est ab aere . . . admoveat. et alia fabula apud Graecos legitur . . . quos Iuppiter inter sidera collocauit. P || ere C (aere C²) || apo tu aethin C || 18 dimicanti ei contra] contra dimicantes B dimicante sin contra H || ei] ioui L (corr. l) || gigantur C (gigantes C²) || ministrare P || 20 supersedet B || quoquere BH conquerere C || gagaten BH mythographi: gagate L agaten C Aetiten Masvicius. cf. Plin. nat. hist. X § 12. || 21 fetetepatefacta C || 22 aliqua C || lau C (laurus C²)

ales aquila, Iovis coronam lauream accepimus, et qui triumphant lauro coronantur. sane alites proprie dicuntur aves, quae volatu auspicia faciunt, buteo sangualis immussulus aquila vulturius. sane de aquila est et alia fabula. apud Graecos legitur, puerum quendam terra editum admodum pulchrum membris omnibus fuisse, qui Ἀετὸς sit vocatus. 5 hic cum Iuppiter propter patrem Saturnum, qui suos filios devorabat, in Creta insula in Idaco antro nutrebat, primus in obsequium Iovis se dedit, post vero eum adolevisset Iuppiter et patrem regno pepulisset, Iuno permota forma pueri velut pellicatus dolore eum in avem vertit, quae ab ipso αἰτὸς dicitur Graece, a nobis aquila propter aquilum 10 colorem, qui ater est. quam semper Iuppiter sibi inhaerere praecipit et fulmina gestare: per hanc etiam Ganymedes cum amaretur a Iove dicitur raptus, quos Iuppiter inter sidera collocavit. et quia aquilae haec est natura, ut solem recto lumine spectet, signum quoque aquilae, quod in caelo est, orientem semper solem videtur adtendere. alii dicunt 15 ab hac avi Iovem raptum et ad latebras Cretenses perlatum, cum a Saturno ubique quaeretur. ipsam etiam Iovi, cum adversus Titanas bellum gereret, obvolasse in augurium ac statim victoriam consecutam, et ideo inter sidera collocatam.

395. ORDINE LONGO non nulli pro serie dictum accipiunt, nam et 20 'coctu cinxere polum' videtur ad ordinem rettulisse: quamvis quidam quaerant, quomodo 'ordine', cum mox 'coctu' dicat.

396. CAPERE eligere, ut ante locum capies oculis. DE-SPECTARE id est electas iam intentius despicere.

12 per hanc etiam c. q. s.] cf. Hygin. astron. II 16. schol. ad Germ. Arat. p. 91, 16 et p. 160, 7 Breys. p. 405, 20 et 411, 16 Eyss. || 23 CAPERE eligere] Don. ad Ter. hec. IV 1, 22 et Phorm. II 3, 23 || ante] georg. II 230

1 lauro coronantur om. C, add. C² || 2 alites scripsi: aliter C || dicitur C (dicuntur C²) || 3 libuteo C² || sangulis C (sangualis C²) || 4 terra editum C²: terre dictum C terra edictum P terra eductum Daniel || 5 pulchrum ex pulchram C || membris PC²: terris C || quia aetos C (eetos C²) qui αἰτὸς sit vocatus evanuerunt in P, legit Daniel || 6 patrem salurnum saturnum P || saturnum ex salurnum C || 7 ant C (antro C²) || in obsequium Iovis se dedit evanuerunt in P, in obsequium Iovis edidit legit Daniel || 8 debet C (dedit C²) || adolevisset ex adolevitset C || Iuppiter et patrem regno pepulisset om. P || et om. C (in marg. add. C²) || 9 uelud C || pellicatus P || 10 aetos C || grece C (f erasa) || dicitur . . . col evanuerunt in P graece dicitur ALE Aquila propter aquilum colorem edidit Daniel || 11 colore C || qui ~~quae~~ ater C || quam semper C²: quam

p a. C || quam avem P || 12 han C (c superser. ead. manus) || gynamedes C (ganimedes C²) || Ganymedes . . . raptus evanuerunt in P, legit Daniel || 16 cratenses C (cretenses C²) || com C (cum C²) || 20 ad v. 395 Ordine] non nulli pro serie accipiunt quamvis . . . dicat. P (quidam quaerant quomodo ordine cum mox coctu quae hodie non possunt legi, legit Daniel) || 22 quaerunt C || quem C (cum C²) || 23 ad v. 396. Capere] eligere . . . oculis. Despectare] id est electas iam intentius despicere. P (intentius despicere quae legit Daniel, hodie evanuerunt)

397. STRIDENTIBVS ALIS signum augurii est.

398. COETV dicit Plinius Secundus in naturali historia, omnes aves colli longioris aut recto ordine volare, ut pondus capitis praececedentis cauda sustentet: unde et prima plerumque deficiens
 5 relicto loco incipit esse postrema: aut in coetu se omnes invicem sustinere; neque enim huiusmodi aves semel ad inferiora descendunt, sed paulatim per reflexos in gyrum volatus. hoc autem volatu imitantur litteras quasdam: unde et Lucanus et turbata perit dispersis littera pennis. CANTVSQVE DEDERE adludit ad nautas.
 10 multi tamen adserunt cygnos inter augurales aves non inveniri neque auguralibus commentariis eorum nomen inlatum, sed in libris reconditis lectum esse, posse quamlibet avem auspiciū adtestari, maxime quia non poscatur. hoc enim interest inter augurium et auspiciū, quod augurium et petitur et certis avibus ostenditur, auspiciū qua-
 15 libet avi demonstratur et non petitur: quod ipsum tamen species augurii est. sed Vergilius amat secretiora dicere; nam totum morem augurum exsecutus est proprietate verborum. alites enim ostendit cum ait 'stridentibus alis', oscines vero cum dicit 'et coetu cinxere polum cantusque dedere'. hoc idem et de columbis fecit; nam et haec inter augurales
 20 aves dicuntur non inveniri, et tamen ex his augurium et postulari facit et ostendi: este duces o, si qua via est, cursumque per auras dirigite in lucos et cetera.

399. PUPPESQVE TVAE PUBESQVE TVORVM tropus synecdoche: a parte totum significat, ut Terentius o lepidum caput, id est
 25 lepidus homo. 'pubes' autem flos iuventutis.

400. OSTIA proprie ostia dicuntur exitus fluminum, sed modo abusus est, quia plerumque ostia ipsa pro portu sunt.

401. PERGE MODO exhortatio ad facilitatem rei. DVCIT VIA pro 'hacc via': et videtur demonstrare.

2 in naturali historia] X 23, 63. cf. Isid. orig. XII 7, 14 || 9 Lucanus] V 716 || 13 hoc enim ... petitur] cf. Isid. diff. verb. 6 || 21 este] A. VI 194 || 24 Terentius] ad. V 9, 9

1 ad v. 397 Stridentibus alis] signum augurii est. P || 2 ad v. 398 Coetu] dicit Plinius in naturali historia ... portent. P (evanuerunt ordine volare et ut se omnes invicem) || Secundus in naturali historia om. B || ordine ... sustentet om. I (suppl. I) || ut] aut C³ || 4 sustineat CP sustentare C³ || 5 aut in coetu se omnes invicem sustinere LII (nisi quod sustinere invicem I): aut in coetu ut se ipsos invicem portent B aut in coetu ut se omnes invicem portent C aut in coetu ut se omnes sustinere invicem possent I || 8 est in Lucano C || 9 pinnae C (pennis C²) pinnis II || 10 cygnos C || invenire C || 12 avem C²: autem C || 18 cantatusque C || 21 et ostendit enotavit Scioppius || 23 ad v. 399 et 400 Puppessque tuae pubessque tuorum] tropus synecdoche, ut Terentius ... pro portu sunt. P || 24 capud CL || 28 exortacio C (exhortacio C²) exportatum enotavit Scioppius

402. AVERTENS 'se' subaudis, hoc est cum averteretur, ut tūm prora avertit. ROSEA pulchra.

403. AMBROSIAEQVE COMAE aut unguento deorum oblitae, hoc est ambrosia, aut certe abusive dixit 'divinae comae'. *AMBROSIAEQVE COMAE DIVINVM VERTICE ODOREM*] *est hypallage, ut sit divinae comae 5 ambrosiae odorem spiravere.*

404. SPIRAVERE exhalaverunt. VESTIS DEFLVXIT quia dixit supra sinus collecta fluentes.

405. VERA bene 'vera' de qua ante dubitabatur. *INCESSV* hoc verbum apud Vergilium saepe pro honore ponitur, ut ast ego quae 10 divum incedo regina et mox forma pulcherrima Dido incessit.

MATREM AGNOVIT nunc matrem agnoscit; nam deam esse iam superius dixerat.

406. FVGIENTEM celeriter abscedentem, ut alibi ad terram fugit. VOCE pro oratione. 15

407. QUID NATVM TOTIENS saepe. et aut κατὰ τὸ σιωπόμενον intellegimus saepe eum esse delusum; aut certe secundum ipsum Vergilium, qui ait in secundo cum mihi se non ante oculis tam clara videndam obtulit. multi tamen volunt in hoc ipso loco saepe eum esse deceptum, ut in habitu, in interrogatione, in 20 responsione, in auguriis. vel 'totiens crudelis', quotiens fallis aut dissimulas. TV QVOQVE sicut Iuno ceterique dii, qui Troianis inimici sunt; quos et in secundo libro ostendit, ubi ait inimicaque Troiae numina magna deum. *FALSIS LVDIS IMAGINIBVS*] *ideo quia virginem, quia venatricem, quia Tyriam se dixerat.* 25

408. CVR DEXTRAE IVNGERE DEXTRAM maiorum enim haec fuerat salutatio, cuius rei αἴτιον, id est causam Varro, Callimachum secutus, exposuit, adserens omnem eorum honorem dextera-

1 tum] A. I 104 || 8 sinus] A. I 320 || 10 ast ego] A. I 46 || 11 forma] A. I 496 || 14 ad terram] A. V 243 || 18 secundo] 589 || 23 in secundo libro] 622

1 subaudisse C || 3 ad v. 403 Ambrosiacque comae] aut ambrosia unguento deorum oblitae (oblita C oblite C²) diuinum odorem (honorem C) spiravere. et est ypallage ut sit diuinæ comae ambrosiae odore spiravere. aut certe abusive dixit diuinæ comae. CP || 4 ambrosiae H || 6 odorem scripsi || 7 ad v. 404 Spiravere] exhalavere . . . collecta fluentes. P || exalauerunt LH exhalauerunt ex exhalauerunt C exalavere B || 9 ad v. 405 Incessu] hoc verbum . . . Dido incessit. P || 11 mox om. P || 12 agnoscit B et L ut videtur: cognoscit CHL || 14 celerius ascendentem L (celeriter abscedentem l) || 19 multi tamen . . . in auguriis om. B || 20 habitu] quia virginem quia venatricem quia tyriam add. C cf. adn. crit. ad v. 409 || 22 qui om. C tibi H || 23 sunt om. C || 26 maior B || haec fuerat] ista fuit L || 27 sallustio C (salutatio C²) || αἴτιον erion B etion LH rei αἴτιον id est om. C spatio relicto, in quo rei etion id est C² || Callimachum secutus exposuit om. B || callimalum L (corr. l) callimathum H || 28 dicit adserens B || honorem eorum L || deterarum B dexderaram C (corr. C²)

rum constituisse virtute. ob quam rem hac se venerabantur corporis parte.

409. VERAS AVDIRE ET REDDERE VOCES? sunt multae reciprocae elocutiones, ut hoc loco; sunt multae unius partis utrique
5 sufficientes, ut 'tenemur amicitiiis', ridiculum enim est si addas 'mutuis', cum amicitiae utrumque significant, sicut Fronto testatur. item sunt elocutiones, quarum una pars plena est: quae si convertantur, habent aliquid superfluum. in Sallustio in tugurio mulieris ancillae: bene addidit 'ancillae'. at si dicas 'in tugurio
10 ancillae mulieris', erit superfluum 'mulieris'; ancilla enim et conditionem ostendit et sexum. item res erat praetoribus nota solis. hoc suffecerat. male ergo addidit ignorabatur a ceteris. quod si convertas, nihil esse superfluum invenitur.

410. TALIBVS INCVSAT incusare proprie est superiorem arguere,
15 ut in Terentio pater ad filium quid me incusas Clitipho? accusare vero vel parem vel inferiorem, ut in eodem ad maritum uxor me miseram, quae nunc quam ob causam accuser nescio. et hoc proprietatis est, licet usus male ista corrumpat. sciendum tamen est Terentium propter solam proprietatem omnibus comicis esse praepositum, quibus est quantum ad cetera spectat inferior.

411. AT VENVS ordo est 'at Venus dea'. OBSCURO AÈRE nebula, cuius definitio est.

412. CIRCVM DEA FVDIT figura est tmesis, quae fit cum secto
25 uno sermone aliquid interponimus, ut alibi septem subiecta

8 in Sallustio] lug. 12, 5 || 11 res erat] Cic. in Cat. III 2, 6 || 14 incusare c. q. s.] Isid. diff. verb. 303 || 15 in Terentio] heautontim. V 2, 7 || 16 in eodem] hec. II 1, 8 || 25 septem] georg. III 381

1 virtutum II || 3 ad v. 409 Veras audire et reddere voces] ideo quia virginem se dixerat. P] voces hoc quia virginem se dixerat et multae sunt reciprocae C cum his coniungenda esse apparet quae in C Servianis ad v. 407 post habitu inserta sunt. pertinet autem hoc scholium ad falsis Iudis imaginibus. || 4 elocutionis C locutiones BL || 5 teneremur C || amicitiiis om. B octo fere litterarum spatium relicto amiiiiii L (amitiis fuisse videtur amicitiiis I) || 6 utrumque B || fronto dicit B || 8 in Sallustio in tugurio om. B || ut sallustius C³ || tuguriae C (corr. C²) || 9 ac C || 11 item . . . invenitur om. B || res om. C || 12 sufficeret LC³ || 13 esse om. C || 14 ad v. 410 Talibus incusat] incusare proprie est superiorem arguere . . . vel parem vel superiorem (sic). licet usus corrumpit. P || INCVSAT id est redarguit D || 15 me om. C, supr. vers. add. C² || incusas om. L, supr. vers. add. l || 16 inferiorem B: superiorem CLII 17 nunquam II || ob quam C || 22 ad v. 411 At Venus] ordo est . . . cuius definitio est. P || AT VENVS . . . dea om. B || ad CL (at I) || 24 ad v. 412 Circum dea fudit] figura est tmesis . . . saxo cere comminuit brum. P || figura . . . fit om. B || messis C (themesis C²) temesis LII || 25 uno om. CP || subiecti CP (corr. C²)

trioni. sed hoc tolerabile est in sermone composito, ceterum in simplici nimis est asperum; quod tamen faciebat antiquitas, ut saxo cere comminuit brum.

413. CERNERE NE QVIS EOS causa cur fecerit. ex hoc enim pendent cetera quae sequuntur. 5

414. MOLIRI hic pro struere posuit et per hoc facere, ut infra molirique arcem. AVT VENIENDI POSCERE CAVSAS scilicet ne saepe narrando crebrum patiatur dolorem. unde melius ad Aeneam refertur medio sic interfata dolore est. 'poscere' autem nunc inquirere, alias petere. et praepositur magis accusativo casui, dicimus 10 enim posco magistrum lectionem, non a magistro poseo.

415. IPSA PAPHVM civitatem Cypri. et non sine ratione est quod in decimo libro plura sibi loca grata vel sacrata commemoret, hic ad Paphum solam abisse dicatur, quia Varro et plures referunt in hoc tantum templo Veneris quibusvis maximis in circuitu pluvis numquam 15 impluere. SVBLIMIS divino incessu. SVBLIMIS] id est sublimiter, nomen pro adverbio.

416. LAETA ecce proprium Veneris epitheton. vel 'laeta', quia tectum nebula filium in tuto habebat, vel quod insulam suam repetat; vel ideo Paphum revisit laeta, quia serenis laeta congruunt, et necesse 20 est ut laeta sit Venus ubi semper serenum est, quippe ubi pluere numquam dicatur. SABAEO Arabico. Arabiae autem tres sunt, inferior petrodes eudemmon, in qua populi sunt Sabaei, apud quos nascitur tus. dicti autem Sabaei ἀπὸ τοῦ σεβειν, id est venerari, quod deos per ipsorum tura veneramur. 25

3 saxo] Enn. ann. rel. 586 Vahl. cf. Don. p. 401, 15 K. et [Serg.] explan. in Don. p. 565 K. || 7 molirique] A. l 424 || 9 medio] A. l 386 || 13 in decimo libro] 51 sq. || 22 Arabiae autem . . . veneramur] cf. Isid. orig. IX 2, 49

2 asperum om. P || ut] in II ut in illo Ennii Fabricius || 3 cere comminuit brum. hic locus ex Homero tractus de Ulixae a littore ingrediente urbem pheacum (Od. VII 14) καὶ τὸτ' Ὀδυσσεύς . . . καὶ ἐξερσείθ' ὅτις εἴη D cf. Macrob. Sat. V 4, 8 || 4 ad v. 413 Cernere] ex hoc enim pendent cetera quae sequuntur. P || 5 secuntur C || 6 ad v. 414 Moliri] hic . . . arcem. P || 12 ad v. 415 Ipsa Paphum] civitatem Cypri, ibi enim adorabatur. Sublimis] divino . . . adverbio. P || 13 loco C (corr. C²) || 15 tanto templum C (corr. C²) || 16 incessu (corr. C²) id est CP || 18 ad v. 416 Sabaeo] Arabico. Arabiae autem tres sunt. in una ex illis populi sunt Sabaei. sed hi montes inter quos sunt Libanum et Antelibanum dicuntur. apud hos igitur Sabaeos . . . veneramur. P || ecce om. LH nel C || 19 tetum C (corr. C²) || 21 est post serenum om. C, add. C² || 22 SABAEO TVRE C || 23 eudomonen B || sabaei. sed hi montes inter quas (quos C²) sunt libanum et antelibanum dicti sunt. apud hos igitur sabaeos C (sed hi . . . dicti sunt ab Isidoro sumpsisse videtur scholiastes) || apud quos . . . dicti autem Sabaei om. B || 24 thus L || CEBEIN C: CABIN B CAIBEIN L CANBEIN II CEBEOAI P || 25 tura BPH: iura C thura L

417. TVRE CALENT ARAE SERTISQVE RECENTIBVS HALANT ecce unde supra dixit haud equidem tali me dignor honore, *quia Aeneas hostias obtulerat, quarum hic mentio non fit.* quod autem 'recentibus' dixit laus loci est, qui semper flore vestitur, *ut omni tempore Veneri flores praesto esse videantur.* SERTIS sertum et sarta cum nihil adicitur dicimus, ut hoc loco: item alibi expressius sarta procul, tantum capiti delapsa, iacebant. si autem sertos dixero, addo flores, si sertas, addo coronas, ut Lucanus accipiant sertas nardo florente coronas. et hoc in multis nominibus observandum est, ut genus ex adiectione formetur: qua detracta in neutrum cedat necesse est, ut piscinalis locus, piscinalis cella, piscinale; sagmarius mulus, sagmaria mula, sagmarium. HALANT pro olent.

418. CORRIPERE VIAM deest 'at illi'. CORRIPERE VIAM officium eundi celeriter arripuerunt; nec enim via corripitur.

419. QVI PLVRIMVS ex maxima parte urbi imminens. QVI PLVRIMVS id est longus, ut ipse alio loco cui plurima cervix, item cum se nux plurima, id est amygdala; longa namque est.

420. ASPECTAT] est ornatus cum animantur ἀψυχα. ASPECTAT rei insensibili dat sensum. unde est illud in quarto de Atlante. item Sallustius Lyciae Pisidiaequae agros despectantem. ARCES civitates, a parte totum.

421. MIRATUR MOLEM AENEAS hoc ad ipsum refertur, MAGALIA

2 haud equidem] A. l 335 || 6 sarta] buc. VI 16 || 8 Lucanus] X 164 || 17 cui plurima] georg. III 52 || 18 cum se] georg. I 187 || 20 in quarto] 217 || 21 Sallustius] hist. fragm. II 40 Kritz.

1 ad v. 417 sertum et sarta cum nihil adicitur dicimus. item alibi expressius . . . sagmaria mula (multa) sagmarium (sagmaria). quod autem recentibus dicit laus loci est, qui semper flore vestitur, ut omni tempore Veneri (Veneris) flores praesto esse videantur. Halant] pro olent. P || SERTISQVE RECENTIBVS HALANT om. C || ecce . . . honore om. B || 2 supra ait C || 3 obtulerat C || non fit *Burmamnus*: non fuit C || quod . . . videantur post sagmarium hab. C (quod . . . vestitur in marg. inf. iterum scripsit C³ citandi signo super fuit collocato) || 4 dixit LHC³: dicit BCP || omni ex omne C || 5 veneris ex ueneris C || SERTISQVE RECENTIBVS C || 6 adicitur] dicitur B || expressius ut P || 7 sertos] sertum CP (corr. C³) || 8 sertas] s C (sertas C²) || ut Lucanus . . . sagmarium om. B || 11 cedat LH: cadat CPL || piscinalis solis locus C || 12 piscinalis CP (piscinale C²) || multa C (corr. C²) || 13 olent] halant C holant C³ || 14 ad v. 418 Corripere viam] deest at illi . . . corripitur. P || 16 ad v. 419 Qui plurimus] ex (sic C³ et C) maxima parte urbi imminens (eminens P) vel qui plurimus . . . namque est. CP || 18 namque est *delevit et adversasque superscr.* C² || 19 ad v. 420 Arces] ciuitates. a parte totum. P || ASPECTAT est ornatus cum animantur αἴψα (res enotavit *Scioppius*, ἀψυχα scripti) id est cum rei insensibili datur sensus C || 20 unde . . . despectantem om. B || 21 lyciae LH || psidiaequae H || 23 ad v. 421 Miratur molem Aeneas] hoc ad ipsum refertur . . . casas Poenorum pastorales dicunt. P || MIRATUR . . . refertur et QVONDAM . . . magalia vero om. B

QUONDAM hoc ad poetam; nec enim hoc novit Aeneas. 'magalia' vero antistoechon est; nam debuit magaria dicere, quia magari, non magal Poenorum lingua villam significat. Cato originum quarto magalia aedificia quasi cohortes rotundas dicit. alii magalia casas Poenorum pastorales dicunt. † de his Sallustius quae mapalia 5 sunt circumiecta civitati suburbana aedificia magalia. † et alii Cassius Hemina † docet ita Sinuessae magalia addenda murumque circum ea.

422. MIRATUR PORTAS STREPITVMQVE E. S. V. quidam hoc 'portas et vias magalia quondam miratur' non simpliciter dictum volunt, quoniam 10 prudentes Etruscae disciplinae aiunt apud conditores Etruscarum urbium non putatas instas urbes, in quibus non tres portae essent dedicate et tot viae et tot templa, Iovis Iunonis Minervae. bene ergo miratur Aeneas, ubi fuerant magalia illic esse legitimam civitatem; nam et portas et vias videbat et mox templum Iunoni ingens. 15 STRATA VIARVM primi enim Poeni vias lapidibus stravisse dicuntur.

423. ARDENTES multi 'festinantes', ut iuvenum manus emicat ardens et ardet abire fuga et Laocoon ardens; sic enim dicit quotiens properantes vult ostendere: alii ardentes 'ingeniosi' accipiunt; nam per contrarium segnem, id est sine igni, ingenio ca- 20

1 magalia vero . . . significat] cf. Isid. orig. XV 12, 4 || 3 Cato originum quarto] fragm. 2 et ap. Iord. et ap. Pet. || 5 Sallustius] Iug. 18, 8 || 6 Cassius Hemina] fragm. 38 Pet. || 16 primi enim . . . dicuntur] cf. Isid. orig. XV 16, 6 || 17 iuvenum] A. VI 5 || 18 ardet] A. IV 281 || Laocoon] A. II 41 || 20 nam per contrarium . . . κατεσθα] cf. Don. ad Ter. Andr. V 2, 14. Isid. orig. X 247 et XII 2, 38. diff. verb. 296

1 hoc ad ante poetam om. C || haec C || 2 antystiechon B antylticon C antistiechon L antistichon H || 3 quarto Iordanus prol. p. 50 sq.: om. C primo P. || 4 coortes P cortes C || rotundas ex rutundas C || dicit] dr (i. e. dicuntur) P || alii . . . circum ea] Alii magalia casas Poenorum pastorales dicunt; de his Sallustius. Quae magalia sunt circumiecta civitati suburbana aedificia. Magalia et alibi; Cassius Hemina docet ita; Sinuessae etc. Kritzius epist. crit. ad E. Wuestemannum Sall. hist. fragmentis praemissae p. XXXIX sq. || 5 de his Sallustius quae mapalia] quae mapalia dicit Sallustius coni. F. Schoellius de his Sallustius (Iug. 18, 8) 'aedificia Numidarum agrestium quae mapalia illi vocant' ego. || 6 fortasse sunt et circumiecta || et alii Cassius Hemina] ut ait Cassius Hemina coni. F. Schoellius || 7 docet ita] locata F. Schoellius locavit et ego conieceram. cf. Liv. XXXI 27, 12 || 8 casas Poenorum pastorales dicunt hodie evanuerunt in P || pastorales ex postorales C || 6 alibi C² || cassius C²: casius C || 7 Sinuessae Masvicius: sinuegsae C || 8 eam enotavit Scioppius || 9 ad v. 422 Strata viarum] primi enim Poeni vias lapidibus stravisse dicuntur. P || 13 et tot viae C²: etotviae C et uotivae enotavit Scioppius || 17 ad v. 423 Instant ardentes Tyrii] multum festinantes, ut 'ardet abire fuga' id est properat. alii ardentes ingeniosos dicunt, nam per contrarium . . . κατεσθα. Ducere muros] construendo in longitudinem ducere aedificare. P. ex his Instant . . . ardent et id est sine igni . . . venit et construendo . . . aedificare hodie evanuerunt. || ARDENTES festinantes vel ingeniosos intelligunt B || 19 uult C²: vel C || 20 id est om. C || igni om. C (igne t C² supr. vers.) ullo H

rentem dicimus: unde et a Graeco venit catus, id est ingeniosus
ἀπὸ τοῦ καίεσθαι. DVCERE MVROS exaedificare. DVCERE MVROS]

hoc est construendo in longitudinem producere; proprie enim cum aedi-
ficantur muri duci dicuntur. Sallustius *historiarum* II. murum ab
5 angulo dexteri lateris ad paludem haud procul remotam duxit.

424. MOLIRIQUE ARCEM molibus factis extollere. MOLIRI] est
extruere, huic contrarium demoliri. ET MANIRVS SVBVOLVERE SAXA CMT
manibus? an quia adhuc machinae non erant? an ad constructium
festinationem referre voluit?

10 425. OPTARE eligere, ut tuus o regina quid optes. et opta-
vitque locum regno. TECTO ad tectum nota figura. SVLCO
fossa: civitas enim, non domus circumdatur sulco: ut alibi ausim vel
tenui vitem committere sulco. *SVLCO fossa fundamentorum.*

426. LEGVNT eligunt. IVRA] id est loca ubi iura dicantur aut
15 magistratus creentur. et bene post conditam civitatem addidit 'iura'
et 'magistratus' 'sanctumque senatum'. legitur apud quosdam, Bru-
tum eos qui se in eiciendis regibus invissent legisse in consilium, cum-
que ordinem senatum appellatum, quod una sensissent, quod patricii
essent, patres conscriptos. alii patres a plebe in consilium senatus
20 separatos tradunt, alii conscriptos qui post a Servio Tullio e plebe
electi sunt. alii senatum a senectute hominum, † quibi allekti erant,
dictum volunt, qui apud Graecos γερονσία appellatur. 'sanctum'
autem ilco quia senatus sanctissimus ordo dicitur.

427. PORTVS EFFODIVNT id est Cothona faciunt. PORTVS

4 Sallustius *historiarum* II.] fragm. 82 Kritz. || 10 tuus] A. I 76 || opta-
vitque] A. III 109 || 12 ausim] georg. II 289

2 ΕΤΑΙ B ΚΕΕΘΑΙ C ΚΕΕΤΕΥ L ΚΕΕΤΑΙ II || aedificare B exaedificare ex
ctaedificare C || 4 histor II C || 6 ad v. 424 Molirique arcem] molibus factis
extollere quod est extruere. huic contrarium est demoliri. P. consentit C,
nisi quod extruere praebet et est ante demoliri omittit. || extollere] ostendere
B || 8 au quia Scioppius enotarit: aut quia ex antiqua C || 10 ad v. 425
Optare] eligere . . . locum regno. Tecto] ad tectum. Sulco] fossa; civitas
enim . . . committere sulco. P. ex quibus optare . . . locum et circumdatur
. . . vitem hodie legi non possunt. || 11 nota figura om. C || 12 circumdatur sul-
cis B || circumdatur sulco ergo sulcos fossa fundamentorum alibi ausim C ||
14 ad v. 426 iura legunt] eligunt nel loca ubi iura dicantur aut magistratus
creentur. P. ex his tus creentur evanuerunt. || LEGVNT. eligunt uel loca C (id
est scripsi) || iuria C || dicuntur C (dicantur C²) || 16 credentur C || 18 eieien-
dis C²: iciendis C || legisse scripsi: lectos C || eumque scripsi: om. C cum
supr. vers. C² || 19 senatus separatos C²: senatos separatus C || 22 serivo C ||
22 electi] allekti coni. P. Schoellius || quibi allekti crant] qui sexagenarii erant
coni. P. Schoellius, ut bi ortum sit ex VI. || 24 ad v. 427 Portus effodiunt] ut
portus scilicet faciant (faciunt). Alta theatri fundamenta. P. ex his Portus
effodiunt ut evanuerunt. || ad v. 427 EFFODIVNT ut portus scilicet faciant. et vere

ait nam chartaginienses cothone (cotthona C²) fossa utuntur portu non naturali
C || chotona L cotthona II || faciunt. Cothona sunt portus in mari non natu-

EFFODIUNT ut portus scilicet faciant. et vere ait, nam Carthaginienses Cothone fossa utuntur, non naturali portu. ALTA THEATRI FVNDAMENTA hinc futura magnitudo cognoscitur, quod 'alta fundamenta' ait. bene autem post res publicas privatasque necessarias mentionem fecit theatri; aut quia Graecis urbs conditur, qui saepe spectaculis 5 gaudent, aut, ut apud quosdam fuit, in honorem musicae scientiae.

428. COLUMNAS figurate 'columnas' 'decora' ait; diversis enim significationibus idem dixit. et ab eo quod est hoc decus corripitur decoris.

430. QVALIS APES] ordo est 'qualis labor'. QVALIS APES ter- 10 tiae declinationis genetivus pluralis et in 'ium' et in 'um' exit, sed tunc pro nostro arbitrio cum nominativus singularis 'ns' fuerit terminatus, ut amans et amantum et amantium dicimus. cum autem nominativus singularis 'r' fuerit terminatus, tantum in 'um' exit, ut pater patrum, murmur murmurum. reliqua vero nomina auctoritate 15 firmamus, ut apes vel apum, vel apium. sane fabula de apibus talis est. apud Isthmon anus quaedam nomine Melissa fuit. hanc Ceres sacrorum suorum cum secreta docuisset, interminata est, ne cui ea quae didicisset aperiret; sed cum ad eam mulieres accessissent, ut ab ea primo blandimentis post precibus et praemiis elicerent, ut sibi a Cerere 20 commissa patefaceret, atque in silentio percluraret, ab eisdem iratis mulieribus discrepta est. quam rem Ceres inmissa tam supra dictis feminis quam populo eius regionis pestilentia ulta est; de corpore vero Melissae apes nasci fecit. Latine autem μέλισσα apes dicitur. AESTATE NOVA incipiente, ut vere novo. et bene 'nova', quia est et adulta 25 et praeceps secundum Sallustium. FLOREA pro florida, ut nemora inter frondea turbam aut florentia, nec enim de flore erant

26 nemora] A. I 191 || 26 secundum Sallustium] fragm. inc. 79 Kritz.

rales, sed arte et manu facti. est autem et masculini et neutri generis. nam et hic cothon huius cothonis facit et hoc cothonium huius cothoni. D || 7 ad v. 428 figurate columnas decora alta; diversis enim significationibus . . . decoris. P (figurate . . . eniu hodie legi non possunt) || figurate columnas C || 10 ad v. 430 Qualis apes] ordo est 'qualis labor'. Aestate noua] id est incipiente iam vere novo. et bene noua quia est aetas et adulta et praeceps secundum Sallustium. Florea] florida, ut floream coronam dicimus, nec enim de flore erant facta. Rura] graece . . . latinum. P. ex his ordo est . . . iam et ut floream coronam dicimus et aphaeresis . . . latinum hodie legi non possunt. pro dicimus hypothetae ut videtur errore dominis exhibet Damelis editio. || qualis labor. sed tertiae declinationis C || QVALIS APES . . . apium om. B || 11 in um et in ium exiit C || 12 ns] u et s H || 16 apes] apes L || vel apium om. C || sane C²: sine C || 17 fuit apud C || isthmon] o C² in rasura || melisa C || 19 ea C²: eo C || 20 elicerent C² ut videtur, spatio a prima manu relicto || 22 discrepta C²: discepra C || 23 melissae C || 24 apes C²: apud C || μέλισσα] mellissa C || 25 vere C²: vera C || 26 pro om. C (add. C³)

facta floream coronam dicimus. RVRA Graece ἀγορὰ dicuntur. aphaeresis ergo sermonem fecit Latinum.

431. EXERCET fatigat, ut nate Iliacis exercite fatis. hoc autem participium ab exercitu, id est militum multitudine, decli-
 5 natione discernimus; nam nomen quartae declinationis est, partici-
 pium secundae, ut visus, huius visi vel visus; passus, huius passi
 vel passus; auditus, huius auditi vel auditus. EXERCET] *fatigat*
 et subiecit, quibus rebus exercitae fatigentur. SVB SOLE in sole,
 ut namque sub ingenti lustrat dum singula templo, vel
 10 *quamdiu sol est.* GENTIS FETVS ad laudem apum hoc pertinet.
 et bene 'gentis fetus', quia non singulae de singulis nascuntur, sed
 omnes ex omnibus, quod in quarto georgicorum melius intellegitur.

432. ADVLTVS EDVCVNT producant, quia adhuc adolescent, ut adulti
 fiant, non adoleverint, ut adultos dicimus minores: et hoc sic dixit, ut
 15 inbellem avertis Romanis arcibus Indum. LIQVENTIA de-
 faecata, sine sordibus, ut nec tantum dulcia, quantum et
 liquida, id est pura: nam pura mella constat esse meliora.

433. STIPANT densent. translatio a navibus, in quibus stipula
 interponitur vasis, quam stipam dicunt. DISTENDVNT implent,
 20 ut denso distendere pingui. NECTARE melle: abusus est pro-
 pter suavitatis similitudinem. CELLAS et hic abusus est, ut favo-
 rum cavernas *vel alvearia* cellas vocaret, ut alibi thesauros. traxit
 autem a reponendi similitudine, vel a celando, unde cellam appella-
 verunt. AGMINE nunc impetu.

3 nate] A. III 182 || 9 namque] A. I 453 || 15 inbellem] georg. II 172 ||
 16 nec tantum] georg. IV 101 || 18 translatio ... dicunt] cf. Isid. orig. XIX 27, 2 ||
 20 denso] georg. III 124 || 22 traxit autem ... appellaverunt] Don. ad Ter.
 ad. IV 2, 13

1 coronam om. C (supr. vers. add. C²) || ἀγορὰ L (οὐ l in rasura): arura B
 urura C ἀορὰ H rura P || 2 aferesis libri || 3 ad v. 431 Exercet] fatigat, ut
 'nate Iliacis exercite fatis'. et quibus rebus exer * et bene gentis foetus quia
 si singula reddes singulis nascuntur sed omnes ex omnibus et per hoc melius
 in georgicis intellegitur. P pro exer Daniel exercet foetus gentis dedit et la-
 cunam post haec verba indicavit. et bene ... reddes hodie legi non possunt.
 fatis. et subiecit quibus rebus exercitae fatigentur. hoc autem C || hoc autem
 ... auditus om. B || 12 quod ... intellegitur] et per hoc melius in georgicis
 intellegitur C || 13 ad v. 432 Educunt] producant quod adhuc ... ut adultos.
 P || adolescent ex adulescent C || 14 nonam C || 16 sorde LII || 17 nam
 dura libri mei, nisi quod ex primae ut videtur manus correctione pura I; 1 du
 superscr. l || 18 ad v. 433 Stipant] densant ... quam stipam dicunt. Nectare]
 melle ... similitudinem. Cellas] et hic abusus est, ut fauorum cauernas cellas
 vocaret. traxit autem a reponendi similitudine. P. ex his nitor uasis ...
 Nectare et fauorum ... a re hodie legi non possunt || 21 similitudinem. cum
 vinctaq poculum divinum sit dulce immortale interpretatur. vs id est non,
 κτείνω occido. D || ut fauorum cauernas cellas vocaret uel alvearia ut alibi
 thesauros C || 23 vel ... appellaverunt om. C (in marg. add. C³)

435. IGNAVVM inutile, non aptum industriae; nam industrios navos dicimus. FVCOS secundum Plinium apum multa sunt genera. proprie tamen apes vocantur ortae de bubus, fuci de equis, crabrones de mulis, vespae de asinis. fucus autem est secundum Aemilium Macrum maior ape, crabrone minor. PECVS dici- 5 mus omne quod humana lingua et effigie caret, *id est a pascendo*. unde Horatius omne cum Proteus pecus egit altos visere montes. *Plautus elurinum pecus simiam dixit*. PRAESEPIBVS alveariis. et est translatio, quae fit quotiens vel deest verborum proprietas, vel vitatur iteratio. 10

436. FERVET concelebratur, ut contra 'friget' cessat dicimus, ut Terentius nimirum hic homines frigent. *REDOLENT quidam olere res vel malas vel bonas, redolere tantum bonas tradunt*. FRAGRANTIA quotiens incendium significatur, quod flatu alitur, per 'l' dicimus, quotiens odor, qui fracta specie maior est, per 'r' dicimus. 15 sciendum sane nihil in hac vacare comparatione. nam Poenorum operi apum labor, custodiae litorum *adversum alienigenas* fucorum comparatur expulsio.

437. O FORTVNATI QVORVM IAM MOENIA SVRGVNT bene 'fortunati', quia iam faciunt quod ipse desiderat. *O FORTVNATI expressit 20 Aeneae desiderium. QVORVM IAM MOENIA SVRGVNT laus vel ab ipsa re sumitur quae laudatur*.

438. FASTIGIA nunc operis summitates, alibi ima significat, ut forsitan et scrobibus quae sint fastigia quaeras. SVSPI- 25 CIT miratur, ut e contrario 'despicit' contemnit significat.

2 secundum Plinium] nat. hist. XI 20, 70 || 3 proprie tamen . . . minor] exscr. Isid. orig. XII 8, 2 et 3 || 5 pecus dicimus . . . caret] exscr. Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 275 et Isid. orig. XII 1, 5 || 7 Horatius] carm. I 2, 7 || 8 Plautus] trunc. II 2, 14 || 12 Terentius] eun. II 2, 37 'ni mirum homines frigent'. || quidam . . . tradunt] Isid. diff. verb. 406 || 14 quotiens . . . dicimus] exscr. Isid. diff. verb. 236 || 24 forsitan] georg. II 238

1 *ad v. 435* Ignavum] inutile . . . de asinis. Pecus] dicimus . . . a pascendo. Praesepe] alveariis. *P. ex his* navos . . . secundum et mulis . . . Pecus non potui legere || 2 gnaros C³ *supr. vers.* gnanos l || 3 hobus BL || 4 secundum Aemilium Macrum *om.* B || 7 unde *om.* BC || protheus BLHC³ || 11 *ad v. 436* Fervet] celebratur . . . per r dicimus. *P. ex his* Fervet . . . contra hodie evanuerunt || 13 olere C²; ole C || malas C²; malus C || 14 FRAGRANTIA . . . per r dicimus *om.* B || FRAGRANTIA CHP || alitur] uel a flamma *add.* LH *ex Isidoro ut videtur* || 15 odor ex odos C || qui ex quid vel quia C quia L et Isidorus (qui l) || 19 O FORTVNATI expressit Aeneae desiderium hoc est qui iam faciunt . . . desiderat. QVORVM . . . laudatur C || 23 *ad v. 438* Fastigia] nunc operis summitates . . . fastigia quaeras. *P.* || summitatem L || 25 ut *om.* C || contemnit C || significat. vel suscipit alta aspicit, ut alibi 'hanc primum suspice rupem' D

439. MIRABILE DICTV ob hoc quod sequitur, quia mixtus cunctis latebat. *potest tamen hoc et superiori et inferiori sensui addi.*

440. PER MEDIOS figura est; nam planum fuerat 'mediis se infer'. *MISCETQVE deest 'se'.* NEQVE CERNITVR VLLI neque ab ullo cernitur; et est Graecum οὐδενὶ ὀρώμενος, ut scriberis Vario, id est scribet te Varius.

441. LVCVS ubicumque Vergilius lucum ponit, sequitur etiam consecratio, ut luo tum forte parentis Pylumni Turnus sacrata valle sedebat. unde et in sexto nulli certa domus, lucis habitamus opacis; dicuntur enim heroum animae lucos tenere. *et mox sequitur 'hic templum Iunoni ingens'.* 'lucus' autem dicitur quod non luceat, non quod sint ibi lumina causa religionis, ut quidam volunt. IN VRBE FVIT MEDIA nunc iam in media.

LAETISSIMVS VMBRA aut septimus est, aut secundum Probum genitivus, ut sit 'laetissimus umbrae', sicut Sallustius frugum pabulique laetus ager.

442. QVO PRIMVM hoc est, simulac venerunt; nec enim secundo ad Africam ventum est. *ordo est 'quo primum loco'.*

443. EFFODERE LOCO SIGNVM historia hoc habet, quam more suo Vergilius per transitum tangit. Dido *fratrem fugiens* cum transiret per quandam insulam Iunonis, illic accepit oraculum et sacerdotem eius secum abstulit, cum ei parum crederet promittenti Carthaginis sedes. quo cum venissent, sacerdos elegit locum faciendae urbi, quo effosso inventum est caput bovis. quod cum displi-
cisset, quia bos semper subiugatus est, alio loco effosso caput equi inventum placuit, quia hoc animal licet subiugetur, bellicosum

5 scriberis] Hor. carm. l 6, 1 || 8 luo] A. lX 3 || 9 nulli] A. VI 673
11 lucus autem . . . volunt] exser. Luct. Plac. ad Stat. Ach. l 593 cf. Isid.
orig. XIV 8, 30 et XV 6, 7 || 15 Sallustius] hist. fragm. Il 92 Kritz. || 20 Dido
. . . per bovis] exser. mythogr. l 216

3 ad v. 440 Per medios miscetque] deest se. Neque cernitur ulli] id est neque ab ullo cernitur. graeca figura, ut alibi 'scriberis Vario', id est scribet te Varius. P || figura est om. C (add. C² supr. vers.) || fuerat om. C (est add. C²) || 5 ut] ut est illud C || 7 ad v. 441 Laetissimus umbra] aut septimus est, aut secundum Probum genitivus, ut sit laetissimus umbrae. P || 8 tum] tunc LH || 10 eorum C eroum L || 11 gens C (ingens C²) || 12 sint] suut C || in causa LH || 13 IN VRBE . . . in media om. C || 14 est] casus supr. vers. add. l 18 ac] hac L ut videtur ut l in ras. || uel ordo est C || 19 ad v. 443 Effodere (effedere)] autem hoc est. Dido fratrem fugiens cum transiret . . . et vincit. unde et bellicosa . . . per bovis. ordo autem est . . . Regia] regina. P || EFFODERE H || 20 cum] dum C || 21 illic om. CP illa B || 22 promittenti sibi carthaginienis sedes B || 24 urbis C urbis P || effoso BL effuso C (corr. C²) effuso P || 25 effuso C (corr. C²) effoso P || 26 inuentum est placuitque hoc animal P

tamen est et vincit et plerumque concordat, ut ipse plenissime in illo loco bello armantur equi, bellum haec armenta minantur. sed tamen idem olim curru succedere sueti quadripedes et frena iugo concordia ferre: spes est pacis ait. illic ergo Iunoni templa fecerunt. unde et bellicosa est Carthago 5 per equi omen, et fertilis per bovis. *sane fodere est tantum sollicitare terram, effodere hoc ipsum faciendo aliquid crueri vel invenire: cui contrarium est infodere. ordo autem est 'lucus in urbe fuit media lactissimus umbra, quo loco iactati Poeni undis et turbine effodere caput acris equi, quod regia Iuno signum monstraverat.'* REGIA 10 regina.

444. QVOD REGIA IVNO MONSTRARAT monstro dederat. et ut diximus tangit historiam. *ACRIS EQUI epitheton magis aptum equis, ut canibus blandis, quia natura blandi sunt.*

445. ET FACILEM VICTV propter bovem: quod licet nunc non 15 dicat, tamen ex historia sumit. 'facilem' autem, copiosam, divitem. Terentius quam vos facillime agitis.

446. *HIC TEMPLVM IVNONI INGENS superius dictum est quod Vergilius ubique lucos consecratos velit accipi, unde tamquam in loco sacro inducit Didonem Iunoni templa construere. morem autem Romanum veterem tangit: 20 antiqui enim aedes sacras ita templa faciebant, ut prius per augures locus liberaretur effareturque, tum demum a pontificibus consecraretur, ac post ibidem sacra edicerentur. erant tamen templa in quibus auspicato et publice res administrarentur et senatus haberi posset, erant tantum sacra. hic ergo et sacrum templum, quod in luco, id est in loco sacro 25 conditur, docet, et administrari in templo rem publicam subsequentibus*

2 bello] A. III 540 || 6 sane fodere . . . infodere] cf. Isid. diff. verb. 228
14 canibus] georg. III 496 || 17 Terentius] ad. III 4, 56 || 20 morem autem
c. q. s.] cf. Varro ap. Gell. XIV 7, 7

1 plerumque iugum subiens concordat *Fabricius* || ut ipse ostendit plenissime *D* || 2 illo] alio *I* || 5 templum *C* || 6 omen ex nomen *C* numen *P* || bovem *C*² boves *mythographus* || 7 faciet unde *C* (faciendo *C*²) || 8 fuit om. *P* || 10 quia regio iuno *P* || 12 ad v. 444 Monstrarat] monstro dederat. Acris equi epitheton . . . blandi sunt. *P* || MONSTRARAT ut dictum est tangit historiam. monstrarat autem monstro dederat *C* || 15 quod . . . sumit] sicut dictum est *C* || 16 copiosum *C* (corr. *C*²) || 17 facillimi *C* || 18 ad v. 446 Sidonia] licet Sidon ciuitas sit Fenice, tamen hic pro Tyria posuit. *P* || HINC *C* || 19 ubique *C*²: ubi *C* || loco scripsi: luco *C* || sacro *C*²: sacra *C* || 21 aedes sacras id est templa ita faciebant *Mascivius*. templa per errorem ex superioribus repetitum esse suspicatur *F. Schoellius*. ego aedes sacras secluseram. || locus *Muellerus Etrusk.* II p. 179 *Hartungius Rel. d. Roem.* I p. 141: lucos *C* || 23 tamen] autem *Commelinus*, inde alia *Hartungius l. l.* || 24 administrarentur *C*²: administrantur *C* || possit *C* || erant alia *Hartungius l. l.* || tantum *C*²: tamen *C* || 25 et sacrum et templum *Hartungius l. l.* fortasse sacrum esse templum || luco *C*²: loco *C*

versibus indicat 'inra dabat legesque viris operumque laborem p. a. i. a. s. t.' alibi tantum sacra esse templa, alibi omnia † ubi agi posse, locis suis monstrabitur. SIDONIA licet (et) Sidon civitas sit Phoenices, tamen hic pro Tyria posuit: sane quidam opportune hic Sidoniam
 5 volunt positam, ut ostenderet locupletem: Sidonii enim locupletes habiti sunt, ut Sidonias ostentat opes.

447. DONIS OPULENTVM ET NVMINE DIVAE aut simulacrum quoque aureum fuit et numen pro simulacro posuit, ut *media inter numina divum.* hinc Cicero sese iam ne deos quidem ad quos
 10 confugerent habere; aut vult ostendere plenum esse praesentia numinis templum: aut certe venerabile numine.

448. AEREA vel quod aes magis veteres in usu habebant, vel quod religioni apta est haec materies, denique flamen Dialis aereis cultris tondebatur: [aut quia vocalius ceteris metallis, aut quia medici
 15 aere quaedam vulnera curant, aut dicit quia veteres magis aere usi sunt] aut certe aerea saecula significantur: nam ut Hesiodus dicit, tempore quo haec gesta sunt aereum saeculum fuit. NEXAEQUE
 AERE TRABES multi 'nixae' legunt, non 'nexae', iuxta Varronem qui ait trisulcae fores, pessulis libratae, dehiscunt, graves atque in-
 20 nixae in cardinum tardos turbines. quidam trabes aeneas putant ipsum templum χαλκίοικον significari. versus sane ipse hypermetros est.

449. FORIBVS fores proprie dicuntur quae foras aperiuntur, sicut apud veteres fuit; valvae autem sunt, ut dicit Varro, quae revolvuntur et se velant. ianua autem est primus domus in-
 25 gressus, dicta quia Iano consecratum est omne principium. cetera intra ianuam ostia vocantur generaliter, sive valvae sint, sive fores: quamvis usus ista corruperit. CARDO 'cardo' dictus quasi cor

6 Sidonias] A. IV 75 || 8 media] A. IV 204 || 9 Cicero] div. in Cacc. I 3 ||
 14 aut quia vocalius ceteris metallis] ex Isidoro orig. XVI 20, 11 || 16 Hesiodus op. 150 || 22 fores . . . quo movetur] cf. Isid. orig. XV 7, 4—6. diff. verb. 308

2 esset C esse Scioppius enotavit || publica coni. F. Schoellius || possent Masvicius || 3 foenicef C, f erasa || 4 oportune C || 5 locupletem ex lucupletem C || sidoni C || locupletes C²: locutes C || 7 ad v. 447 Donis opulentum et numine dinae] ostendere vult plenum esse praesentia numinis templum. P || 9 hinc C²: in C || sese] sete C selte vel sette C² || 10 confugerant l || 12 AEREA aerea B A. ideo aerea L A. aerea ideo H || 13 aeneis C || 14 vocalius C²: uocalios C || metallis C²: met allios C || 15 vulnera C²: uulnere C || 18 uarronem C, priore u erasa || trisulcae C, sed tri C² in rasura || pessulis C² in rasura || libratae ex liberatae C || 20 aeneas] aere nexas malim || 21 χαλκίοικον F. Schoellius: chalcosteum C cf. Liv. XXXV, 36, 9. ego χαλκότευκτον conieceram || //i// permetros C || 22 ad v. 449 Stridebat ahenis] ad sua retulit tempora Virgilius . . . omnibus indicare. P || 24 revolutantur L (corr. prima ut videtur manus) || uelant] uellunt l || 25 ceterum C || 26 hostia BC || generalia C (generaliter C²) || foras C (fores C²) || 27 dicitur L dictus est H

ianuae, quo movetur. STRIDEBAT AENIS ad sua rettulit tempora. cautum enim fuerat post proditum hostibus a Tarpeia virgine Capitolium, ut aerei cardines fierent, quorum stridor posset aperta ostia omnibus indicare.

450. HOC PRIMVM IN LVCO secuta sunt enim et alia, quae de- 5
traxere formidinem. TIMOREM multi quaerunt, cur post visam matrem quicquam timuerit: quod tamen alii sic solvunt, ut dicant, ne tunc quidem Aeneam Venerem quam viderat esse credidisse, cuius, ut ipse putabat, agnitae nulla verba perceperat. sed vera solutio haec est: Venus nihil de Afrorum moribus, unde nunc formidat Aeneas, sed de classe liberata dixerat filio. *vel quia non in totum Aeneas matris fiducia confirmandus est, ne nihil supersit magnanimitati et laudibus viri fortis.* sciendum tamen est in Vergilio interdum validiora esse obiecta purgatis, vel contra, ut hoc loco.

451. LENIIT quartae coniugationis tempus praeteritum perfectum vel in 'vi' iunctam exit, vel sublata digammo in 'ii' pro nostro arbitrio, ut lenivi lenii, audiui audii. sane cum in 'vi' exit, paenultima longa est et ipsa accentum retinet; cum vero in 'ii', paenultima brevis est et perdit accentum, quia, ut supra diximus unius ob noxam, quotiens vocalis vocalem sequitur detrahit longitudinem 20 praecedenti; sed hoc in metro, ubi necessitas cogit; nam in prosa et naturam suam et accentum retentat. nunc ergo 'leniit' tertia a fine habet accentum, quia paenultima brevis est. sane plerumque accentum suum retinet etiam sermo corruptus, ut Mercuri Domiti Ovidi tertia a fine habere debuit accentum, quia paenultima brevis 25 est, sed constat haec nomina apocopen pertulisse: nam apud maiores idem erat vocativus qui et nominativus, ut hic Mercurius et o Mercurius: unde 'cu' licet brevis sit, etiam post apocopen suum servat accentum.

452. AVSVS bene 'ausus', quia inter incerta satis audacter 30
salus speratur. ADFLICTIS 'de adflictis'; nec enim esse septimus casus potest. CONFIDERE (et) fido et confido dativum regit, ut

19 unius] A. I 41

1 movetur. ἀπὸ τῆς κατὰ D || AENIS] ac. L || 3 quorum] quo CP possit CLP (posset C²) || 5 insecuta C || 6 TIMOREM om. C, *supr. vers. add. C²* || 7 alii sic] abusive C || 9 cuius et ipse licet putabat agnitae nulla tamen verba perceperat C || agnitae in rasura l || 12 ne quid vulgo || magnanimitate C || 15 ad v. 451 Leniit] quartae coniugationis . . . suum servat accentum. P || 16 coniunctam l iuncta P || 17 lenii leniui audii audiui C || 19 supra diximus BH: prediximus l (supra diximus l) supra dictum est CP || 20 noxiam C || 21 praecedentis l || nam om. CP (namque post prosa *supr. vers. add. C²*) || 22 nunc ergo om. P || 24 correptus C² uel C³ || 25 ovidi ex ovidie ut videtur C || 27 et o Mercurius om. CP (*supr. vers. add. C*) || 30 audaciter C || 31 nec enim esse septimus casus potest om. B || enim om. C

et fidere nocti. sane optima figura est quae numquam a principalitate discedit, ut atque humiles habitare casas accusativo iunxit, quia habeo domum dicimus, unde est habito frequentativum.

453. SVB TEMPLO hoc est in templo, ut supra.

5 454. REGINAM OPPERIENS aut quam intellegebat esse venturam ex artificum festinatione: aut certe videndae reginae occasionem requirens. QVAE FORTVNA felicitas. *et 'quae' hic admirandi significatus.*

455. ARTIFICVMQVE MANVS INTER SE hoc est, habebat artificum comparisonem. *'inter se' autem inter se certantium, an aliquid tale.*

456. EX ORDINE hoc loco ostendit omnem pugnam esse depictam, sed haec tantum dicit quae aut Diomedes gessit aut Achilles: per quod excusatur Aeneas, si est a fortibus victus. *sane pugna*
 15 *est temporale certamen, idem et proclium significat; bellum autem universi temporis dicitur, ut Punicum, Mithridaticum. Sallustius ita sperat pugnam illam pro omni bello futuram. Livius ni Pyrrhus unicus pugnandi artifex magisque in proelio, quam bello bonus.*

20 457. TOTVM VVLGATA PER ORBEM quia Europa intulit, Asia passa est, Africa iam depingit.

458. ATRIDAS Atrei filios, Agamemnonem et Menelaum; sed usurpatum est, nam Plisthenis filii fuerunt. SAEVVM AMBOBVS ACHILLEM atqui tres dixit, sed Atridas pro uno accipe, quos unius
 25 partis constat fuisse. *an 'ambobus' Agamemnoni tantum et Priamo?*

1 et fidere] A. IX 398 || 2 atque humiles] buc. II 29 || 14 sane pugna e. q. s.] cf. Isid. orig. XVIII 1, 8. diff. verb. 78. Nonius p. 437 M. || 16 Sallustius] hist. fragm. inc. 27 Kritz. || 17 Livius] fragm. 1 Hertz. || 23 usurpatum . . . fuerunt] excr. Luet. Plac. ad Stat. Ach. I 3, 6

1 quae numquam] *ab his verbis incipit Monacensis folium 56 || 3 frequentativum] dicimus supr., vers. add. C³ || 4 ad v. 453 Sub templo] hoc in templo, ut supra. P || est om. C || supra] sub sole add. M sub sole pro in sole add. l in marg. || 5 ad v. 454 Regnam opperiens] aut quam intellegebat . . . requirens. P || OPPERIENS l m: OPERIENS CHM expectans supr. vers. add. l m || 8 significatus est C² || 12 ad v. 456 Ex ordine] prout fuerunt. P || 13 tantum] tamen C || 17 separat C || pro omni bello] idem praebent libri mei ad Aen. X 311 excepto Parisino 7929, qui omnibus bello habet. cf. Kritzi adnot. || lybius C || pyrrus C || 22 ad v. 458 Atridas] usurpatum est . . . atqui tres dixit. P || 23 philistensis B plistheni C (plisthenis C²) flistheni P || fuerunt] fuisse dicuntur BM || ET SAEVVM CP || 24 ACHILLEM ideo achillem vocat saevum ambobus quia inter illum et menelaum atque agamemnonem licet unius partis essent saepe discordia fuit, sicut legitur in historia troianorum. priamus vero troianus erat ideo virgilinus dicit ambobus, quia illos duos fratres pro uno debemus habere. priamum pro alio atqui tres dixit e. q. s. M || 25 t partus patris H patris Burmannus et Lion || agamemnon C*

an ambobus exercitibus? Graecis propter suam de Briseide iniuriam, Troianis propter Helenam, et 'ambobus' pro utrisque † arte hunc.

460. PLENA LABORIS plenus genetivo melius iungitur, ut Terentius plenus rimarum sum. *Plautus dedecoris plenior*.

461. EN PRIAMVS laus picturae est, per quam non imago, sed 5 *prope* ipse ostenditur Priamus. SVNT HIC ETIAM SVA PRAEMIA LAVDI, ut supra diximus, omnis Aeneae sollicitudo de moribus Afrorum est, quam nunc picturae contemplatione deponit. qui enim bella depingunt, et virtutem diligunt et miseratione tanguntur. SVA id est congrua, ut strueremque suis altaria donis. LAVDI 10 virtuti, ut primam merui qui laude coronam.

462. MORTALIA adversa, quibus constat subiacere mortales. *alii mortales casus accipiunt, vel absolute τὰ ἀνθρώπινα.*

463. SOLVE METVM collectio est. nam ubi virtus praemia, adversa miserationem merentur, rite formido deponitur. FERET 15 pro adferet. *et hic reddidit hoc primum in luco nova res oblata timorem leniit.*

464. INANI epitheton est picturae, aut quia caret corporum quae imitatur plenitudine, aut quia nullius est utilitatis, *sed tantum delectat; nam apud veteres ματαιοτεχνία vel ψευδοτεχνία dicta est. 20 'pascit' autem delectat, ut non animum modo uti pascat prospectus inanem; vel ut quidam volunt ad stupentis animum rettulit, qui vel inanibus commovebatur.*

465. MYLTA GEMENS graecum est πολλὰ στενάζων. LARGOQVE VMECTAT FLVMINE VULTVM tapinosis est quia dixit 'umectat'. 'largo' 25 nam 'flumine' est fluere, id est fluxu ipso.

466. PERGAMA CIRCVM abusive; non enim circa Pergama, hoc est arcem, sed circa Troiam bella gerebantur.

3 Terentius] eun. I 2, 25 || 10 strueremque] A. V 54 || 11 primam] A. V 355 || 13 alii . . . ἀνθρώπινα] cf. comm. Luc. II 13 || 16 hoc primum] A. I 450 || 21 non animum] georg. II 285

1 breseide C || 2 pro utrisque arte (i. e. 'arcte') iunctis vel pro utrisque: arte iunxit eoni. F. Schoellius. cf. Serv. ad Aen. VI 539. ego pro utrique parti. IAM (459) nunc conieceram. || 5 ad v. 461 Laudi] virtuti . . . coronam. P || 7 ut supra dictum est C || 11 meruit LH || quia M || 13 ἀνθρώπινα scripsi: ἀφαινωσις C || 14 ad v. 463 Solue. Feret] pro adferet. P || collectio est] de his quae nidet collegit (colligit D) ut metum solui debere uideat M et I in marg. || 16 res oblata ex re sublata C || 17 lenit C || 18 ad v. 464 Inani] epitheton est picturae . . . utilitatis. P || PICTURA PASCIT INANI C || 19 plenitudine] similitudine C² || utilitatis. Cicero in paradoxis (5, 38) quam vilipendat picturam patet cum ait: sed, obsecro te, ita nunc ista venusta habeantur, non ut virorum vincula, sed ut oblectamenta puerorum. D || 20 Mateotexnia C || 23 vel enotarit Scioppius: uelut C || 24 ad v. 465 Multa. Humectat flumine uultum] tapinosis est . . . fluxu ipso. P || CTENAZON C || 26 fluere BM || 27 ad v. 466 Pergama circum] abusive . . . gerebantur. P || 28 Troiam] ilium CP

467. TROIANAE IVVENTVS definitio est Hectoris, ut Catillus-
que acerque Coras, Argiva iuventus. et re vera sic paene
ubique Homerus ponit, ut Hectori tantum vel Achilli totus cedit
exercitus.

5 468. HAC PHRYGES bene ubique Vergilius pro negotii quali-
tate dat Troianis et nomina. nam timidos Phrygas vocat, ut hoc
loco, item o vere Phrygiae, neque enim Phryges; Dardanidas
generosos, ut Dardanidae magni genus alto a sanguine di-
vum; Laomedontiadas perfidos, ut nondum Laomedonteae sentis
10 periuria gentis; Troas fortes, ut Troes agunt, princeps tur-
mas inducit Asilas; Hectoreos quoque fortes, ut nunc nunc
insurgite remis, Hectorei socii. CRISTATVS ACHILLES secun-
dum Homerum, qui dicit in Achillis cristis terribile quiddam fuisse.
'cristatus' autem participium est derivatum a genere feminino.

15 469. NEC PROCYL HINC RHESI Rhesus rex Thraciae fuit, (ut)
quidam tradunt Martis, ut alii Hebri vel Strymonis et Euterpes Musae
filius: qui cum ad Troiae venisset auxilia clausisque iam portis
tentoria locavisset in litore, Dolone prodente Troiano, qui missus
fuerat speculator, a Diomede et Vluxe est interfectus, qui et ipsi
20 speculatum venerant; abductique sunt equi, quibus pendebant fata
Troiana, ut, si pabulo Troiano usi essent vel de Xantho Troiae fluvio
bibissent, Troia perire non posset.

470. PRIMO SOMNO prima parte noctis, ut libra die somni-
que pares ubi fecerit horas. aut 'primo somno', ut gravio-
25 ostenderet somnum; aut prima nocte, quia ante Rhesus in Troia non
fuerat.

471. TYDIDES Diomedes. et bene Vluxe celat propter Aeneam,

1 Catillusque] A. VII 672 || 7 o vere] A. IX 617 || 8 Dardanidae] A. V
45 || 9 nondum] A. IV 541 || 10 Troes] A. XI 620 || 12 nunc] A. V 189
15 Rhesus . . . fata Troiana] exscr. mythogr. I 203 || 23 libra] georg. I 208

3 posuit L || 5 ad v. 468 Cristatus Achilles] nam Achillis cristis terribile
(terribilis) fuit. cristatus autem participium derivatur a genere feminino. P
6 et BCH: om. L etiam ML || 10 agunt t raptim L agunt raptim H || prin-
ceps raptim MC³, sed raptim expunctum in M || 11 Hectoreos . . . socii om. C,
in marg. add. C³ || 13 secundum . . . dicit] ut Homerus dicit B || fuisse. περί
δὲ τροφάλειαν εἰς ἄρας . . . τροφάλεια (ll. XIX 380) D in marg. || 15 ad v. 469
Nec procul Rhesi (eresi)] Rhesus (resus) rex Thraciae, Martis et Euterpes (euter-
pis) Musae filius. qui cum . . . perire non posset. P || 16 alibi C || strymonis
C || 17 auxilium C || 18 Troiano om. CP || 21 pabula troiana C || de om. P
xantho C || 22 troia C²: traia C || 23 ad v. 470 Primo somno] prima parte
noctis aut prima nocte quod ante Rhesus in Troia non fuerat. P || 24 gravio-
rem C²: gradiorem C || 25 ostenderat C (corr. C²) || ante] inte C || 27 ad v. 471
Tydides] Diomedes. P

ut supra diximus, aut quia secundum Homerum occidente Diomede cadauera Vlixes trahebat.

472. ARDENTES et candidos significat et veloces, ut pernicious ignea plantis. si ignea velox est, sine dubio et ardens.

473. XANTHVM fluvium Troiae.

5

474. PARTE ALIA FVGIENS AMISSIS TROILVS ARMIS 'parte alia' scilicet templi. et veritas quidem hoc habet: Troili amore Achillem ductum palumbes ei quibus ille delectabatur obiecis: quas cum vellet tenere, captus ab Achille in eius amplexibus periit. sed hoc quasi indignum heroo carmine mutavit poeta. FVGIENS fugere volens accepto iam vulnere. AMISSIS ARMIS vel aetatis inbecillitate, vel vulneris dolore †incipientibus.

475. INFELIX multi hoc loco distinguunt et subiungunt 'puer atque impar congressus Achilli', ut ex eo inparem ostendat, quod puer; sed tamen etiam si iungas 'puer', unus est sensus. ATQVE IMPAR ac si diceret, etiam si puer non esset. CONGRESSVS ACHILLI congregior tibi antiqui dicebant, sicut pugno tibi, dimico tibi. hodie dicimus congregior tecum, pugno tecum, dimico tecum.

476. FERTVR EQVIS trahitur. CVRRV curribus falcatis usos esse maiores et Livius et Sallustius docent. potuerunt ergo et simplici- bus. RESUPINVS resupinus quo modo hastam trahebat? sed intelligitur Achillis hastam transisse per pectus et a parte qua ferrum est a tergo trahi. INANI sine rectore; nam corpus haerebat.

477. LORA TENENS TAMEN quamquam mortuus.

478. VERSA tracta, ut Plautus inveniam omnia versa, sparsa. venit autem ab eo quod est veror. INSCRIBITVR dilaceratur, ut Plautus corpus tuum virgis ulmeis inscribam. HASTA hostili scilicet, quam sicut dictum est transfixus trahebat.

3 pernicious] A. XI 718 || 20 Livius] fragm. 2 Hertz. || Sallustius] hist. fragm. III 12 Kritz. cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. X 539 || 25 Plautus] pseud. 1 2, 31

1 dictum est C || 2 cadauer C || trahebat. (Il. X 489) ὄντινα Τυδείδης . . . ἐξέρύσασκε D || 3 ad v. 472 Ardentes] veloces ut . . . ardens. P || 6 ad v. 474 Parte alia] scilicet templi et veritas quidem . . . mutavit poeta. P || 7 achillen BCP || 8 palumbes troilum ei P || 9 achilla C || complexibus CP || 10 heroo CMP: ero=ο L heroico HC² || carmine om. P || 11 vel ante aetatis scripsi: ut C aut C³ 12 interceptibus F. Schoellius || 13 ad v. 475 Infelix atque impar] ac si diceret . . . dimico tecum. P || distinguunt libri || 14 et ut ex C || 18 dimico tecum om. C || 19 ad v. 476 Fertur] trahitur. Resupinus] quo modo (qm̃a) hastam trahebat? . . . nam corpus haerebat. P || 20 libius C leuius H || docent et apud Xenophontem in παιδεία Κόρον legitur D || 21 hasta P || 22 transisse C || est om. C || 24 ad v. 477 Lora tenens tamen] quamquam. P || 25 ad v. 478 Versa] tracta, ut Plautus 'inueniam uersam'. uenit autem . . . ut Plautus 'corpus tuum virgis ulmeis inscriptum (sic!)'. P || inueniant LH inuentum M || inueniam uersam tersa strata aut unctaque omnia C || 27 ut om. BM || Plautus om. C, supr. vers. add. C² || inscribitur C (inscribam C³)

479. INTEREA dum haec geruntur. et satis opportune a matribus festinatur ad templum, ut alibi nec non ad templum summasque ad Palladis arces. INTEREA AD TEMPLVM cum Diomedes auxilio Minervae plurimos Troianorum fuldisset, Helenus, Priami filius, vates monuit, ut Minervae numen exoraretur, et cum precibus deae ponerent vestem quam regina speciosissimam habebat, id est peplum, unde post Minervae palla peplum appellata est. dea tamen, memor iudicii Paridis, Troianis infesta permansit. et mire in pictura † temporali adverbio quamvis non possit. NON AEQVAE id est iniquae, infestae. litotes figura est, ut alibi et vacuis Clanius non aequus acerris.

480. PASSIS participium est ab eo quod est 'pandor'. ideo autem non facit 'pansus', quia plerumque 'n', quod in prima verbi positione invenitur, in praeterito participio non est. de qua re euphonia iudicat, ut ab eo quod est 'tundor' et 'tunsus' facit, ut tunsae pectora palmis, et 'tusos', ut non obtusa adeo gestamus pectora Poeni. sciendum tamen est, licet alia euphoniae causa varientur vel in generibus vel in numeris, 'nactus' tamen et 'passus' 'n' penitus numquam accipere. PEPLVMQVE FEREBANT peplum proprie est palla picta feminea Minervae consecrata, ut Plautus numquam ad civitatem venio, nisi cum infertur peplum. hodie tamen multi abutuntur hoc nomine.

2 nec non] A. XI 477 || 10 et vacuis] georg. II 225 || 16 tunsae] A. I 481 non obtusa] A. I 567

1 ad v. 479 Interea] cum Diomedes . . . Troianis infesta permansit. interea autem dum haec geruntur (ierunt). Non aequae] iniquae . . . non aequus acerris. P || oportune libri || 3 INTEREA AD TEMPLVM cum Diomedes . . . infesta permansit. interea dum haec geruntur et satis oportune . . . arces. et mire in pectore temporali adverbio quamvis non possit. NON AEQVAE e. q. s. C || 6 peplum C || 7 pleblum C id est ante pleblum supr. vers. add. C² || 8 iudici P || pictura Masvicius: pectore C || 8 tempora addit adverbio quae visi non possunt F. Schoellius, temporali adverbio usus est, quamvis non possit pingi ego. cf. Serv. ad v. 484 (VENDERAT). ceterum usus est Scioppius c Fuldensi enotavit. || id est om. I || ||||| iniquae C (non ut videtur erasum) || 12 ad v. 480 Passis] participium est ab eo quod est pandor . . . non obtusa adeo gestamus. sciendum tamen est, licet alia euphoniae causa varientur (variantur), nactus tamen . . . hoc nomine. P || 13 prima manus priami conspexit inermes verbi C (manus . . . inermes expuncta sunt) || 14 praeterito CII: praeteriti LMP || 17 alia om. C || 19 PAEBLYMQVE et 20 peblum C || 22 nomine. vel historia de peplo ex Homero capta huic loco magis congruit. nam fugantibus Achiivis Troianos campo usque ad moenia Helenus uates Priami filius mittit Hectorem ad Heccubam, ut propitiandae Palladis gratia ducat coetum matronarum Troianarum ad Palladis templum et offerat pulcherrimum et eximium suis e uestibus peplum. quod factum est supplicantibus matronis et offerente peplum Antenoris uxore, Theano nomine, venerabili inter Troianos femina. (Il. VI 302 sqq.) ἡ δ' ἄρα πέπλον ἐλοῦσα θεῶν καλλιπάρητος θῆκεν Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἡνκόμοιο, εὐχομένη δ' ἥρ' αὖτο Διὸς κόρη μέγαλοιο. D

481. SVPLICITER TRISTES ut deest rogantes. et bene addidit 'suppliciter', quia et per iracundiam, et per gravitatem, et per religionem, et per dolorem tristes sumus. SVPLICITER TRISTES] *hoc est rogantes cum tristitia.* TVNSAE PECTORA ut oculos suffusa.

482. AVERSA irata significat. nec enim poterat convertere se simulacrum. sic alibi talia dicentem iamdudum aversa tuetur si tuctur, quomodo aversa, nisi iratam intellegas? ergo aversa ad unum refertur.

483. TER CIRCVM ILIACOS] hoc ad Aeneam referendum est, qui sciebat. TER CIRCVM ILIACOS apud auctores multa ad sensum, non ad aspectum possunt referri. tertio enim tractum intellegere possumus, non in pictura conspiciere. unde est et illud mulcere alternos et corpora fingere lingua. aut certe tale erat in pictura corpus, ut in eo appareret frequentis raptationis iniuria. sane huius rei ordo talis est. Patroclus cum iratum Achillem propter Briseidem sublatam ut adversum Troianos pugnaret exorare non posset, petit ab eo arma quae Peleo Vulcanus fecerat; quibus indutus dum Achilles crederetur, fugatis Troianis omnibus etiam plurimos interemit, ipse vero ab Hectore occisus est. quo dolore Achilles compulsus, intratis per matrem a Vulcano armis, Hectorem proelio superatum peremit, eiusque corpus ad currum religatum circa muros Ilii traxit, quod post placatus auro repensum Priamo reddidit. RAPTAVERAT bene forma usus est frequentativa, per quam ostendit quod per numerum dixerat.

484. EXANIMVM exanimus et exanimis dicimus, sicut unanimus et unanimis, inermus et inermis. ergo pro nostro arbitrio aut secundae erunt declinationis, aut tertiae; sed a tertia ablativum singularem in i mittunt, quia communis sunt generis. exanimis autem

4 oculos] A. I 228 || 6 talia] A. IV 362 || 12 mulcere] A. VIII 634 || 25 exanimus . . . tertiae] exscr. Isid. orig. X 90 || 28 exanimis autem . . . muris] cf. Don. ad Ter. Andr. I 4, 7 et hec. III 3, 4. Isid. orig. X 90 et diff. verb. 196

1 ad v. 481 Suppliciter . Tunsae pectora] ut 'oculos suffusa'. P || rogantes hoc est rogantes cum tristitia C || 2 per ante gravitatem et religionem om. II || 5 ad v. 482 Aversa] irata significat. alibi talia dicentem . . . intellegas? nec (ne) hoc etiam simulacrum poterat se auertere. ergo aversa ad animum refertur. P || irata. Homerus (Il. VI 311) ἀνένευσε δὲ Πάλλας Ἀθήνη D || convertere sese B M se convertere C || 7 auersas ad C || 9 ad v. 483 Ter circum] tale erat in pictura corpus . . . Priamo reddidit. Raptaverat] bene usus est propter numerum praedictum (praedicta) P || TER CIRCVM ILIACOS hoc ad Aeneam referendum est qui sciebat. sed apud auctores e. g. s. C || 11 tertio] ter B || 12 et illud C M: om. B, illud L H || 14 appareret C || 15 hordo est talis P || paroculus C (corr. C²) patrochlus P || bresiden C bresiden P || 17 dum] clam P || 20 proelio superatum om. P || 22 repensum] ret epensus P || 23 est om. C || 25 ad v. 484 Exanimum] exanimis et exanimus dicimus, sicut unanimus et unanimis, inermus et inermis. ergo pro (in pro) nostro arbitrio sunt prout volumus dici (disci). P

est mortuus, ut hic indicat locus, exanimatus vero timens, ut exanimata sequens inpingeret agmina muris. VENDEBAT ingenti arte utitur verbis: nam hoc loco, quia pingi potuit, praesens tempus posuit, superius, quia pingi non potuit, sed referri, perfecto
5 exsecutus est tempore dicendo 'raptaverat', non 'raptabat'.

485. TVM VERO INGENTEM GEMITVM iam enim superius eum lacrimasse dixerat: hoc ergo addidit visum Hectoris corpus, ut etiam graviter gerneret. *non ergo tum primum, sed tum maxime.*

486. VT CVRRVS quo tractus est. AMICI autem plus est,
10 quam si Hectoris diceret. alibi parvumque patri tendebat Iulum, cum potuerit dicere 'mihi'.

487. MANVS INERMES aut sine sceptro, aut supplices, ut dextras tendamus inermes: quod tractum est de historia; qui enim se dedunt, inermes supplicant. aut re vera inermes tunc; contra
15 Pyrrhum enim processit armatus. sane per transitum historiam tetigit, quia constat Priamum, cum ad supplicandum tentorium Achillis fuisset ingressus, dormientem Achillem excitavisse, ut pro filii corpore rogaret eum, cum eum potuisset occidere: licet hoc Homerus propter Achillis turpitudinem supprimat.

20 488. SE QVOQUE PRINCIPIBVS PERMIXTVM AGNOVIT ACHIVIS aut latenter prodicionem tangit, ut supra diximus: *ut excusatur ab ipso in secundo Iliaci cineres et cetera:* aut virtutem eius vult ostendere; nimiae enim fortitudinis est inter hostium tela versari, ut Sallustius Catilina longe a suis inter hostilia cadavera repertus est.
25 Cornutus tamen dicit versu isto vadimus inmixti Danaïs hoc esse solvendum.

1 exanimata] A. V 805 || 10 parvumque] A. II 674 || 12 dextras] A. XI 414
'dextras tendamus inertis' || 22 in secundo] 431 || 23 Sallustius] Cat. 61, 4
25 vadimus] A. II 396

6 TVNC HM || 7 hoc] hoc loco Masvicius || etiam] et C || 9 CVRRVM LH (*quamquam rvm in ras., sed a prima ut videtur manu in L*), fortasse recte propter quo tractus est ab Achille in Patrocli ultionem ab eo prius interfecti D || autem om. C || 12 aut sine insignibus regiis sceptro edita exempl. praefer Fabricianum. insignibus regiis in Burmanni et meis libris desunt. || ut et C || 13 inertes C || quod

tractum . . . inermes om. L (*in marg. add. l*) || 14 se dedunt] siue al. vident H (*dunt a prima ut videtur manu superscriptum*) uicti se dedunt vulgo || tunc inermes C (*inermis tunc C³*) || quia contra pyrrum processit C || 16 tangit L || constat enim C || tentorium Achillis fuisset ingressus] uenisset C || 17 pro filii corpore om. C || 18 rogaret eum cum eum LH: precaretur cum enim B rogaret

^{enm}
eum cum C rogaret pro filii corpore cum eum M (*cum superscr. m*) || 20 AGNOVIT BM: AGNOSCIT C P. A. A. LH || 21 quod supra dictum est C || ut] aut C² licet excusetur enotavit Scioppius || 26 soluendum. Principibus permixtum agnovit Achivis] quomodo se potuit in pictura cognoscere? soluitur sic: siue quod nomina erant scripta, siue ex factis facile possit agnoscere. sed melius ad

489. EOAS 'e' naturaliter longa est, fit tamen brevis interdum cum eam vocalis sequitur, ut primo surgebat Eoo. NIGRI MEMNONIS ARMA quia Tithonus, frater Laomedontis, raptus ab Aurora filium suum Memnonem ex ipsa progenitum, *inlectus dono vitis aureae Priamo* ad Troiae misit auxilia. *qui congressus cum Achille* 5 *ab eo est interemptus, cuius mortem mater Aurora hodieque matutino rore flere dicitur.* 'nigri' autem dixit Aethiopis, unde prima consurgit Aurora. ARMA Vulcania, ut ille indicat versus te potuit lacrimis Tithonia flectere coniunx.

490. DUCIT AMAZONIDVM hoc est quod supra dixit videt Ilia- 10 cas ex ordine pugnas. Homerus enim haec omnia tacuit quae facta sunt post Hectoris mortem. 'Amazonidum' autem derivatio est pro principalitate, sicut Scipiadus duos bello pro Scipionibus. sane Amazones dictae sunt vel quod simul vivant sine viris, quasi ἄμα ζῶσαι, vel quod unam mammam exustam habeant, quasi ἔνευ μαστῶν. has autem iam non esse constat, utpote extinctas partim ab Hercule, partim ab Achille. PELTIS scutis brevissimis in modum lunae iam mediae. LYNATIS autem participium a feminino genere derivatum.

491. PENTHESILEA FVRENS furentem ideo dixit, quia sororem 20 suam in venatione confixit simulans se cervam ferire. sed hoc per transitum tangit, nam furor bellicus intellegitur. *an 'furens', quia maiora viribus audebat. haec tamen Martis et Otreres filia fuit, quam Achilles cum adversum se pugnantem peremisset post mortem eius adma-* *vavit eamque honorifice sepelivit.* 'ducit' autem et 'ardet' ad laudem 25 *picturae pertinet.*

2 primo] A. III 588 || 3 Tithonus frater . . . Anrora] Servium exscr. mythogr. I 139 et II 194 || 8 te potuit] A. VIII 384 || 10 videt] A. I 456 || 13 Scipiadus] georg. II 170 || 14 sane amazones . . . Achille] exscr. Isid. orig. IX 2, 64. Luct. Plac. ad Stat. Ach. I 353 || 17 scutis . . . mediae] exscr. Isid. orig. XVIII 12, 4. Luct. Plac. ad Stat. Theb. V 145

nirtutem bellatoris referendum est *Guelferbytanus I et Fabricius*, qui transcripta pro erant scripta dedit || 1 ad v. 489 Eoas] e naturaliter longa est . . . ex ipsa progenitum Priamo misit in auxilium. qui congressus . . . unde prima consurgit Aurora, ut ille indicat versus . . . coniunx. P || brevis] gravis B || 2 cum BLHM: qui C quia C² quando P || 5 aureae C²: aurea C || auxilium C 7 deflere mavult Burmannus || surgit L || 8 Vulcania] vulcanalia B vulcani C autem vulcania dicit C³ vulcania dicit l vulcania vulcania autem dixit M || ut] aut C || 10 ad v. 490 Ducit Amazonidum] hoc est . . . ex ordine pugnas. Amazonidum autem derivatio est . . . sane Amazones dictae sunt quod unam mammam . . . a feminino genere derivatur. P || 15 amazose C AMAZOSE L habeant BM: habent CLHP || 16 neu amazos C ΑΝΩΜΑΖΟΥ H sine mazos P ANEOMAZON M || 18 participium] prinitivum P || a om. C || 19 derivatum scripsi: derivativum C || 20 ad v. 491 Penthesisilea furens] Martis et Otreres filia fuit . . . ad laudem picturae pertinet. P || 25 ad supr. vers. add. C²

492. AVREA amphibolon est hoc loco, utrum ipsa aurea, an aurea cingula. sciendum tamen plerumque amphiboliam metri ratione dissolvi, ut aurea composuit sponda Dido 'aurea': si enim ad spondam referas, non stat versus. *SUBNECTENS subnexa habens.*

5 EXERTAE nudatae; nudant enim quam adusserint mammam.

493. VIRGO et sexum ostendit et aetatem. *VIRGO] plus dixit, quam si feminam diceret. figuram tamen Graecam facit.*

495. *DVM STUPET* aut absolute, aut dum haec stupet. *OBTUTV* aspectu. *IN VNO* in unoquoque, hoc est singula mirabatur.

10 496. FORMA ut pulchra prole.

497. *INCESSIT ut incedunt pueri; sed hic 'intervenit'.* *STIPANTE* CATERVA ad hoc tantum sequens pertinet comparatio, quam vituperant multi, nescientes exempla vel parabolas vel comparationes adsumptas non semper usquequaque congruere, sed interdum omni
15 parte, interdum aliqua convenire.

498. EVROTAE RIPIS fluvii Laconicae. *CYNTHI* montis Deli, in quo natam constat Dianam. *sane Dianam veteres ideo melius producebant, quia sub divo dea sit venandi gratia.*

499. EXERCET DIANA CHOROS hoc non ad comparationem per-
20 tinet, sed est poeticae descriptionis evagatio, *quia chori nec personis hic nec locis congruunt; saltantium enim et cantantium dicuntur.* *MILLE* finitus numerus pro infinito; nam de nympharum numero varia est opinio.

500. OREADES nymphae montium *Orcades dicuntur*, silvarum
25 Dryades, quae cum silvis nascuntur Amadryades, fontium Napeae vel Naides, maris vero Nereïdes.

3 aurea] A. I 698 || 10 pulchra] A. I 75 || 11 incedunt] A. V 553 || 12 quam vituperant multi e. q. s.] cf. Val. Prob. ap. Gell. IX 9, 12 sqq. || 24 OREADES nymphae . . . Nereides] cf. mythogr. II 50. Luct. Plac. ad Stat. Theb. IV 255. Isid. orig. VIII 11, 97. mythogr. III 5, 3

1 ad v. 492 Aurea] amphibolon est . . . aurea cingula. Subnectens] subnexa habens. Exertae] nudatae . . . mammam. P || 3 Dido aurea si enim *CLM*: Dido si enim aurea B aurea si enim H || 6 aetatem. plus enim dixit e. q. s. C || 7 figuram tamen Graecam facit ad virgo VIRIS refert F. Schoellius (cf. Serv. ad A. II 53), ad VIRIS CONVERERE ego || 8 ad v. 495 Dum stupet] aut absolute . . . mirabatur (mirabantur). P || hoc P || 11 ad v. 497 Incessit] hic superuenit. Stipante caterua] ad hoc tantum sequens pertinet. P || 16 ad v. 498 Eurotae ripis] fluvii Laconicae. Cynthi] Cynthus mons Deli (montis delei) in qua natam constat Dianam (deanam). P || fluvius BC || 17 qua C || fortasse Diana di || 19 ad v. 499 Exercet Diana choros] hoc non ad comparationem pertinet . . . et cantantium dicuntur. multi vituperant comparationem hanc nescientes exempla vel parabolas vel comparationes adsumptas non semper usquequaque congruere, sed interdum omni parte interdum aliquo (sic) convenire. Mille] finitus . . . opinio. P || 20 evagatio quod P || 24 ad v. 500 Oreades] nymphae montium, silvarum Dryades . . . Nereides. P || 25 dryades et amadryades BLHM

502. TACITVM maior enim est taciturnitatis adfectus, ut supra haec secum. sic Terentius ut mecum tacita gaudeam.

TACITVM pro tacite, ut tacitumque obsedit limen Amatae; aut tacita gaudet. PERTEMPTANT modo vehementer temptant. alibi leviter, ut blanda vicissim gaudia pertemptant mentem. sunt enim 5 multa quae pro locis intelleguntur, ut 'inpotens' et satis et minus et nihil potens significat. INSTANS OPERI zeugma est ad sequentia pertinens.

504. REGNISQVE FUTVRIS regnaturae Carthagini; nam ipsa iam regnabat. 10

505. TVM FORIBVS DIVAE instans praecipue foribus. et hoc loco distinguendum est; magno enim studio et labore templorum fores fiebant, quas quibusdam insignibant historiis, ut in foribus letum Androgei, item in foribus pugnam ex auro solidoque elephanto. quamvis quidam iungant 'tum foribus divae media 15 testudine templi', ut unum intellegas tectum templi et pronai: quod si est, sub medio tecto sunt fores. sed prima melior expositio est. TESTVDINE camera incurva, id est fornicata, quae secundum eos qui scripserunt de ratione templorum, ideo sic fit, ut simulacro caeli imaginem reddat, quod constat esse convexum. quidam tradunt 20 apud veteres omnia templa in modum testudinis facta, at vero sequenti aetate divinis simulacris positis, nihilominus in templis factas esse testudines, quod Varro ait, ut separatum esset, ubi metus esset, ubi

2 haec] A. I 37 || Terentius] hec. I 2, 32 'ut tacita mecum gaudeam' || 3 tacitumque] A. VII 343 || 5 blanda] A. V 827 || 6 inpotens e. q. s.] cf. Don. ad Ter. Andr. V 3, 8 || 13 in foribus] A. VI 20 || 14 in foribus] georg. III 26 || 18 camera incurva ... adversum venientibus] Servium exscr. Isid. orig. XV 8, 8

1 ad v. 502 Tacitum] pro tacite. Instans operi] zeuma est ad sequentia pertinens. P || 2 gaudeam. ergo tacitum pro tacite e. q. s. C || 3 liminate C || 7 zeugma . . . DIVAE l in marg. || zeuma BHM || est om. lC² || 8 pertinet C² || 9 ad v. 504 Regnisque futuris] regnaturae urbi, nam ipsa iam regnabat. P || regnatura carthagine l || carthagini urbe ergo iam ipsa nam regnabat C || 11 ad v. 505 Tum foribus divae] instans praecipue foribus . . . fiebant, quamvis quidam iungant . . . Testudine] camera incurva id est fornicata ideo sic fit, ut simulacro caeli imaginem reddat quod constat esse convexum. quidam tradunt apud veteres omnia templa in modum testudinis facta. alii hunc ordinem volunt: tum foribus divae templi resedit media scutorum testudine, quod saepia armis erat. hoc genus fabricae a similitudine testudinis vocatur, quae fuit uirgo quaedam parvi pendens Iouis praeceptum per Mercurium, quod ille praecepit diis omnibus bestiisque ut venissent ad nuptias Iunonis. in animal tale conversa est, unde incurvatis aedificiis hoc nomen impositum est. P || 12 et labore om. P || 13 fiebant] faciebant B || 14 solidoque] sectoque BM || 15 quamvis quidam iungant . . . expositio est om. B || medi//// C (duae litterae erasac. media C²) magna M (media m) || 16 et pronai M: et prona CP (sed in C expuncta sunt) om. LII (sed et peronai l in marg. haec addens: peronai sunt fores) et fores vulgo || 18 incurva] obliqua LII et Isidorus || 21 ad C || sequentia divinis aetate C || 23 seperatum C

religio administraretur. bene ergo, cum de templo loqueretur, addidit ei testudinem. idem Varro de lingua Latina ad Ciceronem in aedibus locus patulus relinquebatur sub divo, qui si non erat relictus et contectus erat, appellabatur testudo. Cicero in
 5 Bruto commentatum in (quadam testudine cum servis litteratis fuisse.) quidam testudinem locum in parte atrii volunt adversum venientibus. alii hunc ordinem volunt 'tum foribus divae templi resedit, media scutorum testudine', quia saepta armis erat. hoc sane genus fabricae ab animalis similitudine quae testudo vocatur captum est:
 10 de qua fabula talis est. virgo quaedam nomine Chelone, linguae impatientis fuit. verum cum Iuppiter Iunonem sibi nuptiis iungeret, praecepit Mercurio, ut omnes deos et homines atque omnia animalia ad nuptias convocaret. sed omnibus quos Mercurius monuerat convenientibus, sola Chelone, irridens et derogans nuptiis, nequens moras
 15 adesse contempsit. quam cum Mercurius non venisse notavisset, denovo descendit ad terras et aedes Chelones supra fluvium positas praecipitavit in fluvium ipsamque Chelonem in animal sui nominis vertit, quam nos Latine testudinem dicimus, fecitque, ut pro poena dorso tectum, velut domum suam prona portaret: unde incurvatis aedificiis
 20 hoc nomen inpositum est.

506. SAEPTA ARMIS satellitum scilicet. vel ut quidam volunt pro armatis, ut feta armis. SOLIO solium proprie est armarium uno ligno factum, in quo reges sedebant propter tutelam corporis sui, dictum quasi solidum. modo iam abusive sellam regalem intellegimus.
 25 ALTE alto fulta suggestu. ac si diceret, in tribunali. SUBNIXA pro subnixa, ut supra diximus. alii pro innixa accipiunt.

507. IVRA DABAT LEGESQUE VIRIS ius generale est, sed lex

2 Varro d. l. l.] V 161 || 4 Cicero in Bruto] 22, 87 || 10 virgo quaedam . . . inpositum est] cf. mythogr. I 101 et II 67 || 22 feta] A. II 238 || solium . . . solidum] cf. Isid. orig. XX 11, 10 et diff. verb. 524 || 27 ius generale . . . species] exser. Isid. orig. V 3, 1. cf. diff. verb. 338

4 contentus C || 5 commentantem C || quadam testudine cum servis litteratis fuisse e Cicerone suppleri. in quadam testudine fuisse, alii locum e. q. s. vulgo || 8 strutorum C scutulatorum Ribbeckius || 9 Raptam C || 10 lingae C (corr. C²) || 11 impatientis C impatientis mythographi impotens vulgo || iononem C (corr. C²) || 12 et mythographi nel C || 13 convenientibus monuerat C || 14 derogans] detrahens mythographi || 17 chelone C chelonem mythographi || 19 domum Masri-cius: dānum C velut domum suam om. mythographi || 21 ad v. 506 Saepta armis] satellitum scilicet. Solium] proprie est armarium uno ligno, in quo reges sedebant . . . sellam regalem dicimus. (sic) Alte] alto fulta (fultam) suggestu, ac si diceret . . . ut supra dictum est. alii pro innixa (innixam) accipiunt. P || 23 factum om. C || 24 intellegamus C || 26 subnixa BLM: subnixa CPH || dictum est C || 27 ad v. 507 Iura dabat legesque] ius generale est, sed lex . . . iteratio. P || VIRIS om. BLHM || lex vero B nam lex C

iuris est species: non est ergo iteratio. *et bene 'dabat'; primi enim Locri scriptis usi sunt legibus, nam superior aetas contenta fuit moribus. quod autem dixit 'viris', ad Didonis pertinet laudem, et separatim enuntiandum, ut sit maior admiratio.*

508. SORTE TRAEBAT proprie locutus est; trahuntur enim 5
sortes, hoc est educuntur. *et bene tam regnantis quam aedificantis urbem implere ostendit officium.*

509. CONCVRSV ACCEDERE MAGNO cum magna Afrorum multi-
tudine. et hoc est quod formidat Aeneas, incertus qua eos mente
comitentur. 10

512. DISPVLERAT segregaverat. et magna est inter 'di' et 'de'
differentia, ut diximus. PENITVS longe a regina remotos: quae
res etiam insolentes custodes litorum facit.

513. OBSTIPVIT et ad mirationem et ad timorem hic pertinet
sermo, quo dicenda praeoccupat. *PERCVLSVS ad utrumque pertinet.* 15

514. LAETITIAQVE METVQVE laetitia propter socios, metu pro-
pter concursum. *vel quod incerti erant de voluntate Didonis.* *AVIDI*
CONIUNGERE pro 'ut coniungerent', vel ad coniungendum avidi.

515. ARDEBANT cupiebant, ut formosum pastor Corydon
ardebat Alexim. ardeo autem et accusativum regit et ablati- 20
vum. RES INCOGNITA id est qua adfectione Poenorum populus
conveniret.

516. DISSIMVLANT dissimulamus nota, simulamus ignota, ut
Sallustius simulator ac dissimulator.

517. QVAE FORTVNA utrum prospera, an adversa? *et hic osten-* 25
ditur, unde sit metus.

518. CVNCTI NAM LECTI NAVIVS bene addidit 'lecti', ne peni-
tus omnes intellegeres. nonnulli tamen 'lectis navibus' legunt:

12 diximus] ad A. I 224 || 19 formosum] buc. II 1 || 23 dissimulamus . . .
dissimulator] cf. Isid. diff. verb. 515 || 24 Sallustius] Cat. 5, 4

1 iteratio. ius ad non scripta etiam pertinet, leges ad ius scriptum. *D* ||
3 quod autem dixit om. *C* || viris] patris *C* || separatim enotavit Scioppius: repa-
rati in *C* || 5 ad v. 508 Sorte trahebat] proprie locutus est . . . educuntur. *P* ||
11 ad v. 512 Dispulerat] segregaverat . . . litorum facit. *P* || de et di *LHP* ||
12 ut dictum supra *C* ut supra dictum est *P* ut dictum est supra *M* || remotos
ex remotus *H* fortasse a Carthagine vel a regno Didonis remotas || 13 fecit *H*
facit *ex* fecit *L* || 14 ad mirationem *BLH*: ad admirationem *CM* || hic om. *C* ||
15 quo] quod *B* quo *ex* quod *L* || quo dicendo quod dicendo *C* || 16 ad v. 514
Obstipuit. Laetitia metusque] laetitia propter socios, metu propter concursum.
P || socios liberatos edita exemplaria || 18 audi/// *C* (audi *C*?) || 19 ad v. 515
Ardebant] cupiebant . . . conveniret. *P* || 20 alexim *C*: alexin *BHPM* a. *L* ||
21 Poenorum om. *P* || 23 ad v. 516 Desimulant] desimulamus nota, simulamus
ignota. *F* || 24 simulatur ac dissimulatur *LH* (corr. *I*) || 27 cunctis *H* || 28 intel-
legeres. sane cuncti non idem significat . . . simul sunt iuncti *C*

quod et si sit, hypallage est, et illuc sensus recurrit. et sciendum, plerumque ut hoc loco addi aliquid generalitati et fieri specialitatem. item si dicas 'omnes scolastici laborant', generalitas est; si addas 'isti', fit specialitas, ut Sallustius transgressos omnis recipit mons Balleia prudenter addidit 'transgressos'. **CUNCTI non idem significat quod omnes. Cicero saepe ait cuncti atque omnes, quia omnes non statim sunt cuncti, nisi idem simul sunt iuncti.**

519. ORANTES VENIAM pacem propter incendium navium. et proprie verbum pontificale est: unde est tu modo posce deos veniam et paulo post pacemque per aras exquirunt. dicta autem venia ad eliciendam misericordiam; meretur enim benivolentiam numinum qui, licet innocens sit, veniam tamen tamquam peccaverit petit: unde est confessio illa in Terentio quid meritu's? crucem. ORANTES VENIAM] **venia quidem pro culpa petitur, sed nunc beneficium. aliqui tamen veniam pro impunitate accipiunt, nam mox addidit 'prohibe infandos a navibus ignes'.**

520. MAXIMVS ILIONEVS rebus omnibus maximus; nec enim aliquid addidit. ergo et aetate et honore et facundia et omni virtute accipiunt. et non sine causa ipsum ubique inducit loquentem; ut enim 20 Homerus dicit, Phorbas pater Ilionei semper Mercurio deo eloquentiae favente pugnavit, ut Horatius Mercuri facunde nepos Atlantis. merito ergo huic datur eloquentia. PLACIDO SIC PECTORE COEPIT more suo uno sermone habitum futurae orationis expressit. bene ergo 'placido', ne timore consternatus videretur, quem ideo aetate 25 maximum et patientem ostendit, ut ei auctoritas et de aetate et de

4 Sallustius] hist. fragm. I 65 Kritz. || 5 CUNCTI ... iuncti] cf. Pseudo-Ascon. ad Cic. div. in Caec. I 3. Isid. diff. verb. 106 || 9 tu modo] A. IV 50 || 10 pacemque] A. IV 56 || 13 in Terentio] Andr. III 5, 15 || 14 sed nunc beneficium] cf. Don. ad Ter. ad. V 8, 19 || 18 ergo ... accipiunt] cf. Isid. orig. X 171 || 20 Homerus] Il. XIV 490 || 21 Horatius] carm. I 10, 1

1 illic L (illuc I) illud H || 4 transgressos Gellius X 26, 3 et Nonius p. 453, 3 Merc.: transgressos C transgressus LIHM || omnis M: omnes CLH; recipit C: recepit LIHM || 5 balleia C³: bell///// C (tres litterae radendo deletae) belleia L (1 taleta superscr. I) ballei H taleta M || 8 ad v. 519 Orantes veniam] venia quidem pro culpa petitur (dicitur P) sed nunc aut pacem aut beneficium propter incendium navium. aliqui tamen veniam pro impunitate accipiunt, nam mox addidit (addit P) 'prohibe infandos a navibus ignes' CP, nisi quod inter navium et aliqui Serviana et proprie verbum ... quid meritu's? crucem habet C || 10 dicta] fortasse hic autem venia petitur ad e. q. s. || 12 numinum] an superiorum? || 13 merit///// C meritis LIHMC³ || 17 ad v. 520 Maximus Ilioneus] id est a honore virtute facundia. Placido sic pectore coepit] bene placido, ne timore consternatus videretur ad placandum apta (abta) definitio est. P || 18 accipiunt] maximus-Scioppius enotavit || 20 Phorbas om. C || deo eloquentiae] qui dens eloquentiae est C

moribus crescat. ergo 'placido' ad placandum apto; et definitio est oratoris, qui talem se debet componere, qualem vult iudicem reddere.

522. O REGINA secundum artem rhetoricam id ei dat quod vult inpetrare. nam eam per laudem benivolam reddidit. *quae benivolentia in principiis controversiarum secundum praecepta rhetorica* 5 *quattuor modis conciliatur: a iudicum persona, a nostra, ab adversariorum, a re ipsa. quod hic invenitur: a iudicum persona 'o regina novam c. c. I. u.', a sua persona 'Trocs te miseri' et cetera, ab adversariorum 'quod genus hoc hominum', a re ipsa 'hospitio prohibemur harenae'. post praeparatam igitur benivolentiam et ex sua persona* 10 *miseratione commota adhibet preces 'prohibe infandos a navibus i. p. p. g. e. p. r. a.' an possint? 'non ea vis animo n. t. s. v.' quo ergo ibatis? 'est locus Hesperiam G. c. d.' et cur huc venistis? 'cum subito adsurgens f. n. O.' ne autem possint timeri, ait 'pauci vestris adnavimus oris'. an gratiam referant? 'officio nec te certasse priorem paeniteat'. quod* 15 *autem Aeneam laudat, occulte etiam terrorem ineuntit dicendo 'nec bello maior et armis'. dicit etiam esse qui vindicent, si fiat iniuria 'sunt et Siculis regionibus u. a. q. T. q. a. s. c. A.' an recessuri sint? 'quassatam ventis liccat subd. c.' et subiunxit, etiamsi regem amisimus et Italiam non petimus, tamen ad Siciliam necessario discedemus 'si da-* 20 *tur Italiam s. e. reliqua. sin absumpta salus e. t. p. o. T. p. h. L. n. s. i. r. I. at freta Sicaniae saltem'. NOVAM VRBEM iuxta Poenorum opinionem dixit, qui novam civitatem Carthaginem dicunt.*

523. IVSTITIA bene consideravit sexum; nec enim 'virtute' poterat dicere. *GENTES non Carthaginiensium, sed circumiacentium* 25 *barbarorum. FRENARE continere, ut contra et Numidae infreni cingunt.*

524. TROES TE MISERI tacitis occurrit quaestionibus, ne ad populationem venisse videantur more qui tunc vigeat. *et videtur aliud ad dignitatem, aliud ad miserationem protulisse.* VENTIS MA- 30

26 et Numidae] A. IV 41

2 sedebat C || qualem vult scripsi: qui talem vult C qualem curat enotavit Scioppius || 4 vult inpetrare LM, nisi quod impetrare L: impetrare desiderat B inpetrare CH (vult ipse *supr. vers. add. C²*) || nam ex ne L || eam om. C || 5 controuersariorum C || rethorica C || 6 conciliatus C (*corr. C²*) || et nostra C (*corr. C²*) || 7 iudicium C || 11 prohibere C || 12 an C²: //nt C || 14 adnavibus C || 17 fiat C²: fia///// C || 18 an] ant C || 24 uirtutem BC || 25 GENTES FRENARE non Carthaginiensium sed circumiacentium barbarorum. et bene frenare quia contra et numidae infreni cingunt C || 28 sicut dictum est tacitis C || tacitis] accitis B || 29 more qui tunc vigeat om. C || more latrocinandi D more latronum Masvilius || et videtur enotavit Scioppius: ut uidetur C ut uideatur C² || 30 aliud miserationem C

RIA OMNIA VECTI per maria. et est contra illud, *sicut dictum est*, cur ad Africam venerint.

526. PARCE PIO GENERI quotiens invidiosae sunt praesentes personae, rhetoricum est ad alias confugere, ut hoc loco confugit
5 ad genus. ET PROPIVS vicinius scilicet, ut tamquam victi accipiantur, non tales *omnes credantur*, qualis Paris fuit in Spartae expugnatione raptuque Helenae. nam historiae hoc habet veritas, non voluntate Helenam secutam, sed expugnata raptam civitate, unde et recipi meruit a marito. tangit autem hoc latenter Vergilius illo loco me duce Dardanius Spartam expugnavit adulter.
10 *ergo bene non nos, sed res nostras dixit.*

527. POPVLARE quia apud veteres haec erat maxime causa navigandi. sane antiqui et populo et populor dicebant, unde est 'populare' et populatque ingentem farris acervum curculio. nunc
15 tamen passiva tantum utimur declinatione. *quidam 'populare' pro ad populandum vel pro populatum accipiunt.* *VERTERE pro advertere.*

529. NON EA VIS ANIMO argumentum ab impossibili *sicut dictum est*, ut quid Troes potuere? 'vis' autem est possibilitas. *NON EA VIS ANIMO] id est, nec volumus nec possumus.*

530. EST LOCVS comparatione orbis totius Italia locus est; nam provincia locus non potest dici. minus est autem 'quam' vel 'quem locum', ut urbs antiqua fuit. *aut ideo 'locus', ut ostendat parvo posse esse contentos.* HESPERIAM Hesperiae duae sunt, una quae Hispania dicitur, altera quae est in Italia. quae hac ratione discernuntur:
25 aut enim Hesperiam solam dicis et significas Italiam, aut addis 'ultimam' et significas Hispaniam, quae in occidentis est fine,

5 ET PROPIVS e. q. s.] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. II 496 || 7 nam historiae . . . a marito] cf. mythogr. II 199 || 10 me duce] A. X 92 || 14 populatque] georg. I 185 || 15 quidam . . . accipiunt] cf. Don. ad Ter. hec. I 2, 114 || 18 quid] A. I 232 || 22 urbs] A. I 12 || 24 quae hac . . . fine] exscr. Isid. orig. XIV 4, 19

2 nenerint, et ostendit non sponte uenisse. *Fabricius* || 3 ad v. 526 Et propius] vicinius, ut tamquam . . . res nostras (nostra) dixit. P || 5 genus. et infra (XII 934) confugit ad personam 'Dauni miserere senectae'. D || vicinius scilicet] id est vicinius BC || 6 nec tales CP || omnes credantur om. P || 7 nam hoc veritas rei habet P || 8 consecutam M || civitate] urbe P || 10 illo loco] cum dicit alibi M || 12 ad v. 527 Populare] antiqui et populo et populor . . . utimur declinatione. P || 14 curculio H: om. BCP g. L gurgulio M || nunc autem I || 16 advertere C²; uertere C auertere enotavit Scioppius || 20 ad v. 530 Est locus] comparatione orbis totius unde est ./. locū. Hesperiam] Hesperiae duae sunt: una quae hac ratione discernitur aut enim . . . Hispaniam (spaniam). et Hesperia ab Hespero dicta stella occidentali. P || 21 locus . . . quam] locus est dici et deest quam C || minus est quē ut urbs antiqua fuit l in marg. || 22 paruo] C (una littera deleta est.) || 24 Hispania dicitur . . . Italia om. C || in om. H, sed supr. vers. add. eadem ut videtur manus

ut Horatius qui nunc Hesperia sospes ab ultima. et haec est vera Hesperia, ab Hespero dicta, id est stella occidentali. ceterum Italia Hesperia dicitur a fratre Atlantis, qui pulsus a germano Italiam tenuit eique nomen pristinae regionis inposuit, ut Hyginus docet. *GRAI COGNOMINE DICUNT bene 'Grai', ut et ipsa cognoscat, sicut* 5 *in octavo Electra, ut Grai perhibent, Atlantide cretus.*

531. ANTIQVA nobilis; nec enim nova esse potest, licet primam terram suam esse dicant Athenienses. *POTENS ARMIS dicendo 'potens armis', Troianos laudavit, ut ostenderet, non se bellicosam timere provinciam.* VBERE GLEBAE 'uber' proprie est fecunditas. et bene 10 Italiae virtutem fecunditatemque conlaudat, ne Africam petisse videantur.

532. OENOTRI COLVERE VIRI deest 'quam'. Oenotria autem dicta est vel a vino optimo, quod in Italia nascitur, vel ut Varro dicit ab Oenotro, rege Sabinorum † *quia alii partem Italiae Oenotriam* 15 *tradunt ex Arcadia profectum in Italiam venisse cum Pelasgis et eam sibi cognominem fecisse.* FAMA subaudimus 'est'. MINORES maiores et minores quotiens de genere dicimus numeri sunt tantum pluralis.

533. ITALIAM Italus rex Siciliae ad eam partem venit in qua 20 regnavit Turnus, quam a suo nomine appellavit Italiam: unde est fines super usque Sicanos [non usque ad Siciliam; nec enim poterat fieri; sed usque ad ea loca, quae tenuerunt Sicani, id est Siculi a Sicano, Itali fratre. *alii Italiam a bubus quibus est Italia fertilis, quia Graeci boves ἰταλούς, nos vitulos dicimus; alii a rege* 25 *Ligurum Italo; alii ab advena Molossio; alii a Corcyreo; alii a Ve-*

1 Horatius] *carm.* I 36, 4 || et haec . . . occidentali] *exscr. Isid. orig.* XIV 4, 28 || 6 in octavo] 135 || 22 fines] *A.* XI 317

1 hesperias opes *LH* || 2 id est *om.* *BM* || est *om.* *C* (*add. C³*) || 4 Hyginus docet *HI*: hygenus docet *L* docet yginus *BC* docet higinus *M* || 5 docet. uersus Ennii 'est locus Hesperiam quam mortales perhibebant' *D* in *marginē*. *cf. Macrob. Sat.* VI, 1, 11 || 7 *ad v.* 531 Ubere glebae] uber proprie est fecunditas. *P* || 9 troianis *C* || 11 laudauit *C* || 13 *ad v.* 532 Oenotri coluere uiri] deest quam (qua). Oenotria autem dicta est uel a uino optimo quod in Italia nascitur † que alii partem italie oenotriam tradunt et arcadia profectum in Italiam uenisse et eam sibi cognominem (cognomine) fecisse. Minores] maiores . . . plurales. *P* || 14 uino] οἶνον *superscriptum in B* || optimo id est οἶνον *D* || 15 quia] quem (que *P*) *coni. F. Schoellius, qui partem Italiae Oenotriam secludi vult, tamquam ad Italiam adscripta fortasse quamvis alii partem tantum Italiae Oenotriam tradunt. alii dicunt Oenotrum ex Arcadia. cf. Dion. Hal. antiquit. Rom.* I 11 sqq. alii Itali fratrem Oenotrum tradunt ex Arcadia in Italiam *vulgo* || 20 *ad v.* 533 Italiam] Italus rex Siciliae . . . a Sicano Itali fratre. *P* || 21 a *om.* *LHM* || 22 non usque . . . Itali fratre *PC*: hoc est usque ad ea loca quae tengerunt Sicani id est siculi a sicano itali fratre. nam nos usque ad siciliam; nec enim fieri poterat *LHM* || 24 bobus *ex bubus C* || 25 ἰταλούς] italos *C* || 26 molussio *C*

neris filio, rege Lucanorum; alii a quodam augure, qui cum Siculis in haec loca venerit † quamque his regionem inauguraverit; plures † atare tenari nepote desatura Minois, regis Cretensium, filia Italiam dictam.

5 534. *HIC CURSVS vel iste cursus, vel pro illuc. et cursus verbum nauticum est, ut hunc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.*

535. *CVM SVBITO si 'subito fluctu', nomen est, si per se 'subito', adverbium.* CVM SVBITO ADSVRGENS FLVCTV NIMBOSVS ORION

Oenopion rex cum liberos non haberet, a Iove Neptuno Mercurioque,
10 *vel ut quidam tradunt, non Neptuno, sed Marte, quos hospitio susceperat, hortantibus, ut ab his aliquid postularet, petiit, ut sibi concederent liberos. illi intra corium immolati sibi bovis urina facta praeceperunt, ut obrutum terra completis maternis mensibus solveretur. quo facto inventus est puer, cui nomen ab urina inpositum*
15 *est, ut Οὐρίων diceretur, quod Dorica lingua commutatum est, ut ou diphthongus in ω converteretur. quod autem plerumque prima syllaba brevis invenitur, ut hoc loco, cum sit naturaliter longa, Graecae rationis est; nam detractio fit v litterae et o remanet brevis, quo modo οὐρεά τε σκιδόεντα pro ὄρεα, πόησον pro πόνησον.*
20 *et hoc, quia aut ω est naturaliter longa, aut ou diphthongus; ceterum si sit in proprio nomine dichronos, ut omnes Latinae sunt, priorum nominum abutemur licentia, ut in artibus lectum est.*

6 hunc] A. IV 46 || 7 si subito . . . adverbium] cf. Don. ad Ter. Phorm. I 4, 22 || 9 Oenopion e. q. s.] exscr. mythogr. I 32, II 129. cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. III 27, VII 256, IX 461 et 843 || 19 οὐρεά] Hom. II. I 157

1 folio C (corr. man. rec.) || 2 quamqu//// (duae litterae deletae sunt) quamque C². fortasse eamque || plures C²: plues C || 3 tenari C², tenad C ut videtur, a Talo, Ariadnae nepote de satu Bacchi cont. F. Schoellius, Minois . . . filia secludens. cf. Paus. VII 4, 8 || 5 hic scripsi: nvc C cf. Ribbeckii adn. ad h. v. || 7 ad v. 535 Parisini scripturas infra indicabo || 8 adverbium est P || 9 Oenopion I II: oenosio B oenorion M orion CP || liberos] filius C filios P || Mercurioque . . . Marte] et Mercurio et Marte P || 11 hortantibus om. P || ut ab his aliquid postularet om. BCP || petit BCP || 12 filios darent CP concederent filios BM (at liberos superscr. m) || 13 obrutum terra om. CLHP (supra vers. add. C³l,

nisi quod opptū C³) || solueretur HP: solueretur C solueret//// I solueret BM || 15 orion CP || 16 ω] o CP || conuerteretur. prima syllaba brevis est hic, cum sit natura longa. sed tamen ratio est, nam detractio fit v litterae et o remanet brevis. priorum nominum abutimur licentia, ut in artibus lectum est. hic uero Orion postea uenator factus cum Dianae uim uellet inferre, ut Horatius dicit, eius sagittis occisus est, sed deorum miseratione inter sidera relatus signum famosum tempestatibus fecit (fecerunt). uerisimilius autem est a scorpione interemptum; oriente enim uno alter occidit. hoc signum ibi (ubi) est ubi hyades, circa frontem tauri. P || 19 quo modo . . . πόησον om. B || ορεα τε σκιδόεντα pro ορη πολίχον ποίχο C ορηα τε καίονητα pro ορηα ποινχον ποινχον L ορηα τε κίοεντα pro ορηα ποινχον pro ποινχον II ορηα τε κίοεντα pro ορηα πολίχον pro πολχον M || 20 et hoc] .f. contingit superscr. l || 22 abutimur C

Orion ergo postea venator factus, *velut trium parentum viribus fisis*, dum vellet cum Diana concumbere, ut Horatius dicit, eius sagittis occisus est, ut Lucanus, inmisso scorpione periit, et deorum miseratione relatus in sidera signum famosum tempestatibus fecit. veri similis autem est a scorpione interemptum, quo oriente occidit, 5 *quia et scorpionem tamquam ultorem pudicitiae Diana inter sidera collocavit: cuius chelae amputatae aliud signum fecerunt; nam ipsae sunt libra.* sane ipse Orion magnitudine sua multis oritur diebus, et ideo eius etiam apud peritos est incerta tempestas: unde dictum est 'cum subito adsurgens' ad excusationem non praevisae tempe- 10 statis. et multi superfluo quaerunt, cur ortus commemoretur Orionis, cum sit inmissa a Iunone tempestas. sed Ilioneus ista non novit quae a poeta supra dicta sunt, per musam, ut diximus, cognita. et constat numina nisi inventa occasione nocere non posse: quod in omni suo opere Vergilius diligenter observat. bene autem 'nimbo- 15 sus', qui et ortu suo et occasu tempestates commovet, sicut ait Horatius qua tristis Orion cadit; et quia hoc signum ibi est, ubi Hyades circa frontem Tauri.

536. IN VADA CAECA incognita, latentia. PROCACIBVS AVSTRIS perseverantibus. et procax proprie petax est, nam procare est 20 petere, unde et proci [petitores] dicuntur. alii 'procacibus' impudentibus tradunt.

537. PERQVE VNDAS SVPERANTE SALO elevato mari et in undas diviso, ut solet in tempestate. 'salo' autem venit ab eo quod est hoc salum sali, nam sale tabentes ab eo quod est hic sal salis. 25

PERQVE INVIA SAXA 'invia', id est aspera, inmania. unde et Dido paulo post 'quae vis inmanibus adplicat oris'? non enim suos vituperat, sed naturam litoris culpatur.

538. *HYC PAVCI vult intellegi, ut quidam tradunt, superesse et alios qui sunt in futuro vindices, si isti fuerint laesi; nam hoc est*

2 Horatius] carm. III 4, 71 || 3 Lucanus] IX 836 || 16 Horatius] epod. 10, 10 || 20 et procax . . . tradunt] exser. Isid. orig. X 214. cf. Nonius p. 23. M. et Don. ad Ter. hec. I 2, 84 || 25 sale] A. I 173

1 Orion ergo] hic B hic ergo orion C || fisis C || fisis m. rec. || 2 cum dianae uim uellet inferre C || 3 perit C || 4 relatus inter sidera B inter sidera relatus C || 6 pudicitiae C || 7 caelae C || alium C || ipse C || 10 prouisac C || 12 sed et C || 13 ut dictum est C || 16 qui] quia enotavit Scioppius || 17 caint C || yades C sicles Scioppius || 19 ad v. 536 In vada caeca] incognita latentia . . . impudentibus tradunt. P || 21 petitores seclusit F. Schoellius. uxorū petitores L fortasse matrimoniorum petitores. cf. Nonius || 23 ad v. 537 Salo] autem venit ab eo que (quod) est salum sali. nam 'sale tabentes' ab eo (eo deest) quod est hic sal salis. P || 25 salis, cum salum a *σαλέω* D || 29 ad v. 538 Dispulit] dispersit. Adnauimus oris] pro adnatauimus per synecopen (syncopen). P || 29 in futuro vel futuro C (corr. C²) . . . futuri (sic) Scioppius

quod ait 'dispulit', id est dispersit. ADNAVIMVS ORIS elegit verbum aptum naufragio ad eliciendam misericordiam: quamvis et de navibus 'natat' lectum sit, ut natat uncta carina. ADNAVIMVS adnatauimus per syncopen, quotiens syllaba de medio subtrahitur. et bene
5 'adnavimus', quasi vix et opportune.

539. QVOD GENVS HOC HOMINVM? rhetorice vituperaturus mores non ad Didonem loquitur, sed ad tertiam se confert personam.

QVAEVE HVNC TAM BARBARA MOREM P. P. bene mores accusat terrae, ut humanitas patriae potius esse videatur.

10 540. HOSPITIO PROHIBEMVR HARENAE ut alibi litusque rogamus; occupantis est enim possessio litoris. unde ostenduntur crudeles qui etiam a communibus prohibeant. HOSPITIO PROHIBEMVR HARENAE ut alibi litusque rogamus innocuum. litus enim iure gentium commune omnibus fuit et occupantis solebat eius esse possessio.

15 Cicero in Rosciana nam quid est tam commune, quam spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus cicetis? unde ostenduntur crudeles qui etiam a communibus prohibeant.

541. BELLA CIENT id est movent. et bene 'cient' et 'vetant' permanet in tertia persona, ne eos in hoc barbaros et inmites appellare
20 videatur. sane in principio modestius, hic iam commotius. PRIMAQUE VETANT CONSISTERE TERRA id est in litore, ut alibi tuque o, cui prima frementem fudit equum magno tellus percussa tridenti.

542. MORTALIA ARMA mortalem possibilitatem. sane arma
25 etiam consilia significant, ut quaerere conscius arma. sed hoc loco terret latenter propter Siciliam; nam et paulo post ait 'sunt et Siculis regionibus urbes', cum unam habeant in qua Aestes regnat: sed ad terrorem 'urbes' posuit. * TEMNITIS [autem] pro contempnitis per aphacresin dictum, quae est cum prima verbi syllaba
30 detrahitur. alii 'mortalia arma' pro humanitate accipiunt.*

3 natat] A. IV 398 || 10 litusque] A. VII 229 || 15 in Rosciana] 26, 72 ||
21 tuque o] georg. I 12 || 25 quaerere] A. II 99

2 licendum C || 8 inhumanitas patris enotavit Scioppius || 10 HOSPITIO . . . prohibeant om. C || 12 prohibent BM || 14 occupatis C || 18 ad v. 541 Cient] inuocent (lege id est movent). Prima terra] id est in litore . . . tridenti. P || 19 tertia C certa enotavit Scioppius || persona ex persone C || hoc ex hos C || 21 o] hoc C, om. ceteri || 24 ad v. 542 Mortalia arma] mortalem possibilitatem. sane per arma etiam consilia significantur, ut 'quaerere conscius arma'. alii pro humanitate accipiunt. P || 25 arma. temnitis autem pro contempnitis per aferesin olictum quae est cum prima verbi syllaba detrahitur. alii mortalia arma pro humanitate accipiunt. sed hoc loco c. q. s. C alii . . . accipiunt scripsit Daniel in marg. exempl. Basiliensis adnotans 'reperiuntur in codice S. G.' || 28 regnabat C || posuit] dixit BCM

543. AT SPERATE DEOS abusive 'timete', ut alibi hunc ego si potui tantum sperare dolorem, cum speremus bona, timeamus adversa. *veteres tamen sperare dicebant deorum auxilia spectare. Plautus in milite deos sperabo, teque postremo tamen, in Casina diis sum fretus, deos speravimus. sane opportune post blanda* 5 *principia ista ponuntur; prodest enim nonnumquam subtiliter obiurgare quem roges.* MEMORES FANDI ATQVE NEFANDI iusti et iniusti. et bene 'memores', quia etiamsi non statim puniant crimina, sunt tamen memores, ut Horatius raro antecedentem scelestum deseruit pede poena claudo. *et dicendo 'fandi atque nefandi' 10 significat 'prout meriti fueritis'.*

544. REX ERAT bene medio verbo usus est 'erat', ne si 'fuit' dixisset, fiduciam abiectis videretur.

545. NEC PIETATE FVIT multum interest inter iustitiam et pietatem; nam pietas pars iustitiae est, sicut severitas. nunc ergo 15 hoc dicit, qua parte sit iustus, id est pietate. et bene duo laudat in Aenea: pietatem, quam a Didone inpetrare contendit, et virtutem, quam vult timeri. QVO IVSTIOR ALTER NEC PIETATE FVIT NEC BELLO MAIOR ET ARMIS] *qui et beneficium referre potest, et vindicare.* BELLO MAIOR ET ARMIS non est iteratio; nam bellum et consilium habet, 'arma' 20 tantum in actu ipso sunt. BELLO MAIOR ET ARMIS] *hoc est scientia rei militaris et viribus dimicandi, ut aliud (sit) animi, aliud corporis.*

546. QVEM SI FATA VIRVM SERVANT unum sensum in tres partes divisit, et potuit reprehendi idem dixisse, nisi ostenderet cum libenter voto suo immorari. tale est illud si numina vestra incolumem Pal- 25 lanta mihi et cetera. SI VESCITVR AVRA vescor illa re, ut alibi

1 hunc] A. IV 419 || 4 in milite] IV 5, 10 || in Casina] II 5, 37 || 9 Horatius] carin. III 2, 31 || 25 si numina] A. VIII 574

1 ad v. 543 At sperate deos memores fandi atque nefandi] id est iustitiae et iniustitiae. P || SPERATE DEOS] acirologia superscr. B || pro timete C² || 3 auxilia ex auxilio C || spectare] co Scioppius enotavit || 4 postremo tamen] postremonem C || 8 puniunt C || 13 abiectis scripsi: habuisse C || 14 interest] est C || 18 quam vult timeri LHM, nisi quod ã in hasura in L: qua vult timeri B qua vult eum timeri C || timeri. vel certe qui et beneficium referre potest et vindicare C || timeri. pietas enim in deos, iustitia in homines, quibus duabus virtutibus regem ornatum esse convenit. D || 19 ad v. 545 Bello maior et armis] non est iteratio, nam bellum et consilium habet. hoc est scientia rei militaris. P || BELLO M. E. A. non est iteratio (sic) . . . consilium hoc habet non est scientiae militaris arma . . . sunt viribus dimicandi ut aliud animi aliud corporis C, sed non est scientiae aut a prima aut a secunda manu in lacuna additum, et post sunt quinque litterarum spatium relictum. || 21 sunt, ut intellegat eum et sapientem imperatorem et fortem esse militem, ut de Agamemnone inquit Homerus (II. III 179) ἀμφοτέρων βασιλεύς τ' ἀγαθὸς καὶ τὸς αἰχμητῆς. D || 23 ad v. 546 Si nescitur aura] vescor verbum inchoatinum est. sane hic nescitur pro fruitur posuit, nam non comedit auram set uinit ea. P || 26 Si nescitur aura] verbum inchoatinum sine preterito tem-

vescitur Aeneas simul et Troiana iuventus perpetui tergo bovis et lustralibus extis. nec nos decipiat quod dicit Plinius, ut elocutiones ex similibus formemus; nam ecce comedo illam rem dicimus, nec tamen vescor illam rem. et ipse enim dicit non
 5 usquequaque hoc esse faciendum. *SI VESCITVR AVRA*] *verbum inchoativum sine praeterito tempore et quod a se nascitur.* sane hic 'vescitur' pro fruitur posuit; nam non comedit auram, sed vivit ea.

547. *AETHERIA AVRA* quia animum aëre, corpus cibo potione et ceteris diligenter nutrimus.

10 548. NON METVS hoc loco distinguendum est. cuius autem rei, ex sequentibus probat; nam vult eam non timere, ne inaniter praestet. alii 'non metus officio' legunt et hunc sensum dicunt: non metuo pro officio nostro, id est non timeo, ne non sit unde satisfaciamus officio ac parcm gratiam reddamus. OFFICIO NEC TE CER-
 15 TASSE PRIOREM PAENITEAT nec tibi parum videatur prima beneficia praestitisse, cum possis maiora recipere. nam 'paeniteat' parum videatur est, ut in heauton timorumenon at enim quantum hic operis fiat paenitet, hoc est parum videtur. sane 'certasse' quidam provocasse accipiunt, ut Terentius beneficiis si certasset
 20 audisset bene. officium autem est, quod Graeci τὸ καθήκον appellant. Cicero de Marcello noli igitur in conservandis bonis viris defetigari, non cupiditate praesertim aliqua aut pravitate lapsis, sed opinione officii stulta fortasse, certe non inproba.

549. SVNT ET SICVLIS REGIONIBVS VRBES id est gratiam reddere possunt: arma latenter minatur.

550. TROIANOQVE A SANGVINE CLARVS ACESTES cum Laomedon

1 vescitur] A. VIII 182 || 17 in heauton timorumenon] I 1, 20 || 18 hoc est parum videtur] cf. Don. ad Ter. eun. V 6, 12 || 19 Terentius] Phorm. prol. 20. cf. Don. ad h. vers. || 20 officium ... appellant] cf. Don. ad Ter. ad. I 1, 44 || 21 Cicero de Marcello] 6, 20

pora et quod a se nascitur. nescor autem illa re ... esse servandum. (sic C pro faciendum) sane hic vescitur pro fruitur posuit C || 3 ut et locutionis C || comedo C || 4 et ipse enim dicit L: et ipsum genus dicti B et ipse dicit C et ipse eni dicit HM. fortasse et ipse Plinius dicit || 5 usquequaque C || 8 ad v. 547 Aetheria aura] quod animam aëre, corpus cibo potioneque nutrimus. P || 9 cetera C || 10 ad v. 548 Non metus] hoc loco distinguendum est ... gratiam reddam. P || 12 praest P || et] ut P || 13 satisfaciam et reddam P || 15 primam H || 17 in heauton timorumenon] om. B, in ea eutontimorumenon C in eantontimorimenon L in ea ut inea ut ontimorum enon H in heauton timorumenon M || 22 defatigari C || 23 fulta Scioppius enotavit falsa vulgo || 25 miratur C (corr. man. rec.) || 26 ad v. 550 Troianoque a sanguine clarus Acestes] de Aceste autem fabula talis est: cum Laomedon ... beluac, quod (qui) cum saepe fieret timens quidam Hippotes (hippotens) filiam suam Egestam impositam naui ... post Segesta dicta est. P || TROIANOQVE ... nominatur (p. 169, 10) om. C

promissam murorum mercedem Neptuno et Apollini denegasset, Neptunus iratus Troiae inmisit cetos quod eam vastaret. unde Apollo consultus, cum et ipse irasceretur, contraria respondit dicens, obiciendas puellas nobiles beluae. quod cum fieret timens Hippotes quidam nobilis filiae Egestae, cum Laomedontis regis Hesiona iam 5 esset orta seditione religata, inpositam eam navi misit quo fors tulisset. haec ad Siciliam delata a Crimisso fluvio, quem Crinismum Vergilius poetica licentia vocat, converso in ursum vel canem compressa edidit Acesten, qui ex matris nomine civitatem Troianis condidit, quae hodie Segesta nominatur. TROIANOQVE A SANGVINE 10

CLARVS ACESTES bene Troiano, ut necesse habeat si passi fuerint iniuriam vindicare, quod in principio bene tacuit. de Aceste autem fabula talis. cum Laomedon promissam murorum mercedem Neptuno et Apollini denegasset, Neptunus iratus Troiae inmisit cetos per quod vicina litoris vastarentur. unde Apollo consultus, cum et ipse irasceretur, contraria 15 respondit dicens obiciendas puellas nobiles beluae. quod cum saepe fieret et Laomedontis Hesiona iam esset ad scopulum orta seditione religata, non nulli parentes peregre mittere filias quam domi perdere maluerunt; nam alii avehendas mercatoribus tradiderunt. timens Hippotes † vel ipsostratus filiam Egestam inpositam*navi misit quo fors 20 tulisset. haec ad Siciliam ventis delata a Crimisso fluvio, quem Crinismum Vergilius poetica licentia vocat, converso in ursum, vel ut quidam volunt in canem, compressa edidit Egestum, quem Vergilius Acestem vocat, qui matris nomine civitatem Troianis condidit, quae ante Egesta post Segesta nominata est. 25

551. QVASSATAM VENTIS quamvis sit iusta petitis, tamen prope invidiose ostendit, quam sit res quam petitis exigua. SVBVCERE in

12 de Aceste autem e. q. s.] cf. ad Aen. V 30. exscr. mythogr. I 136 et 137. II 193 || 27 SVBVCERE . . . socii] Servium exscr. Isid. diff. verb. 156

2 cetos *L*: coetus *BH* caetos *M* || uastarent *MI* || 3 magis aduersa *BM* † contraria superscr. *m* || 4 ippotens *L* yppotes *II* || 5 quidam nobilis *om. BM* (pater quidam nobilis superscr. *m*) || egestae *LM* aegestae *B* egeste *H* || 7 Crimisso scripsi Cassellanum secutus: criniso *BL* (crinisio *l*) crinno *H* (quod prima ut videtur manus primum in crinisio tum in criniso mutavit) crinoso *M* || crinismum *BHM*: crinismum ex crinismum *L* || 9 condidit ciuitatem *BM* (troianis supr. vers. add. *m*) || 13 laomedo *C* (corr. *C*²) || apolli *C* (corr. *C*²) || 14 dinogasset *C* || cetos] eos *C* ethos *P* || per quem *UP* || uina *P* || 15 uastabantur *CP* uastaretur *C*² || 17 esiona *C* || 18 relegata *C* || quas *C* (corr. *man. rec.*) || 19 abeendas *C* (aveendas *man. rec.*) || ippotens *C* || item timens Hippotes ne ipse orbaretur *coni. F. Schoellius. fortasse t. H. vel Hippostratus* || filiam suam *P* || 21 et haec *C* || ventis scripsi: uenerit *C*, *om. P* || crimisso *C* crinismo *C*³ criniso *P* || crinismus *P* || 22 ursam *C* ursem *P* || vel . . . canem] ut alii in canem *P* || 25 segestam *C* || 26 ad v. 551 Subducere] in terram . . . socii. *P* || QVASSATAM . . . petitis *om. B* || QVASSATAM VENTIS LICEAT SVBVCERE CLASSEM *C* || sit] sicut *C* || pctio *L* || 27 subducere autem *C*

terram trahere, *hoc est subductam curare*. deducere autem in mare mittere, ut deducunt naves socii.

552. APTARE aptas legere. *legitur et 'optare', sed utrumque eligere significat. vel 'aptare' adiungere vel adfigere, ut stellis agricolae stringunt frondes, aut 'fractos stringere remos', id est ligare, quia supra dixerat franguntur remi.*

553. SOCIIS ET REGE RECEPTO syllepsis per numeros, ut hic illius arma, hic currus fuit.

10 554. SIN ABSYMPTA SALVS hoc est, si periit Aeneas, qui Troianorum salus est. *PATER OPTIME mira laus, cum et patrem et optimum dicit.*

556. NEC SPES IAM RESTAT IVLI bene de Ascanio spem dicit propter aetatem, *ut Ascanium surgentem et spes surgentis Iuli.*
15 *sane et hic tribus innotatur quae metuit, ut supra in voto.*

557. AT FRETA SICANIAE bene recessuros se dicunt. *'freta' autem, quia freto a Sicilia dividitur Italia. sane quidam a fervore dici putant. et Sicanos quidam αὐτόχθονας tradunt, quidam ex Hiberia profugos de nomine fluminis Sicoris, quem reliquerant, Sicaniam nominasse.*
20 *SEDESQVE PARATAS propter Acestis cognationem.*

558. REGEM aut qui nunc rex est, aut qui etiam noster futurus est.

559. TALIBVS ILIONEVS aut subaudis 'loquebatur', aut ex posterioribus 'fremebant' intellegis. ORE FREMEBANT hoc est
25 consentiebant. et bene 'ore', quia et armis possumus fremere.
*ORE FREMEBANT] *aut probantes Ilionci dicta aut rogantes Didonem.**

560. DARDANIDAE haec hemistichia Vergilius †nominabat, quae in emendando carmine fuerat repleturus.

2 deducunt] A. III 71 || 4 stellis] A. IV 482 et VI 797 || 5 agricolae] buc. IX 61 || 7 franguntur] A. I 104 || 8 hic] A. I 16 || 14 Ascanium] A. IV 274 || spes] A. VI 364 || 17 sane . . . putant] cf. Varro d. l. l. VII 22. Isid. orig. XIII 18, 2

1 trahere] ducimus CP || subductas CP || autem om. BC || 2 mittere om. BCM (supr. vers. add. m) ducere P || 3 ad v. 552 Aptare] aptas eligere (eligere) uel aptare adiungere uel figere. Fractos stringere] religare. P || APTARE TRABES C || legere LIH (i. e. colligere superscr. l): eligere BC elegere M || 4 eligere C²: elige C || 6 remos om. C || 7 religare C || 8 ad v. 553 Sociis et rege recepto] syllepsis (silemsis) est, ut 'hic . . . fuit'. P || sinlemsis B silemsis est C silemsis L syllepsis H sylemsis M || numerum C² || 10 ad v. 554 Sin absympta (adsumpta) salus] hoc est . . . salus est. P || ADSYMPTA CL || si om. C || 11 OPTIMAE C || 14 surgentis Iuli] h. i. C || 16 ad C || 17 freto] freta C || 18 Sicanos Scioppius enotavit: anoano C || aut oethonos C αὐτοχθόνους Scioppius enotavit || quidam] quia Scioppius enotavit || 19 Sicaniam Sicanii Scioppius enotavit || 20 comparisonem B || 25 consentiebant aut probantis ilionci dicta aut rogantes didonem. et bene e. g. s. C || 27 hemystichia C || nominabat] non amabat F. Schoellius

561. TVM BREVITER DIDO atqui non breviter loquitur. sed breve et longum, parvum et magnum perfectum nihil habent, sed per comparationem intelleguntur, ut supra de provincia est locus orbis, ut diximus, comparatione. item hoc loco 'breviter', id est minus, quam Ilioneus. et notandum regum esse breviloquium, ut 5 multis in Vergilio locis probatur, feminarum verecundiam: unde utrumque dedit Didoni. VVLTVM DEMISSA nota figura est, ut oculos suffusa nitentes. *dicendo autem 'vultum demissa' aliud genus officii adiecit.*

562. SOLVITE CORDE METVM TEVCRI sicut supra Iovis oratio, 10 partim obiecta purgat partim petita promittit. sciendum sane, quia cum petuntur vel promittuntur aliqua, a validissimis inchoandum est, ut hoc loco. et est genus argumenti a necessario. SOLVITE CORDE METVM TEVCRI] *qui pollicetur statim debet promittere, tunc subingere si qua vult, ne expectatione suspensus detineatur auditor. nam et 15 in Aeoli oratione statim promittit.* SECLVDITE CVRAS iteratio est ad augmentum benivolentiae, hoc est, ad confirmandum supplicium animum. 'secludite' vero pro excludite: quod fit aut propter hiatus, aut propter suavitatem, ut a, silice in nuda conixa reliquit pro enixa. 20

563. RES DVRA ac si diceret 'est quiddam'. et duo formidat: vicinos barbaros et fratris adventum, quae propter novitatem personarum generaliter dicens reliquit. RES DVRA] oportebat ex aliqua parte enuntiari domus calamitatem. vel ideo 'res dura', quod femina est. ET REGNI NOVITAS quae semper habet timorem. 25

564. MOLIRI bene non facere, sed 'moliri', ut terroris sit, non crudelitatis.

565. QVIS GENVS AENEADV M satis propere dixit Aeneadas, quamquam ab Ilioneo audierit 'rex erat Aeneas nobis', nec haec in opere inemendata miranda sunt. *quamvis alii proleptim velint* 30

3 est locus] A. I 530 || 8 oculos] A. I 228 || 19 a silice] buc. I 15

1 ad v. 561 Vultum demissa] nota figura est, ut 'oculos suffusa nitentes'. P || 2 nihil perfectae C || 3 intelleguntur . . . comparatione om. L, in marg. suppl. l || 5 ut . . . probatur om. C || 6 accidit et iam feminarum verecundia C et feminarum verecundia M || 7 Didoni. ut et Sophocles γέναι γυναιξί νόσμον ἢ σὺν φέρεi D || 10 ad v. 562 Secludite] pro excludite . . . pro enixa. P || 11 partim obiecta purgat om. C || promittit nam et . . . promittit sciendum C || 13 loco. praecipue qui pollicetur . . . auditor. et est C || 15 ne supr. vers. C² || 17 supplicium C || 21 ac si diceret est] hoc est BC hoc est est M || est quidam C quiddam metuo vulgo || 22 personarum adnenarum C || 23 relinquit BM || 24 parti C || 26 ad v. 564 Moliri] bene non facere . . . crudelitatis. P || terrori L (corr. l) || 27 crudelitas L (corr. l) credulitatis M (corr. m) || 28 praepere C || aeneades H || 30 proleptim C

esse. TROIAE NESCIAT VRBEM aut Ilium dicit, quod in Troia est, aut 'Troiae urbem', ut urbem Patavi, urbem Buthroti.

566. INCENDIA BELLi id est vim; semper enim diluvio et incendio comparat bellum, ut in segetem veluti cum flamma
 5 furentibus austris incidit aut rapidus montano gurgite torrens. *INCENDIA BELLi aut ardorem simpliciter belli, quia semper diluvio et incendio et tempestate comparat bellum, ut in segetem veluti cum flamma f. a. i. aut rapidus montano flumine torrens et alibi saevis effusa Mycenis tempestas ierit: aut potest subtilius*
 10 *dictum accipi, quod Ilium conflagravit incendio.*

567. NON OBTUSA ADEO aut non multum, *vel valde*, ut in Terentio adulescentem adeo nobilem *et si adeo digna res est, ubi tu nervos intendas tuos:* aut 'non adeo', ut tu dicis, *ut Troianorum famam ignoremus.* 'obtusa' vero stulta, id est crudelia,
 15 *ut merito Sol equos suos ab ista urbe devertat.*

568. NEC TAM AVERSVS EQVOS TYRIA SOL IVNGIT AB VRBE fabula quidem hoc habet: Atreum et Thyestem germanos, cum in dissensione sibi nocere non possent, in simulatam gratiam redisse: qua occasione Thyestes cum fratris uxore concubuit, Atreus vero
 20 ei filium epulandum adposuit: quae Sol ne *videndo* pollueretur, aufugit. sed veritatis hoc est: Atreum apud Mycenae primum solis eclipsin invenisse, cui invidens frater ex urbe discessit tempore quo eius probata sunt dicta. *NEC TAM A. E. T. S. I. A. V.] *hoc est non in alio orbe habitamus.**

25 569. SEV VOS HESPERIAM MAGNAM *μεγάλη* enim 'Ελλάς appellata est *Italia*, quia a Tarento usque, ad Cumas omnes civitates Graeci condiderunt.

2 urbem] A. I 247 et A. III 293 || 4 in segetem] A. II 304 || 9 saevis] A. VII 222 || 11 in Terentio] eun. I 2, 124. cf. Don. ad hunc vers. et ad V 2, 41 || 12 si adeo] eun. II 3, 21 || 17 fabula quidem . . . adposuit] cf. mythogr. I 22. II 147. Luet. Plae. ad Stat. Theb. I 325

3 INCENDIA BELLi id est vim . . . gurgite torrens (*lin. 6*) *om. C* || 6 arborem *C* || 7 ut *C*²: it *C* || segetem *C* || 9 alii *C* || seu effusam *C* || sieri *C* || 11 *ad v.* 567 Adeo multum vel valde. Obtusa] vero stulta. *P* || OBTUSA *BC* || aut] adeo aut *CH* || non *om. C*, *supr. vers. add. C*² || ut terrentius *C* || 13 non adeo id est non in tantum ut tu dicis *D* || 14 obdusa *C* || 16 *ad v.* 568 Nec tam auersus equos Tyria Sol iungit ab urbe] hoc est non in alio (alia) orbe habitamus (abetamus). sed fabula hoc habet . . . sunt dicta. *P* || VRBE hoc est non in alio orbe habitamus. sed fabula hoc habet *C* || 17 thyesten *CH* thyestum *M* || 18 dissensionem *H* || in simulatam gratiam redisse *om. P* || reuertisse *C* || 19 qua] simulataque *B* || uxore erope *ex europe D* || Atreus . . . adposuit] ob quam causam atreus fratri filium adposuit epulandum *CP* || 20 Sol abominatus edita exemplaria praeter Gottingense || 21 aufugit] radios suos ab ea ciuitate detorsit *CP* || ueritas hoc *C* (hec *C*²) || 22 inuidus *H* || ab urbe *P*

570. SIVE ERYCIS FINES Eryx Veneris et Butae, *vel ut quidam volunt Neptuni filius fuit, qui praepotens viribus advenas caestibus provocabat victosque perimebat. hic occisus ab Hercule monti ex sepultura sua nomen imposuit: in quo matris fecerat templum, quod Aeneae adscribit poeta dicens tum vicina astris Erycino in* 5 *vertice sedes fundatur Veneri Idaliae. in hoc autem monte dicitur etiam Anchises sepultus, licet secundum Catonem ad Italiam venerit.* ERYCIS FINES *id est Siciliam.*

571. AUXILIO TVTOS DIMITTAM *non sine ordine poeta inducit Dido- nem et credentem ignotis et tam facile tanta promittentem; si enim* 10 *bene advertatur, de illo loco pendet in primis regina quietum accipit in Teucros animum mentemque benignam.*

572. VULTIS ET HIS DEEST *'vel si'.*

573. VRBEM QVAM STATVO VESTRA EST multi antiptosis vol-
lunt, *accusativum pro nominativo*, ut sit pro *'urbs quam statuo vestra* 15 *est'*. sed si sic intellegamus, *'quam'* nihilominus sequitur et syl-
leptis fit per casus mutationem; debuit enim dicere *'urbs quae statuitur vestra est'*. melius ergo est *'vultis'* bis intellegere, ut sit *'vultis regnis considerare? vultis urbem quam statuo? vestra est'*, ut est eruet ille Argos Agamemnoniasque Mycenae ipsumque 20

1 Eryx Veneris . . . templum] cf. mythogr. I 53, 94, 107. II 156 || 5 tum vicina] A. V 759 || 11 in primis] A. I 303 || 14 multi antiptosis e. q. s.] cf. Don. ad Ter. eun. IV 3, 11 et Phorm. V 8, 53 sq. *'Quid vis tibi? argentum quod habes?'* *"vis"* iterum subaudiendum est, ut sit *"vis argentum quod habes?"* . . . sic est illud apud Virgilium *"vultis et his mecum p. c. r.?* urbem quam statuo, vestra est." || 20 eruet] A. VI 838

1 *ad v. 570* Sive Erycis fines] Eryx (erix) Veneris filius et Butae, ut qui-
dam Neptuni fuit, qui praepotens viribus advenas caestibus provocabat victos-
que perimebat. hic ab Hercule occisus est, monti ex sepultura sua nomen
imposuit. in hoc autem dicitur etiam Anchises sepultus. ergo Erycis (ericis)
fines id est Siciliam. P || ERYCIS BLHM || erix libri || veluti C || 2 caestibus
C || 3 ab hercule occisus C || 4 matris B: magistri C (matri C²) matri ex ma-
ris L matri HM || 5 ericino BLM || 6 Idaliae om. BLHM italiae C ||
7 venerit ad italiam ante nomen habuit sicilia a rege italo qui in ea regnavit
B || 8 venerit. ergo erycis fines C || 13 *ad v. 572* Vultis et bis] deest vel
(null) si. P || 14 *ad v. 573* Urbem quam statuo vestra est] multi antiptosis
volunt accusativum ./ pronominum (accusativum singularem iunctum pronomini
Daniel), ut sit urbs quam statuo. quae si sic intellegamus quae nihil sequitur
et silem fit per casus motatio, debuit enim dicere *'urbs quae statuo vestra
est'*. melius ergo est *'vultis'* bis intellegere, ut sit *'vultis regnis considerare?
vultis urbem quam statuo? vestra est'*. P || 16 sed] quod C et C² || nihilho-
minus L || sequitur *supr. vers. in M, fortasse a prima manu* || et syllēsis B
et sylleptis C et silēptis L et sylleptis H et sileptis M et antiptosis
vulgo || 17 mutatio C || 18 ut sit] a superiori versu zeuma conectens sequen-
tem hoc modo *add. l in marg.* || 20 ut est eruet] ut eruet C ut est C² || ipsum-
que Aeaciden . . . alter mycenae om. L, *add. l in marg.* || ipsumque Aeaciden]
ipsumque aeacedens C ipsumque aeaciden subaudis ille per demonstrationem
add. C³ in marg. inf.

Aeaciden: subaudis 'ille'. alter enim Pyrrhum vicit, alter Mycenae. item non ignara mali miseris succurrere disco.

VRBEM QVAM STATVO VESTRA EST] hoc schema de antiquioribus sumptum possumus accipere; ait enim Cato in legem Voconiam agrum quem
5 vir habet tollitur et Terentius eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit.

574. AGETVR regetur.

575. ATQVE VTINAM dicendo 'utinam' et humanitatem suam ostendit et Aeneae se cupidam. NOTO COMPVLSVS EODEM aut quovis vento,
10 aut re vera Noto, qui de syrtibus Carthaginem ducit; supra enim Ilioneus in vada caeca tulit penitusque procacibus austris.

EODEM 'o' naturaliter longa est, sed si corripitur metri est, ut steteruntque comae.

576. ADFORET adveniat; temporis est futuri. EQUIDEM in
15 omni Vergilio 'ego quidem' significat, sed in aliis et pro 'quidem' tantum ponitur, ut Tullius equidem ego ceteras tempestates. item Persius non equidem hoc dubites amborum foedere certo consentire dies. CERTOS aut veloces, aut fideles; utrumque enim hoc loco significat. aliquando et firmos, vel fortes, ut
20 Sallustius apud latera certos locaverat, ut Vergilius tam certa tulistis pectora. aliquando et deliberati iudicii, ut certus iter.

CERTOS] *qui cito inveniant. contrario incertos pro tardis. Sallustius et onere turrium incertis navibus.*

577. ET LIBYAE καταχρηστικῶς nam Dido Libyae regna non

2 non ignara] A. I 630 || 4 Cato in legem Voconiam] fragm. 2 Iord. || 5 Terentius] eun. IV 3, 11 || 11 in vada] A. I 536 || 13 steteruntque] A. II 774 || 17 Persius] sat. V 45 || 18 aut veloces] cf. comm. Luc. V 552 || 20 Sallustius] hist. fragm. inc. 19 Kritz. || Vergilius] A. IX 247 || 21 certus] A. V 2 || 22 Sallustius] hist. fragm. III 24 Kritz.

1 alter enim pyrrum alter mycenae dicit. quamvis hoc schema de antiquioribus sumptum possumus accipere C || 2 mali non miseris M || 5 terrenus C || 8 ad v. 575 Atque noto] qui de syrtibus Carthaginem ducit. Eodem] autem o naturaliter longa est, sed si corripitur metri est, ut 'steteruntque comae'. P || 9 aenea C || pro quovis C || 12 eodem autem C || metri est ut (XII 847) uno eodem tulit partu Fabricius steteruntque comae omittens || 14 ad v. 576 Adforet] adueniat. tempus est futuri. in Virgilio ego quidem ubique ... ponitur. Certos] veloces (velocem) ... locaverat. aliquando deliberati (aliquando deliberati) iudicii. apud Virgilium et 'certus (certos) iter'. P || 17 hoc om. M || 18 cetu LH (certu l) || consentire dies om. C, in marg. add. C³ || dies et (Pers. sat. I 110) per me equidem sint omnia protinus alba D || certos aut veloces qui cito inveniant aut fideles ... significat. contrario incertos ... navibus CP, nisi quod velocem P, ut supra dictum est. || 19 aliquando ... locaverat om. L, add. l in marg. || 20 latere H || 21 de libertate B || 24 ad v. 577 Libyae lustrare] καταχρηστικῶς, nam Dido Libyae regna non retinet, sed ut ostendat voluntatem, se misisse. P || ET LIBYAE LUSTRARE E. I. C || catacresticos BHM catachresticos C catachresticos L

retinet. *ET LIBYAE LVSTRARE E. I.] ut ostendat voluntatem et libenter se misisse, qui Aeneam quaererent.*

578. EIECTVS naufragus, ut eiectum litore egentem.

579. ANIMVM ARRECTI nota figura est.

580. IAMDVDM et cito, *vel quam primum* significat, ut iam-
dudum sumite poenas, et olim, ut hoc loco.

582. SVRGIT oritur. et est translatio corporis ad animum, ut alibi stat conferre manum Aeneae.

583. CLASSEM SOCIOSQVE RECEPTOS *syllipsis per numeros. 'receptos' de maris periculo liberatos, ut frugesque receptas, vel a Didone; 10 nam et ab ea timuerant, ut ait laetitiaque metuque.*

584. VNVS ABEST *Orontem significat.* QVEM VIDIMVS IPSI SVBMERSVM quod ante doloris fuerat, ut ipsius ante oculos, nunc consolationis est, cum cernit omnes incolomes.

585. DICTIS RESPONDENT CETERA MATRIS modo *congruunt*, con-
sentiunt, quia dixerat supra namque tibi reduces socios. alibi
'respondet' respicit, ut respondet Gnoscia tellus.

587. SCINDIT SE NVBES nubes tantum dicimus, non nubs, licet dicamus trabs trabes, stirps stirpes, prex preces, plebs plebes. sed de his tantum quae legimus sunt ponenda; non enim artis sunt
ista, sed usurpationis, qua metri causa utuntur poetae, ut vel mi-
nuant vel augeant nominativum. inde est et supellex supellectilis.

ET IN AETHERA PYRGAT APERTVM quia aër collectus nubes fecit, ut atque in nubem cogitur aër, quae puriore vento dissolvitur in aërem.

25

588. RESTITIT AENEAS abscedente scilicet nube. CLARAQVE

3 eiectum] A. IV 373 || 5 iamdudum] A. II 103 || 8 stat] A. XII 678 ||
10 frugesque] A. I 178 || 11 laetitiaque] A. I 514 || 13 ipsius] A. I 114 || 16 nam-
que] A. I 390 || 17 respondet] A. VI 23 || 24 atque] A. V 20

1 retinet sed ut *e. q. s. C* || 2 misisse] *missuram sive iussisse coni. Burmannus* || 3 *ad v.* 578 Eiectus] naufragus . . . egentem. *P* || 4 *ad v.* 579 Animum arrecti] nota figura est. *P* || 5 *ad v.* 580 iamdudum] et cito vel quam primum . . . poenam ut olim hoc loco. *P* || 6 et olim *om.* *C* || 9 *ad v.* 583 Omnia classem sociosque receptos] *silemps per numeros. P* || CLASSE *C* || *syn-*
thesis C || 11 timerant *C* || 12 *ad v.* 584 Unus abest] Orontem significat. *P* ||
13 dolor *II* || 18 *ad v.* 587 Scindit se nubes] nubes tantum dicimus . . . supel-
lectilis. *P* || nups *C* || licet . . . supellectilis *om.* *B* || 19 trabs] trabis *P* ||
trabes] trabis *ex* trabes *C* traves *P* || stirps stirpes *om.* *M* || styrys *C* stirbs
L || stirpes] et stirpes *P* styryps *ex* styryps *C om.* *H* || prex preces *L* || praex *II* ||
et precis *P* precis *C* praeces *II* || plis (ples *C*²) plebis *C* || sed . . . legimus]
de his tamen quae legibus *P* || 20 legibus *C* (corr. *C*²) || 22 et supellectilis
CP || 26 *ad v.* 588 Restitit Aeneas] abscedente . . . derogavit. *P* || ascen-
dente *L* (abscedente *I*)

IN LVCE REFVLST laus est nimiae pulchritudinis, cui nec lucis claritas derogavit.

589. OS VMEROSQVE DEO SIMILIS similes umeros habens deo. et est Graeca figura, ut diximus supra. IPSA aut quod sequitur 5 'nato genetrix', aut certe 'ipsa', id est pulchritudinis dea.

590. DECORAM CAESARIEM a caedendo dicta caesaries, ergo tantum virorum est. quod autem dicit 'decoram' vult etiam in Aenea naturalem fuisse pulchritudinem, ne si totum tribuat Veneri, nihil Aeneae sit reliquum, vel contra nihil relinquatur matris 10 favori: quod sequens melius indicat comparatio. ut Horatius fortes creantur fortibus magna arte nec eruditioni aliquid nec natalibus derogat. IUVENTAE iuventus est multitudo iuvenum, Iuventas dea ipsa, sicut Libertas, iuventa vero aetas; sed haec a poetis confunduntur plerumque.

15 591. PURPUREVM pulchrum, ut Horatius purpureis ales oloribus. LAETOS HONORES non terribiles, ut esse in viris fortibus solent.

592. MANVS vel artificis, vel ars ipsa. *ADDVNT bene 'addunt', quia et ipsa materies habet naturalem pulchritudinem.* EBORI DE- 20 CVS ebur a barro dictum, id est elephanto, ut Horatius quid tibi vis, mulier, nigris dignissima barris? sane naturam huius nominis nec derivatio nec obliqui casus reservant. et eboris enim et eburneus facit, non eburis, sicut murmuris.

6 a caedendo . . . est] exscr. Isid. orig. XI 1, 29 || 10 Horatius] carm. IV 4, 29 || 12 iuventus . . . aetas] exscr. Isid. diff. verb. 310. cf. ad Aen. IV 32 et 559. Suet. prat. p. 274 Reiffersch. Beda de orthogr. VI p. 18 Gil. 15 Horatius] carm. IV 1, 10 || 18 MANVS . . . ipsa] cf. Isid. orig. XI 1, 66 || 20 ebur . . . barris] exscr. Isid. orig. XVI 5, 19. cf. XII 2, 14 || Horatius] epod. 12, 1

1 est nimiae om. P || pulchritudinis L pulchritudini P || 4 ut supra dictum est C || IPSA autem B || 6 dicta est C || 7 fortasse vult etiam naturalem in Aenea fuisse || 9 reliquum vel contra om. L (supr. vers. add. l) || 11 magna arte . . . confunduntur plerumque om. C || 12 iuuenta L ut videtur (iuventus est l) || iuvenum ut (VIII 151) rebus spectata iuventus Fabricius || iuventas ex iuventus II || 13 Libertas. Tullius (disp. Tusc. I 26, 65) Iuventate pocula ministrante Fabricius || aetas inde (IV 559) et membra decora iuventae Fabricius || 15 oloribus M: om. B oloribus ex soloribus C otoribus L (corr. l) oloribus II || 17 solet Cl || solent. notandum autem reges formosos semper describi, ut dignitas et auctoritas magis ad sui contemplationem observantiamque alliciat D || 18 ad v. 592 Ebori decus] ebur barro dictum . . . sicut murmuris. P || 19 EBORI DECVS . . . murmuris] EBORI ebur a barro id est elephanto dictum est. eboris et eboneus facit contra regulam non eburneus sicut murmareus et murmuris B || 20 a om. C (supr. vers. add. C²) || 22 dirivatio CLHP dirivationes M derivationes l || 23 eburneus C (eburneus C²) eburne L (eburneus l) eburneos P fortasse et eburneus enim et eboris facit

593. PARIVSVE LAPIS candidissimus est, lygdinus nomine, qui apud Parum nascitur. *PARIVSVE LAPIS C. A.] ut in decimo qualis gemma micat, fulvum quae dividit aurum.*

594. TVM SIC quid est 'sic'? et sui gratia praepotens et matris auxilio. 5

595. *INPROVISVS bene, quia maiora nobis et pulchriora solent videri, † non paulatim aliqua, sed subito stupenda conspicerere.* CORAM QVEM QVAERITIS hoc loco distinguendum; nam si unum esset, 'adest' diceret, non 'adsum'. *et coram non nulli ad personam, ut 'coram Vergilio', palam ad omnes referri volunt, ut 'palam omnibus'. Varro* 10
coram de praesentibus nobis, palam etiam de absentibus. sanc coram quidam adverbium putant, quia non subsequitur casus, quidam praepositionem loquellis, non casibus servientem.

596. *EREPTVS liberatus; et utitur poeta familiarius hoc verbo eripe me his, invicte, malis et eripui, fateor, leto me.* 15

597. O SOLA propter Polymestoris factum, qui fide violata defecit ad Graecos, ut habemus in tertio. MISERATA et miseror et misereor unum significat, sed miseror accusativum regit, ut hoc loco, item nec miseratus amantem est, misereor genetivum, unde est miserere animi non digna ferentis. 20

598. QVAE NOS RELIQUIAS DANAVM si Troianos significat, simpliciter intellegis; si ad se refert, quod Achillem evasit favore

1 PARIVS LAPIS ... nascitur] EXSCR. Isid. orig. XVI 5, 8 || 2 in decimo] 134 || 9 coram ... omnibus] cf. Don. ad Ter. Andr. III 2, 10. 'adelph. IV 3, 17. Isid. diff. verb. 91. Suct. prat. p. 286 Reiffersch. Gloss. Sangerm. ap. Hildebr. p. 80 || 10 Varro] de serm. lat. V fragm. 89 Wilm. || 15 eripe] A. VI 365 || eripui] A. II 134 || 17 in tertio] 53 || 19 nec miseratus] A. IV 370 || 20 misere] A. II 144

1 ad v. 593 Pariusue lapis] ligdius nomine qui apud Parum (parium) nascitur lapis candidissimus ut in x (in f.) 'qualis ... aurum'. P || LAPIS et candidissimus C LAPIS lapis hic candidissimus M || lygdinus scripsi. cf. Plin. nat. hist. XXXVI § 62: lycidius B lygdinus C licdius L lydius H lycdius M || qui]

uel quia M || 2 parum insulam BMC³l || 3 TVM om. B TVMQVE C TV L TVNC HM || 6 ad v. 595 Coram] nonnulli ad personam ... non casibus servientem. P || uidere C || si non p. a. s. s. suppeditantur conspicerere coni. F. Schoellius. fortasse quae non p. a. s. s. st. conspiciamus || 9 fortasse ad certam personam || 10 Vergilio C: uiro P || 11 etiam om. P || absentibus dicit P || 13 propositionem P || loquellis P: laquellis C (corr. man. rec.) || 14 ad v. 596 Ereptus] liberatus. P || famularius C || 16 ad v. 597 O sola] propter Polymestoris (solimestoris) factum, qui fide violata defecit ad Graecos. P || polymestoris B polymestoris CM polymetoris L || 17 ad C: in BLHMC³ || ut habemus in tertio om. C || habemus LH: dicit B ostendit Ml || 18 miseror] misereor CL (corr. C²) || 19 loco et facit participium miseratus ut est nec miseratus C || 20 ferentis et facit participium miseritus C || 21 ad v. 598 Quae nos reliquias Danaum] pro Danaorum. Terrae] propter ... interitum. P || RELIQUIAS BC³ RELIQUIAE C || 22 intelligendum B intellegendum M || achillen BCM

Neptuni. 'Danarum' autem pro Danaorum. TERRAEQUE MARISQUE 'terrae' propter Cretensem pestilentiam, 'maris' propter Orontis interitum.

599. OMNIBVS EXHAUSTIS veteres sic dicebant 'clades hansi', id est
5 pertuli. OMNIUM EGENOS ego honestius genetivo iungitur quam
ablativo, cui iungit Cicero, ut eget ille senatu. item contra
Vergilius quorum indiget usus. quidam autem 'egenos' pro egentes
dictum tradunt, nomen pro participio.

600. VRBE DOMO SOCIAS hoc est et publico et privato dignaris
10 hospitio.

601. NON OPIS EST NOSTRAE DIDO 'opis' possibilitatis. et
secundum Ateium philologum opes numero tantum plurali divitias
significant, ut Troianas ut opes, numero tantum singulari auxi-
lium, ut fer opem, serva me obsecro, ab utroque possibilita-
15 tem. NEC QVICQVID VBIQUE EST meminit historiae. multi enim
post exidium Troiae orbis diversa tennuerunt, ut Helenus Epirum,
Antenor Venetiam, alii Sardiniam secundum Sallustium, alii vicina
syrtibus loca secundum Lucanum, ut portusque. quietos osten-
dit Libyae Phrygio placuisse magistro.

20. 603. MI TIBI ordo est 'illi tibi praemia ferant'. SI QVA PIOS
RESPECTANT NUMINA si quidem, ut Horatius si tamen impiae non
tangenda rates transiliunt vada; nec enim congruit optare
dubitantem: aut certe ad se rettulit, qui cum pius esset, tot labo-
rabat incommodis. SI QVA PIOS R. N. S. Q. V. I. E.] 'qua' et 'quid' ad-
25 didit, erat enim integrum 'si pios numina respiciunt et iustitia us-
quam est'.

604. SI QUID VSQVAM IVSTITIAE EST si valet apud homines
iustitia. ET MENS SIBI CONSCIA RECTI secundum Stoicos, qui
dicunt, ipsam virtutem esse pro praemio, etiamsi nulla sint praemia.

7 quorum] buc. II 71 || 13 Troianas] A. II 4 || 14 fer opem] Ter. Andr.
III 1, 15 || 18 Lucanum] IX 43 || 21 Horatius] carm. I 3, 23

1 neptuni id est maris vel dei B || 2 propter] per B || propter] per B ||
4 ad v. 599 Omnibus exhaustos] sic veteres dicebant clade hansi id est per-
tuli. P || EXHAUSTIS Ribbeckius adnotat. ad h. v.: EXAUSTOS C || cladem Rib-
beckius l. l. || 5 ego Cl: eget BLHM || 11 ad v. 601 Non opis] non possi-
bilitatis. secundum alios opes numero tantum plurali diuitias significat, nu-
mero vero tantum singulari auxilium, ut 'fer opem serva me', ab utroque
possibilitatem. P || NON OPIS id est possibilitatis B || 12 ateium BCM: atheium
LH || 13 significat BC || ut ante opes om. Cl || tantum om. LHM || auxi-
lium terentius inno lucina fer LHM || 15 EST G. D. C || 16 orbis ex urbis C ||
19 lybie H libiae M || frigio CL || 20 DII C || 21 impia C impie LHM ||
22 nasa L (corr. D) || 24 incommodis aut certe qua C || 29 praemio. unde
et Cicero (Cato mai. 3, 9) conscientia bene actae vitae multorumque bene
factorum recordatio iucundissima D

605. *FERANT adferant vel tribuant.* QVAE TE TAM LAETA TVLERVNT SAECVLA alibi nati melioribus annis; felicitas enim temporum ex nascentum meritis comprobatur, *ut c contrario Terentius hocine saeculum! o scelera, o genera sacrilega! et digna laus regibus, ut bono tempore nati esse dicantur.* 5

606. QVI TANTI TALEM GENVERE PARENTES secundum artem rhetoricam parentes quos ignorat laudat ex liberis. simul sciendum omnia hoc loco laudis praecepta servata; nam et a parentibus laudat, ut 'qui tanti talem genere parentes'; et ab ipsa, ut 'urbe domo socias'; et a futuro, ut 'nomenque tuum laudesque mane- 10 bunt'. *'talem' autem, tam iustam, tam piam.*

607. IN FRETA abusive modo maria; nam proprie fretum est mare naturaliter mobile, ab undarum fervore nominatum. DVM MONTIBVS VMBRAE LVSTRABVNT CONVEXA alii hoc loco distinguunt et dicunt, quamdiu inclinata in montibus latera umbrae pro solis 15 flexu circumibunt, ut lustrat Aventini montem: aut 'lustrabunt' inumbrabunt, unde lustra et ferarum cubilia et lupanaria per contrarium dicimus, quia parum inlustrantur. alii tamen 'convexa sidera' volunt, id est pendentia, ut et caeli convexa per auras, id est suspensa, planetasque intellegunt, quia non sunt fixi, sed in 20 aëre feruntur. 'pasci' autem aquis marinis sidera, id est ignes caelestes, physici docent, secundum quos Lucanus ait atque undae plus quam quod digerat aër. *alii 'sidera convexa' nobis imminentia, vel quae per convexum polum pascuntur, vel quae per con-

2 nati] A. VI 649 || 3 Terentius] ad. III 2, 6. cf. Don. ad hunc vers. || 16 lustrat] A. VIII 231 || 17 unde lustra . . . illustrantur] exscr. Isid. orig. XIV 8, 29 || 19 et caeli] A. VII 543 || 20 planetasque . . . feruntur] exscr. Isid. orig. III 70, 20 || 22 Lucanus] X 260

1 ad v. 605 Ferant] adferant. P || 3 nascentum HM: nascentium BCI nacente L || e] te C || terrentius C || 7 laudavit BCM || 12 ad v. 607 In freta] abusive . . . ab undarum fervore dictum. P || 13 mobile et terris vicinum aut inclusum, ut fretum Siculum ab undarum fervore nominatum. D || nominatum] tunc tantum fretum dicitur quando a ventis mare agitur. dictum fretum a fremitu. mare proprie dictum add. l in marg. || 14 distinguunt M: distinguunt CLH || 15 flexibus M || circumibunt. aut lustrum facient montibus, id est rotatu solis vertentur circa montium sinus. ut lustrat D || 16 ut] om. C unde L (ut D) || lustrat aventini montem oblitterata in C || inumbrabunt C³ in rasura || 17 unde om. C || 18 quiarum C ut videtur qd parum C² vel C³ || 20 quia LH: quae B qui CM || fixae B || 21 feruntur. alii sidera convexa nobis imminentia vel quae per convexum polum pascuntur. vel quae conpervexum disposita exhalatione terrae aliis credantur. quamvis fysici pasci aquis marinis sidera id est ignes caelestes doceant secundum quos . . . aër. quidam radios solis . . . caelum dixit. C || 22 ad v. 608 Pascet] translativè dicitur. fysici (fysice) autem pasci aquis marinis sidera dicunt, id est ignes caelestes. P

verum disposita exhalatione terrae ali credantur.* quidam radios solis pasci asserunt umore terreno. 'polus' autem caelum dixit.

609. HONOS honor, an honos quaeritur, quia nominativus pluralis 'res' terminatus singularem in or mittit, ut amores amor, honores
5 honor, exceptis monosyllabis, ut flos mos ros.

610. QVAE ME CVMQVE VOCANT TERRAE id est in quibuscumque terris fuero.

611. ILIONEA paenultimam huius nominis syllabam natura brevem
licentia, qua in nominibus propriis omnes syllabae vocales possunt esse
10 communes, produxit.

613. OBSTIPVIT animo perculsa est, quod iam futuri amoris est signum. PRIMO ASPECTV id est pulchritudine. SIDONIA pro Tyria a vicinitate.

614. CASV DEINDE id est miseratione. ET SIC ORE LOCVT
15 EST pleonasmos. sic vocemque his auribus hausi.

615. QVIS TE NATE DEA quis, qualis; admirantis enim est, non interrogantis, ut quis globus, o cives! non enim interrogat ille qui nuntiat. hoc autem Dido, ut post indicat, ex Teucri narratione cognovit.

616. QVAE VIS qualis. INMANIBVS ORIS ut Sallustius mare saevum, inportuosum. INMANIBVS ORIS] non de suo regno ait, sed
20 illas oras significat, quas Ilioneus ait per invia saxa dispulit. ADPLICAT secundum praesentem usum per 'd' prima syllaba scribitur, sēcundum antiquam orthographiam, quae praepositionum ultimam
25 litteram in vicinam mutabat, per 'p', secundum euphoniā per 'a' tantum. praepositio enim cum ad compositionem transierit aut vim suam retinet, ut indico, aut mutat ultimam litteram, ut sufficio, aut perdit, ut coemo.

7 paenultimam . . . produxit] cf. Luct. Plac. ad Stat. Thcb. I 225 § 15 vocemque] A. IV 359 § 16 admirantis enim est] cf. Don. ad Ter. Andr. IV 3, 4 § 17 quis] A. IX 35 § 20 Sallustius] lug. 17, 5 § 22 per invia] A. I 537 § 23 ADPLICAT] cf. Don. ad Ter. Andr. V 4, 21

3 honor an honos *Masvicius*: honore et honos *C* honor rectius quam honos dicitur *coni. F. Schoellius. cf. Serv. ad Aen. I 253* § 6 id est . . . fuero] id est ubicumque terrarum habitavero. est autem tmesis quaecumque *vulgo* § 8 ad v. 611 *Ilionea*] paenultimam naturā brevem . . . produxit *C* § 11 ad v. 613 *Sidonia*] pro Tyria a vicinitate (pro ciuitate). *P* § 14 ad v. 614 Et sic ore locuta est] pleonasmus, ut 'uocem his auribus ausi'. *P* § sine miseratione *C* § 15 omnibus *C* (auribus *C*²) § ausi *CL* (corr. *C*² vel *C*³) § hausi id est accepi *B* § 16 ad v. 615 Quis te nate dea] quis, qualis . . . o cives. *P* § 18 autem *om. C* § post ea *C* § 20 ad v. 616 *Adplicat*] secundum praesentem usum . . . coemo. *P* § QVAE VIS qualis *om. C* § 21 inportuosum: non ergo de suo *C* § 23 scribitur *om. P* § antiquam autem *P* § 25 litteram] consonam *P* § secundum uero *P* § 26 praepositio enim . . . coemo] hoc loco seruins contra priscianum loquitur *I* in marg. § 27 indico *HMP*: dedo *B* indico ex indico *C* induco *I*

617. *TVNE ILLE AENEAS et hoc admirativum, non interrogativum. 'ille' autem honoris est, ut sic Iuppiter ille moncbat, vel 'tunc ille' videtur beneficium Veneris admirari in eo, quem adamatura est.*

DARDANIO ANCHISAE bene Anchisen addidit, *ne cui diceret esset incertum*; cum multis enim Venus concubuit. sed sciendum Anchisen, 5 *ut fabula loquitur*, pastorem fuisse et cum eo amato Venerem concubuisse. unde Aeneas circa Simoin fluvium natus est; deae enim vel nymphae enituntur circa fluvios vel nemora. quod cum iactaret Anchises, adflatus fulmine oculoque privatus est.

619. *TEVCRVM MEMINI SIDONA VENIRE quidam 'memini venire' pro 10 'memini venisse' accipiunt. TEVCRVM SIDONA VENIRE historia hoc habet, Herculem cum Colchos iret perduto Hyla, qui aquatum profectus, ut fabula loquitur, a nymphis adamatus et raptus est, ut veritas habet, lapsus in fontem altissimum necatus est, post peragratam Mysiam navibus Troiam venisse. a cuius portu cum eum 15 Laomedon arceret, occisus est, et eius filia Hesiona belli iure sublata comiti Telamoni tradita est, qui primus ascenderat murum, unde Teucer natus est; nam Aiace ex alia constat esse procreatum. tunc Hercules Priamum quoque redemptum a vicinis hostibus in paterno regno locavit: unde et Priamus dictus est ἀπὸ τοῦ 20 πρίασθαι, id est emi. ceterum quae de liberata dicuntur Hesiona constat esse fabulosa. sed Teucer cum Troia eversa sine fratre esset reversus, qui se furore propter perdita Achillis arma interemerat, vel, ut quidam volunt, quia non defenderat Aiace fratris interitum, ut alii, quod ossa fratris non rettulisset, ut non nulli, quod 25 Tecmessam concubinam vel eius fratris filium Eurysacen ad avum Telamona de Troia secum non reduxerit, quia ille alia navi rectus*

2 Iuppiter] A. VII 110 || 5 sciendum . . . privatus est] exscr. mythogr. I 217. II 195. cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 575 || 10 quidam . . . accipiunt] cf. Don. ad Ter. Andr. II 5, 18 || 11 historia hoc habet e. q. s.] cf. mythogr. I 136 et 138. II 199. Luct. Plac. ad Stat. Ach. I 393

1 *ad v. 617 Tunc ille Aeneas] et hoc admirativum, non interrogativum. bene Anchisen addit. cum multis concubuit Venus. fabula autem hoc narrat, pastorem fuisse anchisen et cum eo . . . adflatus est fulmine. P || sed] et F. Schoellius || 7 simoenta B || 9 adflatus est oculoque priuatus CM, sed oculoque priuatus C³ in marg. || 10 ad v. 619 Teucrum Sidona venire] quidam memini venire pro memini venisse accipiunt. historia tamen hoc habet . . . in paterno locavit. sed Teucer . . . ex quo Dido cuncta cognovit. P || TEVCRVM MEMINI SIDONA VENIRE quidam memini . . . accipiunt. historia tamen hoc habet C || 13 ut fabula loquitur om. P || et om. P || 14 est] et C || 18 inde C (et inde C³ ut videtur) || natus est Teucer BM || 21 ΠΡΙΑΚΤΑΙ BM ΠΙΑΙ C || 24 ut quidam volunt] ut alii P || 24 iacis C (corr. C²) || 25 ut alii quod] uel quia P || rettulisset CP || ut nonnulli . . . concubinam om. P || 26 tecmessam C || curyacena CP*

felicius navigaverat, Salaminē pulsus a patre Sidonā venit, ex quo Dido cuncta cognovit. Ajax autem Achillis patrnelis frater fuerat, quoniam Telamon et Peleus fratres fuerunt, Aeaci filii.

621. *BELYS* quidam alium patrem *Elissae* dicunt. *OPIMAM* pro
5 *opulentam* non nulli accipiunt. *VASTABAT* CYPVRM quam subactam concessit Teucro, ut in ea conlocaret imperium, *qui ex responso Apollinis illuc perrexerat* et civitatem Salaminam ex nomine patriae ibi condidit, licet alii dicant ab ipso Teucro Cypri superatos incolas et sic conditam civitatem: unde 'auxilio Beli' accipi potest, etiam Teucro
10 *auxilium* a *Belo* ad occupationem insulae praestitum.

622. *DICIONE* potestas dictis constat, id est imperio. et quaerendus nominativus huius nominis. sed de hac re historia longe aliud continet.

623. CASVS hoc loco ruinae, ut ceciditque superbum Ilium, non fortunae intellegendus est casus.

- 15 624. *PELASGI* Graeci a Pelasgo Iovis et Larissae filio.

625. IPSE HOSTIS TEVCROS Troianorum laudis exaggeratio, quod etiam ab hoste laudantur. et quidam 'hostis' singularem, quidam pluralem legunt. *LAVDE* quidam pro virtute accipiunt, ut primam merui qui laude coronam. *FEREBAT* laudabat, praeferebat.

- 20 626. TEVCROVRM A STIRPE VOLEBAT propter genus maternum, ut supra diximus. et plus est quod dixit 'volebat', quasi materno gaudens refutaret genus paternum. *sanc* 'stirps' cum de origine dicimus generis feminini est, ut heu stirpem invisam, cum de ligno masculini sed stirpem Teuceri nullo discrimine sacrum.

- 25 627. TECTIS SVCCEDITE NOSTRIS ad convivium vocat; nam iam

13 ceciditque] A. III 2 || 18 primam] A. V 355 || 22 sanc stirps c. q. s.] cf. Serv. ad Aen. III 94. VII 99. XII 208 || 23 heu] A. VII 293 || 24 sed] A. XII 770

1 salamina CP || sidonam libri, nisi quod sidoniam L || 2 Ajax autem ... Aeaci filii om. C, post natus est (p. 181 lin. 18) in marg. add. C³ Aeaci filii omittens. || 3 Aeaci] aiaci L (aiacis I) || 4 ad v. 621 Opimam] pro opulentam nonnulli accipiunt. Vastabat Cyprum] quam subactam concessit Teucro ex responso Apollinis, Teucerque ibi Salaminam civitatem ex nomine patriae condidit, licet alii ab ipso Teucro esse superatos, unde etiam Teucro auxilium a Belo ad-occupationem insulae praestitum. P || patrem Elissae Masvicius: patrum melissae C || 6 consensit B || Tencro ex responso Apollinis illuc perrexerat ut in ea conlocaret imperium qui eam civitatem C || 8 gendro C (teucro C²) || 10 auxilium C (corr. C²) || 11 ad v. 622 Ditione] potestate, omnis enim potestas dictis constat, id est imperio. P || 13 ad v. 623 Casus] hoc loco ruinae, non fortunae intelligendus est casus. P || corruinae C || 15 ad v. 624 Pelasgi] Graeci a Pelasgo Iovis et Larissae (loriscac) filio. P || pellasgo C || larisae C || 16 ad v. 625 Ipse hostis Teucros] Troianorum ... laudantur. P || qui CP (quod C²) || 18 virtutem C || 20 ad v. 626 Teucrorum a stirpe volebat] propter genus maternum ... genus paternum. P || 21 dictum est CP || plenus C plenus P || 22 stirpe C || nunc ad MI

supra dixit 'urbe, domo socias'. *dicitur autem 'o tectis succedite', ut succeditque gemens stabulis, et tecto adsuetus coluber succedere.*

628. *ME QVOQUE quemadmodum vos. SIMILIS FORTVNA scilicet adversa.*

629. *DEMVM postea.*

5

630. *NON IGNARA MALI MISERIS SVCCVRRERE DISCO* quare 'non disco'? quia non sum ignara; bis enim intellegimus 'non', ut supra diximus. sic Sallustius segnior neque minus gravis et multiplex cura.

631. *SIMVL AENEAN IN REGIA DVCIT TECTA et hoc et quod sequitur* 10 *videtur auspiciū nuptiarum.*

632. *SIMVL DIVVM TEMPLIS INDICIT HONOREM* apud maiores nostros mos fuit, ut magistratus post res scrias quae consulto peragebantur in fine actus adderent 'diis honorem dico', vel alio modo 'hinc ad deos', quod poeta, amator antiquitatis, subtiliter docet; infert enim Didonem 15 post habitum cum Aenea colloquium et iunctam hospitalitatem, 'quare agite o tectis iuvenes succedite nostris' et supra 'urbem quam statuo vestra est' et 'Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur', [post actum publicum], diis sacra iussisse; nam subiungit 'simul Aenean in regia ducit tecta, simul divum templis indicit honorem'. INDICIT 20 HONOREM id est iussit fieri supplicationes. et bene 'indicit', quia Troiani inopinato venerant. et feriae aut legitimae sunt aut indictae. indici autem dicuntur, quia paupertas maiorum ex conlatione sacrificabat, aut certe de bonis damnatorum: unde et supplicia dicuntur supplicationes, quae sunt de bonis supplicia passorum. Sallustius 25 in suppliciis deorum magnifici. hinc etiam sacrum et venerabile et exsecrandum intellegimus, quia sacrae res de bonis exsecrandorum fiebant. *INDICIT HONOREM*] *indictiva sacrificia dicebantur

1 succeditque] A. VII 501 || tecto] georg. III 418 || 7 supra] ad 573 || 8 Sallustius] hist. fragm. I 56 Kritz. || 22 et feriae . . . fiebant] exscr. Isid. orig. VI 19, 82 || 25 Sallustius] Cat. 9, 2

1 o tectis succedite F. Schoellius: et tecto succedere C || 2 adsuetus C 3 SIMILIS . . . adversa om. C || 4 adversa om. LH || scilicet errandi et aliena inquirendi D || 5 ad v. 629 Demum] postea. P' || DEMVN C || 7 ignara] mali. discimus enim quod nesciebamus.* illa sciebat succurrere, quia non erat ignara mali nec opus erat ut disceret add. M et in marg. C³ || intellegemus C (intellegimus C²) || 8 dictum est C || 18 post actum publicum secluserit F. Schoellius. fortasse id est p. a. p. || 19 iussisse C (corr. C²) || 21 supplicationem C || 22 et om. BM || 23 indici CL: indicia B indicia II indictae MC³ || quae C (quia C²) || pauperes L (1 paupertas superscr. l) || consolatione B || sacrificabat] at sacrificabant superscr. l || sacrificabat. et iterum indictiva sacrificia dicebantur . . . indicebantur aut certe C || 24 dampnatorum L || et om. C || dicebantur C

quae subito ad praescens tempus indicbantur.* dicebantur sacra et honoraria, quod utrumque hoc loco complexus videtur.

635. TERGA SUVM non declinatio 'u' litteram hoc loco geminat, sed ratio nominis in quo est 'u', sicut et in 'rum' mittit genetivum
5 pluralem non per declinationem, sed quia est in nomine 'r', ut patrum. alituum vero ubi legimus, parenthesis est, sicut Mavortis, nam alitum facit.

636. MVNERA LAETITIAMQVE DEI id est *Liberi patris, ac per hoc vinum*: aut certe ut multi legunt 'laetitiamque die', id est diei, ut
10 supra dicta munera sint multorum dierum usui sufficientia, intellegamus autem missa aliqua etiam ad usum diei. †* in caesi dilegitur.* non nulli 'dii' legunt, sicut veteres 'famis fami'. Plautus in mercatore qui aut Nocti, aut Dii, aut Soli, aut Lunae. sane quidam hunc
versum intellegi non putant posse, ut est ille quem tibi iam Troia.

637. SPLENDIDA INSTRUITVR pro instruitur et splendida fit. LVXV
modo abundantia, alibi luxuria. et notandum, quia affluentiam ubique
exteris gentibus dat, Romanis frugalitatem, qui et duobus tantum cibis utebantur et in atriis sedebant edentes: unde Iuvenalis
quis fercula septem secreto cenavit avus? et Vergilius per-
20 petuis soliti patres considerare mensis. MEDIIS TECTIS iuxta
cottilianam consuetudinem ait 'mediis', ut si dicamus 'in media domo sua sedens turbatus'.

639. LABORATAE VESTES labore perfectae, ut laboratasque

11 nonnulli . . . fami] cf. Gell. IX 14, 8 || 12 in mercatore] I 1, 13 Ritschl. ||
14 quem] A. III 340 || 18 Iuvenalis] sat. 1 94 || 19 Vergilius] A. VII 176

1 dicebantur sacra et] fortasse erant et sacra || 3 ad v. 635 Terga suum] non declinatio . . . nam alitum facit. P || 4 et in rum] tram C et tram P || 6 epenthesi vulgo. cf. Don. ars gramm. p. 396, 4 K. || Mavortis] uel indupertoris add. LHM³ cf. Don. l. l. || 7 facit] uel martis aut imperatoris add. LHM et martis et imperatoris add. C³. ceterum in B ad v. 639 haec tantum adnotata sunt Terga suum] parenthesis est sicut mauortis nam alitum facit alituum uero parenthesis est. || 8 ad v. 636 Munera laetitiamque dei] id est Liberi patris. P || MVNERA LAETITIAMQVAE DEI in caesi dilegitur id est liberi patris:

hoc (ac C²) per h^o. uinum alii die legunt ut sit lactitiamque dei (i superscr. C²)

ut supradicta munera sint multorum. intellegemns (a superscr. C²) autem missa aliqua etiam ad usum diei; nonnulli dii legunt c. g. s. C (supra caesi . . . laetitiaque haec Serviana id est uinum . . . usui sufficientia scripsit C³) || 11 fortasse ad usum huius diei || in caesi dilegitur huc transposui. scribendum videtur in Caesellii dii legitur. cf. Gell. noct. att. IX, 14 Kretschmerus d. Gell. font. p. 95 sqq. Ribbeckius proleg. p. 173 || 12 famiis C || quia ut C || 14 possi C || 15 ad v. 637 Splendida instruitur] pro instruitur et splendida fit. Luxu] modo abundantia . . . frugalitatem. P || 16 habundantia CHM || affluentia H P || 17 det M || 18 edebant sedentes C || 19 quis] ionis C qui H || 21 consuetudinem C || ut si scripsi: et si C || 23 ad v. 639 Laboratae uestes] labore perfectae. et hic stragulas super quas discumbitur dicit uestes, non quibus induimur, sic enim dicebantur . . . superbos faciat. P

premunt ad pectora ceras. et est sermo in compendium coactus, sicut rapuitque in fomite flammam, id est raptim fecit. et sane 'vestes' non illas dicit quibus induimur, sed stragulas, super quas discumbitur, sic enim dicebantur 'vestes stragulae.' OSTROQUE SUPERBO claro, pretioso, il est per se superbo, aut quia superbos faciat. 5

640. INGENS ARGENTVM MENSIS aut subaudi 'exponunt', aut mensas argenteas accipe. CAELATAQVE IN AVRO inculpta. et nomen hoc in principali aliam habet naturam, in derivatione mutat. nam celum dicitur ferrum ipsum unde operantur argentarii, quod producit naturaliter, sed in derivatione mutatur; diphthongus 10 namque est 'caelataque in auro'.

641. FORTIA FACTA PATRVVM veteres enim in convivii solebant fortia parentum facta narrare, quae hic etiam insculpta dicit. et hic resolvit poeta illud quod reprehenditur, cur in templo Iunonis non Poenorum, sed Troianorum et Graecorum facta depinxerit, scilicet quod suorum 15 res pretiosiore materia signatas habuerit. SERIES ordo conexus.

642. PER TOT DVCTA VIROS a Belo, primo rege Assyriorum, ut ab antiquo durantia cinnama Belo usque ad Belum, patrem Didonis, qui et ipse Assyrius fuit, quamvis alio nomine pater Didonis fuisse dicatur. hinc est quam Belus et omnes a Belo soliti, 20 cum inter patrem et filiam medius nullus existat. et hoc regis nomen ratione non caret; nam omnes in illis partibus Solem colunt, qui ipsorum lingua El dicitur, unde et Ἡλιος. ergo addita digammo et in fine facta derivatione a Sole regi nomen inposuit.

2 rapuitque] A. I 176 || 9 nam celum . . . argentarii] cf. Isid. orig. XX 4, 7 || 20 quam Belus] A. I 729 || 22 nam omnes . . . dicitur] exscr. Isid. orig. XIV 3, 12. cf. VIII 11, 23

1 ceras HMC²: aras C caeras L terras h || 4 stragulas C || 5 praecioso C quia P: quo C (quod C²) || 6 ad v. 640 [Ingens argentum mensis] aut subaudis exponunt . . . caelataque in auro. P || subaudi LII: subaudis BCMI || 8 in princeps C in principali C² aliam superscr. C³. fortasse in principalitate quam habet naturam || 9 celum LII: caelum BCH || nam caelum est unde CP (dicitur ferrum ipsum superscr. C³) || unde] quo M cum quo I || 10 natura B || 12 ad v. 641 Fortia facta] quae ibi . . . veterum. Series] ordo conexus. P FORCIA PATRVVM FACTA C || conuiis C || 13 inculpta C || 15 fortasse Dido depinxerit 16 praeciosiore C || 17 ad v. 642 Per tot ducta viros] a Belo . . . medius nullus existat. P || 18 cinnam.abelo C cinna a be^{ma}lo L (ma superscr. I) cinna Abelo H || usque.abel^dum L (d superscr. I) || 20 hinc est] sed hic ait CP || 21 existat. haec est generis series: Iuppiter, Epaphus, Belus priscus, Agenor, Phoenix, Belus minor qui et Metres, Dido et Pygmalion D || 23 h. e. l. C (el superscr. C³). helios C elios LHM || digammos libri || 24 facta derivatione om. L (add. in marg. I) || diriuatio C (diriuationis . us C³) diriuatione us MI || et rege C (regi C² vel C³)

643. AENEAS sequitur 'rapidum ad naves', cetera per parenthesin dicta sunt.

644. RAPIDVM AD NAVES PRAEMITTIT ACHATEN non praemittit, nec enim sequitur ipse, sed praerapidum, quod ex adfectu patris, 5 *id est eius qui mittit*, intellegendum est, non ex Achatae velocitate. et sic praerapidum dixit, quomodo Terentius per pol quam paucos, hoc est perquam paucos; 'pol' enim ipsum per se plenum est iurantis adverbium, cui praepositio separatim numquam cohaeret.

645. FERAT adferat, nuntiet, ut feret haec aliquam tibi 10 fama salutem.

646. STAT modo 'est', ut *Graio stant nomine dictae*; alias 'horret', ut stant lumina flamma et stabat acuta silex; item 'plenum est', ut iam pulvere caelum stare vident et stant et iuniperi et castaneae hirsutae; item 'positum est', ut stant 15 manibus arae; item 'placet', ut stat conferre manum Aeneae et stat casus renovare omnes. pro loco ergo hic sermo intellegendus est.

647. ILIACIS EREPTA RVINIS commendat ex loci difficultate, ut nec tuta mihi valle reperti; item ex persona, ut 'ornatus Ar- 20 givae Helenae' et 'Ilione quod gesserat olim', ut hoc Priami gestamen erat: quemadmodum plerumque ex longinquitate, ut ex Aethiopia est usque haec. EREPTA ostendit valde pretiosa, quae meruerunt ex ruinis civitatis eripi. laborat autem poeta hoc sermone probare, ab Aenea non esse proditam patriam, si ornatus 25 Helenae, quam cum Antenore Troiam prodidisse manifestum est, ex incendio eripuit bellorum casu, non pro praemio proditionis accepit.

648. SIGNIS AVROQVE signis aureis, ut molemque et mon-

6 Terentius] hec. I 1, 1 || 9 feret] A. I 463 || 11 stat . . . intellegendus est] cf. Nonius p. 391 M. || Graio] A. III 210 || 12 stant] A. VI 300 || stabat] A. VIII 233 || 13 iam] A. XII 407 || stant] buc. VII 53 || 14 stant] A. III 63 || 15 stat] A. XII 678 || 16 stat] A. II 750 || 19 nec] buc. II 40 || 20 hoc Priami] A. VII 246 || 22 ex Aethiopia] Terent. eun. III 2, 18 || 27 molemque] A. I 61 .

1 ad v. 643 Aeneas] sequitur . . . dicta sunt. P || ad v. 644 Rapidum ad naues praemittit Achaten] non praemittit . . . cohaeret. P || 4 ipse sequitur CP || sequitur M || 5 achatis C || 12 et . . . silex om. C || silex et stant iuniperi et castaneae hirsutae H || 13 et stant . . . hirsutae om. CH (supr. vers. add. C³) || 15 item placet . . . omnes om. C || 18 commendat] munera supra vers. add. C³ || necessitate BM (/. difficultate superscr. m) difficultate vel necessitate L || 19 item ex . . . usque haec] item ex longuitate iliacis erepta ruinis ut ex aethiopia est usque haec C (supplevit C³ in marg.) || 20 ut] et BC³ || 21 ex] et H || longinquitate scripsi: longitudine BLHM C³ interualli longitudine Fabri- cius || ut terentius MC³ I || 22 haec ancilla] B || praeciosa C || 23 ciuitatibus C || 24 aenean non esse proditorem patriae B || 25 quam . . . manifestum est om. C (supr. vers. add. C³) || 26 pro C proprio C², ut videtur. || 27 ad v. 648 signis aureis ut molemque et montes. Pallam rigentem] duram . . . ἀπό τοῦ πάλλειν. P

tes. PALLAM RIGENTEM duram propter aurum, sicut vel novas vestes videmus. significat autem tunicopallium, quod secundum Varronem palla dicta est ab inrugatione et mobilitate, quae est et circa finem huiusmodi vestium, ἀπὸ τοῦ πάλλειν.

649. ET CIRCVMTXTVM VELAMEN cycladem significat. ACAN-⁵THO genus virgulti flexuosum, quod vulgo herbacanthum dicunt, in cuius imitationem arte vestis ornatur. Varro ita refert: *Onesicritos ait, in India esse arbores, quae lanam ferant, item Epicadus in Sicilia, quarum floribus quom dempti sint nuclei ex his implicitis mulieres multiplicem conficere vestem. hinc 10 uestimenta acanthina appellata.*

650. ORNATVS ARGIVAE HELENAE a vicinitate dixit 'Argivae'. et paulo post 'Mycenis', cum Spartana fuerit, quae civitas est in Laconica; nam legimus me duce Dardanius Spartam expugna-¹⁵vit adulter. et vide iam omen infelicitatis futurae, cum adulterae suscipit munera. * QVOS ILLA MYCENIS hic quoque commendatio muneris a persona, quae in fuga magni fecerit.*

651. PERGAMA CVM PETERET eo tempore quo a Paride sollicitata est Helena Venere faciente, quae ei praemium pro victoria, quam de malo²⁰ aurco acceperat, alienum matrimonium concilians solverat. nota fabula omnibus traditum est, quamvis vera historia hoc habere dicatur, non sollicitatam a Paride Helenam, sed cum non ei consentiret, ut absente eo tempore Menelao sponte cum sequeretur ad Troiam, expugnata civitate vi a Paride sublatam. unde factum est, ut Paris timore, ne qui

2 quod . . . ἀπὸ τοῦ πάλλειν] cf. Isid. orig. XIX 25, 2 || 5 cycladem significat] cf. Isid. orig. XIX 24, 10 || ACANTHO genus e. q. s.] exscr. Isid. orig. XVII 9, 21 || 14 me duce] A. X 92

1 vel *CHP*: et *LMC*³ || 2 tunicapallium *C*³ || 4 circa finem] in fine *MI* finem *B* || ΠΑΛΛΙΝ *C* ΠΑΛΛΙ *L* ΠΙΜΑΕΙΝ *I* ΠΑΛΛΕΙΝ *M* || 5 ad v. 649 Et circumtextum velamen] cycladem significat. Achantho]^h herba anchantho id est flexivile uirgulto in cuius imitationem arte vestis ornatur et conficitur. Varro cum dēti sint nuclei exis implicitis mulieres multiplicem conficere uestem hinc uestimenta achantina appellata. *P* || ACHANTO *BLHM* ACHANTO *C* || 6 genus uirgulti flexuosum] achantho id est flexibili uirgulto *C* || quod . . . dicunt *om. C* (quod vulgo herba chantum superscr. *C*³) || herbacanthum *B* herbacanthum *L* herbacanthum *HM* || 7 Onesicritos *C*: Nescientes *Scioppius* enotavit, inde Neanthes *Vossius* ad *Vell. Patern.* II 56 Ctesias *Masvicius* || 9 siciliae *C* quom scripsi: com *C* || nuclei *Scioppius* enotavit: nucleii *C* || 10 hinc] hic *C* || 11 achantina *C* || 12 ad v. 650 Ornatus Argivae Helenae] a vicinitate dixit, nam ait etiam 'Mycenis', cum Spartana fuerit. nam legimus 'me duce Dardanius Spartam expugnauit (expugnabit) adulter'. *P* || ORNATVS ARGIVAE HELENAE QVOS ILLA MYCENIS hic quoque . . . magnificerit *C* || 13 et paulo post] nam ait etiam *C* || 18 ad v. 651 Pergama cum peteret] eo tempore . . . faciente. Inconcessosque hymenaeos] et fato et legibus. Hymenaeus quidam apud Athenas . . . liberatoris uirginitatis. *P* || sollicita *C* (corr. *C*²) || 19 in praemium *Scioppius* 20 solverat] sicut *Scioppius*

cum insequerentur, non recto itinere properaret ad patriam, sed deverteret ad Aegyptum et ad regem Proteum veniret. qui cum esset sacrificus et agnovisset alienam uxorem a Paride raptam, duci eam dicitur subtraxisse et nescio quibus disciplinis phantasma in similitudinem Helenae
 5 *formatum Paridi dedisse, quod in undecimo plenius invenies.* IN-
 CONCESSOSQVE HYMENAEOS et fato et legibus. Hymenaeus autem
 ut alii dicunt deus est nuptiarum, ut alii, quidam iuvenis fuit, qui
 die nuptiarum oppressus ruina est, unde expiationis causa nominatur
 in nuptiis. falsum est autem; nam vitari magis debuit nomen extincti.
 10 *sed hoc habet veritas: Hymenaeus quidam apud Athenas inter bella saevissima virgines liberavit, quam ob causam nubentes eius invocant nomen, quasi liberatoris virginittatis. hiuc etiam apud Romanos Thalassio invocatur. cum enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret, ne ei auferretur ab aliis,*
 15 *Thalassionis eam ducis nobilis esse simulavit, cuius nomine fuit puellae tuta virginitas.*

652. EXTULERAT secum exportaverat. MATRIS LEDAE MIRABILE DONVM vel quod ipsa filiae, vel quod ei Iuppiter dederat.

653. PRAETEREA SCEPTRVM ILIONE bene offert munera apta
 20 *personis, sicut etiam Latino in septimo.* ILIONE QVOD GESSERAT OLIM
quia etiam feminae sceptro utebantur. 'gesserat' autem pro gestaverat, ut hoc Priami gestamen erat. et quaeritur, utrum hoc sceptrum de Thracia, an de Troia sublatum. quidam Aeneae ab Iliona datum dicunt. sed quamvis apta nupturae reginae sint munera, tamen futuro-
 25 *rum malorum continere omen videntur.*

654. MAXIMA NATARVM PRIAMI quia ante etiam feminae regnabant, praesertim primogenitae; unde est 'maxima'. haec autem uxor Polymestoris fuit, quae post captum Ilium eiecta a viro manu sua interiit. MONILE ornamentum gutturis, quod et segmentum

6 Hymenaeus . . . virginitas] exser. mythogr. II 219. III 11, 3. cf. Isid. orig. XV 3, 6 || 22 hoc Priami] A. VII 246 || 29 ornamentum . . . cunis] exser. Isid. orig. XIX 31, 12

2 protheum C² || 4 fantasma C || helena C || 5 formatam C || undecimo] 2 Scioptius. cf. ad Aen. XI 262 || 7 ut alii . . . nuptiarum om. C (quidam . . . nuptiarum add. C³) || 8 est om. C (add. C³) || 9 sed falsum est BM || 10 hoc magis habet BMC³ || 12 numen M || apud troianos M || 13 thalassio LM: thalasio BCH || 15 thalasioni B thalasionis LM || 16 virginitas] Masvicius hoc loco repetiit quae Daniel c Floriacensi et Turonensi ad Aen. IV 99 primus ediderat. || 17 exportauerunt C (corr. C²) || 19 ad v. 653 Gesserat] pro gestauerat. P || ILIONE om. C || 23 tratia C || datum ex tatum C || 24 nuptarae C || 26 ad v. 654 Maxima] id est primogenita, quae fuit uxor Polymestoris (polimestoris). post captum Ilium eiecta a viro manu sua interiit. Monile] ornamentum gutturis . . . parvula (pauvula) cunis. P || 27 est] ait BM || 28 polymestoris CH: polimestoris BLM || 29 segmentum II

dicunt, ut Invenalis segmenta et longos habitus, licet segmentatas vestes dicamus, ut ipse et segmentatis dormisset parvula cunis.

655. BACATVM ornatum margaritis. dicimus autem et haec margarita et hoc margaritum et haec margaritis, quod Graecum est, 5 quo modo Nais. sane multi separant gemmam a margarita, ut Cicero nullam gemmam aut margaritam, et gemmas vult dici diversi coloris, margaritas vero albas; vel gemmas integras, margaritas pertusas. DVPLICEM aut latam, ut duplici aptantur dentalia dorso, item at duplex agitur per lumbos spina: 10 aut certe re vera duplicem gemmis et auro. *sane immiscet Romanam consuetudinem; coronis enim feminae utebantur.*

656. HAEC CELERANS celeriter facere cupiens.

657. AT CYTHEREA ab insula quae numero tantum plurali dicitur, ut sunt alta Cythera. NOVAS ARTES ars τῶν νέων est, 15 unde sine epitheto male ponitur. *veteres autem artes pro dolis ponebant, ut Terentius in heauton timorumenio offendi quendam ibi militem eius noctem orantem: haec arte tractabat virum, item in Phormione artificem probum; nam et Gracci dolos τέχνας dicunt, ut in secundo periurique arte Sinonis.* 20

658. FACIEM MVTATVS nota figura est. quod autem addidit 'et ora', perissologia est.

659. FVRENTEM INCENDAT REGINAM incendat et furere faciat, ut animumque labantem inpulit. *INPLICET proprie ait; impliciti enim morbo dicuntur; nam et amor morbus.* 25

661. DOMVM TIMET AMBIGVAM in qua habitat mutabilis femina, ut varium et mutabile semper femina, item Iuno in quarto suspectas habuisse domos Carthaginiis altae. *AMBIGVAM]*

1 Iuvenalis] sat. II 124 et VI 89 || 4 dicimus . . . margaritum] cf. Charis. p. 57, 27 K. Nonius p. 213 M. || dicimus autem . . . pertusas] exscr. Luct. Plac. ad Stat. Theb. VI 63 || 6 Cicero] in Verr. act. II 4, 1, 1 || 9 duplici] georg. I 172 || 10 at duplex] georg. III 87 || 15 sunt] A. X 86 || 17 in heauton timorumenio] II 3, 124 || 19 in Phormione] II 1, 29 || 20 in secundo] 195 || 24 animumque] A. IV 22 || 27 varium] A. IV 569 || 28 suspectas] A. IV 97

1 habitu BM || 4 ad v. 655 Bacatum (bacchatum)] ornatum margaritis. Duplicem coronam] aut latam . . . dorso, aut re vera duplicem gemmis et auro. P || 5 margaritis] margaritas C margaritis C² margaritis C³ || 7 geminam C || et gemmas . . . pertusas om. C || 14 ad v. 657 At Cytherea] ab insula . . . sunt alta Cythera (cithera). P || 16 ponitur, ut bonas artes malasque artes dicamus vulgo || 17 ut F. Schoellius: et C || Terentius C || 19 techas C (technas man. rec.) || 21 ad v. 658 Faciem mutatus] nota . . . perissologia est. P || 23 incendat om. C || 24 labantem BL || 26 ad v. 661 Ambiguam] modo incertam, alias ambiguam . . . mentem. P || DOMVM AMBIGVAM modo incertam in qua C

modo incertam. alias 'ambiguam' pro gemina duplicique accipitur, ut agnovit prolem ambiguam. BILINGVES fallaces; nec enim ad linguam rettulit, sed ad mentem.

662. *ATROX IUNO quantum ad Venerem pertinet saeva, non quod*
 5 *ita de ea poeta indicet.* ET SUB NOCTEM CVRA RECVRSAT circa noctem. et sciendum quia, cum tempus significatur, sub praepositio accusativo cohaeret, ut aut ubi sub lucem densa inter nubila sese diversi rumpunt radii. et bene 'sub noctem cura recursat', quia vehementiores curae vel circa noctem vel per noctem sunt. 'recur-
 10 sal' autem recurrit et reuertitur; quasi semper in mentem venit.

663. *ALIGERVUM compositum a poeta nomen.* ERGO HIS ALIGERVUM DICTIS ADFATVR AMOREM Latini deum ipsum 'Cupidinem' vocant, hoc quod facit 'amorem'. sed hic imitatus est Graecos, qui uno nomine utrumque significant; nam Amorem dixit deum: sed
 15 discrevit epitheto. sane numen hoc ratione non caret. nam quia turpitudinis est stulta cupiditas, puer pingitur, ut inter quas eura Clymene narrabat inanem, id est amorem, item quia imperfectus est in amantibus sermo, sicut in puero, ut incipit effari mediaque in voce resistit. alatus autem ideo est, quia aman-
 20 tibus nec levius aliquid nec mutabilius invenitur, ut in ipsa probatur Didone; nam de eius interitu cogitat, cuius paulo ante amore deperibat, ut non potui abreptum divellere corpus. sagittas vero ideo gestare dicitur, quia et ipsae incertae velocesque sunt. et haec ratio paene in omnibus aliis numinibus pro potestatum
 25 qualitate formatur.

664. NATE MEAE VIRES aut quia Veneria voluptas exerceri sine amore non potest, aut secundum Simoniden qui dicit, Cupidinem

2 agnovit] A. III 180. cf. Nonius p. 245 M. || 7 aut ubi] georg. I 445 ||
 15 nam quia . . . velocesque sunt] exser. mythogr. III 11, 18. cf. mythogr. II
 35. Isid. orig. VIII 11, 80 || 16 inter quas] georg. IV 345 || 18 incipit] A. IV
 76 || 22 non potui] A. IV 600 || 26 aut quia . . . velint] exser. mythogr. II 35

1 gemino C || 3 mentem. item apud Linium de Hannibale 'inhumana crudelitas, perfidia plus quam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullius dici metus, nullum ius iurandum, nulla religio. D || 4 ad v. 662 Atrox Iuno (primo)] quantum . . . indicet. Recursat] recurrit (recurrat) . . . venit. P || aeva C (faeva C²) || quia P || 12 AMOREM aligerum . . . nomen sanae latini C || 13 hoc quod C: hoc quoque BLII eo quod MI hoc quod ille F. Schoellius || hic] illic M || 14 nomine fecit Fabricius || 15 numen C: nomen BLHM || 19 est om. L || 20 nihil levius nihil mutabilius BC nec levius aliquid nihil mutabilius M || 22 corpus. idem ex Terentio patet 'in amore haec sunt vitia, iniuriae, suspiciones, inimicitiae, induciae, bellum, pax rursum. vel quia amorem et libidinem sequitur punctura poenitentiae et dolor. sagittas vero D cf. mythogr. III 'sagittas fert quae et ipsae incertae sunt et veloces, sive, ut vult Remigius, quia conscientia criminis perpetrati stimulet mentem.' || 26 ad v. 664 Nate meae vires] quae veneriam voluptatem exerceris. Solus nate] id est solus qui . . . terrori (errori). P || 27 simonidem BM

ex Venere tantum esse progenitum: quamquam alii dicant ex ipsa et Marte, alii ex ipsa et Vuleano, alii vero Chai et primæ rerum naturæ eum esse filium velint. *sane et hic persuasoriam agit, sicut superius, ubi Iuno ad Aeolum loquitur Aeole, namque tibi. sed ibi quia dea cum homine loquebatur, principio opus non fuit, hic vero 5 principio usus est, quia dea cum deo loquitur ad benivolentiam comparandam. 'nate' ab indulgentissimo nomine: causa amoris 'mea magna potentia': quid possit facere 'qui tela typhoea temnis': pro quo 'frater ut Aeneas pelago tuus': contra quem 'odiis Iunonis iniquae': nam quod dicit 'frater tuus', non 'filius meus', ostendit etiam ei profuturum 10 qui rogatur; nam ex eo genere est illud 'et nostro doluisti saepe dolore'. sequitur causa 'hunc Phoenissa tenet Dido': timor ipsius 'et vereor quo se Iunonia vertant hospitia': rem ipsam 'quocirea capere ante dolis': modus 'qua facere il possis': quamdiu 'noctem non amplius unam': an difficile sit 'et notos pueri puer indue vultus': quomodo 'ut cum 15 te gremio accipiet lactissima Dido': subito amabit 'occultum inspires ignem fallasque veneno': nihil promisit; quid enim promitteret deo?*

SOLVS, NATE qui Iovis contemnitis fulmina, quæ diis ceteris solent esse terrori.

665. PATRIS SVMMI nunc quidem de Iove proprie dixit. sciendum tamen pro qualitate rerum vel personarum summum deum dici vel patrem; nam unusquisque eum summum putat esse quem colit, ut summe deum sancti custos Soractis Apollo. TYPHOËA multi 'Typhoia' legunt, ut cerialia et cerealea. 'Typhoëa' autem dixit non quibus Typhoeus usus est, sed quibus Iuppiter in 25 Typhoeum: a spoliis [id est virtute] et victoria epitheton posuit, ut Scipio Africanus et Metellus Creticus. TEMNIS aphaeresis est pro contemnitis. hac autem laude hoc agit, facile eum posse Iunonem contemnere qui contemnit et Iovem.

4 Aeole] A. 1 65 || 23 summe] A. XI 735

6 eo C deo C² || 8 pro quo vix apparet, quia radendo corruptum est || 9 nam quod dicit] fortasse et quod dicit. praeterea contra quem 'odiis Iunonis iniquae' post dolore (lin. 11) collocanda videntur. || 12 quo se Iunonem uerz hosp quo C², ut videtur, in rasura. q. SE. I. V. Rem ipsam quo enotavit Scioppius. aut ipse aut Daniel pro hosp e coniectura rem ipsam scripsisse videtur. || 20 ad v. 665 Patris summi] summum unusquisque putat esse eum quem colit, ut . . . Apollo. Typhoea non dixit quibus Typhoeus usus est, sed quibus Iuppiter in Typhoeum. et epitheton a spoliis et victoria posuit, ut . . . contemnitis. hoc dicit . . . qui Iovem contemnit. P || 21 deum om. B eum C² || 24 cerialia et cerealia L: cerealia B ecerealia C cerealia et cerealia HM typhoea BM1: typhoia CLH || 26 et epitheton a spoliis et victoria posuit C id est uirtute om. M, expunctum est et a manu recentiore glosa superscriptum in L || 27 TEMNIS HM || 28 agit] ait H || 29 contempnere HM || contemnit M

666. AD TE CONFVGIO personarum ratio facit laudis augmentum. TVA NVMINA possibilitatem. et notandum unum deum plura habere numina, ut supra diximus *de Iunone*.

667. FRATER VT AENEAS conciliatio a qualitate personae. 'nt' autem est quemadmodum, quod in pronuntiatione extenditur, quando temporis non est.

668. IACTETVRQVE vacat 'que'. ODIIS IYNONIS INIQVAE iusta causa petitionis ostenditur. 'odium' autem 'o' in nomine breve est, in verbo longum, ut 'odi', quemadmodum 'liquor' 'li' brevis
10 est, 'liquitur' longa.

669. NOTA TIBI Graeca figura est, ut Terentius mira vero militi quae placeant. NOSTRO DOLVISTI SAEPE DOLORE 'nostro' aut eo quo et ego, aut 'doluisti' ideo quia me dolentem vidisti, ut 'dolea illa re'.

15 670. PHOENISSA de Phoenice. TENET moratur. BLANDIS ROCIBVS ideo dixit 'blandis', ut ostenderet *Didonem facile amore incendi posse, quae ante iam blanda est, quam amat*.

671. QVO SE IYNONIA VERTANT HOSPITIA 'quo' in quam partem. 'Iunonia' autem 'hospitia' Carthaginem dicit, ubi habitabat Iuno,
20 ut hic illius arma: aut certe hoc ipsum vereor, quod Aeneae Carthago in hospitium patuit, ut est timeo Danaos et dona ferentes.

672. HAVD TANTO CESSABIT CARDINE RERVVM aut δεικτικῶς dixit, ne in tantum quidem, hoc est brevi occasione cessabit; aut
25 simpliciter intellegendum est, non poterit in tanta rerum opportunitate cessare, ut sit de proverbio tractum, quo dicitur 'res in cardine est', hoc est in articulo. *quidam sic intellegunt: cum in incerto*

11 Terentius] eun. II 2, 57 || 20 hic] A. I 16 || 21 timeo] A. II 49 || 26 ut sit . . . cardine est] cf. Isid. orig. XV 7, 6

1 ad v. 666 Tua numina] notandum est enim unum deum plura habere numina, id est possibilitatem. P || 3 dictum est C || 7 IACTETVRQVE uacat que om. B || ad v. 668 Odium] autem . . . longa. P || 8 iustae ML || 9 uerbo uero P || 11 figura est] qua plurale singulari redditur dixit enim ut iactetur aeneas odiis iunonis iniquae. nota tibi subaudis sunt. quasi diceret notum tibi est add. M et l in marg. || 15 ad v. 670 Phoenissa] de Phoenice. Tenet] moratur. P || MORATVR tenet LH || 18 ad v. 671 Quo se Iunonia uertant hospitia] quo in quam partem . . . arma. P || 19 habitat BH || 21 et] ed C hec C² || 23 ad v. 672 Haud tanto c. c. r.] aut δεικτικῶς dixit . . . in articulo. P || dicticos libri || 24 aut simpliciter intellegendum est] tamquam dicat apertius ne hanc quidem ledendi oportunitatem omittet qua eneam hospitio suae urbis uti uidet. licet sit hec ipsa permodica add. l in marg. sup. || 26 cessare] quippe cum a suis cernat eum in quem semper ledendi oportunitates requirit add. M et l in marg. || quo M: quod BCP de quo LH

statutae res sunt, in cardine esse dicuntur, et translationem verbi a ianua tractam volunt, quae motu cardinis hac atque illac impelli potest.

673. QVOCIRCA quapropter. MEDITOR mente pertracto.

674. NE QVO SE NVMINE MVET 'quo' vel vacat, vel pronomen est. et bene supprimit nomen Iunonis, ne eius frequenti com-⁵ memoratione Cupidinem terreat; magis enim vult eum intellegere, quam audire Iunonem. aut certe adverbium est, ut sit, timeo ne se numine Dido aliquam commutet in partem.

675. MECVM id est cum officio Venerio, nec potest intellegi 'quemadmodum ego'; aliter enim a matre Aeneas amatur, aliter¹⁰ a Didone. MECVM per meos amores, id est me adnidente.

676. QVA id est quomodo. ACCIPE audi, ut accipe nunc Danaum insidias, ut contra 'da' dic; ut da, non indebita posco et da Tityre nobis. MENTEM dispositionem, consilium.

677. ACCITV evocatione. et est quartae declinationis.

15

678. VRBEM SIDONIAM quam tenent Sidonii. MEA MAXIMA CVRA et Aeneas cura est, sed Ascanius maxima, cui regnum Italiae Romanaque tellus debentur: et ubique Ascanius maxima cura Veneris introducitur, ut Veneris iustissima cura, item hunc tegere et dirae valeam subducere pugnae.

20

679. DONA RESTANTIA quae restiterunt, quae superfuerunt. et ante pelagus posuit, cum post Troiae eversionem navigaverit Aeneas.

680. SOPITVM SOMNO unum quidem est sopor et somnus, sed modo 'sopitum' inrigatum intellegimus. CYTHERA sicut supra dictum est genere neutro pluraliter, ut alibi sunt alta Cythera.

25

681. IDALIVM Cypri nemus est, in quo oppidum breve, ut paulo post Idaliae lucos, item Idaliumque nemus. SACRATA SEDE vel templi vel oppidi.

12 ACCIPE ... dic] cf. Don. ad Ter. eun. III 1, 11 || accipe] A. II 65 || 13 da non] A. VI. 66 || 14 da] bue. I 18 || 17 eui] A. IV 275 || 19 Veneris] A. X 132 || 20 hunc] A. X 50 || 25 sunt] A. X 86 || 27 Idaliae] A. I 693 || Idaliumque] A. X 52 'Idaliaeque domus'

3 ad v. 673 Quocirca] quapropter ... pertracto. P || 4 ad v. 674 Quo] nel uacat nel pronomen est. aut certe adverbium, ut sit ... partem. P || 9 ad v. 675 Mecum] id est cum officio Venerio, vel 'mecum' per meos amores, me adnidente. P || 11 a didone mecum ergo per meos amores (amores C²) id est me adnidente C || 12 ad v. 676 Qua] id est quomodo ... dic ut 'da non indebita posco'. Mentem] dispositionem consilium. P || QVA FACERE C || 13 da dic C: dic da LIH die id est da MI || ut om. LIHM || da non] dic non MI || 14 posco regna meis facitis C || et da Tityre nobis om. C || 15 ad v. 677 Accitv] evocatione ... declinationis. P || 16 ad v. 678 Urbem Sidoniam] quam tenent Sidenii. P || 21 ad v. 679 Dona restantia] quae restiterunt superfueruntque. P || 23 ad v. 680 Sopitum somno] unum ... neutro pluraliter. P || 24 inrogatum. P || 26 ad v. 681 Idalium] Cypri nemus est ... nemus. P || ut] et C

682. NE QVA 'qua' vacat, ut frequenter diximus. MEDIVS inportunus, incongruus.

683. TV FACIEM ILLIVS 'faciem' pro vultu posuit. nullus enim faciem alterius potest accipere, sed vultum, qui pro mentis qualitate formatur: unde infra est 'et notos pueri puer indue vultus'.

TV FACIEM ILLIVS] *quod difficile numini non est, ut in faciem mutetur alterius. sane 'illius' in Georgicis corripuit, ut illius inmensae.* NOCTEM NON AMPLIVS VNAM ut supra diximus artis poeticae est non omnia dicere: unde nunc praemisit 'noctem unam'; nec 10 enim dicturus est aut abscissum Cupidinis aut adventum Ascanii.

684. PVERI PVER argumentum a facili. LAETISSIMA DIDO non est epitheton perpetuum, id est cum lacta esse coeperit.

686. REGALES INTER MENSAS epulas intemperantes, in quibus castitas rara est et facilis amoris occasio: unde est sine Cerere 15 et Libero friget Venus. LATICEMQVE LYAEVM latex proprie aqua est fontium ab eo quod intra terrae venas lateat, sed et vinum latet intra uvam, unde nunc dixit laticem. 'Lyaecum' autem pro 'Lyaecium' dixit, figurate ponens principalitatem pro derivatione.

688. OCCVLTVM INSPIRES IGNEM definitio amoris est ignis occultus. 20 VENENO venenum dictum ab eo quod per venas eat. *ideo post ait longumque bibebat amorem.*

689. PARET AMOR DICTIS ut supra pro Cupidine amorem ponit. *sane notandum, quod interdum ubi inducit minorem festinantem parere, maiori respondentem cum non facit, ut hoc loco Cupidinem, ut in 25 quarto ille patris magni parere parabat imperio, et in septimo exin Gorgoneis Alceto infecta venenis.*

690. ET ALAS EXVIT laus ingens Ascanii per transitum, siquidem Cupido alis tantum depositis Ascanius fuit.

3 faciem e. q. s.] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. I. 89. Isid. orig. XI 1, 34. diff. verb. 589 || 7 illius] georg. I 49 || 14 sine Cerere] Ter. eun. IV 5, 6 || 15 latex proprie ... lateat] exscr. Isid. diff. verb. 65 || 19 definitio ... occultus] Don. ad Ter. eun. IV 3, 6 || venenum ... eat] exscr. Isid. orig. XII 4, 41 || 21 longumque] A. I 749 || 24 in quarto] 238 || 25 in septimo] 341

1 qua] quo C || diximus om. BC || 3 ad v. 683 Faciem] pro vultu posuit ... mutetur alterius. P || 5 vultus aut certe quod CP, nisi quod quia P || 6 in om. C || 8 dictum est C (dicticon C?) || 11 id est cum lacta esse coeperit; non est epitheton perpetuum malim || 13 ad v. 686 Laticem] liceum autem pro lieum figurate ponens principalitatem pro derivatione. P || 14 rata II rea M (/. corrupta i rara superscr. m) || et om. M (supr. vers. add. m) || 17 lyaeum HM: lyei=um C (ei et u litterae ab alia manu instauratae sunt) || 19 ad v. 688 Occultum inspires ignem] venenum dictum quia per venas eat ... amorem. P || 22 ut supra cupidinem amorem posuit C || 27 ad v. 690 Et alas exvit] hoc est deposuit. P || 28 Cupido Fabriciana quoque anni 1575. si quidem deus in Leidensi suo fuisse testatur Burmannus. || tantum om. C

691. PLACIDAM PER MEMBRA QUIETEM aut epitheton est quietis, aut ideo 'placidam' dixit, quia est quies, quae potest etiam somniorum terrore turbari.

692. *INRIGAT infundit: proprie quia et somnus sic pingitur quasi cornu infundat.* FOTVM sublatum, complexum. 5

693. AMARACVS hic puer regius unguentarius fuit, qui casu lapsus dum ferret unguenta, maiorem ex *unguentorum* confusione odorem creavit: unde optima unguenta amaracina dicuntur. hic postea in herbam sampsucum versus est, quam nunc etiam amaracum dicunt. 10

695. IAMQUE IBAT cum vix Venus ista dixisset. sane neque festinantibus personis neque minoribus est respondendi facultas, ut hoc loco Cupidini, Mercurio supra item in quarto, ut in septimo Furiae.

697. CVM VENIT aut pro 'cum veniret', aut ut 'cum' sit ad-
verbium temporis pro dum; nec enim potest coniunctivi modi particula iungi indicativo. sane sciendum, malo errore 'cum' et 'dum' a Romanis esse confusa. AVLAEIS velis pictis, quae ideo aulaea dicta sunt, quod primum in aula Attali regis Asiae, qui populum Romanum scripsit heredem, inventa sunt. ideo autem etiam in
domibus tendebantur aulaea, ut imitatio tentoriorum fieret, sub quibus bellantes semper habitavere maiores: unde et in thalamis hoc fieri hodieque conspiciamus. Varro tamen dicit vela solere suspendi ad excipiendum pulverem, quia usus camerae ignorabatur: unde Horatius interea suspensa gravis aulaea ruinas in
patinam fecere, trahentia pulveris atri, quantum non Aquilo Campanis excitat oris. sciendum sane omnia Graeca nomina in η exeuntia, cum derivationem faciunt, η in ae diphthongon 20

6 hic puer ... dicunt] exscr. mythogr. I 34. II 182. Isid. orig. IV 12, 8. XVII 9, 14 || 11 sane ... facultas] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 303 || cf. ad p. 194, 24 sq. || 18 quae ideo aulaea ... inventa sunt] exscr. Isid. orig. XIX 26, 8 || 25 Horatius] sat. II 8, 54. cf. Porphy. ad hunc. vers.

2 quae] qui C || 4 ad v. 692 Inrigat] infundit proprie quia (quae) et somnus ... complexum. P || 5 sublatum a fouendo D || 6 ad v. 693 Amaracus] hic puer regius ... quam nunc amaracum (amaracus) dixit. P || unguentarius LM || 7 ungenta L || maiorem ... ungenta om. L (add. l in marg.) 8 amaricina L amarachina P || 9 sampsucum M: samsucum BH sampsuchum C sam=su//cum L samsacum P || versus est] dicitur uersus CP || quam] quia II quod B || etiam om. CP || 10 dixit CP || 11 sane ... furiae om. BC || 15 ad v. 697 Cum uenit] aut pro cum ueniret ... confusa. P || aut ut scripsi: ait ut CP aut BLHM cf. ad Aen. II 455 || 18 AVLAEIS uelis pictis ... MEDIAMQUE (pag. 196 lin. 9) om. C || 22 semper om. B || 23 hodie B || 25 unde Horatius ... oris om. B || suspensus H || 26 atri II || 27 oris] agris libri Horatiani || sane] tamen l

convertere, ut αὐλή aulaea, "Ἰδη Idaea, Αἴτνη Aetnaea. SUPERBIS nobilibus, ut ceciditque superbum Ilium.

698. AVREA si 'Dido aurea', pulchram significat, et est nominativus, si 'sponda aurea', septimus quidem est, sed synizesis fit, 5 et spondeus est. SPONDA antiqui stibadia non habebant, sed stratis tribus lectis epulabantur, unde et triclinium sterni dicitur. sic Cicero sterni triclinia, et in foro sterni inebat. unde apparet errare eos, qui triclinium dicunt ipsam basilicam vel cenationem. MEDIAMQVE LOCAVIT ipse enim apud maiores domini 10 fuerat locus, ut aperte Sallustius docet igitur discubuerunt: Sertorius inferior in medio, super eum L. Fabius Hispaniensis senator ex proscriptis; in summo Antonius, et infra scriba Sertorii Versius; et alter scriba Maecenas in imo, medius inter Tarquinium et dominum Perpernam. LOCAVIT collocavit. 15 699. IAM PATER AENEAS religiosus, quia pater proprie omnium deorum epitheton est, ut ubique ostendit Vergilius.

700. OSTRO pro purpura posuit, unde tingitur purpura.

701. DANT MANIBVS FAMVLI LYMPHAS humilis character, qui 10 ἰσχνὸς dicitur; vilia enim describuntur. CEREREMQVE CANISTRIS hic panem, alibi triticum, ut tum Cererem corruptam undis. EXPEDIVNT proferunt. TONSISQVE FERVNT MANTELIA VILLIS 'tonsis villis' vel minutis vel compositis, ut tonsa coma, pressa corona est; constat enim maiores mappas habuisse villosas, quibus etiam in sacris utebantur, sicut in georgicis manibus liquidos dant or- 25 dine fontis germanae, tonsisque ferunt mantelia villis; de

2 ceciditque] A. III 2 || 7 Cicero] in Verr. act. II 3, 26, 65 || 10 Sallustius] hist. fragm. III 3 Kritz. || 20 tum] A. I 177 || 22 tonsa] A. V 556 || 24 in georgicis] IV 376

1 aulē B aule LII aulac M || 151 B: ide LII idae M || Αἴτνη Aetnaea om. B post idaea addens caliopi caliopaea sed illa dij ā in e produc ā in ./ pro in quibusdam locis solet mutari. || Αἴτνη om. H aethne L aethnae M || 3 ad v. 698 Aurea locabit] collocabit. P. LOCAVIT collocavit C ipse enim . . . IAM (lin. 15) omittens || 4 aurea B: om. LHM || sinizis BLH sinizisis M || 5 stibadia B: stupadia L stipadia HMI (lectum de culcitris superscr. l) || 9 cenationem BM || domi B dni M (domini m) || 11 L. Kritzius: tucius BK tntus L titus M || 13 sertorius L || uersius H: uirsius B uisius ex uersius vel uersius L uirsius ex uersius M || maecenas L: accenas B maccenas H mecaenas M || 14 arquinium BH Tarquitium Kritzius || domum BH domi L (domicium l) domitium M || ppernam L (ppmā l) perpenna M || 15 ad v. 699 iam pater Aeneas] religiosus (regiosus) . . . Vergilius. P || 17 ad v. 700 Ostro] pro pura inposuit unde et tingitur. P || posuit] dixit B || unde et C || tingitur libri || 18 ad v. 701 Cereremque] hic panem . . . utebantur. mantelia (mantilia) uero a (a om.) tergendis manibus dicta. et est . . . apocope est. P || 19 ἰσχνὸς isenos BHM l ex C senos L || 20 ut om. C || 21 MANTELIA HM MANTILIA CL || 24 liquido C (liquidus C²) || 25 fonti C (fontis C²) || germa C (geripanae C²) || feri C || mant C (mantilia C²)

supplicaturis enim hoc dixit. ‘mantelia’ vero a manibus *tergendis dicta*, et est *nominativus* mantele, quo modo torale. quod autem legimus ne turpe toral, apocope est.

703. QVINQVAGINTA hoc est multae. ORDINE LONGO id est dispositione, secundum Tullium, qui in oeconomicis dicit, quid ubi 5 ponendum sit; nec enim debent universa confundi. CYRA PENVM STRVERE inter penum et cellarium hoc interest, quod cellarium est pancorum dierum, unde et in cellam dicitur imperatum frumentum, penus vero temporis longi. sane dicimus et hic et haec et hoc 10 penus, sed a masculino et a feminino genere quarta est declinatio, a neutro tertia, quo modo pecus pecoris. unde Horatius portet frumenta penusque, masculino vero genere Plautus nisi mihi annuus penus datur, feminino Lucilius posuit, ut uxori legata penus. quartae autem declinationis esse Persius docet, ut in locu- 15 plete pennu defensis pinguibus Umbris.

704. STRVERE ordinare, componere, unde et structores dicuntur ferculorum compositores. ET FLAMMIS ADOLERE PENATES colere. sed adolere proprie est augere. in sacris autem κατ’ εὐφημισμὸν adolere per bonum omen dicitur; nam in aris non adolentur aliqua, sed cremantur et consumuntur. ET FLAMMIS ADOLERE PENATES] quia 20 veteres in focis sacrificabant, ut ipse alibi hortor amare focos.

705. TOTIDEMQVE PARES AETATE MINISTRI non numerus habet admirationem, sed aetatis aequalitas.

706. QVI DAPIBUS MENSAS ONERENT dapes regum sunt, epulae

1 mantelia . . . dicta] cf. Isid. orig. XIX 26, 6 || 3 ne turpe] Hor. ep. I 5, 22 || 7 inter penum . . . longi] cf. Gell. IV 1, 14. Isid. orig. XV 5, 7 9 sane dicimus . . . hoc penus] cf. Gell. IV 1, 2 et Nonius p. 51 M. || 11 Horatius] ep. I 16, 72 || 12 Plautus] pseud. I 2, 45 || 13 Lucilius] XVI 5 Müll. || 14 Persius] sat. 3, 74 || 18 adolere e. q. s.] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 514 || 21 hortor] A. III 134 || 24 dapes . . . privatorum] exser. Isid. orig. XX 2, 6

1 a om. G (supr. vers. add. C²) || 2 et mantele] an telo B et telo L (et ex corr. o in a mutavit l, qui superser. t ante lotis) an telo H et ////telo M (duae litterae erasae) ante lotis Burmanni Leidensis et Regius mantilia vero a manibus ante lotis et est nominativus mantile Lion || 3 legimus in Horatio Fabricius || 4 ad v. 703 Quinquaginta] hoc est . . . dispositione. Cura penum struere] inter . . . pinguibus umbris. P || id est] deest H uel deest id est L || 5 oeconomicis B ///oeconomicis C (oeconomicis C²) || 8 in cellam BLM: in cella CP cellam H || ducitur l || 10 et a feminino om. CP || a feminino HB feminino BL || 12 penique P || masculini vero generis P || 13 annus poenis P || lucius C || 15 plenu L || 16 ad v. 704 Struere] ordinare componere . . . amare focos. P || strictores P || 18 κατ’ εὐφημισμὸν om. CP || 22 ad v. 705 Centum non numerus sed aequalis abet admirationem. P || non numerus sed aequalitas habet admirationem C || 24 ad v. 706 Qui dapibus] quidam dapes regum uolunt esse, epulas priuatorum. Onerent] de neterum more dixit . . . adponebantur. Et pocula ponant] similiter more antiquo dixit quia (quae) . . . dicuntur. P || quidam dapes regum uolunt esse epulas priuatorum C

privatorum. 'onerent' autem potest et ad abundantiā retulisse et de veterem more dixisse, quibus cum accubuissent omnis cena semel adponebatur. et quidam volunt hoc secundum veterem caerimoniarum ritum adverti debere, quod flāmini Diali mensa inanis non anteponebatur; nam cum dicit 'qui dapibus mensas onerent et pocula ponant', et alibi et vina reponite mensis, quid aliud ostendit, quam mensam vacuam non antepositam Aeneae, quem ubique omnia sacerdotia inducit habuisse? ET POCVLA PONANT secundum antiquum locutus est morem, quia veteribus non in manus dabantur pocula, sed mensis adponebantur, ut hodieque apud plures pocula in canistris argenteis adponuntur, quae canistra siccaria dicuntur.

708. TORIS PICTIS pro in toris pictis. et torus dictus est, quod veteres super herbam tortam vel sedebant vel discumbebant, ut proximus ut viridante toro consederat herbae. IVSSI DISCVMBERE bene
15 'iussi' de regiis satellitibus dixit, qui utique subiecti habebantur imperio, nec tanquam hospites fuerant invitati. discumbere autem iuxta consuetudinem suorum temporum dixit, quia olim sedentes vesebantur, ut ipse alibi gramineoque viros locat ipse sedili et perpetuis soliti patres considerare mensis.

20 709. MIRANTVR DONA AENEAE, MIRANTVR IVLYM hoc ad Tyrios rettulit. MIRANTVR IVLYM quem putabant Iulium.

710. FLAGRANTISQVE DEI VVLTVS hoc ad poetam refertur.

* FLAGRANTIS ardentis divinitate.* SIMVLATAQVE VERBA composita in Ascanii similitudinem. et hoc ex persona poetae accipiendum.

25 712. PRAECIPVE INFELIX propter casum futurum, ut probant sequentia 'pesti devota futurae'. ideo ergo infelix. 'pesti' autem amoris vel malo. 'devota' vero de oratione Augusti translata locutio, quam habuit in laudatione funeris Marcelli, cum diceret, illum in maturae mortis devotum fuisse.

6 et vina] A. VII 134 || 12 torus . . . discumbebant] cf. Isid. orig. XX 1, 2 || 13 proximus] A. V 388 || 18 gramineoque] A. VIII 176 || perpetuis] A. VII 176

1 ad om. C (supr. vers. add. C²) || 4 flāmini C flamen C² vel C³ || 10 odieque C (hodieque C²) odie P || 11 apponuntur P: apponebantur C || dicuntur. m. C || 12 ad v. 708 Toris pictis] pro in toris pictis . . . qui utique subiecti erant imperio nec tantum quod hospites fuerant. discumbere autem quod olim sedentes vesebantur ideo dixit. P || torus] toris C || quia P || 13 sedeant C (corr. C²) || proximus ut om. P || 14 bene iussi om. P || 19 patris C || 20 MIRANTVR IVLYM om. C || 21 IVLLVM C || utebant C || 22 ad v. 710 Flagrantesque dei vultus] ardentis divinitate. hoc . . . ex persona poetae. P || FLAGRANTIS ardentis divinitate hoc C || 25 ad v. 712 Devota] de oratione Augusti translata elocutio . . . denotum fuisse. P || 27 oratione] uoratione C ut videtur. notatione C² vel C³ || 28 laudatione] translatione P

713. EXPLERI MENTEM NEQVIT Graeca figura est. TVENDO dum intuetur. et omnis gerundi modus tam ab agentis quam a patientis significatione similiter profertur, ut cantando tu illum, id est dum cantas, et frigidus in pratis cantando rumpitur anguis, id est dum ei cantatur. 5

714. ILLE VBI postquam, ut Horatius nos ubi decidimus, hoc est postquam; nam si loci esset, 'quo' diceret. ergo 'ubi' interdum adverbium loci est, interdum temporis.

716. ET MAGNUM arduum; difficile est enim imitari verum filii adfectum. *FALSI IMPLEVIT GENITORIS AMOREM non veri, vel pro eo qui fallebatur, ut sit, implevit amorem eius quem decipiebat simulando eum esse patrem suum, et est magis absolutum participium; nam illic nomen est falsi Simoentis ad undam.*

717. REGINAM PETIT non simpliciter dixit 'petit'; nam petere est proprie insidiari. 15

718. GREMIO FOVET sustinet, ut et fotum gremio.

719. INSIDAT in sinu sedeat, legitur tamen et 'insideat', id est ut quidam volunt insidias faciat. AT MEMOR ILLE MATRIS hoc est praeceptorum matris.

720. ACIDALIAE Acidalia Venus dicitur vel quia iniecit curas, 20 quas Graeci *ἄκιδας* dicunt, vel certe a fonte Acidalio qui est in Orchomeno Bocotiae civitate, in quo se Gratiae lavant, quas Veneri esse constat sacratas; ipsius enim et Liberi filiae sunt: nec immerito; gratiae enim per horum fere numinum munera conciliantur. ideo autem nudaе sunt, quod gratiae sine fūco esse debent, ideo conexae, 25

2 et omnis . . . dum ei cantatur] Servii comm. in Don. p. 412, 21 || 3 cantando] buc. III 25 || 4 frigidus] buc. VIII 71 || 6 Horatius] carm. IV 7, 14 13 falsi] A. III 302 || 16 et fotum] A. I 692 || 20 Acidalia . . . solet reverti] exscr. mythogr. II 36. III 11, 2

1 ad v. 713 Tuendo] dum intuetur. et omnis gerundi modus . . . dum ei cantatur. P || 2 tuetur Lm || argenteis C || 4 et] item B sed HM (et m) 6 ad v. 714 Ille ubi] postquam . . . ergo ubi interdum adverbium temporis. P || decimus L (corr. I) || 7 posquam L || 8 temporis] adverbium temporis C || 9 ad v. 716 Falsi genitoris] non veri . . . Simoentis ad undam. P || 11 quem decipiebat] desinit Cassellani quaternio septimus || 12 illi P || 13 falsis P || 14 nam petere non solum adire, sed etiam est proprie insidiari D || 16 ad v. 718 Gremio fouet] sustinet . . . gremio. P || 17 ad v. 719 Insidit] in sinu sedeat. legitur tamen et insidias facit cfa n pene ut breu e altius pene ut pducitur. (lege paeneultima brevis est, alterius paeneultima producit.) P || id est inseruit Masricius *ut quidam uolunt Daniel, quem haec e Cassellano edidisse conicio, cuius folium LVII e codice sublatum a Francisco Modio acceperat. || 20 ad v. 720 Acidaliae] Acidalia Venus dicitur a fonte Acidalio . . . esse sacratas. Abolere Sichaeum incipit] ordo . . . inferre. P || 21 acidas libri || 22 herco-meno L || 24 gratia B grati L (gratiae I)

quia insolubiles esse gratias decet: Horatius segnesque nodum
 solvere Gratiae. quod vero una aversa pingitur, duae nos re-
 spicientes, haec ratio est, quia profecta a nobis gratia duplex solet
 reverti, unde est supra nec te certasse priorem paeniteat.
 5 sane Veneri multa nomina pro locis vel causis dicuntur inposita. nam
 Venerem vocari quidam propter promptam veniam dicunt. alii Suadam
 appellant, quod ipsa conciliatio Suada sit. dicitur etiam Obsequens
 Venus, quam Fabius Gurges post peractum bellum Samniticum ideo
 hoc nomine consecravit, quod sibi fuerit obsecuta: hanc Itali † Post-
 10 votam dicunt. dicta est etiam Equestris Venus, dicta et Cloacina,
 quia veteres cloare purgare dixerunt. dicitur et Myrica et Myrtea et
 Purpurissa. est et Erycina, quam Aeneas secum advexit. dicitur et
 Salacia, quae proprie meretricum dea appellata est a veteribus, et
 Lubentina, quae lubentiam mentibus novam praestat, quamvis alii
 15 hanc Lubiam dicant, quod eo numine consilia in medullas labantur.
 alii Mimnerniam vel Meminiam dicunt, quod meminerit omnium.
 est et Verticordia, est et Militaris Venus, est et Limnesia quae
 portubus praest. ipsa et Victrix et Genetrix ex Caesaris somnio
 sacra. est et Venus Calva ob hanc causam, quod cum Galli Capi-
 20 tulum obsiderent et deessent funes Romanis ad tormenta facienda,
 prima Domitia crinem suum, post ceterae matronae imitatae eam ex-
 secuerunt, unde facta tormentum, et post bellum statua Veneri hoc nomine
 collocata est, licet alii Calvam Venerem quasi puram tradant, alii
 Calvam, quod corda amantum calviam, id est fallat atque cludat. qui-
 25 dam dicunt porrigine olim capillos cecidisse feminis et Aeneam regem
 suae uxori statuam calvam posuisse, quod constitit piaculo; nam post
 omnibus feminis capilli renati sunt, unde institutum, ut Calva Venus
 coleretur. apud Cyprios Venus in modum umbilici, vel ut quidam
 volunt, metac colitur. apud Ephesios Venerem Automatam dixe-
 30 runt, vel Epidaetiam. ratio autem horum nominum talis est. Meli-
 boea et Alexis amore se mutuo dilexerunt et iuramento se adstrinxe-
 runt, ut cum tempus nuptiarum venisset sibimet iungerentur: sed cum
 virginem parentes sui alii despondissent et hoc Alexis vidisset, sponta-

1 Horatius] carm. III 21, 22 || 4 nec te] A. l 548

1 docet II || nudum II || 5 sane Veneri . . . Epidaeti sacrauit (p. 201, 8) Daniel
 in margine exemplaris Basileensis e Cassellano adscripsit. sane Veneri . . . veniam
 dicunt perierunt charta a bibliopecto circumcisa || 9 Postortam P. Schoellius ||
 11 purgare] cf. Plin. nat. hist. XV § 119 'in eo loco qui nunc signa Veneris
 Cluacinae habet. cluere enim antiqui purgare dicebant': pugnare C || 13 alatia
 C || 14 lubentium C || 15 an Labiam? || 18 uictima C || netrix C || 29 auto-

matam scripsi: automatem C || 30 epide^{act}cia C || 30 meliboea scripsi: meliboea C

neum subiit exilium. virgo autem ipso nuptiarum die semet de tecto praecipitavit: quae cum inlaesa decidisset, in fugam conversa pervenit ad litus ibique scapham ascendit, ex qua sponte funes soluti esse dicuntur. voluntate itaque decorum pervecta est ubi amator morabatur: quam cum ille parans cum sodalibus convivium suscepisset, pro ipso rei eventu 5 templum constituit. quod ergo sponte fuissent (funes) soluti, Automatae Veneri nomen sacravit, quodque cum epulas pararet virgo ei aquis fuisset advecta, Epidactiae sacravit. ABOLERE SICHAEVM INCIPIT ordo naturalis. prius enim est avellere inhaerentia, et post nova inferre. sic Terentius ut metum in quo nunc est adimam 10 atque expleam animum gaudio.

721. VIVO AMORE aut vivi hominis, aut certe vehementi. PRAEVERTERE praeoccupare: propter lunonem sine dubio.

722. RESIDES pigros, ad amandum inertes; iuraverat enim nulli se esse nupturam. *resides sane milites otiosi et pigri dicuntur,* 15 *ut residesque movebit Tullus in arma viros.* unde contra instantes dicimus industrios.

723. QUIES EPVLIS propter regalem affluentiam. contra supra ait postquam exempta fames. MENSAEQVE REMOTAE licet sub extranea persona, Romanorum tamen exsequitur morem, apud quos 20 duae mensae erant: una epularum, altera poculorum.

724. CRATERAS Graecum est ab eo quod est 'hic crater'; nam Latine haec cratera dicitur, unde Persius si tibi crateras argenti incusaque pingui auro dona feram. ET VINA CORONANT 'vina' pro poculis posuit, et est tropus synecdoche, ut Cererem 25 dicimus pro frumento. sic Plautus vinum precemur; nam hic deus praesens adest. 'coronant' autem est aut implent usque ad marginem, aut quia antiqui coronabant pocula, et sic libabant: unde est magnum cratera corona induit, inplevitque mero.

10 Terentius] Andr. II 2, 2 || 16 residesque] A. VI 814 || 19 postquam] A. I 216 || 22 graecum est . . . feram] excr. Isid. orig. XX 5, 3 || 23 Persius] sat. II 52 || 29 magnum] A. III 525

6 funes addidi || 7 urago C || 8 Epidactiae scripsi: epidaeti C || 9 inhaerentia] morientia P || 12 ad v. 721 Resides] pigros (pigras) . . . nupturam. resides sane proprie principes otiosi et pigri dicuntur: unde contra instantes dicimus industrios. P || 15 nullis BL (nulli l) || resides sano . . . viros Daniel dedit in textu || 18 ad v. 723 Quies epulis] propter regalem affluentiam. P || 19 fames propter naturae necessitatem, non autem luxuriam. D || 21 poculorum nam ideo sequitur crateras Daniel e Cassellano ut videtur || 22 ad v. 724 Crateras] graecum . . . unde Persius 'si tibi crateras argenti iniustaque multo'. Vina] pro poculis posuit. Coronant] autem (ait) est aut implent . . . mero. P || 24 inclusaque LIHM (Persii versum om. B) || 28 libabant BHM: bibebant P et Daniel libant L (libabant l) || 29 mero. hoc tractum est ex Homero, qui ait in Iliade (I 470) κοῦροι μὲν κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο D

725. IT STREPITVS TECTIS id est ad tecta, ut it clamor caelo. legitur autem et 'fit strepitus tectis'.

726. ATRIA ut supra diximus, tangit Romanam historiam; nam ut ait Cato et in atrio et duobus ferculis epulabantur antiqui: unde
 5 ait Iuvenalis quis fercula septem secreto cenavit avus? ibi etiam pecunias habebant: unde etiam qui honoratiores erant liminum custodes adhibebantur, ut qui Dardanio Anchisae armiger ante fuit, fidusque ad limina custos. ibi et culina erat: unde et atrium dictum est; atrum enim erat ex fumo. alii dicunt Atrium
 10 Etruriae civitatem fuisse, quae domos amplis vestibulis habebat: quae cum Romani imitarentur atria appellaverunt. alii atria magnas aedes et capacissimas dictas tradunt, unde atria Licinia et atrium Libertatis. LYCHNI Graeco sermone usus est, ne vile aliquid introferret. a lychno autem lucerna dicta est, unde et brevis est 'lu', ut Iuvenalis
 15 dispositae pinguem nebulam vomuere lucernae. Horatius ungor olivo, non quo furatis immundus Natta lucernis. si enim a luce diceretur, non staret versus. LAQUEARIBVS principaliter laeus dicitur, ut Lucilius resultant aedesque lacusque; diminutio lacunar facit, ut Horatius nec mea renidet in domo
 20 lacunar; inde fit alia diminutio lacunarium et per antistoichon

1 it clamor] A. V 451 || 5 Iuvenalis] sat. 1 94 || 7 qui] A. IX 644 || 8 unde et . . . fumo] cf. Isid. orig. XV 3, 4. gloss. Sangerm. ap. Hildebr. p. 21 || 9 alii . . . appellaverunt] cf. Varro d. l. l. V 161 || 13 graeco . . . introferret] exscr. Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 521. cf. Macrob. Sat. VI 4, 17 || 14 a lychno . . . staret versus] exscr. Isid. orig. XX 10, 2 || Iuvenalis] immo Persius sat. V 181 || 15 Horatius] sat. 1 6, 124 || 17 principaliter . . . laquearium] exscr. Isid. orig. XV 8, 6 et XIX 12 || 18 Lucilius] ex libr. inc. 40 Mueller. || 19 Horatius] carm. II 18, 2

1 ad v. 725 Fit strepitus tectis] id est ad tecta, ut clamor caelo. P || 11 om. B FIT LIHM Daniel || 2 caelo id est ad caelum B || legitur autem . . . strepitus om. B || fit LM (fit fuit, ut videtur) fit II it Daniel || tectis ex tectus L || 3 ad v. 726 Atria] morem Romanorum tangit . . . epulabantur antiqui. Lychni (ligni) graeco sermone usus est. a luco enim lucerna dicta est, unde et breuius lu. 'dispositae pinguem nebulam vomuere lucernae'. si enim a luce diceretur non staret versus. Laquearibus] principaliter lacus dicitur (ditur), diminutio lacunar, inde fit alia diminutio lacunarium. legitur et lacunaribus. P || dictum est Daniel || tangitque morem Romanorum Daniel || 6 etiam post unde om. BM Daniel. fortasse et famuli || honoratiores serui Fabricius || 9 alii . . . atrium Libertatis in textu habet Daniel || Atriam scripsi: Atria Daniel || 11 aedes Burmannus: sedes Daniel. cf. gloss. Sangerm. ap. Hildebr. p. 21 'Atria porticus. magnae aedes et capacissimae atria dicebantur'. || 13 LYCHNI L LYCHNI H || 14 lychno Karoliruhensis CXVI lychno L ligno H. cf. Ritscheliius mus. rhen. X 448 || brevis est lu Lucilio ut Persio Fabricius || 15 disposite LH || lingne H ||

neblae B || mouere B uomere M || Horatius . . . lucernis om. B || 16 ungor L lungur II || furatis LHM fundatis Daniel fraudatis libri Horatii || 17 luce MP Daniel: lucere BLH || 19 retinet L || 20 antisticon LIHM

laquearium. *legitur et lacuaribus. Cicero Tusculanarum tectis cacalatis lacuatis.*

727. NOCTEM VINCVNT luminis est exaggeratio. FUNALIA 'funalia' sunt quae intra ceram sunt, dicta a funibus, quos ante usum papyri cera circumdatos habuere maiores: unde et funera 5 dicuntur, quod funes incensos mortuis praeferebant. *alii funalia appellarunt quod † in cicendula luect, quos Graeci πυρσους vocant: Varro de vita P. R. facibus aut candela simplici † aut ex eo funiculo facto, earum vestigia quod ubi ea figebant appellarunt funalia. non nulli apud veteres candelabra dicta tradunt quae 10 in capitibus uncinis haberent, quibus affigi solebant vel candelae vel funes pice delibuti: quae interdum erant minora, ut gestari manu et praeferrī magistratibus a cena remeantibus possent.*

728. HIC tunc; est ergo adverbium temporis.

729. QVAM BELVS primus rex Assyriorum, ut supra diximus, 15 quos constat Saturnum, quem et Solem dicunt, Iunonemque coluisse, quae numina etiam apud Afros postea culta sunt. unde et lingua Punica Bal deus dicitur. apud Assyrios autem Bel dicitur quadam sacrorum ratione et Saturnus et Sol. *alii hunc Belum Saturni temporibus regnasse eiusdemque dei hospitem fuisse tradunt.* 20

1 Cicero Tusculanarum] I 35, 85 et III 19, 44. trag. Rom. fragm. rec. Ribb. p. 26 ed. II. Ennianae poes. rel. rec. Vahl. p. 104 || 4 funalia sunt . . . funera dicuntur] exscr. Isid. orig. XX 10, 5. cf. XI 2, 34 et XIX 4, 1. et Don. ad Ter. Andr. I 1, 88 || 15 primus . . . et Sol] exscr. Isid. orig. VIII 11, 23

1 laquearium facit *Daniel* || legitur . . . lacuatis in textu habet *Daniel* 2 laqueatis *Ciceronis libri et hoc loco et Tusc.* III § 44. || 3 ad v. 727 Funalia] funalia quae sunt intra ceram, dicta a funibus quos (quae) ante usum papyri cera circumdatos habuere maiores: unde et funera dicuntur. *P* || 4 quae sunt intra ceram *Daniel* || sunt unde sunt dicta *B I.* sunt unde sint dicta *II* sunt unde dicta *M.* cf. *Isid. orig.* XIX 10, 5 || 7 in cicendula *Daniel.* in fune ut cicendula *Barthius ad Claud. epithal. Ilon.* 206. fortasse in candela. cf. *Paulus Festi s. v. 'cicendela'* p. 42 *M.* || 8 facibus . . . funalia] facibus aut candela simplici, aut ea ex funiculo facta earum fastigia quibus eas figebant, appellarunt funalia *Barthius l. l.* facibus, aut candela simplici, aut ex funiculo facta, cera vestita: quibus ea figebant, appellabant funalia *Salmasius exerc. Plin.* p. 266. facibus aut candela, simplici aut ex funiculo facta cera vestita, quam ubi affigebant, appellarunt funalia *H. Kettnerus Varronis de v. P. P. libr. IV quae extant* p. 29. facibus aut candela simplici aut ex cera et funiculo facta locarunt vestigia locaque ubi ea figebant appellarunt funalia *F. Schoellius, qui propter πυρσους de signis igne datis Varronem dixisse censet.* fortasse facibus aut candela simplici, ex cera aut ex sebo et funiculo facta: earum vestigia (*i. e. imas partes*) ubi affigebant appellarunt funalia. cf. *Donatus l. l.* || 11 candelae scripsi: candelaber *Daniel* solebat vel candela *Salmasius l. l.* || 13 remeantibus in contextu omisit *Daniel, dedit in appendice tamquam a Scioppio e codice supplementum.* || 14 ad v. 728 Hic] tunc. ergo adverbium temporis est. *P* || 15 ad v. 729 Qvam Belus] primus rex Assyriorum, ut supra dictum est. *P* || dictum est *Daniel* || 16 quem eundem et *Daniel* || 19 alii . . . tradunt habet *Daniel* in textu

730. *TYM FACTA SILENTIA TECTIS mos erat apud veteres, ut lumine incenso silentium praeretur, ut † optativam sibi laudem loquendo nullus averteret. apud Romanos etiam cena edita sublatisque mensis primis silentium fieri solebat, quoad ea quae de cena libata fuerant ad focum*
 5 *ferrentur et in ignem darentur, ac puer deos propitios nuntiasset, ut diis honor haberetur tacendo † que nos cum intercessit inter cenandum, Graeci quoque θεῶν παρουσίαν dicunt.*

731. *HOSPITIBVS NAM TE DARE IVRA LOQVNTVR scilicet exemplo Lycaonis, qui eum hospites susceptos hospitio necaret, a*
 10 *suscepto Iove, postquam ei epulas humanas adposuit, versus in lupum ostendit hospitii iura non esse violanda.*

732. *TYRISQVE DIEM atqui nox erat, sed per 'diem' accipimus et noctem. et quidam volunt masculini generis 'diem' bonum significare, feminini malum. TROIAQVE PROFECTIS bene noluit 'profugis'*
 15 *dicere.*

733. *ESSE VELIS secundum Etruscam disciplinam locutus est; sic enim dicunt 'volens propitiusque sis'.*

734. *ADSIT LAETITIAE BACCHVS DATOR alii 'adsis' legunt, secundum quos 'Bacchus' aut antiptosis est, aut antiquus vocativus,*
 20 *ut socer arma Latinus habeto. DATOR bene autem addidit 'dator laetitiae', quia est et dator furoris. ET BONA IVNO aut propitia, id est non irata Troianis, ut sis bonus o felixque tuis, aut magis 'bona' caelestis; est enim et inferna, ut Iunoni infernae dictus sacer. aut, sicut supra dictum est, χρηστή, quod est*
 25 *bona, quam inter penates Troiani habuisse dicuntur.*

735. *COETVM modo convivium; et bono verbo ad dignitatem duorum in uno populorum usus est.*

736. *LATICVM LIBAVIT HONOREM more sacrorum: et tangit*

8 scilicet . . . violanda] exser. mythogr. II 60 || 20 socer] A. XII 192 || 22 sis bonus] buc. V 65 || 23 Iunoni] A. VI 138 || 24 supra] ad 378 || 29 more sacrorum e. q. s.] cf. Macrob. Sat. III 11, 3 sqq.

1 mos erat apud *Daniel* omittit in textu, in appendice profert tanquam a *Scioppio* suppletum. || lumine scripsi: lumini *Daniel* || 2 ut optativam . . . averteret] ut optata a divinis sibilando et loquendo nullus averteret coni. *F. Schoellius* || 5 in ignem *Burmannus*: igni *Daniel* in textu ignem in appendice *Scioppium* fuit e *Fuldensi* testantem || 6 que nos] πρὸς θεῶν *P. Schoellius* quae res *Masivius*. ceterum quattuor scholia ad *TYM FACTA SILENTIA TECTIS* videntur serrata esse: primum mos erat . . . praeretur, secundum ut . . . adverteret, tertium apud Romanos enim . . . nuntiasset, quartum ut diis honor haberetur . . . θεῶν παρουσίαν dicunt. || 11 violanda: unde dicitur *Iupiter ξένιος*, id est hospitalis. *D* violanda. Graeci τὸν ξένιον *Stia* appellant *Daniel* || 14 noluit *LII* (noluit *I*) || 16 ad v. 733 *Esse velis*] secundum euristicam disciplinam dictus est . . . propitiusque sis. *P* || et rusticam *H* || 17 dixit *B* || 26 fortasse et bono verbo ad significandam duorum unionem populorum usus est. || 28 sacrorum diis enim . . . libabatur et tangit *C*

ritum Romanorum, qui panicias sacratasque mensas habebant, in quas libabant, ut est heus etiam mensas consumimus, inquit Iulus. *LATICVM LIBAVIT HONOREM*] * *diis enim hospitalibus et Iovi in mensam libabatur.**

737. LIBATO delibato. *SVMMO TENVS usque ad labra.* ATTIGIT ORE et verecundiam reginae ostendit, et morem Romanum. nam apud maiores nostros feminae non utebantur vino, nisi sacrorum causa certis diebus. denique femina quae sub Romulo vinum bibit occisa est a marito, Mecennius absolutus, id enim nomen marito. sic Granius Licinianus cenae suae. 10

738. TVM BITIAE per transitum Poenorum ducum nomina introducit. nam Bitias classis Punicae fuit praefectus, ut docet Livius, Iopas vero rex Afrorum, unus de procis Didonis, ut Punica testatur historia. *servavit autem τὸ πρέπον: quare non Aeneae dedit, ne aut contumeliosum videretur aut petulans.* INCREPITANS incla- 15 mans, ut aestatem increpitans seram, aut certe arguens familiariter segnitiam tarde accipientis, cum esset avidus in bibendo; *nam sequitur 'ille impiger'. melius tamen accipimus clara voce hortatum, ut Plautus neque ego ad mensam publicas res clamo, neque leges crepo et Horatius quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepet?* HAVSIT modo accepit, nec possumus intellegere bibit, cum hoc sequatur 'et pleno se proluit auro'. alibi vidit, ut hausit caelum mentemque recepit, alibi audivit, ut vocemque his auribus hausit, alibi vulnerat, ut latus hausit apertum. et multa alia pro loco significat. 25

2 heus] A. VII 116 || 7 nam apud . . . diebus] exscr. Isid. orig. XX 3, 2 || 13 Livius] fragm. 6 Hertz. || 16 aestatem] georg. IV 138 || 19 Plautus] cf. Ritscheli adnot. crit. ad mil. III 4, 43 sqq. || 20 Horatius] carm. I 18, 5 || 21 HAVSIT modo accepit c. q. s.] cf. Nonius p. 319 M. || 23 hausit] A. X 899 || 24 vocemque] A. IV 359 || latus] A. X 314

5 ad v. 737 Summo tenus] usque ad labra. Attigit ore] et verecundiam reginae . . . certis diebus. P || LIBATO SVMMO TENVS ATTIGIT ORE Usque ad labra. Et verecundiam Daniel, neque Cassellanus aliud habuisse adnotatum est. || 7 feminae om. P || unum P || 8 denique femina . . . cenae suae om. C || 9 mecennius B mece//nius L Metennius H mecenius M metenius l || 10 licinianus B IIM: lucian=us L (lucianus fuisse videtur) || caenae BM caene II || suae V. unde in institutis Romanorum, vini usus Romanis feminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur D. post suae II vel V intercidisse veri simillimum videtur philologis Bonnensibus, qui Gravi quae supersunt a. 1858 ediderunt (p. 46) || 11 ad v. 738 Tum Bitiae (betiae)] nomina ducum Poenorum. nam Bitias (boetias) classis Punicae fuit praefectus, ut docet Livius. Iopas vero unus de procis Didonis, ut Punica testatur historia. ideo autem non (non om.) Aeneae dedit ne contumeliosum videretur aut petulans . . . pauperem crepet. P || TVNC BLHM || 18 an hortatam? || 21 crepat Horatius

739. *PROLUIT bibendo profudit.*

740. POST ALII PROCERES ergo et Bitias unus est de proceribus; nam exoche sine similitudine numquam fit. sane 'proceres' de his est quae nominativum in usu non habent, ut supra et victor
 5 ditione tenebat. nam nec hoc in usu habet nominativum, licet in compositione dicamus condicio. proceres autem ideo secundum Varronem principes civitatis dicuntur, quia eminent in ea, sicut in aedificiis mutuli quidam, hoc est capita trabium, quae proceres nominantur. CRINITVS IOPAS aut puerum intellege, aut imitabatur
 10 Apollinis formam, cuius fuerat etiam artis imitator.

741. DOCVIT QVAE MAXIMVS ATLAS 'quae' legendum est non 'quem'; nec enim istum docere potuit, qui Didonis erat temporibus, sed docuit Herculem: unde et dicitur ab Atlante caelum sustinuisse susceptum propter caeli scientiam traditam. constat enim Herculem
 15 fuisse philosophum, et (haec) est ratio, cur illa omnia monstra vicisse dicatur. sane Atlas Graecum est, sicut et Nilus; nam Ennius dicit Nilum Melonem vocari, Atlantem vero Telamonem. DOCVIT QVAE
 MAXIMVS ATLAS] *id est quae ipse scit, quae ipse modulatus est * hic Atlas Iapeti filius in Africa natus dicitur. hic quod annum in tem-
 20 pora dividerit et primus stellarum cursus vel circulorum vel siderum transitus naturasque descripsit, caelum dictus est sustinere. qui nepotem suum Mercurium et Herculem docuisse dicitur.*

742. IHC CANIT bene philosophica introducit cantilena in

4 et victor] A. I 622 || 5 nam . . . nominativum] cf. Servii comm. in Don. p. 434, 1 K. || 6 proceres autem . . . nominantur] exser. Isid. orig. IX 4, 17 || 16 nam . . . Telamonem] cf. comm. Luc. X 215. Isid. orig. XIII 21, 7 || Ennius] incert. libror. rel. 49 Vahl.

1 ad v. 739 Proluit] bibendo (niuendo) profudit P, quae verba inepte inter auro et alibi collocavit Daniel. in Fuldensi alium ea locum habuisse non est adnotatum. || 2 ad v. 740 Proceres] de his est quae nominativum non habent (habet) ut 'ditione', licet in compositione dicamus condicio. proceres autem principes civitatis qui eminent in ea. P || 5 ditionem B supra et victor et tenebat omittens ditione L || 6 conditio L II || 8 mutuli B HM: mutali L (mutuli I)

10 imitator] quod graece phoebos (I. φοῖβος) crinitus latine dicitur add. B quo circa apud Ovidium de se loquens ait (metam. I 564) 'utque meum intonsis caput est iuvenile capillis'. add. D || 11 ad v. 741 Personat. quae legendum est non 'quem', id est quae ipse scit quae ipse modulatus (malulatus) est. nec enim istum docuit qui fuit temporibus Didonis. hic Atlas . . . docuisse dicitur. constat enim Herculem (hercholem) philosophum fuisse. P || ANHLAS J. ATLANS II ATHLAS M || 12 quem id est quae ipse scit ipse modulatus est. nec enim istum docuit qui fuit temporibus didonis. hic atlas . . . docuisse dicitur, unde et hercules caelum ab atlante susceptum sustinuisse narratur propter caeli . . . telamonem C || 13 ab atlante] atlantem B || 15 haec e mythographo recepi: om. libri mei || 17 thelamonem LHM || 18 id est quae lopas canit, ipse modulatus est Atlas F. Schoellius, ordinem quem C praebeat servandum esse censens. ego lacunam indicavi quae nescio an his explenda sit sed Atlas primus homines docuit. || 19 apeti P || 20 primus lēgē P || 21 transitum C || quia C || 23 ad v. 742 Errantem lunam] id est obliquo . . . circulus terrae. Solisque labores] sane septem (quattuor) planetae sunt . . . volubilitatem. P

convivio reginae adhuc castae: contra inter nymphas, *ubi solae feminae erant*, ait Vulcani Martisque dolos et dulcia furta.

ERRANTEM LVNAM quia *ἑλικοειδής* est, id est obliquo incedit cursu, non recto, ut Sol: scilicet ne incidat in centrum terrae et frequenter patiatur eclipsin; vicinus enim est eius circulus terrae. SOLIS-⁵ QVE LABORES 'canit' per omnia intellegimus. planetae septem sunt, Saturnus Iuppiter Mars Sol Venus Mercurius Luna. sed quinque et contra mundum feruntur, et cum mundo quando retrogradi sunt; Sol vero et Luna semper contra mundum. ideo ergo dixit 'Solis labores': laborat enim nitens contra venientis sphaerae volubilitatem. ¹⁰ nec nos debet Homerus movere, qui ait *ἥλιον ἀκάμαντα*; non enim cum dixit non laborare, sed laborem non sentire. LVNAM SOLIS-
QVE LABORES] *amat sane ubique Solem et Lunam iungere.*

743. VNDE HOMINVM GENVS si fabulam respicis, a Prometheo intellege, vel a Deucalione et Pyrrha; si autem veritatem requiris, ¹⁵ varia est opinio philosophorum. alii enim de umore dicunt, alii de igni, alii de atomis, alii de quattuor elementis. PECVDES *pro omnibus posuit.* VNDE IMBER scilicet de nubibus, quae secundum Lucretium de terrae anhelitu nascuntur, qui nebulas creat: quae cum altius fuerint elevatae, aut solis calore resolutae aut vi ventorum ²⁰ compressae mittunt leves pluvias vel exprimunt concitiores. ET IGNES scilicet ex nubium conlisione. nam omnium rerum conlisis ignem creat, ut in lapidibus cernimus, vel attritu rotarum, vel in in silvis arborum.

744. ARCTVRVM stella est post caudam maioris ursae, posita ²⁵

2 Vulcani] georg. IV 346 || 3 id est obliquo . . . patiat] comm. Luc. I 78
7 sed quinque . . . mundum] cf. Isid. orig. III 70, 20 || 18 scilicet . . . concita-
tiores] exscr. Isid. orig. XIII 10, 2 || 22 scilicet . . . arborum] exscr. Isid. orig.
XIII 9, 1 || 25 stella . . . οὐρά] exscr. Isid. orig. III 70, 9

3 elico BLH elicoides M elicoides est l || 6 sane septem planetae C
7 sol luna mars mercurius iuppiter uenus saturnus CP || 8 et contra CP: eon-
tra B contra LHM || mundum] modum Lion || retrograndi sunt LP retrogra-
diantur H || 9 ergo om. CP || 10 venientis] ruentis CP || 11 haiona kamanta B

A
aiona kaδ-canta L haiona kamanta H baiona kamanta M || 12 sentire] sustinere
H || 14 ad v. 743 Vnde hominum genus] si fabulam respicis . . . nam omnium
rerum conlisis ignem creat. P || ad fabulam L || respiciens L respicit H || 15 uel
pyrra L et pyrra HMI || 16 enim om. C*P || 17 pro omnibus animalibus uel
pro animalibus Burmannus || 19 alitn C*P || 20 elevatae fuerint C* elevatae
fuerit P || solutae BM || 21 emittunt P || Et ignes scilicet] Ignis autem P
25 ad v. 744 Arcturum] ut fabulam tradunt haec fuit Callisto (calisto) comes
Dianae (deanae), quam Iuppiter mutatus in Dianam (deanam) stupravit, ex qua
natus est filius nomine Arcas et reliqua. Pluviasque hyadas] hyades stellae
sunt . . . sic ergo ait pluviasque hyadas. alii hyadas ab y littera dicunt. has
quidam uirgiliae . . . filiae Atlantis. quidam Hyades ab Hyante (iante) fratre
. . . septemtriones; non enim . . . de pluribus, id est Helicen (ilicen) et Cyno-
suram (cinoseturam, et proprie . . . a nonnullis dicuntur. P

- in signo bootae, unde arcturus dicta est, quasi ἄρκτου οὐρά. hanc quidam agere arcton dicunt, quia arceram veteres vehiculum vocabant. haec autem ut fabulae loquuntur Callisto fuit, comes Dianae, quam Iuppiter mutatus in Dianam stupravit, ex qua natus est filius nomine
- 5 Arcas. cetera in libro I. georgicorum plenius narrata sunt. PLUVIASQVE HYADAS hyades stellae sunt in fronte tauri, quae quotiens nascuntur pluvias creant: unde et Graece ὑάδες dictae sunt ἀπὸ τοῦ ὕειν, Latine suculae a suo. sic ergo ait 'pluviasque hyades', ut Plemyrum undosum. alii dicunt hyadas dictas vel ab y littera
- 10 vel ἀπὸ τοῦ ὕδρ, id est sue, in cuius formatae sunt faciem: nam ideo eas quidam suculas, sues scilicet, dici tradunt. has quidam vergilias dicunt, quod vere florido oriantur. hae autem fuerunt ut alii dicunt, Atlantis filiae, ut alii Liberi nutrices, quas se in pelagus furore praecepitaverunt. alii Erechthei filias pro patria se morti obtulisse aiunt, quas Pliadas vocant, quod Pleiones filiae esse dicantur.
- 15 quidam hyadas ab Hyante fratre, quem inventum extinctum usque ad mortem doluerunt, dictas putant. GEMINOSQVE TRIONES id est septemtriones, id est Helicen et Cynosuram; non enim semper de duobus dicunt geminos, sed de pluribus. et proprie triones sunt boves
- 20 aratorii, qui terram terunt. non ergo incongrue dixit 'triones', quia septemtriones plaustra a nonnullis dicuntur.

745. QUID quam ob causam 'properent se tingere soles hiberni'. ratio hoc facit hemisphaerii, quia hieme brevior sol utitur circulo. TINGERE demergere. SOLES vero pro diebus posuit,
- 25 ut tris adeo incertos caeca caligine soles erramus.

746. VEL QVAE TARDIS MORA NOCTIBVS OBSTET id est aestivis, tarde venientibus; 'vel' enim disiunctiva est coniunctio, nec patitur

5 georg. I 138 || 7 hyades . . . dici tradunt] cf. Gell. XIII 9, 4. exscr. Isid. orig. III 70, 12 || 9 Plemyrum] A. III 693 || 11 has quidam . . . oriantur] cf. Isid. or. III 70, 13 || 19 et proprie . . . terunt] cf. Isid. or. III 70, 7 || 25 tris] A. III 203

1 boetae BLH || ἄρκτου οὐρά L: arctura BH arcu ura M || 2 arcetram C cf. Non. p. 38 ed. Bas. || 3 haec] ura debuit dicere is qui commenta quae in C habemus composuit. || 7 unde graece hyades apo to sin dictae sunt P || hyades libri, nisi quod yades BH || 8 γαιν B γιν LHM sin l || sucu P || yadas BL || 9 vel om. BCP || 11 siculas C || 12 oriuntur P || 14 erechei C || 15 priadas C prionis C || 16 usque ad mortem extinctum P || 18 septemtriones] triones M || helicem C || 19 tirones P || 20 aratoriae L || terant P || ergo] enim P || tyrones P || qui quattuor triones P || 21 a nonnullis plaustra dicuntur CP. ceterum duo scholia satis inepte cum Serviano videntur coniuncta esse: alterum id est septem triones; non enim semper de duobus dicunt geminos, sed de pluribus, alterum id est Helicen et Cynosuram. verba quae sunt et proprie triones haud scio an Servii sint. || 22 ad v. 745 Quid] quam ob causam properent . . . posuit. P || 23 sol utitur] soluitur LH voluitur l || 24 demergere LM || 26 ad v. 764 Vel] disiunctiva est coniunctio, nec patitur bis eandem rem dici. Tardis] non longis. causa ergo longorum dierum. ratio similiter haec hemisphaerii est. P || OBSTET tardis non longis sed aestivis id est tarde C

bis eandem rem dici: ergo hoc dicit, quae causa est longorum dierum. sed et hic ratio hemisphaerii est. * *TARDIS non longis.* *

747. INGEMINANT PLAVSV TYRII TROESQVE SEQVNTVR *imitantur. et bono usus est ordine, ut prius plauderent cives; nec enim aliter poterant audere peregrini, qui expectabant, ut noscerent morem: 5 unde supra et vos o coetum Tyrii celebrate faventes.*

748. NEC NON ET VARIO arte poetica utitur, ut praemittat aliquid, quo sequens liber videatur esse coniunctus: quod in omnibus servat.

749. LONGVM hic permaturum, aut qui non erat nisi ipsius morte 10 finiendus. BIBEBAT AMOREM adlusit ad convivium. sic Anacreon *ἔρωτα πλύν.*

750. SVPER PRIAMO de Priamo. nam eius praepositionis officio fungitur, pro qua ponitur, ut supra et sub noctem cura recur-sat, *id est circa noctem. et sciendum, quod cum tempus significatur, 15 'sub' praepositio accusativo haeret semper.* ROGITANS scilicet quo modo sit venditus rex; *vel qui eum post decennale bellum exitus tulerit.*

751. AVRORAE FILIVS Memnon. ideo autem dixit 'quibus armis', quia Vulcaniis armis usus fuisse narratur. *AVRORAE FILIVS ARMIS quia etiam ei fecerat arma Vulcanus. qui cum auxilium Troia- 20 nis ferret, apud Troiam occisus est. hic in tanto amore apud suos socios fuit, ut post eius mortem cum eum nimium deflerent miseratione deorum in aves conversi dicantur et quotannis venire ad tumultum eius et ibi lamentatione et fletibus se dilacerare, donec aliquantae ibidem moriantur.* 25

752. QVALES DIOMEDIS EQVI non debemus eos equos intellegere, quos Aeneae sustulit, nec enim congruit; sed de his interrogat, quos sustulit Rheseo. 'quales' autem dixit, ac si diceret, anne sic feroces ut illi a quibus ducebant originem. Diomedes enim, rex Thracum, habuit equos qui humanis carnibus vescebantur. 30 hos Hercules occiso crudeli tyranno abduxisse perhibetur: de quibus dicuntur supra memorati equi originem ducere. *aut ideo 'quales', qui potuerint esse ita divini, ut inter fatalia Troiana numerarentur; nam ideo et supra ardentes ait.*

753. IMMO AGE vidit specialia cito posse finiri, et contulit se

6 et vos] A. I 735 || 11 Anacreon] poet. lyr. Gr. rec. Bergk p. 1043 ed. III || 14 et sub] A. I 662 || 29 Diomedes . . . perhibetur] cf. mythogr. II 151

1 dierum ratio similiter hemisphaerii est C || 3 PLAVSV L PLAVSVT H || 5 audire H audiri M || 6 unde] ut L || 8 quo M: quod BLH || 11 adluxit H || 13 ad v. 750 Super Priamo] de Priamo (pria) . . . haeret semper. P || 27 Aeneas B || 29 anne C: nec BLHM num malim || 31 adduxisse H

ad generalitatem. ET A PRIMA DIC HOSPES ORIGINE NOBIS id est a raptu Helenae: quod quidem Dido cupit, sed excusat Aeneas. et dicit ruinam se Troiae breviter esse dicturum, habita ratione temporis, ut suadentque cadentia sidera somnos.

5 754. INSIDIAS DANAVM hoc ad Troianorum favorem, ne videantur virtute esse superati. *et laudandum quod 'insidias' tantum dixerit, non et captum Ilium; nam et ipse Aeneas accipe nunc Danaum insidias.* CASVSQVE TVORVM ut eventu Troia corruerit, non fati necessitate.

10 755. ERRORESQVE TVOS et responsio hunc ordinem sequitur. nam primo dicit Troiae ruinam, post errores suos. SEPTIMA AESTAS per aestates annos intellege; nam sic ante olympiadas computabant. septem autem annos esse Dido cognovit ex Teucro.

4 suadentque] A. II 9 || 7 accipe] A. II 65

5 ad] in L || 10 ad v. 755 Errores septima aestas] per aestates . . . Dido cognovit. P || 11 primum L || 12 computabis II

SERVII GRAMMATICI

IN VERGILII AENEIDOS LIBRVM SECVNDVM

COMMENTARIVS.

1. CONTICVERE OMNES quia supra <I 725> dixit fit strepitus tectis. 'conticuere' autem pro conticuerunt: quod metri causa fit vel ratione clausularum. nec est ut quidam dicunt dualis numerus, qui apud Latinos numquam penitus invenitur. et bene 'omnes' addidit; poterant enim simul quidam, sed non omnes, tacere. 5
INTENTIQUE ORA TENEBANT aut ora intuebantur loquentis, aut immobiles vultus habebant, ut tenuitque inhians tria Cerberus ora, id est immobilia habuit. aut 'tenebant' habebant, *ut sit figura et intellegamus 'intenta tenebant'*, ut Terentius nam Andriae illi id erat nomen. teneo. ideo autem hoc addidit, quia potest quis 10 tacere, nec advertere.

2. INDE aphaeresis est, pro deinde: *vel ut quidam volunt 'tunc'*.

TORO AB ALTO summus enim semper est pontificalis locus; *non enim licebat supra regem sacrificulum quemquam accumbere. cum enim dicit de Didone <I 698> aurea composuit sponda mediamque lo-* 15

3 nec est . . . invenitur] cf. Charis. p. 175, 13 K. Ribbeckii proleg. p. 169 || 7 tenuitque] georg. IV 483 || 9 Terentius] Andr. I 1, 58

1 *ad v. 1* Conticuere omnes] quia supra dixit 'fit strepitus'. 'conticnere' autem pro conticuerunt. metri causa fit uel ratione (ratio) clausularum. Ora tenebant] id est immobiles vultus habebant, ut 'tenuitque inhians (hyians) tria Cerberus ora'. P || 2 quod om. C || metri///// C (*duae litterae praeae sunt*) ||

5 quidam MC²l: quidem CLH || 8 id est immobilia habebant (*sic!*) aut tenebant ut sit figura et intellegamus intenta habebant ut terentius C (*intenti superscr. C². deleuit F. Schoellius*) || 9 id erat Cl: deret L deerat H erat ME || 12 *ad v. 2* Orsus] hic coepit (cepit) alibi finit, ut 'sic Iuppiter orsus'. P || inde CII (deinde

C²h) || uelut C || 13 summus enim locus est C (*pontificalis superscr. C²*) || est semper LM

cavit ostendit illam regali, non sacerdotali loco discubuisse. et Aeneas ubique quasi sacratus inducitur. dictus autem a tortis herbis est torus. *et videtur hic ostendisse* <I 639> *ostroque superbo et* <I 697> *aulacis iam se regina superbis, ut aulam significaret.* 'ab allo' 5 *vero pro 'ex alto'; mutavit praepositionem.* PATER AENEAS honoris hoc nomen est. ORSYS propter longam narrationem. et 'orsus' hic 'coepit', alibi 'finit', ut <XII 806> sic Iuppiter orsus.

3. INFANDVM quia viro forti victum se dicere et doloris et pudoris est. IVBES vis, ut iubeo Chremetem: nam aliter hoc 10 verbum Aeneae persona non recipit. RENOVARE retexere, iterare.

4. TROIANAS VT OPES sic Horatius aut pingues Phrygiae Mygdonias opes. 'ut' autem quem ad modum. LAMENTABILE REGNVM id est magnum, quasi dignum multa lamentatione, ut <VI 481> hi multum fleti ad superos. DANAI Argivi, dicti 15 a Danao rege. nam Graeci proprie sunt Thessali a Graeco rege.

5. MISERRIMA VIDI est enim poena et in atrocitate spectaculi, ut [in] <XI 263> Actnaeos vidit Cyclopes Ulixes et <III 623> vidi egomet, duo de numero.

6. PARS MAGNA FVI propter amissam coniugem. et hoc se 20 commendat, ut paulo post <746> aut quid in eversa vidi crudelius urbe? FANDO dum ipse dicit. alibi dum dicitur, ut <81> fando aliquod si forte tuas pervenit ad aures, quia gerundi modus est. quidam per infinitivum modum dictum accipiunt.

7. MYRMIDONVM Myrmidones sunt Achillis socii, Dolopes Pyrrhi, 25 qui eum de Scyro secuti sunt. dicti autem sunt Myrmidones propter

2 dictus ... torus] exscr. Isid. orig. XX 1, 2 || 9 iubeo] Ter. Andr. III 3, 1. cf. Don. ad. hunc vers. et Luct. Plac. ad Stat. Theb. II 608 || 11 Horatius] carm. I 12, 22 || 14 DANAI Argivi ... a Graeco rege] cf. Isid. orig. IX 2, 72 et 69

1 et om. C. κ (i. e. 'autem') post Aeneas sup. vers. add. C², ut videtur: quod 'hic' interpretatus est Bergkii || 2 thoros autem ab herbis tortis dictus est C || 3 torus, ut (V 388) 'proximus ut viridante toro consederat' D || 8 ad v. 3 Infandum] quia (quae) viro forti victum se dicere doloris et pudoris. Renouare] retexere, iterare. P || quia] q C || et doloris et pudoris est L: et doloris est et pudoris C et doloris et pudoris H dolori et pudori est M doloris et pudoris est E || 9 chremeten C chrementem L cremetem II || 10 personam C personam L || 11 ad v. 4 Lamentabile] dignum lamentatione. Danai] dicti ... a Graeco (ēco) rege. P || pinguis Horatius] frigiae M || 12 migdonias CH || opes. Opes semper dictae ad magnificentiam, sicut divitiae ad usum. D || 14 Argivi] Danai H || 15 graeco H graio M (af. greco superser. m) || 16 poena C²: pona C || in XI. coni. Bergkii || 18 ego et C || 19 ad v. 6 Pars maxima] propter coniugem amissam. Fando] dum ipse dicit ... accipiunt. P || coniugem amissam C || 21 dum ante dicitur om. P || 22 aliquod CH: aliquid LMC² aliqui P. cf. Ribbeckii adnot. ad A. II 6. || 23 quidam] siue P || pro P pro infinitivo modo Daniel || 24 ad v. 7 Myrmidonum] Myrmidones sunt Achillis socii, Dolopes Pyrrhi. Myrmidones autem a rege mirmidono dicti ionis et eurimedontis filio. P || MYRMIDONVM ... a rege Myrmidono (p. 213 lin. 4) om. C

hanc causam: Aeacus cum in arbore fici formicas, id est *μύρμηκας* vidisset, optavit tot sibi socios evenire, et statim formicae in homines versae sunt. sed hoc fabulae est. nam Eratosthenes dicit Myrmidones dictos a rege Myrmidono. *MYRMIDONVM* Myrmidones sunt Achillis socii, Dolopes Pyrrhi, quos ut quidam volunt de Seyro ⁵ insula duxit ad Troiam. dicti autem sunt Myrmidones propter hanc causam: Aeacus, Iovis et Aeginae filius, cum vellet matris suae perpetuam memoriam permanere, insulam, in qua regnabat, a nomine eius Aeginam appellavit. hoc indignata Iuno pestilentia cives eius omnes absumpsit; quod cum vidisset Aeacus petit a Iove, ut formicae, id est ¹⁰ *μύρμηκες*, quas casu animadverterat plures, in homines et suos socios verterentur. qui statim mutati in homines Myrmidones appellati sunt. sed hoc fabula est. nam Eratosthenes dicit, Myrmidonas dictos a rege Myrmidono, Iovis et Eurymedusae filio. sane amat hos exercitus iungere; nam et post ait <29> hic Dolopum manus, hic saevus ten- ¹⁵ debat Achilles. AVT DVRI MILES VLIXI 'duri' non laboriosi, sed crudelis, ut <X 44> quem dat tua coniunx dura. nam Vergilius pro negotiorum qualitate dat epitheta, cum Homerus eadem etiam in contrariis servet. sensus autem est 'sine lacrimis haec nec a quovis hostium dicerentur'. illud autem quod Asinius Pollio dicit ²⁰ caret ratione, de Achaemenide dictum 'miles Ulixi', Myrmidonas vero et Dolopas praesentes esse, acceptos ab Heleno; sic enim dicti frangitur dignitas. *MILES VLIXI* [sane] quaedam si singulariter proferantur, interdum gratiora sunt, ut <I 574> Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur. 'Ulixi' autem vetus genetivus est, ut ²⁵ <I 30> atque inmitis Achilli.

1 Aeacus cum . . . a rege Myrmidono] exscr. mythogr. I 67 et II 204. cf. Isid. orig. IX 2, 75

1 Aeacus iouis *Karolir.* 116 aeacusio *H* Aeacus Iovis et Aeginae filius, cum post amissos pestilentia socios in arbore *D* || *μύρμηκας*] myrmicas *LH* mirmicas *ME* || 3 fabulae *ME*: fabule ex famule *H* fabula *L* (fabulae *l*) || 4 mirmidonas *M* || dictos] dicte sunt *H* || 5 Seyro *Bergkii*: ferro *C* || 7 iouis iouis *C* || 8 insulam *C*²: insuam *C* || 9 apellavit *C* || 11 *μύρμηκες*] mirmices *C* || 13 myrmidonais *C* || dictos ex dictas ut videtur *C* || 14 iouis *C*²: ioues *C* || Eurymedusae *vulgo*: eurimedone *C* || 15 et *C*²: om. *C* || 16 laboriosi, quia non laudaret eum cum esset hostis, unde ille (*Ovid. met.* XII 547) 'nam neque Deiphobum nec Polydamanta neque ipsum Hectora laudamus; quis enim laudaverit hostem?' sed duri id est crudelis *D* || 17 quam det *Vergilius* || 18 eandem *H* || 20 pollii ex pollio *H* || 22 heleno ut tamquam de ipsis intellegimus eneam dicere. nec hos quidem (ne eos quidem *l*) posse calamitates troiae sine lacrimis explicare. sed si sic intellegamus frangitur dignitas *E* ut tamquam . . . intellegamus *l* quoque in marg. || sic enim dicti frangitur *M*: sic enim frangitur dicti *C* si sic enim dicit frangitur *L* (dicti superscr. *l*) sic enim dicit frangitur *H* si sic enim intellegamus dicti frangitur *m* || 23 singulariter *C*²: singulariter *C*

8. *TEMPERET abstineat.*

9. *PRAECIPITAT* pro praecipitatur: verbum pro verbo, ut diximus. *et duas causas praetendit, quibus dicit non posse universa narrari, dolorem et tempus.* *CADENTIA SIDERA* aut epitheton est
5 siderum, quae semper et oriuntur et occidunt; aut certe maiorem partem noctis vult esse trauactam. *per sidera autem noctem significat, quae somnos suadeat.*

10. *CASVS COGNOSCERE* cognoscendorum casuum: et Graeca figura est. '*casus*' autem fortunam, pericula; nam si '*mortem*' dixisset,
10 set, '*nostrorum*' debuit dicere.

11. *ET BREVITER* praescribit, quia Dido dixerat <I 753> a prima die, hospes, origine nobis. *ergo non ad Didonis voluntatem, sed narrantis officium. et quibusdam hic hystorologia videtur; prius enim est, ut Troiae laborem, post Aeneae casus agnoscat.*
15 *SVPREMVM postremum, ultimum dicit. eversionem enim Troiae tantum omissis superioribus narrat.*

12. *QVAMQVAM ANIMVS MEMINISSE* HORRET '*quamquam*' melius praesenti iungitur tempori, ut '*quamquam* scio, *quamquam* lego'. quod autem dixit '*meminisse* horret' defectivi verbi ratio est; nec
20 enim potuit dicere '*meminere*'. et in his quae corrupta sunt naturaliter, ut '*odi*' '*novi*' '*memini*' et omnia, tempora quae inveniuntur et suo et aliorum funguntur officio, ut '*memini*' praeteritum est, legimus tamen et '*memini* videre, quo aequior sum Pamphilo et '*memini* me turribus altis Corycium vidisse senem. quod
25 si fit et in verbis integris, ut <III 282> iuvat evasisse tot urbes, quanto magis in corruptis? *REFVGIT* propter metrum pro praesenti praeteritum posuit.

13. *INCIPIAM* deest '*tamen*', quia, cum praeponitur '*quamquam*',

8 cognoscendorum casuum] cf. Macrob. d. diff. et soc. gr. lat. q. verbi XIX 31 || 20 et in his e. q. s.] cf. Servii [Sergii] comm. in Don. p. 437, 1 K. || 23 memini videre] Ter. Andr. II 5, 18. cf. Don. ad hunc vers. || 24 memini me] georg. IV 125

1 ad v. 8 Temperet] abstineat. P || 2 ad v. 9 Praecipitat] praecipitatur. verbum pro verbo. Cadentia sidera] aut epitheton . . . suadeat. P || dictum est C || 6 vult] dicit P || 8 ad v. 10 et 11 Casus cognoscere] fortunam, pericula (periculum). et breuiter. Supremum] postremum, ultimum. P || 8 est autem greca figura C || 11 praescripsit C || 12 a prima C: prima LHME || 15 SVPREMVM C² || 20 corruptae LE || naturaliter om. C || 21 novi coepi memini vulgo || et omnia LH, om. C omnia MEI || tempora] duo tempora C || 22 fungitur C (funguntur C²) || ut memini videre quo equior sum pamphilo praeteritum est et memini coricum (sic C² coicum C) uidisse senem quo fit et C || 23 videre] uidere o H || quo ex que M || Pamphilo, ubi praeteritum praesens significat item memini D || 25 euasisse C || 28 ad v. 13 Incipiam] deest tamen. Fatis repulsi] oraculis, ut est 'cum virgo poscere (poposcerat) fata.' P || quia . . . tamen C² in marg. sup. citandi signo super tamen collocato || quamquam C²

subiungi necesse est 'tamen'. FRACTI BELLO in hoc libro duplex intentio est: ne vel Troiae quod victa est, vel Aeneae turpe videatur esse quod fugit. FRACTI BELLO] *bene defendit causam suorum, quod in bello nōn impares fuerint.* sane amat in adversis hoc verbo uti, ut <170> fractae vires et <VII 594> frangimur heu fatis, inquit. 5

FATISQVE REPULSI oraculis: ut est <VI 45> eum virgo posecere fata: secundum Plautum tribus, vita scilicet Troili, palladii conservatione, integro sepulcro Laomedontis, quod in Scaea porta fuit, ut in Bacchidibus lectum est; secundum alios vero pluribus: ut de Aeaci gente aliquis interesset, unde Pyrrhus admodum puer evocatus ad bellum est; ut Rhesi equi tollerentur a Graecis; ut Herculis interessent sagittae, quas misit Philoctetes, quibus Paris peremptus est, cum ipse non potuisset adferre morte praeventus.

14. DVCTORES sonantius est quam 'duces', ut <557> regnatorem Asiae: quod heroum exigit carmen. LABENTIBVS velocibus, ut <XI 588> labere nympha polo et <IV 223> labere pinnis. cursu enim lapsus celerior est.

15. INSTAR nomen est indeclinabile, licet Probus instaris declinauerit, ut nectaris. et caret praepositione, sicut 'peregre', quamvis Serenus lyricus 'ad instar' dixerit. 'instar' autem est ad similitudinem: unde non restaurata, sed instaurata dicuntur aedificia ad antiquam similitudinem facta. EQVVM de hoc equo varia in historiis

3 bene defendit . . . fuerint] cf. Don. ad Ter. hec. I 2, 39 || 9 in Bacchidibus] IV 9, 29 || 15 LABENTIBVS velocibus . . . celerior est] exscr. Isid. orig. X 158 || 18 licet Probus . . . nectaris] Probi cath. p. 17, 1 K. || 19 et caret . . . dixerit] cf. Charis. p. 111, 21 et 212, 18 K. et [Sergii] explan. in Don. p. 511, 25 K. || 20 instar autem . . . facta] cf. Varro ap. Macrobian. Sat. I 11, 5 et Isid. orig. XIX 10, 1

1 FRACTI BELLO bene defendit . . . fuerint duplex ergo est in hoc libro intentio C || 2 ne om. C || 7 scilicet uita troili et si palladium permansisset in troia integro C || 8 sepulchro libri || fuerat C || 9 bacchidibus LM baccidibus H acchidibus E bacchidibus comedia C || pluribus] plurima fuerunt fatalia troianis C || 10 evocatus] ductus C || 11 bellum est] unde dictus est Neoptolemus νεός εἰς πτόλεμον add. D || 13 cum . . . praeventus om. C || 14 ad v. 14 Ductores. Labentibus] uelocibus cursu, ut 'labere pennis'. cursu enim lapsus (lapsu) celerior est. P || 15 heroum vel herooum C hereum L heroicum C² || 17 pennis L || celerior est. vel 'labentibus' labilibus D || 18 ad v. 15 Instar] nomen . . . peregre quamvis Serenus ad instar . . . facta. Equum] Hyginus et Tubero de hoc equo dicunt machinamentum . . . ut alii porta quam (portam qua) eis Antenor aperuit equum habuit pictum. non nulli . . . hostes. equus depictus est in frontibus domorum ipsorum, unde et Antenoris et ceterorum domus id est proditorum agnitae sunt. Palladis arte] aut ingeniose . . . Troianis. P || est om. C || Probus om. C, supr. vers. add. C² || declinet C || 19 nectaris CP: nestoris LHME || sicut] ut CP || peregre] peregre rus L peregerus H || 20 lyricus CL || 22 facta, ut in tertio (62) 'ergo instauramus Polydoro funus' D ||

de hoc equo uariae in historiis dictum C (i superscr. C²)

lecta sunt: ut Hyginus et Tubero dicunt, machinamentum bellicum fuit, quod equus appellatur, sicut aries, sicut testudo, quibus muri vel discuti vel subruī solent: unde est <46> aut haec in nostros fabricata est machina muros: ut alii, porta quam eis Antenor aperuit, 5 equum pictum habuisse memoratur, vel certe Antenorē domus, quo posset agnosci. non nulli signum equi datum, ut internoscerent Graeci suos, vel hostes. a quibusdam dicitur facta proditiōe praedictum, ne quis eas domos violaret, quarum ante ianuam equus esset depictus, unde Antenorē et ceterorum domus agnitae sunt. aut quia equestri proelio 10 victa est Troia. aut a monte Hippiō, post quem se absconderant Graeci, unde et adludit 'instar montis equum'; ut <VIII 691> pelago credas innare revulsas Cycladas. aut re vera hoc fuit, quod Vergilius sequitur. sed melius machinamenti genus accipimus.

PALLADIS ARTE aut ingeniose, aut dolose, ac si diceret, consilio 15 iratae deae, quae fuit inimica Troianis.

16. AEDIFICANT translatio, ut Cicero navem tibi aedificatam esse Messanae. item INTERVNT ut ipse alibi <XI 326> bis denas Italo texamus robore navis. AEDIFICANT] aedificari enim habitacula hominum dicimus; nam ideo hic de equo 'aedificant', qui erat 20 homines recepturus; vel propter magnitudinem. INTERVNT] quia naues texi dicuntur; nam ideo ubi naues fiunt textrinum vocatur. ABIETE COSTAS non sine ratione Vergilius hoc loco abietem commemorat, item acerem et pinum paulo post: nam fulminata abies interitum dominae significat, et Troia per feminam periit. acer vero in tutela 25 Stuporis est: et viso equo stupuere Troiani, ut <31> pars stupet

1 machinamentum . . . solent] cf. Plin. nat. hist. VII 202 || 16 Cicero] in Verr. act. II lib. II, 5, 13 'C. Heium iuratum dicere audistis isti navem onerariam maximam Messanae esse publice coactis operis aedificatam'.

1 ut enim C || dicit LHME || 2 equus C²: equis C || 5 equum . . . memoratur] equum habuit pictum C || vel certe . . . agnosci om. C || 6 possit E || 8 quis] is in ras. C² || 9 antenorē C²: antēris C || 10 hyppio L hyppio II ipso C || 11 M. fortasse Hippo. || absconderunt C || 11 adludit C || equum om. C || 12 innare] in mare C || 14 ingeniosae aut dolosae E || 16 ad v. 16 Aedificant. Intervnt] quia naues dicuntur texi, nam ubi naues fiunt textrinum vocatur, ut ipse 'bis denas Italo texamus robore naues'. Abiete] solutio est spondei nunc in proceleumaticum (proclismaticum). sciendum autem Virgilium sernasse ubique ista in solutione sibi excusationem sinalphae, quod alii contemnant. P || AEDIFICANT translatio aedificari enim . . . magnitudinem ut cicero . . . messanae INTERVNT (sic C² intervnt C) quia naues . . . vocatur ut ipse alibi . . . naues C || translatio a navibus LHME || navim m || 22 hoc virgilius loco C || abietem om. C, supr. vers. add. C² || 23 acerem LHME cf. ad Aen. IX 87, ubi acere libri mei praefer Hamburgensem, qui acerte praebet: acerum C. idem exhibuisse videtur is liber quo Priscianus usus est, qui VI 44 (I p. 232, 13 H.) 'haec acer arbor acri (fort. haec acer (arbor) aceri) dicit Servius in commento Virgilii'. cf. Prisc. V 15 || et fulminata C || 24 periit L: perit CHM || 25 ut viso E

innuptae donum exitiale Minervae. pinus in tutela quidem est matris deum; sed et fraudum et insidiarum, quia eius poma cadentia per fraudem interimunt: et hic equus plenus insidiarum est.

ABIETE solutio est spondei, nunc in proceleumaticum, alias in dactylum, ut <I 1> arma virum, alias in anapaestum, ut fluviorum rex Eridanus.⁴ sciendum sane, Vergilium ubique in solutione ista servare sibi excusationem synaliphae: quod alii contemnunt.

17. VOTVM oblatum: nam participium est. *VOTVM P. R. S.] id est vovisse pro reditu. * Accius in Deiphobo inscriptum dicit Minervae donum armipotentis Danaï abeuntes dicant.** EA FAMA 10 VAGATVR hoc est reditus fama tantum fuit, non et simulationis; nam incipiunt et insidiae patefactae esse. EA FAMA VAGATVR bene excusat, ne reus sit conscientiae.

18. HVC pro illuc. *HVC in equum, vel in hanc rem.* DELECTA CORPORA delectorum virorum. SORTITI contraria sunt dilectus et sortitus. sed intellegimus, plures quidem electos, sorte tamen ex ipsis ductos, qui includerentur. VIRVM pro virorum, qua figura et in prosa utimur. dicit sane Plinius [in naturali historia] hoc in neutro non esse faciendum, scilicet propter casuum similitudinem, nisi forte nimia metri necessitas cogat. FVRTIM 20 num a plebe, hoc est nullo sciente, id est latenter? nam et furtum

4 ABIETE solutio est . . . contemnunt] cf. Servius comm. in Don. p. 425, 14 K. 'nam pro spondeo, qui legitimus est versus heroici, invenimus etiam dactylum positum, ut 'arma virumque cano', non numquam anapaestum, ut 'fluviorum rex Eridanus', aliquando proceleumaticum, ut 'genua labant' et 'arietat in portas' et 'abiete costas'. et Isid. orig. I 16, 28 § 5 fluviorum] georg. I 482 § 9 Accius in Deiphobo] trag. Rom. fragm. rec. O. Ribbeck p. 152 ed. II § 21 nam et furtum . . . subripuit] cf. Isid. orig. V 26, 18 et X 106

2 fraudum L § 3 interimunt] unde Martialis (XIII 25) 'poma . . . caput' add. Masvicius § 4 sane abite C (abiete C²) § nunc om. L § alias in dactylum om. LHME, sed Servii sunt § 5 virumq; C (cano troiae q. p. a. o. supr. vers. add. C²) arma virum tabulaeque et Troia gaza per undas Fabricius § 6 heridanus C § sane] autem C § 7 synaliphae L: sinaliphae reliqui § 8 ad v. 17 Votum] oblatum. nam participium est, id est vovisse pro reditu. Ea fama vagatur] hoc est reditus. P § 9 fortasse vovisse se § Accius . . . dicant huc transposui, post conscientiae hab. C § deifoebo C § Minervae donum armipotentis abeuntes Danaï dicant Bergkiius [Dea]e Minervae donum armipotentis abeuntes Danaï dicant Ribbeckius § 11 reditus P: pro reditu C § tantum fama malim. ceterum fama tamen enotavit Scioppius § nam] nondum add. F. Schoellius. cf. Tib. Donatus ad hunc vers. § 12 patefactae esse. Bene ergo excusat C § 14 ad v. 18 Huc] pro illuc, in equum vel in hanc rem. Delecta corpora] . . . cogat. Furtim] latenter, unde fures . . . subripiunt. P § DILECTA H § 15 dilectorum HE § scholium ad SORTITI post scholium ad VIRVM hab. C § SORTITI] SORTIT: H § dilectus C: delectos L dilectos H delectus MEI § 16 sortitus MEI: sors C sortitos LH § 18 qua] quasi. H § in naturali historia seclusi. de re grammatica Fabricius, sed Servius quotiens grammaticum Plinii praeceptum profert titulum libri non nominat. § 19 hoc] hic C § non om. C (supr. vers. add. C²)

ideo dicitur, quod magis per tenebras admittatur; unde furcs qui quasi per furcum tempus, hoc est nigrum, aliquid subripiunt.

19. CAECO LATERI pro caecis lateribus. et nota aliter dici caecum hominem, id est non videntem, aliter caecum latus, id est
 5 obeaecaturum, absconsurum. *CAERNAS INGENTES non nulli omnia loca concava cavernas dictas a veteribus asserunt, ut <VIII 242> et umbrosae penitus patuere cavernae. alii fustes curvos navium, quibus extrinsecus tabulae adfiguntur, cavernas appellantur: unde, quia naves texi dicuntur et cavernae navium sunt, permansit in metaphora,*
 10 *ut et 'intexunt' diceret et 'cavernas'. alii quodcumque in arcum formatum est, quod flexum et in altitudine curvatum ad sedem deducitur cavernam dici tradunt.*

20. INGENTES ut diximus, epitheto levavit tapinosin. *VTERVM-QUE* uterus est mulierum: nam praegnantis proprie est. quem modo
 15 ideo dixit, quia dicturus est <238> feta armis. alvus est quo defluunt sordes, ut Sallustius simulans sibi alvum purgari. venter qui videtur, ut Iuvenalis Montani quoque venter adest abdomine tardus. sane et in tragoedia de hoc equo ἐγκύμονα legitur; hinc ergo hic 'uterum' dixit. ARMATO MILITE ut supra <I 378>
 20 ex hoste. *ARMATO MILITE] singularem numerum pro plurali posuit, ut <XI 286> ultro Inachias venisset ad urbes Dardanus pro Dardani; et alibi pluralem pro singulari, ut <XII 60> desiste malum committere Teueris, cum solus esset Aeneas.*

21. TENEDOS Tenes quidam infamatus, quod cum noverea con-
 25 cubuisset, hanc insulam vacuum cultoribus tenuit: unde Tenedos

14 uterus est mulierum . . . venter qui videtur] cf. Isid. orig. XI, 1, 132—134 et diff. verb. 38 || 16 Sallustius] hist. fragm. I 42 Kritz || 17 Iuvenalis] Sat. IV 107 || 24 Tenes quidam . . . nominatur] exscr. mythogr. II 186 et Isid. orig. XIV 6, 23

1 qui om. P || 3 ad v. 19 et 20 Caeco lateri] pro caecis lateribus. aliter autem caecus homo non videntem, aliter caecum latus absconsurum et obeeaturum (obscenaturum). Ingentes] nonnulli omnia loca concava dicunt. alii fustes curvos navium, quibus extrinsecus tabulae adfiguntur cavernas appellantur. permansit in metaphora ut 'intexunt' diceret et (et om. cod.) 'cauernas'. sane dicendo 'ingentes' epitheto levavit tapinosin. Uterumque] uterus est mulierum, nam praegnantis proprie est quem modo . . . feta (fetam) armis. Armato milite] ex hoste. scilicet . . . posuit. P || 8 apellarunt C || 9 sunt scripsi: sint C || metafora C || 12 tradunt. sane dicendo ingentes epitheto levavit tapinosin C || 14 quem modum C, inde quemadmodum Bergkii || 15 ideo] eo H || quo effluent L quod effluent H || 18 tardus] pinguis C || ἐγκύμονα ex Eurip. Tro. 11 Dorvillium coniecisse Burmannus adnotavit: ENKOIMONA C || 19 hinc scripsi: hanc C. possis et bene || 20 ARMATO MILITE ex hoste scilicet et singularem numerum C || plurali C² in marg.: singulari C || 24 ad v. 21 Tenedos] insula est contra Ilium. P || TENEDOS Tenes, quidam . . . unde Tenedos dicta est om. C tennes LHM || infirmatus L (infamatus I) || concubisset fugiens hanc insulam vacuum cultoribus obtinuit Isidorus

dicta est. ideo ergo ait 'notissima fama'. sic Cicero Tenen ipsum cuius ex nomine Tenedos nominatur. *TENEDOS insula est contra Ilium, quae ante Leucophrys dicta est; nam Tenes, Cyni filius, infamatus a noverca, quod cum ea voluisset concumbere, cultoribus vanaum tenuit: unde Tenedos dicta est. alii dicunt, quod se propter supra dictam causam ex ipsa insula in mare praecipitaverit. huius soror Hemithea fuisse dicitur.*

22. *INSULA DIVES OPVM ut alibi <IX 26> dives equum. et hic genetivo iungit, Statius, quod rarum est, et ablativo, ut satis ostro dives et auro. PRIAMI DVM REGNA M. †qui et ipsa a Graecis est.*

23. *SINVS reductus litoris secessus. STATIO statio est ubi ad tempus stant naves, portus ubi hiemant. MALE FIDA aut minus fida propter periculum navium, quia statio est, quam plagiam dicunt: aut certe fida Graecis. MALE hoc est 'in nostram perniciem', ut Lucanus de syrtibus sic male deseruit: et hanc significationem raro invenimus. sane 'male fidus' non infidus, sed minus fidus intellegitur. 'male' enim minutionem habet, non negationem.*

24. *DESERTO vel ab his, qui Troianae partis erant; aut certe ideo 'deserto', ut facilius latere possint. CONDUNT pro abscondunt.*

25. *ABISSE PETISSE 'abisse' dicimus et 'petisse', sed propter metrum epenthesis facta est. MYCENAS a parte totum, id est Graeciam.*

26. *OMNIS TEUCRIA subaudis 'gens'. et absoluta est elocutio. SOLVIT quasi ante aerumnis vineti essent.*

1 Cicero] in Verr. act. II lib. 1 19, 49 || 2 insula est . . . fuisse dicitur] cf. Suidas s. v. *Τενέδιος Ἰνδρῶπος* II p. 1070, 20 Bernh. || 9 Statius] Theb. II 406 || 12 statio est . . . hiemant] exscr. Isid. orig. XIV 8, 39. diff. verb. 535 || 14 quam plagiam dicunt] cf. Isid. orig. XIII 16, 10 || 16 Lucanus] IX 310

1 tennem *L* tennen *H* || ipsum *om.* *C* || 3 leucofrye *C* || tennes *C* || Cyni *Ryckius* ex *Tzetzē* in *Lycophr.* v. 232 et schol. *Hom. Il. I* 38: gysis *C* || 7 dicitur. ideo ergo . . . nominatur *C* || 8 in *L* (hic *l*) || 10 qui et ipse a Graecis occisus est *coni.* *Burmannus*, ipse enim enotavit *Scioppius*. fortasse quia et ipsa a Graecis vastata est || 12 *ad v.* 23 *Sinus*] reductus litoris secessus. *Statio*] ubi ad tempus stant . . . hiemant. *Male fida*] periculosa scopulis (*scopolis*) uel a Graecis. sane 'male fidus' non infidos, sed minus fidus intellegitur. *male* . . . negationem. *P* || *STATIO MALE FIDA C* || statio est *om.* *L* || 13 portus uero *P* || male fida autem aut *C* || 14 navium *om.* *C* || est quam *om.* *H* || plagiam] id est litus sine portu *superscr. l* || dicunt] uocant *C* || 15 *MALE non ut lemma insignitum, sed simpliciter scriptum in M.* fortasse nam 'male' potest esse 'in nostram perniciem', ut . . . deseruit. sed hanc . . . invenimus. || hoc] alibi *coni. F.* *Schoellius* || 16 ulcanus *C* (*lucanus C²*) || syrtibus] styrtibus *C* || 17 male fidus *C* malefidus *M* || infidos *C* || minus fidus] *om. LH, supr. vers. add. l* infidos *C* (minus fidus *C²*) || 19 *ad v.* 24 *Condunt*] pro abscondunt. *P* || 21 *ad v.* 25 *Abisse*] abisse pro (*sic*) petisse dicimus, sed . . . id est Graecia. *P* || PETISSE *C* || abivisse dicimus et petivisse, sed propter metrum syncope facta est *Fabricius* || 23 *ad v.* 26 *Omnis Teueria*] subaudis gens. *Solvit*] quasi . . . essent. *P* || 24 antea erumnis *C* antea aerumnis *Bergkii* || uicti *P*

27. PANDVNTVR PORTAE signum pacis est, ut Sallustius aper-
tae portae, repleta arva cultoribus; ut 'clausis portis' signum
belli est <VIII 385> quae moenia clausis bellum acuant portis.

IVVAT IRE autem, exire, aut ire longius. DORICA CASTRA mala
5 est compositio ab ea syllaba incipere, qua superius finitus est sermo;
nam plerumque et cacenphaton facit, ut hoc loco. sane Dorus
Neptuni filius fuit, unde Dori originem ducunt.

28. LITVSQVE RELICTVM quod nostrum fuerat.

29. HIC pro illic. et totum hoc ita accipiendum. TENDEBAT
10 tentoria habebat, ut <VIII 605> et latis tendebat in arvis.
SAEVVS ACHILLES propter Hectorem tractum. et talis ubique indu-
cendus est, ut Horatius iura neget sibi nata.

30. CLASSIBVS HIC LOCVS magis ad equites referre debemus,
ut <VII 716> et Ortinae classes: unde et classica dicuntur.
15 ACIE hic exercitu. aliter <VI 789> huc geminas nunc flecte acies.
HIC ACIES legitur et 'acie'. nam potest utrumque.

31. PARS STVPET (ET MIRANTVR) figurate, ut <I 212> pars in frusta
secant. INNVPTAE quae numquam nubit, nam virgo potest et
nubere. DONVM ἀμφιβόλια, non quod ipsa dedit, sed quod ei oblatum
20 est. DONVM EXITIALE quantum ad Troianos.

32. PRIMVSQVE THYMOETES ut Euphorion dicit, Priamus ex
Arisba filium vātem suscepit. qui cum dixisset quadam die nasci
puerum, per quem Troia posset everti, pepererunt simul et Thy-
moetae uxor et Hecuba, quae Priami legitima erat. sed Priamus
25 Thymoetae filium uxoremque iussit occidi. inde ergo nunc dicit

1 Sallustius] hist. fragm. III 74 Kritz. || 6 sane Dorus . . . ducunt] cf. Isid.
orig. IX 2, 20 || 12 Horatius] a. p. 122 || 21 Priamus ex Arisba . . . iussit
occidi] exscr. mythogr. I 212

1 ad v. 27 Dorica castra] mala est . . . originem ducunt. P || est om. C ||
aparte C (aperte C²) || 2 portae om. C || clausis post moenia om. C || 3 bellum
ferrum Vergilius || 4 iuuat ire autem enotavit Scioppius: iuuat me aut C ||
6 nam om. C || 7 dori P || 9 ad v. 29 Hic] pro illic. Tendebant] tendoria
habebant, ut 'et dotis tendebant in arvis'. P || et totum . . . accipiendum] vi-
detur scholiastes significare voluisse, in iis quoque quae sequuntur 'hic' pro 'illic'
dictum esse. || scholium ad tendebat scholio ad saevus Achilles postponit C ||
10 armis C (arnis C²) || 11 tractum om. C || 13 ad v. 30 Classibus hic locus] magis
. . . dicuntur. Hic acies] hic exercitus. P || 14 ortyne C (ortine C²) ortunae
LHM (ortynae lm) || classes] id est turmae add. D || huc C²: hoc C || 16 hic
acies legitur . . . utrumque om. C || aciae L || acie II (duae litterae deletae
sunt) acie M || 17 ad v. 31 Pars] figurate, ut 'pars in frusta (frustra). Donum]
ἀμφιβόλια . . . oblatum est. Exitiale] periculosum id est Troianis. P || 18 nam
virgo potest et nubere quae numquam nubit C || 19 amphibolia C || sed quod
Daniel: sed quia P quod om. C || 20 troias C || 22 arisba C || 23 posset troia
connuere C (corruere C²)

'sive dolo', quia iustam causam proditiōis habere videbatur. alii volunt 'dolo' scilicet *Graecorum*, quo omnes decepti sunt.

33. ARCE LOCARI velut tutamen. et non incassum arcis Troianae prope multis locis mentio fit. in hac enim arce huiusmodi saxum fuisse dicitur, quod ab alio contritum sanguinem emitteret. namque Helenam 5 ad incitandos in se amatores saepe ex hoc saxo lapillum uti fuisse solitam.

34. SIC FATA FEREBANT ut etiam cives contra patriam sentirent.

35. AT CAPYS quidam: non^a pater Anchisae. et bene nec se, nec patrem huic consilio dicit interfuisse, per quod interitus patriae 10 imminebat. quamquam Aeneas quasi obtrectator Priami non adsit, ut Homerus dicit, Anchises vero propter caecitatem, ut docet Theocritus. alii hunc Capyn adfinem Aeneae tradunt, et ideo ei ab Aenea dari recti consilii principatum. hic est qui Capuam condidit. sed hoc post multa saecula claruit. nam his temporibus, quibus Caesar occidi 15 habuit, Capuae iuvencae aeneae dicitur inscriptum fuisse, isdem temporibus unum de genere conditoris periturum.

36. PELAGO pro in pelagus. DANAUM INSIDIAS bene qui suadet ut praecipitur, non dicit 'donum Minervae', sed 'Danaum insidias' et 20 'suspecta dona'.

37. SVBIECTISQVE VRERE FLAMMIS 'que' copulativa coniunctio est, 'aut' disiunctiva. quomodo ergo has iunxit, cum non utrumque, sed alterutrum fieri poterat quod suadebatur? poetarum est partem pro parte ponere, ut torvum pro torve, et volventibus pro volubilibus: coniunctionem ergo pro coniunctione posuit, ut <VI 616> 25 saxum ingens volvunt alii radiisque rotarum 'que' pro 've' posuit; nam sonantius visum est. antiqua tamen exemplaria 've' habere inveniuntur; 've' enim proprium significatum habet, ut interdum pro vel accipitur.

4 in hac enim arce . . . emitteret] cf. Ampelii lib. mem. VIII 11

1 quia . . . videbatur] quia habuit iustam causam proditiōis C || alique C || 5 namque] atque enotavit Scioppius || 6 incitandos C²: incitando C || lapillis enotavit Scioppius || 9 quidam alius C || 10 interesse M (interfuisse m) || per quos C || 11 imminet patriae C || 15 occidi habuit] occisus est Bergkii || 16 iuvencae C²: iuventa C || fuisse isdem C²: fuerat C || 18 ad v. 36 Pelago] pro in pelagus, P || 19 non dicit C² in marg.: om. C || 21 ad v. 37 Subiectisque urere flammis] 'que' copulativa coniunctio est, non disiunctiva, quae hic esse debuit. sed poetarum est . . . nolubilibus. ergo coniunctionem (coniunctio) pro coniunctione posuit, id est 'que' pro 'ue', nam sonantius (sonatius) visum est. P || 22 has iunxit LHM, nisi quod iunxit LH: per ad iunxit C (per aut adiunxit Scioppius enotavit 'aut' adiunxit cont. Bergkii que adiunxit in archetypo Cassellani fuisse videtur) || 23 est] moēs est L (r vel n erasa) || 24 ludibilibus C (uolubilibus C²) || 25 ergo om. C || 27 antiquata men C

38. *TEREBRARE* quidam aperire ac rescindere accipiunt, alii terebrare simpliciter accipiunt, quia adiceit temptare. et hinc ostenditur adversa sententia; non enim ab omnibus creduntur insidiae.

39. *INCERTVM* instabile, unde est 'studia in contraria'. 'in-
5 certum' ergo aut temporale est, aut perpetuum epitheton vulgi. sane 'vulgus' magis masculini generis est, quam neutri, quia in 'us' exeuntia neutra in 'ris' mittunt genitivum, excepto 'pelagus', quod in hoc nomine creavit errorem.

40. *ANTE OMNES* aut perissologia est, quia dixit 'primus'; aut
10 'ante omnes', id est videntibus omnibus.

41. *LAOCOON* omnia in 'oon' exeuntia tertiae sunt declinationis, ut Laocoontis Demophoontis Hippocoontis. *ARDENS* omnis adfectus
tribus rebus ostenditur, vultu voce gestu, sicut hic futura dicturo primum iram et commotionem animi quae vultu ostenditur dedit, dein celeritatem
15 corporis, inde vocis magnitudinem.

42. *ET PROCVL* quidam hoc loco 'procul' 'unde primum exaudiri potuit' tradunt: alii 'iuxta' volunt, ut sarta procul. *O MISERI* bene
hoc coepit, quia non erant suadenti utilia credituri. *QVAE TANTA*
INSANIA? quia insanorum est contra se sentire. aut 'insania' dementia.

20 43. *CREDITIS AVECTOS HOSTES* vehementius est, quam si dixisset 'non navigaverunt'.

44. *DONA CARERE DOLIS DANAVM?* ordo est 'dona Danaum', non 'dolis Danaum'; non enim quaecumque sunt dona Danaum sunt.

SIC NOTVS VLIXES? quia, ut ait Homerus, voluntate verberatus
25 et sub habitu mendici Troiam ingressus exploravit universa. hic sane Uliæes, filius Laertae, Penelopae maritus fuit. qui filios habuit Telemachum ex Penelope, ex Circe vero Telegonum, a quo etiam in scio cum is ipse patrem quaereret, occisus est. huic Ulixi primus Nicomachus pictor pilleo caput texisse fertur. huius post Iliense bellum

17 alii iuxta volunt] cf. Don. ad Ter. hec. IV 3, 1 || sarta] buc. VI 16

1 ad v. 38 Terebrare] quidam . . . simpliciter accipiunt (accipitur). *P* || scindere *P* || 4 ad v. 39 Vulgus] magis (magis om. cod.) masculini generis est

quam neutri. *P* || incertum *C*²: agnigrarum *C* (:/u in marg.). fortasse aut ignarum. ergo aut temporale est aut perpetuum epitheton || 5 pitheton *C* || 6 magis om. *C* (tam supr. vers. *C*²) || 9 ad v. 40 Ante omnes] aut . . . omnibus. *P* || quia dixit] quasi dixit *P* quasi dixisset *C* (quasi dixisset *C*²) || aut om. *C* (supr. vers. add. *C*²) || || 11 ad v. 41 Laocoon (laacoon) ardens] omnis . . . gestu. *P* || *LAOCOON* . . . Hippocoontis om. *C* || 16 ad v. 42 Procul] quidam . . . sarta procul. *P* || primum *P*: om. *C* || 17 tradunt om. *P* || iuxta *PC*²: iuxta *C* || 18 erant *C*²: erat *C* || 22 ad v. 44 Dona. sic notus Uliæes?] quia . . . universa. *P* || 23 dolis Danaum] vel distinguendum est Danaum, id est ex Danais add. *D* (i. e. 'Danaum' iungendum cum 'sic notus Uliæes') || 24 verberatus voluntate *C* || 25 universam *I*. || 28 nichomachus *C*

errores Homerus notos omnibus fecit. de hoc quoque alia fabula narratur. nam cum Ithacam post errores fuisset reversus, invenisse Pana fertur in penetibus suis, qui dicitur ex Penelope et procis omnibus natus, sicut ipsum nomen Pan videtur declarare: quamquam alii hunc de Mercurio, qui in hircum mutatus cum Penelope concubuerat, natum 5 ferunt. sed Ulixes posteaquam deformem puerum vidit, fugisse dicitur in errores. necatur autem vel senectute, vel Telegoni filii manu aculeo marinae beluae extinctus. dicitur enim, cum continuo fugeret, a Minerva in equum mutatus.

46. IN LIGNO bene 'ligno' quasi dissuasorie, non simulacro, ut 10 paulo post <232> ducendum ad sedes simulacrum. nam in suasionem vel dissuasionem tam sensus quam verba considerantur.

LIGNO] *adfectavit tapinosin dicens 'ligno'; infirmare enim vult fictam eorum religionem.*

47. INSPECTURA DOMOS, bene 'inspectura'; muris enim portisque de- 15 iectis, qui apud Troiam hoc machinamento perrupti sunt, necesse erat domos inspicere. VENTURAQUE DESUPER VRBI hoc est oppressura civitatem.

48. AVT ALIQUIS LATET ERROR non confirmat, ut plus in eo fraudis videatur esse, quam fuit. ERROR id est dolus, ut <VI 27> inextricabilis error. et est figura ab eo quod praecedit id quod sequitur. 20 distinguendum sane 'error', et sic dicendum 'equo ne credite Teucri'. item 'quicquid id est, timeo', hoc enim melius est. EQVO LATET id est sub praetexto, sub specie equi. alii 'equo' in equo accipiunt.

(NE) CREDITE (ne) confidite, id est nolite eorum fiduciam habere, qui timendi sunt, etiam cum ultro offerunt dona. 25

49. QVICQVID ID EST 'timeo' inquit 'quicquid omnino in equo est; ceterum Danaos, etiam dona ferentes'.

4 quamquam . . . natum ferunt] cf. comm. Luc. III 402 || 7 necatur autem . . . extinctus] cf. Hygin. fab. 127

1 notus C quod in notius, tum in notos mutavit corrector || 2 nam cum
cū ci post
Ithacam post errores Masvicius: Nam itac/// errores C (cū et ci post superscr.
C²) nam cum Italiam post errores enotavit Scioppius || 3 penetibus C²: pane-
tibus C || 4 quamquam C²: quam C || 6 deformen C || refugisse coni. Burmannus ||
7 negatur C || telogonii C || 8 enim om. C, superscr. C² || 10 LIGNO merito quasi
dissuasor adfectavit tapinosin dicens ligno, non simulacro infirmare enim vult
fictam eorum religionem ut paulo post C || dissuasorie ME desuasor L (dehorta-
tor superscr. l) desuasore H de suasore Regius Burmanni || 12 vel] et C ||
15 ad v. 47 Inspectura] hoc est oppressura civitatem. P || portisque ex postis-
que C || 16 hoc C²: hac C || 18 ad v. 48 Error] id est dolus, ut 'inextricabilis
error'. P || 19 fuisset C fuerit coni. Bergkii || error autem C || 21 error sane L
Teucri. Quicquid id est timeo] dicendum Quid, id est sive bonum sive malum,
et iungendum cum praecedentibus. vel distinguendum est timeo Danaos: vel,
id est et dona ferentes. hoc enim melius est. Fabricius || 22 sed alii equo latet
enotavit Scioppius || 23 sub praetexto C²: suprae texto C || alii contra enotavit
Scioppius || 26 inquit ex inquit C || quicquid C²: quid quid C || omnino ex omni-

51. *IN LATVS* quidam inter ventrem et latus percussum intellegunt. [multi ita volunt intellegi 'in latus stetit, in alvum contorsit hastam.'] quidam deesse aliquid putant, ut sit sensus 'inclinans se in latus ad ictum vehementiorem intorsit hastam', nam si latus equi accipias, contrarium erit quod subiunxit 'alvum'. *FERI* quadrupedis: ab eo quod toto corpore feratur, ut <VII 489> *pectebatque ferum et paulo post* <500> *saucius at quadrupes*. *CVRVAM ALVVM* Plautus masculino ait genere, quo non utimur. percussum sane intellegimus inter ventrem et latus.
52. *RECVSSO* pro concusso, praepositio pro praepositione.
53. *CAVAE CAVERNAE* Graeca figura, ut 'vitam vivere', 'mortem mori'. quae autem a veteribus cavernae appellatae sint superius <19> dictum est.
54. *FATA DEVM* 'fata' modo participium est, hoc est 'quae dii loquuntur', ut Statius et vocem fata sequuntur. *SI MENS NON LAEVA FVISSET* Troianorum scilicet; bene ergo divisit. sane *LAEVA* modo contraria. et sciendum laevum, cum de humanis rebus est, esse contrarium, cum de caelestibus, prosperum, ut <693> intonuit laevum, quia sinistra numinum intuentibus dextra sunt.
55. *FOEDARE* dilacerare. foedum enim tam apud Vergilium, quam apud Sallustium non turpe significat, sed crudele, ut <502> sanguine foedantem quos ipse sacraverat ignis, Sallustius foedi oculi. alii 'foedare' secundum Graecos accipiunt. quid enim foedius, quam duces Graecorum latentes deprehendi? *LATEBRAS* autem amare dixit.

7 Plautus] Pseud. III 2, 34 || 15 Statius] Theb. I 213 || 22 Sallustius] Cat. 15, 5

nino C. fortasse scholium sic constituendum Quicquid id est timeo] quicquid omnino in equo est, ceterum timeo Danaos etiam dona ferentes. || 1 ad v. 51 In alvum contorsit hastam] quidam deesse putant aliquid, ut sit sensus 'inclinans se in latus ad ictum vehementiorem contorsit hastam (in astam); nam si latus equi accipias, contrarium erit quod (quae) subiunxit 'alvum feri (feri). Latus] quidam inter ventrem et latus percussum intellegunt. multi ita volunt intellegi 'in latus' * quadrupedis. ab eo qui toto corpore feratur ut 'pectebatque feram'. Curvam alvum] Plautus masculino genere protulit quo (eo) non utimur. P || 6 feratur. unde semifer, id est centaurus, quasi medius equus D ||

8 quo non inuenimus L (d superscr. l. idem sup. vers. add. at quo non utimur) quod non utimur II || percussum . . . latus om. C || 10 ad v. 52 Recusso] . . . praepositione. P || 11 ad v. 53 Cavae cavernae] . . . mori. P || 12 sint ex sunt C || 14 ad v. 54 Fata deum] fata . . . sequuntur. Laeva] modo contraria . . . intuentibus. P || participium est] participium et CP || 15 locuntur LMP || sequuntur CPM sequitur L (sequuntur l) || 19 nimium LH (numinum l) || dextra sunt intuentibus CP || 20 ad v. 55 Foedare] dilacerare . . . foedantem. P || FOEDARE LATEBRAS C

56. STARES si 'staret' legeris, 'maneres' sequitur propter ὁμοιοτέλετον. et est apostropha.

57. ECCE MANVS haec particula prope rem gestam ante oculos lectoris inducit. sane saepe dictum est, Vergilium inventa occasione mentionem iuris pontificalis facere in quacumque persona. antiquis itaque 5 caerimonis cautum erat, ne vinctus flaminiam introiret, si introisset, solveretur vinclaque per impluvium effunderentur inque viam publicam eicerentur. flaminia autem domus flaminis dicitur, sicut regia regis domus. [quod] hic de Sinonem rem flaminis a rege factam debemus accipere, <146> ipse viro primus manicas atque arta levare vincla 10 iubet Priamus; quod factum sub divo, illo versu ostendit <153> sustulit exutas vinclis ad sidera palmas et <154> vos aeterni ignes, id est sidera: quod utique incongrue dictum videtur, nisi sub divo Sinonem stantem haec dixisse accipiamus. ideo autem 'iuvenem' dicendo nomen suspendit, quo gravior narratio fieret, si ordine suo re- 15 ferrentur quae gesta sunt. MANVS REVINCTVM ut <I 228> oculos suffusa.

58. TRAHEBANT cum festinatione adducebant, ut <VI 753> conventus trahit in medios. et modo 'trahebant' ad desiderium ducentum et Sinonem pertinet simulationem. non quia renititur Sinon, 20 nam contrarium esset 'qui se ignotum venientibus ultro'.

59. QVIS SE quibus se. alii 'qui se' legunt.

60. HOC IPSVM vel ut caperetur, vel quod Graeci simulabant. HOC IPSVM per 'm', quia usurpatum est 'ipse', et est naturale 'ipsus', ut ipsus mihi Davus. dicimus ergo 'ipsus ipsa ipsum', ut 'do- 25

5 antiquis itaque . . . regis domus] cf. Gellius X 15, 7 sq. || 25 ipsus] Ter. Andr. III 3, 44

1 ad v. 56 Stares] si 'staret' 'maneres' sequitur . . . apostropha. P ||

STARES si stare et L (S altera et et ab alia manu in rasura. f superscr. l) || legeris om. C || 3 ad v. 57 Manus revinctum] ut 'oculos suffusa'. P || oculos C || 6 caerimonis C || 7 impluvium C || 9 quod secl. F. Schoellius || 10 viro] uero C || 15 si C sed enotaverunt Scioppius et Bergkii || referentur Commelinus primus || 18 ad v. 58 Trahebant] modo ad ducentium desiderium pertinet, non quod renititur (sentitur) Sinon, namque contrarium esset 'qui se ignotum venientibus ultro'. P || duce///bant C || 19 medios C: medium L H M E || et modo]

modo ergo C || 20 ducentum desiderium C || ducentem H || et Sinonem et simulationem om. C || 21 contrarium C²: contraum C || 22 quis se . . . legunt om. C || quibus se om. H || 23 ad v. 60 Hoc ipsum] uel ut caperetur uel quia Graeci simulabant. 'ipsum' autem per m, non per d, quia (quae) usurpatum est 'ipse' et est naturale 'ipsus' (ipsius) * mihi Davus . . . doctum. Ut strueret] incoatum a Graecis perficeret, hoc est confirmaret praeiacta dolorum semina. P || hoc IPSVM per] ipsum autem per C || 24 per m] generis masculini enotavit Scioppius || ipse C: ipsum L H ipsud M E l || naturalis C

ctus docta doctum'. VT STRVERET ut confirmaret praeiacta dolorum semina. et respexit ad superiora, ut <16> aedificant. VT STRVERET] *vel astrueret vel incoatum a Graecis perficeret. quod ipse exposuit 'Troiamque aperiret Achivis'. *

61. FIDENS ANIMI ut <XII 19> o praestans animi iuvenis. et est nomen; desiit enim esse participium, quia genetivo casui cohaeret et potest recipere comparationem. sane veteres fiduciam interdum pro crimine et audacia ponebant, ut Sallustius ita fiduciam quam argumentis purgatiores dimittuntur. et Vergilius nam quis te, iuvenum confidentissime. IN VTRVMQVE 'in' modo 'ad' significat, alibi pro 'contra', ut etiam supra <I 304> diximus. sane sequenti versu exposuit, quid est 'in utrumque paratus'.

62. VERSARE DOLO dolo evertere, et subaudis Troianos; aut 'dolos versare', hoc est exercere. hinc versutus, quod facile se ad ea quae usus poscit vertit. Plautus versutior es, quam rota figularis. OCCUMBERE MORTI novae locutionis figura et penitus remota. Ennius ut vos vestri liberi defendant, pro vostra vita morti occumbant obviam.

63. VISENDI frequentativum est 'viso', ut 'verso' 'fàcesso', licet rarum sit, nam in 'to' exeunt frequentativa.

64. CIRCUMFVSA RVIT figura ὑπαλλαγή, ruit primo et sic circumfusa est. CERTANT cum supra 'iuentus ruit' dixerit, subiunxit 'certant'. figuratum est, quia iuentus enuntiatione singulare est, intellectu

8 Sallustius] hist. fragm. II 87 Kritz. || 9 Vergilius] georg. IV 445 || 15 Plautus] Epid. III 2, 35 || 16 Ennius] p. 71 Ribb. ed. II. p. 111 Vahl.

1 VT STRVERET uel astrueret uel incoatum a grecis perficeret hoc est confirmaret praeiacta dolorum semina quod ipse exposuit troiamque aperiret achivis (achivis C²). strueret autem respexit ad superiora ut aedificant C || ut confirmaret H confirmaret LME || praeiacta CP: periuria et LHM || 2 aedificant C: aedificaret LHM || 5 ad v. 61 Fidens animi] desiit esse participium, quia (quae) genetivo cohaeret. sane veteres fiduciam interdum pro crimine et audacia ponebant, ut psallita fiducia quam ergenteis purgatores dicuntur et Vergilius 'nam quis te iuvenum confidentissime?' P || 6 nam desiit C || quia] qua H || 7 comparationem] participium enim et accusatio coheret (coheret accusatio I) et non recipit comparationem add. M et le in marg. cf. [Sergii] explanat. in Don. p. 514, 38 K. || 8 Sallustius] fat C || argumentis Donatus et Nonius: argenti C || 9 purgatiores C²: purgatorem C || demittuntur C || 10 quis te] qui iste C || 11 alibi contra ut supra dictum est C || 13 ad v. 62 Versare dolo] dolo evertere. . . . poscit uertit. P || DOLOS H || evertere L || 14 quod C²: quid C || 15 poscit C²: possit C || figuralis C || 17 vestri Masvicius: nostri C uestri C² (uestri enotavit Scioppius) || uostra C uestra C², quod enotavit Scioppius || 18 obviam om. Scioppius fortiter Masvicius || 19 ad v. 63 Visendi] frequentativum uerbum est. P || 21 ad v. 64 Circumfusa ruit] figuratum est, quia iuentus enuntiatione singulare est, intellectu plurale. Includere capto] et inludo tibi et te dicimus. simile insulto tibi et te. P || ypallage CH ypallage L ypallage M || ruit] ut H

plurale. INLUDERE CAPTO et 'inludo tibi' dicimus, ut hoc loco, et 'inludo te', ut <IX 631> verbis virtutem inlude superbis, et 'inludo in te'. simile est et 'insulto'. *quidam 'includere' per ludum ac iocum saevire in iniuriam alicuius intellegunt, ut silvestres uri adsidue capraeque sequaces (includunt). 'capto' autem, quod 5 ita Troiani putabant.*

65. ACCIPE audi, ut 'da' dic, ut qui sit da Tityre nobis.

INSIDIAS servavit ordinem respondendo ad illud, quod regina interrogaverat <I 754> insidias, inquit, Danaum. CRIMINE AB VNO hoc est causa, ut <X 188> crimen amor vestrum: ab eo quod 10 praecedit id quod sequitur. si enim simpliciter intellexeris 'crimine', de negotio ad personam vitiosum transitum facis. alii sic legunt 'Danaum insidias et crimina'.

67. TURBATVS quasi turbatus, ut <XI 648> exultat Amazon, id est quasi Amazon. et hoc ad fidem faciendam: non enim turbatus, supra enim ait 'seu versare dolos, seu certae occumbere morti'.

INERMIS quidam supplex accipiunt, ut <I 487> tendentemque manus Priamum conspexit inermes.

69. HEV modo una est syllaba, sed interdum propter metrum duae fiunt, ut eheu quam pingui macer est mihi taurus in 20 ervo, sicut 'prendit' et 'prehendit', et secundum Plinium multa sunt talia. TELLVS et AEQVORA bene conciliat miserationem, de communibus duobus exclusus elementis. sane 'tellus' 'us' longa est: et sunt pauca quae 'us' produciunt, ut senectus iuventus salus virtus palus servitus incus tus rus mus pus, tunc scilicet cum generativus in 'tis' vel in 'ris' exit et habet paenultimam longam. ideo 25

1 et inludo tibi e. q. s.] cf. Don. ad Ter. Andr. IV 4, 19 et Phorm. V 7, 22 || 4 silvestres] georg. II 374 || 7 qui sit] buc. I 18 || 14 quasi turbatus] cf. Don. ad Ter. eun. III 5, 48 || 20 eheu] buc. III 100 'heu: heu quam pingui' e. q. s. || 23 sane tellus e. q. s.] cf. Serv. in Don. p. 452, 30 K.

2 nt verbis] uti uerbis C || 3 in te ut apud Terentium D || quidam C²: quidem C || 4 ac ex oc C || 7 ad v. 65 Accipe] audi . . . nobis. Crimine ab uno] hoc est causa . . . et crimen. P || 12 facit P. citandi signo super facis posito vitiosum est de negotio ad personam transire uel de persona ad negotium. sed de causa ad causam et persona ad personam non est vitiosum l in marg. || 13 crimina MEI crimine LH crimen CP || 14 quasi turbatus] facit autem uirgilius frequenter ut hanc particulam subtrahat add. E et l in marg. || 15 id est om. C || 16 dolos ex dolor C || 17 supplex C²: suplex C || 18 inermes C || 19 ad v. 69 Heu] modo . . . pingui macer, sicut prendit . . . sunt talia. Tellus et aequora] bene + ale conciliat suam miseriem, quia (quae) Graeci tenebant maria, Troiani terras. sane 'tellus' us longa est. et pauca sunt quae us produciunt, nt senectus iuventus, tunc scilicet . . . sterilisque (starilisque) diu palus P || 20 fiunt om. L || eheu CPME: heu L cu H || 21 aruo LC² || 22 talia CP: alia LHME || 23 elementis quia Graeci (p. 228, 6) . . . aduertere. sane tellus . . . aequalitate C || 24 salus . . . pus om. C || 26 exit C || penultimam HP

autem 'tis' et 'ris' diximus, quia palus, licet paludis longa sit 'lu', brevis tamen non numquam invenitur, quia in 'dis' exit genetivus, ut Horatius sterilisque diu palus aptaque remis. 'aequora' vero modo maria, alibi campos, ut ac prius ignotum
5 ferro quam scindimus aequor: dictum enim est ab aequalitate.

HEV QVAE NVNC ... ACCIPERE] * quia Graeci tenebant maria, Troiani terras. sane quod deflet, ideo ei prima brevis datur oratio. et est controversiae schema: nam principium satis docte sumptum est; hac enim exclamatione et miseriae auctu benivolum sibi iudicem fecit, querelae
10 autem novitate attentum. quis enim non cuperet audire, quo pacto idem homo et Graecis et Troianis esset invisus? denique subiecit 'quo gemitu conversi animi, compressus et omnis impetus: hortamur fari quo sanguine cretus, quidve ferat; memoret quae sit fiducia capto'. habet ergo benivolentiam et attentionem. ingressus deinde causam, quia
15 timebat, ne persona Graeci suspecta esset quasi hostis, hoc fatetur primum et ex sequentibus sanat 'neque me Argolica de gente negabo: hoc primum; nec si miserum Fortuna Sinonem finxit, vanum etiam mendacemque improba finget'. subiungit fabulam ex qua sibi fidem paret dicturus de equo. de Palamede autem et Iphigenia ad Troianos nil
20 pertinet, de quibus vera incipit et in falsa desinit; facile enim quae sequuntur credibilia sunt, cum prima recognoscuntur: quae per singula loca vel versus facilius poterimus advertere.*

70. DENIQUE aut vacat, sicut 'gentium', aut novissime significat.

71. ET SUPER et insuper. IPSI quos pro merito meo minime
25 deccat saevos esse, [hoc est], quibus sum praestaturus salutem.

72. INFENSI infensus proprie est plus quam inimicus, ab inimico maior. POENAS CVM SANGVINE id est et tormenta et mortem. potest enim aliud esse sine alio.

73. CONVERSI ANIMI bene, quia dixerat 'et super ipsi Dardanidae
30 infensi', ut ostenderet eos, cum advenienti includere certarent, audito eius gemitu ad miserationem esse conversos.

3 Horatius] a. p. 65 || 4 ac prius] georg. I 50 'at prius' e. q. s. || 5 dictum enim est ab aequalitate] cf. Isid. orig. XIII 12, 1. diff. verb. 66

1 diximus] dicta sunt CP || 2 tis C (dis C²) || exiit P || 3 sterelisque C sterelique H || 6 Graeci sup. vers. add. C², om. C || 7 controversiae C²: contra uersiae C || 8 scema C || principium C²: princium C || ha//c C || 10 novitate C²: novite C || quo man. rec.: tuo C || 18 ex qua C²: equa C || 19 autem C² inse-
ruisse videtur || 23 ad v. 70 et 71 Denique] aut . . . significat, cum insuper et super. P || genetivum C || 26 ad v. 72 Infensi] infensus proprie est ab inimico maior. Poenas cum sanguine] id est tormenta . . . sine alio. P || INFENSI infes-
sus C (corr. C²) || 27 et ante tormenta om. CH || morte H || 30 infensi C²: infessi C

74. IMPETVS quo in Sinonis ferebamur interitum. HORTAMVR bene, non 'iubemus', utpote miserantes. QVO SANGVINE CRETVS quibus sit parentibus natus: nam Graecum esse constabat.

75. FERAT adferat, id est nuntiet. MEMORET QVAE SIT FIDV-
CIA CAPTO aut dicat quae tanta sit in captivo fiducia, ut audeat 5
dicere 'et super ipsi': aut certe 'memoret' est meminerit, ut signi-
ficet, meminerit in captivo per veriloquium vitae esse fiduciam.
unde et responsio talis est 'fatebor vera'. alii 'memorem' legunt,
ut sit sensus, hortabamur ad loquendum memorem, hoc est qui
diligenter factionis suae meminerat. MEMORET QVAE SIT FIDV-
CIA CAPTO] 10
vel [ut] memor sit, quid in captivo victori liceat, vel 'quidve ferat me-
moret', id est quid afferat dicat, ut simpliciter accipiatur quod sequi-
tur, quid illud sit quod ei fiduciam apud hostes capto pariat, ut putet
a Troianis sibi esse parcendum.

77. FVERIT QVODCVMQVE id est quicumque me sequitur even- 15
tus. FVERIT QVODCVMQVE] sive miseratus vitam concedere volueris, sive
non. est autem parenthesis, et respicit ad illud 'memoret, quae sit
fiducia capto'. suspendendum ergo 'rex'. sane 'quodcumque' vetusta
voce mortem significari Lucilius docet in XII. hunc, si quid pueris
nobis me et fratre fuisset, hoc est, si mors vel me vel fratrem 20
oppressisset. ergo ut quidam volunt urbane animum hominis mortem
contemnentis ostendit. 'vera' inquit, ut et falsa, quae postea dicturus
est, vera credantur; ideo primo a veris coepit. ordo autem est, fate-
bor cuncta vera, neque me Argolica de gente negabo. quod sciebant
Troiani confessus est, ut ei de ceteris crederetur. 25

79. HOC PRIMVM hoc maximum est vel principale apud me,
verum dicere. (vel) HOC PRIMVM 'fatebor' subaudis. NEC SI MISE-
RV M FORTVNA SINONEM FINXIT quidam ita intellegunt: si me Fortuna ad
hanc miseriam perducere potuit, non valebit etiam stultum facere, ut

19 Lucilius in XII] 8 Muell.

1 interito C (interitu enotavit Bergk) qui in Sinonis ferebatur interitum
enotavit Scioppius || 4 ad v. 75 Ferat] adferat, id est nuntiet (nutriat). memo-
ret (memor) ut dicat 'quae sit fiducia capto'. memor autem qui diligenter
factionis suae meminerit. P || id est] ide L idē ~ l || nuntiet Daniel: nuntiat C,
om. L HME, ita ut memoret ad id est referatur, et insequentis scholii lemma
sit QVAE SIT FIDV-
CIA CAPTO || 5 fiducia in captivo C || 6 ipsi] Dardanidae infessi
(infensi C²) add. C || significet] sit intellectus C || 7 ueloquium L (corr. l)
9 hortamur C || 11 ut seel. F. Schoellius: uelut C, non ueluti quod Scioppius et
Bergk) enotaverunt || 15 ad v. 77 Fuerit quodcumque] id est . . . euentus. P
19 fortasse voce vetuste || Xh C || 20 est om. C, supr. vers. add. C² || 22 in-
quid C || 26 ad v. 79 Hoc primum] hoc maximum. Hoc primum] et subaudis
'fatebor'. Sinonem] † sinon et anticleian ulixis consubirini ergo. nec inmerito
(merito) Virgilius . . . Ulixes hoc fecit. P

putem me mentiendo proficere. SINONEM Autolyceus quidam fur fuit, qui se varias formabat in species. hic habuit liberos Aesimum, unde natus est Sinon, et Anticliam, unde Ulixes: consobrini ergo sunt. nec inmerito Vergilius Sinoni dat et fallaciam et proditionis
5 officium, ne multum discedat a fabula, quia secundum Euphorionem Ulixes haec fecit. SINONEM melius, quam si 'me' dixisset; solet enim et in nomine quaedam esse emphasis, ut <I 48> et quisquam numen Iunonis adoret.

80. FINXIT composuit, formavit, ut <VIII 634> et corpora
10 fingere lingua. et notandum quia omnis Sinonis oratio diasyr-
tica est: nam et negotium exprimit, et Troianorum insultat stulti-
tiae, ut hoc loco. FINXIT VANVM fallacem. et vanus est qui
etiam sine utilitate mentitur, mendax qui tantum ad decipiendum.
sane 'vanus' stultus apud idoneos non invenitur, ut ait Iuvenalis
15 sic libitum vano qui nos distinxit Othoni.

81. FANDO ALIQVOD SI FORTE TVAS PERVENIT AD AVRES dum
dicitur. et utitur bona arte mendacii, ut praemittat vera et sic
falsa subiungat. nam quod de Palamede dicit verum est, quod de
se subiungit falsum. et sciendum ex hac historia partem dici,
20 partem supprimi, partem intellegendis linqui. nam Palamedes,
ut Apollonius dicit, septimo gradu a Belo originem ducens, cum
dilectum per Graeciam ageret, simulantem insaniam Ulixen duxit
invitum. cum enim ille iunctis dissimilis naturae animalibus salem
sereret, filium ei Palamedes opposuit. quo viso Ulixes aratra sus-
25 pendit, et ad bellum ductus habuit iustam causam doloris. postea

14 Iuvenalis] sat. III 159 || 20 Nam Palamedes e. q. s.] exscr. mythogr. I
35, II 200. Luct. Plac. ad Stat. Ach. I 93

1 proficere sane autolyceus C || SINONENIM LME SINENIM H || autolicus LH ||
fuit fur C || 2 liberos Aesimum Ryckius ex Tzetze ad Lycophr. Cass. 344. cf.
Tryphiod. 294: liberos sinum C liberosissimum L liberos sissimum H liberos
sinum MEI liberos Sisyphum vulgo || 3 anticlyan C autoliam LHME || 4 et
ante fallaciam om. CP || fallatiam CH || 5 descendat C || ^{ey}forionem C (cy incert-
tum utrum C² an man. rec. scripserit) eufurionem H || 6 hoc C || 7 enfasis C
9 ad v. 80 Finxit] composuit formavit. et sciendum quia omnis . . . insultat
stultitiae. Vanum] fallacem et qui etiam sine utilitate mentitur . . . Othoni. P ||
finxit uero C || et ut HM || 10 fingere lingere L || 12 ut hoc loco om. C et ut

hoc loco finxit *Lion*, quod nescio unde petatum sit. ita Terentius (ad. II 2, 2) 'est
quod te audio nescio quid concertasse cum hero' add. Fabricius || FINXIT om. C ||
13 dicendum P || 14 nanus uero P || non om. C || 16 FANDO . . . cum h aspira-
tione (p. 231 lin. 16) om. CP || ALIQVOD Mh ALIQVID LHE || 20 partem supprimi
om. Me || relinqui H || palamedis H || 21 pollonius H appollonius M || dicit ||
ait M || 22 dilectum militum M || 23 iniunctus L (iunctis l) || 24 palamedis
HM (palamedes m) || obtulit L (opposuit l) || suspendit || ne filium offenderet;
quod non insaniae, sed prudentiae fuerat indicium add. D

cum Ulixes frumentatum missus ad Thraciam nihil advexisset, a Palamede est vehementer increpitus. et cum diceret adeo non esse negligentiam suam, ut ne ipse quidem si pergeret quicquam posset advehere, profectus Palamedes infinita frumenta devexit. qua invidia Ulixes auctis inimicitiiis fictam epistolam Priami nomine ad 5 Palamedem, per quam agebat gratias prodicionis et commemorabat secretum auri pondus esse transmissum, dedit captivo, et eum in itinere fecit occidi. haec inventa more militiae regi adlata est et lecta principibus convocatis. tunc Ulixes cum se Palamedi adesse simularet, ait, si verum esse creditis, in tentorio eius aurum quae- 10 ratur. quo facto invento auro, quod ipse per noctem corruptis servis absconderat, Palamedes lapidibus interemptus est. hunc autem constat fuisse prudentem. nam et tabulam ipse invenit ad comprimendas otiosi seditiones exercitus, ut Varro testatur. secundum quosdam ipse repperit litteras. quae res forte sit dubia, tamen 15 certum est *χ ab hoc inventas cum h aspiratione.

82. INCLITA GLORIA propter dilectum et frumenta.

83. FALSA SVB PRODICTIONE sub falso crimine prodicionis. et rem notam per transitum dicit; unde et paulo post 'haud ignota loquor'. quamquam ibi possit intellegi, haud ignota nobis, sed 20 forte etiam ad vos potuit pervenire. sciendum sane factum hoc vere et Troianos scisse. sed Sinon callide quasi ignorantibus quae vera sunt dicit, ut fidem sequentibus faciat. *PELASGI a Pelasgo Terrae filio, qui in Arcadia genitus dicitur, ut Hesiodus tradit.*

84. INFANDO INDICIO propter aurum clam suppositum. 'in- 25 dicio' autem delatione. QVIA BELLA VETABAT iam hoc falsum est, sed dicitur ad Sinonis commendationem; nam aliam ob causam Pa-

13 nam et tabulam . . . testatur] cf. Isid. or. XVIII 60 || 24 Hesiodus] cf. fragm. 55 ap. Marckscheff. (p. 301)

1 tratiam L traicam H Troiam mythogr I || adfixisset H || 4 palamedis H || 5 fictam ex factam L || 6 per quem LH (quam l) || 7 secretum] certum Guelferb. I || 8 fecit] iussit vulgo || adlata H: allata LM mythogr. I oblata mythogr. II et Guelferb. II teste Bodio || 11 et invento Guelferb. I inventoque mythogr. II || 12 absconderet L (absconderat l) || 13 aleam tabulam Vossianus Burmanni, inde aleam ac tabulam con. Burmannus || 14 testatur] dicit M || 16 lacunam indicavi. ||||χ L (duae litterae deletae sunt) χ HME mythographi φ φ χ Guelferb. I teste Bodio. cf. Victorini a. gramm. p. 194, 14 K. et Keilii adnotatio. φ φ χ ab hoc inventas cum n con. F. Schoellius aspiratione secludens || inuentas LH Guelferb. I: inuentam M mythogr. I inuentum E mythogr. II (inuentam e) || h aspiratione LH: aspiratione ME mythographi. respectu k litterae sine aspiratione add. D || 17 ad v. 82 Inclita gloria] propter dilectum et frumenta. P || INCLYTA CLH || 18 ad v. 83 Pelasgi a Pelasgo . . . tradit. P || 20 sed] si L || 21 sciendum om. L, supr. vers. add. l || uere e supr. vers.: om. ME bene C uenire L uenire H || 22 ut C (et C²) || 24 archadia C || 25 ad v. 84 Infando indicio] propter aurum . . . periit. P || 26 QVIA] QVAE P || 27 paladimes P

lamedes perit. et bene ad captandam circa amicos eius miseriam adiungitur, quia pacis auctor fuit.

85. CASSVM privatum, vacuum. [et] CASSVM est quasi quassum et nihil continens; nam et vas quassum, quod humorem in se non continet et est vacuum: unde et retia casses, quod multum in se vacui habeant. NVNC CASSVM LVMINE LVGENT] [sane] vult Sinon suadere, vere fugisse Graecos, si Palamedem lugere potuerunt.

86. ILLI ME COMITEM oratorie se commendat. 'illi' id est qui bella vetabat. et bene 'comitem', non militem, quem eius inimici velut sub-
10 parem insequerentur. ET CONSANGVINITATE PROPINQVVM excusatio a necessitudine, sed hoc totum falsum est.

87. PAYPER excusatio a fortuna: haec enim fuerat causa militandi, ut Terentius cum hinc egens profugiet aliquo militatum. PRIMIS (HVC MISIT) AB ANNIS aut adolescentiae, aut belli. et
15 est excusatio, quia patri parendum necessario fuit; ideo ait 'misit'.

88. DVM STABAT REGNO quia et ipse unus de regibus fuit. et bene addidit dignitatem eius quem fingeat propinquum, ut ei iusta causa fuerit indignationis adversus Ulixem.

89. ET NOS pluralis numerus pro singulari, ut Sallustius nos
20 in tanta doctissimorum copia. an 'nos' se et patrem dixit? ET NOS] id est ut Palamedes. NOMEN gloriam, ut <XII 515> nomen Echionium matrisque genus Peridiaae. alii 'nomen' nobilitatem accipiunt, ut <V 621> cui genus et quondam nomen natique fuissent.

25 90. INVIDIA propter advectum frumentum. PELLACIS per blanditias decipientis. pellicere enim est blandiendo elicere.

91. CONCESSIT pro decessit.

92. ADFLICTVS suspendendum, ne videatur adflictum se dicere, quia

3 Cassum est quasi quassum e. q. s.] cf. Nonius p. 45 M. || 13 Terentius] adelph. III 3, 31 || 19 Sallustius] hist. fragm. I 5 Kr. || 25 Pellacis per blanditias decipientis e. q. s.] cf. Isid. or. X 204

3 ad v. 85 Demisere (Demis est). Cassum] priuatum . . . uacui habeant. P || CASVM H || quasi quassim P || 5 quod] qui P || 6 fortasse persuadere || 7 palamedem C || 10 excusatio C²: excussatio C || 12 ad v. 87 Pauper] haec enim . . . militatum. Primis ab annis] aut adolescentiae aut belli P || excussatio P || 14 adoliscientiae C || 15 excussatio C || 16 ad v. 88 Dum stabat regno] quia . . . fuit. P || 17 ut ei C²: et ei C || 19 ad v. 89 Consiliis. Nos] pluralis pro singulari, ut Sallustius . . . Nomen] gloriam vel nobilitatem ut alii ut 'qui genus et quondam nomen'. P || ET OM. C || pluralem pro singulari C || singulari ad euitandam iactantiam D (Stephanus quoque edidit) || 20 an nos P: et nos C || 21 id est OM. P || palamides P || ut . . . Peridiaae OM. C || 22 matrisque M: matrique HE matri L (matrique l) || perideae L pieridae E || 25 ad v. 90 Inuidia] propter . . . elicere. P || 26 blandiendo] per blanditias CP || elicere] decipere D || 27 ad v. 91 Haud (aut). Concessit] pro decessit. P

in tenebris vitam trahebat, sed quia amicum perdiderit. VITAM IN TENEBRIS ideo lugentibus inimica lux est, quia caruerunt ea hi quos dolent; ideo tenebras petunt et atra veste amiciuntur et capita velant, ut videantur cum defunctis agere, imitantes tenebris inferorum faciem.

93. INSONTIS AMICI duo posuit, et 'insontis' et 'amici'. et plus est 5 quod amicum dixit, quam propinquum. MECVM INDIGNABAR quomodo ergo 'nec tacui demens'? intellegimus istum quasi tacuisse primo, post impatientia doloris erupisse. ET CASVM INSONTIS M. I. AMICI] [aut] quod interim non vindicarem amici insontis interitum.

94. FORS SIQVA bene 'siqua', quia est et bona et mala. 10 TVLISSET non nulli pro retulisset intellegunt.

95. SI PATRIOS VMQVAM REMEASSEM VICTOR AD ARGOS bene dubitat, ut ostendat, propter Palameden omnes sibi Graecos inimicos fuisse. VICTOR autem ut quidam volunt voti compos, ut est <I 192> quam septem ingentia victor corpora fundat humi, quia aliter dictum 15 potuit non bene a Troianis accipi. ARGOS Argi ab Argo dicti, quem custodem vaccae, in quam Io fuerat commutata Mercurius occidit.

96. PROMISI per contrarium ait pro minatus sum, quia minamur mala, promittimus bona. sic Horatius contra atqui vultus erat multa et praeclara minantis, id est promittentis. [et] PROMISI 20 VLTOREM deest 'futurum'.

97. HINC MIHI pro 'hac causa' vel 'propter hoc'. et est adverbium locale pro coniunctione causali. PRIMA MALI LABES quia secuta sunt postea oraculum et adscita Calchantis factio. 'adscita' sane 25 dicitur adsumpta. 'labes' vero ruinam significat, a lapsu.

98. CRIMINIBVS causis, ut supra <65> et crimine ab uno. NOVIS aut magnis, aut quae nullus sperasset; aut aliis atque aliis. SPARGERE VOCES ut Cicero et spargere venena didicerunt.

19 Horatius] sat. II 3, 9 || 28 Cicero] in Catil. II 10, 23

ⁱ
1 perdidit C (i superscr. ead. man.) || 2 lugentibus C² supr. vers. om. C || 3 velant scripsi: uelantur C. ceterum capite uelantur enotavit Bergkii || 5 et insontis Scioppius enotavit: ut insontis C || 8 erupisse ex eripuisse M || erupisse] in nocem supr. vers. add. C² || 9 insontis in rasura C² || 10 ad v. 94 Fors siqua] bene siqua, quia (male quae) est et bona et mala. Tulisset nonnulli pro retulisset. P || 12 ad v. 95 Si patrios uictor (uictos)] ut quidam . . . occidit. P || 14 campos C (corr. C²) || 15 corpora fundat humi om. CP c. f. h. supra vers. C² ||
^v
quia] que P || 16 ARGOS P om. C || 17 comitata P || 18 ad v. 96 Promisi] pro minatus sum. per contrarium dixit, quia (quae) . . . futurum. P || 19 sic autem Horatius P || contrahat qui CP || 22 ad v. 97 Hinc mihi pro hac causa . . . causali. quia (que) secuta sunt . . . a lapsu. P || 23 secuta est H secutae sunt ME || 24 in postea H || ascita L || adscita . . . adsumpta] Servium interpretatur scholiastes. || 26 ad v. 98 Criminibus] causis, ut 'crimine ab uno'. Novis] quae nullus sperasset. P || 28 Spargere voces] miscere, ut Cicero D || et spargere] spargere ut C

99. AMBIGVAS aut dubias, ne si aperte ageret, accusatio esse videretur, *aut suspicionum et criminum plenas.* CONSCIUS aut peracti sceleris, [de nece Palamedis] aut dolorum suorum, ut est in tertio <629> oblitusve sui est Ithacus. aut certe sciens hunc
5 meum animum. ARMA modo fraudes vel dolos, nam arma sunt instrumenta cuiuslibet rei: unde et insidiantis fraudes 'arma' nominavit. alii 'arma' pro opibus vel auxiliis accipiunt. alii 'arma' consilium, alii occasionem, non nulli insidias intellegunt: quidam 'consciens arma' hypallagē putant pro 'conscientia arma', ut <III 595> et quon-
10 dam patriis ad Troiam missus in armis et <181> arma deosque parant comites et <XI 229> alia arma Latinis quaerenda.

100. NEC REQVIEVIT ENIM aut vacat 'enim', aut pendet sensus, ut et posterior 'donec Calchante ministro': arte enim agitur, semiplena dicendo ut cogat et interrogare et avidius audire Troianos.
15 CALCHANTE MINISTRO <129> 'me destinat arae', et est aposiopesis. et mire 'ministro', quasi non exierit a se responsum.

101. SED QUID EGO aposiopesis. et bene reticuit, ne taceret illos tam longae orationis, nihil ad se pertinentis, nisi studium audiendi intermissione renovasset. AVTEM hic abundat. INGRATA nec vobis
20 placitura, nec mihi gratiam conciliantia. INGRATA] quorum iam non libenter memini.

102. QUIDVE MOROR? vestram scilicet festinationem, vel mortem. OMNES et eos, qui prodesse disponunt. VNO ORDINE uno reatu. et est de antiqua tractum scientia, quia in ordiem dicebantur causae
25 propter multitudinem vel tumultum festinantum, cum erat annus litium. Iuvenalis expectandus erit qui lites inchoet annus.

26 Iuvenalis] sat. XVI 42

1 ad v. 99 In vulgum ambiguas] dubias vel suspicionum *. Consciens] aut peracti sceleris et de nece Palamedis (pelamidis) . . . nominavit. alii arma pro consiliis accipiunt (accipiuntur). P || aut dubias aut suspicionum et criminum plenas ne si aperte C || 2 videatur M || 3 de nece palamedis scel. P. Schoellius || 4 est post sui om. CL || ithacus discrimine tanto CP || 6 et om. CP || insidiantis IIMC²: insidiantes CLP || 8 occasionem C || 9 ypallagen C || 10 patriis C || 12 ad v. 100 Nec requieuit enim] aut uacat . . . me destinat arae (distinaret). P || 13 et posterior LHP: et superior C ex posterioribus MEL || ministro] om. C magistro P || arte] ante P || agitur LIIME: agit ut CP || semiplene P || 14 ut cogat et interrogare LE: cogat et interrogare CPM cogat et ut interrogare H || et ante avidius om. CP (add. C²) || audire] aut dicere H || 15 me destinaret C || arae intellegitur vulgo || et est aposiopesis om. C est aposiopesis om. L (supr. vers. add. l) || possiopessis II taposiopesis M || 16 non exierit a se responsum Burmannus: non exuerit a te responso C || 17 ad v. 101 Sed quid ego] et bene reticuit . . . orationis. Autem] hic abundat. Ingrata] id
est nobis. P || 20 gratia H || conciliant C || iam non libenter quorum C || 23 ut eos C || qui vobis prodesse D || 24 ordine H || 25 multitudinem vel om. C || 26 annus litium] anolicium H || Iuvenalis . . . annus om. C || expectandus ex
expentandus H || qua H quo h || 26 anno H

103. *IDQVE AVDIRE SAT EST me Graium esse.* IAMDVDM modo 'quam primum'. *SYMITE POENAS scilicet ut satis faciatis Graecis, qui me oderunt. et dicendo mortem suam gratam esse Graecis, et Troianorum benivolentiam conciliat, et ut sibi reliqua credantur extorquet.*

104. *HOC ITHACVS VELIT ET MAGNO MERCENTVR ATRIDAE* cal- 5 lide hoc dicto impetrat vitam, adserens mortem suam illorum hostibus esse placituram. ideo autem dicit 'mercentur', quia sacrorum est, ut fugiens victima ubicumque inventa sit, occidatur, ne piaculum committatur. ergo Sinon qui victima fuerat, *quippe qui propter reditum sacrificio fuerat destinatus, nec possent Graeci nisi vel* 10 *empta morte Sinonis ad patriam redire, iure et votis et praemio Graecorum interimitur.* 'Ithacus' vero pro 'Ithacensis', principale pro derivativo. *MAGNO MERCENTVR* id est pretio, ut <X 503> Turno tempus erit magno cum optaverit emptum intactum Pallanta. 15

105. *ARDEMVS SCITARI* festinamus inquirere. *et ecce, quo proficit aposiopesin ante fecisse.* *QVAERERE CAVSAS* cur a Graecis eius optaretur interitus.

106. *IGNARI aut nescientes, aut imprudentes.* *ARTISQVE PELASGAE ARS* τῶν μέσων est. ideo adiecit 'Pelasgae', *hoc est malae.* 20

107. *PROSEQUITVR* mire, ut ab initio coeperat. *PAVITANS* quasi pavitans. *PAKITANS* hoc est simulans se pavere. *et non tam propter mortem: nam crit illi contrarium 'iamdudum sumite poenas': sed ut videretur cum timore civium suorum consilia vel secreta patefacere.* *FICTO PECTORE* pectus pro verbis posuit: nam numquam fingitur 25 pectus.

1 iamdudum modo quam primum] cf. Don. ad Ter. Andr. I 4, 1 || 12 Ithacus vero . . . derivativo] exscr. Luct. Plac. ad Stat. Achill. II 44

1 AVDERE C (corr. C²) || 3 troianorum C²: troiarum C || 5 ad v. 104 Ithacus (itacus) pro Ithacensis (itacensis), principale pro dirinatio. P || 7 mercentur] coercentur H || 8 victimam H || sit om. L || 9 comitatur C || qui] quia C, om. H || quippe . . . redire] possis hoc scholium constituere hoc . . . ATRIDAE] quia Sinon propter . . . vel emptam morte eius ad patriam redire. || 11 morte om. C, in marg. add. C² || 12 Ithacus . . . derivativo hoc loco om. C || itacus L itachus HM || itacensis L itacensis H || 13 dirinatio LH || MAGNO om. C || MERCENTVR uero C || id est] om. C idus H || pretium C || ut illud C || 14 erat C (corr. C²) || 15 palanta H || pallanta. Ithacus uero pro ithacensis. principale pro diri in his desinit Cassellani quaternio octavus. nonus interit. enotavit ex eo non nulla Franciscus Modius in usum Danielis, quae is margini exemplaris Basilcensis, quod in bibliotheca Bernensi asseratur, adscripsit. quae Modius aliter legisse videtur ac Scioppius infra commemorabuntur. || 16 festinemus H || 17 apotiopesim C || 20 ton meson L ton meson Hm tomeson M || Pelasgae, fraudulentum enim sunt habiti, ut Plantus (Asin. I 3, 47) 'graeca mercamur fide'. D || 21 ad v. 107 Prosequitur. Ficto pectore] pectus pro uerbo posuit. nam numquam (non numquam) fingitur pectus. P || 23 erit] esset malim

108. SAEPE FVGAM DANAI hoc secundum Homerum verum est, *apud quem suadet Agamemnon Graecis relicto bello fugere. et ut ostendat propter bellum fugere, ait 'cupiere', non 'voluere'.*

109. MOLIRI parare. *et hoc verbo difficultatem rei ostendit.*

5 LONGO decennali. FESSI BELLO Troianos laudando: si enim fatigati sunt Graeci, horum virtus probatur: [et] sibi favorem conciliat.

110. FECISSENTQVE VTINAM nec enim lic arae destinaretur. *et est significatio optandi a praeterito tempore.* PONTI HIEMPS bene addidit 'ponti', quia est et temporis.

10 111. EVNTES ire cupientes, ut cum canerem reges et proelia, id est cum canere vellem. et est figura Graeca, ubi statuisset aliquid pro inchoatione habetur.

112. PRAECIPVE contra illud, ne diceretur numina non esse placata. *et bene aliud agens equi mentionem introduxit.* TRABIBVS

15 ACERNIS speciem pro genere posuit, id est pro quocumque ligno. nam variat ligni genera in hoc equo, ut <16> abiete costas et <258> pinea claustra, ita hic 'acernis'.

113. AETHERE pro aëre posuit poetica licentia.

114. SVSPENSI aut solliciti, ut <VI 151> nostroque in limine
20 pendes, quia tempestas nec post dona mutabatur: aut ad nimbos refertur distinctione mutata, *ut distinguamus 'nimbi suspensi'.* SCITANTEM participium pro participio est, id est scitaturum. alii 'scitatum' legunt, id est inquisitum. ORACVLA ad templa de quibus dantur oracula. *alibi 'oracula' responsa, ut lapsis quaesitum oracula*
25 *culā rebus et <III 456> quin adeas vatem precibusque oracula poscas.*

10 cum canerem] buc. VI 3 || 19 Suspensi solliciti] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. V 168 || 21 SCITANTEM e. q. s.] cf. Don. ad Ter. eun. III 4, 10 || 24 lapsis] georg. IV 149

3 fortasse eos fugere || 4 ad v. 109 Moliri] parare . . . decennali. Fessi bello] favorem sibi (ibi) conciliat dicendo fatigatos esse Graecos uirtute Troianorum. P || 5 Troianos . . . conciliat LH et libri Burmanni; nisi quod Leidenensis laudat pro laudando exhibet: favorem sibi conciliat (conciliant ME) dicendo fatigatos esse grecos uirtute troianorum C*ME et l supr. vers. || 7 ad v. 110 Fecissent utinam] significatio optandi a praeterito tempore. Ponti hiemps] bene . . . temporis. P || destinaretur OEL: destinarentur M destinabatur LH || 9 et temporis et aëris D || 11 et est figura graeca LE: et est figura H et est greca figura M et a Graecis figura est vulgo || ubi urbis H || 12 haberetur H || 13 ad v. 112 Praecipue. Trabibus acernis] speciem . . . ligno. P || 14 placita M || 18 ad v. 113 Staret. Aethere] pro aere posuit poetica licentia. P || AETHERE aetherem LE || 19 ad v. 114 Suspensi] solliciti, ut 'nostroque (nostra) in limine pendes'. aut ad nimbos refertur, ut dicatur nimbi suspensi. Scitatum] participium . . . poscas. P || nostraequae H || lumine LH (corr. l) || 20 pendens LH || 21 SCITATVM C || 22 sciscitaturum H scissitaturum M || 24 datur LH (corr. l)

115. ADYTIS adytum est locus templi secretior, ad quem nulli est aditus nisi sacerdoti. TRISTIA DICTA REPORTAT renuntiat. more suo breviter habitum futurae orationis ostendit.

116. SANGVINE PLACASTIS VENTOS ET VIRGINE CAESA CVM PRIMVM hic distinguendum est, quia et semel ad Troiam ventum est, 5 et ante quam ad eam veniretur de Iphigenia est sacrificatum. cuius fabula talis est. cum Graeci ad Aulidem venissent, Agamemnon Dianae cervam *cum venatur* occidit ignarus. unde dea irata flatus ventorum, *qui ad Troiam ducbant*, removit. quam ob rem cum nec navigare possent, et pestilentiam sustinerent, consulta *per Calchan-* 10 *tem* oracula dixerunt, Agamemnonio sanguine, *hoc est immolata Iphigenia* Dianam esse placandam. ergo cum ab Ulixē per nuptiarum simulationem, *qui Iphigeniam Achilli iungendam fingeat*, adducta Iphigenia in eo esset ut immolaretur, numinis miseratione sublata est cervaque subposita, et translata ad Tauricam regionem regi 15 Thoanti tradita est sacerdosque facta Dictynnae Dianae, *vel ut quidam volunt Orthiae Dianae. quae* cum secundum statutam consuetudinem humano sanguine numen placaret, agnovit fratrem Oresten, qui accepto oraculo carenti furoris causa cum amico Pylade, *a cuius* 20 *patre, Strofio nomine, fuerat nutritus*, Colchos petierat, et cum his occiso Thoante, simulacrum sustulit absconditum fasce lignorum: unde et Facelitis dicitur, non tantum a face, cum qua pingitur, propter quod et Lucifera dicitur: et Ariciam detulit. sed cum postea Romanis sacrorum crudelitas displiceret, quamquam servi immola-

7 cuius fabula talis est e. q. s.] cf. mythogr. I 20 II 202.

1 *ad* v. 115 Mittimus. Adytis (aditis)] adytum (adytus) . . . sacerdoti. Reportant] renuntiant. P || ADYTIS aditum *libri mei* || nullus H || 2 accessus L (at aditus *superscr.* l) || sacerdoti. ἀπὸ τοῦ ἀ καὶ δῶω ingredior, id est sine alicuius ingressu. D || renuntiat om. HME || 4 *ad* v. 116 Sanguine] fabula est. cum Graeci ad Aulidem venissent, Agamemnon Dianae (deance) ceruam occidit ignarus in uenatione. unde dea irata flatus ventorum qui ad Troiam ducebant suspendit. ob quam rem consulta per Calchantem oracula dixerunt (dē) Agamemnonio sanguine, hoc est immolata Iphigenia (figenia) placandam Dianam (deanam). cum ergo esset adducta ut immolaretur, numinis miseratione sublata est, cerua supposita, et translata ad Tauricam regionem regi Thoanti (thoante) tradita est sacerdos facta Orthiae (ortiae) Dianae. P || 7 cuius fabula] fabula uero ME || 8 ceruam CE et *mythographi*: ceruum LHM || 9 removit] suspendit C* || ob quam rem C* || 10 nec pestilentiam C || 12 per nuptiarum simulationem] quasi tradenda sit nuptum *superscr.* l || 15 cerua H || 16 dictynnae C: dictinnae L dictinne HE dictymnae M || 17 ortiae C* || 18 orestem L || 19 carenti] curandi Masvicius. cavendi libri Burmanni, *quamquam hoc testimonium typhetae errore videtur corruptum esse; Stephanus certe Daniel Fabricius, quos idem edidisse Burmannus testatur, carenti dederunt.* || causa] matrem enim suam dicitur occidisse eoque furebat *add.* L, *expunxit* l || 20 trofio C || 22 fascelis LC* facilis H fasciolis M fascelidis Elm. cf. Probi praef. ad Verg. buc. p. 3 K. || 23 propter . . . dicitur om. M || dicitur] sed a fasce etiam (etiam a fasce E) lignorum *add.* LE || aritiam l

rentur, ad Laconas est Diana translata, ubi sacrificii consuetudo adulescentum verberibus servatur, qui vocabantur Bomonicae, quia aris superpositi contendebant, qui plura posset verbera sustinere. Orestis vero ossa Aricia Romam translata sunt et condita ante
 5 templum Saturni, quod est ante clivum Capitolinum iuxta Concordiae templum. VIRGINE CAESA non vere, sed ut videbatur. et sciendum in sacris simulata pro veris accipi: unde cum de animalibus quae difficile inveniuntur est sacrificandum, de pane vel cera fiunt et pro veris accipiuntur. hinc est etiam illud <IV 512> sparserat
 10 et latices simulatos fontis Averni. nam et in templo Isidis aqua sparsa de Nilo esse dicebatur.

117. ILIACAS DANAI VENISTIS AD ORAS figuratum: cum primum venire velletis. sane hoc de Iphigenia verum est.

118. SANGVINE QVAERENDI REDITVS hoc falsum est. et bene oraculorum naturam servat, ut a re ipsa semper incipiat, ut alibi <III 94> Dardanidae duri; dicendo enim 'Dardanidae' ostendit quae loca petere debeant.

119. ARGOLICA quia occurrebat occidi potuisse captivum. ergo ideo addidit 'Argolica', ne non esset triste oraculum. videtur sane peritia iuris pontificalis animalis hostiae mentionem fecisse, cum dicit
 20 'animaeque litandum Argolica'; nam et 'animam' dixit, et 'litare' verbo pontificali usus est, id est sacrificiis deos placare.

120. OBSTUPERE ANIMI omnes enim crediderunt se perire posse, antequam unus esset delectus.

25 121. CUI FATA PARENT cui praeparent mortem. FATA id est responsa. sunt qui ita dividant: 'cui fata parent' vitam, 'quem poscat Apollo', ut moriatur.

122. HIC pro tunc. VATEM nunc divinum, alias poetam <VII 41>

6 et sciendum . . . de Nilo esse dicebatur] exser. mythogr. III 6, 30 extr. || 19 videtur sane peritia . . . deos placare] cf. Macrob. Sat. III 4, 4 || 28 Vatem nunc divinum . . . alias sacerdotem] cf. Isid. or. VII 12, 15 et diff. verb. 451

2 adolescentulum C* || serbatur E servabatur e || bōmonicae L homonicae C || 3 qui plura verbera sustineret C || 4 ab aritia M || 5 quod est . . . templum om. ME || ad clivum ex an elivum L || 9 etiam] om. M et E || 10 in om. II || 12 ILIACAS . . . petere debeant (lin. 17) hab. marg. exempl. Basil. || 14 ad v. 118 Litandum] offerendū modū verbū (offerendum. modo verbum Daniel. fortasse offerendi modo verbum). sed hoc in liquidis fit id est lito ut libo. a lito autem fit litus eo quod interluit. P. non fuerunt hae nugae in Cassellano: quas qui invenit litandi et libandi verba inter se confudisse videtur || 15 a re] arte Modius enotavit || incipiat Modius enot., incipiant Scioppius || 18 ergo ideo . . . deos placare (lin. 22) hab. margo exempl. Basil. || 19 non] fortasse hosti aut Troianis || 22 est, id est suppl. Masvicius, om. C || 25 ad v. 121 Ossa. Cui fata parent] cui praeparent mortem. Fata] id est responsa. P || 28 ad v. 122 Hic] pro tunc . . . cassida. P

tu vatem, tu diva mone, alias sacerdotem, ut <XI 774> *et aurea vati cassida.* MAGNO TVMVLTU ad factionem tegendam.

123. *PROTRAHIT quasi nolentem.* NUMINA DIVVM pro oraculis posuit. et quaeritur modo, non quid dicant, nam planum est; sed quis debeat immolari. *QVAE SINT EA NUMINA DIVVM* *id est ut ambiguitatem oraculorum interpretetur.*

124. *FLAGITAT id est invidiose poscit, unde et quod flagitatione dignum est flagitium dicitur.* MIHI quidam graviter pronuntiandum tradunt 'mihī', hoc est Sinoni. MULTI CRUDELE CANEBANT 'multi' bis intellegendum, id est multi videbant taciti, multi etiam dicebant, ne sit contrarium 'canebant taciti'. *quavis multi sic exponant: qui mihi amici erant dicebant, qui inimici, tacebant, ut provenirent quae praesentiebant.*

126. BIS QVINOS SILET ILLE DIES dicimus et 'bis quinis silet ille diebus'. *BIS Q. S. I. D.] scilicet auctoritatis quaerendae gratia, ut sit ἀξιωμασία eius qui invitatus diceret.* TECTVS aut multitudini se subtrahens, aut tegens consilium suum. *aut cautus, ne intellegeretur.* RECUSAT abnegat.

127. *PRODERE bene prodere: me enim dicturus, quem sciebat.* OPPONERE obicere, destinare.

128. VIX TANDEM aut iunge, et vacat 'tandem'; aut separa, et est exaggeratio a synonymis, ut abiit excessit, evasit erupit. *et est ordo 'vix tandem rumpit vocem'.*

129. COMPOSITO ex pacto. RVMPIT VOCEM hoc est erumpit in vocem, et dictum est per contrarium. nam si 'silentium rumpere' est loqui, ut <X 63> quid me alta silentia cogis rumpere?,

7 unde et . . . dicitur] cf. Don. ad Ter. eun. II 3, 90 || 22 abiit] Cic. in Cat. II 1, 1 || 24 RVMPIT VOCEM hoc est erumpit in vocem] cf. Don. ad Ter. eun. III 5, 2

3 ad v. 123 Protrahit] quasi nolentem. Numina diuvm] pro oraculis posuit, id est ut ambiguitatem oraculorum interpretetur. P || 4 posuit id est ut ambiguitatem oraculorum interpretetur. quaeritur enim non quid dicant, nam planum, sed quid debeant immolari C || quaerit H || 7 ad v. 124 Flagitat] id est . . . dicitur. P || 8 MIHI multi posterioribus, multi primis iungunt* ad oram est unus tamen sensus et quidem graviter . . . Sinoni e Fuldeni Scioppium enotavisse Daniel testatus est. cf. Serv. ad v. 132. ad oram illud inde explicandum esse, quod Scioppius est . . . sensus ad oram codicis adscripta fuisse dixerit, Burmannus intellexit. || quidam Peerlkampius || 10 intellegendum est L || videbunt H || 14 ad v. 126 Bis. Tectus] aut tegens consilium suum, aut cautus ne intellegeretur. Recusat] abnegat. P || 19 ad v. 127 Prodere] dolo ostendere. Opponere] obicere, destinare. P || me . . . sciebat] fortasse id est enim dicere quem sciebat || 21 ad v. 128 Vix tandem] aut iunge . . . vocem. P || aut vacat P || separa ex separas H || 22 a] ex PC* || ut Cicero 'tandem aliquando Quirites'; item abiit e. q. s. Lion || evasit PC* MEI: euanit LH || 24 ad v. 129 Composito. Rumpit vocem] hoc est . . . est loqui; vocem vero rumpere est tacere. P || ex pacto, vel ordine inter eos instituto. D || erupit H || 25 si om. PC*

'vocem rumpere' est tacere. sed aliqua interdum simpliciter, interdum per contrarium intelleguntur.

130. ET QVAE SIBI QVISQVE TIMEBAT ideo hoc addidit, quia dixerat 'adsensere omnes', ne videretur fuisse cunctis suae gentis
5 *invisus. aut 'adsensere omnes' ad provocandam in se Troianorum misericordiam dicit, cum eorum hostes omnes ad crudelitatem consensisse adserat. est autem figuratius, si legatur 'timebant'.*

132. MIHI multi posterioribus, multi primis iungunt; unus tamen est sensus. PARARI infinitus modus pro indicativo. et est
10 *figura propria historiographorum, ut Sallustius equitare, iaculari, eursu cum aequalibus certare; ut poetarum propria est <I 320> nuda genu et <VII 399> torvum clamat. quod autem ait Cicero bellicum canit non est figura, sed sermo naturalis; est enim soni nomen. quidam sane 'parari' pro 'parabantur' accipiunt et ad omnia hoc subaudiunt.*

133. SALSAE FRUGES sal et far, quod dicitur mola salsa, qua et frons victimae et foci aspergebantur et cultri. fiebat autem de
horna fruge et horno sale, ut Horatius et horna fruge. VITTAE quibus victimae coronabantur.

20 134. LETO non sacrificio: invidiose locutus est. *et est hystero-proteron, prius enim erat ut vincula rumperet, et sic fugeret.* VINCVLA RVPI atqui solutae sunt hostiae; nam piaculum est in sacrificio aliquid esse religatum: unde est <IV 518> unum exuta pedem
vinelis, in veste recincta item <III 370> vittasque resolvit
25 *sacrati capitis. ergo vincula religionis intellege, ut <VIII 651> et vinelis innaret Cloelia ruptis, scilicet foederis; nec enim obsides umquam ligantur. sed huic expositioni illud occurrit, unde iste ligatus fuerit, quia eum Troiani non ligarunt; ultro enim se*

10 Sallustius] Iug. 6, 1 || 13 Cicero] pro Murena 14, 30 || 18 Horatius] carm. III 23, 3. cf. mythogr. III 6, 32 || 22 nam piaculum est e. q. s.] cf. mythogr. III 6, 30

1 uocem uero PC* || 2 intelleguntur LC*m: intellegantur H debemus intellegere M || 4 uideatur M || 5 prouocandum C || 6 omnis C || 8 ad v. 132 iam. Parari] infinitus modus pro indicatio, hoc est pro 'parabantur' (parare). P || primis] prioribus vulgo || 9 infiniti L infinitius l || 10 historiaeographorum H iaculari C*: iacularare HME iacularare ex iacularare L || 13 est ante figura om. H || sed naturalis est sermo L || 16 ad v. 133 Salsae fruges] sal et far... de horna (orna) fruge. Vittae] quibus uictimae coronabantur. P || 17 frons] fors P || asperguntur M || fiebat HE: fiebat LC*P fit M || 18 orna et orno et orna libri || 20 ad v. 134 Leto] non sacrificio. et est hystero-proteron... fugeret. P || LETO] bene loeto supr. vers. add. ml || 24 ninctis H || retincta H || 26 uinculis L || 27 obligantur C || sed huic... se obtulerat om. C || 28 fuerit] quando a troianis inuentus est supr. vers. add. l

obtulerat. unde est intellegendum a Graecis magis ligatum ante tempus sacrificii; nam consuetudo illa quam supra diximus erat in ipso tempore sacrificiorum. ante enim ligari et Iuvenalis docet, dicens sed procul extensum petulans quatit hostia funem.

135. LIMOSOQVE LACV ut verisimilem fugam faciat, circumstantiis utitur. notandum sane, Vergilium sub aliorum persona causam exsequi nobilium, ut hoc loco Marii, item paulo post Pompeii, ut <557> iacet ingens litore truncus. PER NOCTEM OBSCVRVS bona elocutio est rem temporis ad personam transferre, ut 'matutinus venit'. *VLVA herba palustris. sane in arte rhetorica omnem narrationem cum rei partibus dicunt convenire debere, loco tempore materia causa persona. hic ad singula respondetur: nam persona Ulixis ponitur ad fallendum aptissima; causa, quia timeret ne ultor esset Palamedis; tempus ad nocendum aptissimum, cum sibi quisque timeret; modus agendi 'bis quinos silet ille dies'; materia 'salsae fruges et circum tempora vittae'; locus 'per noctem obscurus in ulva delitui'.*

136. SI FORTE DEDISSENT medium se praebet: nam nec negat, nec confirmat eos navigasse, ne aut eis demat securitatem, aut quod supra dixit falsum sit, non posse navigare Graecos, nisi homine immolato: ut illorum sit quicquid elegerint. et artis est in argumentorum angustia incertis uti sermonibus. *SI FORTE DEDISSENT* [*id est] quia iam scire non poterat, quid facturi essent, cum ipse fugisset.*

137. ANTIQVAM caram. et bene commemorat liberos et parentem, ut ostendat se non deseruisse ut vilem, sed mortis fugisse terrore. *et bene ignotos finxit sibi liberos et parentem, ut maior miseratio ex pluribus nasceretur. quidam sane non 'dulces', sed 'duplices' legerunt, quia 'dulces' leve esset et commune epitheton liberorum.*

3 Iuvenalis] Sat. XII 5

1 unde est intellegendum ... sacrificiorum] aut certe intellegendum est ligatum ante tempus sacrificii nam consuetudo illa quae supra scripta est in ipso tempore sacrificiorum erat C || est om. HME || 3 ligari et] ligabantur ut C* M || docet dicens om. C* M, supr. vers. add. m || 5 ad v. 135 Limoso. Ulu] palustris. P || 6 personis El || 7 pompeii M || 8 truncus H || 9 locutio ME || referre L super re scr. at trans l || 10 matutinus] gt. pro mane superscr. l || 18 Mediū ef eβbet H || 19 eis] his E illis malim. eis secl. F. Schoellius || 21 immolato id est quia iam ... fugisset ut troianorum sit quicquid elegerint C (immolato: aut ideo quia e. g. s. coni. F. Schoellius) || sit om. L (add. l) || delegerint H || 22 inter argumentorum angustias ME l || argumentorum] argumento. Nam H || 26 se om. L (add. l) || 27 terrorem Cl || apud ignotos Burmanno teste Dorvillius ignotis Burmannus gnatos F. Schoellius liberos secludens || 29 et] fortasse ut

139. *QVOS ILLI de quibus illi.* FORS ET POENAS forte et poenas. alii iungunt 'forset', ut sit forsā. et bene elicit misericordiam ostenditque, non se habere causam redeundi post mortem suorum: *ne eum Troiani non reciperent, suspicantes ad suos quandoque 5 rediturum.*

140. EFFUGIA et 'fuga' dicimus et 'effugium', sicut 'lana' et 'lanitium', ut si tibi lanitium curae. hinc est 'aequitas' et 'aequum'. *sed hic dicendo 'effugia' verbo sacrorum et ad causam apto usus est. nam hostia quae ad aras adducta est immolanda, si casu 10 effugeret, 'effugia' vocari veteri more solet; in cuius locum quae supposita fuerat, succidanea; si gravida fuerat, forda dicitur; quae sterilis autem est, taurca appellatur: unde ludi Taurci dicti, qui ex libris fatalibus a rege Tarquinio Superbo instituti sunt propterea, quod omnis partus mulierum male cedebat. alii ludos Taurcos a Sabinis propter 15 pestilentiam institutos dicunt, ut lues publica in has hostias verteretur.*

CULPAM HANC vel quod fugi, vel quod me defensorem Palamedis dixeram. PIABUNT expiabunt: et τῶν μέσων est; nam plerumque et impiare significat. hic tamen 'piabunt' bene addidit, quia nisi per sanguinem diis accepta hostia non est: quod merito ex persona Sinonis 20 inducitur, quia fatchur sacra per suam fugam fuisse violata. et vult etiam beneficii sibi debitores esse Troianos, quod interim Graeci ablegati sunt.

141. *QVOD TE PER SUPEROS propter quod. et finita narratione subiungit epilogos; neque enim quae non putaret credituros argumenta 25 subicere debuit. sane per huius modi preces ostendere vult vera se*

7 si tibi] georg. III 384 || 11 succidanea] cf. Gell. IV 6, 5 || 12 unde Iudi Taurci dicti e. q. s.] cf. Festus s. v. Taurci ludi || 23 QVOD TE propter quod] cf. Don. ad Ter. Andr. III 3, 24 'Id te oro] deest "ob", ut sit "ob id", ut Vergilius "quod te per superos oro".

1 ad v. 139 Quos illi] de quibus illi. Fors et poenas] forte et poenas. alii iungunt 'forset', ut forsā. P || 2 fors et olīc L || forsit ut forsā F. Schoellius. cf. ad XI 50 || 6 ad v. 140 Effugia] pro fuga. dicimus et effugium . . . et aequum. ergo more antiquo hostia si effugisset effugia vocabatur, quae autem subposita fuerat succidanea, si gravida forda (forua), si sterilis (sterelis) taurca (taure ex torue) appellabantur, unde Iudi Taurci dicti, qui ex libris fatalibus a rege Tarquinio Superbo instituti sunt. Piabunt] expiabunt. et τῶν μέσων (ton meson) est. nam plerumque et impiare significat. hic tamen piabunt. P || et fuga] pro fuga C* || 7 lanicium H || si] sit LHP || lanicium H || curae om. P || hinc] hic P. fortasse simile || et om. M || 11 forna C || 16 CULPAM HANC . . . dixeram hab. margo exempl. Basil. || 17 TON MESON L TUN MECON H ton meson M || 18 hic tamen . . . (p. 243 lin. 3) appellat hab. margo exempl. Basil. || 19 hostia Scioppius enotavit, piatio Daniel || 21 beneficii Daniel: beneficiis Scioppius enotavit || ablegati Burmannus: obligati C || 23 ad v. 141 Quod te per superos] id est propter quod. P || finita Daniel: infinita C || narratione] ratione Lion infinita servans || 24 neque enim quae non Masvicius: neque n. q. non C neque enim quasi non Daniel

dicere. CONSCIA NUMINA VERI bene medium tenuit; † nam ea numina invocans, quae sunt conscia numina veritatis, quia et pontifices dicunt, singulis actibus proprios deos pracesse. hos Varro certos deos appellat.

142. PER SI QVA EST aut diasyrlice deridet, ut diximus <80>, aut certe hoc ait: si aliqua est fides. quam cum sibi non adscribit, 5 facit ut in eo esse credatur. RESTET supersit. VSQVAM quia apud Graccos dicit fidem esse corruptam.

143. INTEMERATA incorrupta vel integra. alii tamen volunt 'intemerata' de libris sacris commutatis litteris esse praesumptum, † timaram enim fidem, id est sanctam appellabant, ut sit sensus, oro per fidem 10 vehementer sanctam, si tamen est usquam penes homines. ORO ordo est 'quod te oro per superos'. LABORVM periculorum, malorum. MISERERE quidam pro 'misericare' accipiunt.

144. NON DIGNA FERENTIS indigno luctu affecti.

145. ET MISERESCIMVS aut per se plenum est, aut cohaeret 15 sequentibus, quia non potest primis: dicimus enim aut 'illam rem miseror', aut 'illius rei misereor', non 'illis'. quidam 'miserescimus' pro miseremur, genus inchoativum volunt, ut 'horreo horresco', 'gelo gclaseo': aliter 'lentesco' inchoativum, nullo praecedente verbo; neque enim est 'lento', ut sit 'lentesco'. VLTRO autem non est sponte: 20 nam iam rogaverat: sed insuper. et venit ab eo quod est 'ultra'; plus enim quam rogaverat, praestiterunt.

147. VINCLA] pro 'vincula' per syncopen dictum. ARTA VINCLA aut epexegesis manicarum est, aut utrumque habuit.

148. QVISQVIS ES licet hostis sis. et sunt, ut habemus in 25 Livio, imperatoris verba transfugam recipientis in fidem 'quisquis

17 quidam miserescimus . . . lentesco] cf. Diom. p. 343, 17 K. et Prisc. I p. 397, 22 H. || 25 in Livio] fragm. 58 ap. Hertzium

1 non nomine invocans vel non nominatim vocans F. Schoellius || 2 inuocavit Daniel || numina om. Daniel || 3 certos] certe Lion. cf. Prellerus Roem. mythol. p. 63 || 4 ad v. 142 Per si qua est] aut diasyrlice ridet, aut certe . . . corruptam. P || deridet M: irridet L ridet HC* deridet troianos El || ut diximus om. C* || 6 ut in eo P: nti nec C || RESTAT PC* || VMQVAM P || apud P || 8 ad v. 143 Intemerata] incorrupta . . . penes homines. P || 9 commutatis P || praesumptum P || 10 sanctam appellabant C: scientiam in sacris dicebant P || sensus C || 11 vehementer om. P || 15 ad v. 145 His. Ultro] plus enim quam rogauerat praestiterunt. P || 16 illam] illa L || 17 miseror] miser//or L. ut hic ita subsequatur miserescimus manicas atque arta vincula add. E et l in marg. || misereor] qui casus hic non est nam illis misereor nemo dicit ut dicatur his lacrimis add. E et l in marg. in E tamen et hoc et superius additamentum expunctum est. || non illis expunctit l || 19 miseremur scripsi: miserescimur C || 21 nam] non M || 23 ad v. 147 Arcta vincla] pro 'vincula' per syncopen (sincopam) dictum. P || 24 epexegesis L efexesis H effexegesis M || 25 et verba sunt ut habemus in Livio imperatoris transfugam C || sunt ut] sicut L || 26 verba] sunt supr. vers. add. l || quis L

es 'noster eris'. item <X 228> vigilasne, deum gens verba sunt, quibus pontifex maximus utitur in pulvinaribus: quia variam scientiam suo inserit carmini. *AMISSOS OBLIVISCERE ut obliviscor iniurias tuas, Clodia. dicimus autem et 'amissorum obliviscere'. et* 5 *'obliviscere' quidam pro contemne vel neglige, ut <V 703> oblitus fatorum.* HINC IAM aut ex hoc tempore, aut ex hac oratione, qua tibi salutem in tuto polliceor, aut ex eo, quod te dicis Ulixis factione laborasse.

149. EDISSERE VERA hic distinguendum; vera enim audire de-
siderat. 'edissere' autem ordine cuncta narra, unde qui plane loquun-
tur dissertores fiunt et diserti vocantur. sane hoc ab illo Priamus exi-
git, quod ipse ei statim obtulit <57> 'cuncta equidem tibi rex'.

150. QVO MOLEM quam ob causam, in quem usum. et ad hoc
respondit Sinon <187> 'ne recipi portis'. et est color, qui in con-
iecturali statu saepe requiritur. hunc tamen equum quidam longum
centum viginti, latum triginta fuisse tradunt, cuius cauda genua oculi
moerentur. QVIS AVCTOR? ad hoc respondit <185> 'Calechas attol-
lere iussit'.

151. QVIDVE PETVNT? quid desiderant? utique ut placetur
20 Minerva. QVAE RELIGIO? quae consecratio. MACHINA BELLI ecce sub-
tiliter secutus [est] historiam machinamenti bellici mentionem facit. et
servat dignitatem regiam; breviter enim reges interrogant, non ut mi-
niores, quos plus loqui necesse est.

152. DOLIS ET ARTE unam rem secundo dixit; quia ars τῶν μέσων
25 est, sicut supra <106> diximus. AD SIDERA ad locum siderum,
vel quia semper sunt sidera, sed solis splendore vincuntur.

154. AETERNI IGNES aut ararum, quas fugit, ut exsecratio sit
propter posteriora 'vos arae'; aut certe Solem et Lunam significat.

3 obliviscor] Cicero pro Caelio 20, 50

1 reris *H* || 2 quia variam ex qui avaritiam *L* || 3 inserit om. *L*, in marg. add. man. rec. || 4 dicimus autem scripsi: dn. n. *C* || 6 ratione *LM* (oratione *Ń*) || 7 aut] an *C* || 9 ad v. 149 Noster. Edissere vera] hic distinguendum . . . tibi rex. *P* || 10 locuntur *P* || 11 dissertores fiunt *Daniel*: dissertor fit *P*. cf. *Nonius* p. 224 M. dissertores fiunt et om. *C* || appellantur *C* || 13 ad v. 150 Quo molem] quam ob causam, in quem usum (ussum). *P* || 14 ne ex nec *L* || et est color . . . requiritur] cf. *Iul. Victor* p. 387, 11 *H*. || 15 saepe requiritur] sep sequitur *H* || 16 centum viginti] ulnas vel pedes vel certe mensurae aliquod nomen intercidis-
set *Burmmanus* || 17 ad hoc om. *LH* || 19 ad v. 151 Quidne petunt?] quid desi-
derant? Quae religio?] quae consecratio? Machina belli] ecce subtiliter secutus
est historiam machinamenti bellici (storiā machinamenti belli) mentionem
facit. *P* || 21 est seclusit *Masvicius* || 24 ad v. 152 Dolis et arte] unam rem se-
cundo dixit, quia (quae) ars τῶν μέσων (ton meson) est, sicut supra diximus.
P || 25 AD SIDERA in altum ad locum siderum *D* || 26 sidera] desidera *L* || 27 ad
v. 154 Aeterni ignes] aut ararum . . . optare prospera. *P* || 28 posteriora ut
uos *P*

exsecratio autem est adversorum deprecatio, iusiurandum vero optare prospera. *NON VIOLABILE quod graeci ἄφθαρτον dicunt.*

155. TESTOR modo iuro, alibi testificor, ut <432> testor in occasu vestro. VESTRYM NVMEN quia secundum philosophos dicuntur sidera elementa esse, sed habere proprias potestates. 5
ENSESQVE NEFANDI invidiose ad pluralem transit numerum, ut Terentius non perpeti meretricium contumelias.

156. VITAEQVE DEVM aut quae habentur in honore deorum, aut quas habent ipsa simulacra. *VITAEQVE [et] multi hic distinguunt et sic subiungunt 'deum quas hostia gessi'. consuetudo apud 10 antiquos fuit, ut qui in familiam vel gentem transiret prius se abdicaret ab ea, in qua fuerat, et sic ab alia reciperetur: quod hic ostendit; dicit enim Sinon, iure iam se Troianorum civem esse, quia apud Graecos hostia fuerit, adeo nec pro homine, nec pro cive habitus sit.*
GESSI paene gessi; non enim vere gesserat, sed quantum ad Graecos 15 pertinet, qui eum immolaturi fuerant, dicit. *HOSTIA vero victima et dicta quod dii per illam hostiantur, id est aequi et propitii reddantur, unde hostimentum aequationem.*

157. FAS MIHI subaudis 'sit'. et bene a diis petit veniam, ne videatur proditor: nam et haec, quae dicturus est tacuit, antequam 20 audiret 'noster eris'; si enim voluntate proderet, sequebatur quod ait Cicero nemo umquam sapiens proditori credendum putavit. aut 'fas mihi' ideo, quia non licet solvere sacramentum militare adversariis vel hostibus; ideo dixit 'liceat arcana dicere'. et cum ostenderit, se rem dicere quam non licet, ei facilius credetur. SACRATA 25
RESOLVERE IVRA scilicet ut non incidat in sacramenti poenam: nam miles legibus sacramentorum rogabatur, ut exiens ad bellum iura-

1 execratio . . . prospera] cf. Isid. diff. verb. 202 || 3 Testor modo iuro] cf. Isid. diff. verb. 561 || 6 Terentius] eun. I 1, 3 || 16 Hostia vero . . . aequationem] cf. Non. p. 3 M. et Paul. Festi s. v. hostia et hostimentum || 22 Cicero] in Verr. act. II. lib. I 15, 38

1 autem om L (add. l) || 2 ἄφθαρτον dicunt Masvicius: ἀφείρατον dicuntur C || 3 ad v. 155 Testor] modo iuro . . . proprias potestates. P || 5 sed] et PC* || 6 transiit M || 7 meretricium H || 8 ad v. 156 Vitae] dicimus quas habent simulacra (simulacrae). Hostia (ostia)] vero victima, et dicta quod dii per illam hostiantur (ostientur) . . . aequationem. Gessi (gesi)] . . . quantum ad Graecos (gr̃em) pertinet (pertineret). P || aut qui C || honore CLE: honorem HM || 9 distinguunt C || 10 quos C || 14 adeo] atque adeo Masvicius. fortasse ideoque 15 bene M (pene m) || vera LH (vere l) || 16 pertineret C || dixit C || 17 hostiantur Burmannus. cf. Nonius: ostientur C* || 18 aequatio est F. Schoellius || 19 ad v. 157 Fas. Sacrata] ut non incidat in sacramenti poenam; nam miles legibus (legimus) sacramentorum rogabatur, ut exiens ad bellum iuraret, se nihil (et ut nihil) contra rem publicam facturum. P || sit] sit est L (t videtur deleta. fuit fortasse sit uel est) sed H || dis H || 21 si enim . . . umquam om. L (add. in marg. l) || sequeretur l || 24 et] ut Masvicius || 25 crederetur Masvicius

ret, se nihil contra rem publicam facturum: quia militiae tria sunt genera. plerumque enim 'evocati' dicuntur, et non sunt milites, sed pro milite: unde Sallustius neu quis miles neve pro milite, item ipse ab his omnes evocatos et centuriones: plerumque
 5 *'tumultuarii', hoc est qui ad unum militant bellum: plerumque 'sacramento rogati', quia post electionem in rem publicam iurant, sicut dictum est. et hi sunt qui habent plenam militiam; nam viginti et quinque annis tenentur. haec tria genera tangit Vergilius: sacramenti hoc loco, tumultuarii illo <VIII 4> simul omne*
 10 *tumultu coniurat trepido Latium, evocationis <VIII 9> mittitur et magni Venulus Diomedis ad urbem.*

158. *FAS ODISSE VIROS* ut supra diximus, omnia diasyrtyce loquitur; nam et ad Graecos possunt, et ad Troianos referri.

et 'odisse' hic praesentis temporis, quod non facit 'odere'. ATQVE
 15 *OMNIA FERRE SVB AVRAS hinc videtur subtiliter non se implicare periurio; ipse enim lectos hostes produxit ex equo <258> et pinea furtim laxat claustra Sinon. et hoc vult credi contra Graccos dicere, cum pro ipsis dicat.*

159. *SIQVA TEGVNT callide occultant.* SIQVA TEGVNT propter
 20 *ea quae latent in equo. NEC LEGIBVS VLLIS si Graecorum, propter 'noster eris', si Troianorum, quia Graecus. alii ita: nullis naturae legibus, quibus fas non est patriam prodere; et volunt hoc esse 'sacraia resolvere iura'.*

160. *TV MODO pro tantummodo.* PROMISSIS pro 'in promissis'.

25 161. *SERVES TROIA FIDEM magnificentius, quam si diceret 'Troiani'.*

SERVES TROIA FIDEM quia quod rex promittit videtur res publica polliceri. VERA FERAM pro dicam. MAGNA REPENDAM magna

3 Sallustius] hist. fragm. inc. 15 Kr. || 4 ipse] Cat. 59, 3 || 14 quod non facit odere] cf. Don. ad Ter. eun. prol. 40 || 21 alii ita e. g. s.] cf. Isid. diff. verb. 338 || 24 Tu modo pro tantummodo] cf. Don. ad Ter. eun. V 8, 43

1 quia om. Daniel || 2 enim om. M || 3 unde Sallustius . . . milite om. I (in marg. add. l) || 5 militant H || 6 sacramento ex sacramentum H || quia om. I (add. l) qui Leidensis Burmanni || lectionem con. Burmannus || 8 annis om. I (add. l) || 10 loetum M (at latium superscr. m) || 12 ad v. 158 Fas odiisse viros] ut supra dictum est omnia . . . odere. P || VERO H VIROS ex VEROS M || 14 temporis añ P || 19 ad v. 159 Si qua tegunt] callide occultant. P || SI QVA TEGVNT nel callide occultant uel propter ea C || 21 alii ita . . . (v. 201) sorte ductos fusti necat in exemplari Basileensi Daniel correxit et supplevit. ad alii ita . . . iura in margine adnotavit 'ex v. codice collegii Fuldensis cuius fragmentum duarum paginarum prae manibus habui', quae nescio an ad ea quoque quae secuntur pertineant. ex his scripturis quae memorabiles esse videntur Danielis nomine addito infra proferam. || 22 quibusq. Daniel || 24 ad v. 160 Tu modo] pro tantummodo. Promissis] pro 'in promissis' (missis). P || 25 ad v. 161 Vera feram. Si magna rependam] magna praemia resoluam. et uidetur duo promittere, primo ueriloquium (ueriloquum), deinde salutem. P

praemia resolvam pro mea impunitate. et videtur duo promittere Troianis, primo veriloquium, deinde salutem ex suorum proditione. alii volunt dubium esse, vobis feram, Graecis rependam.

162. OMNIS SPES DANAVM more suo a veris incipit: nam et favit Minerva Graecis, et constabat raptum esse Palladium. TY-
DIDES SED ENIM hystero¹proteron est 'sed enim ex quo impius Ty-
dides'; nam hystero²logia unius sermonis est, ut <V 663> transtra
per et remos.

163. IMPIVS vero propter numina vulnerata. EX QVO autem
vel die vel facto. 10

164. SCELERVMQVE INVENTOR VLIXES *propter se et propter Palamedem occisum ipsius factione.*

165. FATALE τῶν μέσων est: nam et quod custodit, et quod
interimit pro loco intellegitur. AVELLERE ostendit invitum numen
esse sublatum. 15

166. PALLADIVM Helenus apud Arisbam captus a Graecis est
et indicavit coactus fata Troiana, in quibus etiam de Palladio. unde
dicitur a Pyrrho regna meruisse: quamquam praestiterit Pyrrho,
ut per terram rediret, dicens omnes Graecos, quod et contigit,
naufragio esse perituros. alii dicunt Helenum non captum, sed do-
lore, quod post mortem Paridis Helena iudicio Priami non sibi, sed
Deiphobo esset adiudicata, in Idam montem fugisse, atque exinde mo-
nente Calchante productum de Palladio pro odio prodidisse. tunc Dio-
medes et Ulixes, ut alii dicunt, cuniculis, ut alii, cloacis ascende-
runt arcem, et occisis custodibus sustulere simulacrum. qui cum 25

16 Helenus apud Arisbam e. q. s. ap. Servium exscr. mythogr. I 40. cf. 142

4 ad v. 162 Omnis spes Danaum] more suo . . . per et remos. P || 5 fauet
MP Daniel || constabat] contra P constat E et Daniel (constabat c) || 7 nam
om. P et Daniel || ysterologia L isterologia H isterologia Mh sterogia P ||
est om. P et Daniel || 9 ad v. 163 Impius] propter numina vulnerata (vulnera).
Ex quo] autem uel die uel facto. P || impium uero L H M E || uulneratu/////
duabus litteris erasis M (vulnerata m). uulnerata numina Martem et Venerem
Fabricius || 11 ad v. 164 Scelerumque inuentor Ulixes] propter se et propter pali-
medes (sic) factione occisum. P || propter se et om. Daniel uel ante propter in-
serens || palameden L H || 12 ipsius om. Daniel || 13 ad v. 165 Fatale] τῶν μέ-
σων (ton mesou) . . . esse sublatum. P || TON MESON L Tan meson H ton meson
M || et quod ante interimit om. L (add. l) || 16 ad v. 166 Palladium] fabula
(faula) autem haec est. Diomedes et Ulixes . . . ad castra Graecorum egit.
P || arisban L arisbam M E || 17 palladio dixit D || inde L H || 18 quamquam
praestiterit] quoniam praedixerat mythographus || 19 ut per terram rediret] ut
non ea die qua graeci ceteri nauigaret C ut non . . . nauigaret et faceret eum
per terram redire vulgo || per om. M || quod et contigit om. M (supr. vers.
at um l at passuros l at perituros m
add. m) || 20 naufragio esse perituros ex periturus L naufragio esse passuros M
† o e † perituros e
naufragium esse passuros E || 23 Calchantem Daniel || pro odio om. Daniel

reverterentur ad naves, Ulixes, ut sui tantum operis videretur effectus,
 voluit sequens occidere Diomedem: cuius ille conatum cum ad umbram
 lunae notasset, religatum prae se usque ad castra Graecorum egit.
 ideo autem hoc negotium his potissimum datur, quia cultores
 5 fuerunt Minervae. hoc cum postea Diomedes haberet, ut quidam
 dicunt: quod et Vergilius ex parte tangit, et Varro plenissime dicit:
 credens sibi non esse aptum, propter sua pericula, quibus num-
 quam cariturum responsis cognoverat, nisi Troianis Palladium reddi-
 disse, transeunti per Calabriam Aeneae offerre conatus est. sed
 10 cum se ille velato capite sacrificans convertisset, Nautes quidam
 accepit simulacrum: unde Minervae sacra non Iulia gens habuit,
 sed Nautiorum. hinc est in quinto <704> (tum senior Nautes,) unum
 Tritonia Pallas quem docuit. quamquam alii dicant, simulacrum hoc a
 Troianis absconditum fuisse intra extractum
 15 parietem, postquam agnoverunt Troiam esse perituram: quod postea
 bello Mithridatico dicitur Fimbria quidam Romanus inventum indi-
 casse: quod Romam constat advectum. et cum responsum fuisset,
 illic impérium fore, ubi et Palladium, adhibito Mamurio fabro
 multa similia facta sunt. verum tamen agnoscitur hastae oculorum-
 20 que mobilitate: unde est <172> 'vix positum castris simulacrum,
 arsere coruscae luminibus flammae' vel <175> 'hastamque tremen-
 tem'. sed ab una tantum sacerdote videbatur, ut Lucanus <I 598>
 Troianam soli cui fas vidisse Minervam. dicunt sane alii,
 unum simulacrum caelo lapsum, quod nubibus advectum et in ponte
 25 depositum, apud Athenas tantum fuisse, unde et γεφυσίως dicta
 est. ex qua etiam causa pontifices nuncupatos volunt: quamvis quidam
 pontifices a ponte sublicio, qui primus Tybri impositus est, appellatos
 tradunt, sicut Saliorum carmina loquuntur. sed hoc Atheniense Palla-
 dium a veteribus Troianis Ilium translatum. alii duo volunt: hoc
 30 de quo diximus, et illud Atheniense. alii, cum ab Ilo Ilium con-
 deretur, hoc Troianum caelo lapsum dicunt: alii a Dardano de Samo-

1 effectus *P* et *Daniel* in exemplari Basileensi: effector *Daniel* edidit, ne-
 que *Fuldensem* dissentire in appendice adnotatum est. || 2 diomedem *P* || 3 usque
 in *Daniel* || 4 datum *Lion* || 7 esse om. *L* (add. *l*) || pericula} piacula con-
 Maius ad mythogr. || quibus se numquam *Daniel* || 10 se om. *CL* (add. *l*) ||
 reuertisset *C* || 11 iuli *L* (iulia *l*) || 12 Nautiorum *C*: nautorum *LHME* Nauta-
 rum mythographus et duo libri *Burmanni* || 13 dicant] ducunt *L* || 15 parietem
 templi *Daniel* || agnoverant *l* || 16 iudicasse mythographus || 18 Mamurio fabro]
 artifice *Daniel* || 19 uerum tamen] quod est tamen uerum *Daniel* || uerum tamen
 . . . sacerdote (lin. 22)] Verum tamen cognitum hastae oculorumque nobilitate
 (sic) est ab una tantum sacerdote. mythographus || oculorum *M* || 20 unde est hoc
E || 21 coruscis *LHM* || 23 troianum *H* || cui fas soli *LH* || mineruam ex mi-
 neruem *H* || 24 advectum *Daniel*: adfectum *C* || 25 γεφυσίως *Daniel* || 26 ex
 qua causa etiam *Daniel* || 27 Tyberi *Daniel* || 28 locuntur *Daniel* || 31 labsum
Daniel || Samo-Tracia *C*

thracia Troiam translatum: alii multa fuisse Palladia, sed hoc a Diomede et Ulixē furto ablatum tradunt.

167. SACRAM EFFIGIEM quasi de caelo lapsam. et tres simul res dixit, quare numen irascetur: quod antistites caesi, quod tolleretur, quod cruentis manibus.

5

169. EX ILLO facto, vel tempore. FLVERE delabi. et τῶν μέσων est; nam ideo addidit 'retro'. contra Sallustius rebus supra vota fluentibus.

170. AVERSA DEAE MENS propter illud 'manibusque cruentis'.

171. TRITONIA aut quasi terribilis, ἀπὸ τοῦ τροῦν, id est timere, 10 aut a Tritone amne Boeotiae, aut a Tritonide palude Africae, iuxta quam nata dicitur, secundum Lucanum (IX 354) et se dilecta Tritonida dixit ab unda. sane 'Tritonia' antonomasivum est, quia proprium est Minervae: nam epitheta sunt quae variis possunt vel personis vel rebus adponi. et haec caute observanda sunt, sicut 15 et propria nomina, quae plerumque ex appellativis sunt, ut est Victor vel Felix.

172. VIX modo 'mox' significat. CASTRIS pro in castris.

SIMVLACRYM inter consecratas res, id est aedes, arcas, etiam simulacra accipiuntur, quod in bucolicis (VII 31) scriptum est. hic ergo ipso no- 20 mine simulacri consecrationem eius ostendit; quis enim ignorat Palladium simulacrum Minervae esse? quam autem sacrum fuerit, hinc docet, quod ait 'nec dubiis ca signa dedit Tritonia monstis. vix positum castris' et reliqua, ut appareat, et loco motum vim tamen conse-

7 Sallustius] hist. fragm. inc. 70 Kr. || 10 Tritonia aut quasi terribilis e. q. s.] exscr. mythogr. III 10, 1 extr. cf. Isid. orig. VIII 11, 74

3 lapsm CH lapsam ex lapsum L || 4 antistites] arcis tres Daniel || 6 ad v. 169 Ex illo] facto vel tempore. Fluere] delabi (delapsi). et est τῶν μέσων (ton meson); nam ideo addidit 'retro'. P || facto] fato M || et est C || 7 addit Daniel || Sallustius econtra C et Daniel || super Daniel || 9 AVERSA M || 10 ad v. 171 Tritonia] a Tritone amne (amno) Boeotiae, aut a Tritonide palude Africae, iuxta quam nata dicitur. secundum autem Lucanum. a personis (sonis) vel rebus apponi. et haec . . . ex appellativis sunt. P || aut . . . timere] aut q. inter nubilus ἀπὸ τοῦ θροῦνιοι i timore C aut quasi interribilis ἀπὸ τοῦ θροῦνιοι id est timere Daniel || ἀπὸ ΤΥΤΡΙΝ L (TYTRIN in ras. l) ἀΠΟΥΤΡΙΝ H ἀπὸ ΤΟΥ ΤΡΙΝ ME || id est] quod est Me || 12 Lucanum] qui ait add. m || delecta ex dilecta H || 13 trytonida H || hab H || ab unda] vel Tritonia per ἐνυμολογία, quia cum sit de sapientia, in partes tres diuiditur: in intelligentiam de tempore praesenti, in providentiam de futuro, in memoriam de tempore praeterito add. D || est] id est nice nominis ponitur quae vulgo adduntur, mei libri omittunt || 14 minerva MI || 15 observande P || 16 numina P || 18 ad v. 172 Vix] modo 'mox' significat. Castris] . . . Mineruae esse. Arsere] . . . tremulum est. P || 19 id est] fortasse ut || areas P: aereas edidit Daniel, neque Fuldensem dissentire adnotatum est. cf. ad bue. VII 31 || 20 accipiuntur P: accipiunt Daniel edidit neque in appendice quicquam adnotavit. || 24 etsi loco motum coni. Burmannus

crationis habuisse. ARSERE subaudimus 'cum', ut sit 'cum arsere'.
CORVSCAE 'coruscum' alias fulgens, alias tremulum est.

173. LUMINIBVS FLAMMAE ARRECTIS hypallage est, lumina enim arsere flammis. SALSVS SVDOR bene addidit 'salsus', ut significaret
5 laborem futurum, ne forte alter in simulacro quilibet umor intellegeretur. SALSVS SVDOR] *indiciu[m] commoti numinis fuisse dicitur.*
Probo sane displicet 'salsus sudor', et supervacue positum videtur. hoc autem Ennius de lamis dixit.

175. EMICVIT exsiluit, quasi quae consistebat invita, locumque
10 damnaret. PARMANQVE FERENS HASTANQVE TREMENTEM his enim signis
Palladium a ceteris discernebatur, quod supra dictum est.

176. TEMPTANDA AEQVORA si vel fugere possint post iram
Minervae.

178. ARGIS adverbium loci est. et respexit Romanum morem:
15 nam si egressi male pugnassent, revertebantur ad captanda rursus
auguria. item in constituendo tabernaculo si primum vitio captum
esset, secundum eligebatur; quod si et secundum vitio captum esset, ad
primum reverti mos erat. tabernacula autem eligebantur ad captanda
auspiciu[m]. sed hoc serratum a ducibus Romanis, donec ab his in Italia
20 pugnatum est, propter vicinitatem; postquam vero imperium longius
prolatum est, ne dux ab exercitu diutius abesset, si Romam ad renova-
vanda auspicia de longinquo revertisset, constitutum, ut unus locus de
captivo agro Romanus fieret in ea provincia, in qua bellabatur, ad
quem, si renovari opus esset auspicia, dux rediret. NYMENQVE aut pro
25 Palladio posuit 'numen', ut <IV 204> media inter numina divum,
aut 'numen' Minervam dixit. REDVCANT placent, reconcilient.

2 coruscum alias . . . est] cf. gloss. Sangerm. ap. Hildebr. p. 81 || 8 Ennius]
inc. libr. rel. XXX ap. Vahl. p. 136

3 ad v. 173 Luminibus flammae arrectis] hypallage est . . . flammis. Sal-
sus sudor] indicium commoti numinis fuisse dicitur, ne forte alter in simulacro
quolibet humor intelligeretur. Probo sane supervacuo positum videtur . . .
dixit. P || 5 futurum vel certe indicium . . . dicitur ne forte C || 8 lamis] lacri-
mis Vahlenus || 9 ad v. 175 Emicuit] exsiluit, quasi quae consistebat invita
locumque damnaret. Parmamque f. h. tr.] . . . dictum est. PC*. fortasse
EMICVIT exsiluit quasi locum damnaret. EMICVIT quasi quae e. g. s. || consistebat]
considerabat H || 12 ad v. 176 Tentanda (Tentando) aeqnora] si vel fugere
post iram Minervae possint. P || possent LH possint ex possunt E || 14 ad
v. 178 Argis] adverbium in loco est. quod autem ait 'omina ni repetant'
more Romano dixit. nam si . . . auguria. Numenque] numen Minervam dixit.
Reducant] placent, reconcilient. P || loci L: in loco HME || et respexit] quod
autem ait omina ni repetant respexit C || 15 reuertebatur P || ruris P ||
17 quod si Commelinus: quod sit C || 18 reuerti mos] reuertendum Daniel
ad captanda eligebantur Daniel || 17 ab his omisit Daniel || 20 imperium Da-
niel: ministerium C || 22 constitutum est Daniel || de captivo agro] de captando
augurio Daniel

179. *quod id est Palladium.*

180. *VENTO PETIERE hic ostenditur, illos navigasse.*

181. ARMA DEOSQVE PARANT COMITES ingenti arte de futuro sollicitos facit, ut praesentem firmet securitatem. *ARMA DEOSQVE P. C.] ingenti arte de futuro sollicitos facit, ut videatur periculum denuntiando secreta Argivorum prodere, quatenus praesentem firmet securitatem, ut cos faciat incautos.* 5

182. IMPROVISI ADERVNT sicut et factum est. [et] artificiose; neque enim mentitur, et tamen decipit; nam verum metum falso metu abegit, ut dum reversuros timent, non timeant, ne non abierint. 10
DIGERIT OMINA interpretatur numinis commotionem. [vel] futuri ordinem pandit, id est oraculorum. vel ordinat et disponit.

183. HANC PRO P. M. P. N. L. E. S. respondet ad interrogationem <150> 'quo molem hanc immanis equi statuere'.

184. NEFAS QVAE TRISTE PIARET contaminati Palladii scilicet. 15
PIARET autem expiaret.

185. IMMENSAM CALCHAS ATTOLLERE hoc est <150> 'quis auctor, quae machina belli?'

187. NE RECIPI P. A. D. I. M. P. cum equi magnitudo necessaria ad recipiendos milites fuerit, inducendi equi desperationem facit, ut magis 20
iniciat cupiditatem inducendi.

188. ANTIQVA SVB RELIGIONE favore pristino. *NEV POPVLVM A. S. R. T.] id est loco Palladii secundum antiquam religionem tutelam colenti populo praestare: constat enim apud Troianos principe loco Minervam cultam.* 25

189. NAM SI VESTRA MANVS quia occurrebat exurendum esse equum, si intro ferri vel prodesse non poterat. *VIOLASSET pro violaverit. DONA MINERVAE quae Minervae data sunt. et minatur occulte, ne quis equum tentare audeat.*

190. QVOD DII PRIVS O. I. I. adeo se ostendit favere Troianis, ut 30
nomen etiam Graecorum exsecretur. 'ipsum' autem Calchantem ac-

I ad v. 179 Quod] id est palladium. P || 2 ostendit Daniel || 5 ingenti arte . . . incautos] cum Servianis videntur haec parum apte coniuncta esse videtur periculum denuntiando secreta Argivorum prodere, ut eos faciat incautos. || 7 ut eos] fortasse et eos; 'quatenus' enim idem valet atque 'ut'. || 10 ut Gronovius ad Liv. I 53, 7: et C || timeant C: timent Daniel || ne C. per errorem Burmannus et Lion sic Scioppium enotavisse dixerunt. || abierint Daniel, Commelinus, Masvicius: abegerint C || 11 DICERIT H || OMNIA HME omnia L (1a in ras. l) || vel futuri . . . disponit edidit Daniel, ego e Parisino non enotavi. || 15 ad v. 184 Effigiem. Nefas quae triste piaret] contaminati palladii (palladis) scilicet. Piaret] autem (sic.). P || 22 ANTIQVA SVB RELIGIONE id est loco . . . religionem id est favore pristino tutelam e. q. s. C || 26 ad v. 189 Nam (num). Violasset] pro violaverit. Dona Mineruae] quae Mineruae (minerua) data sunt. P || 31 exsecretur Daniel: exueretur C exsecraretur coni. Burmannus

cipimus: nam quasi Troianus detestatur quae in illos ominose dicta sunt.

192. ASCENDISSET *pro ascenderit.* ut <237> scandit fatalis machina muros.

5 193. VLTRO *statim, mox.* ASIAM Asiaticos, ut <X 365> Latio dare terga sequaci; nam et paulo post <265> urbem sepultam pro civibus posuit. PELOPEIA Argiva, a Pelope. unde et Peloponnesus. NOSTROS NEPOTES *utique Graecos posteros.* an diasyr-
tice; nam iam quasi Troianus loquitur.

10 195. TALIBVS INSIDIIS bene 'insidiis', ut ostendat non se virtute, sed insidiis esse superatos; nam ideo subicit 'quos neque Tydides, nec Larissaeus Achilles n. a. d. u. n. m. c. PERIVRI quia dixit 'vos aeterni ignes'. et 'periuri' in verbo 'r' non habet: nam 'peiuro' dicimus corrupta natura praepositionis: quae res facit errorem, ut
15 aliqui male dicant 'peiurus', ut 'peiuro'.

196. CREDITA RES aut fides habita, aut commissa respublica. CAPTIQVE DOLIS *sicut dictum est,* virtuti non cedit, dolis dicit se esse superatum: non quod Troianis victos esse turpe non fuerit, sed quod Graecis turpius vicisse per dolos. COACTIS *id est ex-*
20 *pressis,* ut Terentius (una me hercule falsa lacrimola,) quam oculos terendo (misere,) vix (vi) expresserit.

197. QVOS N. T. X. L. A. bene utrique honorem virtutis dat, a quibus victus est. LARISSAEVS ACHILLES a vicinitate: nam Phthius fuit. utraque tamen Thessaliae civitas est. Larissa autem a nymp^{ha} La-
25 rissa est appellata, ex qua Neptunus creavit † Pelago et Phthion. Achillem autem Homerum secutus Phthiatem non dicit, quem perhibent

13 Periuri in verbo e. q. s.] exscr. Isid. orig. X 222 || 19 Coactis id est expressis] cf. Don. ad Ter. eun. l. l. et gloss. Sangerm. ap. Hildebr. p. 56 || 20 Terentius] eun. I 1, 22

1 Troianus detestatur *Commelinus:* troianis testatur C et Daniel || 3 ad v. 192 Ascendisset] pro ascenderit. P || 5 ad v. 193 Vltro] statim mox. Asiam] Asiaticos, ut paulo post . . . posteros. an diasyr-
tice quasi Troianus loquitur? P || 7 pelopensus P || 8 an] vel Masvicius || 10 ad v. 195 Periuri] quia dixit 'vos aeterni ignes'. et periuri in verbo 'r' non habet . . . dicant peiurus (peiuros). P || 13 peiora P || 14 praepositio P || res facit] respicit P || 15 peiurus ut peiuro scripsi: peiurus peiuro vel peiurant LH peiurus peiuro peiuranti M peiurus peiuri peiuranti E peiurus ut peiuro vel peiurant Vossianus et Regius Burmanni || 16 ad v. 196 Credita res] fides habita (abita) aut commissa respublica. Coactis] id est expressis, ut Terentius . . . expresserit. P || 17 virtute H || dolis se dicit esse superatum M || 18 se . . . superatum] Troiam esse superatam vulgo || 21 terrendo H || 22 ad v. 197 Larissaeus Achilles] a vicinitate . . . Larissa autem a nymp^{ha} Larissa est vocata. P || 23 LARISSEVS HM || pthius LM phius HP || 25 civitatis H || 26 Pelagonta et Phthian coni. Burmannus. cf. Steph. Byz. s. v. Φθία et Paus. VI 21, 11

peregrinantem apud Phthiam, quod nullius esset humanitate susceptus, tali silentio inhospitalem damnasae civitatem.

199. HIC tunc. MAIUS MISERIS MVLTQVE ut <V 866> sale saxa sonabant et <III 183> casus Cassandra cane-
bat; nam apud veteres a similibus incipere vitiosum non erat. et notandum, 5
quia ut supra <13> diximus agit, ne videatur vel Troia cessisse viribus, vel Aeneas voluntate fugisse. hac autem re ostendit, ex
accidentibus dolos Graecorum esse firmatos, *cum dicit etiam deos adversum Troiam fecisse.*

201. LAOCOON ut Euphorion dicit, post adventum Graecorum 10
sacerdos Neptuni lapidibus occisus est, quia non sacrificiis eorum
vetavit adventum. postea abscedentibus Graecis cum vellent sacri-
ficare Neptuno, Laocoon Thymbraei Apollinis sacerdos sorte ductus
est, ut solet fieri cum deest sacerdos certus. hic piaculum commi-
serat ante simulacrum numinis cum *Antiopa* sua uxore coeundo, et 15
ob hoc inmissis draconibus cum suis filiis interemptus est. historia
quidem hoc habet: sed poeta interpretatur ad Troianorum excusa-
tionem, *qui hoc ignorantes decepti sunt. alii dicunt quod post con-*
temptum semel a Laomedonte Neptunum certus eius sacerdos apud
Troiam non fuit: unde putatur Neptunus etiam inimicus fuisse Troia- 20
nis, et quod illi meruerint, in sacerdote monstrare: quod ipse alibi
ostendit dicens (V 810) *cuperem cum vetere ab imo structa meis*
manibus periurae moenia Troiac. quod autem ad arcem ierunt
serpentes, id est ad templum Minervae, aut [quod] et ipsa inimica
Troianis fuit, aut signum fuit periturae civitatis. sane Bacchylides de 25
Laocoonte et uxore eius vel de serpentibus a Calydnis insulis venienti-

10 post adventum Graecorum e. q. s. ap. Servium exscr. mythogr. II 207

3 MVLTQVE] frequentavit 'm' *supr. vers. add. l* || et . . . cane-
bat *om. ME, expunxit l* || casandra *LH* || 6 dictum est *Daniel* || 8 deus et 9 fecisset *Daniel* ||
10 ad v. 201 Laocoon (laucohon)] ut Euphorion (eophonon) dicit . . . ad Troia-
norum excusationem, qui hoc ignorantes decepti sunt. quod autem ad arcem
ierunt serpentes, id est ad templum Minervae, aut quod et ipsa inimica
Troianis fuit, aut signum fuit periturae civitatis. *P* || 11 est *om. P* || quia non
sacrificiis eorum vetavit aduentum *M*: quia sacrificiis eorum vetavit aduen-
tum *L* quia (qui *mythogr.*) sacrificiis eorum non vetavit aduentum *C** *mytho-*
graphus quae eorum sacrificiis non vetavit aduentum *P* quia non pro sacri-
ficiis eorum vetavit aduentum *H* quia non in sacrificiis eorum vetavit ad-
uentum *E* || 12 post *PC** || 13 lacon *P* || timbrei *LH* tymbrei *M* || 14 est
om. P || ut] et *H* || sacerdos certus . . . ante simulacrum *om. L* (*in marg.*
add. l) || certus] Ceres *mythographus* || 15 numis *P* || 16 ab hoc *H* || 17 ex-
cusationem] quasi pro tanto piaculo caperetur troia *in marg. add. l* || 21 me-
ruerint *Masvicius*: meruerit *C* || 24 id est] uel *Daniel* et *C** || quod *secl. F.*
Schoellius. fortasse aut factum est, quod || 25 Bacchilides *C* || 26 Calydnis
Masvicius: Chalidonis *C* Caledonis *Commelinus*

bus atque in homines conversis dicit. SORTE DVCTVS sic Sallustius sorte ductos fusti necat.

202. SOLLEMNIS ARAS anniversario sacrificio religiosas. dicimus autem et sacrificium sollemne, et aras sollemnes, ut apricum
5 et hominem et locum, ut aprici meminisse senes Persius, contra Horatius cur apricum oderit campum. *quidam dicunt, quod continuo quinquennio sacrum eidem deo quotannis fuerit restauratum, sollemne dici, sive publicum fuerit, sive privatum.* TAVRV M INGEN-
TEM non praeter rationem est hoc loco 'ingentem': alibi iam cornu
10 petat: in victimis enim ista requiruntur, ut certis numinibus certae aetatis mactentur animalia. MACTABAT scilicet ut Graecis mala naufragio provenirent. *quid autem sit 'mactare' in quarto libro <57> inuimus mactant lectas de more bidentes. sane sciendum rite Neptuno et Apollini tauros immolandos, nam Iovi non licere: ideo et*
15 *in tertio libro <21> prodigium dicit secutum.*

203. ECCE AVTEM cum ex improviso vult aliquid ostendere 'ecce' ponit, ut <318> ecce autem telis Panthus. sicut Cicero ecce autem
repente ebrio Cleomene, esurientibus ceteris. GEMINI duo et
similes. 'gemini' autem sunt proprie fratres simul nati. A TENEDO
20 ideo quod significarent naves inde venturas. TRANQVILLA PER ALTA
absolute dicit.

204. HORRESCO REFERENS etiam referens, quod tum vidissem.
INMENSIS ORBIBVS pro immensorum orbium. ANGVES angues
aquarum sunt, serpentes terrarum, dracones templorum, ut in hoc
25 indicat loco 'tranquilla per alta angues'; paulo post <214> in terra
'serpens amplexus'; item <225> 'delubra ad summa dracones'. sed
haec significatio plerumque confunditur. horum sane draconum nomina Sophocles in Laocoonte dicit.

1 Sallustius] hist. fragm. IV 27 Kr. || 5 Persius] sat. V 179 || 6 Horatius] carm. I 8, 3 || 9 alibi] bnc. III 87 || 13 sane sciendum e. q. s.] cf. Macrob. Sat. III 10, 4 || 16 cum ex improviso e. q. s.] cf. Don. ad Ter. adelph. IV 7, 4 et Phorm. II 1, 34. Pseudo-Ascon. p. 133, 9 Or. || 17 Cicero] in Verr. act. II lib. V. 34, 87 || 23 angues aquarum sunt e. q. s.] exscr. Isid. diff. verb. 48

2 sorte ductos fusti necat Daniel edidit e Parisino 7929, qui ad Aen. VI 22 sortes ductos fusti necat exhibet, neque Fuldensem dissentire in appendice adnotatum est: sorte ductus furtis negat L sorte ductus furti negat H et Stephanus sorte ductus furti necat ME sorte ductus furti negati Fabricius || 3 ad v. 202 Sollemnes aras] anniversario sacrificio . . . et locum. P || 6 oderit] odori H || 9 praeter] propter H || ut alibi LE || 13 mactat C || 16 ad v. 203 Ecce. A Tenedo (tenendo)] ideo quod . . . dixit. P || 19 gemini . . . nati om. M || 22 ad v. 204 Horresco. Inmensis orbibus] immensorum orbium. Angues] angues aquarum (anquarum) sunt, serpentes terrarum. P

205. PELAGO per pelagus.

206. IVBAE aut cristae, aut barbae. 'iubae' autem proprie equorum sunt. *Plautus in Amphitruone angues iubati.* SANGVINEAE id est coloris sanguinei.

208. PONE post, semper in loco, numquam in tempore. LEGIT 5 transit, ut <III 292> litoraue Epiri legimus. SIN VAT curvat, flectit in sinus. SIN VAT] (sinuat a sinu,) ut a fluctu 'fluctuat'. sic in georgicis <III 192> sinuatque alterna volumina crurum.

209. FIT SONITVS ut ostenderet serpentum magnitudinem, quorum in lapsu fluctus movebantur, quia ait 'tranquilla per alta'. SALO 10 dicimus et salum, unde est 'salo', et sal salis, ut <I 35> spumas salis aere secabat et <I 173> sale tabentes artus in litore ponunt. ARVA hic 'arva' pro litore posuit; nam arva sunt quae Gracis ἄρουρα sunt dicta. et bene celeritas demonstrata est.

210. SVFFECTI pro 'infecti', ut conixa pro enixa: vel certe 15 inferiorem oculorum partem habentes infectam. et est figura 'suffecti oculos', id est †suffecti oculi et suffusos oculos habentes.

211. SIBILA id est sibilantia, nam participium est: cum enim nomen est, 'sibilus' dicimus, ut nam neque me tantum venientis sibilus austri. VIBRANTIBVS mobilibus, quia nullum animal 20 tanta celeritate linguam movet, 'adeo ut triplicem linguam habere videatur, cum una sit. hos dracones Lysimachus †curifin et periboeam dicit; filios vero Laocoontis Ethronem et Melanthum Thessandrus dicit.

212. EXSANGVES timentes; nam ideo timentes pallescunt, quia ante 25

3 in Amphitruone] V 1, 56 || 5 Pone post] cf. Isid. diff. verb. 346 || Legit transit] exscr. Isid. orig. X 154 et diff. verb. 335 || 15 conixa] buc. I 15 || 17 nam neque] buc. V 82 || 20 quia nullum ... una sit] exscr. Isid. orig. XII 4, 44

1 ad v. 205 et 206 Pelago] per pelagus. Iubae] aut cristae ... equorum sunt. Sanguineae] coloris sanguinei (calorem sanguinea). P || 2 cristae] crine H || 5 ad v. 208 Pone] post ... volumina crurum. P || 7 fletit H legit P || 8 sinuetque libri Vergiliani || 9 ad v. 209 Fit. Arua] pro litora posuit. P || 11 spumas salis aere secabat et om. CM ut et spumas salis aere secabant expuncta in E || ut per spumas L || spuma H || 12 secabat] ruebant libri Vergiliani || tabentis M || 14 sunt dicta Masvicius: sunt dicunt C || 15 ad v. 210 Suffecti] pro infecti, ut conixa pro enixa. et est figura 'oculos suffecti', id est suffecti oculi et suffusos oculos habentes. P || 16 fortasse id est suffectos oculos habentes, ut 'oculos suffusa nitentes' (Aen. I 228) || 18 ad v. 211 Sibila (syllaba)] id est sibilantia (sybillantia) ... sibilus dicimus. Vibrantibus] mobilibus ... una sit. P || 20 quia] quae P || 22 Lisimachus C || Porcen et Chariboeam Masvicius. cf. Tzetzes ad Lycoph. Cass. 347 'τὰς Καλύδνας λέγει, ἐξ ὧν πλεῖστας ὁ Πόρκης ὄφεις καὶ ἡ Χαρίβοια τὸν Λαοκόοντος παῖδα ἀνείλον ἐν τῷ τοῦ Θρυβαίου Ἀπόλλωνος ναῶ'. Coryphen et Periboeam F. Schoellius. fortasse Porcen ofin et Chariboeam. || 25 ad v. 212 Diffingimus nusu] qualis undicta in eos fuit, ut et posteris supplicia haec praevidissent; maior enim poena est in visione, quam in patientia. D || ad v. 212 Exsanguis] timentes ... agmine caudae. P

exsanguis fuit. AGMINE CERTO itinere, impetu, ut <782> leni fluit agmine Thybris, vel tractu corporis, ut extremaeque agmine caudae.

213. LAOCOONTA etsi a filiis eius incipiunt, 'Laocoonta petunt'.

5 215. IMPLICAT hoc ad mollitiem infantum corporis dixit. DE-PASCITVR ut supra diximus <I 194> et 'paseo' et 'paseor' unius significationis sunt, ut atque artus depascitur arida febris.

217. SPIRIS nodis: unde etiam bases columnarum spirulas dicunt; nam proprie spira est volubilitas funium. inde et posteriora
10 serpentium spirae dicuntur, quae sic involuntur in gyrum, ut funes.

218. SQVAMEA pro squamosa, ut frondea pro frondosa <I 191>. et est figuratum 'squamea terga collo circumdati'.

220. SIMVL modo adverbium temporis est, significat enim 'eo tempore'. et est ordo 'simul manibus tendit divellere nodos, simul clamor-
15 res horrendos ad sidera tollit perfusus sanie vittas atroque veneno'. et vide genus mortis totum ad supplicium procuratum. TENDIT contendit.

221. PERFVSUS VITTAS perfusus vittas habens. et est interpositus versus; nam potest tolli salvo sensu. SANIE autem pro sanguine, nam sanies corruptus sanguis. ATROQVE VENENO ut
20 pallida mors vel tristis senectus.

223. QVALIS MVGITVS id est tollit. facta autem comparatio est propter sacerdotis personam.

224. INCERTAM dubie inlisam, quae non haberet mortis effectum. inde et 'excussit'.

25 225. LAPSV labi proprie serpentum est. DELVBRA delubrum dicitur quod uno tecto plura complectitur numina, quia uno tecto diluitur, ut est Capitolium, in quo est Minerva, Iuppiter, Iuno. alii, ut Cincius, dicunt, delubrum esse locum ante templum, ubi

2 extremaeque] georg. III 423 || 7 atque artus] georg. III 458 || 20 pallida mors] Hor. carm. I 4, 13 || 25 delubrum dicitur e. q. s.] cf. Isid. orig. XV 4, 9 et diff. verb. 407. Pseudo-Ascon. p. 101, 12 Or. Macrobian. Sat. III 4, 1 sqq.

2 tigris P || agmina caudae Vergilius || 6 et depasco et depaseor E || 7 fibris M || ad v. 216 Post ipsum auxilio] quomodo se misit filios liberare, qui talem uim conspiciebat? sed pareticula diceretur (ne parricida duceretur Fabricius) qui filios non liberavit. D || 8 ad v. 217 Spir] nodis; nam proprie . . . ut funes. P || 9 spira est] spires P || 10 girum P || 11 ad v. 218 Squamea] pro (per) squamosa . . . circumdati. P || 13 ad v. 220 Simul] modo adverbium temporis est . . . diuellere nodos. Tendit] contendit. P || fortasse eodem tempore || 17 ad v. 221 Perfusus vittas] perfusus vittas habens. Sanie] autem pro sanguine; nam sanies corruptus sanguis. P || 19 ATRO VENENO HM || 21 ad v. 223 et 224 Qualis mugitus] id est tollit . . . excussit (excusit). P || 23 dubiam inlisam C || 25 ad v. 225 Lapsu] labi . . . hoc est a parte totum. P || serpentium P || 26 quod] quae P || quia] quae P || 27 fortasse deluitur || est om. PC* Fabricius || in quo Minerua Iuppiter Iuno sunt σύνναοι Fabricius || 28 cinchius P || dicunt om. P

aqua currit, a diluendo. est autem synecdoche, hoc est a parte totum. Varro autem rerum divinarum libro † XIX. delubrum esse dicit aut ubi plura numina sub uno tecto sunt, ut Capitolium, aut ubi praeter aedem area sit adsumpta deum causa, ut in circo Flaminio Iovi Statori, aut in quo loco dei dicatum sit simulacrum, ut (sicut) in 5 quo figunt candelam, candelabrum appellant, sic in quo deum ponunt, delubrum dicant. ergo hic cum dicit 'delubra ad summa dracones', ut esset manifestatum, subtexuit dei simulacrum; adiecit enim 'saevaeque petunt Tritonidis arcem', nec praetermisit quin dei nomen adderet dicens 'sub pedibusque deae clipeique sub orbe teguntur', ne sine ratione 10 delubri nomen intulisse videretur. Masurius Sabinus delubrum, effigies, a delibratione corticis; nam antiqui felicitum arborum ramos cortice detracto in effigies deorum formabant, unde Graeci ξόανον dicunt. alii delubrum dicunt templum ab eo quod nulli iunctum aedificio pluvia diluatur. 15

226. SAEVAE fortis, aut nobilis: aut ad tempus epitheton additum, aut saeva circa Troianos.

227. SVB PEDIBVSQVE DEAE scilicet maioris simulacri, quod a cunctis videtur; nam quod colitur et breve est et latet, sicut Palladium fuerat. non ergo contrarium est quod post raptum Palla- 20 dium intulit 'deae'. sane hoc loco 'sub' particulam secundo repetendo utrique casui iunxit: accusativo, cum proprie significavit, ut sit 'prope pedes deae'; et 'sub orbe', ablativo, id est infra orbem, ut saepe sub inmotis praeseptibus. CLIPEIQVE SVB ORBE ut maxima pars in spiram collecta ante pedes sit. colla vero cum capitibus erectis 25 post clipeum, id est inter scutum et simulacrum deae latebant: ut est in templo urbis Romae.

23 Saepe sub] georg. III 416

1 fortasse deluendo || 2 Varro . . . pluia diluatur in marg. exempl. Basilensis scripsit Daniel || lib. XXIX Daniel lib. 19. Scioppius lib. XXVII Com-
melinus Masvicius Burmannus Lion. Varro libro octavo rerum divinarum
Macrobius. cum sexto rerum divinarum libro haec verba tribuenda esse recte
statuisse videatur Merkelius (proleg. ad Ov. fast. p. 123), in eo libro, quem
et Macrobius et hic scholiastes exscripsit, fuisse conieci 'Varro libro XXXI
antiquitatum, qui est VI rerum divinarum', unde Macrobius dederit 'Varro
libro sexto rerum divinarum', scholiastes 'Varro rerum divinarum libro XXXI'.
cf. quaest. Serv. p. 25 et O. Gruppius de Varr. antiquit. rer. hum. rel. p. 6 ||
5 Iovi sutori Daniel || sicut addidi. cf. Macrobius || 6 ponunt Daniel: ponant
C || 11 Masurius Daniel Masurius C || 15 fortasse deluatur || 19 a cunctis
LH || quod a cunctis colitur L || 22 proprie] pro Masvicius prope Burmannus.
post proprie non nulla intercidisse videntur. || 25 spira H || fortasse ante pedes
sit, colla vero . . . lateant || 26 ut est in templo urbis Romae dubito num
Servii sint.

228. NOVVS magnus, ut Pollio et ipse facit nova [carmina; aut repentinus, aut novi generis, id est qualis numquam antea.

CUNCTIS quia ante interemptum Laocoonta dixit timuisse nisi eos, qui viderant angues: post eius interitum cunctos dixit, qui sacerdotem
5 extinctum cognovissent.

229. INSINUAT pro insinuatur. Clodius scriba commentariorum: 'insinuem' intro eam penitus. SCELVS supplicium: ab eo quod praecedit id quod sequitur. EXPENDISSE autem tractum est a pecunia; nam apud maiores pecuniarias poenas constat fuisse.

10 EXPENDISSE] cum adhuc rudi aere pecunia ponderaretur: quod ad capitis poenam de iure usurpatum est. an quia † utriusque rei debitor 'reus' dicitur? quis ante hunc 'expendisse' pro luisse?

230. SACRVM ROBUR non ut supra <45> 'lignum'. et notandum, quot nominibus hunc equum appellet: lignum, machinam, mon-
15 strum, dolum, pinea claustra, donum, molem, equum, sacrum robur.

231. TERGO quare 'tergo', cum dixerit <51> 'in latus' et 'in alvum'? ergo 'tergo' quasi per significationem equi accipiamus. quidam 'tergo' quasi 'a tergo suo' accipiunt, tum quia Laocoon manu reducta a tergo suo iccerit telum, ut est <IX 415> ecce aliud summa
20 telum librabat ab aure. *SCELERATAM pro 'ipse sceleratus', ut <544> telumque inbelle et <510> inutile ferrum. et est hypallage.

232. SEDES per hoc ostendit <31> *donum Minervae'.

ORANDA placanda.

25 233. CONCLAMANT una scilicet voce. et bene ille peritura civitate 'conclamant' dixit, quia semper res perditae 'conclamatae' dicuntur.

234. MVROS superpositos Scaecae portae; nam sequitur 'quater ipso in limine portae'. MOENIA PANDIMVS VRBIS non est iteratio: nam dicit, patefacta porta vel diruta interiora civitatis esse nudata.

30 [ergo] MOENIA cetera urbis tecta vel aedes accipiendum. ACCIN-

1 Novus magnus] cf. Don. ad Ter. adelph. IV 7, 4 || Pollio] buc. III 86 || 25 et bene . . . dicuntur] cf. Don. ad Ter. eun. II 3, 57 et comm. Luc. II 23 || 30 Moenia cetera . . . accipiendum] cf. Isid. orig. XV 2, 18

6 ad v. 229 Insinuat] pro insinuatur . . . usurpatum est. P || 7 insinuem ut P || 8 id quod sequitur insinuans Masvicius primus || autem om. P || 11 de iure] deinde Grotius de iure b. et p. II 5, 7. de iure u. e. antiquo F. Schoellius || utriusque] fort. cuiuscumque || 16 ad v. 231 Tergo] quare tergo . . . telumque inbelle. et est hypallage. P || 17 equi C: qui P || 18 tum quia] tam quia P. fortasse tamquam || Iacohon P || 23 ad v. 232 Oranda] placanda. P || donum LEM: domum HMC* donum Burmannus edidit nec libros suos dissentire adnotavit. || 28 ipso om. L || VRBIS om. HME || 30 vel aedes] ut aedes vel aedes C. aut Scioppius aut Daniel ad ut aedes tamquam coniecturam vel aedes adscripsisse videtur. || ACCINGUNT pro accinguntur vel accingunt pro praeparant se ad opus. Terentius Formione accingere. C

GVNT pro accinguntur. *Terentius Phormione accingere.* ACCINGVNT OPERI praeparant se ad opus.

237. INTENDVNT ligant, ut <IV 506> intenditque locum sertis. SCANDIT transcendit propria magnitudine. *vel propter aggerem, quem ruina fecerat muri.* FATALIS mortifera. MVROS 5 ruinas murorum dirutorum.

238. FETA nunc plena, ut in bucolicis <I 49> temptabunt pabula fetas, alias enixa iam, ut <VIII 630> fecerat et viridi fetam. PVERI CIRCVM INNVPTAEQVE PVELLAE more Romano, patrimi et matrimi.

239. SACRA CANVNT hymnos dicunt. GAUDENT quidam hic 10 'gaudent' pro optant intellegunt, ut veniat quo te quoque gaudet.

240. MINANS vel eminens, ut <IV 88> minaeque murorum ingentes; vel minitans.

241. O PATRIA versus Ennianus. sane exclamatio eo pertinet, quod tanta fuerat vis consecrationis in porta Troiana, ut etiam 15 post profanationem ab ingressu hostes vetaret. nam novimus integro sepulcro Laomedontis, quod super portam Scaeam fuerat, tuta fuisse fata Troiana. DIVVM DOMVS vel quod eius muros Apollo et Neptunus fabricaverunt, ubi etiam Minerva per Palladium culta est: vel propter Ganymedem, Dardanum, Tithonum. INCLITA BELLO quia superavit 20 Mysiam totam.

242. QVATER saepius. IN LIMINE PORTAE hic portam pro ipso aditu posuit; nam quod ait 'limine' manifestum est portae. nam pars superior diruta est, necessario remanente limine, quod in ima parte, id est in solo positum erat. 25

243. ATQVE VTERO SONITVM QVATER ARMA DEDERE ostendere vult, non in totum a diis desertos esse Troianos: quippe quos sono equi dicit esse commonitos: ne Dido ab his animum averteret, quos videbat a suis numinibus derelictos; sed hoc dicit: monuerunt nos dii, sed nos non intelleximus. et bene addidit 'sonitum arma dedere', ne ei obiceretur, 30 non potuisse fieri, ut plena armis machina sonum non redderet.

1 Terentius Phormione] II 2, 4. cf. Don. ad h. v. || 11 veniat] buc. III 88 || 14 versus Ennianus] Androm. aechmal. fragm. JX ap. Ribb. et ap. Vahl.

3 ad v. 237 Intendunt] inligant et tendunt ut 'intenditque locum (locus) sertis'. Fatalis] mortifera. P (et tendunt Daniel omisit, neque ea verba in Fuldensi fuisse in appendice adnotatum est.) || INTENDVNT alligant in ras. l || 4 SCANDITQVE ME || 7 ad v. 238 Foeta] nunc plena . . . viridi foetam. P || temptabunt . . . fetas] tentabunt pabunt pabulato foetas P || 12 ad v. 240 Minans] vel eminens . . . uel minitans. P || emens L (eminens l) eminans H || 13 minitans, euentum aliquem malo (malum Fabricius) ominans D || 14 enianus L || 17 sepulcro] ex sepulcro l || 21 totam om. M quia totam superauerat misiam E || 30 intelleximus] incipit Cassellani quaternio X.

244. *INSTAMVS TAMEN subaudiendum, quamquam sonitum dederunt, tamen instamus.* INMEMORES inprovidi: aut non memores oraculorum.

quidam 'inmemores' dementes accipiunt, quoniam memoria in mente consistit. sane si peritiam Vergilii diligenter intendas, secundam disciplinam carminis Romani, quo ex urbibus hostium deos ante evocare solebant, hoc dixit; erant enim inter cetera carminis verba haec eique populo civitatis metum, formidinem, oblivionem iniciatis: unde bene intulit 'inmemores caccique furore', tamquam quos dei perdidderant.

245. MONSTRVM INFELIX Troianis scilicet: quod post rem probatam dixit. *SISTIMVS constituimus, conlocamus.*

246. TVNC ETIAM sicut antehac saepius: nam Helena veniente praedixerat. *FATIS APERIT CASSANDRA FVTVRIS ne putarentur stulti, qui vati non credidissent, cito subiecit 'dei iussu non umquam credita Teucris'. sane quidam hic 'fatis' pro calamitatibus accipiunt.*

247. DEI IVSSV praecepto Apollinis, qui spe promissi coitus concessa divinatione frustratus sustulit fidem vera dicenti. *DEI IVSSV praecepto Apollinis: qui cum amasset Cassandram, petit ab ea eius concubitus copiam. illa hac conditione promisit, si sibi ab eo futurorum scientia praestaretur: quam cum Apollo tribuisset, ab illa promissus coitus denegatus est. sed Apollo, dissimulata paulisper ira, petit ab ea, ut sibi osculum saltem praestaret: quod cum illa fecisset, Apollo os eius inspuat, et quia cripere deo semel tributum munus non conveniebat, effecit, ut illa quidem vera vaticinaretur, sed fides non haberetur.* NON VMQVAM non aliquando, id est numquam: nam si 'non numquam' esset, duae negativae facerent unam confirma-

2 Inmemores inprovidi] cf. Don. ad Ter. Andr. IV.3, 8 || 8 Eique populo ... iniciatis] Macrob. Sat. III 9, 8 || 16 praecepto Apollinis ... dicenti] cf. mythogr. I 180 et II 196

1 ad v. 244 Instamus tamen] subaudiendum ... oraculorum. nel inmemores dementes ... constituit. P || dederint P || 2 aut] ut P || 7 civitati Macrobius || 8 inmemores] memores C || quos dei Bergkii: qui deos C. tamquam qui deos perdidderant (i. e. quorum ex urbe dei evocati erant) secl. F. Schoellius || 9 prodiderant Scioppius enotavit. || 10 ad v. 245 Sistimus] constituimus, collocaamus. P || post] hoc post ME || 11 dixit] nam tunc aliud putabatur (putabat D) add. El || conlocamus C: conlomos C || 12 ad v. 246 Fatis] quidam hic pro calamitatibus accipiunt. P || ante hac C ante ac JHE || 13 fortasse ventura praedixerat || praedixerat futura bella et mala. D (Stephanus quoque edidit) || 16 ad v. 247 Dei iussu] praecepto Apollinis: qui cum amasset Cassandram ... tribuisset ab ea, ut sibi osculum (sic) saltim dedisset: quod cum illa praestasset os eius inspuat ... an neutrum plurale. P || qui spe ... dicendi om. C || promissi coitus] coeundi M || 17 divinatione mythographi: diuinitate JHME || 19 concubitus P || eo] ea P || 22 ea ex et C || 23 quia] que P || tributum] datum superscr. man. rec. in C || conueniat P || efficit P || 25 id est numquam P || nam si non numquam essent duae negativae et facerent unam confirmationem C

tivam: licet Terentius Graeco more dixerit agrum in his regionibus meliorem neque pretii maioris nemo habet. *CREDITA dubium a quo verbo veniat, et an femininum sit singulare participium, an neutrum plurale.*

249. *FESTA FRONDE* quae festos indicat dies, *vel quae festis 5 diebus adhibetur*, ut laurus, oliva et similia. *VELAMVS* coronamus, ut <V 366> victori velatum auro vittisque iuvenum.

250. *VERTITVR CAELVM* atqui epitheton hoc caeli perpetuum est: sed 'vertitur' est 'in aliam faciem commutatur', quod more suo explanat sequentibus. *RVIT OCEANO* nascitur de Oceano, ut 10 ruit atram ad caelum picea crassus caligine nubem. ideo autem 'ruit', quia altius est mare quam terra, ut diximus supra <I 381>. *aut certe 'ruit' eum impetu et festinatione venit, ut <I 83> qua data porta ruunt. sane sphacrae ratio hoc habet, ut omnia diversis vicibus sicut oriri, ita et ruere videantur.* 15

251. *VMBRA MAGNA* id est terrae: et definitio est noctis.

252. *MYRMIDONVMQVE DOLOS* a generalibus ad specialia venire vitiosum est, nisi forte redeatur ad causam, ut hoc loco. *FVSI dispersi † per sua quisque. an ad habitum rettulit dormientium securorumque?* *PER MOENIA* per domos, ut supra <234> et moenia 20 pandimus urbis: 'moenia' enim et publica et privata dicuntur.

253. *CONTICVERE* dormierunt: ex consequentibus priora intelleguntur. *FESSOS ARTVS* aut generaliter, quia omnis dormiens quasi fessus: aut 'fessos' trahendo equum diruendoque muros.

254. *PHALANX* lingua Macedonum legio. et est a parte totum, 25

1 Terentius] heauton tim. l 1, 11 || 11 ruit] georg. II 308

1 Terentius fecerit more graeco P || dixerit] duxit L (corr. ead. man.) || in his regionibus om. P || 2 praetii CH || 3 singulare sit P || 4 anne utrum C || 5 ad v. 249 Festa fronde] quae festos . . . olivae. Velamus] coronamus. P || 6 olivae] olivae H hedera add. D et Stephanus || coronam H || 7 velatur LHE || vittisque iuvenum om. C || nitasque L vittasque HE || 8 ad v. 250 Vertitur caelum] epitheton caeli perpetuum est . . . commutatur (comotatur). Ruit oceano] ut ruit . . . nubem. aut ruit impetu . . . ruunt. P || atque H || perpetuum est] nam nunquam stat sed semper movetur et voluitur add. E || 9 sed vertitur id est M sed hic vertitur est E sed vertitur nunc est vulgo mutatur C (commutatur C²) || 10 in sequentibus CMle || 12 est om. C || ut diximus supra om. C || 13 venit bis scriptum erat in C; alterum erasum est. || 14 sperae C || 16 noctis, cum sol infra hemisphaerium in contrarium iaciat umbram, quae nox est. D || 18 redet L redeat Ml || 19 per sua quisque] pro se quisque coni. Bergk per vias domusque F. Schoellius || an] iam enotavit Scioppius || ad habitum C²: adhibitum C || 22 ad v. 253 Conticuere] docuerunt . . . intelleguntur. Fessos artus] trahendo equum. P || 25 ad v. 254 Phalanx] lingua Macedonum (macedonum) legio. et synecdoche a parte totum . . .ibat] veniebat. P

hoc est synecdoche; *significat enim totum exercitum*. IBAT veniebat, ut <375> nunc primum a navibus itis.

255. AMICA sibi grata. et sciendum, septima luna captam esse Troiam: cuius simulacrum apud Argos est constitutum, quod
 5 *relata victoria constitutum est ad imaginem eius, quae tunc erat divi-
 duo orbis modo*. hinc est quod dicit <340> oblatis per lunam et alibi <397> per caecam noctem. TACITAE LVNAE aut more poetico noctem significat, aut physicam rationem dixit. nam circuli septem sunt, Saturni, Iovis, Martis, Solis, Veneris, Mercurii,
 10 Lunae. et primus, hoc est Saturni, vehementer sonat, reliqui secundum ordinem minus, sicut audimus in cithara. ergo tacita luna est, cuius circulus, terrae vicinus immobili, minus sonat aliorum comparatione. TACITAE LVNAE] *cuius tempore tacetur, quoniam nocte silentium est, ut <IV 525> cum tacet omnis ager.* aut certe
 15 'tacitae' serenae, ut <III 515> sidera cuncta notat tacito labentia caelo. vel ipsi taciti, ut <VII 343> tacitumque obsedit limen Amatae.

256. LITORA NOTA scilicet quae paulo ante reliquerant. FLAMMAS CVM REGIA PVPPIS more militiae, ut <III 519> dat clarum e
 20 puppi signum. et hinc intellegendum est, Helenam Agamemnoni vel Graecis signum dedisse veniendi sublata face, Agamemnonem contra signum Sinoi dedisse aperiendi equi: ut in sexto <518> flammam media ipsa tenebat, et summa Danaos ex arce vocabat. est autem tropus: per 'puppem' navem, 'per 'navem' eos qui in navi
 25 sunt significat.

257. FATIS INIQUIS voluntate numinum, non illi propitia, sed

1 Ibat veniebat] cf. Don. ad Ter. adelph. III 3, 7

1 significat P: significavit C || 2 nunc primum om. C || istis C || 3 ad v. 255 Tacitae lunae] aut more poetico noctem significat, cuius tempore tacetur, aut certe 'tacitae' serenae, ut 'sidera cuncta notat tacito labentia caelo'. Amica] sibi tacita grata ... per caecam noctem. P || scholium ad TACITAE LVNAE ante scholium ad AMICA praebet C || sciendum autem LHM || 4 cuius] huius LII || est om. L (add. l) || constitutum om. CPMe || 5 ab imagine P || duudno P || 6 orbis re modo P. post orbis in C unam litteram vidcri erasam esse dixit Bergk; ego non vidi rasuram. || dixit E || 7 TACITAE LVNAE aut more poetico noctem significat cuius tempore tacetur quoniam nocte silentium est, ut cum tacet omnis ager aut fisica ratione ... comparatione. aut certe tacitae serenae ... obsedit limina matae C || aut om. L (add. l) || aut more] Amore H || 10 est om. C || sonat om. C || 11 audimus H: audiuimus CME audiuimus L || in cithara] cuius ultima corda minus sonat add. l || 18 reliquerant C²: reliquerat C || 20 et hic Scioppius enotavit || 23 ex arce C²: ex erce C || 24 puppim nauim per nauim lm || per nauim E || 26 non illi propitia, sed in nos iniqua CHM: non illi propitia sed in nos inimi L (quae illi propitia sed troianis inimica l) quae non illi propitia sed troianis inimica fuerunt E (super troianis inimica scripsit f in nos iniqua e) nam illi vel illis propitia, sed in nos iniqua vulgo

in nos iniqua: ut Lucanus <II 86> non ille favore numinis ingenti superum protectus ab ira.

260. REDDIT quasi debitos *vel creditos*, ut <VI 18> redditus his primum terris. sic Horatius navis quae tibi creditum debes Vergilium, finibus Atticis reddas incolumem precor. 5

CAVO ROBORE equi: epexegesis.

261. THESSANDRVS Polynicis et Argiae filius. STHENELVS Capanei et Euadnes. VLIXES Laertae et Anticliae.

262. ACAMAS *Demophontis filius*, † *percecthei nepos*. THOAS *Andremonis filius*. 10

263. NEOPTOLEMVS quia ad bellum ductus est puer, Pyrrhus vero a capillorum qualitate vocitatus est; Achillis et Deidamia filius, Pelei et Thetidis nepos ex patre, ex matre vero Lycomedis, regis Scyriae insulae. PRIMVSQVE MACHAON *hic Machaon filius Aesculapii fuit, cuius frater Podalirius*. 'primus' autem aut princeps, *id est inter primos, aut in sua arte primus*, aut numeri sui; nam per ternos dixit.

264. MENELAUS Atrei filius, frater Agamemnonis, propter quem bella gerebantur. ~~EPEOS~~ *Panopei filius*.

265. VRBEM id est cives. SOMNOQVE VINOQVE SEPULTAM ostendere vult nihil magnum a Graecis factum quod obtinuerint civitatem. 'somno' autem, quia nox erat; 'vino', quia festus dies. 20

266. CAEDVNTVR VIGILES non actus nomen est, sed officii:

4 Horatius] carm. I 3, 5

1 Lucanus de Mario D || ille ex illi H || fauere H || 2 ira] ire L vir ferus et fato cupienti perdere Romam sufficiens add. D || 3 ad v. 260 Reddit] quasi debitos vel creditos. Cavo robore] equi. epexegesis (effegesis). P || ut . . . terris om. C || 4 creditum] redditum H || 5 debes . . . Atticis om. C || incolomem C incolonem H incolomem ex incolumem M || 6 efexegesis CLH effexegesis M || 7 THESSANDRVS LM || polinicus CM pollinicus H || STHENELVS C STELENVS M || 8 cappanei H || euadnes H: euanne C euatnes L euadnis ME euatnis I || lerte L laertiae M || 9 ACHAMAS C ATHAMAS Scioppius enotavit || demofontis C || Perrechiae Scioppius enot. Erechthei F. Schoellius || nepos C²: nepes C. A. D. frater, filius Thesei, Aegei nepos coni. Bergkii || 11 ad v. 263 Primus] aut princeps, inter primos, aut arte primus aut (sic). P || quia CM: qui LHE || pyrrus C pyrrus M || 12 uocitatus est . . . Scyriae insulae om. C || vocitatus est] nam pyracii capilli dicuntur add. D et Guelferb. I || didamia M || 13 tethidis L (tethidis I) tethidis H thetidis ex thetidis M || licomedis LIH || 14 sciriae H syriae M || PRIMVSQVE MACHAON Aesculapii filius, medicorum maximus, aut princeps e. q. s. D || 15 prodarilius C || 16 sui primus ME || 17 dixit CLH: distinct M EI || 18 ad v. 264 Menelaus] Atrei filius frater Agamemnonis, propter quem in bella gerebantur. P || 19 EPIOS ex EPEOS C || 20 ad v. 265 Urbem] ciuitatem. P || cives] cum urbs muros significet, ciuitas uero eius habitatores add. D || 21 optinuerint C || 23 ad v. 266 Caeduntur uigiles] portarum. Patentibus] pro patefactis. P || CAEDVNTVR VIGILES non actus nomen est sed officii modo enim uigiles intellegendum . . . uigiles portarum nam paulo post ait portarum uigiles C || VIGILES] hi ei uiagiles add. E, sed expuncta sunt. || sed officii] nam tunc non uigilabant add. E. uigiles autem . . . portarum uigiles om. M,

'vigiles' autem Capitolii significat; nam paulo post <334> vix primi proelia temptant portarum vigiles. *CAEDVNTVR VIGILES*] modo [enim] 'vigiles' intellegendum, non qui vigilarent, sed qui solebant exercere vigilias; aut certe vigiles, quos fefellit Sinon equum servantes. et bene ostendit timiditatem Græcorum, qui paucitate timentes eos primos occiderunt, qui ceteros poterant excitare. aut vigiles portarum. *PATENTIBVS pro patefactis.*

267. CONSCIA coniurata. bene autem in insidiis conscientiam nominavit.

10 268. TEMPVS ERAT QVO PRIMA QVIES hoc loco noctis describit initium: alibi totam noctem, ut <IV 522> nox erat et placidum carpebant fessa soporem corpora. descriptiones sane pro rerum qualitate vel tenduntur vel corripiuntur: illo enim loco protentio ad invidiam pertinet Didonis vigiliarum. sunt autem solidae
15 noctis partes secundum Varronem hae, vespera conticinium intempesta nox gallicinium lucifer: diei, mane ortus meridies occasus. de crepusculo vero, quod est dubia lux: nam 'creperum' dubium significat: quaeritur. et licet utrique tempori possit iungi, usus tamen ut matutino iungamus obtinuit, licet Statius dixerit longa
20 repercusso nituere crepuscula Phoebo. 'manum' vero, unde est 'mane', bonum dixere veteres. . *AEGRIS quantum ad divina tardis.*

269. *DONO DIVVM* quidam donum ex voluntate dicunt venire, munus ex officio. donaria vero loca in templis, in quibus dona ponuntur. SERPIT latenter membris infunditur.

25 270. IN SOMNIS aut per somnos: aut si 'in somniis' legeris,

14 sunt autem e. q. s.] cf. Varro de l. l. VI 5 sqq. et VII 77 sqq. Isid. orig. V 31, 4 sqq. || 19 Statius] Theb. I 344 || 22 quidam donum e. q. s.] cf. Don. ad Ter. eun. V 8, 27

expuncta sunt in E, qui capitolium significant exhibet et post portarum uigiles addit qui utique alii fuerunt, quae item expuncta sunt. || 3 non qui modo vigilarunt, sed qui soliti exercere vigilias *Masvicius primus* || 5 paucitati *coni.* *Bergkii* || 6 quod ceteros *Scioppius* enotavit || 8 ad v. 267 *Conscia*] coniurata. bene autem in insidiis (insidis) conscientiam nominavit. *P* || *CONSCIA conscia* (conscia *l*) coniurata *L* conscia coniurata conscia *M* || et bene autem *M* || *consciam H* conscia *Me* || 12 descriptionis *CH* || 13 protento *C* protectio *L* (protentio *l*) protensio *vulgo* || 14 uigiliarum *CM*: *////* uigiliarum *L* (duae litterae *erasae sunt*) ut uigiliarum *H* ut uigiliarum *E* aut uigiliarum *vulgo* || autem *om. C* || 15 partes noctis *L* || conticinium *LME*: concubiū *C* conticidium *H* || intempesta nox *CM*: intemptum *LH* intemptatum *E* || 16 galicinium *C* (corr. *c*) gallicidium *H* (corr. *cad. man.*) || diei uero *C* || meridies . . . usus tamen *om. C* || 19 optinuit *H* obtinuit *ex* optinuit *M* || Statius] *Lucanus C* || 20 febo *C* phoebo *H* (corr. *ead. man.*) || manum . . . veteres *om. CME* || 21 quantum ad divina] 'tardi dicuntur mortales cum deis comparati' *F. Schoellius* || 22 ad v. 269 Incipit. Serpit] latenter membris infunditur. *P* || 23 dicunt *C*: dicit *C* || 25 et per somnos *H* || in somniis scripsi: insomnis libri

erit synzesis. ECCE hac particula utimur quotiens repentinum aliquid volumus indicare, ut <57> ecce manus iuvenem interea post terga revinctum. ergo 'ecce' subito est.

271. VISVS ADESSE bene 'visus', quia somnia videntur tantum, non sunt naturaliter vera. quod autem paulo post dicit <297> 5 effert penetralibus ignem confirmantis est: nam illud verum fuisse contendit.

272. RAPTATVS frequentativo utitur, ut supra <I 483>.

RAPTATVS] id est tractus. . BIGIS secundum artem modo dixit, quae exigit, ut quae de pluribus constant plurali tantum numero dicamus, ut bigas, quadrigas, mappas. sed haec plerumque corrumpit auctoritas, ut Horatius ne sordida mappa. item Statius rorifera gelidum tenuaverat aera biga.

273. TRAIECTVS LORA traiecta lora habens, ut <I 320> nuda genu. 15

274. EI MIHI Ennii versus. et totum iungendum, ne doloris distinctione frigescat, sicut plurimis doctissimis visum est.

275. EXUVIAS INDVTVS ACHILLIS hoc est arma quae occiso Patroclo ademit, quae Vulcanus Peleo fecerat. celavit autem mortem Patrocli ad laudis augmentum. 'indutus' autem accusativo iungitur, 20 ut hoc loco, et, ut magis in usu est, septimo, quo nunc utimur: ut in decimo <774> praedonis corpore raptis indutum spoliis. 'exuvias' autem dicimus numero tantum plurali.

276. PHRYGIOS IGNES flammās Troianas, quibus Protesilai navis incensa est. constat enim naves Graecorum flammis oppugnatas 25 ab Hectore. PVPIBVS pro in puppes.

12 Horatius] ep. I 5, 22 || Statius] Theb. I 138 || 16 Ennii versus] ann. I 7 ap Vahl.

1 synzesis H: synzeuxis C sinezesis L sinizicesis M sinizesis E || 2 ut ecce . . . revinctum om. C || iuenum LME || 6 penetrabilibus CLH (corr. C²) || 8 ad v. 272 Raptatus] frequentativo utitur, ut supra, id est tractus. Bigis] secundum artem dixit . . . plerumque corrumpit ut (sic) auctoritas. P || supra 'ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros'. D || 10 numero dicantur C dicantur numero P || 11 ut om. C in P || mappas] pamas P || sed haec om. P || hoc C || 13 aera ex acera C || 14 ad v. 273 et 274 Traiectus lora] traiecta . . . frigescat. P || 16 enni H || versus ennii M || 18 ad v. 275 Exuvias indutus Achilli] hoc est . . . ademit. 'indutus' autem accusativo iungitur, sed magis septimo casu, ut in decimo . . . spoliis. 'exuvias' tantum numero plurali dicimus. P || ACHILLI C || est om. C (add. C²) || 20 fortasse autem et accusativo || 21 et . . .

septimo] sed magis in ^{su} est septimo (su superser. C²) || 23 tantum numero M || 24 ad v. 276 Vel Phrygios ignes] flammās (flamas) . . . pro in puppes (pupes). P || troianas ex troianos C || protesalai C protessalai in ras. l protesilla in H || 25 est om. P

277. *SQVALENTEM modo sordidam, alibi <X 314> lucentem: per tunicam squalentem auro, a squamis.* BARBAM singulari numero hominum, plurali quadrupedum dicitur: unde dubitatur de quibus dixerit stiriace in pexis induruit horrida barbis.

5 ET CONCRETOS SANGVINE CRINES non sine ratione etiam hoc de crinibus dolet Aeneas, quia illis maxime Hector commendabatur, adeo ut etiam tonsura ab eo nomen acceperit, sicut Graeci poetae docent.

278. *VVLNERAQVE ILLA GERENS QVAE CIRCVM PLVRIMA MVROS A. P. 'gerens' velut insignia praefrens et ostentans, quae a diversis pugnans*
 10 *pro patria suscepit.* PLVRIMA MVROS quia ut Homerus dicit, in Hectorem extinctum omnes tela iecerunt more maiorum. unde est <XI 9> et bis sex thoraca petitum perfossumque locis, propter duodecim populos Tusciae; duodecim enim lucumones, qui reges sunt lingua Tuscorum, habebant. unde est <X 202> gens
 15 illi triplex, populi sub gente quaterni.

279. *VLTRO* quia ratio exigebat, ut loqueretur ille qui venerat.

280. *COMPELLARE* adloqui.

281. *O LVX quasi dies noster, per quem certi eramus de luce, hoc est de vita, tamquam occiso Hectore omnes se extinctos credant.*

20 *SPES O FIDISSIMA* bene per contrarium: spes enim semper incerta est, in Hectore fidissima dicitur.

283. *EXPECTATE* antiptosis est, pro 'expectatus'. *VT TE ordo est 'ut fessi aspiciamus', id est quam fessi.*

285. *INDIGNA aut te indigna, aut crudelis.* SERENOS hilares.
 25 *antiqui e contrario tristes 'nubilos' dicebant.*

1 Squalentem modo sordidam . . . a squamis] cf. Gell. II 6, 19 sqq. |
 2 Barbam singulari . . . barbis] cf. Charis. p. 95, 12 K. || 4 stiriace] georg. III 366 || 10 Homerus] II. XXII 375 || 24 Indigna . . . aut crudelis] cf. Don. ad Ter. eun. V 4, 24 || Serenos hilares . . . dicebant] cf. Lact. Plac. ad Stat. Theb. V 270

1 ad v. 277 Squalentem] modo sordidam, alibi (alii) lucentem, 'per tunicam ut (sic) squalentem auro'. Barbam] singulari . . . horrida barbis. P ||

SQVALENTEM C || alibi C²: alii C || 2 a squamis C (c utrum prima an secunda manus superscripserit dignosci non potest) || 3 plurali nero P || quadrupedum HP || 4 induruit C (induravit fuisse videtur) indurabit P || 6 hector C²: aeneas C || 8 VVLNERAQVE . . . A. P. aut gerens . . . pro patria suscepit aut quia ut Homerus dicit C || 9 velut iniqua proferens et ostentans quae a Graecis pugnans Scioppius enotavit || 11 in extinctum Hectorem M || est om. C || 12 et bis sex om. ME || bis sex om. LH || thoracaca C toracha L thoraca ex choraca H perfossumque H || 13 tusciae H || lucumones C || 15 populo M || 16 ratio om. C || illi C || 17 ad v. 280 Compellare] adloqui. P || id est alloqui C² || 19 ociso C || 20 semper om. M || 21 extore C || 22 ad v. 283 Expectate] antiptosis est pro expectatus. P || 23 qua enotavit Scioppius. quasi Masvicius || 24 ad v. 285 et 286 Serenos] hilares. antiqui e contrario tristes 'nubilos' (nubiles) dicebant. Foedavit] cruentavit. P || crudelia Scioppius enotavit || 25 e contrario C²: et contrario C et e contrario Scioppius enotavit

286. FOEDAVIT cruentavit, ut <502> sanguine foedantem. et bene permansit in translatione, quia supra dixerat 'o lux': ideo et 'serenos', ideo et 'foedavit': nam Sallustius de nubibus foedavere lumen.

287. ILLE NIHIL scilicet ad interrogata: pleraque enim verba 5 ex negotiis accipiunt significationem. VANA fālsa.

288. GEMITVS nec enim parvus dolor est viro forti fortem virum fugam suadere. et nota, omnes suasoriae partes hoc loco contineri.

289. FVGE NATE DEA propositio est. ERIPE FLAMMIS utile. 10 HIS autem δειπτικῶς.

290. A CULMINE vel a dignitate sua, vel vere a culmine, id est a tectis suis: et ideo culmina dicta sunt tecta, quia veteres de culmo aedificia contegebant.

291. SAT PATRIAE PRIAMOQVE DATVM honestum: nam contra 15 fata venire constat neminem posse. SAT PATRIAE PRIAMOQVE DATVM vel regnasse: vel sat pro patria et Priamo militasti.

292. ETIAM multi distinguunt, ut sit 'adhuc', ut <V 485> etiam currus, etiam arma tenentem: intellegunt enim, eum ostendere voluisse, Troiam voluntate divina certo tempore esse defensam, 20 et nunc, si salutem tenere per fata potuisset, ipsius quoque dextera potuisse defendi: sed melius est 'etiam hac', ut et particeps gloriae

3 Sallustius] hist. fragm. inc. 73 Kr. || 18 Etiam multi . . . tenentem] cf. Don. ad Ter. Andr. III 2, 23

1 FEDANTEM *H* || ut *om.* *C* || sanguinem foedantem quos ipse sacrauerat ignes *C* || fedantem *L* fedentem *H* || 2 permansit bene *C* || ideo *om.* *L* (*add. l*) || 3 serenos] uultus praemisit *add.* *E* || fedauit *H* || fedauere *H* || 5 *ad v.* 287—289 Ille. Vana. Hostis. *P* || verba *om.* *L* || 7 nec enim . . . virum] qui (quia *C*²) non est parvus dolor uirum fortem niro forti *C* || uirum fortem *M* || 8 persuadere *M* || et notandum *C* || 9 contineri] quinque enim materiae partes sunt: propositio utile honestum necessarium possibile hic continentur *in marg. add. l* || 10 FVGE NATE DEA . . . militasti (*lin. 17*)] quaeritur enim an possit nate dea et fuge nate dea propositio est an utile eripe flammis his autem dicticos an necessarium hostis habet muros an honestum sacra suosque tibi e. t. p. A CULMINE . . . contegebant SAT PATRIAE PRIAMOQVE DATVM ecce et hoc honestum nam contra fata uenire constat neminem posse ergo sat patriae priamoque datum uel regnasse uel sat pro patria et priamo militasti. *C* || praepositio *M* || 11 dicticos libri. id est demonstrantis ad locum *add. D* || 12 *ad v.* 290 A culmine] uel a dignitate sua, uel (id est) a tectis suis; nam ideo culmina dicta tecta, quia (quae) ueteres de culmo aedificia (aedificio) protegebant. *P* || atettis *ex atextis C* || 17 regnasse] 'hoc dicit Grammaticus, aut "regnauisse" esse addendum, ut sententia sit, satis diuturnum fata Priamo et patriae imperium concesserunt, aut ad ipsum Aeneam haec referenda esse, ut sententia sit: tu satisfecisti officiis, quae Priamo et patriae debebas' Bergkiius adnotauit. vel regnasse vel *secl. F. Schoelliius*. fortasse vel regni satis. || et] est Scioppius enotauit id est Masvicius || militasse Scioppius enotauit || 18 multi hic distinguunt *E* || 22 et ante particeps *om. L*

sit Aeneas, et Hector vitet superbiam. *quidam* 'etiam' pro 'denique' vel 'postremo' accipiunt.

293. *TIBI merito* 'tibi', quod religiosus et pius est. COMMENDAT TROIA PENATES necessarium; nam sacrilegium est non liberare
5 commendatos penates. et non 'ego', sed 'Troia', ut videatur patriae praestare quod fugiât.

294. FATORVM COMITES possibile. quia occurrebat 'hostis habet muros', dat ei comites deos. et scite ait 'fatorum', ne Aeneas diccret, quo mihi eos comites? *HIS MOENIA QVAERE* hoc est <I 5> dum con-
10 deret urbem inferretque deos. et multi 'quaere' distinguunt, et sic subiungunt 'magna pererrato statues quae denique ponto'; non enim magna moenia inventurum promittit, sed magna facturum. nam et di penates in tertio <159> ita monent tu moenia magnis magna para.

295. PERERRATO una pars orationis. hoc autem verbo ostendit
15 erroris longinquitatem.

296. VESTAM deam ignis, quae, ut supra <I 292> diximus, terra est: quod in medio mundo librata vi sua stet et ignem intra se habeat. alii de igne divino hoc volunt dictum, quod vi sua stet, inde Vestam. sed in primo libro <378> dictum, quos deos penates ab Aenea
20 advectos diversorum opinio prodiderit; quod etiam singulis locis, ubi de penatibus varias opiniones poeta secutus dixerit, notatum invenitur. hic ergo quaeritur, utrum Vesta etiam de numero penatium sit, an comes eorum accipiat, quod cum consules et praetores sive dictator abeunt magistratu, Lavini sacra penatibus simul et Vestae faciunt:
25 unde Vergilius, cum praemisisset 'sacra suosque tibi c. T. p.', adiecit 'et manibus vittas Vestamque potentem'. sed 'potentem' potest ad illud accipi θεοὺς δυνατοὺς, sicut vocari penates dictum est. non nulli tamen penates esse dixerunt, per quos penitus spiramus et corpus habemus et animi rationes possidemus. eos autem esse Iovem, aetherem
30 medium; Iunonem, inum aëra cum terra; summum aetheris cacumen,

16 Vestam deam ignis . . . in Vestam] cf. Isid. orig. VIII 11, 61 sqq. || 19 sed in primo libro . . . notata sunt] cf. Macrob. Sat. III 4, 6 sqq.

1 adrogantiam vitet C superbiam vitet M || superbiam] SACRA subanditur sua add. E || 4 necessarium] ecce iterum a necessario C || 7 possibile] ceterum et a possibili C || 8 deos] muros L (corr. I) || scite C²: cito C || 12 promittit C || 13 post tertio tres litterae erasae sunt in C || parare C || 14 ad v. 295 Pererrato] una . . . longinquitatem. P || 16 ad v. 296 Vestam] ignis, quae ut supra dictum est terra est. quae (qui) in medio . . . habeat. P || dictum est C || 19 nea aduectos C² in ras. || 21 notatum ex notandum C || 22 hinc C² || ergo C²: erg C || 23 uesta ex ueste C || 24 abeunte Commelinus abeuntes Masvicius || 25 adiecerit

Scioppius enotavit || 27 Δ ΔYNATOYC C (Δ superscr. C²) || 29 aetherem Berghius: aethere C aethera Scioppius enotavit || 30 inum C || aera C²: era C

Minervam: quos Tarquinius, Demarati Corinthii filius, Samothraciis religionibus mystice imbutus, uno templo et sub eodem tecto coniunxit. his addidit et Mercurium, sermonum deum. hos Vergilius θεοὺς μεγάλους, ut <III 437> Iunonis magnae primum; θεοὺς δυνατοὺς, ut <III 438> dominamque potentem; θεοὺς χρηστοὺς, ut <I 734> et bona Iuno: quae propter admonitionem locis suis notata sunt.

297. AETERNVMQVE ADYTIS E. P. I. quod in templo Vestae ignis aeternus est. ecce ipse exposuit quid est Vesta.

298. DIVERSO INTEREA haec est prooeconomia. ait enim, 10 Aeneam non fuisse proditorem, sed propter longinquitatem domus et tarde bella cognovisse, et facilius evitasse discrimen.

299. MAGIS ATQVE MAGIS iteratione sermonis facit augmentum, ac si diceret 'magis ac plus': sed propter metrum non potuit. sic est et in diminutione † ut est. 15

300. ANCHISAE DOMVS satis religiose locis omnibus quamdiu vivit Anchises, ei universa concedit, ut alio loco <III 9> et pater Anchises dare fatis vela iubebat. ARBORIBVSQVE OBTECTA laus domus. RECESSIT a frequentia se removet, *id est separata fuit.* et est speciosa translatio, quotiens rei mobilis ad immobilem, 20 vel e contra transfertur officium.

301. INGRVIT invadit, ut <XII 628> ingruit Aeneas Italīs et proelia miscet.

302. EXCVTIOR SOMNO ut appareat terroris esse, non satietatis: *nam clamoribus et sonitu interruptus est, ut non ipse somnum excuteret, sed somnus illum.*

303. ARRECTIS AVRIBVS translatio ab animalibus, *quae ad omnem sonum erigunt aures.*

1 demarathi C || chorinthis C || samotrachis C || 2 coniunxit C² || 3 hos Scioppius enotavit: hoc C || uerget C²: negt C || 4 μεγαλους C || θεοις C || 8 ad v. 297 Aeternumque Vestae ignis aeternus est; ecce ipse exposuit quid est Vesta. P || DYTIS C || 9 ipsi C || 10 DIVERSA C || hoc LH || est om. C (add. C²) || agit C || 11 proditorem patriae LMe || 12 tardius MEL || facilius in ras. l || 15 diminutione C || ut est L et libri Burmanni, om. CE, ut ut est HMI (minus atque minus add. m in marg.). fortasse intercudit Aen. XII 616. post diminutione add. ueluti si dicas minus atque minus E ueluti si dicat (dicas et D) minus atque minus et ut pro utcumque add. Stephanus, Fabricius, Daniel. eadem praebet D haec addens ponitur tamen alibi magis atque magis pro uehementer, sicut etiam (atque etiam add. Fabricius), quod crebro est apud Ciceronem lectum. || 17 cedit C (concedit C²) || 18 OBIECTA M || 19 domus] et argumentum, si non auditus est strepitus armorum et urbis captae clamor ab Aenea add. D || post removet tres litterae erasae sunt in C || 20 est om. C || res mobiles C || 21 contra L (e contra l) || 22 ad v. 301 Claescent. Ingruit] inuadit . . . miscet. P || INGRVIT] INCIPIT M || ingruit . . . miscet] ingruit aeneas italīs e. r. p. C ingruit aeneas i. et p. c. LH || 27 ad v. 303 Arrectis auribus] translatio ab animalibus (inimalibus), quae ad omnem sonum erigunt aures. P || animalibus] ut apud Terentium (Andr. V 4, 30) 'arrige aures Pamphile'. add. D

304. CVM FLAMMA FVRENTIBVS AYSTRIS ubique bene vis aquae et ignis bello comparatur, quia utriusque rei prope unus est effectus.

305. RAPIDVS quare 'rapidus'? quia montano (flumine.) FLVMINE fluxu, ut <I 465> largoque umeetat flumine vultum.

5 TORRENS fluvius qui aestate siccatur, unde et nomen accepit. cui Graeci per contrarium dedere vocabulum; nam χειάρροον dixerunt a tempore quo crescit: sicut aequinoctium et ἰσημερία.

306. BOVM LABORES ut alibi nec tamen haec cum sint hominumque boumque labores.

10 307. TRAHIT SILVAS hoc speciale fluvii est, supra dieta vero etiam ignis. INSCIUS non ignarus; nam videt: sed qui non valde sit causarum peritus, id est simplex, ἄπειρος.

308. SAXI DE VERTICE pro 'montis'. contra in sexto <360> montem pro saxo posuit, ut prensantemque unis manibus 15 capita aspera montis.

309. MANIFESTA FIDES non somnii, ut quidam volunt, sed fraudis Graecorum: nam et hoc sequitur 'Danaumque patescunt insidiae'. quamvis alii hoc ad Laocoontis interitum, alii ad responsa (Cassandrae applicent.

20 310. IAM DEIPHOBI quia ipse post mortem Paridis Helenam duxit uxorem: unde ei Graecos graviter constat esse iratos, de quo in sexto <495> plenius narratur.

311. PROXIMVS ARDET VCALEGON proximus Deiphobo. rem domus ad personam transtulit. et est τὸ αἰτίον: hoc est causativum; 25 idco enim ardet, quia proximus est: ut Mantua vae miserae ni-

5 Torrens fluvius c. q. s.] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. IX 508. Isid. orig. XIII 21, 2. de nat. rer. XLVIII 5. diff. verb. 244. (Suct. rel. ed. Reiffersch. p. 244 || 8 alibi] georg. I 118 || 25 Mantua] buc. IX 28

3 quia montano FLVMINE fluxu et largoque C quia montano flumine fluxit ut largoque enotavit Scioppius || 5 qui] quia H || accepit] id est a torrendo supr. vcrs add. C² || cui et graeci L || 6 per ex pro C || χειάρροον scripsi: XIMAPPON LHC² XIMAPON C chimaron M χειάρροον vulgo || 7 crescit . . . ἰσημερία] restituta equi noctio miseria C (e mutavit in e et me superscr. C²). inde quo restituta aequinoctio ἰσημερία Bergkii || εἰςμέρια L (ι et μέρια in ras. l) εἰςμέρια H inmeria M ἰσημερίαν Fabricius primus || 10 ad v. 307 Inscius] non ignarus . . . simplex. P || specialeno H || flui C || supra . . . ignis om. C || 11 sed om. P || qui om. C (add. C²) || 12 ανίρος C ανίρος LH, om. M || 13 ad v. 308 Accipiens. Saxi de vertice] pro montis . . . aspera montis. P || 14 pensantemque CP prensantem L || 16 somni L (somnia l) || 17 nam om. C || hoc] hos H || 19 cassandrae C || 20 ad v. 310 iam Deiphobi] quia (quae) ipse ad mortem . . . narratur. P || DEIPHOBI L DEIPHQBHI H || 21 graniter graecos P || constat P: comptat C || esse om. C || 22 plenius in sexto P || 23 ad v. 311 Proximus ardet Vcalegon] id est Deiphobo. rem domus . . . nicina Cremonae. P || 24 etion C τοἰετιον H toe//tion M est omitens || 25 ideo] id est P || est om. C || vae] ne HM

mium vicina Cremonae. *PROXIMVS ARDET VCALEGON*] bene [ergo] primam Deiphobi domum dicit invasam, apud quem Helena fuerat, secundum Ucalegonem posuit, quem iuxta Homerum in consiliis et amicitia constat Priami fuisse.

312. SIGEA duo sunt Troiae promunturia, Rhoeteum et Sigeum, 5 quod dictum est propter Herenlis taciturnitatem, qui prohibitus hospitio a Laomedonte simulavit abscessum, et inde contra Troiam per silentium venit, quod dicitur *σιγή*. *FRETA LATA RELVCENT* incendii magnitudinem voluit significare, non hoc describere. [ut nobis ostenderet quam lata sint.] 'lata' autem ideo, quia se angustiae 10 Pontici oris illic dilatant, ut Sallustius dixit.

313. *CLAMORQUE VIRVM sive qui caedebantur, sive qui caedebant.* CLANGOR Graecum est: nam *κλαγγή* dicitur. illud sane sciendum est, quia morem tetigit expugnationis; plerumque enim ad tubam evertuntur civitates, sicut Albam Tullus Hostilius iussit everti. 15

314. AMENS qui nec somniis credidi, nec rebus aspectis. [quamvis quidam sic exponant] *CAPIO non manibus [interim], sed animo; nam in tecto erat; ergo 'capio' placet mihi sumere.* *NEC SAT RATIONIS IN ARMIS aut quoniam 'amens', ideo nec sat rationis: aut ostendere vult, primam ei cogitationem fuisse de patria, sed subveniendi ei armis nul-* 20 *lam fuisse rationem, ardente iam patria; quomodo enim incensam civitatem defenderet.*

315. BELLO ad bellum. *CONCVRRERE IN ARCEM quod inde facile possit pugnari hostibus.*

3 Homerum] II. III 138 || 5 Sigeum quod dictum est . . . *σιγή*] exscr. Isid. orig. XIV 7, 2 et mythogr. II 199 || 11 Sallustius] hist. fragm. III 50 Kr. || 13 illud sane sciendum e. q. s.] cf. Enn. annal. rel. II 17 p. 23 Vahl.

1 rem domus . . . vicina Cremonae] doñ. (i. e. 'Donatus', ut videtur) margo ME. item id ipsum enim est quod mantua ne. sicut enim mantua luit cremonensium penas ita tualagon diphobi margo E || 2 primam scripsi: proximo C proximam C² || dei phobo C dei phoebi C² || 3 Ucalegonem Masvicius || 5 ad v. 312 Sigea] duo sunt . . . Freta lata relucet] incendii magnitudinem noluit significare, non quam lata sint. P || troiae promuntoria LHM troiae promontoria P promontoria troiae C (mo et o a manu rec.) || roeteum C roethenm LH retheum M || siceum C (sigeum C²) || 7 lamedonte P || 8 venit per silentium L || per] a P || sige dicitur M || sige CLHPE || RELVCENT om. CH || 9 incendmagnitudinem C || significare] demonstrare M || hoc] hoc quidem Daniel primus || 11 pontici oris] hellesponti C || pontici MEL: ponti LH || ut Sallustius dixit om. C || salus H || dicit L || 12 ad v. 313 Clagor] Graecorum est; nam *κλαγγή* (clange) dicitur. P || cedebantur et cedebant C || 13 grecorum C || clange libri || 14 more H || 15 evertuntur L || tullius L tullius ME || 16 ad v. 314 Sat rationis] quoniam amens, ideo nec sat rationis. P || ARMA ^AMENS CAPIO amens qui C (A superscr. C²) AMENS bene amens qui EL || somniis CMEI: somno L somnos H || credidit M crediderat E || 17 interim seclusi. fort. sed interim || 18 in tecto scripsi: intecto C, quamquam dubitari potest extrema littera utrum o sit, an e. intente enot. Bergkiius, intentio Scioppius. nam mens deerat F. Schoellius nihil secludens || 23 ad v. 315 Bello] ad bellum. P || 24 cum hostibus Masvicius primus

316. FVROIR IRAQVE MENTEM PRAECIPITANT potest quidem specialiter accipi, id est mentem meam furor et ira praecipitarunt; sed melius est generaliter: non mirum est, me arma cepisse sine ratione; furor enim et ira mentem praecipitant.

5 317. (PVLCHRYMQVE MORI) SVCCVRRIT (IN ARMIS) ratio viri fortis; quid enim aliud a bono cive et forti amissae patriae posset inpendi. et 'succurrit' in animum venit.

318. ELAPSVS verbum aptum his qui vix exaserunt. PANTHVS OTHRYADES everso Illo ab Hercule et occiso Laomedonte, Priamus iudicans vitio potius loci, quam ira deorum calamitatem accidisse patriae, misit Delphos filium Antenoris sciscitaturum, an eversum Ilium fas esset iisdem erigi fundamentis. erat illo tempore Apollinis Delphici sacerdos Panthus Othryadis filius miranda pulchritudine. hunc filius Antenor, ut dicitur amore captus, rapuit et Ilium perduxit: cuius iniuriam Priamus volens honore pensare, sacerdotem cum Apollinis fecit, ut quo honore insignis apud suos fuerat, eo apud alios non esset inferior.

319. ARCIS PHOEBIQVE SACERDOS aut subrogatum intellegimus: aut, quod melius est, morem Romanum tetigit; in Capitolio enim omnium deorum simulacra colebantur, ut sit eius Apollinis sacerdos, qui in arce colebatur. aut quia et Thymbraeus Apollo colebatur apud Troiam, ideo addidit alterius; et est 'arcis', quasi arcani, quia ipsum esse dicunt urbium conditorem. aut 'arcis' Minervae accipiamus.

320. SACRA MANV hoc est propter quod supra <293> ait 'sacra suosque tibi commendat Troia penates'. VICTOSQVE DEOS qui egebant sacerdotis auxilio. simul et Aeneae excusatur abscessus.

321. IPSE TRAHIT id est qui numina liberabat, inter pietatem religionemque districtus. IPSE TRAHIT septima syllepsis est; 'trahit' enim licet nepotis tantum sit, tamen et superiora concludit.

1 specialiter] peculiariter C || 3 non] nam non L || cepisse CL: accepisse HEL coepisse M || 4 praecipitant hominum D || 5 ad v. 317 et 318 Succurrit] in animum venit. Elapsus] vix euadens. P || 6 amissae C²: amissae C || 8 PANTHVS C || 12 hisdem C || apollini defici C || 13 Othryadis] inmo Othryos || pulchritudinem C || 18 ad v. 319 Arcis Phoebique sacerdos] aut subrogatum intellegimus: aut morem Romanum tangit . . . in arce colebatur: aut 'arcis' Minervae accipiamus. P || 19 est om. H || capitulio L || 20 eius] illius P || 21 aut quia . . . apud Troiam om. Scioppius || thymbreus C || 22 et est F. Scholiast: id est C. qui in arce colebatur, non alterius, ideo addidit arcis Masvicius || quasi C²: quas C || 24 hoc est . . . supra ait] omnino (sic C² omnium C) verum quod ector dixerat C || propter om. L (add. l) || 27 ad v. 321 Ipse trahit] septima syllepsis (silemsis) est. trahit (trait) enim licet ad nepotem pertineat, tamen et superiora concludit. P || 28 districtus et est septima C || septima om. M. ante silemsis duarum litterarum rasura in L, VII fuisse videtur. || synlempsis C silemsis L silempsis HE sylempsis M || 29 licet nepotis tantum sit] licet ad nepotem (sic C² neptem C) pertineat C

CVRSV legitur et 'cursum'. AD LIMINA scilicet Aeneae: per quod et religio eius laudatur et virtus.

322. QVO RES SUMMA LOCO PANTHV id est universus status quo loco positus? et bene civis utilis de re publica primum sollicitus est. sed hoc totum admirantis est, non interrogantis. et 'Panthu' vocativus 5 est Graecus. 'res summa' res publica QVAM PRENDIMVS ARCEM? cum tu eam relinquo; non enim plures erant arces: unde admirantis est. 'prendimus' autem occupamus. et notanda simul orationis brevitatis, quae in periculis congruit.

323. GEMTV ut ostendat, luctuosam rem se esse dicturum. 10

324. SUMMA DIES ultima, ut supreme Iuppiter. 'dies' autem si feminino genere ponatur, tempus significat, ut <V 783> quam nec longa dies: si masculino, ipsum diem. et de masculino genere tria observanda sunt: in qualitate, numero, adverbio; in qualitate 'serenus dies' dicitur, non 'serena'; numero <126> bis quinos silet ille dies, 15 non 'bis quinas'; adverbio 'hodie', non 'hac die'. ceterum 'diecula' nihil praedicit, quia multa diminutiva recedunt a nominibus primae positionis, ut 'scutum' 'scutula', 'canis' 'canicula', 'rana' 'ranunculus'.

INELUCTABILE quod nemo eluctari possit ut effugiat, cum decem annis luctati sinus. 20

325. DARDANIAE Troiae: aut a Dardano Iovis et Electrae filio, quem quidam ab Arcadia profectum venisse ad Phrygiam volunt, alii de Samothracia ad memorata loca venisse dicunt: qui ex nomine suo

11 supreme] Ter. adelp. II 1, 42 || dies autem . . . ranunculus] cf. Charis. p. 110, 8 sqq. et p. 155, 10 sqq. K. Don. ad Ter. adelp. IV 2, 45

3 ad v. 322 Quo res summa] res summa est res publica: id est universus (universis) status quo loco positus? sed hoc totum admirantis est, non interrogantis. et 'Panthu' vocativus graecus est. Quam prendimus arcem] cum tu . . . admirantis est. 'prendimus' autem occupamus. P || PHANTHV M || 4 loco C²: loc C || utilis C²: itilis C || 6 pantu L panty H anthu M (panthu m) || res summa res publica post PANTHV (lin. 3) habet C || vocativus est] ἀπὸ τοῦ Πάνθοε per synaeresin oe in ov add. D || 7 scilicet cum tu eam E || 11 ad v. 324 Summa dies] ultima, ut 'supreme (suprae) Iuppiter'. dies autem (autem dies) si feminino genere ponatur tempus significat, ut 'quam nec longa dies; si masculino vero, ipsum diem. P || subpremae C || 13 tria C²: tri C || 16 hoc die vulgo || 17 diminutiva C²: diminuta C || 18 positionis] positio litteras in ras. C² || scutula] scutella Scioppius enotavit || canicula Scioppius enotavit: canila C || ranunculus] ra litteras in ras. C² || 21 ad v. 325 Penates ergo, quos Fortunam ad Aeneam traxit (poenates ergos quas pan ad aeneam traxit), alii Apollinem (apollionem) et Neptunum volunt, alii hastatos (statas) esse et in regia positos tradunt. Tusci penates Cererem et Palem et Fortunam dicunt. P || et om. C (add. C²) || helectrae M || 22 quem quidam . . . (pag. 274 lin. 6) et Fortunam dicunt Daniel scripsit in margine exempl. Basil. praemittens 'cod. Fuld.' quos tamen penates . . . Fortunam dicunt, quae quinque linearum spatium occupant, expunxit et haec adnotavit 'hae quinque lineae totidem verbis et eodem ordine reperiuntur in vet. meo codice, nisi quod pro 'astatas' legitur 'statuas''. || frigiam C || 23 samothracia C²: smothracia C || dicuntur C

Dardanos populares appellavit: qui ex Samothracia Troiam penates dicitur detulisse, quos post secum Aeneas ad Italiam vexit; namque Samothraceos horum penatium antistites Saos vocabant, qui postea a Romanis Salii appellati sunt; hi enim sacra penatium curabant: quos tamen penates alii Apollinem et Neptunum volunt, alii hastatos esse et in regia positos tradunt. Tusci penates Cererem et Palem et Fortunam dicunt: aut certe secundum Sallustium a rege Dardanorum Mida, qui Phrygiam tenuit.

326. FERVS IVPITER summae necessitatis est, cum etiam sacerdos in convicia ruit deorum: quod servat Vergilius ne umquam tradat Aeneae. 'ferus' autem invidiose dictum est, et ad tempus epitheton: nam Iuppiter aequus est omnibus, ut <X 112> rex Iuppiter omnibus idem. hinc et paulo post <618> ipse deos in Dardana suscitāt arma, hoc est qui aequalis esse consuevit.

327. ARGOS TRANSTVLIT quasi dicat, qui defendas quod Iuppiter transtulit?

328. ARDVVS hic altus, ut illi ardua cervix. et ideo <262> demissum lapsi per funem. MEDIIS IN MOENIBVS ubi arx fuerat.

ADSTANS pro stans: et est prothesis.

329. FVNÐIT EQVVS Homerus ἐπρόθεν ἐκχύμενοι: et ad velocitatem et ad multitudinem. et sonore, quasi adhuc descendant. VICTOR propositi effector, ut rapidusque rotis insistere victor. MISCET scilicet caedibus.

330. INSVLTANS non dicit [illis] Graccos insultare, sed Sinonem, qui illis muros patefecerat dolis. et 'insultare' est in alienum dolorem,

7 Sallustium] hist. fragm. III 33 Kr. || 9 summae necessitatis est e. q. s.] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 80 || 17 illi] georg. III 79 || 20 Homerus] Od. VIII 515 || 22 rapidusque] georg. III 114

1 apellavit C || qui ex samothracia troiam penates dicitur om. C (supr. vers. add. C²) || 3 penantium C || antestites C || saos Lobeckius Aglaoph. p. 1292: suos C Coes Gutberlethus de diis Cabiris I 10. cf. H. Kettnerus Varron. Stud. p. 9 sq. || 4 penantium C || 5 hastatos Masvicius: astatas C cf. Dionys. Hal. antiqu. Rom. I 68 || 7 mida ex midi L || 8 frigiam CH || 9 ad v. 326 Ferus Iuppiter] invidiose dictum est et ad tempus epitheton: nam Iuppiter aequus est omnibus, ut 'rex Iuppiter omnibus idem': P || 10 convicia M: conuitia CLHE || 13 idem] item in VI. (129) 'pauci quos aequus amavit Iuppiter' add. Fabricius || 14 quia CM || qualis H || 15 ad v. 327 Argos transtulit] quasi dicat, qui defendas quod Iuppiter transtulit? P || quid defendas C || 17 ad v. 328 Arduus] incultus (sic.), ut 'illi ardua cervix'. Medii in moenibus] ubi ... prothesis (protesis). P || ideo C²: ide C || dimissum C || 18 MEDISQVE M || IMMOENIBVS C || 19 prothesis C (prosthesis fuit) || 20 ad v. 329 Victor] propositi ... victor. P || ΙΠΠΟΕΝ ΕΚΧΥΜΕΝΟΙ C || velocitatem] voluntatem Scioppius enotavit || 21 et sonora Scioppius enotavit || quasi C²: quas C || 24 ad v. 330 Insultans] id est Sinon subridens illos. et insultare est in alienum dolorem exultare. Bipatentibus adsunt] quia (que) geminae sunt portae. P || 25 in alienum dolorem gaudere enotavit Scioppius

'exsultare' vere gaudere. BIPATENTIBVS quia geminae sunt portae. *et quidam 'bipatientibus' praesumptum accipiunt, quia 'bi' particula non praepositur, neque verbis neque participiis; nemo enim dicit 'bipateo' et 'bipatens'; sed praepositur appellationibus, ut 'bipennis'.*

331. MILIA subaudis 'tot', et est ἀνακόλουθον: nam dixit 'quot', 5 cum non praemisit 'tot'. *et ita vel augendi gratia, vel perturbatus dicit, tantos esse Graecos, quanti olim venerint, quasi nemo perierit decennali bello.* VMOVAM pro quondam.

332. ANGVSTA VIARVM angustas vias, id est vicos: et est ut <I 422> strata viarum. 10

333. STAT aut horret, ut <VI 300> stant lumina flamma: aut 'stat' a stantibus in medio armatis tenetur. FERRI ACIES bene addidit 'ferri', quia homonymum est 'acies' et multa significat, ut 'exercitus', 'ferri', 'oculorum'.

334. STRICTA nuda: unde et destringere dicimus. VIX modo 15 'aegre'. PRIMI vel in primo introitu collocati, vel periculo primi.

335. CAECO MARTE aut nocturno proelio; aut epitheton Martis est, cuius exitus semper incertus est. CAECO MARTE] *aut confusa pugna*; aut quia caecantur animae pugnantium.

336. NVMINE DIVVM subaudis 'tali', hoc est mala iniciente 20 desideria. nam paulo post ait <396> vadimus inmixti Danaïs haud numine nostro. cum ergo hoc esset, tamen omisso consilio 'in flammās et in arma feror'.

337. ERINYS inpatientia animi hoc loco, quae in furem impellit. 25

338. FREMITVS perturbatio. ET SVBLATVS et unde sublatus.

15 Stricta nuda] cf. comm. Luc. VIII 612 || Vix modo aegre] cf. Don. ad Ter. eun. III 2, 19

1 uere C: uero C² || 5 ad v. 331 Milia] subaudis 'tot' . . . praemisit 'tot'. Umquam] pro quondam. P || et est . . . praemisit tot om. L (add. l) || anacoluthon CL anacoluton P anacoluton H anacoleuton M || 6 et C || 7 quanti C²: quant C || 9 ad v. 332 Angusta viarum] id est vicos, ut 'strata viarum'. P || et est om. C || est ut om. E (add. e) || ut om. M || 11 ad v. 333 Stat] aut horret . . . tenetur. P || horret ex horrent C || 12 astantibus C adstantibus P || medi P || 13 homonymum vulgo: sinonimon CL si nonymum H sinonimum ME. cf. Charis. p. 156, 10 K. || 15 ad v. 334 Stricta] nuda . . . aegre. P || destringere ex distringere L || 17 ad v. 335 Caeco Marte] aut confusa pugna aut nocturna. P || CAECO MARTE aut confusa pugna aut nocturna aut epitheton C || 19 animae] amine C agmine C² animae et agmina enotavit Scioppius (patronymici) genitius, nam Panthus Othryadis (atriadis) filius fuit. et 'numine dium' subaudis . . . numine nostro. P || inienti C iniente L H E || 24 ad v. 337 Eriny (erinis)] inpatientia . . . impellit. P || ERINIS C ERINIS L H M E || 26 ad v. 338 Fremitus] perturbatio. Et sublatus (insublatus) et unde sublatus. P || ET OM LH || ET SVBLATVS ordo est 'unde sublatus'. D

339. *ADDVNT SE SOCIOS non dixit 'quaero socios', sed 'addunt se', ut ipse ab illis videatur esse quaesitus.*

340. *OBLATI PER LVNAM agniti per lunae splendorem.*

341. *ADGLOMERANT adglomerantur, ut <8> nox umida caelo*
 5 *praecipitat.* *COROEBVS MYGDONIDES hic filius Mygdonis et Anaximenes. ergo Mygdonides patronymicum est: nam si gentis esset, 'Mygdonius' diceret; nullum enim gentis nomen in 'des' exit. hunc autem Coroebum stultum inducit Euphorion, quem et Vergilius sequitur, dans ei <390> dolus an virtus, quis in hoste requi-*
 10 *rat? cum sit turpis dolo quaesita victoria.*

342. *ILLIS AD TROIAM deest 'qui'.*

343. *INSANO AMORE aut perpetuum epitheton amoris est, ut nunc insanus amor; aut 'insano' magno, ut <776> insano iuvat indulgere dolori; aut 'insano', quia belli tempore amabat Coroebus.*

15 344. *ET GENER 'gener' dicitur et qui est, et qui esse vult, ut hic indicat locus; sicut etiam maritus, unde est <IV 536> quos ego sim totiens iam dedignata maritos. GENER] *secundum spem illius; neque enim iam erat gener; nam ideo subiunxit 'sponsae'.**

345. *INFELIX quem mox manebat interitus; vel infelix causae suae;*
 20 *vel qui sponsam non audierit. PRAECEPTA propter illud <246>: tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris. FVRENTIS vaticinantis.*

348. *INCIPIO SVPER HIS his incipio, id est verbis. 'super' autem insuper, quia iam audebant: unde paulo post ait 'furor additus'.*

12 nunc] buc. X 44

3 ad v. 340 Oblati] ducti per lunae splendorem. P || agniti Scioppius enotavit: igniti C || 4 ad v. 341 Adglomerant] adglomerantur . . . praecipitat. Mygdonides (micdonides)] Choroebus hic Mygdonis (migamis) et Anaximenae fuit. ergo patronymicum (patronomicon) est; nam si gentis esset, Mygdonius (micdonidus) diceretur: nullus enim (sic!) gentis in 'des' exit. P || AGGLOMERANT L ADGLOMERANTVR M || agglomerantur L, om. M || 5 migdonis C || 6 migdonides C || patronymicon C patronomicum LE patronomicon HM || gentis ex gentes C || 7 migdonius LH || diceretur C || nomen gentis L || in des exit] intexit C ||

8 choreobum LM || ephrion H || 9 dans ei] dolos, ut add. L || 10 turpissima MEI || 11 ad v. 342 Illis ad Troiam] deest 'qui'. P || 14 belli om. C (add. C²) || 15 ad v. 344 Et gener] secundum spem illius dictum est. P || 16 locus uel certe secundum spem illius . . . sponsae sic dicitur etiam maritus (sic C² maritis C) nam inde est quos . . . maritos. C || est et M || 19 ad v. 345 Furentis] vaticinantis. P || 21 vaticinantis] unde et Sibyllam 'insanam uatem' adeas dicit alibi (III 443) add. D || 23 ad v. 348 Quos confertos] conductos. Incipio super his (superis)] his incipio, id est uerbis. 'super' autem 'insuper', quia iam audebant. luenes] ordo talis est . . . sequendi accipiunt. et est falsa lectio; nam multi 'audendi' legunt et multi 'audenti'. sed neutrum procedit. ergo 'audentem'. P. his in margine haec addita sunt legendum est. et ista sententia sinchesis est id est perbatilona quia confusio Incense moriamur et || 24 iam om. LM (add. l) || ait om. M

IVVENES FORTISSIMA FRVSTRA PECTORA ordo talis est: iuvenes, fortissima pectora, frustra succurritis urbi incensae, quia excesserunt omnes dii: unde si vobis cupido certa est, me sequi audentem extrema, moriamur et in media arma ruamus. [alii 'sequi' pro 'sequendi' accipiunt.] obscuritatem autem facit hoc loco et synchysis, id est 5 hyperbati longa confusio, et falsa lectio: nam multi 'audendi' legunt, multi 'audenti'. sed neutrum procedit. ergo 'audentem' legendum est.

351. EXCESSERE quia ante expugnationem evocabantur ab hostibus numina propter vitanda sacrilegia. *inde est, quod Romani celatum esse voluerunt, in cuius dei tutela urbs Roma sit. et iure* 10 *pontificum cautum est, ne suis nominibus dii Romani appellarentur, ne exaugurari possint. et in Capitolio fuit clipeus consecratus, cui inscriptum erat 'genio urbis Romae, sive mas sive femina'. et pontifices ita precabantur 'Iuppiter optime maxime, sive quo alio nomine te appellari volueris': nam et ipse ait <IV 576> sequimur te, sancte deorum,* 15 *quisquis es.*

352. QVIBVS subaudimus 'auxiliantibus', *vel per quos stetit.*

353. MORIAMVR ET IN MEDIA ARMA RVAMVS *hystero proteron quidem est; nam ante est in arma ruere, et sic mori. bene tamen 'moriatur' opportuniore loco posuit; ante enim dixerat 'quae sit rebus fortuna* 20 *videtis'.*

354. VNA SALVS VICTIS NVLLAM SPERARE SALVTEM plerumque enim desperatione robur augetur, ut Statius est ubi dat vires nimius timor. item scimus mortem captivitatis esse remedium. hoc ergo suadet, ut aut desperatione vincant, aut vitetur morte 25 captivitas. SALVS nunc remedium.

355. LVPI CEV hoc ad ferocitatem pertinet, 'nebula' ad noctem, 'catuli' ad liberos coniugesque. *LVPI CEV] ordo [tamen] est 'ceu*

8 quia ante expugnationem e. q. s.] cf. Macrob. Sat. III 9 || 23 Status] Theb. X 493

1 FRVSTRA . . . iuvenes om. H || PECTORA om. M || 2 quia] quae P || 5 accipiunt ut C (ut obliteratum est) || synchysis C sincysis L sinebreis H synchrisis M synchysis E || 6 yperbati CH yperbato L (yperbaton I) hyperbaton ME || confusio om. L (add. man. rec.) || audiendi H || 8 necidabantur L (euocabantur I) || 9 nomina H || 12 scribunt C. quod correxi || 13 mas] mars C || praecabantur ex praecebantur C || 14 optime maxime] o. m. C || 17 subaudis CM || 18 ad v. 353 Et in media arma ruamus] hystero proteron . . . mori. P || ystero proteron C || 20 oportuniore C || enim C²: eum C || 22 sed plerumque L || 23 enim om. LH || robor H || 24 scimus . . . remedium plerique editores non Servii esse putaverunt, sed alicuius scriptoris, cuius testimonio ille usus esset. || 26 SALVS nunc remedium om. C || 27 ad v. 355 Lupi ceu] hoc ad ferocitatem (ferocitatem) pertinet. sane apud veteres . . . repente. P || nebula ad noctem om. C || 28 catuli . . . coniugesque] om. C. cf. ad v. 357

lupi'. et hoc est dictum ab exemplo. sane apud veteres 'lupus' promiscuum erat, ut Ennius lupus femina feta repente. et bene belli negotium lupo comparavit, qui est in tutela Martis, dei bellici.

356. *RAPTORES ab actu. ATRA IN NEBVLA ab occasione; vel certe nocti comparavit. INPROBA VENTRIS a necessitate et causa duplici: una 'quos improba ventris exegit caecos rabies', altera 'catulique relictii faucibus expectant'.*

357. *EXEGIT exclusit, de latebris scilicet, ut Terentius spectandae an exigendae sint vobis prius. CATVLQVE sane catuli non solum canum sed et serpentum, ut aut catulos tectis, aut ova relinquens. Plautus etiam suum et ego te conculcabo, ut sus catulos suos. RELICTI deserti et destituti, ut cui pauca relictii iugera ruris.*

358. *FAUCIBVS EXPECTANT siccis id est nimia cupiditate aperiuntur.*

359. *MEDIAEQVE TENEMVS hoc ad audaciam pertinet. et contra, ubi de timore agit <737> namque avia cursu dum sequor et nota excedo regione viarum.*

360. *CAVA VMBRA bonum epitheton; naturale enim est, ut obscurum sit omne concavum. vel 'cava' inani, et hinc adparet occidisse iam lunam; nam ideo et Androgeus falsus est.*

361. *QVIS etiam Graecorum, ut <6> quis talia fando. et bene interrupta narratione exclamavit, ut affectum moveret. LACRIMIS AEQVARE LABORES? hypallage pro 'laboribus aequare lacrimas', ut <III 61> dare classibus austros.*

363. *VRBS ANTIQVA vel nobilis, vel quia duobus milibus octin-*

2 Ennius] ann. I fragm. 49 ap. Vahl. || 8 Terentius] Andr. prol. 27 || 9 Catuli . . . serpentum] cf. Nonius p. 457 M. et Isid. orig. XII 2, 27, qui exscripsit Servium ad georg. III 438 || 10 aut catulos] georg. III 438 || 11 Plautus] cf. trunc. II 2, 13 'iam hercle ego hic te, mulier, quasi sus catulos pedibus proteram'. || 12 cui pauca] georg. IV 127

2 ut P, om. C || feta P: facta C || 4 ad v. 356 Raptores (raptoris)] ab actu . . . expectant. P || 5 causa] sane *Commelinus*, quem *Masvicius* et *Burmamnus secuti sunt*. || 6 relictii ex relecti C || 8 ad v. 357 Exegit (exigit)] exclusit . . . prius (pius). Catuli] sunt liberi (liueri) luporum canumque serpentumque. Relictii] deserti . . . ruris. P || EXEGIT] exhausit expulit *Lion addidit* || scilicet om. L (add. I) || expectandae LHM || 9 prius om. M || CATVLQVE hoc ad liberos et coniuges pertinet; sane catuli C || 11 relinquens *Vergilius*: r. C reponit *Scioppius posuit* || 14 ad v. 358 Faucibus expectant siccis] nimia cupiditate aperiuntur. P || id est C², om. C || operiuntur C || 15 audatiam C || 18 ad v. 360 Cava umbra] bonum

epitheton . . . iam lunam. P || est enim L || 21 ut] a L (corr. I) || 22 interrupta C (r superscr. ead. man.) || LACRIMIS . . . austros om. C || 23 ypallage L ypallage II || hypallage est ME || 25 ad v. 363 Urbs antiqua] uel nobilis . . . narrantis. P || quia milibus et octingentis duobus //// annis regnasse firmatur L (duae litterae erasae sunt) || duobis II (duobus h)

gentis annis regnasse firmatur. *et quid est 'antiqua', ipse subiunxit 'multos dominata per annos'. sane hoc dolentis est, non narrantis.*

364. STERNVNTVR INERTIA PASSIM CORPORA aut non repugnantia, ut <IV 158> pecora inter inertia votis optat aprum: aut 'inertia', dum occiduntur, ut inbellem avertis Romanis arcibus 5 Indum, hoc est avertendo ostendis inbellem. *aut per somnum 'inertia'.*

365. RELIGIOSA gradatim ascendit, 'vias', 'domos', 'templa'. *videtur autem et diis invidiam facere, qui templa sua violari cadaveribus passi sunt. sane 'religiosus' et homo dicitur attentus ad religionem, et 10 locus, qui divinum cultum et venerationem meretur. ergo 'religiosa' religionis plena. significat etiam metum. sane 'religio' geminatur 'I' propter metri necessitatem.*

366. POENAS PANT moriuntur indigne: hoc enim proprie significat, ut <XI 841> *heu nimium virgo, nimium crudele luisti 15 supplicium, item <X 617> nunc pereat Teucrisque pio det sanguine poenas.*

367. QUONDAM hic praeteriti temporis est. REDIT IN PRAECORDIA VIRTUS atqui ait Horatius nec vera virtus cum semel excidit, curat reponi deterioribus. sed sententiae non semper generales 20 sunt, sed interdum pro negotiorum qualitate formantur.

368. VICTORESQUE CADVNT DANAI generaliter dixit 'victores'. *id est ad fortunam partis retulit, quae vincebat; neque enim victores erant qui cadebant. CRVDELIS VBIQUE LVCTVS VBIQUE PAVOR aut utrobique, id est apud Graecos et apud Troianos; aut 'ubique' per totam civitatem. 25*

369. PLVRIMA MORTIS IMAGO aut definitio timoris est, aut varietas mortis ostenditur, *id est gladio, igni, ruina. alii intellegunt 'plurima mortis imago' aut frequentissima, aut praesentissima.*

5 inbellem] georg. II 172 || 10 sane religiosus . . . metum] cf. Gell. IV 9 || 19 Horatius] carm. III 5, 29

1 affirmatur *vulgo* || quod est *P* || subiunxit *C* || 3 ad v. 364 Sternuntur inertia passim] aut non repugnantia, aut inertia dum occiduntur . . . ut inbellem. *P* || PASSIM . . . aprum *om. C* || CORPORA *om. ME* || 4 pecora *L* || inter . . . aprum *om. M* || optat aprum] o. p. *L* optata pruina *H* || 5 artibus *H* ||

6 ostendit *LME* || 7 inertia *C* (i superscr. *ead. man.*) || 8 gradatim ascendit *in ras. l supra versum haec addens* id est a niis a domibus ad limina deorum || 11 meretur ex medetur *C* || 12 sane . . . 1] religio (*sic C² religio O*) autem scribi debet *C* || religio gemitur *H* || 1 geminatur in versu *M* || 18 ad v. 367 Quondam] hic praeteriti temporis est. *P* || 19 atquia *H* || 20 curus *C* (curat *C²*) || deterioribus *om. C* || generale *C* || 21 formantur] firmantur *C* formatur *H* et ad tempus dictae sunt *add. D* || 22 victores] alias scilicet, non nunc *add. D* || 24 utrobique ex utrobique *C* || 25 troianos ex troianas *C* || 26 ad v. 369 Plurima mortis imago] varietas mortis ostenditur hic, id est gladio igni ruina. *P* || 27 igni *PC²*: igne *C*

371. ANDROGEOS et Graeca est et Attica declinatio: unde est <VI 20> in foribus letum Androgeo. facit enim ὁ Ἀνδρόγεως, τοῦ Ἀνδρόγεω.

373. VIRI increpantis est, ut solet in milites dici.

5 374. SERA SEGNIITIES quae seros facit, id est tardos, ut mors pallida. sane 'segnities' iuxta antiquos dictum est, nam modo 'segnitia' dicitur. 'segnis' autem est proprie frigidus, sine igni, ut 'securus' sine cura, 'sedulus' sine dolo. FERUNTQVE PERGAMA ἐμφατικῶς, ut <I 68> Ilium in Italiam portans victosque penates.

10 FERUNTQVE PERGAMA] *quasi ipsam funditus civitatem in victoriam suam transferunt.*

375. ITIS pro venitis: ut e contra Terentius nisi eo ad mercatum venio, pro 'eo'.

377. FIDA SATIS bene addidit 'fida', ut ostenderet symbolum, 15 quo utebantur in bello. ergo non dixit 'fidelia', sed quae ad fidem habendam pellicere non possent. MEDIOS manifestos, ut <VI 111> medioque ex hoste recepi. et <533> quamquam in media iam morte tenetur. ordo autem est 'sensit in medios hostes se esse delapsum'. ergo 'delapsus' nominativum pro accusativo posuit, ut Ho- 20 ratius vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus pro 'ait se dignis paratum esse'.

378. RETROQVE PEDEM REPRESSIT aut 'retro' vacat, aut in 'repressit' 're' vacat. sed veteres 'retro repressit' dicebant, ut et <V 21> nec nos obniti contra.

25 379. ASPRIS synaeresis est, ut <I 249> conpostus. ANGVEN καταχρηστικῶς. Homerus δράκοντα dixit.

5 mors] Hor. carm. I 4, 13 || 7 segnis . . . sine dolo] exscr. Isid. orig. X 244 et 247 et diff. verb. 296. cf. Don. ad Ter. enn. I 2, 58 et adelp. I 1, 25 || 12 Terentius] adelp. II 2, 23 || 19 Horatius] ep. I 7, 22

1 et Graeca est et Attica] greca est ut dicat C greca est attica C² || 2 loetum HME || facit enim ὁ Ἀνδρόγεως om. C || οανδρογιος τρανδρογιος L οανδρογιος τοῦ andporew H οανδρογιος τοῦ andporew ME || 3 τοῦ andporew C τοῦ andporew C² || 4 est] quod ait 'viri' add. Lion || 5 ad v. 374 et 375 Sera segnitias] quae seros facit . . . sine dolo. Feruntque Pergama ἐμφατικῶς quasi . . . transferunt, ut 'Ilium in Italiam portans victosque (portant uectosque) penates'. Itis] pro uenitis . . . pro 'eo'. P || 6 segnitias ex signities C || modo om. C || segnitias] segnitias ex segnitias P || 7 dicimus P || 8 enfaticos LHMME enfaticos quasi . . . transferunt C || 10 in] est in C || 12 nt] et LH || eo CP: ego LHMME || marcatum H || 14 ad v. 377 Delapsus] nominativum pro accusativo posuit. P || symbolum H || 16 pollicere C || ut] aut H || 17 hoste] ostende H || recipi C || et . . . tenetur om. C || 18 sensit Scioppius enotavit: sensus C || 19 accusativo C || 20 dignus C || paratos C || 22 ad v. 378 Retroque repressit] aut retro . . . obniti contra. P || REPRÆSSIT C || uocat P || 23 et om. C || 25 ad v. 379 Aspris] synaeresis est ut 'conpostus' (compotus). Angvem καταχρηστικῶς. Homerus δράκοντα (draconta) dixit. P || sineresis CHM sinheresis L || compotus C (compostus C²) compostius L || 26 catachresticos C catachresti-

380. HUMI NITENS incedens per humum. et est adverbium.

TREPIDVS vel pavens vel festinans.

382. *HAUD SECVS non aliter. dicebant veteres 'secus' et 'iuxta', unde et 'extrinsecus'. ABIBAT bene imperfecto usus est, non enim abiit.*

5

384. IGNAROSQVE LOCI *palantes, errantes. et his circumstantiis ostendit, a paucis plures potuisse superari. ordo autem est 'passim sternimus'.*

385. ADSPIRAT favet, ut <VII 8> adspirant aurae in noctem: unde et favor 'aura' dicitur, ut <VI 816> gaudens popularibus 10 auris. *PRIMO quia postea non fuit.*

386. SVCESSV EXVLTANS felicitate: quod est stultitiae.

387. QVA PRIMA INQVIT FORTVNA non 'quae prima', sed 'qua primum'. est autem hypallage, ut <VI 268> ibant obscuri sola sub nocte pro 'ipsi soli': quae fit non ornatus causa, ut <I 212> 15 pars in frustra secant, sed necessitatis. *FORTVNA bene 'fortuna'; neque enim consilio Androgeos occisus est. SALVTIS efficax adhortatio.*

388. DEXTRA vel 'fortuna dextra', id est favens, propitia, ut 'laeva' contraria; vel 'dextra' ad manum referendum.

389. CLIPEOS maiora scuta, quibus latemus, ἀπὸ τοῦ κλέπτειν 20 τὸ σῶμα. INSIGNIA omnia arma.

390. DOLVS AN VIRTVS QVIS IN HOSTE REQVIRAT? videtur deesse aliquid, ut puta: dolus an virtus in bello proficiat, quis in hoste requirat?

391. ARMA subdistingue, ut sit quasi interrogantis, et responsio

3 dicebant veteres . . . extrinsecus] cf. Charis. p. 80, 18 K. || 20 Clipeos . . . κλέπτειν] cf. Isid. orig. XVIII 12, 1

cos LM cathacresticos H cum anguis aquarum, non agrorum esse dicatur add. D || draconta C || 1 ad v. 380 Humi nitens] uel tenens incedens per humum. et est adverbium. P uel tenens unde ortum sit, intellegitur ex mendosa Cassellani scriptura pro humi nitens praebentis humitens, quod C² correxit. || per] super El (per e) || 3 ad v. 382 Haut secus] non aliter . . . abiit. Trepidus] uel pauens uel festinans. P || 5 habiit H || 6 hiis C || 9 ad v. 385 Aspirat] fauet . . . postea non fuit. P || noctae H || 11 quia] quae P || 12 ad v. 386 Successu] felicitate: quod est stultitiae. P || EXVLTANS om. CLH || fecilitate H || 13 QVA H,

om. C Q^{ae} L (ae prima, ut videtur, manus superscr.) QVAE ME || INQVID L || FORTVNA om. CH F. L || quod primum Lion || 14 ypallage CL ypallage C² HEM yppallage M || 15 pro L: id est C, om. HME || 16 frustra C frausta H || 17 occisus C²: occisus C || 18 ad v. 388 Dextra] uel fortuna ut ptia (lege uel 'fortuna dextra' id est propitia), ut 'laeva' contraria: uel ad manum refertur. P || favens scripsi: funeris C auctrix enotavit Scioppius secunda, auctrix Masvicius primus secunda recepit Bergkii || 19 vel P: aut C || 20 ad v. 389 Clipeos] scuta maiora. Insignia] arma omnia. P || ἀπὸ . . . σῶμα om. C || ΚΛΕΠΤΗΝ Hl KENTI L cleptin M || 21 coma LH soma M || omnia arma M || 22 deesse Scioppius enotavit: esse C || 24 ad v. 391 Arma] subdistingue . . . dabunt ipsi. Comantem] aut cristatam . . . hirsutus (yrsutus) equina aut comas habentem (habentes) . . . Abantiadas. P || ut] bene L (ut I) || et] ut P

'*dabunt ipsi*'. COMANTEM aut cristatam, quia de caudis animalium habebant cristas, ut <X 869> cristaque hirsutus equina: aut comas habentem, ut Statius non ego in terga comantis Abantiadas.

- 5 392. ANDROGEI modo Latine declinavit; alibi Graece <VI 20> *letum Androgeo*. INSIGNE DECORVM ornamentum decorum: non enim sunt duo epitheta, quod apud Latinos vitiosum est. fecit hoc tamen Vergilius in paucis versibus, qui tamen emendati sunt, ut lenta quibus torno facili super addita vitis, cum antea 'facilis' 10 fuerit. sane 'clipei insigne' περιφραστικῶς pro clipeo.

393. INDVITVR quia multa inerant in scuto lora, quibus manum inserebant, ut <671> clipeoque sinistram insertabam aptans. ACOMMODAT mire 'adcommodat', ut ignorares, quorum esset.

394. HOC IPSE multi hic distinguunt et ad Aeneam referunt: 15 et ideo subiunctum 'spoliis se quisque recentibus armat'. alii 'hoc ipse Dymas' distinguunt, ut ignotis personis addita dignitas videtur, ut est <XII 343> quos Imbrasmus ipse nutrierat. et repetitum 'hoc' emphasis properantium, non figura epanalepsis a quibusdam traditur.

395. LAETA quod est προθύμουν.

- 20 396. INMIXTI vacat 'in', ut solet frequenter. HAUD NVMINE NOSTRO aut diis contrariis: aut quia in scutis Graecorum Neptunus, in Troianorum fuerat Minerva depicta. HAUD NVMINE NOSTRO] * [hoc est] 'haud nostro' non nobis utili: et ideo paulo post <402> 'heu nihil invitis fas quemquam credere divis', ut est <XII 539> nec di texere 25 Cupencum, Aenea veniente, sui.*

3 Statius Theb. VII 369 'Clonium atque in terga comantes non ego Abantiadas' || 9 lenta] buc. III 38 || 23 haud nostro, non nobis utili] cf. Don. ad Ter. adelph. V 6, 10

2 equina] unde et ἵππουσιν dixit galeam Homerus add. D || 3 habentis C || ubantiadas C abantadis H || 5 ad v. 392 Insigne decorum] ornamentum decorum (deorum) . . . sane 'clipei insigne' περιφραστικῶς pro clipeo. P || 7 quod] quia P || aput P || 8 tamen hoc L || 9 lento P || facili] facilis ex facitis C facitis P facilis H || super ad ita suis L (super addita nitit l) || adita C || ante L || 10 perifrasticos C || pro om. C (add. C²) || 11 inerant] intrant C, om. L (in marg.

add. l) || scuto lora] scutularo C (a superscr. C². at scutaluro idem in marg.) || manum] om. C, manus C² Me || 12 inferebant M || sinistra C || 13 ACCOMMODAT C || 14 distinguunt libri || refert L (corr. l) || 15 subiunctum Bergkii: subiunctum cum C fortasse subiunctum dicunt || 16 distinguunt C || 17 enfasis C || 18 figura]

f^vigere C (fugere fuit, corr. C²) figura uel rei Scioppium e Fuldensi exscripsisse testatur Daniel: figura uel ere illum enotavisse conicio. || panalempsis C || 19 πρόθυμοι Scioppius enot. || 20 ad v. 396 Inmixti] uacat 'in', ut solet frequenter. Haud (aut) numine nostro] aut diis contrariis, hoc est 'haud (aut) nostro, non nobis utili': aut quia (que) in (om. cod.) scutis . . . depicta. P || in] id H || 21 diis LH || contrariis hoc est aut nostro . . . uenienti sui aut in scutis . . . depicta. C || 24 credere] fidere Vergilius || texere Cupencum] texe cupiest cum C || 24 uenienti C

397. CONGRESSI PROELIA 'bellum' est totum tempus, ut Iugurthinum, Punicum, Macedonicum; 'pugna' unius diei; 'proelium' pars pugnae.

398. CONSERIMVS id est aduersa fronte pugnauimus, ne forte nulla virtus videretur Troianorum, si dolo pugnassent.

400. FIDA PETVNT sibi scilicet. FORMIDINE TVRPI epitheton 5 timoris est. sic Sallustius Carbo turpi formidine Italiam atque exercitum deseruit.

401. CONDVNTVR IN ALVO non dum eunt, sed cum esse coeperint: unde et ablativo usus est, non accusativo, ut in georgicis <I 442> conditus in nubem. tale est autem hoc, quale illud 10 'includuntur in carcere' et 'includuntur in carcerem'.

402. HEV NIHIL INVITIS FAS QVEMQVAM FIDERE DIVIS generalis quidem sententia est, sed loco congrua; sequitur enim et Cassandrae captivitas fidentis sacerdotio, et praecesserat armorum mutatio, quae nunc deprehenditur: alioquin vitiosa est, cum discrepat ab speciali- 15 tate. est autem κατασχευή, non potuisse eos vincere, quamvis fortiter dimicarent. . ECCE TRAHEBATVR bene dissimulavit de stupro Cassandrae.

403. PASSIS ut quidam volunt 'sacris', quod sic vaticinari soleret. [ut si diceret sacris]. PRIAMEIA patronymicon quidem est, sed species possessivi; 'Priameis' vero tantum patronymicon est, sicut 20 'Priamides'. et bene 'virgo', non filia.

404. ADYTISQVE bene 'adytis' ostendit illam sacerdotem religiosam fuisse; non enim accedunt ad adyta nisi religiosi sacerdotes. et ἐμπα-
τιχῶς, quasi non sufficeret 'a templo', adiecit 'adytis'.

1 bellum . . . pars pugnae] cf. Isid. orig. XVIII 1, 8 et diff. verb. 78 || 6 Sallustius] hist. fragm. I 32 Kr. || 9 unde et ablativo . . . carcerem] cf. [Sergii] explan. in Don. p. 517, 35 sqq. K. || '11 includuntur] Cic. in Verr. act. sec. V 45, 117

1 ad v. 397 Proelia] 'bellum' est totum, ut Punicum, Macedonicum (macedonicum), 'pugna' unius diei, 'proelium' pars pugnae. P || tempus C², om. C || 3 ad v. 398 Conserimus] aduersa fronte pugnauimus, ne tantum dolo pugnare niderentur. P || 5 ad v. 400 Fida. Formidine turpi] epitheton timoris. P || PETVNT om. C || 6 cabo C (carbo C²) carbe L (corr. l) || taliam H || 7 exercitus C || deruit C (deseruit C²) || 8 ad v. 401 Conduuntur in aluo] non dum eunt . . . 'includuntur in carcere' et includi (sic). P || non dum eunt] conduuntur. Non dum eunt M non conduuntur dum eunt El || esse CPH: isse ME isse uel ire L (esse man. rec.) || ceperint CL (coeperint l) || 9 non] no C nam H || in georgicis om. P || 10 nuue P || autem om. CP || 12 ad v. 402 Heu nihil etc.] ad Cassandrae captiuitatem pertinet fidentis sacerdotio. P || 13 sed hoc loco C || 15 deserepat C (discrepat C²) || 16 catasceua C || 17 dimicarent C²: dimicantur C || 18 ad v. 403 Passis (pasis) ut quidam uolunt . . . Priamides. P || quod] quae P || 19 patronimicon CHM patronomicon LP || est quidem L || 20 specie C speties L || patronomicon CPLM patronimicon H || 22 ad v. 404 Adytisque (aditisque) ostendit illam sacerdotem esse, non enim . . . addidit 'adytis' (aditis). P || ADYTISQVE C || aditis C (aditis fuit) || illam ex illum C || 23 ad adyta C²: addyta C || enfaticos CP || 24 a om. C

405. TENDENS ARDENTIA LUMINA quod est manuum oculis dedit; solent enim homines in magnis motibus manus ad caelum tendere. FRVSTRA secundum Epicureos: et est separatum.

406. ARCEBANT continebant, vel prohibebant.

5 407. HANC SPECIEM iniuriae faciem, quod sacerdos, quod ab aulytis, quod religata, quod passis crinibus trahebatur. Cicero Philippi-
carum XI. <3, 6> ponite itaque ante oculos, p. c., miseram
illam quidem et flebilem speciem, sed ad incitandos nostros
animos necessariam. species sane medium est; nam et bona et
10 mala est. FVRIATA 'furius' est a quo furor numquam recedit,
'furiatus' qui furit ex causa. et est figura Graeca, *μᾶνεις τὰς φρένας*.
quidam sane participium volunt 'furiata' a verbo figurato apud Horatium
furiare: sic 'fortunare', sic <III 42> 'scelerare'. SESE αὐτὸς αὐτόν.

408. PERITVRVS melior sensus est, si ad dimicantis referatur
15 affectum: sicut de Tarchonte, de quo dixit <XI 741> et medios
fertur moriturus in hostes, cum vicerit. ET SESE MEDIVM INIE-
CIT MORITVRVS IN AGMEN] [et] bene Corobum non suadentem pugnam, ut
supra, fecit, sed mox pugnans, quoniam sponsam rapi videbat, in
cuius causa pugnandum potius fuerat, quam loquendum. DENSIS
20 κατασχευή, ut merito superati sint a pluribus.

410. CVLMINE tecto, quod ante culmis tegebatur.

411. ORITVR quasi aliud initium calamitatis. CAEDES non proe-
lium. MISERRIMA autem, quia inter cives.

412. FACIE veritate. IVBARVM pro 'cristarum', quae de caudis
25 fiebant: ut est <X 869> cristaque hirsutus equina.

10 furiosus est e. q. a.] exscr. Isid. diff. verb. 211 || 12 apud Horatium] carm. I 25, 14 || 15 et medios] cf. Aen. XI 741 'haec effatus equum in medios moriturus et ipse concitat' et Aen. II 511 'cingitur ac densos fertur moriturus in hostes'.

1 ARDENTIA om. CM || LUMINA om. H || quid H || 2 dedit] et est ypallage add. ME || 4 ad v. 406 Arcebant] continebant (continuebant). P || continuebant C (corr. C²) || 5 ad v. 407 Hanc speciem] iniuriae faciem quod religata (q: re-
licta), quod passis crinibus trahebatur. sane 'species' medium est, et mala enim et bona est. Furiata] 'furiatus' qui furit, 'furius' (furios) vero a quo furor numquam (numquia) recedit. P || 7 XI] .II. C || 10 est ante a om. H || 11 qui fuerit perturbatus ex causa E MANIC TAC φΕΝΑC C || 12 oratium C || 13 furiarum C ||

14 MORITVRVS C, ut Vergiliū Bernenses 172 et 165 || 15 adfectum C affectum ex effectum L || tharchonte CH tarh cunte L (a in o mutavit l) tharchonte M || 16 cum ipse vicerit Lion || 17 corybum C || pugnam . . . causa non exscripsit Scioppius: videlicet a pugnam ad pugnandum oculi eius aberraverant. || 18 pu-
gnantem C²: pugnan C || sponsam Bergkii: sponsum C || 20 catassceue C || superati sint C²: superatis int C || 21 tecto: bene dixit; quod ante Lion || 22 non om. ME (trium litterarum spatium relictum in M) modo Fabricius || 23 MISER-
RIMA quia inter cives. CAEDES non proelium C || 24 ad v. 412 Facie] veritate. Iubarum] pro 'cristarum'. P || feritate Masvicius || 25 ut est] ut supra dictum est Fabricius primus

413. TVNC DANAI ordo est 'tum Danaï undique collecti invadunt'. EREPTAE *σχήμα διαβολάς*: non enim dicit a Troianis sublatam, sed intellegendum reliquit.

414. ACERRIMVS AIAX *Oileus sine dubio, quia Telamonius armorum iudicio superatus iam se peremerat. incertum est ergo, quando ab Aiace 5 vitata sit Cassandra: quod si, ut dicitur, in templo Minervae factum est, constat post stuprum Cassandram protractam.*

415. GEMINI ATRIDAE duo: quod habet excusationem, quia fratres sunt, propter similitudinem; nam numeri esse non potest; 'gemini' enim sunt proprie simul nati. EXERCITVS OMNIS bene 10 excusat propter victi pudorem: ut <424> 'obruimur numero'.

416. ADVERSI e contrario flantes.

417. EOIS EVRVS EQVIS ab Eois equis, id est Solis, unde equi *Solis oriuntur*: nam Eurvs ab oriente flat. notandum sane, quod, cum 'Eois' 'e' naturaliter longum habeat, metri necessitate cor- 15 reptum est propter sequentem vocalem. rarum autem est: nam nec proprium nomen est, ut 'Diana', nec sermo compositus, ut <VII 524> sudibusve praeustis.

418. STRIDVNT SILVAE excursus poeticus: qui ultra tres versus fieri non debet. [ne sit vitiosissimum.] et 'stridunt' quidam antique 20 declinatum tradunt, ut sit prima verbi positio 'strido stridis stridit', et faciat 'stridimus striditis stridunt'. nos 'strident' dicimus a prima positione 'strideo', ut sit 'stridemus stridetis strident'.

419. SPVMEVS pro 'spumosus', ut 'frondea' pro 'frondosa'. ATQVE IMO 'ab' minus est, id est 'ab imo'. ILLI propter illud 25 <410> 'hic primum ex alto'.

420. OBSCVRA NOCTE PER VMBRAM per umbram noctis obscurae: ut <I 61> molemque et montes.

1 ad v. 413 Erepti] *σχήμα διαβολάς* (scemata dianoeas): non enim . . . reliquit. P || TVM C || DANAI EX TANAI C || danaï ex tanai C || 2 schæma dianoeas CM scema dianoeas L chem adia nocas H || 3 sed] qui P || reliquit CH || 4 ad v. 414 Acerrimus Aiax] Oileus sine dubio, quia (quae) Telamonius armorum iudicio superatus iam se peremerat. P || armum C (armorum C²) || 5 ab Aiace C²: abiace C || 7 cassandr///m C || 8 ad v. 415 Gemini Atridae] quod duo. habet excusationem . . . simul nati. P || quod duo habet C || 10 gemini enim . . . nati om. M || nati] ante H || 11 fortasse se excusat || 12 ad v. 416 Adversi] id est e contrario flantes. P || e] et C, om. H || 13 ad v. 417 Eois Eurvs equis] ab Solis (sic) equis, unde eqni Solis oriuntur: nam Eurvs ab oriente flat. sciendum sane quod . . . praeustis. P || unde . . . oriuntur fortasse post flat collocanda sunt || 15 longam LH || metrice L || 16 rarum CPE: raro LHMe || 19 ad v. 418 Stridunt] quidam antique declinatum tradunt, ut sit prima verbi positio 'strido stridis'. nos autem 'strident' dicimus a 'strideo strides'. P || SILVAE] VNDE (i. e. 'undae') C || ultra] intra C || 20 fieri non debet] non fit C || ne sit vitiosissimum om. CM ne sit vitiosum E || 21 stridis stridit C²: stridistridit C || 22 nos strident C²: nostrident C || 23 stride=tris C || 24 ad v. 419 Spumens] pro spumosus . . . frondosa. Illi] . . . ex alto. P || 25 abimnal est C || ILLI ETIAM CMEI || illud om. M || 27 ad v. 420 Obscura nocte per umbram] per

421. FVDMVS modo 'fugavimus': nam sequitur 'totaque agita-
vimus urbe'; alibi 'interemimus' significat. *TOTAQUE per totam.*

422. MENTITAQUE TELA verbo communi: hoc est 'quae nos
Graecos esse mentiebantur'. ut solet, sensum dedit rei inanimatae;
5 non enim [illi] poterant tela mentiri. *vel 'per quae nos mentiebamur'.*

423. SONO DISCORDIA sono discrepantia. SIGNANT designant:
aut per vocem, aut per symbolum, quo utebatur exercitus.

424. ILICET confestim, mox. sane apud veteres 'ilicet' significabat
sine dubio 'actum est'. origo autem significationis inde descendit: olim
10 index ubi sententiam dixerat, si dare finem agendis rebus volebat, per
praeconem dicebat 'ilicet', hoc est 'ire licet', id est 'acta et finita res
est'. Terentius in adelphis <V 3, 5> em tibi, rescivit omnem rem,
id nunc clamat, ilicet. idem in eunucho <I 1, 9> actum est,
ilicet, peristi. *NUMERO ne videantur virtute superati.*

15 425. DIVAE ARMIPOTENTIS bene Minervam Troianis expressit ira-
tam, cum etiam eum ante aram perisse dicat, qui sacerdotem liberare
temptaverat.

426. IUSTISSIMVS 'iustum' secundum leges vel aliqua ratione con-
strictum, 'aequum' iuxta naturam accipiunt. VNVS non solus, sed
20 praecipuus.

427. AEQVI pro 'aequitatis'. et optima figura est a feminino
genere in neutrum transire.

428. DIIS ALITER VISVM aut illum non esse iustissimum: an
aliter visum, quam quod rectum erat: an pro 'diis ita visum'; sic enim
25 periit ut iniustus. et bene in ingenti indignatione Aeneae tamen nihil

8 Illicet confestim e. q. s.] cf. Charis. p. 200, 27 K. Don. ad Ter. eun. I
1, 9 || 18 iustum . . . accipiunt] cf. Isid. orig. X 7 et 124 et diff. verb. 68

umbram . . . et montes. P || per umbram obscurae noctis C || 1 ad v. 421 Fu-
dimus] modo fugavimus . . . alibi (aliui) interemimus. Totaque] per totam. P ||
2 urbe om. C || significat om. C || 3 ad v. 422 Mentitaque tela] quae nos . . .
tela mentiri. P || verbo communi hoc est om. CP || 4 sensu rei inanimatae dedit
C sensu rei inanimatae ededit P || 6 ad v. 423 Sono discordia] sono discre-
pantia . . . utebatur exercitus. P || sono C²: sino C || sono C²: sino C || 7 sim-
bolum CLE symbolum H id est per thesseram superscr. man. saec. XII in
C || 8 ad v. 424 Illicet] confestim, mox. sed apud (apud) veteres significabat
'actum est'. olim index si dare finem agendis rebus voluisset per praekonem
dicebat 'ilicet', hoc est ire licet, id est 'acta et finita res est'. P || 10 agen-
dis C || 14 per isti C || 15 ad v. 425 Divae] Minervae. P || iratam ex iteratam C ||
18 ad v. 426 Iustissimus] iustum secundum leges aliqua ratione constructum,
aequum iuxta naturam accipiunt. Unus] non solus, sed praecipuus. P || ratione]
an pactione? || 20 precius C (precipuus C²) || 21 ad v. 427 Aequi] pro aequitatis
. . . transire. P || et est optima figura CP || a om. LH (add. D) || 22 nentro P ||
23 ad v. 428 Diis. Pereunt] pro perierunt. P || 24 an pro 'diis ita visum, sic
eum perire ut iniustum' com. F. Schoellius || 25 perit C || in om. C

sacrilegum datur, vel cum sequatur 'confixi a sociis'. *PEREVNT vel pro perierunt.* PANTHV vocativus Graecus est.

431. ILIACI CINERES naturale est iurare per id quod carum quis habuit. et excusatur, ut supra <415> diximus, fuga. *ergo fuit necessarium iusiurandum.* EXTREMA num ideo '~~extrema~~ meorum', 5 quod existimet, nihil ex ea superesse?

432. TESTOR testificor: et deest 'vos'.

433. VICES pugnas, quia per vicissitudinem pugnabatur, ut Sallustius docet. legimus etiam poenas 'vices' dici: Horatius vicesque superbae te maneant ipsum. sed de bello usurpatum est; 10 nullum enim proelium caret periculo. [*ergo*] 'vices' pericula.

434. MERVISSE MANY testor me meruisse, id est fortiter dimicasse: hi enim merentur occidi. bene autem evasisse se fati inputat, cum tam senex, quam debilis *Iphitus et Pelias* evaserint, occisis iuvenibus. *DIVELLIMVR sic dixit, quasi accuset, quod non 15 perierint.*

436. *VVLNERE VLIxi* quod illi *Vlixes* inflixerat.

437. *PROTINVS AD SEDES PRIAMI* servavit ordinem, ut primo de patria, post de rege curaverit. '*protinus*' hic statim, alibi porro tenus. *CLAMORE* bellico scilicet. *VOCATI clamorem secuti.* *INGENTEM PVGNAM* 20 merito, quippe in domo regia, ubi aut caput rei publicae erat, aut de qua maior spes erat praedae.

439. *FORENT pro essent.* *MORERENTVR* non puguarent, ut supra <411> oriturque miserrima caedes.

441. ACTA TESTVDINE adplicita, vel quae agebatur.

25

3 naturale est e. q. s.] cf. Don. ad Ter. Andr. III 3, 9 || 9 Sallustius] hist. fragm. inc. 89 Kr. || Horatius] carm. I 28, 32 || 17 quod illi Ulixes inflixerat] cf. Gellius IX 12, 17

1 vel cum sequatur *F. Schoellius*: ut cum sequatur *LHME* et consequatur *C* cum sequatur *Leidensis Burmanni* nam sequitur *Fabricius*. possis et ex *Tiberio Donato* ad hunc v. supplere *PEREVNT* augetur commiseratio, cum sequatur || confixa sociis *C* || 2 est grecus *C* || 4 quis habuit *LH*: habuimus *CMle* habuit *E* || ut supra dictum *C* || 5 num expunxit man. rec. in *C* || 7 ad v. 432 Testor] testificor. et deest 'uos'. *P* || 8 ad v. 433 Vices] pugnas, quia per vicissitudinem pugnabatur. *P* || ut et Sallustius *M* || 9 dicit *C* || 10 superbae om. *C* || de bello] e bello *H*. ut dictum add. *Fabricius*, ductus add. *Lion* || 11 nullum enim proelium caret periculo dubito num *Servii* sint || pericula scripsi: periculi *C*. cf. ad *Aen.* III 376: et hic 'vices' vicissitudines, alibi pericula, ut 'vitavisse vices Danaum'. || 12 testor me meruisse om. *L* || me om. *CM* || 13 hi] dii *C* || evasisse se *Cl*: euasisse *LHE* euasisseque se *M* || 14 *Iphitus*] fitus *C* || evaserit *LE* (evaserint *e*) || 15 accusset *C* || 17 ad v. 436 *Vulnere Ulixi*] quia illi Ulixes inflixerat. *P* || 18 ad v. 437 *Protinus*] hic 'statim'. alibi (alii) 'porro tenus'. *P* || pri//mo *C* (priamo fuit) || 19 *protenus* *C* || 23 ad v. 439 *Forent*] pro 'essent'. *P* || 25 ad v. 441 *Acta testudine* (testane)] applicita, vel quae agebatur. *P* || applicatae *C*

442. HAERENT PARIETIBVS SCALAE quod illac, quae feruntur ad pugnam, clavos habeant vel uncas, ut figantur: ideo haerent. POSTESQVE SVB IPSOS si circa portam, 'sub postibus'; si circa fenestras, 'circa postes'.

5 443. NITUNTUR pro nitebantur. AD TELA id est contra tela et hoc verum est; nam si 'ac tela', sinistris manibus simul tenent tela et scutum, cum se tegunt.

445. TECTA CVLMINA 'tectae' participium est: aut eandem rem bis dixit. quamvis legatur et 'tota'. DOMORVM veteres 'haec domus',
10 ut merito ablativus 'o' terminatus genitivum pluralem in 'rum' mitteret, ut 'bono bonorum'; sed mutata postea declinatio est, ut 'huius domus' faceret: quod cum ita evenerit, ut ablativus in 'u' terminaretur, genitivum pluralem per 'u' geminat, ut 'ab hoc fructu, fructuum', ita et 'domuum': nam et Iuvenalis <III 72> viscera magnarum domuum
15 ait. nos tamen de antiqua declinatione praesumimus, ut 'ab hac domo, harum domorum' dicamus.

446. HIS SE propter quae pugnabant. sic Lucanus <III 674> in pugnam fregere rates. vel 'his' huius modi. QUANDO quatenus, quoniam.

20 447. EXTREMA IN MORTE hoc est ruina civitatis.

448. DECORA ab eo quod est 'decus', ut 'pecus'.

450. OBSEDERE modo pro praesidio tenebant, ut sequentia indicant 'hos servant agmine denso'.

451. INSTAVRATI ANIMI hinc ostenditur, eos superius defecisse:
25 quod supra non dixit.

452. LEVARE iuvare. VIMQVE virtutem: ut Sallustius sed nostra omnis vis in anima et corpore sita est. VICTIS qui vincebantur, ut <I 121> et qua vectus Abas. VICTIS hoc est, sine vincendi spe laborantibus.

30 453. LIMEN ERAT contra illud, obsessis foribus quemadmodum

26 Sallustius] Cat. I 2

1 ad v. 442 Haerent. Postesque sub ipsos] si . . . circa postes. P || 2 habeantur C || ut Bergkii: et C || 3 si om. C (add. C²) || portam] postem H || sub postibus] suppositus P sub portibus H || 4 portes H || 5 ad v. 443 Nituntur] pro nitebantur. Ad tela] contra tela . . . tegunt. P || 9 haec domus] addendum videtur huius domi. dissentit F. Schoellius ut huius domus faceret (lin. 11) secludens. || 13 per 'um' terminat coni. F. Schoellius per 'u' geminam facit ego. || 14 domuum C²: domum C || 15 declinatione C²: declinatio C || 22 ad v. 450 Obsedere] modo . . . indicant 'adseruant (sic) agmine denso'. P. (hinc HAS SERVANT alii adservant Daniel) || pro praesidio] proprie sidio C || sequenda H || 24 hic C || ostendit ut C (ostenditur ut C²) || superius] non supra vers. add. C² || 26 ad v. 452 Auxilio (auxilia) levare. Vimque] virtutem. P || 27 et c. s. est LHE e. z. c. s. t. M || qui] quia C || 28 est om. C || 30 ad v. 453 Limen erat] quo modo ingressus sit. et dicit . . . Caecae] non omnibus notae (nocte). Per-

ingressus sit: et dicit per posticum, quod generis est neutri, ut Horatius atria servantem postico falle clientem. nam si generis feminini legeris 'postica', augurale est, ut 'antica', 'postica'.

CAECAE non omnibus notae. VSVS verbum iuris: 'via' actus, usus. *PERVIUS VSVS*] *hos Graeci andronas appellant.*

454. *TECTORVM INTER SE PRIAMI per quod iter ad utramque domum Priami commeabatur, ut appareat duas domos fuisse, alteram regiam Priami, alteram Hectoris, inter quas illi aditus. POSTESQVE RELICTI aut relictum spatium cum domus aedificaretur, ubi ostium fieret; aut relictum ab hostibus, id est quos hostes non obsederant.*

455. *INFELIX non cum regna manebant, sed ad praesens rettulit tempus 'infelix'. DVM REGNA MANEBANT 'dum' donec: et absolutus est sensus. alii tamen 'cum' legunt: sed 'cum manebant' quomodo dicimus, cum constet 'manebant' modum esse indicativum? hoc ergo sciendum est, quia, quando coniunctivus modus est, necesse est aliquid iungi aut subaudiri, ut 'cum venirem, vidi illum'. si autem 'cum veniebam' dicamus, aut modus pro modo est, hoc est indicativus pro coniunctivo: aut 'cum' non erit coniunctio, sed adverbium temporis, et significat 'tempore quo veniebam'.*

456. *ANDROMACHE notum est omnibus, hanc de gente Eetionis fuisse, uxorem Hectoris, matrem Astyanactis, de qua plenius omnia in tertio libro <97> narrantur. FERRE INCOMITATA ut et ad soceros iret saepius et non quaereret obsequia famulorum.*

457. *AD SOCEROS quare 'ad soceros', cum 'socer' et 'socrus' di-*

2 Horatius] ep. I 5, 31

uius usus (ususus)] verbum iuris: via actus usus. has Graeci andronas nocant.

P || Limen contra erat *C* || 1 ut Horatius *om. C* || 2 Horatius *LHP*: flaccus *ME* || postico] portio *H* || falle] fallentica *C* fallene *P* || clientem *H* || 3 feminini generis *L* || portica *H* || antica] ante *C* antiqua *P* cantica *H* || portica *H* || 4 *PERVIUS VSVS C* || via] ut *F. Schoellius* || 5 has *C. correxi.* || 6 ad v. 454 Postesque relictum spatium . . . ostium fieret. *P* || utramque *C*²: utrumque *C* || 7 duas ex duos *C* || 10 obsiderant ex ou siderant *C* || 11 ad v. 455 Dum] donec . . . cum venirem vidi illum. aut uero modus pro modo est, indicativus pro coniunctivo . . . tempore quo veniebam. *P* || manebant *C*²: manebunt *C* || rei tulit *H* || 12 *DVM REGNA MANEBANT om. C* || 13 cum manebunt *C* || 14 manebunt *C* || modo *L* (modum *D*) || 15 ergo] uero *P* || quando] quomodo *P* || modus

om. C || 16 subaudiri debet *M* || com uenissem *L* (t uenirem superscr. *C*) || vidi] inueni *C* || sin autem *C* || 17 hoc est *om. CP* || 18 coniunctivo *om. H*, in quo

decem fere litterae erasae sunt. || aut etiam *P* || com *L* || 19 temporis] tempus *C* || 20 ad v. 456 Ferre incommitata] ne quaereret exequia famulorum. *P.* (quae Lion primus recepit notandum vero hic exequia dici de comitatu famulorum sequentium non sint in libris; neque Burmanno fides habenda est, qui a Daniele et Fabricio ea edita esse dixit.) || iectionis *C* || 21 astianactis *C*² astanactis *C* || 24 ad v. 457 Ad soceros] quare ad soceros, cum socer et socrus dicantur? sed melio-

cantur? sed meliori sexui respondit, id est masculino. *ASTYANACTA* hunc quidam ab *Vlixē*, alii a *Menelao*, absente *Pyrrho*, raptum et praecipitem datum ferunt; fatis enim praedictum fuerat puerum si supervivisset ultorem patriae et parentum futurum. *TRAHEBAT* quasi

5 puerum, ut <320> parvumque nepotem ipse trahit.

458. *EVADO* 'e' vacat, ut 'emortuus'. sane minus est 'hac', id est 'hac evado'.

459. *IACTABANT* spargebant, quasi nihil profutura.

460. *IN PRAECIPITI* in alto, unde quis potest praeceps dari: 10 sequitur enim 'sub astra eductam'. *EDUCTAM* extructam.

462. *SOLITAE NAVES* participium sine verbi origine: 'soleo' enim neutrale est, quod caret praeterito. *ACHAICA CASTRA* videtur alios *Danaos*, alios *Achaeos* dixisse. *CASTRA* ubi exercitus sit 'castra' dicuntur: unde est <III 519> nos castra movemus et 15 velorum pandimus alas.

463. *SVMMA* extrema, ut 'supremum' summum dicimus: ut pro supreme *Iuppiter*. *LABANTES* faciles ad resolutionem. et est ordo 'turrim convellimus impulimusque'.

464. *TARVLATA DABANT* quidam 'dabant' pro 'faciebant' intellegunt, 20 ut <482> et ingentem lato dedit ore fenestram. olim sane domus

13 *Castra* ubi exercitus sit] cf. *Isid. orig.* IX 3, 44 || 16 pro supreme *Iuppiter*] *Ter. adelp.* II 1, 42 || 20 olim sane domus e. q. s.] cf. *Isid. orig.* XV 3, 12

rem (sic) sexui respondit, id est masculino. *Astyanacta*] hunc (hic) . . . futurum. *P* || *Ad soceros*] cum hoc loco soceros masculini et feminini generis (genus *I*) significet hoc est priamum et hecubam tamen meliori (melioris *E* praeponderanti in marg. e) sexui respondit. *El* || *Ad soceros*] Priamum et Hecubam. Quare ad soceros, cum socer et socrus dicatur? soluitur, quia quae ex diuersis potiora sunt ad suum genus clausulas stringunt. an quia omnes qui ad socerum pertinent socrus sunt, soceros ad praesens tempus retulit, uel ad Priamum uel ad Hecubam? dices praeponderato sexui respondit, hoc est masculino. *D* || 1 meliores exni *C* (meliore sexui man. rec.) uel praeponderanti meliori sexui (uel praeponderanti expuncta) *I* at praeponderanti (ex praeponderandi) sexui *H* at meliori praeponderanti sexui (at meliori expuncta) *M* || hoc est *M* || masculino] *Astianacta* graecus accusatiuus est add. *E* || 2 a] abe *P* || raptum *Daniel*: raptum *CP* || 3 datum *C*: raptum *P* || ferunt *C*²: fuerant *CP* || praedictum *P*: proditum *C* || 4 parentem *C* (corr. *C*²) || quasi] quia *M* || 6 ad v. 458 *Euado*] 'e' uacat . . . 'hac (ae) euado'. *P* || emortuus] emontuis *C* || 8 ad v. 459 *Iactabant*] spargebant quasi nihil profutura. *P* || *Iactabant* *INRITA* *C* || quasi minus vel nihil profutura *Mavicius primus* || 9 ad v. 460 *In praecipiti*] in alto, unde quis potest in praeceps (praecebs) dari. *Eductam*] extructam. *P* || potest ex ponte est *C* || 10 extructum *C* || 11 ad v. 462 *Solitae naues*] participium . . . praeterito (praepositione). *P* || participium est *PL* || solo *H* sole *P* || 12 praeterito] pto *H* fortasse passivo || 13 dixisse *C* || castra autem *C* || ubicumque *Mle* || fuerat *C* || 14 castra om. *C* || et] ut *LII* || 16 ad v. 463 *Summa*] extrema . . . impulimusque (impulimus). *P* || supraemum *CH* supraemum *M* || nt pro ut *H* || 17 supraemo *H* supremae *M* || 19 ad v. 464 *Tabulata dabant*] quidam . . . sustinet. *P* || *DABUNT* et dabunt *C* (corr. *C*²) || faciebant *P* || 20 et om. *P* || fenestram *P*

de tabulis fiebant, unde hodieque in aedificiis surgentibus primum et secundum tabulatum dicimus. summum autem est quod tectum sustinet.

465. *INPVLMVSQVE* quidam notant, quod non sit expressum, ubi stantes summum tectum infulerunt. *REPENTE* ne provideri et vitari possit.

5

467. *AST ALII SVBEVNT* hic ostendit, priores perisse.

468. *TELORVM INTEREA CESSAT GENVS* bene addidit 'genus'. telum enim dicitur secundum Graecam etymologiam ἀπὸ τοῦ τηλόθεν quicquid longe iaci potest: quamquam legerimus de gladio <IX 747> at non hoc telum mea quod vi dextera versat et 10 sequitur dixit et sublatum consurgit in ensem. telum autem illo loco dictum a longitudine, unde et mustelam dicimus.

469. *VESTIBVLVM* 'vestibulum' est prima ianuae pars. dictum autem vestibulum vel quod ianuam vestiatur, ut videmus cameram duabus sustentatam columnis: vel quoniam Vestae consecratum est. 15 unde nubentes puellae limen non tangunt. Lucanus <II 359> translata vitat contingere limina planta. singula enim domus sacrata sunt diis: ut culina penatibus, maceries, quae ambit domum, Herceo Iovi. sane videtur vestibulum et limen pro una re dixisse. *PYRRHVS* a colore comae dictus, qui Latine burrus dicitur. ita et 20 *Sallustius* 'Crispus'.

8 telum enim dicitur . . . mustelam dicimus] exscr. Isid. orig. XVIII 7, 10 || 13 dictum e. q. s.] cf. Gellius XVI 5 et Isid. orig. XV 7, 2

1 tabulis] talibus *P* || odie *P* || 2 quod] quae *P* || tectum est sustinet *C* || 3 notunt *C* || 7 ad v. 468 Telorum interea cessat genus] bene addidit 'genus' . . . dextera (dextra) versat. sed illo loco a longitudine dictum est, ut mustelam dicimus. *P* || 8 et thimologia *C* ethimologiam *LH* etimologiam *P* ethimologiam *M* || ναπο τοῦ τηλοῦ *CP* (id est add. *P*) ἀπο τοῦ ὄθεν *L* ἀπο τοῦ τηλοῦ *H* ἀπο τοῦ θαοῦ *M* || 9 legerimus *LM*: legi dicimus *C* legimus *P* legeri *H* || 10 dexter *C* dexterat *H* || versat] sicut Graeci βέλος telum dicunt ἀπὸ τοῦ βάλλειν add. *D* et . . . ensem omittens || 11 dixit om. *M* || sublaturum alte consurgit *C* sublaturum dixit consurgit *M* || telum autem illico loco dictum est *C* dictum telum autem illo loco *M* || 12 dictum est *E* || mustelam *LP*: mustelum *CIIME* cf. Serv. ad Aen. IX 747, ubi mustela libri || 13 ad v. 469 Vestibulum] vestibulum prima ianua (iamba) est, dictum vel quia ianuam vestiatur; vel Vestae consecratum est: unde nubentes puellae limen non tangunt. Pyrrhus (pyrrus) a colore comae dictus, qui latine byrrus dicitur. *P* || vestibulum . . . pars] vestibulum est prima ianua *C* || 14 videmus] dicimus *C* || 15 quoniam] non iam *C* || 16 tangunt] ne numini dicatum locum calcantes sacrilegium committant add. *D* || translata vitat *C*: translata vitat *L* (translataque *l*) translataque erat *H* translataque vitat *M* translata vitat *Lucani exemplaria* || 17 singula enim membra domus *D* || 18 culmina *MEl* || diis penatibus (penatibus *E*) *ME* || macrios *H* || domus *C* || 19 hercaeo *C*: herculi *LHE* herculio *M* iouis *C* || sane scripsi: ante *C*. antique *F*. Schoellius || 20 PYRRVS *C* PHYRRVS *M* calore *L* (corr. *l*) || qui] quia *L* || burrus scripsi: byrrus *CH* byrrus *L* birrus *M* dicitur] a calore (colore *l*) quo tingebatur add. *L* a colore quia tingebatur add. *H* quo tingebatur add. *E* (sed expuncta sunt)

470. *LYCE CORVSCVS AENA* pro luce aeni, ut saxeae procubet umbra.

471. *IN LVCEM COLYBER* deest 'processit'. sed colubrum non nulli promiscuum nomen tradunt, quod ut sonantius fieret, finxit masculinum, ut diceret 'coluber'. *MALA GRAMINA PASTVS* venenatis herbis, βεβρω-
 5 κως κατὰ φάρακα, hoc est pro malis graminibus. legimus et <X 709> silva pastus harundinea: nam illud aliud est pascuntur vero silvas et summa Lycaci horrentesque rubos: sed sciendum est, quia, licet hoc in usu sit, rarum tamen est apud antiquos. 'pastus' autem pro 'qui pascabatur', quia, ut supra <I 121> diximus, in hoc
 10 Latinitas deficit.

472. *TYMIDVM* qui semper irascatur. *BRVMA* id est hiemps. dicta autem 'bruma' quasi βραχὺ ἡμερα, id est brevis dies. est autem, ut hic locus indicat, generis feminini, numeri singularis.

473. *EXYVIIS* bene corinui quo serpens exuitur exuvias dixit.
 15 *NITIDVSQVE IVVENTA* novus; constat enim serpentes innovari virtute, pelle deposita.

474. *LVBRICA TERGA* lubricum dicitur et quod labitur, dum tenetur, ut piscis, serpens; et locus in quo labimur, ut <V 335> et sese opposuit Salio per lubrica surgens.

20 476. *PERIPHAS* ultima accentum non habet, ne femininum sit; nec tertia a fine, quia novissima longa est; ergo 'ri' habebit accentum. *AGITATOR* auriga secundum usum communem.

477. *ARMIGER AVTOMEDON* Pyrrhi armiger: nam Achillis auriga fuit. *SCYRIA PVBS* a Scyro insula, una de Cycladibus, in qua
 25 *Lycomedes* fuit, pater Deidamiae: quam *Achilles* commendatus ibi a

1 saxeae] georg. III 145 || 4 βεβρωκός] Hom. Il. XXII 94 || 6 pascuntur] georg. III 314 || 12 dicta autem . . . dies] cf. Isid. orig. V 35, 6 et gloss. Sangerm. ap. Hildebr. p. 35 || 15 constat . . . deposita] cf. Isid. orig. XII 4, 46 || 17 lubricum . . . serpens] exscr. Isid. orig. XII 4, 2. XIV 8, 36. X 158

1 ad v. 470 Luce aena] pro luce aeni (eni) . . . umbra. P || AENE C || aeni] ceni C || 2 ad v. 471 In lucem coluber] deest processit. ut sonantius finxit masculinum, ut diceret coluber; nam, ut alii, promiscuum (sic) est. Mala gramina pastus] uenenatis herbis, id est pro malis graminibus. 'pastus' autem pro 'qui pascabatur'. sed in hac ratione Latinitas deficit. P || LACEM C || 4 MALA om. L I I M E || βεβρωκός Dorvillius: βεβρωκός C ὁπρεβολικώς Masvicius primus || 6 partus II || aliot C || 7 summa . . . rubos] sum. l. n. c. C || est om. C || 9 dictum est C || 10 deficit latinitas M || 11 ad v. 472 Tumidum] qui semper irascatur. Bruma] id est hiems . . . id est brevis. P || BRVNA C (corr. C²) || hiems L hiemēs M || 12 quasi om. L I I E (add. l) || βραχὺ ἡμερα CM: βραχυ ἡμερα L (βραχυ l) βραχυ ἡμερα II βραχιν μαρ P || 13 indicat locus M || 14 ad v. 473 Exuviis] bene . . . deposita. P || quo serpens] quos semper C qua serpens P || 15 pella C || 17 ad v. 474 Lubrica terga] lubricum . . . surgens. P || 18 piseens C || 19 et om. CP, del. F. Schoellius. nam Vergilius || 20 ad v. 476 Periphas] ultima . . . communem. P || PERYPHAS L || 21 quia] quae P || 23 ad v. 477 Armiger Automedon] Pyrrhi armiger . . . unde Pyrrhus natus est. P || pyrrhi CE pyrrhi II phirri M || 24 SCYRIA C || sciro CP || cyladibus C ciladibus P clycadibus M || 25 lieomedes LH || deidamiae m: didamiae CPML dedamiae LH. matris pyrrhi add. L

matre Thetide vitiat, unde Pyrrhus natus est. quamvis alii volente Lycomede Deidamiam Achilli datam in matrimonium dicunt.

478. SVCCEDVNT TECTO pro 'sub tectum cedunt'. et est figura, quia mutatus est casus.

479. DVRA valida limina, id est firmiter clausa: ideo non aperit, 5 sed 'perrumpit'. BIPENNI ecce nomen, quod reservavit antiquitatem, quia veteres 'pennas' dicebant, non 'pinnas'.

480. VELLIT non 'deiecit'; nam sequitur paulo post <492> 'labat ariete crebro'; sed 'movet', ut Cynthius aurem vellit, et admonuit. vel certe 'vellere vult', ut <XII 585> ipsumque tra- 10 hunt in moenia regem. nam quare facit fenestram?

482. INGENTEM FENESTRAM epitheto, ut solet, auxit tapinosin † in dicendo 'lato ore'. 'dedit' autem, id est fecit, ut Terentius quas turbas dedit.

483. PATESCVNT aperiuntur ac per hoc videntur. 15

484. PENETRALIA id est domorum secreta, dicta penetralia aut ab eo quod est 'penitus', aut a penatibus.

485. ARMATOSQVE VIDENT STANTES unde supra <449> strictis mucronibus imas obsedere fores. sic enim datur virtus ubique Troianis. 20

486. AT DOMVS INTERIOR de Albano excidio translatus est locus. TVMVLTV tumultus dictus quasi timor multus: unde Italica bella dicta sunt tumultus. bene autem addidit 'misero', quia est etiam terribilis.

6 nomen ... pinnas] cf. Isid. orig. XI 1, 46 et XIX 19, 11. diff. verb. 469 § 9 Cynthius] buc. VI 3 § 13 Terentius] eun. IV 3, 11 § 16 domorum secreta ... a penatibus] cf. Isid. diff. verb. 435 § 21 de Albano ... locus] cf. Enn. poes. rel. rec. Vahl. p. 23

1 thetidae C thete P § pyrrus C § volente Lycomede Scioppius enotavit: uelunt elicomede C § 2 dedamiam C § 3 ad v. 478 Succedunt tecto] pro ... casus. P § 4 quia] quae P § 5 ad v. 479 Dura] ualida limina; ideoque 'perrumpit', non aperit. Bipenni] ecce nomen quod (qui) seruauit antiquitatem ... pinnas. P § 6 seruauit CM § 7 quia] quae P § 9 labat ariete] labatari ecce C § quintus C cinthius LH § 12 ad v. 482 Ingentem fenestram (fenistram)] epitheto ... quas turbas dedit. P § ephithetho L ephycteton H § ausit H § 13 item dicendo F. Schoellius. fortasse et adiciendo. § ut om. C § 15 ad v. 483 Patescunt] aperiuntur ac per hoc videntur. P § uidetur C § 16 ad v. 484 Penetralia (penitralia)] id est (ide) domorum secreta, dicta aut ab eo quod (que) est penitus, aut a penatibus. P § id est scripsi: ideo C § dicta ... penitus] dicta ab eo quod aut penus sit in solitaria parte domus Masvicius § 18 ARMATOSQVE] ARMATORI C § 21 ad v. 486 Tumultu] tumultus dictus quasi timor multus; unde alia bella dicta sunt, ut Italicum Gallicum, tumultus. P § 22 TVMVLTV M. L § tumultas C § unde Italica bella dicta sunt tumultus scripsi: unde alia bella dicta sunt itali cum uel gallicum tumultus C unde alia bella dicta sunt italicus (ista I) tumultus LHME. cf. ad Aen. VI 858, VIII 1 et 370

487. MISCETVR perturbatur, ut <VII 703> nec quisquam aeratas acies ex agmine tanto misceri putet. CAVAE AEDES tecta camerata. 'aedem' autem numero singulari de templo tantum dicimus, plurali et de domibus et de templis. si aliter
5 dictum inveneris, usurpatum est, ut 'mella' 'hordea' 'aera'.

488. FERIT CLAMOR secundum philosophos *physicos*, qui dicunt, vocem corpus esse: bene ergo 'ferit'; nam et fluvius habet mugitum, res incorporalis. AVREA SIDERA multi ad laquearia referunt, quod stultum est.

10 489. PAVIDAE pro 'paventes'. 'pavidus' est semper timens, 'pavens' ex causa, ut supra <407> 'furiatus' et 'furius'. MATRES honoris nomen. ERRANT † confusio, consilio.

490. AMPLEXAEQVE TENENT POSTES ATQVE OSCVLA FIGVNT Apollonii locus, in quo inducitur Medea † patrem salutasse, et do-
15 mum relinquens.

491. VI PATRIA secundum fidem generis sui, ut <III 326> stirpis Achilleae fastus. item de Hercule <VIII 301> salve vera Iovis proles.

493. CARDINE a cardine. PRIMOS quos dixit supra <449>
20 'strictis mucronibus'.

496. NON SIC AGGERIBVS RVPTIS vult ostendere, gravius vastatam Troiam, quam agri fluviorum eruptione vastantur. et sciendum, comparationes aut pares esse, aut maiores, aut minores, aut

14 Apollonii] cf. adnot. crit.

1 ad v. 487 Miscetur] perturbatur. Cavae aedes] tecta camerata . . . si aliter inuenias, usurpatum. P || 2 aerata facies C || misceri ex miscere L || misceri pute putet C || 3 numeri C || 4 dicimus tantum C || plurali C || 5 ut mella hordea praeter Cassellianum praebent El, sed expuncta E. cf. Donati ars gramm. p. 376, 30 K. || 6 scholia ad v. 488 om. LII et libri Burmanni, in margine addidit l || 7 bene ergo ferit] ideo dixit ferit C || 10 ad v. 489 Pavidae] pavidus est semper timens . . . furiosus. modo pro paventibus posuit. P ||

ut
pro paventes om. C || pavidus est semper pavens timens ex causa furiatus et furiosus modo pro paventibus pavidus posuit C (ut superscr. C²) || pavidus L || 11 supra om. M || 12 confuso consilio coni. Bergkii. fortasse confusae, sine consilio. || 13 ATQVE OSCVLA FIGVNT M, om. reliqui || 14 patrem . . . relinquens] patris aede (patrio Aetae enotavit Scioppius) relinquens domum ita facere C || 14 et domum II || domum (duae litterae erasae sunt) L domum ME. fortasse in quo inducitur Medea postes osculata esse Aetae domum relinquens. cf. Apoll. Argon. IV 26 - κύσσε δ' ἑὸν τε λῆγος καὶ δικλίδας ἀμφοτέρωθεν σταθμούς, καὶ τοίχων ἐπαρήσατο || 16 sui om. LII (ante generis add. l) || 21 ad v. 496 Non sic aggeribus ruptis] vult ostendere . . . aut minores, aut similes . . . magnis. Spumeus] spumousus. P || RAPTIS C || vastatum C || 22 agri acri H || vastantur C || 23 comparationes M || aut maiores MEL, om. CLHP || aut similes e. q. s.] videntur haec a Servianis segreganda et hoc modo supplenda esse NON SIC AGGERIBVS RVPTIS comparationes sunt aut similes aut contra. in similitudine comparatio e. q. s.

similes, aut contra in similitudine comparatio ultro negatur, ut hoc loco, vel illic <V 144> non tam praecipites. contrarium est si parva licet componere magnis. SPVMEVS spumosus.

497. EXIIT dicimus et 'exiuit'. sed 'v' subtrahit Vergilius, ut brevem faciat sequente vocali. *et proprie plena 'flumina cum' 5 extra alveum suum crescunt 'exire' dicuntur, ut praesertim incertis si mensibus amnis abundans exit.*

498. CVMVLO augmento: exuberante fluctu, ut <I 105> cumulo praeruptus aquae mons.

499. VIDI IPSE FVRENTM ut <5> quaeque ipse miserrima 10 vidi. *et hic 'vidi' pro admiratione posuit; at vero <501> 'vidi Hecubam' pro miseratione. sane 'vidi ipse' hac particula addita miseriorem se ostendit, cuius ante oculos casus patriae suorumque fortuna constituerat.*

500. GEMINOSQVE IN LIMINE ATRIDAS potest subaudiri 'furentes'. 15 GEMINOS more suo 'fratres'. 'gemini' enim sunt non duo, sed simul nati.

501. CENTVMQVE NVRVS aut finitus est numerus pro infinito ὑπερβολικῶς: aut certe ideo 'centum', quia barbarorum fuerat non singulas coniuges habere, sed plures. aut illud dicit 'plures femi- 20 nas', ut Lucanus <I 164> cultus gestare decoros vix nuribus rapuere mares, hoc est feminis. aut 'novas nuptas', ut aetatis hoc nomen sit, non adfinitatis. aut 'centum per aras', licet incongruum sit, quia sequitur <523> haec ara tuebitur omnes, et unus per centum aras occidi non poterat. *est autem haec plena adfectu et 25 dolore repetitio.*

2 si parva] georg. IV 176 || 6 praesertim] georg. I 115

1 ut contra *Daniel*, nec dissentire *Fuldensem* adnotatum est || negatur comparatio ultro *P* || 2 illic] illo *P* || praecipites] biuigo certamine campum corripere add. *Daniel* || Huic contrarium *Masvicius primus* || 4 ad v. 497 Exiit] dicimus et 'exiuit'. sed 'u' subtrahit (subtrahit) Virgilius, ut brevem faciat sequente vocali. *P* || et scil. *F. Schoellius* || 5 sequenter vocali *C* sequentem uocalem *LHME* || 6 praesertim incertim incertis *C* || 8 ad v. 498 Cumulo] augmento ... mons. *P* || ex//uberante (una littera erasa) *C* || 9 pre praeruptus *C* || 12 hecubam *C* || miseratione] admiratione *Scioppius enot.* || addita *C* || 15 GEMINOSQVE T. L. A. *C* || subaudire *C* || 16 GEMINOS ... simul nati om. *C* || 17 nati, ut supra diximus *D* || 18 ad v. 501 Centumque nurus] aut finitus est numerus pro infinito ὑπερβολικῶς (hyperbolicos). aut certe ideo centum, quia barbarorum fuerat non singulas habere, sed plures coniuges. *P* || infinitos perbolicos *C*. ὑπερβολικῶς om. *LHME* || 19 non singulas habere, sed plures coniuges *C* || 20 illud dicit] centum nurus id est *Fabricius* || 21 cultus gestare] cultusque uel gestare iactare *L* (que uel et iactare expuncta sunt) || gestare] degestare *C* || 22 feminas *H* feminis ex feminas *LE* || 23 centum per *C* || 24 quia et sequitur *CME* || omnis *M* || 25 haec *Scioppius enotavit*: hic *C* || affectum et doloris *Masvicius primus*

502. QVOS IPSE SACRAVERAT IGNES ut <365> et religiosa deorum limina: per quod ostenditur latenter, nihil prodesse religionem. FOEDANTEM autem est cruentantem. *Sallustius in I. eum arae et alia diis sacrata supplicum sanguine foedantur.* et *Terentius in eunucho* <V 4, 21> *pro deum fidem, facinus foedum, o infelicem adolescentem.*

503. QVINQVAGINTA ILLI THALAMI 'illi' celebrati ab Homero. et bene de thalamis verum expressit numerum; potest enim unus thalamus plures habere coniuges. et est zeugma 'quingenta thalami procubuerunt, et postes superbi'.

504. AVRO BARBARICO id est aut multo; aut cultu barbaro, quia barbari copiae magis quam elegantiae student; aut a barbaris capto; aut vere barbaro, id est Phrygio, quia πᾶς μὴ Ἑλλήν βαρβαρος. nam et *Homerus Phrygas barbaros appellat*, et *Vergilius* <XI 777> *barbara tegmina crurum.* SPES TANTA NEPOTVM aut nepotes significat, qui essent futuri magnae spei, aut conubia, de quibus sperantur tanti nepotes, ut modo namque gemellos spem gregis. SPOLIISQVE SVPERBI hoc enim fuit moris antiqui, ut ipse in septimo <184> captivi pendent currus curvaeque secures.

505. TENENT DANAI QVA DEFICIT I. ignis potuit deficere, Danai non potuerunt.

506. FORSITAN ET PRIAMI FVERINT QVAE FATA REQVIRAS bene de Priamo obtulit narrationem, quia leviter strinxerat 'Priamumque per aras sanguine foedantem quos ipse sacraverat ignes'. et bono usus est ordine, ut ante rei publicae, post regis, inde privati, hoc est

3 Sallustius in I.] fragm. 26 Kr. || 17 modo] buc. I 14

1 ad v. 502 Foedantem] cruentantem. P || FOEDANTEM cruentantem ... adolescentem. QVOS IPSE SACRAVERAT IGNES ... religionem C || QVOS om. L H M E || 4 sacrata] sacra Commelinus primus || 6 adolescentulum Terentius || 7 ad v. 503 Quingenta] zeuma est 'quingenta thalami (talami) procubuerunt'. P || ILLI CE ILLA C || illi id est celebrati ab homero C || illi] illi pro illic. thalami Fabricius || ab Homero (II. VI 244) πεντήκοντ' ἔνεσαν θάλαμοι ξεστοῖο λῆθοιο, πλησίον ἀλλήλων δεδμημένοι. ἔνθα δὲ παῖδες κοιμῶντο Πριάμοιο παρὰ μνηστῆς ἀλόχοισι. et bene e. q. s. D. || 8 unus] minus C || 9 coeugma C zeuma L H M E || 10 postes] potestates C potest H || superbia H || 11 ad v. 504 Barbarico auro] aut cultu barbaro, aut barbaris capto. P (aut barbaris apto Daniel) || 12 elegantiae C || 13 barbaro CHM: barbarico L barbarico E || frygio C || quia om. L || ΠΑΣΜΗΕΑΛΗΝ ΒΑΡΒΑΡΟΝ C ΠΑΣΜΕΑΛΗΝ ΒΑΡΒΑΡΟΝ L ΠΑΣΜΗΕΑΛΗΝ ΒΑΡΒΑΡΟΝ II ΠΑΝΟΜΗΕΑΛΗΝ ΒΑΡΒΑΡΟΝ C Μ ΠΑΝΟΜΝΕΜΝΗ ΒΑΡΒΑΡΟΝ E (uel ΗΕΑΛΗΝ ΒΑΡΒΑΡΟΝ C superser. e) πλησιονή τῶν βαρβάρων vulgo || 14 frigas C || apellant C || 15 TANTAE C || 16 coconubia C || 17 splovis C (spoliisqve C²) spoliis H || 18 ipse om. C || 19 securus C et cristae caput et portarum ingentia claustra. ideo bene dixit 'spoliis superbi'. add. D || 20 DANAI C || 22 FVERVNT C FVERANT C² || 23 quia Scioppius enotavit: qua C || breuiter perstrinxerat enotavit Scioppius || 25 post regis interitum inde D

sua fata narraret. *hoc est illud* <I 750> *multa super Priamo rogitans, super Hectore multa.* de morte autem Priami varie lectum est. alii dicunt, quod a Pyrrho in domo quidem sua captus est, sed ad tumultum Achillis tractus occisusque est iuxta Sigeum promunturium: nam in Rhoeteo Ajax sepultus est: tunc eius caput 5 conto fixum circumtulit. alii vero—quod iuxta Hercei Iovis aram extinctus sit, dicunt: unde Lucanus <IX 979> Herceas, monstrator ait, non respicis aras? et hanc opinionem plene Vergilius sequitur: licet etiam illam praelibet, ut suo indicabimus loco.

507. *VRBIS VTI CAPTAE CASVM bene omnia collegit, et captam, et dirutam, et incensam.*

508. *MEDIUM IN PENETRALIBVS HOSTEM* hypallage est, *hoc est in mediis aedibus.* si autem 'mediis' legeris, non stat versus, nisi excluso 's', ut <XII 709> inter se coisse viros et decernere ferro. et bene Priamum non nisi in extremis armat periculis, *ut 15 magis inritet hostem in necem suam, qua possit captivitatem vitare, quam ut defendat aliquid.* sane 'penetralia' proprie deorum dicuntur, non numquam etiam imae et interiores partes privatarum domorum vocantur, unde et penum dicimus locum, ubi conduntur quae ad vitam sunt necessaria. *hic autem videtur opportunius penetralia de domo 20 regis dixisse, quoniam reges prope suggestum imitantur deorum.*

509. *ARMA DESVETA ab hominis consuetudine: sensum ad arma transtulit.* *ARMA DESVETA]* id est quae iam pugnare desierant.

TREMENTIBVS AEO non timore.

510. *CIRCUMDAT* non apte sibi cohaerere facit, sed potius oneri 25 sumit. *INVILE FERRVM* ipse inutilis. 'ferrum' enim de his est, quae a coniunctis sumunt epitheta, ut 'venenum'.

2 de morte autem Priami c. q. s.] exscr. mythogr. I 213

3 pyrrho *CH* phyrrho *LM* || 4 sit *L* (t est superscr. *l*) || occisus tractusque est *C* || sicaeum *C*^{fy} geum *L* || 5 promunturium *C*: promuntorium *L* promunetorium *HE* promunetorium *cx* promunturium *M* || roetio *C* roetho *L* (roetho *l*) roethaeo *H* rhoetaeo *M* || 6 Pyrrhus circumtulit *vulgo* || arum *C* || 8 aras] dictus autem Iuppiter Herceus quia ara eius erat intra aulam et inter septum parietum aedificata, quod graece *ἑρκος* dicitur *add. D. cf. comm. Lucani IX 979* || 9 indicabitur *C* || 10 captam *Scioppius enotavit*: capta *C* || 12 ad v. 508 Medium in penetralibus hostem] hypallage (ypallage) . . . decernere ferro'. sane 'penetralia' proprie deorum dicuntur. hic autem . . . deorum. *P* || *MEDIIS C* || ypallage *C* ypalage *L* hypallage *H* *ΥΠΑΛΛΑΓΗ M* || 13 aedibus] penetrabilibus *C* penetralibus *P* edibus *H* sedibus *E* || legeris] dixeris *P* || 14 decernere] *cf. Ribbeckii adnot. crit. ad Aen. XII 709* || 17 aliquem *Masvicius primus* || 18 non ex nun *C* || priuatorem *C* || 20 oportunus *C* || 21 proprie suggestum emittantur *P* || 22 ad v. 509 Arma desueta] quae (qne) iam pugnare desierant. *P* || 23 quae] quia *Daniel* || 25 honeri *H* || 26 ipse om. *C* || 27 a *CMEI*, om. *LII*. ex *vulgo* || epithet aut *C*

512. *AEDIBVS IN MEDIIS* omne aedificium 'aedes' dicuntur. Varro locum quattuor angulis conclusum aedem docet appellari debere. idem rerum divinarum libro sexto intulit, ideo loca sacra civitates habere voluisse, ne per continua aedificia incendia prolaberentur, 5 et ut esset, quo confugerent plerique cum familia sua in periculis; quod etiam in comodiis a servis timentibus legimus factum. hoc totum Vergilius hoc loco subtiliter tangit, cum dicit 'aedibus in mediis iudoque sub aetheris axe ingens ara fuit iuxtaque veterrima laurus, incumbens arae atque umbra complexa penates'. ex nomine 10 enim penatium et arae intellegitur sacri loci veneratio, ut non immerito illuc confugerit regina cum suis; nam subiunxit 'hic Hecuba et natae nequiquam altaria circum praecipites atra ceu tempestate columbae, condensae et divom amplexae simulacra sedebant': unde apparet, et veram consuetudinem fuisse fugiendi [a] periclitantibus ad ararum 15 praesidium. *NVDOQVE SVB AXE* hoc est sub divo, quod inpluvium dicitur. 'axis' autem est aut plaustrum septentrionale, aut pars septentrionis, aut spiritus, quo mundus movetur, ut <IV 482> *axem umero torquet stellis ardentibus aptum*: sicut docet et Lucanus.

513. *VETERRIMA* usurpatum est. ergo, ut supra diximus, hoc 20 tantum uti si necesse sit licet. *VETERRIMA*] hoc nomen comparativum non habet, sicut 'deterior' positivum. *LAVRVS* Daphne, filia Ladonis, fluvii Arcadiae, et Terrae fuit, quae aspernata viro iungi semper venatibus operam dabat. hanc cum Apollo adamasset, et eam ut conprimeret, insequeretur, illa a Terra matre petit auxilium: quae 25 recepta (a) matre est, nec multo post in locum eius arborem lauri nasci.

514. *COMPLEXA PENATES* 'penates' sunt omnes dii, qui domi coluntur.

515. *NEQUIQVAM* aut secundum Epicureos, qui dicunt deos nihil

1 omne aedificium aedes dicuntur] cf. Isid. orig. XV 3, 2 || 3 Varro rer. divin. libr. VI] fragm. 2 ap. Merkelium. proleg. ad Ovid. fast. p. 123 || 27 penates . . . coluntur] exscr. Isid. orig. VIII 11, 99

1 ad v. 512 Aedibus in mediis] omne aedificium aedes dicuntur, sed Varro locum quattuor angulis (angulos) conclusum aedem docet vocari debere. Sub axe] sub septentrione, aut sub spiritu, quo mundus movetur. P || 4 ne continua aedificia per incendia prolaberentur coni. Burmannus || perlaberentur coni. Bergkii || 11 subiunxit C || 13 sedebant] f. C || aparet C || 16 plaustrum septentrionale] septentrio C || 17 septentrionis L || spiritus] diivus unde (Aen. VI 726) spiritus intus alit add. L || 19 ad v. 513 Veterrima] usurpatum est. ergo hoc tantum uti necesse sit. hoc nomen comparativum non habet, sicut 'deterior' positivum. P || ut supra diximus et si et licet om. C || 21 dafni C || 23 et Scioppius enotavit: ad C || 25 a matre Scioppius: matre C || in cognominem eius arborem lauri versam F. Schoellius || 27 ad v. 514 Penates] sunt omnes dii, qui domi coluntur. P

curare; aut propter vim bellicam. ALTARIA superiorum et 'arae' sunt et 'altaria', inferiorum tantum 'arae'. 'ara' autem dicitur a precibus, quas Graeci ἀράς dicunt; unde contra imprecatio κατάρα dicitur.

516. PRAECIPITES festinae, propter tempestatem: et bene 'atra' 5 addidit, quia est et clara, ut <IX 19> unde haec tam clara repente tempestas.

519. DIRA modo proprie: 'dira' enim est deorum ira. ergo 'quae mens infusa ex deorum ira?'

520. TELIS armis. RUIS aut festinas, aut incedis seniliter. 10

522. NON SI IPSE MEVS mire 'meus', ut matris exprimeretur adfectio. et subaudis 'posset defendere'.

524. AUT MORIERE SIMVL ut religio aut pariter omnes servet, aut simul moriantur omnes. ORE EFFATA abundat 'ore'. est autem figura pleonasmos. 15

528. VACVA 'vacua' magna, quae difficile complentur. an 'vacua', quia in unum ad aram confugerant? an 'vacua' iam sine defensoribus?

529. INFESTO VVLNERE bonum schema: 'vulnus' pro telo.

INFESTO VVLNERE] an 'vulnus' quod inflixit, an quod infligeret? 20

530. PREMIT urget, ut <I 324> apri cursum elamore prementem: alibi 'premit' interficit, vel opprimit, ut <IX 328> armigerumque Remi premit.

2 ara autem . . . κατάρα dicitur] exscr. Isid. orig. XV 4, 13 || 8 dira enim est deorum ira] cf. Isid. orig. X 75. diff. verb. 141 || 19 bonum schema 'vulnus' pro telo] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. IX 345 || 21 Premit urget e. q. s.] cf. Nonius p. 364 sq. M.

1 bellicum C || 2 tantum om. H || 3 aras CL aras H || dicunt] dicuntur L dicunt ut H || praecatio H || catara CM kataara H || 4 dicitur] alii volunt ab altitudine, sed male add. Fabricius ex Isid. or. XV 4, 13. || 5 ad v. 516 Praecipites] festinae propter tempestatem. P || 6 et ante clara om. C || ut . . . clara om. L (add. l) || 8 ad v. 519 Dira] modo proprie . . . ira. P || 9 mens] dira id est vulgo additur. || 10 ad v. 520 Telis] armis. Ruis] aut festinas, aut incedis seniliter. P || aut ante festinas om. Me || seniliter ex seniliter L || seniliter aut inconsulto D || 11 ad v. 522 Non si ipse meus] subaudis 'posset defendere'. P || IPSE MEVS N. H. A. C NON SI omittens || 12 subaudi filius posset defendere D || 13 ad v. 524 Ore effata] abundat 'ore'. est autem figura pleonasmos. P || MORIERE C²: MORIRE C || 14 moriantur Scioppius enotavit: moriuntur C moriamur Masvicius || abundat ore] abundantiores C || habundat E || autem] enim Masvicius primus || 16 ad v. 528 Vacua] quare vacua? aut quia omnes ad aram confugerent; aut vacua a Troianis civibus; aut vacua iure Graecorum et possessione vacantia; aut certe ampla vel magna, quae difficile complerentur. D || difficile complerentur C || 17 aram Bergkiius: ara C aras Scioppius enotavit || 19 ad v. 529 Infesto vulnere] bonum . . . infligeret. P || schema LHMP || 20 quod] quia P || 21 ad v. 530 Premit] urget . . . armigerumque Remi premit' (arongerumque repremit). P || 22 premit om. P || interfecit P || opprimit P

531. VT TANDEM ANTE OCULOS hoc ideo describitur, ut et contra propositum Priamus incitetur. EVASIT pervenit: ut quam timeo; quorsum evadat.

532. VITAM CVM SANGVINE FVDIT modo eos sequitur qui sanguinem sedem vitae volunt, alibi eos qui ipsum sanguinem vitam volunt: ut <IX 347> purpuream vomit ille animam. potest [tamen] κατὰ τὸ σιωπώμενον intellegi iterum vulneratum Politen.

533. HIC id est 'tunc'. MEDIA autem manifesta. aut certe [potest] secundum consuetudinem dictum; neque enim est mors prima, 10 media, postrema. et potest referri vel ad Priamum, vel ad Politen.

534. NON TAMEN ABSTINUIT N. V. I. Q. P. bene Priamo animositatem regiam dedit, ut mori honeste velit.

535. AT TIBI PRO SCELERE EXCLAMAT ordo est 'atque dii persolvant grates dignas'. AVSIS quidam praesumptum tradunt, nec posse in 15 prosa dici.

536. SIQVA EST vel secundum Epicureos, vel desperat, quia inipune ante aras conspicit caedes. CVRET ulciscatur.

537. GRATES prout res fuerit, vel in bonis vel in malis dicuntur, sicut praemia.

20 538. CORAM modo adverbium [temporis] est, quia verbo cohaeret: ut <I 595> coram quem quaeritis adsum. et 'coram' ad personam certam refertur, 'palam' ad omnes. ME CERNERE de spectaculo queritur, non de morte, quia iure belli Politen Pyrrhus occiderat. sed cur ante oculos patris?

25 539. FOEDASTI crudeles impiosque fecisti. FVNERE cadavere:

2 quam timeo] Ter. Andr. I 1, 100. cf. Don. ad h. v. et Andr. I 2, 5 et Phorm. I 2, 61 || 20 Coram modo e. q. s.] cf. ad Aen. I 595

1 ad v. 531 Evasit] pervenit. P || 3 evadas Terentius || 4 qui ipsum sanguinem M || 5 volunt alibi] voluntabili C || 6 anima C || 7 cata non siopomenon C || 8 ad v. 533 Hic] id est 'tunc'. P || tunc] temporale est, non locale add. D || MEDEA C (MEDIA C²) || ant certe ... dictum] cf. ad Aen. I 637 || 9 potest scelusit F. Schoellius || 13 ad v. 535 At tibi. Ausis] quidam proprie (sic) sumptum tradunt, nec posse in prosa dici. P || at dii Masvicius || persolvant] tibi addidit Masvicius primus || 14 praesumptum Bergkii: prosumptum C proprie sumptum P, inde poetice sumptum coni. Burmannus. cf. ad Aen. XII 351 || 15 dicit C || 16 ad v. 536 Curet] ulciscatur. P || EST] CAELO PIETAS add. C || desperat ex dissperat L || 17 cedem M. || uel ulciscatur H || 18 ad v. 537 Grates] prout res fuerit ... sicut 'praemia debita'. P || pro eo ut L || ducuntur L || 20 ad v. 538 Coram (coronam)] adverbium est temporis modo ... adsum. et coram ... ad omnes. P || adverbium temporis est modo C || coheret CH coieret L || 21 adsum] 'coram' autem significat 'in conspectu', quod ἐνώπιον dicitur add. D || 22 scholium ad ME CERNERE ante scholium ad CORAM praebent LIME || ME CERNERE] CERNERE LETVM C || 23 quaeritur C quaeritur ex quaetur H || 25 ad v. 539 Foedasti] crudeles fecisti. Funere] cadauere ... sepulcrum. P

ab eo quod praecedit id quod sequitur. 'funus' enim est iam ardens cadaver: quod dum portatur, 'exequias' dicimus: crematum iam 'reliquias': conditum iam 'sepulcrum'. quidam 'funere' pro caede accipiunt. *VULTVS non nulli pro 'oculos' volunt.*

540. ET NON ILLE S. Q. T. M. A. tribus generibus parentes obicimus 5
filiis: cum bonis eos negamus aequales, ut hoc loco; cum malos obicimus, ut <III 248> Laomedontiadae; item cum non solum bonos adimimus, sed insuper malos obicimus, ut <IV 365> nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor, perfide, sed duris genuit te cautibus h. c. H. a. u. t. 10

541. IN HOSTE PRIAMO aut archaismos est, aut 'in hoste', id est cum hostem gereret, cum ipse hostis esset. hic 'Priamo' nomen positum sensum validiorem facit, hoc est Priamo, qui tunc fui, quasi iam esse desierit: scilicet quem operae pretium fuit occidere. IVRA FIDEMQUE SVPLICIS ERVBVIT quia, quod Homerus mutat, dicitur 15
Priamus duce Mercurio ingressus Achillis tentoria excitatum rogasse, quem dormientem posset occidere. 'iura' vero, quod a rege rogabatur. fidem, quia supplicis. quidam 'iura fidemque' ita intellegunt: 'iura', quod Hectorem reddidit, 'fidem', quod me in mea regna remisit.

542. SEPVLCHRO pro 'ad sepulcrum'. 20

543. REMISIT comitatus usque ad Troiam est. et mire 'in mea regna remisit', cum potuisset per me regna mea capere.

544. INBELLE ipse inbellis, ut <510> inutile ferrum.

545. RAUO AERE ad scutum rettulit. PROTINVS AERE REPVLVSV 25
statim prohibitum.

546. NEQVIQVAM 'non'. sic Persius <II 51> nequiquam fundo suspiret nummus in imo. sane quidam 'nequiquam umbone pe-

1 funus enim . . . sepulcrum] exscr. Isid. orig. XI 2, 35

1 ardens iam M || 3 sepulchrum CHIMEI sepultum L et Isid. || 5 scholium ad v. 540 post dici (p. 300 lin. 15) praebet C || A. T. M. C || 6 bonis Masvicius: bonos C || 7 bonos Scioppius enot.: bonus C || 11 ad v. 541 iura] quod Hectorem (electorum) . . . remisit. P || archaismos] archaismos ex sarcasmos L archaismos H. casus pro casu add. E || est] pro in hostem add. D || 14 praetium C || 15 SVPLICIS C || 16 duce (ex duce) mercurio priamus C || tentorium M || 17 quod a rege rogabatur] quia rex rogabat C. quicquid enim a rege rogatus (sic) adimpleri oportet in marg. add. l || 20 SEPVLCHRO C || 21 usque om. Me || 23 ad v. 544 Inbelle (inbele)] ipse inbellis (inbelis), ut 'inutile ferrum'. P || 24 ad v. 545 Rauco aere] ad scutum . . . prohibitum. P || 26 ad v. 546 Et summo clipei nequiquam umbone pendit] eandem rem bis dixit, cum praecessisset 'rauco quod protinus aere repulsum', quod idem est 'et summo clipei nequiquam umbone pendit'. P || NEQVIQVAM . . . ἐπεεργασται excusant] eandem rem bis dixit; cum praecessisset . . . excusat. sane quidam . . . alii unam eandemque rem bis dictam volunt et superfluum putant. NEQVIQVAM . . . in imo. Masvicius, quem Burmannus et Lion secuti sunt. || 27 suspiret] suspicit C || nummus H || imo] PENDIT quomodo 'pendit', cum dixerit 'rauco quod

pendit' hunc sensum volunt, telum repulsum ne summam quidem haerere potuit, ut penderet. alii unam eandemque rem bis dictam volunt, et superfluum putant 'et summo clipei nequiquam umbone pependit', cum praecessisset 'rauco quod protinus aere repulsum', quod
 5 idem est 'et summo clipei nequiquam umbone pependit', et nihil attinuisse dici putant 'summo clipei nequiquam umbone pependit', tamquam non omnino necesse esset, ut de summo clipei penderet, et potuisse dici, nec de clipeo pependit. sed duplicationem narrationis per ἐπεξεργασίας excusant.

10 547. REFERES ERGO IAECS sarcasmos est, iocus cum amaritudine, ut <XII 359> en agros et quam bello, Troiane, petisti Hesperiam metire iacens. astismos autem est urbanitas sine iracundia, ut atque idem iungat vulpes et mulgeat hircos.

549. DEGENEREM non respondentem moribus patris.

15 550. HOC DICENS ostendit, simul dum diceret fecisse. ALTARIA AD IPSA unde sperabat auxilium. ant quia Achilles in templo occisus est, ut ex similitudine vindicta sumeretur. TREMENTEM non formidine sed aetate.

552. DEXTRAQVE CORVSCVM EXTVLIT 'coruseum' si ornatum gemmis caput regis acceperis, sensus talis est: sublato capite gladium in vaginam recondit, quae lateri semper cohaeret. si vero
 20 'coruseum gladium' vis intellegere, lateri Priami infixum accipe, et κατὰ τὸ σιωπώμενον, postea caput esse sublatum.

554. IAECS FINIS ut 'dies', si tempus longum significat, generis feminini est. et omnia Latina nomina inanima, simplicia, a verbo

13 atque idem] buc. III 91 || 24 omnia latina nomina e. q. s.] cf. Prob. instit. art. p. 124, 16 K. d. nom. exc. p. 209, 31 K. Sergius explan. in Don. p. 538, 34 K. Gellius XIII 21, 12

protinus aere repulsum? solvitur. 'nequiquam pependit', id est non pependit. vel secundum Donatum 'penetrato scilicet aliqua ex parte scuti contextu telum pendens inhaerebat'. add. D || 3 clipei C || 5 et nihil . . . de clipeo pependit haud scio an post excusant collocanda sint et pro et nihil scribendum alii non nihil || 6 putant C²: possunt C, ut videtur || 7 non omnino necesse esset enotavit Scioppius: non omni non et esset est C || 9 ἐπεξεργασίας C ἐπεξεργασίας enotavit Scioppius || excusat Scioppius enotavit || 10 ad v. 547 Referes ergo haec] sarcasmos est. P || sarcaismos Me sacrasmos E || locus M || 12 asteismos vulgo. cf. Charis. p. 276, 29 et Diom. p. 462, 36 K. || autem om. M || 13 ut om. C || ad v. 548 Illi] pronomen. modo adverbium, ut (661) 'patet isti ianna leto'. D || cf. Don. ad Ter. adelph. I 2, 36 || 14 patres C (s in ras. C²) || 17 nt] et enotavit Scioppius || sumeretur om. Scioppius || 18 ad v. 552 Implicuitque comam] quomodo 'comam', si armatus galea erat? sed non omnes crines galea tegit. sive quia non habebat galeam; nam hoc dixit (509) 'arma diu senior . . . cingitur'. D || 22 accipere C || 23 cata to siopomenon libri || ad v. 553 Lateri capulo tenus abdidit ensem] si 'iacet ingens in litore truncus avulsusque caput'. si latus percussit Priami, quomodo truncum? hoc postea factum est; nam hoc insignibus viris fieri solet, ut alibi (XII 511) 'curruque abscisa duorum suspendit capita'. ant κατὰ τὸ σιωπώμενον lateri suo, id est Pyrrhi, dicat, quod in vaginam recondidit gladium D || 23 ad v. 554 Hic] talis, ut 'hunc ego te Euryale aspicio'. P

non venientia, 'nis' syllaba terminata masculina sunt: inanima propter 'canis': simplicia propter 'bipennis': a verbo non venientia, propter 'finis'. ergo 'clunis' Iuvenalis <XI 164> bene dixit tremulo descendant clune puellae. Horatius male quod pulchrae clunes. HIC talis: ut <IX 479> hunc ego te, Euryale, aspicio? SORTE fatali necessitate. *vel 'sorte' fortuna, ut <XII 932> utere sorte tua. et quidam 'exitus sorte' pro 'sortis' tradunt, ablativum pro genetivo.*

555. TROIAM INCENSAM pro 'Ilium'.

556. PERGAMA proprie Troianae arces sunt: unde κατ' ἑξοχὴν 10 arces omnes 'pergama' dicuntur, ut poetam dicimus, et intellegimus Vergilium. *SVPERBVM modo nobilem.*

557. REGNATOREM ASIAE quia imperaverat et Phrygiae et Mygdoniae. IACET INGENS LITORE TRUNCVS Pompei tangit historiam, *cum 'ingens' dicit, non 'magnus'.* quod autem dicit 'litore', 15 illud, ut supra <506> diximus, respicit, quod in Pacuvii tragoedia continetur. quod autem Donatus dicit, 'litus' locum esse ante aras, a litando dictum; *vel quod lituo illud spatium designatur, ratione caret: nam a litando 'li' brevis est, et stare non potest versus.*

LITORE] **quod Priami corpus ad litus tractum. aut 'litus' pro solo 20 accipiamus, ut <I 225> litoraue et latos populos. aut ideo 'litore', ut ostendat litus iam esse, ubi fuerat Troia, ut <III 11> et campos ubi Troia fuit.**

558. AVVLVMQVE YMERICVS CAPVT hoc est quod κατὰ τὸ σιωπώμενον accipi debet; hoc enim claris et fortibus viris fieri solebat, ut <IX 25 463> quin ipsa arrectis, visu mirabile, in hastis praefigunt capita. SINE NOMINE sine agnitione, aut sine dignitate. aut simpliciter 'sine nomine'; a capite enim quis nomen ducit?

4 Horatius] Sat. I 2, 89 || 16 in Pacuvii tragoedia] cf. Ribb. p. 130 ed. II.

2 propter canis] propter clunis canis *Masvicius* || 4 descendant *H* || puellae] pelle *H* || 5 te Euryale] te tursale *C* teuriale *H* || 6 SORTE autem *H* || 9 ad v. 555 Sorte. Troiam incensam] pro 'Ilium'. *P* || INCENSAM *om.* *C* || 10 ad v. 556 Pergama] proprie Troianae arces omnes sunt. Superbum] modo nobilem. *P* || catexochen *C* cata exochen *LHM* || 11 poeta *OM* || 12 uirgilius intellegitur *M* || 13 ad v. 557 Regnatorem. Litore] quod Priami corpus ad litus tractum est, aut 'litus' . . . populos. 'li' brevis est . . . versus. *P* || frigiae *CH* || 14 migdoniae *CHM* || 15 non] fortasse id est, cf. *Serv. ad Aen.* II 135 || 16 quod supra dictum est *C* || 16 pacubii *C* pacuiui *H* || 17 continetur priami corpus ad litus tractum . . . troia fuit. quod aut (sic) donatus dicit *e. q. s. C* || 24 ad v. 558 Sine nomine] sine agnitione aut dignitate. *P* || cata to siopomenon *C* || 25 et] ed *C* || 26 qui in ipsa *C* || 28 ducit *Scioppius* enotavit: dicit *C.* si ad aram occisus est, quomodo 'litore'? solvitur sic: 'litus' dicitur locus circa aram prope pedes duodecim, dictus a litando. alii 'litus' propterea accipiunt, sicut alibi (IV 212) 'cui litus arandum' agros mari vicinos possidendos *Lione teste add. Guelferb. I, quae ad 'litore' v. 557 pertinent.*

559. *AT ME me autem.* SAEVVS HORROR quia est et bonus: ut laetusque per artus horror iit. *est et amoris, ut Terentius totus, Parmeno, tremo horreoque, postquam aspexi hanc.*

561. *AEQVAEVM amabiliter locutus est; plus enim est 'aequaevum',*
5 *quam 'longaevum'.*

562. VITAM EXHALANTEM secundum eos, qui animam ventum volunt: ut <IV 705> atque in ventos vita recessit. DIREPTA diripienda: participium pro participio.

563. *CASVS aut interitus, aut captivitas.*

10 564. COPIA notandum de exercitu numero eum dixisse singulari, ut Sallustius *†com Sertorios neque rumpcret an levi copiam avibus*, cum copias de exercitu numero plurali dicamus. 'copia' vero aliarum rerum est.

565. *DESERERE OMNES DEFESSI doloris vox, non accusationis; sic*
15 *enim se purgat, ut alios non culpet. dicendo autem 'defessi' etiam illos excusat, a quibus desertus est.*

566. *IGNIVS AEGRA DEDERE post hunc versum hi versus fuerunt, qui a Tucca et Vario obliti sunt.*

589. CVM MIHI SE ordo est, cum mihi se videndam oculis
20 obtulit non ante tam clara.

590. IN LVCE in nimbo, qui eum numinibus semper est.

591. *CONFESSA DEAM divino habitu; quia in primo venatricis habitu se obtulerat.* QVALISQVE ET QVANTA qualitas et quantitas hoc loco vel pulchritudinem pertinet.

25 592. DEXTRAQVE PREHENSVM ea corporis parte qua Helenae

2 laetusque] Stat. Theb. I 493. cf. Luct. Plac. ad h. vers || Terentius] eun. I 2, 3 || 11 Sallustius] hist. fragm. inc. 1 Kr.

1 ad v. 559 At me] me autem P || 2 horro H || horror . . . amoris] horroni testata moris C || totas C || 6 ad v. 562 Vitam exhalantem] secundum eos, qui nolunt animam esse ventum. Direpta] pro 'diripienda'. participium est pro participio. P || EXALANTEM H || 7 nolunt ventum H || 8 est pro ME || 10 ad v. 564 Copia] de exercitu dixit numero singulari (sib), cum dicimus copias plurali de exercitu, copia vero aliarum sit. P || cum singulari numero dixisse C || 11 con Scioppius enotavit. || rumpor et Masricius. quom Sertorius neque erumperet (erumpere Kritzius) tam levi copia navibus Putschius, Bergkius, Kritzius. quom Sertorius nequiret erumpere tam levi copia, navibus (se commisit) F. Schoellius. ceterum cf. Cat. 61, 5 || 12 com C || numero plurali de exercitu M || dicamus, ut Sallustius (Cat. 6) 'memorare possem, quibus in locis maximas hostium copias populus Romanus parva manu fuderit add. D || 13 est] sit C || 14 DEFENSI C || doloris vox scripsi: dolores nox C dolore nox enotavit Scioppius || 15 defensi C || 18 qui a Tucca et Vario Bergkius: q tucca et narius C quos Tucca et Varrus enotavit Scioppius || obliti] sublati Bergkius. cf. Ribbeckii adnotat. crit. ad Aen. II 567 || sunt] sequuntur in codice vv. 567—588. cf. ad Aen. I 1 || 19 oculis C || 20 clara] VIDENDAM qualis poterat Veneris esse effigies in luce Lione teste add. Guelferb. I || 21 nimbo] mynbo H || nominibus C (corr. C²) numinibus ex nubibus H || 22 DEVM C || 25 PREHENSVM] 'dextra' signavit hic prosperam, id est ad

ictum minabatur, quae in templo Vestae stabat ornata. ut enim in primo <1> diximus, aliquos hinc versus constat esse sublato, nec inmerito. nam et turpe est viro forti contra feminam irasci, et contrarium est Helenam in domo Priami fuisse illi rei, quae in sexto <495> dicitur, quia in domo est inventa Deiphobi, postquam ex summa arce vocaverat Graecos. hinc autem versus esse sublato, Veneris verba declarant dicentis <601> 'non tibi Tyndaridis facies invisita Lacaeanae'.

593. ROSEO pulchro. perpetuum epitheton Veneris. *quidam reprehendunt, non convenisse in ruina et exitio civitatis Venerem roseo ore loqui cum filio, ignorantes hoc epitheton Veneri esse perpetuum.* INSVPER super, quod continuerat eum.

594. INDOMITAS magnas nunc. et 'quis' non nulli admirantis volunt esse, non interrogantis.

595. QUID FVRIS aut quia furor est virum fortem ruere in mulieris interitum: aut 'quid furis', cum extinctos socios vidcas, velle pugnare. et bono verbo usus est, virum fortem a proelio revocans. NOSTRI CVRA et hoc loco, ut solet, unam se de Aeneae familia facit: ut <I 251> unius ob iram prodimur. 'nostri' autem et 'vestri' genetivus pluralis est antiquus et ex Graeco veniens, sicut singularis est 'mis' et 'tis'. non est autem possessivum, sed ab eo quod est 'nos', et hoc est unde dicimus 'nostri causa facit', hoc est 'nostrum'.

597. SVPERET supervivat, supersit.

598. ASCANIVSQVE PVER filius, ut <IV 94> tuque puerque

19 nostri autem et vestri e. q. s.] cf. Gellius XX 6 et Serv. comm. in Don. p. 410, 35. 436, 5. 502, 3 K.

bonas partes deduxit *Lione teste add. Guelferb. I* || PRAEHENSVM CM || PREHENSVM ea] Poster i L (r. ea l) || qua] quia C quæa L || ictum helenae C || 1 minabantur H minabatur L minabar Me || uestam H || instabat L || ut enim . . . sublato] ut enim dictum est versus illos qui superius notati sunt hinc constat esse sublato C || 2 sublatus H || 5 posquam L || 6 uersos L (corr. l) || fuisse C || sublatis H || 7 declarant CHI: declarat L monstrant ME || tyndarides C tynriridis L (corr. l) || 8 lacaeanae. sane quidam . . . ΛΕΙΑΟΙ. ROSEO pulchro C cf. ad v. 601 || 9 ad v. 593 Insuper] super, quod continuerat eum. P || perpetuum epitheton Veneris om. C || 13 et quis . . . interrogantis Masvicius quid scribens pro quis post revocans (lin. 17) collocavit. || 15 ad v. 595 Quid furis] furor enim uirorum est. 'nostri' autem et 'vestri' genitui plurales sunt antiqui, ex graecis uenientes, sicut singularis est 'mis' et 'tis'. non est possessivum, sed a 'nos' uenit, ut dicimus 'nostri causa facit', hoc est 'nostrum'. P || furor est CL furorem H furoris est ME || 16 fortasse cum extinctos socios videns velis pugnare. || uides enotavit Scioptius || 20 antiquis L (corr. l) || veniens] descendens M || 21 mis ex miss C mis H || habeo C || 22 nos om. H || 24 ad v. 597 Superet] supersit. P || SVPERET ex SVPERAT, ut videtur, L || superuivit L (corr. l)

tuus. Horatius puerosque Ladae. et est Graecum, nam *παῖδας* dicunt. interdum tamen etiam ad aetatem refertur.

599. *CIRCVM ERRANT mire, quasi quaerentes: tamquam prope sint, et adhuc sua opera † sua non avertant.*

600. *HAUSERIT ENSIS aut percusserit, ut <X 314> latus haurit apertum; aut voraverit.*

601. *TYNDARIDIS atqui Iovis est, non Tyndarei filia; sed sic dicimus 'Tyndaridis' de Helena, ut de Hercule Amphitryoniades. nam de Iove et Leda nati sunt Pollux et Helena, de Tyndareo et*
 10 *Leda Castor, qui solus mortalis fuit: unde Vergilius <VI 121> si fratrem Pollux alterna morte redemit, qui immortalitatem suam cum fratre partitus est. Helenam vero immortalem fuisse indicat tempus. nam constat fratres eius cum Argonautis fuisse: Argonautarum filii cum Thebanis bello dimicaverunt. item illorum*
 15 *filii contra Troiam bella gesserunt. ergo si immortalis Helena non fuisset, tot sine dubio saeculis durare non posset. hanc autem legimus prius a Theseo raptam et in Aegypto commendatam Proteo. licet alia fabula a Paride raptam et, cum ad Aegyptum cum ea isset, a Proteo, cognito raptu, subtractam Paridi dicat. FACIES INVISA*
 20 *pulchritudo Helenae odiosa, id est Helena. et est Graecum, ut 'vis Herculeae', hoc est Hercules. ostendit autem naturae culpam non esse hominibus adscribendam. * sane quidam 'invisa' figurate dictum putant; adserunt enim ad Troiam Helenam non venisse, id est non visam a*

1 Horatius] *carm. I 12, 25* || et est Graecum e. q. s.] cf. Don. ad Ter. Andr. II 3, 26 || 12 Helenam vero . . . commendatam Proteo] *exscr. mythogr. II 132. III 3, 8*

1 Horatius *om. II* || *ladae CHM* || *παῖδας*] *praedas C NIMARC L (NIAAC I) nariaac II* || 2 etiam *om. Me* || refertur] *referetur E* et ad hominis conditionem *add. Fabricius* || 4 et adhuc opera sua non advertant *Masvicius. fort.* et adhuc sua opera avertantur. cf. *Donatus ad h. v.* || 5 ad v. 600 et 601 *Hauserit ensis*] aut percussit . . . aut voraverit. Tyndaridis] atqui (aut qui) . . . partitus est. ideo Helenam (aelenam) sororem eorum constat esse immortalem. Inuisa] odiosa. Lacaeanae] a provincia Laconica . . . quod rarum est. *P* || 7 *TINDARIDES C* || atqui ex atqui *C* || 9 nam *om. C* || 10 Castor] Clytemnestra et Castor *Fabricius* || 11 immortalitate sua *P* || 12 partitus est] traditur namque quod permiserit se pollux occidi qua parte mortalis erat (fuerat *I*) ut castor immortalitatem mereretur sique redemit *add. LME* omnia nomina vel participia in .ns. desinentia nomina ablativum in .e. participia in .i. et in .e. mittant. licet etiam eadem et nomina et participia sint nominum autem quae et propria et appellativa esse possunt ablativum a proprio in .e. exit. ab ablativo in .i. *praeter illa add. M. cf. ad v. 610* || fuisse . . . Thebanis *om. C, in Fuldensi fuisse testatur Scioppius, qui Thebano Eteoclis et Polyniceis bello pro cum Thebanis bello enotavit.* || 16 fuisse *H* || potuisset *mythographi* || hunc *C* || 17 prius] primus *M* primo *me et Scioppius e Fuldensi* || raptam *C* || commendatum *C* || proteo *LHM* || 18 licet non enotavit *Scioppius.* || raptum *C* || aegiptum *C* || 19 subtractum *C* || dicit *Scioppius enotavit* || 20 pulchritudo *L* || Helena] helenae *C* helenae ex helene *L* || 22 sane quidam . . . *ΔΕΙΔΟΙ*] cf. *adn. crit. ad v. 592*

*Troianis, quia cum eam Paris rapuit, ad Aegyptum profectus dicitur, mutato itineris cursu, ne a Graecis forte insequentibus comprehendere-
tur. ibi a Proteo receptus hospitio. sed cum Helena Proteo suam nar-
rasset iniuriam, ab eo retenta est. tum sine ea Paris venit ad Troiam. Graeci autem putantes quod occultaretur a Troianis et nolent sibi eam
reddere, deleverunt Troiam frustra, eum Troiani vere dicerent se Hele-
nam non vidisse. alii dicunt a Proteo quidem Helenam Paridi subla-
tam et quibusdam disciplinis phantasma in similitudinem Helenae Pa-
ridi datum, quam imaginem ille ad Troiam dicitur pertulisse: quod
etiam Homerum volunt tetigisse subtiliter, ubi Aeneas a Neptuno oppo-
sita nube liberatur. ἀμφὶ δ' ἄρ' εἰδὼλῳ Τρῶες καὶ διοὶ Ἀχαιοί.**
LACAENAE a provincia Laconica. et notandum, derivationem mino-
rem esse a principalitate, quod rarum est.

602. CULPATVSVE PARIS criminosus, reus. DIVVM INCLEMENTIA
*latenter hic Venus suam purgat invidiam dicendo, Troiam deorum con-
spiratione subverti; poterat enim ei obici, quod nisi ipsa rapiendi He-
lenam Paridi auctor fuisset, Troia non fuisset eversa.*

604. ASPICE de Homero tractum, qui inducit Minervam prae-
stantem ista Diomedi. et bene subdistinguit, quia non solum dicitur,
sed etiam manu significatur. NAMQVE OMNEM ordo est: omnem
tibi nubem eripiam, quae umida circum caligat et mortales hebetat
visus tuenti. dicitur enim nebula orta de terris obesse nostris
obtutibus: unde aquila, quia supra nebulam est, plus videt. est
etiam theologica ratio, quia ignorantes usum Venerium videre di-
cuntur et numina: unde nunc merito post Veneris abscessum numina
vidisse dicitur Aeneas. OBDUCTA superducta. TVENTI modo
'videnti', alias 'defendenti'.

606. NEQVA PARENTIS IVSSA TIME pro 'ne'. et 'ne' particula

11 ἀμφὶ Π. V 451 || 18 de Homero] Il. V 127sq. || 22 dicitur enim ... plus
videt] exscr. mythogr. III 6, 24 || 23 est etiam ... Aeneas] exscr. mythogr. III 11, 5

1 aegyptum C || 2 forte] forsan Scioppius enotavit || 3 protheo C || protheo C ||
5 et Scioppius enotavit: ut C || 6 se ex sed C || 7 paridis C || 9 datam C, correxi ||
quam ... pertulisse om. Scioppius || 10 apposita enot. Scioppius || 11 ἀμφιγάραι
ΝΟΤΡΟΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙ ΔΕΙΔΟΙ C, om. Scioppius. quem Iliados versum scholiastes falso
Neptunum pro Apolline memorans laudasset, vidit F. Schoellius || 12 diruationem
CPLH || a om. C || 14 ad v. 602 Culpatus] criminosus reus. P. || VE PARIS om. C ||
DIVINAM C || 15 invidiae Scioppius enot. || conspratione C || 16 subverti] in hoc
verbo desinit Cassellani quaternio XII. || 18 ad v. 604 Namque omnem] ordo est
... et mortales hebetat (abitat) uisus tuenti. Obducta] superducta. Tuenti]
modo videnti, alias defendenti. P || 19 Diomedi] ἀχλὺν δ' ἀν τοι ἄπ' ὀφθαλμῶν
ἔλιν, ἣ πρὶν ἔπηνεν, ὅφρ' εὖ γινώσκῃς ἡμὲν θεὸν ἡδὲ καὶ ἄνδρα (Il. V 127 sq.)
add. D || 21 habetia H || 23 optutibus M || 24 etiam CE: enim LHM || theo-
loica H || 25 et om. L (add. I) || unde abeunte uenere numina uidit aeneas Me ||
27 uiuenti E || 28 ad v. 606 Nequa parentis iussa time] pro 'ne'. et haec par-
ticula imperatiuo iungitur modo, sed interdum praesenti tempori, interdum fu-
turo (future), prout necesse fuerit. P || ne particula] haec particula C*

imperativo iungitur modo: sed interdum praesenti tempori, interdum futuro, prout aliquid volumus aut ad praesens, aut ad futurum fieri.

TV NEQVA P. I. T.] *potest sane hoc praeceptum et ad generalitatem et ad specialitatem referri.* IVSSA TIME veretur enim ne imperanti
5 sibi fugam non obtemperet.

608. SAXIS SAXA dicendo 'saxis saxa' renovavit narrandi magnitudinem.

609. VNDANTEM aut 'abundantem', aut quia in modum undarum attollitur, ut <VIII 257> qua plurimus undam fumus agit.

10 610. NEPTVNVS MVROS hoc quidem habet fabula, quod Neptunus cum Apolline Troiae fabricati sunt muros. sed constat Laomedontem supradictis diis certam vovisse pecuniam ad sacra facienda: quam imminentibus Mysiis transtulit ad murorum fabricam. unde dii et fecisse muros, et offensi esse dicuntur. simul notandum quod
15 deos facit opera sua evertere: ut portas Iunonem, quarum dea est; nam portam luminis nascentibus praebet, ut Iuno lucina fer opem: arces Minervam; legimus enim Pallas quas condidit arces: Neptunum muros; ipsi enim fundamenta sunt consecrata, cuius et moventur arbitrio: unde ἐνοσίχθων dicitur, hoc est terram movens
20 aquae concussione, sicut terrae motus continent opiniones. NEPTVNVS M. E. T. Q.] [ergo] cum Neptunus infestus indicatur, Apollo tamen etiam post piaculum Troianis favet, quia cum propter Chrysis sacerdotis filiam offenderant Graeci. TRIDENTI omnia in 'ns' exeuntia aut participia sunt, aut nomina. sed si participia sunt, ablativum
25 et in 'i' et in 'e' mittunt pro nostro arbitrio: Iuvenalis <XV 81> nec ardenti decoxit aeno, contra <XIV 118> semperque ardente camino: si vero nomina fuerint, omni modo in 'e' exeunt. si autem eadem sint et nomina et participia, ut 'amans', cum nomina fuerint, omni modo in 'e' mittunt; cum participia, licenter
30 utimur. ergo quia 'tridens' nomen est, 'tridente' debuit dicere:

11 sed constat Laomedontem . . . dicuntur] exscr. mythogr. II 193. III 5, 7 | 16 Iuno] Ter. Andr. III 1, 15 | 17 Pallas] buc. II 61 | 23 omnia in 'ns' . . . necessitate] cf. Serv. in Don. p. 409, 27, 417, 5. Pompeius p. 258, 33 K.

2 uolumus ex uolumus M || ad et ante praesens et ante futurum om. E (add. e) || fieri] referri C || 10 ad v. 610 Neptunus muros] hoc autem habet fabula . . . offensi esse dicuntur. P || 11 sunt LE: sint ex sunt H sint MPe || Laomedontem P || 12 mouisse P || 13 Mysiis Daniel et C*: misiiis P mystis LH hostibus MEL mythogr. III promissis mythogr. II. cf. Serv. ad Aen. VII 604, ubi misii libri || 14 dii om. ME || et offensi] et non rediditis pecuniis offensi L (idi litterae in rasura) || 15 eos L (deos I) || 16 nam et portam Me || 19 ἐνοσίχθων] nossathon LH enosichthon MEL καὶ ἐνοσίχθων add. D || terra L || 23 exeuntia] disinentia L || 24 sint MEL || 25 arbitrio nostro M || 26 aeneo E || semper M || 27 e om. L (add. I) || 28 sunt L (sint I) || 29 fuerint] sunt ME || omni modo] omnino C || licenter utroque utimur L

sed novitatem adfectavit, nulla cogente necessitate. sane in nominibus, quae et propria esse possunt et appellativa, ut 'liberalis' 'felix' 'iuvenalis', ablativus a proprio in 'e' exit, ab appellativo in 'i'.

611. QVATIT concutit, commovet.

612. IVNO SCAEAS SAEVISSIMA PORTAS quidam ideo Iunonem has portas tenuisse accipiunt, quia eam fatorum arbitrium volunt, et fatum fuit ad exitum Troiae per has portas equum introduci. SCAEAS priscae. SAEVISSIMA quae et fugam vetabat.

613. SOCIVM sibi devotum. FVRENS irascens.

614. ACCINCTA id est armata, quia ipsa est Curitis, et sub hoc 10 nomine interest bellis; nam ideo <I 16> hic illius arma hic currus fuit. 'accincta' enim 'ferro armataq', ut <XI 486> cingitur ipse furens certatim in proelia Turnus.

615. IAM praeterea, ut iam quae seminibus iactis se sustulit arbor. ARCES ordinem tenuit: primum 'muros', deinde 'portas', 15 post 'arces'; a muris enim in arcem convertendus est totus impetus; ob hoc autem 'arces' Minervae dantur, quod ipsa sit inventrix aedificiorum, ut Pallas quas condidit arces, et quia summa quaeque possidet sapientia. praeterea in capite esse dicitur; idcirco creditur patris Iovis capite generata. TRITONIA PALLAS notandum duo antonomasi- 20 va sunt sine proprio nomine. et est nimiae iracundiae cum dicitur, quamquam irata sit Graecis, nequaquam tamen Troianis parcere; licet in historia lectum sit, vehementius iratam Minervam, quod post victoriam ei sacrificare noluerint, ut Horatius cum Pallas usto vertit iram ab Illo in inpiam Aiace ratem. RESPICE 25 dicendo 'respice' ostendit, vere iam caliginem ab oculis eius esse sublatam.

616. INSEdit adeo irata, ut ante sacerdotem ibi Cassandram de-

14 iam] georg. II 57 || 18 Pallas] buc. II 61 || 24 Horatius] epod. X 13 sqq.

1 adfectavit] desideravit E (1 affectavit superscr. e) || cogente] agente H || 3 ab appellativo] ablativo L (ab adpellativo l) apellativo H || 4 ad v. 611—613 Quatit] concutit, commovet (commovet). Scaeas] priscae. Furens] irascens. P || 10 ad v. 614 Accincta (accinta)] id est armata, quod ipsa est curritis, ut 'hic illius arma, hic currus. P (inter ipsa et curritis Daniel est omittens lacunam indicavit, quam Scioppius in Fuldensi his suppletam esse adnotavit quia ipsa est curculis et sub hoc nomine . . . in proelia Turnus, quae Commelinus primus falso post introduci (lin. 7) collocavit.) || Curitis scripsi. cf. ad Aen. I 8: curritis P curculis C || 14 ad v. 615 iam] praeterea, ut 'iam quae seminibus iactis'. Arces] ideo Minervae dicuntur esse, quod ipsa sit inventrix aedificiorum, ut 'Pallas quas condidit arces'. Tritonia Pallas] duo antonomasia (antonomosia) sunt sine proprio nomine. P || 20 antonomasia L (antonomasia l) || 22 nequam L (corr. l) || 24 quod ei post victoriam sacrificare M || noluerit H noluerint ex noluerunt E || 25 iram] aram H || Illo] illo H || iacis ratem H || 27 ad v. 616 Nimbo effulgens] nube divina. est enim fulgidum (fulvidum) lumen, quo decorum capita cinguntur (tinguntur). alii 'limbo' (sub limbum) legunt . . . ueste. Et (aut) Gorgone saeva] aut etiam . . . mutarentur. quarum (quorum) capita Minerua dicitur amputasse ac suo adfixisse pectori (pectore). P

fenderet. NIMBO EFFVLGENS nube divina. est [enim] fulgidum lumen, quo deorum capita cinguntur. sic etiam pingi solet. alii 'nimbum' clavum transversum in veste existimant. alii 'limbo' legunt, ut <IV 137> Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo. et est
 5 pars vestis extrema, quae iustita dicitur, ut Horatius quarum subsuta talos tegit iustita veste. GORGONE SAEVA aut etiam per saevam Gorgonem fulgens; aut ipsa saeva terrore Gorgonis. sane Gorgones tres fuisse dicuntur, Stheno, Euryale, Medusa, quarum aspectus intuentes vertebat in lapides. hac autem mirae pulchritudinis
 10 fuisse dicuntur, et quisquis eas vidisset stupore defigebatur. ideo fictum est, quod in lapides mutarentur. sed alia fabula refert, Medusam mirae parsimoniae virginem fuisse, et ob hoc acceptam Minervae. quae compressa a Neptuno Pegasus equum dicitur edidisse: quod posteaquam Minerva cognovit, eius caput dicitur amputasse et suo adfixisse pectori,
 15 eique tribuisse vim, ut quidquid vidisset mutaret in saxum.

617. IPSE PATER qui omnibus unus esse consuevit: ut <X 112> rex Iuppiter omnibus idem. et bene honesta Aeneae causa fugiendi est. VIRESQVE SECVNDAS quia fuerunt et in Troianis, sed non prosperae.

20 618. SVFFICIT subministrat, suggerit.

619. ERIPE accelera, raptim fac. vel 'eripe te fuga'.

620. NVSQVAM ABERO bona oeconomia. nam si tenent Danaï qua deficit ignis, necessarium est praesidium numinis: ut Horatius nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus inciderit.

25 LIMINE SISTAM in limine, ut <XI 686> silvis te, Tyrrhene, feras agitare putasti.

621. SPISSIS (NOCTIS SE CONDIDIT VMBRIS) densis. abscessu enim plurimque numina demonstrantur fuisse, cum subito apparere desierint.

622. APPARENT DIRAE FACIES secundum mathesin post abscessum Veneris dira dicit apparuisse numina, cuius praesentis radii

1 est fulgidum . . . existimant] cf. Isid. orig. XIX 31, 2 || 5 Horatius] sat. I 2, 29 || 11 sed alia fabula refert e. q. s.] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. VII 654 || 23 Horatius] a. p. 191 || 29 secundum mathesin . . . temperant] exscr. mythogr. III 11, 5

1 INFLVGENS L (corr. l) || 3 limbum legunt C legunt limbo L || 6 subsuta HMEl: suta (t in ras.) L pulsata PC* substricta Stephanus || tetigit P 8 steno P Sthemo Daniel || edriale P Euriale Daniel || 9 pulchritudinis P || 10 uidisse P || 12 accepta C || 20 ad v. 618 Sufficit] subministrat suggerit. P || 21 ad v. 619 Eripe] accelera . . . te fuga (fugam). P || eripi P || 22 ad v. 620 Nusquam. Limine sistam] ut 'silvis te Tyrrhene (tyrene) feras agitare putasti'. P || 23 defecit LH deficit ex defecit E || 24 interest L || 26 putasti] id est in silvis add. Fabricius || 27 ad v. 621 Spissis] densis. P || 30 dira om. C || paruisse L (corr. l) || praesentis LH: praesentes MEL

intervenientes anaereticos temperant. APPARENT DIRAE FACIES] [vel]
 quia 'dirae' appellantur quae sunt in ministerio Iovis, quando morbos
 aut letum aut bellum hominibus molitur, quia in XII. ait <845> di-
 cuntur geminae pestes cognomine Dirae.

623. *NUMINA MAGNA* quia Iovem Iunonem Neptunum et Minervam 5
 dixerat.

624. *TVM VERO* quia ante et ab Hectore audierat, et per se
 viderat everti Troiam, sed non omnem; singulas enim res viderat,
 ut <311> iam proximus Ucalegon. vel 'tum vero', quando et dii
 visi sunt saevientes. 10

625. *ET EX IMO VERTI* quia superiori excidio, quando ab Hercule
 expugnata est, nec omne Ilium conciderat, nec ex imo fuerat Troia
 subversa. per haec ergo fit certior causa fugiendi.

626. *ORNYM* † p. . . . Oceani filia, a Sarpedone, Ilii filio, adamata
 est. quem cum [veni] sprevisset, faciente Venere, Iasonem tunc ad 15
 Colchos euntem inefficaciter adamavit. quo absente † ad luchi conficere-
 tur, in hanc arborem dicitur commutata.

627. *FERRO ET BIPENNIBVS*] *ἔν δ' ἄρ' ὄνοϊν*. *FERRO ET BIPENNI-*
BVS tautologia est.

628. *ERVERE* pro deicere et est acyrologia. VSQVE tam diu. 20
MINATVR aut 'eminet', ut <IV 88> minaeque murorum: aut
 'movetur'.

629. *TREMEFACTA COMAM* solita figura. 'comam' autem pro
 ramis, per illam metaphoram tondentur cytisi.

630. *VVLNERIBVS* pro ictibus. *IVGIS* cacuminibus montium. 25
RVINAM aliarum scilicet arborum.

632. *AC DVCENTE DEO* secundum eos qui dicunt, utriusque

24 tondentur] georg. II 431 || 27 secundum eos . . . barbatae Veneris]
 excr. mythogr. III 11, 5. cf. Macrob. Sat. III 8, 1 sqq.

1 interuenientis *LM* (interuenientes *I*) || anaereticos] ^{† nociuos I} noxiōs anehereticos *L*
 anareticos *H* || temperant] id est martem et saturnum (id est . . . saturnum
^{interrumpant}
om. E) ne aeneae interdicant id est interrumpant (interdicant *I*) uitae rationem
 aneretici enim (vero *I*) sunt mars et saturnus qui interdicunt uitae rationem si
 radiis suis ortum geniturae pulsauerint *add. E* || 7 *TVMC LM* || 9 dii visi] di-
 uisi *C* || 14 p. . . .] *fort. Melia* || *Ilii*] *fort. Iovis* || 15 *veni secl. F. Schoellius* ve-
 nientem *Burmans* || 16 ad luchi] cum luctu *Masvicius* || 18 ad v. 627 *Ferro et*
bipennibus] *endiadyn. P* || *ἔν δ' ἄρ' ὄνοϊν* vel *ταυτολογία* *vulgo* || 19 est] ideo quia
 'crebris bipennibus' est *add. D* || 20 ad v. 628 *Ervere*] pro deicere . . . aut
 mouetur. *P* || 21 autem eminet *LH* || 23 ad v. 629 *Et tremefacta* (tremefactam)
comam solita figura. *Nutat*] *cutit* (*fort. quatitur*). *P* || 24 *crytici C* || 25 ad
 v. 630 *Vulneribus*] pro ictibus . . . arborum. *P* || 27 ad v. 632 *Ac dncente deo*]
 secundum eos . . . deus affuit (affuit). *P* || *HAC L* || *DEA H*

sexus participationem habere numina. nam ait Calvus pollentem-
que deum Venerem. item Vergilius <VII 498> nec dextrac
erranti deus afuit, cum aut Iuno fuerit, aut Allecto. est etiam
in Cypro simulacrum barbatae Veneris, *corpore et veste muliebri, cum*
5 *sceptro et natura virili, quod Ἀφροδίτου vocant, cui viri in veste mu-*
liebri, mulieres in virili veste sacrificant. DYCENTE DEO] [quamquam]
veteres 'deum' pro magno numine dicebant. Sallustius ut tanta mu-
tatio non sine deo videretur.

633. DANT TELA LOCVM F. R. illi reddidit *flammas inter et hostes*
10 *expedior? hic est hiatus.*

635. ANTIQVASQVE DOMOS 'caras'. et aliud pendet ex alio;
nihil enim interest, utrum carum dicas, an caritatis causam. sane
'domos' ambitiose dixit.

636. PRIMVM praecipuum. *vel 'primum' ante filium et uxorem.*
15 *sed Varro rerum humanarum ait permissum a Graecis Aeneae, ut ex-*
deret et quod carum putaret auferret; illum patrem liberasse, cum illi
quibus similis optio esset data, aurum et argentum abstulissent. sed
Aeneae propter admirationem iterum a Graecis concessum, ut quod vellet
auferret; illum, ut simile, quod laudatum fuerat, faceret, deos penates
20 *abstulisse. tunc ei a Graecis concessum, ut et quos vellet secum et sua*
omnia liberaret: quod poeta Veneris praesidio praestitum dicit Aeneae.
PETEBAM pro appetebam et optabam.

637. VITAM PRODUCERE figurate, pro 'vitam producturum'.

638. EXILIUM dictum quasi extra solum. VOS O obliqua oratio
25 est. nam aperte quidem hoc agit, ut relinquatur, latenter vero
aliud: [*id est voluntatem fugiendi*] per quod nimia Aeneae ostenditur
pietas, qui nec iustis causis movetur, ut patrem relinquat. *sane*
rhetorica suasio est; deliberatur enim de ipsa re, utrum fugiendum sit.

7 Sallustius] hist. fragm. inc. 66 Kr.

1 ait Calvus] caluus in libro suo ait P || Calvus] Gallus *mythographus* ||
pollentemque] pollicentem P polluentem E || 3 adfuit M affuit E || etiam om.
H || 4 Veneris] quae effroditon vocatur. et hoc ad Graecorum imitationem qui
ὁ θεός et ἡ θεός dicunt, sicut ὁ ἀνδρῶνος καὶ ἡ ἀνδρῶνος, vir et femina
add. D || 11 caras] Sallustius 'antiquitatis curaeque pro Italica gente' add. Fa-
bricius cf. Serv. ad ge. II 209 || 13 dixit] pro domo una, non domum add. D (pro
domo una *super* ambitiose I) || 14 ad v. 636 Primum] praecipuum, vel 'primum'
ante filium et uxorem. sed Varro ait concessum Aeneae a Graecis, ut et quos
uelleret secum et sua omnia liberaret, quod poeta Veneris praesidio praestitum
dicit Aeneae. Petebam] pro adpetebam et optabam (obtabam). P || 19 illum
scripsi: ille C || 23 ad v. 637 et 638 Vitam producere] figurate ... extra solum.
P || 24 ratio I (oratio I) || 25 quidem om. Me || hoc] haec I H || ait I agit ex
ait H || derelinquatur I || 26 aliud] .i. voluit superscr. l. scilicet ut ducatur. et
obliquitas illuc spectat orationis quasi affectu (affectu om. ME) patriae uideat-
ur uelle retinere urbem dum talia petit add. LME || id est voluntatem fu-
giendi Fabricius quoque edidit

et eius partes ita ponuntur, ut † si qui dissuadent, an supervivendum patriae. quod ideo aperte non dixit, ne ceteros a fuga dehortari videretur, sed ait 'vos fugite, qui potestis': a tempore 'satis una superque', ab invitis diis 'iam pridem invisus diis et inutilis annos demoror'. sic quidem et illud colligitur, an debilis patriae superare debeat. 5

639. INTEGER AEVI SANGVIS plenam aetatem significat ex sanguine, qui non est integer nisi in iuvenibus. nam dicunt physici minui sanguinem per aetatem: unde et in senibus tremor est. sane 'aecum' hic ad annos referre debemus, cum alibi tempus significet, ut aevoque sequenti. et <III 415> tantum aevi longinqua valet 10 mutare vetustas. SVO ROBORE sine alterius auxilio, quo eget Anchises. et duas res dicit: et iuvenes estis, et sani, quorum utrumque mihi deest. STANT perstant solidaeque sunt.

640. AGITATE disponite, cogitate. Sallustius traditur fugam in oceani longinqua agitavisse. 15

641. CAELICOLAE ad quos nostra pertinet vita, ut <I 387> haud credo invisus caelestibus auras vitales carpis et <XI 51> nos iuvenem exanimum et nil iam caelestibus ullis debentem et <VI 730> igneus est illis vigor et caelestis origo. anima enim caeli pars est, corpus nostrum, umbra inferorum. ideo ergo non posuit generale nomen deorum, et addidit caelestibus, ne crederentur inferni dii, qui datores vitae non sunt.

642. SATIS SVPERQVE ad augmentum 'superque' addidit. est autem tmesis. sane sciendum est esse aliqua, quae augmentum non recipiunt, ne minus significant, ut ['satis,'] 'perfectus': nam quaeritur, utrum 'perfectior' possit facere; ne incipiat ['satis'] 'perfectus' minus significare. 25

7 qui non est integer . . . tremor est] exscr. Isid. orig. XI, 1, 123 || 9 cum alibi tempus significet] cf. Isid. diff. verb. 67 || 10 aevoque] buc. VIII 27 || 14 Sallustius] hist. fragm. lib. I 61 Kr. || 24 sane sciendum . . . significare] cf. Serv. ad Aen. XI 124

1 fortasse ut si quis dissuadeat || 3 post potestis non nulla intercidisse videntur, veluti haec ego fugere non debeo nec possum. cf. Donatus ad hunc versum. dissentit F. Schoellius comiciens (lin. 1) ut oblique dissuadeat non supervivendum patri Aeneae || 4 ab invitis Masvicius: an inuitis C || annos] orbi C || 6 ad v. 639 Integer aevi sanguis] plenam aetatem significat ex sanguine, qui (que) non est integer, nisi in iuvenibus. P || 7 in om. Me || 11 ROBORE] id est proprio add. D || 14 ad v. 640 Agitate] disponite cogitate. P || 17 aud L (haud l) aut H || et] in Lipsiensi et super hanc vocem et super non sunt (lin. 22) N notam manus saec. XII. posuit et in marg. haec adscripsit inter has figuras in aliis scrui libris scriptum non inuentum est. || et] nt Me || 18 nos H || 19 illis H || debentem ullis E || 20 nostrum F. Schoellius coll. ad Aen. VI 362: uero C aquae Fabricius || 21 ideo vulgo: adeo libri || generalem deorum nomen H || et] sed L || 22 caelicolae C || di H || 23 ad v. 642 Satis superque] ad augmentum 'superque' addidit. sane sciendum est . . . significare. P || addit L (addidit l) || 24 temesis LH tmesis ME || 25 satis maiusculis litteris L, om. ME l || 26 satis om. Stephanus

643. VNA EXCIDIA sub Laomedonte ab Hercule. sed ἐμφοτικῶς dixit 'excidia'. *SYPERAVIMVS superviximus.*

644. 645. SIC O SIC POSITVM ADFATI DISCEDITE CORPVS sensus talis est: praestate mihi vos funebre solatium, id est adfamini me, 5 ut dici mortuis solet 'vale, vale, vale': *nam ideo et 'positum' et 'corpus' dixit:* mortem autem ego manu hostis inveniam; nam hic ordo est. 'miserebitur' vero dixit adfectu eius qui cupiebat interimi, ut eum hostis quasi miseratus occideret. sic in nono <493> mater Euryali aut tu, summe pater divum, miserere, tuoque invi- 10 sum hoc detrude caput sub Tartara telo, quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam. *et <X 676> vos o potius miserescite venti. alii sic exponunt: [et] 'miserebitur' id est quod illi hostili animo fecerint ego misericordiae loco ducam.*

646. EXUVIASQVE PETET quasi obiectio 'sed spoliatum linquet 15 cadaver', et responsio 'facilis iactura sepulcri': aut secundum Epicureos, qui dicunt nihil superesse post mortem; aut hoc dicit, facilis sepulturae iactura est, quam potest ruina praestare. *FACILIS contemptibilis et levis sapienti viro, ut sit 'iactura' dispendium.*

647. INVILIS ideo, quia debilis fuisse dicitur post fulmen. AN- 20 NOS DEMOROR quasi festinantes diu vivendo detineo.

649. FVLMINIS ADFLAVIT VENTIS ET CONTIGIT IGNI tria sunt fulminum genera: est quod adflat, quod incendit, quod findit: de hoc autem siluit. fulminatus autem est Anchises, quia se cum Veneri concubuisse iactabat. *sane afflati tactique dicuntur capti membris,* 25 *ut tactus etiam ille, qui hanc urbem condidit, Romulus.*

AFFLAVIT VENTIS bene dixit; quia scil, non iaci fulmina, nisi cum flatu

21 tria . . . findit] cf. Sen. quaest. nat. II 40. comm. Lucani I 151 || 25 tactus] Cic. in Catil. III 8, 19

1 ad v. 643 Una excidia] sub Laomedonte ab Hercule (hercole). sed ἐμφοτικῶς (enfaticos) dixit excidia.. Superauimus] superviximus. P || Laomedonte] unum excidium uiderat in marg. add. l || enfaticos LHE enfaticos M || 3 ad v. 644 et 645 Sic o sic positum adfati discedite corpus] sensus talis est . . . et corpus dixit. Miserebitur] affectu eius qui cupiebat interimi dixit, ut cum hostis quasi miseratus occideret. P || DISCEDERE M || 5 vale vale om. Me. unde (III 68) 'et magna supremum voce ciemus' add. D || 6 autem om. L || hic ordo LH: ordo ipse MEI || 7 est] ego inveniam mortem manu hostis. ille miserebitur et petet exuvias vulgo adduntur || affectum L || 8 sic] et sic ME || 9 summe] magne Vergilius || 10 telo] caelo M || quando . . . vitam om. LHM || 11 abrumpere vitam] animam E || et 'vos o potius miserescite venti' Fabricius quoque edidit || 14 ad v. 646 Exuviasque petet (petat)] quasi obiectio . . . iactura sepulcri. aut hoc dicit . . . praestare. P || linque P || 16 nil HM || post mortem aut facilis contemptibilis . . . dispendium C || 17 rminam H || praestare om. H || 22 fluminum L || est quod . . . findit] et quod findit quod adflat quod incendit E || 23 est autem H || 24 sane afflati . . . Romulus Fabricius quoque edidit || afflatitii C

ventorum, ut in VIII. <429> tris imbris torti radios, tris nubis aquosae addiderant. sane de fulminibus hoc scriptum in reconditis invenitur quod si quem principem civitatis vel regem fulmen afflaverit, et supervixerit, posteros eius nobiles futuros et aeternae gloriae. Fabula sane talis est: cum inter aequales 5 epularetur Anchises, gloriatus traditur de concubitu Veneris. quod cum Iovi Venus quæstæ esset, emeruit, ut in Anchisem fulmina mitterentur; sed Venus cum cum fulmine posse vidisset interimi, miserata iuvenem in aliam partem fulmen detorsit, Anchises tamen afflatus igne caelesti semper debilis vixit. 10

651. NOS CONTRA praepositiones vel adverbia in 'a' exeuntia modo producunt ultimam litteram, excepto 'puta' et 'ita', apud Ennium et Pacuvium brevia sunt. hinc est quod etiam numerorum nomina indeclinabilia producuntur, ut <I 269> triginta magnos. ea vero quæ declinantur brevia sunt secundum rationem nominum 15 in 'a' exeuntium. EFFUSI LACRIMIS pro effusi in lacrimas.

652. OMNISQVE DOMVS modo familiam, alias domicilium, interdum re vera domum.

653. FATOQVE VRGENTI (INCUMBERE) simile est ut 'currentem incitare', 'præcipitantem impellere'. 20

655. RVRSVS IN ARMA FEROR quasi quodam doloris impetu, quod pater liberari non acquiesceret. MORTEM OPTO contra fatorum vim et matris auxilium.

656. NAM QVOD CONSILIUM quasi vetuerit regina audito 'mortemque miserrimus opto', sic respondet Aeneas 'nam quod consilium' aut quæ 25 iam fortuna dabatur?

657. MENE probatae pietatis filium. nam pronomina habent vim suam, nonnumquam et emphasin, ut cantando tu illum?

5 cum inter . . . debilis vixit] cf. mythogr. II 195 || 11 praepositiones e. q. s.] cf. Prisc. II p. 65, 20 H. Probus de ult. syll. p. 252, 14. p. 254, 2 K. Servius de final. p. 454, 24 sqq. K. Marius Victorinus de final. p. 238, 19. p. 239, 4 K. Cledonius p. 75, 22 K. || 28 cantando] buc. III 25

I tris . . . addiderant] et sequentia C || 2 sane de fulminibus . . . debilis vixit in marg. exempl. Basil. scripsit Daniel || 6 epularetur Daniel et mythogr.: exultaret Scioppius enotavit || 8 cum enim Daniel: eum cum Scioppius || interimi vidisset Daniel || 9 fulmen detorsit Daniel et mythogr. fulmen om. Scioppius || 11 ad v. 651 Effusi lacrimis] pro effusi in lacrimas. P || 12 et ita om. H excepto puta et ita quia vulgo excepto puta et ita quæ Valenus Enn. poes. rel. p. 180 fortasse excepto ita et quia. cf. Serv. de fin. p. 454, 24 K. et Prisc. II 65, 20 H. || 14 producantur] a producantur M a producantur El || magnos H: om. L, annos MI magnos annos E || 15 rationem] declinationem E || 17 familia vulgo || domicilium] quod ad tempus sumitur add. L superior pars domus superscr. l || 24 vetuerit] an renuerit? || 25 respondet scripsi: responderet C || 28 vim suam om. ME || et om. MEI || enfasin HE enfasin M

sane 'mene efferre pedem genitor' et cetera rhetorice per deliberationem tractatur, an Aeneae relicto patre fugiendum sit. POSSE plus est quam velle.

658. NEFAS scelus. EXCIDIT bene excusat patrem dicendo
5 'excidit', et ipsam temperat obiurgationem.

660. PERITVRAE bene 'periturae' dixit, non 'perditae', quia adhuc posse videatur evadere per suam et Anchisae fugam; ideo autem 'addere', tanquam magnam portionem exitio Troiae genus Anchisae coniungeret.

661. IVVAT delectat, quasi malum illi voluptati sit. PATET
10 ISTI apocope est pro 'istic'. pronomen enim esse non potest, quia non praecedit nomen.

662. MVLTQ PRIAMI DE SANGVINE quasi bis sanguinem fuderit Priamus, quia et filium eius Pyrrhus occiderit.

663. NATVM ANTE ORA PATRIS his rebus terret eum, qui non
15 potest mortem timere. OBTRVNCAT obtruncare consuevit.

664. HOC ideo. QVOD propter quod.

668. ARMA, VIRI, FERTE ARMA notant hoc critici, quia saepius armari aliquos dicit, cum exarmatos nusquam ostendat: qui nesciunt, non omnia a poeta, ut supra <I 223> diximus, dici debere. nam
20 et diem describit, nocte non praemissa. superfluo enim dicuntur ea quae necesse est fieri. quis enim domum ingressus, non arma deponat? *vel quia ad auferendum patrem arma deposuerat; vel quia armis Graecorum fuerat armatus.* VOCAT LVX VLTIMA VICTOS id est victis moriendum est.

669. REDDITE ME DANAIS *vel* quibus me sustulit mater; *vel*
25 *tamquam quaerentibus et invenire cupientibus.* et bene 'reddite', quasi retineatur; nam ideo ait 'sinite'. INSTAVRATA renovata; quod verbum et de feriis et de scaenis solebat apud veteres usurpari.

10 apocope est pro *istic*] cf. Serg. expl. in Don. p. 510, 16 K. Pompeius p. 247, 33 K.

1 sane mene . . . fugiendum sit praemisso 'cod. Fuld.' in marg. exempl. Basil. scripsit Daniel haec addens deinde etiam senibus esse fugiendum ut 'iamque aderit m. p. d. s. p.' et adiecit 'Natum ante o. p. p. q. o. a. a.' Deinde illi respondet, Dii me nolunt servare 'Hoc erat alma p. q. m. p. t. p. i. E.' id est nolunt me servatum. Illud autem παθὴνός adiecit 'Ascaniumque patrem m. i. c.' Et ne quis quod nollet sine patre fugere putaret invidiose magis quam vere dici ait 'arma viro ferte arma'. || 2 tractatur scripsi: tractantur C || 4 ad v. 658 Nefas] scelus. P || 7 autem F. Schoellius: amet C amat Lion || 8 exilio C, correxi || 9 ad v. 661 Iuvat] delectat. P || 10 istic MEL: ista LH || enim om. L || 12 ad v. 662 Multo Priami de (id) sanguine] quasi . . . occiderit. P || 13 filium Daniel et C*: filius P || 16 ad v. 664 Hoc] ideo. Quod] propter quod. P || 17 cretici L tritici H || 18 numquam LH (nusquam I) || 25 ad v. 669 Reddite me] quia (quae) retinebatur (retenebatur); et ideo ait 'sinite'. Instaurata] renouata. P || sustulit me L || sustulit] eripuit C

670. *NUMQVAM* pro non, ut numquam hodie effugies.

672. *INSERTABAM* cunctationem ostendit hoc verbo eius, qui nec ire ad proelium velit, nec domum relinquere. sic et 'ferebam' dixit.

674. *PATRI* melius 'patri', quam 'mihi'. TENDEBAT offerebat, sed manibus eum gestans. 5

675. *SI PERITVRVS* ABIS argumentum dilemma, id est complexio, quae adversarium ab utraque parte concludit.

676. *EXPERTVS* quidam participium praeteriti temporis [sed] vim praesentis habere volunt, quia praesens deficit.

677. *TVTARE DOMVM* hoc est cui defensori relinquimur, si tu deseris? CUI PARVVS IVLVVS interrogantis est. et simul epitheto commendat aetatem. 10

678. *CONIVNX QVONDAM* 'quondam' aut aliquando significat, quasi nunc uxor non sit quae relinquitur, aut certe 'quondam' 'semper' significat, ut in georgicis <III 99> ut quondam in stipulis magnus sine viribus ignis, et est, quam semper coniugem nominasti. haberi enim quaevis poterat, nominari non nisi nobilis. et bene [ex ductu litterarum] quod eventurum timet, quasi iam contigerit, deflet; se autem ideo ultimam facit, quod ipsa loquitur. diversam autem aetatem pueri, senis et feminae ad miserationem commovendam 20 videtur obicere.

680. *SVBITVM* pro 'subito'. adverbium est temporis secundum veteres. ORITVR oriuntur divina, ut Sol: ideo et † quia dicuntur oritur.

681. *MANVS INTER* mutavit accentum praepositio postposita. sane 'inter' plerumque pro 'per' ponitur, sed raro apud Vergilium, 25 ut <VII 30> hunc inter fluvio Tiberinus amoenus. bona autem

1 numquam pro non] cf. Don. ad Ter. Andr. II 4, 7. eun. II 3, 98 || numquam] buc. III 49

4 ad v. 674 Tendeat] offerebat. P || 5 sed manibus H: sed non manibus LMEC*. cf. Serv. ad v. 681 || 6 argutum C || dilemma LH, delima MEI || 8 ad v. 676 Expertus] quidam participium . . . deficit. P || praeteritum tempus P || set P || 10 ad v. 677 Tutare domum] hoc est cui defensori (defensoris) relinquimur? P || 11 epitheton est H || 13 ad v. 678 Coniunx quondam] quondam . . . uxor non sit. aut quondam (condam) semper significat, ut in georgicis (gyor) 'quondam (condam) . . . coniugem nominasti. P || 15 in post quondam om. LH || 16 et est HMEPI: aetatem L et est sensus C et Fabricius || 17 potera//t L poterant M || nobiles M || 18 ex ductu litterarum seclisi. videtur enim Scioppius significare voluisse, et bene non satis apparere in codice. || 22 ad v. 680 Subitum] pro subito . . . veteres. P || temporis P: ordinis C || 23 ut sol ideo Commelinus: ut soli deo C || et ignis, quia dii fundunt, oritur F. Schoellius. fortasse et prodigia dicuntur oriri || 24 ad v. 681 Manus inter] mutavit accentum praepositio postposita. Monstrum] a monstrando, id est monendo dicitur, et refertur ad praesens significatio eius (significationem). prodigium nero est, quod (que) . . . significationem. P || postposita praepositio M || 25 pro per ponitur LHME: praepositio C. (cf. Scioppius suspect. lect. III 5) postponitur Leidensis Burmanni, F. Schoellius de acc. l. l. p. 185 || 26 fluvium MI

oeconomia ad Iulum venit, dicens eum fuisse inter manus parentum. 'inter manus' autem, hoc est inter amplexus. non enim possumus eum illo tempore portatum dicere, quem *et mox pedibus patris comitem fuisse, et* post septem annos legimus et venatum isse et bella
 5 tractasse. MIRABILE MONSTRVM τῶν μέσων est: dictum a monstrando, *id est monendo.* et refertur ad praesens eius significatio. 'prodigium' autem est quod in longum tempus dirigit significationem.

682. LEVIS *pro leviter.*

683. FVNDERE LVMEN APEX 'apex' proprie dicitur in summo
 10 flaminis pilleo virga lanata, hoc est in cuius extremitate modica lana est: quod primum constat apud Albam Ascanium statuisset. modo autem summitatem pillei intellegimus. tangit autem, ut frequenter diximus, latenter historiam. item hoc quoque de igni ad Servium Tullium pertinet. nam cum Tarquinius cepisset Vericula-
 15 nam civitatem, ex captiva quadam in domo eius natus est Servius Tullius. qui cum obdormisset, caput eius subito flamma corripuit: quam cum vellent restinguere, Tanaquil, regis uxor, auguriorum perita, intellegens augurium, prohibuit. flamma puerum cum somno deseruit: unde intellexit, eum clarum fore usque ad ultimam vitam.
 20 perite sane lucem dixit, non ut in septimo <76> tum fumida lumine fulvo: nam et illic splendor quidem est, sed cum fumo, qui semper causa lacrimarum est. in Ascanio autem solus ostenditur splendor. Suetonius tria genera pilleorum dixit, quibus sacerdotes utuntur, apicem, tutulum, galerum: sed apicem pilleum sutile circa medium
 25 virga eminente, tutulum pilleum lanatum metae figura, galerum pilleum ex pelle hostiae caesae.

5 dictum a monstrando . . . significationem] cf. Isid. orig. XI 3, 3. diff. verb. 459 || 23 Suetonius] frag. 168 ap. Reiffersch. p. 268. cf. Isid. orig. XIX 30, 5

1 eum inter manus parentum fuisse L || 2 autem] aut M || 4 annos septem M (septem . . . tractasse in contextu omissa in marg. suppl. ead. man.) || isse ex esse L esse E || 5 ton meson L ton meson HME || 8 ad v. 682 Lewis] pro leuiter. P || 9 ad v. 683 Fundere lumen apex] Suetonius . . . caesae. sunt autem in his versibus infiniti pro indicativis. P || apex om. HM (add. m) || 12 autem ut HE: namque ut LM || 13 item LH, om. MEI || 14 seruilium tullium LH tullum seruilium M seruilium tullum E || vericulanam MEI et Burmanni libri vericulanam L vericulanam H ocriculanam Masvicius. Corniculanam scribere debuit Servius. cf. Liv. I 38, 4 et IV 3, 12 Ovid. fast. VI 622 || 15 seruilium tullius hostilius L sertulius tullius hostilius H tullius seruilium M tullus seruilium E || 16 corripuit ME: corrumpuit, L arripuit H 17 quam MEI: quod LH || 19 intelligit L (corr. D) || clarum eum M || 20 lucem] fortasse leuem. || dicit EI || 21 illa H || 22 lacrimarum causa L causa om. M || solis H || ostenditur om. M || 23 Suetonius Commelinus: sytonius CP || 24 tutallum P || galere P || apice P || 25 tutallum P || figura Masvicius: figurae P || galere P || pilleum est ex P

684. CIRCVM TEMPORA PASCI crescere: ut <VII 391> sacrum tibi pascere crinem. sunt autem hic infiniti pro indicativis 'fundere', 'lambere', 'pasci'.

686. SACROS RESTINGVERE FONTIBVS IGNES *religiosos*. non quos tunc 'sacros' sciebant, sed quos mox probarunt. *SANCTOS 5 RESTINGVERE FONTIBVS IGNES*] [et] bene 'fontibus', non aquis. 'sanctos' vero, ut venerabilius fieret. sane 'sanctum' est interdum non idem quod 'sacrum', neque idem quod 'religiosum'; interdum non aliud quam 'sacrum'. hic ergo 'sanctos' sacros accipiemus, quippe quo loco auspicia fierent, sicut ex Anchisae persona ostenditur, cum dicit 'oculos ad sidera 10 laetus extulit' et 'da deinde auxilium pater atque haec omnia firma'. aliter 'sanctum' accipi per singula loca dicitur.

687. AT PATER ANCHISES et hic et alibi Anchisen divinandi peritum inducit. OCYLOS AD SIDERA contra opinionem Theocriti, qui eum fulmine caecatum fuisse commemorat. 15

688. ET CAELO PALMAS CVM VOCE TETENDIT fugae defensio est, ut videatur non solum utilis et necessaria, sed et honesta, quoniam divina suadebant. nam et ideo inducitur noluisse, ut quod vincitur et consentit argumentum voluntatis divinae sit.

689. SI FLECTERIS aut secundum Stoicos locutus est, qui fati 20 adserunt necessitatem: aut secundum Epicureos, qui dicunt deos non curare mortalia.

690. ASPICE NOS quia intuentes dii iuvant: unde est <X 473> atque oculos Rutulorum reicit arvis, et contra <I 482> diva solo fixos oculos aversa tenebat. *ASPICE NOS*] (quia intuentes 25 dii iuvant:) *nam de Iove in primo libro <226> et Libyae defixit lumina regnis. aut secundum mathematicos, quod quidquid Iuppiter irradiaverit felix facit.*

691. ATQVE HAEC OMINA FIRMA secundum Romanum morem petit, ut visa firmentur. non enim unum augurium vidisse sufficit, 30 nisi confirmetur ex simili. nam si dissimilia sint posteriora, solvantur priora: unde est quantum Chaonias aquila veniente columbas. nam aquila sine dubio columbis plus potest.

7 sane sanctum e. q. s.] cf. Macrob. Sat. III 3, 5 || 27 aut . . . felix facit] cf. mythogr. III 3, 3 || 32 quantum] buc. IX 12

2 hic om. ME || infiniti III E infinitiui l infinitiua vulgo || 3 pasci] historico more add. D || 4 ad v. 686 Sacros] religiosos. P || 5 scirent Me || probaturi sunt C || 10 fortasse fiant || 11 pater aux. at. omnia firma C || 15 fulmine om. LH (add. l) || esse M || 23 iuvant: nam de Iove in X. libro sic ait cum in Africa esset Aencas et Libyae defixit lumina regnis et contra diva . . . tenebat. aut secundum . . . facit. unde est . . . arvis. C || 29 mortem L || 30 petiti tuis afirmentur H || 31 dissimilia] similia H || 32 priora solvantur M || quantumque L || 33 plus est L (potest l)

692. *FATVS ERAT proprietatem disciplinae secutus, quod augurum 'effata' dicuntur.*

693. *INTONVIT LAEVVM sinistrum, prosperum, quia caeleste est; quae enim nobis laeva sunt (caelestibus) dextra sunt, ut diximus*
 5 *supra (54). 'sinistrum' autem a sinendo dictum, quantum ad auguria pertinet, quod nos agere aliquid sinat, unde alibi siquem numina laeva sinunt. sed hoc loco pontificalis inducitur disciplina. nam ostendit Anchisen, cum vellet fugam filii sequi, omine quod de Ascanii*
 † *pro capite auspicii se obtulit, a diis commotum petisse de caelo con-*
 10 *firmationem; subiungit enim 'vix ea fatus erat senior, subitoque fragore intonuit laevum'. prosperum, quia sereno caelo sive audita, sive visa fuerint: quod hic utrumque ostendit 'subitoque fragore intonuit laevum', quod ad auditum scilicet pertinet. iterum adiunxit quod ad visum per-*
 † *tinet 'et de caelo lapsa per umbras stella facem ducens multa cum luce*
 15 *cucurrit'. hoc autem auspiciu cum de caelo sit, verbo augurum maxi-*
 † *imum appellatur. sinistras autem partes septentrionales esse augurum disciplina consentit, et ideo ex ipsa parte significatiora esse fulmina, quoniam altiora et viciniora domicilio Iouis.*

694. *MVLTA CVM LVCE CVCVRIT nunc theologicam rationem*
 20 *sequitur, quae adserit, flammaram quos cernimus tractus nimbium esse descendentis numinis; alibi physicam, ut vento inpendente videbis, flammaram longos a tergo albescere tractus.*
FACEM DVCENS lumen, quod utique ex facibus nascitur.

695. *SVPER LABENTEM quidam hoc verbum unam partem orationis*
 25 *esse tradunt.*

696. *IDAEA CLARVM SE CONDERE SILVA stellae huius cursus*
ita significat Troianos conglobatos ad domum Aeneae Idam petere.
quod dicit 'multa cum luce' ostendit claros; quod 'signantem vias'
scintillas quasdam dicit relictas, quae ostendunt remansuros in di-
 30 *versis partibus socios; quod 'longo limite', ostendit errorem; quod*

5 *sinistrum . . . sinat] cf. Isid. orig. XI 1, 68 || 6 alibi] georg. IV 7 ||*
 16 *sinistras . . . Iouis] cf. Plut. quaest. Rom. 78 || 21 vento] georg. I 365*

3 *Intonuit laevum] sinistrum (senistrum) prosperum, quia (que) caeleste est. sinistrum autem . . . laeva sinunt (sinant). sinistras autem partes (partes om. P) . . . domicilio Iouis. P || 4 caelestibus add. Masvicius || 5 supra] quando autem terrenum contrarium add. LME || dicitur P || 7 sinant C || 8 vellet] fortasse nollet || 9 pro et auspicii deleuit Masvicius. fortasse de Ascanii capite pro auspicio s. o. cf. ad Aen. IV 340 || commonitum Masvicius || 11 prosperum quia] fort. prospera enim quae || 16 partes om. P || 17 fortasse ex ea ipsa || 19 ad v. 694 Facem ducens] id est lumen, quod utique ex facibus (effacibus) nascitur. P || theoloicum H || 20 sequitur rationem L || 24 ad v. 695 Super labentem] quidam . . . tradunt. P. post tractus (lin. 22) hoc scholium habuit C || 27 ita] ista ita L (expunxit I), om. Me || inde Idam Fabricius. || 29 scintilla H || ostendunt ex ostenditur, ut videtur L*

'sulcum' dicit, significat longum <780> 'maris' aequor arandum'; quod ait 'sulphure fumant' divini ignis odor ostenditur; *fulgura enim odor sulphuris sequitur*; ex fumo autem mors Anchisae, sicut eius oratio sequens indicat. 'cedo equidem', quasi *dicat*, licet sciam me esse moriturum. et bene quamdiu vivit Anchises, totum ei 5 conceditur. *quidam fumo bellum, quod in Italia futurum erat, significari tradunt.*

699. VICTVS GENITOR quasi *pertinax* et a pristino proposito recedens. SE TOLLIT AD AVRAS verbum augurum, qui visis auspiciis surgebant e templo: unde est 'extemplo'. 10

700. ADFATVRQVE DEOS agit diis gratias. *vel certe invocat.*

701. IAM IAM NVLLA MORA EST et 'cedo equidem' ostendit eum Aeneae dictis consensisse.

702. DII PATRII SERVATE DOMVM SERVATE NEPOTEM: VESTRVM HOC AVGV-
RIVM hic ostendit, Anchisen ea quae optabat per impetrationem augurii 15
meruisse: augurium enim est exquisita deorum voluntas per consultationem avium aut signorum. *perite ergo signum de caelo 'augurium' dixit. ideo et adiecit 'servate domum', id est genus, familiam: 'servate nepotem', a quo certum erat Romanam prolem propagatum iri.*

703. VESTROQVE IN NVMINE TROIA EST in vobis habeo Troiam: 20
propter illud <642> has mihi servassent sedes. *alii ita exponunt: augurium numenque vestrum efficiat, ne putem Troiam perisse.*

704. CEDO *cedere* proprie dicitur qui contra sententiam suam alteri consentit, ut <III 188> cedamus Phoebo. COMES IRE RECUSO tantum ad solatium itineris, quippe moriturus, ut in sexto <112> 25
Aeneas ille meum comitatus iter. vult enim Vergilius etiam Aeneae concedere patris peritiam.

705. DIXERAT ILLE hic distinguendum. *alii 'ille' et 'ignis', sed male.* ET IAM dum negat, dum ostenduntur auspicia.

16 augurium ... signorum] cf. Isid. diff. verb. 6 || 23 *cedere* ... Phoebo] cf. Nonius p. 250 M.

2 sulphure *M* (sulphure *m*) || fumat *L* || 3 Anchisae cognoscitur *Fabricius* || 4 indicat] et tenuis fugit ceu fumus in auras (*Aen.* V 740) *add. C* || quasi dicat licet sciam me *C*: quasi licet etiam sciam me *L* quas licet etiam me *H* quasi licet sciam me *ME* || 5 quamdiu vivit] quod diuinarit *C* || 6 fumo *scripsi*: fumum *C. ceterum* quidam ... tradunt coniungenda videntur cum fulgura ... sequitur (*lin. 2*): quae veri simile est ad et late circum loca sulphure fumant (*v. 698*) *adscripita fuisse* || 10 a templo *LH* || est extemplo *MEl*: extemplo *H* et templo *L* || extemplo adverbium *Fabricius* || 11 dis *H* || 14 ad *v. 702* Vestrum hoc augurium] augurium exquisita (exquesita) deorum voluntas per consultationem (consolationem) avium aut signorum. Servate nepotem] a quo certa erat Romanae prolis propagatio (propagata). *P* || 19 certum erat *scripsi*: certus *C* || propagaturum iri *C* || 20 in vobis habeo Troiam] in vobis ea omnia habeo *C* || 25 quippe] quoniam prope *C* || sexto] septimo *LH* || 27 patris concedere *L* || 28 auspicia *HME*

706. PROPIVSQUE [*quamvis secreta domus sit.*] propter illud <300> arboribusque oblecta recessit. et est ordo: incendia propius volvunt aestus, id est calorem. unde etiam 'aestas' dicitur.

707. ERGO AGE quia consensisti, et ignis propinquat. 'age' autem non est modo verbum imperantis, sed hortantis adverbium, adeo ut plerumque 'age facite' dicamus et singularem numerum copulemus plurali. CERVICI 'cervix' cum numero singulari dicitur, collum significat; si plurali utamur, superbiam ostendimus, ut in Verrinis frange cervices.

710. AMBOBUS ERIT et ad filium et ad patrem potest referri; sed melius ad patrem, quia de Ascanio post loquitur.

711. ET LONGE 'longe' valde, ut <I 13> Tiberinaque longe ostia. nam 'longe' non potest, quia sequitur 'pone subito coniunx'. et bene ire singulos facit: scit enim multitudinem facile posse deprehendi. *vel 'longe' ideo, ut sit prooeconomia, quod errare potuerit.* SERVET autem custodiat, ut <VII 52> et tantas servabat filia sedes vel servantem ripas.

712. FAMULI unde familia.

713. VRBE EGRESSIS hic ablativo iunxit, ut Horatius egressum magna me accepit Aricia Roma. Sallustius accusativo, ut raro egressa fines suos. ergo utrumque dicimus. TVMV-LVS modo terra tumens, alias sepulcrum. prudenter autem circa turbatos pluribus utitur praeceptis, [*diversa signa dat*] quia scit, timoris comitem esse oblivionem. TEMPLVMQVE VETVSTVM DE-

4 age autem . . . adverbium] cf. Don. ad Ter. Andr. III 4, 19. adelp. IV 2, 33 || 7 cervix . . . cervices] cf. Isid. orig. XI 1, 61. diff. verb. 118 || 9 in Verrinis] Cic. in Verr. act. sec. V 42, 110 || 16 Servet custodiat] cf. Nonius p. 387 M. || 17 servantem] georg. IV 459 || 19 Horatius] sat. I 5, 1 || 20 Sallustius] hist. fragm. l 81 Kr. || 21 Tumulus terra tumens] exscr. Isid. orig. XIV 8, 21. XV 11, 2

1 ad v. 706 Anditur] ordo est: incendia (incendi) propius voluunt aestus, id est calorem (colorem). P || illud om. M || 3 dicitur] a calore add. C || 4 ad v. 707 Ergo age] age autem non est modo . . . frangere cervices. P || appropinquat L || 5 adverbium hortantis Daniel et C* abim (id est 'ablativum') hortantis P || 8 ut in Verrinis Cicero vulgo || 9 frange IIE et Ciceronis libri: frangere L MPC* || 10 ad v. 710 Ambobus erit] quomodo 'ambobus', cum dicat 'dextrac se parvus Iulus implicuit'? solvitur: huius modi enim aetas in captivitate solet recipi, ut alibi (766) 'pueri et pauidae longo ordine matres'. ergo ad filium e. q. s. D || et ante ad filium om. LHC* (add. l) || 11 sed om. HEC* (add. e) || loquetur vulgo || 12 ad v. 711 Longe] valde . . . pone subito coniunx. Servet] custodiat. P, qui in his verbis desinit. || 13 quia om. P || 15 comprehendendi Stephanus, Daniel et C* || vel longe . . . potuerit post sedes (lin. 17) habet C, transposuit Masvicius || 16 custodiat] ut servantem ripas add. E (expunxit e) || servabat E et Vergilij libri: servaret L servarat ex servaret H servarat M || 17 servantem ripas om. ME || 20 me] mea E || aritia ME || 22 sepulchrum libri

SERTAE CERERIS bene Cereris fanum ante urbem (esse facit), quae dea rusticorum est. et librate Aeneas et Cereris templum et vetustum elegit, ad quod nec viris erat aditus, sicut hostes putabant: nam Aeneas scit, ante esse profanatum: nec praedae spe Graeci poterant duci.

714. DESERTAE CERERIS utrum a sacerdote, qui in sexto <484> extinctus inducitur, ut Cererique sacrum Polyboeten: an 'desertae' belli tempore propter decennalem obsidionem? an 'desertae' a filia, ut nec repetita sequi curet Proserpina matrem.

* ANTIQVA CUPRESSVS ad vetustatem rettulit. cupressum autem, funebrem arborem, bene ante templum deae lugentis esse confirmat.*

715. RELIGIONE PATRVM timore: et est reciprocum. sic Terentius nam mihi nihil esse, religio est dicere, id est metus; item Vergilius contra <VII 60> multosque metu servata per annos: conexa enim sunt timor et religio, ut Statius primus in 15 orbe deos fecit timor.

716. EX DIVERSO ut non sit suspicio Graccis.

717. CAPE SACRA MANV non est dantis, sed hortantis, ut tollat, quia sequitur 'me bello e tanto digressum et caede recenti attrectare nefas': scit enim, Graecos ex pollutione Palladii piaculum 20 commississe.

719. FLVMINE VIVO perenni, quia iugiter aqua fluens viva vocatur.

FLVMINE VIVO semper fluenti, id est naturali, ut <I 167> vivoque sedilia saxo. est autem augurale verbum.

720. ABLVERO pro abluam.

721. LATOS VMEROS aut more heroum se laudat: aut certe

9 nec repetita] georg. I 39 || 12 Terentius] heaut. tim. II 1, 16 'nam nihil esse mihi religio est dicere'. || 15 Statius] Theb. III 661 || 25 Abluero pro abluam] cf. Don. ad Ter. Phorm. II 3, 73

1 ante urbem esse facit Stephanus et Daniel dicit esse ante urbem D esse facit libri praeter C* om. || quia F. Schoellius || 2 librate ME librat uel librate L (librat uel expuncta sunt. perite moderate superser. l) librat II || 4 profanatum] propter quod add. C || 6 a om. HE (add. e) || 7 polyboeten M poliboeten HE p. L || 8 belli tempore . . . an desertae om.: LE, in marg. supplent me || 10 ANTIQVA CUPRESSVS ad vetustatem rettulit . . . confirmat] huc transposuit Masvicius, post timor (lin. 16) praebet C. cupressum . . . confirmat post timor habent LHME || 11 lugentis deae M || esse confirmat] induxit C || 13 nihil mihi L || relegio L || 15 religio et timor H || relegio L || 20 nefas est ME scit enim LH: quia scit ME || palladii pollutione M || apalladii H || 22 ad v. 719 Flumine uiuo] perenni quia iugiter aqua fluens uiua uocatur. Sane cape sacra m. p. q. p. Ne b. e. t. d. et caed. r. Attr. n. d. me fl. u. Abluero pro abluam. Vno autem sicut dictum est semper fluenti id est naturali ut V. q. s. s. est autem augurale uerbum. C || 25 Abluero pro abluam Daniel edidit

sternendo latos facit. *vel* 'latos' *sufficientes vecturae*; *vult enim ostendere, totum se ad onus praebuisse: et ideo* 'umeros', non 'umerum'.

722. *INSTERNOR eleganter tamquam onus laturus, ut de animalibus.*

723. *SVCCEDOQVE ONERI figura est, ut* <478> *succedunt*
5 *muro et flammis ad culmina iactant.*

724. *INPLICVIT puerilem expressit timorem, ne manu excidat patris. SEQUITVRQVE PATREM NON PASSIVS AEQVIS bene de praesente puero, qui, ut putabatur, inter manus reginae erat positus, expressit adfectum.*

725. *PONE 'post', sed loco tantum, non et tempori adiungitur.*
10 *et adverbium est, atque ideo ultima syllaba habet accentum.*

SVBIT sequitur. OPACA LOCORVM quia dixit <300> *arboribusque oblecta recessit. est autem elocutio, ut* <I 422> *strata viarum. alii 'per opaca', per crassa accipiendum putant; vel 'opaca' obscura. alibi 'opacum' amoenum.*

726. *ET ME QVEM DVDVM naturalia plus timet. quasi et vir fortis et pius non timet bellicum timorem, sed naturalem, propterea quia sequitur 'comitique onerique timentem'.*

727. *GLOMERATI EX AGMINE propter illud* <414> *'undique collecti invadunt'.*

728. *NUNC OMNES TERRENT AVRAE hic ostendit, etiam fortes viros pro ratione temporis et causarum et debere et decere metuere. SONVS EXCITAT OMNIS consternat.*

729. *SVSPENSVM sollicitum. COMITIQUE quidam 'comiti' pro comitibus accipi volunt; nam et pro Creusa eum timere putant intellegi, et*
25 *singulariter dictum, ut 'equitem' et 'peditem' de multitudine dicimus.*

731. *SVBITO CVM hystorologia est. NATE haec singula pronuntianda sunt, quia perturbatis iugis non datur sermo, nec gaudentibus, nec dolentibus. quidam adfectuose distinguunt.*

9 *Pone post . . . adiungitur*] cf. *Isid. diff. verb.* 436 || 10 *adverbium . . . est accentum*] cf. *Serv. comm. in Don. p.* 439, 28 K. || 14 *alibi opacum amoenum*] cf. *Isid. diff. verb.* 42

5 *culmina*] *fastigia II f. L at fastigia superscr. e* || 9 *post . . . adiungitur et Daniel edidit* || 11 *Subit sequitur Daniel edidit* || *dixerat L* || 13 *per crassa F. Schoellius: casu C* || 15 *naturalia plus timet haud scio an non sint Servii* || 16 *timorem] fortasse terrorem* || 18 *EXAMINE II* || 20 *ad v. 728 Nunc omnes terrent auras] hic ostendit . . . metuere D quoque habet* || 22 *consternit M consternit deicit E* || 23 *ad v. 730 lamque propinquabam portis] quomodo 'portis', si 'ferimur per opaca locorum'. solvitur: sed per opaca locorum extra portas subit. has autem portas dixit, quas acceperat cum colonia fieret, et honor est patriae. sulcus ducitur extra ciuitatem ex terra aratro versa (uertatur D) in omnium circuitu, et a portando portae appellatae sunt. D et Guelserb. I Lione teste* || 26 *ysterologia L cysterologia II isterologia M ystorologia E* || 27 *sermo] oratio Me*

733. PROPINQVANT non dicit qui, propter sequentem de Corybantibus oeconomiam. CERNO non nulli quaerunt, ex cuius persona 'cerno' dictum sit. sed altius intuentes 'cerno' Aeneae dant, ut ipse hunc versum dixisse videatur.

735. NESCIO QVOD TREPIDO excusatio est coniugis longius derelictae. 5 et bene 'nescio quod' ait, quia hoc postea a simulacro uxoris agnoscit.

MALE NVMEN AMICVM non cum utilitate mea favens uxori, quae in numerum ministrarum matris deum relata est. vel 'male amicum' iratum, ut <23> statio male fida carinis.

736. MENTEM memoriam, ut paulo post ait nec prius amis- 10 sam respexi.

738. FATONE EREPTA CREVSA ordo est: fato erepta Creusa substituitne, erravitne via. non enim dubitat fato esse sublatam, cum audierit <777> non haec sine numine divum eveniunt.

740. NEC POST OCVLIS EST REDDITA NOSTRIS constat: nam 15 umbram eius vidit tantummodo. alioquin mentiebatur dicendo: non vidi.

743. HIC DEMVM 'hic una defuit', aliter vitium est. 'Huc' enim dicere debuit. VNA id est sola. et videtur improprie de necessaria persona 'una' dixisse, quae non sic debet numerari, quasi numero defuerit, sed quasi adfectui dolentis; sola enim de multis in- 20 tellegitur.

744. COMITES utrum natum et virum, an separatim alios, an famulos dixit? NATVMQVE qui per aetatem matrem desiderare debuerat. VIRVMQVE (FEFELLIT) videtur excusasse oblivionem suam et culpam ad deos rettulisse. 25

745. DEORVMQVE hypermetrus versus est, ideo, ne si 'deum' per genitivum pluralem diceret, ὁμοιοτέλετον faceret. dicendo autem 'quem non inCUSAVI amens hominumque deumque' dat sibi amentiam, quia in furore inCUSAVIT deos etiam, quod numquam; cum enim dixit 'quem non', intellegimus etiam deos. 30

746. VIDI CRVDELIVS bene se futurus commendat maritus, qui apud feminam. sic ostendit priorem se amasse uxorem.

18 Una id est sola e. q. s.] cf. ad Aen. XII 817 et georg. I 30

1 coribantibus *I* || 2 oeconomiam *I* oeoconomiam *II* aeconomiam *E* || non-
nulli . . . sed *D* quoque habet || 7 mea] meae *E* || 9 iratum . . . carinis *Daniel*
edidit || 10 amissa *HM* || 11 respexit *ME* (respexi *e*) || 15 constat hoc *Mle* ||
17 HIC DEMVM] COLLECTIS OMNIBVS VNA DEFUIT ordo est *add. E* ordo est *add. l* ||
20 adfectus *C*, corr. *F. Schoellius* || 26 ypermetrus *LME* permetrus *H* || versus
hoc est una syllaba superhabundans. qui (quae *l*) quotiens fit. sequens a vocali
incipere debet (debet incipere *l*). et isse (ipse *l*) in uocalem. aut in .m. litte-
ram desinere propter synalipham (sinelipham *l*) *add. El* || 31 bene *om. II* || se
his uerbis futurus commendat didoni maritus *l*

748. VALLE RECONDO hinc iam ostenditur nimia multitudo.

749. VRBEM REPELO quidam 'repele' pro 'repetere (statuo)' accipiunt. FVLGENTIBVS ARMIS licet intempestive 'fulgentibus' dixerit, tamen potest significasse scutum et galeam, quibus solis caruerat patrem portans et filium ducens.

750. STAT CASVS placet, ut <XII 678> stat quicquid acerbum est, morte pati.

752. OBSCVRA LIMINA aut per noctem obscura: aut certe posticum 'limina' significat.

10 753. QVA pro unde. RETRO OBSERVATA SEQVOR relego, retro sequor mea vestigia.

754. LVMINE LVSTRO oculos circumfero; non enim facem ferre poterat, quia proderetur.

755. IPSA SILENTIA ipsa quae terrere non debent, praecipue 15 inter hostes. sed ut diximus, naturalibus tantum cedit.

756. SI FORTE PEDEM, SI FORTE iteratione auxit dubitationem. INRVERANT DANAI quos Venus ante prohibuerat: unde est <599> et ni mea cura resistat.

758. ILICET confestim. hoc significat [et] 'ilico'; sed metri 20 ratione variantur. SVMMA AD FASTIGIA VENTO, qui auget flammam, ut <304> veluti cum flamma furentibus austris. 'fastigia' autem modo de summitate proprie dixit: alibi per contrarium de imo, ut est forsitan et scrobibus quae sint fastigia quaeras. inde est et caelumque profundum, quasi cuius porro sit fundus, 25 cum de imo 'fundus', de summo 'fastigium' dicatur.

760. PRIAMI patris eius. ARCEM ne vel illuc confugisset?

761. VACVIS magnis, quippe illic erant omnia. alii 'vacuis' pro vacuatis intellegunt, ut sit nomen pro participio; aut 'vacuis' a nobis; aut certe 'vacuis' latis. IVNONIS ASYLO templo: unde nullus

23 forsitan] georg. II 288 || 24 caelumque] buc. IV 51 || quasi cuius porro sit fundus] exscr. Isid. orig. XIV 9, 4

1 hinc] hic vulgo || iam] etiam E || 2 quidam Masvicius: qui C || statuo addidit Masvicius || ad v. 749 Et cingor fulgentibus armis] si armatus erat, quare 'cingor'? soluitur: hoc ad scutum refertur. idcirco scutum non habebat, quia patrem et filium continnerat. D || 6 acerbum LME: acerbium H acerbi libri Vergiliani || 7 marte L (morte l) martem H || 8 obscuram E || 9 per posticum dicit Me posticum dicit limina E per posticum limina significat l || 10 QVA pro unde Daniel edidit || SEQVOR sequor id est relego Me || retro sequor] retro et prosequor C || 15 tantum cedit] cedit L (tantum add. l) natum ceditur H || 17 unde] ut M || 19 ILICET L ILICET H || et del. F. Schoellius. cf. Serv. ad Aen. XI 468. Charis. p. 200, 27 K. hic significat quod ilico Daniel et C* hic significat et ilico Masvicius || 20 quia MEL || auget] urget C || 24 et ante caelumque om. Me || 25 dicitur M || 26 ne vel] neue L || 27 quippe] nam M || 29 templi H

possit *ad supplicium* extrahi. dictum ‘asylum’ quasi ‘asyrum’. *alii* ‘asylum’ ideo dictum, quod nullus inde tolleretur, id est quod *σῦλασθαι*, hoc est abripi, nullus inde poterat; vel quod fugienti illuc spolia non detraherentur; *σῦλα* enim Graece aut furta aut spolia dicuntur. hoc autem non est in omnibus templis, nisi quibus consecra- 5 tionis lege concessum est. primo autem apud Athenienses statutum est ab Herculis filiis, quos insequabantur hi, qui erant a patre oppressi, sicut docet in duodecimo <497> Statius. hoc asylum etiam Romulus imitatus est: unde est <VIII 342> quem Romulus acer asylum rettulit, non ‘statuit’. *quem locum deus † Lucoris, sicut* 10 *Piso ait, curare dicitur. sunt quidam qui dicunt, ideo Graecos in templo Iunonis, quod asylum erat, praedam convexisse vel captivos conclusisse, quod ibi caedem fieri non liceret: et ideo feminas et pueros clausos, quod imbellis esset aetas et sexus, quibus etiam hostes parcere consueverunt.* 15

762. PHOENIX Achillis magister.

763. HVC pro illuc. GAZA census, Persarum lingua. et est numeri singularis tantum.

764. MENSAEQVE DEORVM postquam <351> ‘excessere omnes adytis’. 20

765. CRATERESQVE AVRO SOLIDI *qui sunt vel inaurati, vel laminis tecti, vel incrustati.* CAPTIVAQVE VESTIS pro captivorum, et est nota elocutio.

766. LONGO ORDINE longa multitudine, ut in sexto <754> unde omnes longo ordine posset, cum non dicat ‘per ordinem’. 25 *non enim ordo erat in multitudine.*

768. AVSVS quia inter hostes. VOCES IACTARE quae contrariae sunt latere cupienti. et inquirendi officium ad vocem transtulit

5 hoc autem e. q. s.] cf. Serv. ad Aen. VIII 342 et mythogr. II 166 || 11 Piso] I. 4 ap. Peterum p. 118

1 ad supplicium *Daniel edidit* || asilum *H* || asirum *HE* || 2 *σῦλασται C* || 3 vel quod fugienti . . . dicuntur *Daniel edidit* post Statius (*lin. 8*) collocata || 4 *σῦλαι C* || 5 hoc autem] quod *MEI* || nisi quibus] sed in his quibus *EI* || 6 primo antem] multa inerant in scuto lora quibus manus inferebant ut clypeoque sinistram insertabam aptans oc ipse multi hic *add. M, expunxit m. cf. ad Aen. II 393 sq.* || primum *E* || 7 hii *E* ii *vulgo* || a patre ipsorum *Fabri-* *cus* || 8 sicut statius in duodecimo docet *M* || Statius] ‘fama est defensos acie post busta paterni numinis Herculeos sedem fundasse nepotes’ *vulgo addun-* *tur* || asilum *H, om. M* || etiam] et *E* || 10 asyllum *H* || retulit *LHME* || Lu- *coris C* Lycoreus *Masvicius*, Lycoreus vel Lycores *coni. O. Iahnus relut. Lips.* 1847 p. 421 *sqq.* Lucaris *Hartungius d. rel. Rom. II p. 54* || 21 scholium ad Crateresque auro solidi *edidit Daniel* || 24 longa multitudine . . . posset *om. H* || 25 *cnm om. L (add. l)* || 28 lateuolenti *L* (latere cupienti *l*) || cupienti. et hic ostendit et se fato euasisse et fato coniugem perdidisse. sed inquirendi c. q. s. *C*

propter noctem. 'voces' vero, quia 'iterumque iterumque vocavi'.

AVSVS Q. V. I. P. V.] **[et] hic ostendit, et se fato evasisse, et fato coniugem perdidisse.**

771. TECTIS per tecta. et est antiptosis.

- 5 772. INFELIX SIMVLACRVN mihi, non sibi: ut <VII 309> quae potui infelix? per 'simulacrum' autem apotheosin ostendit, quia simulacra deorum sunt, umbrae inferorum. sic Ulixes in Homero apud inferos umbram Herculis cernit, quia post mortem umbrae inferos, animae caelum petunt.

- 10 773. MAIOR IMAGO quia umbra maior est corpore. *et per hoc mortuam vult ostendere, aut ex homine deam factam.*

774. STETERVNTQVE COMAE prae horrore.

775. TVM SIC ADFARI infinitus modus pro indicativo. et hic versus in plerisque dicitur non fuisse. QUID TANTVM consolatio est; se-
15 quitur etiam divinatio, quae animis liberatis corpore conceditur: unde etiam morientibus datur, ut <X 740> nec longum laetabere: te quoque fata prospectant paria Acron Mezentio.

776. INSANO hic sine ratione, aut certe magno, ut insani feriant sine litora fluctus. INDVLGERE vel *permittere*, vel
20 operam dare, ut <IX 163> indulgent vino.

777. SINE NVMINE DIVVM sine fati necessitate: ut enim Statius dicit, fata sunt quae dii fantur.

778. EVENIVNT NEC TE COMITEM HINC ASPORTARE CREVSAM hic versus caret scansione: unde multi ei 'hinc', multi 'as' syllabam
25 detrahunt. si tamen vis fide servata scandere, sit conversio, ut

7 in Homero] Od. XI 601 || 18 insani] buc. IX 43 || 19 Indulgere vel permittere . . . vino] exscr. Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 49

I noctem] ibi enim voce opus est, ubi nissus non suppetit addunt Stephanus, Fabricius, Daniel, neque in Fuldensi desuisse adnotavit Scioppius || quia ait ME || iterum iterumque LHE || vocavit LII || 8 umbrae] umbram II umbra ME || 9 anima II || 13 scholium ad Tum sic adfari Daniel edidit || 15 quae ex quia L || a corpore El (a expunxit e) || 16 ut infra Orosius Mezentio nec longum Masvicius || ut . . . Mezentio om. E (in marg. suppl. e), expunxit l || 17 te] et LII, om. Me || prospectat Me || paria] post LII Me || Acron LII. Acron Mezentio vulgo omittuntur || Mezentio] post atque aut eadem m. a. t. add. C || 19 vel permittere vel edidit Daniel || 22 fata sunt quae dii (di II) fantur LHC*: fata sunt quae dii fantur vel quae indubitanter eueniunt M fata sunt quae indubitanter eueniunt vel fata sunt quae dii fantur E quae indubitanter eueniunt vel fata sunt in marg. add. l || 23 EVENIVNT om. ME || CREVSAM] F. A. I. S. add. L F. A. S. add. H || 24 uersus hic M || scansione caret Daniel, quibus in Fuldensi haec addi adnotavit Scioppius si non conuertatur ut per eclipses aut synaloephas scandatur ita Eueniunt nec te hinc comitem a. C. ut ita scandamus *Eueniunt n. t. h. c. a. C. fas. hic uersus caret scansione unde multi as syllabam detrahunt, sic tamen nix fide seruata e. g. s. || 25 sit libri: om. Daniel fit Fabricius et Stephanus fiat Masvicius

'eveniunt, nec te hinc comitem', et potest scandi per synalipham. aliter nec ecthlipsin, nec hiatum, nec synalipham recipit. CREVSAM quia Latina declinatio est, erit Latinus accentus.

779. FAS *pro fato*; quia sequitur 'regnumque et regia coniunx partita tibi'. ILLE *superfluum hoc loco pronomen*. OLYMPI 5 cur in paenultima accentus sit, manifesta est ratio apud Latinos: quamquam Graeci discretionem velint per accentum facere montis et caeli, quod superfluum est.

780. LONGA TIBI EXILIA *subaudiendum 'obeunda'*. ARANDVM quia legimus <V 199> subtrahiturque solum, non inmerito dixit 10 nunc 'arandum'. HESPERIAM sequenti epitheto Italiam ab Hispania segregavit, quae et ipsa Hesperia dicitur. *et videtur per derivationem etiam errori finem dedisse*.

781. LYDIVS THYBRIS] *quia per Tusciam fluit. *Tusci enim a Lydis originem ducunt.** LYDIVS THYBRIS Tuscus, dictus 'Lydius' 15 a fratre Tyrrheni. nam Lydus et Tyrrhenus duo fratres, cum eos provincia una non ferret, in sortem miserunt, ut divisis copiis proficisceretur unus ad novas sedes quaerendas. profectus Tyrrhenus est, qui ex suo nomine Tuscos Tyrrhenos vocavit. Lydia autem dicta est, in qua frater remanserat. unde nunc traxit, ut 'Lydium' 20 diceret. Tusci autem a frequentia sacrificii dicti sunt, hoc est ἀπό τοῦ θύειν. constat namque, illic a Tage aruspicinam repertam, ut

15 Tuscus . . . ἀπό τοῦ θύειν] cf. Isid. orig. IX 2, 86. XIV 3, 43. XIV 4, 20 et 22

1 eveniunt ut H || comitem] asportare crensam *add. El* || synalipham L synalipham H synalipham M || 2 ecthlipsin Masvicius: eclypsin LHM || synalipham L synalipham H synalipham M || recipit] et 'asportare' bene dixit; non enim Virgilius sine ratione 'as' ponere potuisset. et haud temere 'asportare' dixit clam deportare: nam quid ibidem faceret 'as', quae syllaba quaestionem in scansione facit? nam et Cicero ait in primo libro Verrinarum (*in Caecil. divin.* IX 29) 'non te ex Sicilia litteras in Verrem deportare uelle arbitrabantur, sed quod iisdem litteris illius praetura et tua quaestura consignata sit, asportare te uelle ex Sicilia litteras suspicantur. *add. D* || *scholium ad Creusam adscriptum huc transposuit Burmannus, post tibi habent libri.* || 4 pro fato *edidit Daniel* || 5 ILLE . . . pronomen *edidit Daniel* || 6 manifestum est apud Latinos M || 7 per] inter l || 9 LONGA . . . obeunda *edidit Daniel* || 12 quae] quia L || 15 LYDIVS L LYDIVS H || TYBRIS H TYBRIS M T. L id est *add. MEI* || VBI LYDIVS TYBRIS qui (quia *Lion*) per Tybrim (Tusciam *scripsi*) fluit. ideo sic dictus a fratre Tyrrheni Tusci enim a Lydis originem ducunt. nam Lydus *e. q. s. C* (ideo . . . ducunt *Daniel edidit*). || lidius LHe lidus E || 16 tyreni H tyreni M || Lydus . . . ferret] lidus (lidinus l) et tyrrhenus est qui ex suo nomine tuscos tyrenos uocavit lidius et tyrrhenos (tyrrhenus l) fratres fuerunt et cum eos provincia una non ferret L (et tyrrhenus . . . uocavit lidius *expuncta sunt*) || lidus H lidius M || tyrrhenus HM || 17 una] tina H || diuisis *ex diuinis* H || 18 unus proficisceretur L (proficisceretur l) || tyrrhenus LHM || 19 est qui *om.* L || tyrrhenos HM || 20 lidium LHE || 21 ἀπό τοῦ θύειν L ἀπό τοῦ θύειν H

Lucanus <I 636> meminit sed conditor artis finxerit ista Tages. *apud Tuscos etiam togae usus est; nam hoc habitu in Lydia Iovis simulacrum fuisse dicitur.*

782. LENI AGMINE leni impetu, *vel fluore: et multis rebus hoc*
5 *nomen adiungitur.*

783. REGNUMQUE ET REGIA cur ergo Aeneas horum non meminit, *et*
considit in Thracia et aliis locis?

784. PARTA an parata, an acquisita armis? LACRIMAS DI-
LECTAE PELLE CREVSAE melius ad posteriora referimus, ut dicat:
10 noli flere, nec enim captiva sum. male enim plerique dicunt, quia
habes uxorem paratam.

786. SERVITVM ut serviam; *verbum finitum et modus gerundi est.*

787. DARDANIS laus a maioribus. NVRVS laus a cognatione.
sane hunc versum quidam ita supplevit 'et tua coniunx'.

15 788. IIS ORIS in quibus colitur plus, *quam in Creta.*

789. IAMQUE VALE recedentis significatio est: unde et mortuis
dicitur, ut <XI 97> salve maxime Palla aeternumque vale.

NATI SERVA COMMVNIS AMOREM quasi mater sollicita, *quod dixerat,*
eum aliam habiturum uxorem. bene ergo propter futuram novercam
20 *commendatur Ascanius.*

793. MANVS EFFVGIT IMAGO quasi imago, quae non tenetur.
naturale enim est, ut non possit teneri. nam in sexto quod ait
<370> da dextram misero, auxilium significat.

794. PAR LEVIBVS VENTIS puris et non vehementibus. SIMILLIMA
25 SOMNO sic Cicero simillimum deo iudico. nam genetivo debuit
iungi.

795. SIC DEMVM novissime.

797. INVENIO ADMIRANS cum invenissem, admiratus sum. *vel*
admiratus sum, tantos evadere potuisse. sane adamat poeta ea quae
30 *legit diverso modo proferrc. Naevius belli Punici primo de Anchisa et*
Aenea fugientibus haec ait eorum sectam sequuntur multi mor-

25 Cicero] pro Marcello 3, 8 || 30 Naevius] p. 41 ap. Klussmannum

1 Tages] et alibi (I 584) 'haec propter placuit Tuscos de more vetusto acciri uates' add. D || 4 leni] Leenim H || vel fluore . . . adiungitur *cdidit Daniel. cf. Scioppius suspect. lect.* III 22 || 8 PARTA . . . armis *cdidit Daniel* || 12 verbum finitum et *cdidit Daniel* || 13 a maioribus] id est quae sum de progenie et familia dardani. Nam dardanus (*lege dardanis*) hic patronomicum femininum est a maioribus add. E || 14 ita supplevit ita C || 15 colitur] loquitur H || plus quam in Creta Fabricius quoque habet || 18 mater *Commelinus*: matre C || 22 posset L || 24 SIMILLIMA SOMNO pro somno (somnia *Masvicius*). sic Cicero 'simillimum deo iudico. nam genetivo plurali debuit iungi superlativo. *Daniel, nec Fuldensem dissentire Scioppius adnotavit. non recepi* pro somno, plurali, superlativo *quod a Serviano scholio aliena sunt.* || 28 uenissem H

tales, ecce hoc est 'invenio admirans numerum' multi alii e Troia strenue viri, ecce hi sunt 'animis parati': ubi foras cum auro illic exibant, ecce et 'opibus instructi'.

798. EXILIO ad exilium alii. Donatus contra metrum sensit, dicens 'ex Ilio', quasi de Ilio: nam longa est. MISERABILE VVLGVVS 5 magnum est quod addidit 'vulgus'. sic Statius unde hoc examen, et una tot miserae.

799. VNDIQVE CONVENERE videtur hoc loco tanquam omnium consensu regnum ad Aeneam esse delatum. ANIMIS OPIBVSQVE et volebant et poterant: vel fortes pariter et divites. 10

800. DEDVCERE TERRAS iuxta morem Romanum deduci coloniae dicebantur. bene ergo de Aenea dixit 'deducere', quod eis civitatem conditurus erat.

801. LVCIFER IDAE ut Troianis videtur. sic alibi tibi deserit Hesperus Oetam secundum persuasionem eorum, qui circa montes 15 habitant; illinc enim oriri vel occidere putantur sidera, unde videri vel incipiunt, vel desinunt. hoc est autem quod ei Venus promisit <620> numquam abero. Varro enim ait hanc stellam Luciferi, quae Veneris dicitur, ab Aenea, donec ad Laurentem agrum veniret, semper visam, et postquam pervenit, videri desisse: unde et pervenisse se 20 agnovit. bene autem poeta diligentia sua dierum horis hic quae aguntur accommodat; ut hoc loco, quod de patria cum patre et filio discedit. Aeneas, ait 'surgebat'.

802. DVCEBATQVE DIEM quia Lucifer lucis est praevious.

803. OPIS ferendi auxilii; vel ad ceteros liberandos, qui non fuis- 25 sent occisi; vel ad eruendam de captivitate patriam, quia dicit 'Danaique obsessa tenebant limina portarum'.

804. CESSI deest 'igitur'. CESSI hoc est tantis difficultatibus vel malis. et proprie cedere dicuntur qui patriam relinquunt.

MONTEM ut ostendit in nono <80> Idam significat. SVBLATO GENI- 30 TORE ubique inventa opportunitate pietatem suam erga patrem vult ostendere.

6 Statius] Theb. XII 472 || 14 tibi deserit] buc. VIII 30

3 illic] illuc Masvicius || 4 alii Daniel edidit || 5 nam prima longa est El || 6 addit L || 7 et om. H ut LME || miserae] miserere L || 16 moriri H || 20 videri Masvicius: videre C || 21 horis hic] fortasse horas his || 24 Lucifer Daniel edidit || 28 vel CESSI Daniel C* CESSI autem Masvicius || hoc est . . . relinquunt edidit Daniel addens SVBLATO GENITORE patre portato ductove || 29 relinquuntur C || 30 significat] ubi Virgilius inquit 'tempore quo primum Phrygia formabat in Ida Aeneas classem et pelagi petere alta parabat add. D || AENEIDOS EXPLICIT LIBRI II TRACTATVS LIBRI III TRACTATVS INCIPIT L EXPLICIT LIB. II INCIP LIB. III. M

SERVII GRAMMATICI
IN VERGILII AENEIDOS LIBRVM TERTIVM
COMMENTARIVS.

Secundum interrogationem Didonis <I 753> post insidias Graecorum et casus suorum proprios errores exsequitur, quos pertulit antequam ad Africam perveniret, ordine ut supra diximus commutato: nam rectum operis initium et <II 13> fracti bello fatisque
5 repulsi. fuga autem eius haec est. relinquens Ilium Idam tenuit, inde Antandrum civitatem, iuxta quam factis navigiis tenuit Thraciam, in qua Aenum constituit, ut multi putant. mox prodigiis territus Delum tenuit. illic accepto augurio errore patris praetervectus Cycladas venit ad Cretam: ubi cum pestilentia laboraret, a diis
10 penatibus monitus ad Strophadas delatus est insulas. inde praetervectus maritima Graeciae apud Epirum susceptus est Heleni hospitio. unde profectus Calabriam tenuit, et illinc statim territus adventu Diomedis abscessit, navigavitque usque ad Scyllam et Charybдин, quae sunt Aetnae vicinae. unde vento pulsus circumita maxima parte
15 Siciliae Drepanum venit, ubi secundum Vergilium perdidit patrem. inde, ut est in primo, ad Didonis regna pervenit.

1. POSTQVAM haec particula conectendis adiungitur rebus, ut <662> postquam altos tetigit fluctus: sic enim dictis sequentia copulantur. RES *quamvis multa prout locus exigit significet*, modo
20 *nomen vel imperium*, ut <54> res Agamemnonias: aut 'res' hic

1 Secundum . . . (lin. 16) pervenit] cf. mythogr. I 202

1 Secundum . . . (lin. 16) pervenit om. F || 3 ordine] rerum add. ME || 7 aenum ME1: demum L deum H. oppidum add. Fabricius || 8 augurio] oraculo L || 11 epyrum LHM || 14 aethnae L aene H ethnae ME || vicina ME || 19 RES . . . imperium hab. T || exigerit F || nomen vel T: tamen F || 20 ut res Agamemnonias om. F

pro universo statu Asiae. bene autem ASIAE, quasi tertiae orbis partis: nam Phrygia in Asia est, Ilium in Phrygia, sed minore. PRIAMIQUE EVERTERE GENTEM non est iteratio; nam potuit aliud sine alio fieri, ut vel Phrygia tota everteretur, vel solum Ilium perisset.

5

2. GENTEM INMERITAM bene 'gentem': nam Laomedontis et Paridis culpa universa gens perire non debuit. VISVM SVPERIS ut ipse ait, Neptunum Iunonem Minervam vidisse se eversores Troiae. laus Ilii est, quod non nisi dii potuere subvertere. quotienscumque autem ratio vel iudicium non apparet, 'sic visum' interponitur, ut 10 Horatius sic visum Veneri, cum amorem ostenderet non esse pulchritudinis. et bene accusatio in deos habet quandam venerationem; alioquin sacrilegium est.

3. SVPERBVM ILIVM nobile. 'Ilium' autem Vergilius neutro tantum genere declinat, Horatius etiam feminino, ut non semel 15 Ilios vexata. sane modo 'Ilium' proprie de civitate dixit, nam regio 'Troia' est: quamvis interdum pro civitate provinciam ponat, ut <11> et campos ubi Troia fuit. HVMO FVMAT NEPTVNIA TROIA 'humo' ab humo, id est funditus, ut significet patriae suae solum quoque arsisse. sane quaeritur, quo modo dixerit 'cecidit' 20 et 'fumat'. sed aut per licentiam poeticam tempus pro tempore posuit, ut <II 12> meminisse horret luctuque refugit: aut certe naturam rerum expressit; nam ruina in brevi fit, fumus vero longo permanet tempore. nam quod ait Probus, ad discernendum tempus circumflectendam ultimam syllabam, ut intellegamus 'fumavit', 25 non procedit, quia 'pone' tantum [verbum] in ultima habet accentum,

11 Horatius] carm I 33, 10 || 15 Horatius] carm. IV 9, 18 || 24 Probus] cf. Steupius de Probis p. 109 sq. cf. Don. ad Ter. adelph. III 3, 11

1 quasi tertiae om. F. || 2 sed om. FM || 4 uerteretur F || 7 visvm placuit. SVPERIS Lion. supra Vergiliū verba visum superis scripta sunt placuit dis ut troia subuerteretur in T || 10 ut Horatius . . . sacrilegium est om. F || 12 aliquam L (quamdam l) || 13 aliquid H || 14 SVPERBVM nobile. ILIVM Ilium autem F || 15 etiam] autem H || 16 ilios ex alios L || 17 ponit L ponant l || 18 fui F || HVMO . . . TROIA om. F || 19 ab humo ut] ab humus omam H || funditus hab. T || significat L || 20 arsisse. FVMAT sane F || 22 ut . . . refugit om. F || luctusque H || 23 in om. FME || fit brevi F || 24 tempore] aut certe, quod melius est, fumat non est praesens tempus, sed praeteritum per sincopam prolatum pro fumavit. quod apud latinos non solum in secunda singulari et plurali tertiaque plurali sincopam patitur, ut fumasti pro fumavisti et fumastis pro fumavistis, fumarunt pro fumaverunt, sed etiam est quando in tertia singulari, ut fumat pro fumavit. quod cum sit accentus penultima in ultima add. E, expunxit e || nam quod . . . retro om. F || 26 procedit: quamvis accentus differentiae causa adhibetur, ut 'pone' verbum nullum habet accentum. pone tamen in ultima habet accentum, ut significet retro. Fabricius || quia . . . verbum] pone tamen adverbium cont. Burmannus. cf. F. Schoellius de acc. l. l. p. 63 adn. || in ultima habet accentum] dat accentum ultimae syllabae ME

ut significet 'retro'. *NEPTVNTIA TROIA* bene et subtiliter etiam diis invidiam commovet, ut ea quoque occidisse dicat quae putabantur deorum. sane fabula talis est. Laomedon, rex Troianorum, sollicitus pro opibus suis petit ab Apolline et Neptuno, ut Ilium cingerent muris mercede
 5 promissa. quo impetrato quae diis promiserat denegavit. sed Neptunus iratus cetos, id est beluam marinam immisit: quod malum Troiani passi sunt nece filiarum, quas belua comedeat, donec apertiore responso Hesiona Laomedontis filia monstro exponeretur, quam Hercules Troia eversa liberavit et amico suo Telamoni dedit uxorem. sane Laomedonte
 10 occiso Priamo Phrygiae donavit imperium.

4. DIVERSA EXILIA multi ad illud referunt <I 602> magnum quae sparsa per orbem. constat namque diversas partes orbis tenuisse Troianos, ut Helenus, ut Antenor: sed melius est specialiter hoc Aeneae dare, qui compulsus auguriis est diversas terras, hoc
 15 est e regione positas, quaerere. ideo <7> 'incerti quo fata ferant'.

DESERTAS autem a Dardano accipe; nam ubique uberes esse eas legimus, ut <I 531> atque ubere glaebae. aut 'desertas', ut quidam volunt, quas et tenuimus et deseruimus, ut Cretam et Thraciam.

5. AVGVRIIS AGIMVR DIVVM. pro ostentis, id est ex flamma, quae
 20 tempora Ascanii pasta est, cursu stellae, Creusae admonitione, quae dixit <II 781> et terram Hesperiam venies.

6. SVB IPSA ANTANDRO iuxta Antandrum. est autem civitas Phrygiae, dicta Antandros, vel quod de Andro insula eam condiderunt coloni, quasi ἀντὶ Ἀνδρου, vel quia Graeci venientes per Thraciam
 25 cepere Polydorum, pro cuius pretio hanc acceperunt civitatem, quae ex facto nomen accepit, Antandros, id est propter virum data: quamvis huic opinioni Vergilius non consentiat. fertur tamen quod post

1 bene . . . imperium hab. T || et om. F || subtiliter FT || 2 commovet invidiam T || eam T || quoque T quae F || putabantur deorum F: non putabatur ab aliquo posse destrui T || 4 ab om. F || illum F || 6 coetus FT || beluas marinas FT, correxi || troiam F || 7 bella F || comedeat T: consumebat F || 8 Hercules F: quidam nomine hercales T || 10 phrygiae T || imperium] Neptunia autem Troia, quia Neptunus et Apollo eam cinxit muris, sicut praediximus add. Daniel || 11 multi . . . orbem om. F || 12 orbis partes M || 13 specialiter . . . dare] ut specialiter hocaeneae daret F || 15 e regione] in diversa regione F || 16 autem] terras F || ubique laudantur et uberes Lion || eas esse L eas om. F || 17 ut . . . glaebae om. F || 18 thraciam F || 19 ad AVGVRIIS: inter auspiciam et augurium talem distantiam fecerunt veteres, quod sit auspiciam autem inspectio et quae ex volatu eorum et vocibus augurium autem rerum coniectura diligenter et prudenter amplectitur. T || DIVVM] auguriis add. L || 20 tempore Me || quae] quia L quae l || 21 et] ad FL || 23 antandro LH (andro l) || 24 antiandros F ANTANDROI L (contraria uiris superscr. l) nry anapoy H antiandru M antiandroy E || 25 hanc] s. a priamo supr. vers. add. l et D || cepere F || 26 accepit] quasi ἀντὶ ἀνδρός add. D, quasi ἀντὶ ἀνδρός id est pro viro, quia pro redemptione Polydori data fuit add. Fabricius || quamvis . . . consentiat om. F || 27 quod] quia F

acceptum pretium a Graecis occisus sit lapidibus. alii a Polymestore occisum dicunt post eversam Troiam et in maria praecipitatum. cuius cum mater Hecuba agnovisset cadaver, cum captiva duceretur, flendo in canem conversa est, cum se praecipitare vellet in maria: quod ideo fingitur, quia nimio dolore inaniter Graecis conviciabatur. *non 5 nulli adserunt, Antandron insulam esse vicinam Troianis regionibus. ab hac [populos] incolas coactos loci angustia ad vicina litora profectos civitatem Antandron ex nomine patriae condidisse.* PHRYGIAE IDAE ad discretionem Cretensis. MOLIMVR fabricamus, paramus. et bene petiit loca, in quibus et lateret et navigia praepararet. 10

7. INCERTI QVO FATA FERANT quia quisquis navigat, licet mente destinet locum, quo tamen feratur incertus est. *INCERTI* [ergo] non 'ignari', quibus dictum erat, ut Italiam peterent; sed 'incerti', ubinam esset Italia. VBI SISTERE DETVR a praeteritis tractum est, quia nec in Thracia permansit, nec in Creta. *VBI SISTERE DETVR propter 15 diuturnum errorem et quia, sicut dictum est, ad multa delatus loca est. aut propter dubietatem oraculorum: certum enim erat, nos a Troia debere proficisci, incertum tamen, ubi esset consistendum.*

8. CONTRAHIMVSQVE VIROS colligimus: unde est <I 113> unam quae Lycios, item <XII 516> et fratres Lycia missos et 20 Apollinis agris: eos scilicet qui ad auxilium venerant. VIX mox, ut <I 34> vix e conspectu Siculae telluris. PRIMA AESTAS aut vernum tempus dicit, aut prima (pars) aestatis, quia est et adulta et praeceps. *quamvis Palaephatus tradat, capto Ilio Aencam post triennium navigasse.* 25

9. *Et haec coniunctio velocitatem videtur ostendere.* DARE FATIS excusat in relinquenda Troia fati necessitatem. PATER ANCHISES ut agendarum rerum auctoritatem adsignet Anchisae. ut diximus servat τὸ πρόπον, ut pater iubeat.

9 ad discretionem Cretensis] cf. Don. ad Ter. eun. II 3, 32

1 alii ... conviciabatur om. F || 4 cum se ... maria om. ME (in marg. add. e) || 5 non nulli ... condidisse hab. T || 6 asserunt T || antandro F antandrum T || 7 populos om. T || incolas T: inedas F Medos Daniel inedia Hagenus. populi synoecos F. Schoellius || coactas F || uina F || 8 PHRYGIAE ... Cretensis post praepararet hab. F || 10 petit FH || et navigia om. L (in marg. add. L || praepararet L || 12 destinet F || 14 VBI ... tractum est om. F verbis, quae sunt quia ... Creta pro lemmate praemittens QVO FATA FERANT || 15 nec in thracia nec in creta permansit M || Creta] tratia E || 17 nos] fortasse eos || 19 colligimus eos scilicet qui ad auxilium venerunt unde e. qs. est F || 20 lycios fidumque uehebat orontem F || Lycia] litio H || et Apollinis agris om. F || 22 PRIMA AESTAS ut prima aestatis quia est et adulta et praeceps aut vernum tempus dicit quamvis e. q. s. F || 23 pars inseruit Daniel || 26 velocitatem Daniel: uelocitate F || DIRE F || 27 ET PATER ME || 28 ut diximus ... iubeat om. F || 29 on penon II TO HPTION M TON PREPON E

10. *LITORA CVM PATRIAE LACRIMANS amat poeta quae legit inmutata aliqua parte vel personis ipsis verbis proferre. Naevius enim inducit uxores Aeneae et Anchisae cum lacrimis Ilium relinquentes his verbis amborum uxores noctu Troiade exhibant, capitibus opertis, 6 flentes ambae, abeuntes lacrimis cum multis. hoc iste Aeneas eodem in tempore eiusdem rei causa inducit fecisse, cum dicit 'litora cum patriae lacrimans portusque relinquo'. et multi tradunt hoc in primo dictum Troiae ab oris.*

11. *CAMPOS VBI TROIA FUIT hoc est quod ait <3> omnis humo fumat 10 Neptunia Troia. EXVL quasi trans solum missus, aut extra solum vagus.*

12. *CVM SOCIIS NATOQVE PENATIBVS ET MAGNIS DIS duo humana posuit et duo divina: patris non fit mentio, quia secundum Vergilium ad Italiam non venit. PENATIBVS ET MAGNIS DIS Varro 15 quidem unum esse dicit penates et magnos deos; nam et in basi scribebatur MAGNIS DIIS. potest tamen hoc pro honore dici; nam dii magni sunt Iuppiter Iuno Minerva Mercurius. qui Romae colebantur, penates vero apud Laurolavinium: unde apparet non esse unum. id est Varro et alii complures magnos deos adfirmant simulacra 20 duo virilia, Castoris et Pollucis, in Samothracia ante portam sita, quibus naufragio liberati vota solvebant. alii deos magnos Caelum ac Terram putant ac per hoc Iovem et Iunonem. dii penates a Samothracia sublati ab Aenea in Italiam advecti sunt, unde Samothracae cognati Romanorum esse dicuntur. quos inter cetera ideo magnos appellant,*

2 Naevius] p. 40 ap. Klusmannum || 10 EXVL . . . vagus] exscr. Isid. orig. V 27, 28, et X 84 || 19 id est Varro e. q. s.] cf. de l. l. V 58 || 22 dii penates . . . dicuntur] cf. Macrob. Sat. III 4, 9 || 24 quos inter cetera . . . redierint] cf. schol. vet. in Iuven. IV 61

3 illum F || 4 Troiad G. Hermannus || 7 et multi . . . ab oris nescio an ad CAMPOS VBI TROIA FUIT (v. 11) pertineant || 10 solum E et Isid.: solum F salum LIHM || extrat H || 12 NATOQVE H || 13 divina] humana socii et natus divina penates et dii add. Fabricius || patris . . . venit hab. T siue quia eum supra memoraverat addens || 15 quidem om. F || 16 scribebantur L inscribebatur Me || dis HM || hi L (hoc I) || onere H || 17 di H || mineruat H || 18 laurumlauium F laurulauium H || 19 unum] sed multos penates add. l penates erant quos domo secum attulerat, dii familiares; dii vero ut Palladium et quos Panthus ex arce ei attulerat add. Fabricius || id est] idem Daniel || Varro . . . solvebant] affirmat narro magnos deos simulacra virilia castoris et pollucis appellari quae ante portam in samothracia sunt sita quibus sacrificabant primum naufragio erepti ad MAGNIS DIS supra versum adscripta sunt in T || 20 portum Daniel || 21 alii . . . aperiri dicitur in dextro margine hab. F, ea quae proxime antecedunt in sinistro || 22 hoc] hos Masvicius || 24 quos inter cetera . . . videre fas nulli sit] penates etiam magni dii ideo vocabantur quia imperatores petitiuri provincias primum eis immolabant quorum nomen nemo sciebat quanquam praesentissimi haberentur et sentirentur quos romani penitus in cultu haberent quos uidere nemini nisi sacerdoti fas erat hab. T in marg.

quod de Lavinio translati Romam bis in locum suum redierint: quod imperatores in provincias ituri apud eos primum immolarint: quod eorum nomina nemo sciat: quod praesentissimi sentiantur; nam cum ambae virgines in templo deorum Lavini simul dormirent, ea quae minus casta erat fulmine exanimata alteram nihil sensisse. quos Ro- 5 mani penitus in cultu habent, quos nisi sacerdoti videre fas nulli sit, qui ideo penates appellantur, quod in penetralibus aedium coli soleant; nam et ipsum penetral penus dicitur, ut hodie quoque penus Vestae claudi vel aperiri dicitur.

13. TERRA PROCVL 'procul' est quasi porro ab oculis: unde 10 potest et 'satis longe' significare, et 'non valde', ut in V. <124> est procul in pelago saxum, quod satis longe fuisse intellegi non potest, ne voluptas pereat spectaculi. quamquam et hic similis possit esse significatio; brevis est enim Hellesponti transitus. VASTIS aut vastatis aut magnis.

15

14. THRACES ARANT figurate; nam minus est 'quam'. ACRI QVONDAM saevo et eruento. Lyeurgus autem hic filius Dryantis, rex gentis Bistonum Thraciae fuit: qui ut habet fabula, dum contempnens Liberum eius amputat vites, crura sua incidit. re vera autem abstemius fuit: quos constat acrioris esse naturae, quod etiam de 20 Demosthene dictum est. *Lyeurgus vero, ut alii dicunt, cum indignaretur Liberum ab omnibus gentibus coli, ut primum cum Thraciae fines cum suo comitatu introisse cognovit, comprehensas Bacchas eius flagellis verberavit, ipsum vero insequi, ut occideret, coepit. sed postquam se Liber fugiens ut exaderet praecipitavit in mare (et a Thetide nympa 25

17 Lyeurgus autem . . . dictum est] exscr. mythogr. I 123 et III 12, 4 || 21 Lyeurgus vero e. q. s.] ef. mythogr. I 122

2 immolarint scripsi: immolabant *F* *T* || 3 praesentissimi *T*: praesentis me *F* praesentes *Daniel* edidit lacunam indicans praesentes adesse *Masvicius* || 4 deorum] fortasse eorum || lauinis *F* || doirmirent *F* || ea] et *Lion* || 5 exanimata *Daniel*: examinata ex examinata *F* || quos] quod *Masvicius* || Romani *T* et *Masvicius*: inmani *F* || 6 penitus] penates *Masvicius* || habeant *Masvicius* || 7 coli soleant *Schefferus* advers. (observ. crit. VIII p. 413): caeli soleant *F* caeli sedeant *Daniel* || 10 TERRA PROCVL om. *F* || 11 ut in V. . . . esse significatio om. *F* post valde addens hic tamen pro non valde longe ponitur || 14 VASTIS . . . magnis om. *F* || 15 vastatis] et per hoc desertis add. *Daniel* || 17 Lyeurgus autem . . . (p. 338 lin. 3) sine verbi origine] REGNATA participium est sine origine verbi. LYCVRGO lyeurgus vero ut alii dicunt . . . ipse sibi crura succedit. LYCVRGO lyeurgus autem hic filius dryantis rex gentis bistonum fuit qui ut habet fabula dum contempnens liberum eius vites manu sua semper abscideret inmisso a libero furore ipse sibi crura succedit *F*. ex his ligurgus hic filius ||||| (quatuor litterae erasae) drianis rex gentis bistonum fuit qui ut habet fabula cum indignaretur liberum . . . ipse sibi crura succedit habet *T* || 19 amputans *I* || abstans *H* abstenius *M* || 20 fuit quos om. *H* || 23 introisse *T* introisse *F* || Bacchas *Masvicius*: uaccas *F* *T* Baccas *Daniel* || 24 sequi *T* se om. *T* || 25 se praecipitavit *T* || a Thetide *Gerh. Vossius*: athende *F* a theade *T*

*exceptus liberatusque est, Lyncurgus vites eius amputare coepit: quapropter per furorem a diis inmissum ipse sibi crura succidit**. REG-NATA participium est sine verbi origine.

- 15 15. HOSPITIVM ANTIQVVM aut carum, aut re vera antiquum.
nam tanta inter ipsos familiaritas fuit, ut Ilione, filia Priami, Polymestori nuberet Thracum regi. *SOCIQVE PENATES vel propter supra dictam coniunctionem Ilionae et Polymestoris, vel quia cum omni hereditate maiorum dividerant etiam deos penates Dardanus et Iasius fratres, quorum alter Thraciam, alter Phrygiam incoluit occupatam.*
- 10 16. DVM FORTVNA FVIT scilicet bona. et simul ostendit fidem cum felicitate deficere. sane sciendum, quotienscumque fortunam solam dicimus, felicitatem intellegi: unde et fortunatos tantum felices, et infortunatos solos infelices vocamus. LITORE CVRVO perpetuum epitheton litorum est: nam quod in sexto <900> ait tunc
15 se ad Caietae recto fert litore portum significat eum ita navigasse, ut non relinqueret litus. PRIMA LOCO quia apud Cretam alia fecit. modo autem Aenum significat, ut Sallustius Aenum et Maroneam viamque militarem. quamquam Homerus dicat

17 Sallustius] fragm. inc. 38 Kr. || 18 Homerus] Il. IV 520

1 liberatusque om. *T* || vites ex uates *T* || 2 Masvicius, qui in edendis iis quae de Lyncurgo adnotata sunt cum Daniele Floriacensem secutus est post quod etiam de Demosthene dictum est haec addidit Alii sic referunt. fuit Lyncurgus, Thraciae rex, filius Dryantis: qui quod Thraces immoderate vino deditos conspiceret, vites omnes toto regno excidi iussit, ut scribit Plutarchus eo in opusculo, quod de poetarum utilitate conscripsit (*de aud. poet.* 1). hinc datus est poetis locus fabulae: Lyncurgum infestissimo Bacchum odio persecutum esse adeo, ut et nutrices illius in Nysa latentes persequeretur et Baccho ipsi tantum terroris incusserit, ut praecipiti fuga traiecto mari, in naxum se receperit: ideoque iusta numinis ira Lyncurgum in furorem conversum et, cum vites quoque, ne Baccho in posterum libaretur, excidere vellet, tibias sibi succidisse. || 4 ANTIQVM *H* || antiquum *LH* (antiquum *I*) || 5 ipsos] illos *M* || 6 polymiostori *F* polimestori *LH* || Thracum regi] cui Polydorum filium Priamus belli tempore parvulum commendaverat alendum *add. D* cui Polydorum, filium ex Hecuba, Priamus pater initio belli Troiani, communis Martis exitium veritus, cum magno auri pondere educandum tradidit, antiquo hospiti, amico et genero suo. sed illic deleta Troia ceterisque omnibus fere Priami liberis interfectis, auri cupiditate adductus Polydorum in litore spatiantem telis aggreditur et frustra fidem deorum hominumque implorantem occidit caesoque tumulum superiniecit, cui supercrevere myrti virgulta. id cum mater Hecuba intellexisset, simulavit se ingens adhuc auri pondus velle secreto illi indicare, quod pro filio acciperet. quod avarus rex verum existimans illius unguibus occaecatus est. exstat tamen et alia de Polydoro fabula: nempe Graecos per Thraciam venientes hunc cepisse, Priamum autem pro redemptione filii Graecis dedisse urbem, quae postea ab eventu Antandros dicta est: qua accepta illos tamen nihilo minus Polydorum lapidibus obruisse *add. Masvicius* || 7 polymaestoris *F* || quia cum Daniel: quacum *F* || 9 trachiam *F* || 11 sciendum est *FL* || 12 intellegimus *Fl* || unde... vocamus om. *F* || 14 nam quod... litus om. *F* || 15 caietae *L*: caietam *H* caietam *ME* || portum om. *M* || 16 MOENIA PRIMA *F* || 17 aliam *ME* || ut Sallustius... portanda om. *F* || 18 marroneam *L* maronem *E* (*corr. e*)

inde auxilia ad Troiam venisse: ergo iam fuerat. Euphorion et Callimachus hoc dicunt etiam, quod Aenum dicatur a socio Ulixis illic sepulto eo tempore, quo missus est ad frumenta portanda. FATIS INIQUIS bene quid sit futurum praeoccupat.

18. AENEADAS ecce nec Vergilius Aenum dicit. *'Aeneadas' autem hic secundum accusativum nomen formatum; aliter iuxta nominativum.*

19. SACRA DIONAEAE MATRI Veneri, a matre Diona secundum Homerum. et bene dispensat, ut cum adversam navigationem subiungit, Dionaeam Venerem dicat, ut hoc loco; si prosperam, de mari eam dicat esse procreatam, ut <V 801> unde genus ducis. haec 10 autem in quantum potest, non semper, reservat.

20. AVSPICIBVS COEPTORVM OPERVM Iovi, qui arcis deus est; Apollini propter auguria; Libero causa libertatis. nam dii alii si invocentur ad privatam pertinent causam: unde de Didone legimus <IV 59> Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curae 15 propter nuptias: quamvis enim rei publicae utilitas simularetur, erat tamen etiam specialis causa Didonis. similiter et hic Aeneas sacrificat Veneri. quod autem de Libero diximus, haec causa est, ut signum sit liberae civitatis: nam apud maiores aut stipendiariae erant, aut foederatae, aut liberae. sed in liberis civitatibus simulacrum Marsyae erat, qui in tutela Liberi patris est. *sed auspicia omnium rerum sunt, auguria certarum; auspiciari enim cuius etiam peregre licet, augurium agere nisi in patriis sedibus non licet. peritissime ergo Vergilius veteris consuetudinis meminit cum facit Aeneam, quia peregre, id est in Thracia agit, auspicantem, id est 'auspiciis 25 coeptorum operum'.*

7 secundum Homerum] II. V 370 || 18 quod autem . . . patris est] exscr. mythogr. III 12, 1

1 auxilia inde dicat *M* || 2 callimachus *LH* challimachus *M* || etiam hoc dicunt *M* || 5 nec] nunc *F* || 6 accusativum *Daniel*: accusativus *F* || forinatum *F* derivatum *Daniel* || 7 *DIONEE F DIONAEAE L DIONETE H DYONEAE M* || Veneri a] uena *F* || diana *H* dyona *M* || secundum . . . reservat *om. F* || 8 cum . . . subiungit] si sequantur adversa *E* || subiungit navigationem *M* || 9 dioneam *LH* dyoneam *M* || dicat *om. ME* || loco] dicit *add. ME* || si] cum *M* || si prosperam] si prospera erit navigatio *E* || 10 dicat eam *M* || ducit *L* ducis *H* || 11 potest] pot. *H* || non semper *Masvicius*: nos semper *H* *Leidensis et Regius Burmanni* (inter pot. et nos trium litterarum spatium in *H*), non *om. L*, non semper *om. ME*, *Stephanus, Daniel* sed non semper *Fabricius*, fortasse recte. || 12 COEPTORVM OPERVM *om. F* || qui arcis] quartis *F* || 13 propter] pertinent *H* || causa] quasi causa *Masvicius* || nam dii alii . . . haec causa est *om. F* || 14 pertinet *M* || unde] ut *ME* || 18 Veneri] scilicet ut placeat matri *add. D* || 20 foederatae *LLM* || liberae] libere civitatis *F* || sed . . . erat] in liberis autem civitatibus in signum libertatis simulacrum Marsyae erat *mythogr.* || 21 Marsyae *F*: marsi *LH* aut marsi aut marsiae *ME* || auspicia . . . non licet hab. *Ambr. praemisso lemme* *Dinisque ferebam auspiciis* || 26 operum *om. F*

21. MACTABAM IN LITORE TAVRVM contra rationem Iovi taurum sacrificat, adeo ut hinc putetur subsecutum esse prodigium. ubique enim Iovi iuencum legimus immolatum, ut <IX 624> statuam ante aras aurata fronte iuencum, iam cornu petat, et
5 pedibus qui spargat harenam, item Iuvenalis <XII 9> qui vexat nascenti robora cornu: nam in victimis etiam aetas est consideranda.

22. FORTE FUIT IVXTA TVMVLVS excusat dicendo 'forte fuit', quod iuxta eum locum sacrificaverit. TVMVLVS autem dicendo, uno hoc
10 sermone et collem et sepulcrum fuisse significat. potest enim tumulus et sine sepulcri interpretatione collis interdum accipi: nam et terrae congestio super ossa 'tumulus' dicitur. sane apparatus mortuorum 'funus' dici solet, exstructio lignorum 'rogus', subiectio ignis 'pyra', crematio cadaveris 'bustum', locus 'ustrina', operis exstructio
15 'sepulcrum', inscriptum nomen memoriaque 'monumentum'. QVO SVMMO in quo summo. CORNEA VIRGULTA ET MYRTVS bene legit hastis apta virgulta: nam legimus et bona bello cornus item <VII 817> et pastorem praefixa cuspide myrtum et alibi ac myrtus validis hastilibus. ergo si telis fuerat confixus, merito
20 illic haec coaluere virgulta. 'cornus' autem declinatur ut ficus, si arbor sit: nam 'cornu' animalis indeclinabile est, licet genetivum usurparit Lucanus <VII 217>, ut cornus tibi cura sinistri Lentule. sic Cicero in Arato huius genus pro genu.

23. VIRGULTA copiose virgulta hastilia, silvam, ramos, arborem,
25 vimen, corticem, stipitem, segetem, iacula. HORRIDA MYRTVS 'horrida' ad loci faciem rettulit, non ad arboris naturam: vel certe umbrosa. MYRTVS sane de myrto fabula talis est. haec Myrtus ex fama de plebe antiquorum nata Gracco vocabulo Myrene vocitata est, forma pulcherrima.

1 contra rationem e. q. s.] cf. Macrob. Sat. III 10, 3 sqq. || 4 iam cornu] buc. III 87 || 9 hoc sermone . . . monumentum] cf. Isid. orig. XIV 8, 21 et diff. verb. 522. comm. Luc. p. 288 Vs. || 17 et bona] et 19 ac myrtus] georg. II 447

3 ut . . . consideranda om. F || 4 iuencum et in bucolicis (III 87) legimus iam cornu Masvicius || 6 nascendi H || 7 consideranda] (consulenda vel) consideranda Lion || 8 FUIT] OPERVM add. F || 9 hoc om. F' || 10 potest . . . monumentum habent T et Ambr. || potest . . . accipi] potest et collis intellegi quia accipitur aliquando tumulus sine sepulcri interpretatione T || enim om. Ambr. || 11 interpretatione] collocatione Ambr. || 12 osso F || 13 dici solet] vocatur T || extractio Ambr. || 14 pira F || cadaveris om. Ambr. || constructio T et Ambr. || 15 nomen inscriptum F' || inscriptio nomen Ambr. || memoriaque om. F' || 16 CORNEA . . . coaluere virgulta post umbrosam (lin. 26) hab. F' || elegit F' || 17 item . . . myrtum om. F' || 20 cornus autem . . . pro genu om. F' || 23 TENTYLE L (lentule l) || 25 horda F' || 26 non Masvicius: nam F' || umbrosa scripsi: umbrosam F'

hanc cum quidam popularium dives et nobilis adamasset, a parentibus eius postulavit uxorem. interea latrones urbem occupaverunt: quam cum depopulantur, Myrenen, fratribus eius occisis, captivam duxerunt et in latebris condiderunt, donec alia loca vastarent. sed haec Myrene, inventa occasione, fugit et ad cives reversa est. gratulati cives eam 5 sacerdotem Veneris esse iusserunt: quae cum sacra celebraret, unum de latronibus, per quos abrepta fuerat, in plebe cognovit, eumque comprehensum in medium vulgus extraxit. latro, poenis adactus, omnia quae intendebantur confessus est, socios quoque, ubinam essent, prodidit. sed iuvenis, qui eam ante amaverat et petierat sibi coniugem, ad investi- 10 gandos latrones sibi negotium depoposcit: quos cum inventos cepisset et praemium posceret, data ei potestas est a populo, ut virginem quam amaverat in matrimonium duceret: ob quam rem irata Venus illum mori fecit, virginem autem in myrtum arborem vertit, eique quod sacerdos fuisset, praestitit, ut perpetuo et suavi odore gauderet. 15

24. ACCESSI non ad cornum, sed ad myrtum, quae inter verbenas est. et bene matri sacrificaturus aras coronat ex myrto. SILVAM sicut dictum est, bene variat, ut nunc silvam, nunc vimina, nunc virgulta, nunc arborem dicat.

25. RAMIS TEGEREM excusatio a voluntate. 20

26. MONSTRVM bene monstrum; nam statim quid esset apparuit. et hoc proprietatis est; abusione tamen plerumque corrumpitur.

28. LIQVNTVR 'li' in verbo producitur, ut hoc loco, item canis cum montibus umor liquitur: in nomine vero brevis est, ut 'liquor'. 25

29. TABO corrupto sanguine. et est nomen casus septimi tantum, ut 'sponte' 'natu': quod si velis declinare, haec tabes, huius tabis dicis.

30. MEMBRA QVATIT causa pendet ex causa: nam timor sanguinem gelat, qui coactus gignit frigus. GELIDVSQVE COIT physice 30 loquitur et rationabiliter; nam hinc et pallor nascitur, cum se ad praecordia fugiens contrahit sanguis.

24 canis] georg. I 43 || 26 et est nomen . . . natu] cf. [Sergii] explan. in Don. p. 490, 4 et 540, 12 K.

3 mirenen F || 5 ciuer F || 8 vulgus F || 11 coepisset F || 13 in Daniel: ut F || 14 uertit Daniel: uertat F || 17 ex myrto coronat M || 21 apparuit quid esset L || 22 abusine E (abusione e) || 23 ante scholium ad LIQVNTVR haec exhibet F ATRO hic pro corrupto sanguine || item . . . liquitur om. F || 26 et est . . . dicis om. F || 28 dices L || 30 gelat om. F || frigus] tremorem frigus tremorem E (at frigus superscr. e) || GELIDVS COIT et reliqua. fische F || 31 loquitur Daniel: lo F || et pallor Daniel: ex pollor F || nascitur uri F || uri om. Daniel, ori Hagenus || 32 contrahit F

31. LENTVM VIMEN molle et flexuosum: unde et vietos dicimus curvos per senectutem.

31. RVRSVS ET ALTERIVS hoc ad id ait, non se formidolosum fuisse, ut alium ramum temptaverit.

5 32. TEMPTARE LATENTES miraculum est enim ex arbore sanguinem fluere.

34. MVLTA MOVENS ANIMO non dicit quae, sed ex sequentibus intellegimus. cogitabam, inquit, ne forte bellum immineret, quod sanguinem vidissem, ne lucum nympharum violassem, ne forte sanguis
10 esset ex nymphis; amadryades namque cum arboribus et nascuntur et pereunt: unde plerumque caesa arbore sanguis emanat. nam (ut) Ovidius ait, cum Erysichthon arborem incidere, primo sanguis effluxit, post ululatus secutus est: inde Statius nec amplexae dimittunt robora nymphae. item cogitabam, ne forte ex terra
15 Martis iure sanguis efflueret: nam quod dicit haec se veneratum esse numina, illas constat praecessisse cogitationes.

35. GRADIVVMQVE PATREM gradivum θούρον Ἄρηα, id est exilientem in proelia, quod in bellantibus sit necesse est: aut gravem deum. patrem autem ideo, quia apud pontifices Mars pater dicitur.
20 alii 'gradivum', quod gradum inferant qui pugnant; aut quod impigre gradientur. † alii a graditudine, quod huc et illuc gradiatur: unde Martem communem dici. non nulli eundem Solem et Vulcanum dicunt, sed Vulcanum generis esse omnis principem, Martem vero Romanae tantum stirpis auctorem. alii gradivum, quia numquam equester; aut

1 molle . . . senectutem] cf. Don. ad Ter. eun. IV 4, 21 || 12 Ovidius] met. VIII 762 || 13 Statius] Theb. VI 113 || 17 θούρον Ἄρηα] Hom. Il. V 30 || 19 patrem . . . dicitur] cf. Macrob. Sat. I 12, 8 || 20 alii gradivum . . . gradientur] cf. Isid. orig. VIII 11, 62 || 21 alii . . . gradiatur] cf. Paul. Festi s. v. Gradivus

1 unde . . . senectutem om. F' || uictos II uictos E' || 2 scholium ad RVRSVS ET ALTERIVS omisit Daniel || 5 enim est M || m. si ex arbore s. f. F' || 8 ne] in F' || 11 unde et plerumque M || nam . . . nymphae om. F' || ut inseruit L'abricius || 12 erisichthon L' erisichthon H' erisichthon M' || 13 complexu II || 14 ex . . . iure] ex terrae iniure H' || 15 hae F' hic E' (hec e) || 17 θούρον . . . id est om. F' || εὐρον Ἄρηα LM οὐρον Ἄρηα II || 18 necesse est] uel quod gradum inferant qui pugnant. uel quod impigre gradientur: uel ab hastae concussione, quod Graece dicitur κραδαίνω. PATREM autem ideo quia a poeta paene omnibus diis nomen paternum additur, ut fiant venerabiliores add. D || ad GRADIVVMQVE PATREM haec adscripta sunt in T' ideo pater quia apud pontifices in sacris mars pater dicitur et quod romuleae stirpis auctor fuerit. gradivus ab exilitione in bella. siue gravis deus. siue quod gradum inferant qui pugnant. siue quod impigre gradientur. siue quod ultro citroque gradientur in bellum. siue quod nunquam equester sit. siue a vibratione hastae. uel quod gramine sit ortus. || aut gravem deum patrem aut ideo Daniel || 20 inserant Daniel || pugnant] pignatur F' || impure F' || 21 alii a graditudine Daniel. ab incertitudine F. Schoellius. fort. alii 'gradivum' dicunt || Alii Gradivum quia numquam equester fuit a gradu dictum quod huc et illuc gradientur Masricius || 23 romani F' || 24 stirpis F' || alii . . . dictum om. Masvicius

a gradu dictum. GETICIS Thraciis. Getae autem populi sunt Mysiae, quae, quia lata est, multas continet gentes.

36. RITE SECUNDARENT recte prosperos facerent. VISVS pro 'visa' posuit. tunc enim masculino utimur genere, cum de his loquimur, quibus videmus, ut si dicas 'nubecula obest visibus meis': 5 si autem neutro utamur, ea quae videntur significamus, ut si hoc loco diceret 'rite secundarent visa': quod propter metrum nequaquam potuit. similia sunt nuntius et nuntium, auditus et auditum.

LEVARENT bonum ac leve facerent, *id est in bonum converterent.*

38. OBLVCTOR acrius nitentem ostendit. 10

39. ELOQVAR AN SILEAM parenthesis ad miraculum posita; *qua magnitudinem monstri ostendit. et bene auditorem attentum vult facere.* GEMITVS LACRIMABILIS potest enim esse etiam irascentis gemitus. *et 'lacrimabilis' cum lacrimis, an dignus lacrimis?*

40. IMO AUDITVR TVMVLO ex imo tumulo, ut longe vox cum quodam 15 defectu sonans auditu ipso miserabilior videretur. VOX REDDITA pro 'data'. redditur enim quicquid ad nos per alterum transit: quamquam hic etiam hoc possit intellegi; nam ad eum vox missa per tumultum est.

41. LACERAS per membra dissicis; nam lacerare est saepius 20 vulnerare, ut <VI 495> lacerum crudeliter ora de Deiphobo. PARCE *id est parce mihi, parce tibi. vel 'sepulto parce', cui vivo nemo perperet.* SEPVLTO modo mortuo vel iacenti significat, ut <IX 189> somno vinoque sepulti item <VI 424> occupat Aeneas aditum custode sepulto; nam sepultus est quasi sine pulsu. non 25 enim hunc sepultum possumus dicere, cum sepultura non sit in hoc rite facta, sed fortuita sit obrutus terra.

11 parenthesis . . . posita] cf. Don. ad Ter. hec. III 3, 6 || 20 per membra dissicis] cf. Suet. verb. diff. p. 277 Reifferssch. || 25 nam . . . pulsu] exscr. Isid. orig. X 262 et XI 2, 57

2 moaesiae F. cf. Serv. ad Aen. VII 604 || 5 dicamus H || nubecula F || 8 similia . . . auditum om. F || 11 fortasse adposita || 12 adtentum F || 13 etiam om. M || 16 post videretur quae vulgo adduntur AUDITVR vetus codex habet auditus Daniel inde composuit, quod in F cum in contextu auditur legatur eadem manus auditus in margine scripsit. || 19 est] unde et epistola reddita dicitur quae per nuntium a mittente pervenit ad nos accipientes add. D || 20 discindis Lion || 21 ut . . . Deiphobo om. F || hora H || de deiphobo M: d. L deiphobo H deiphobe E (deiphoebe e) Deiphobum vidi vulgo || 22 parce . . . tibi] videtur scholiastes significare voluisse ad Polydorum prius parce, alterum ad Aeneam spectare || 23 modo om. M || sepulti L (iacenti l) || ut . . . custode sepulto om. F || 24 sepulti M: s. L sepulto H soluti Vergilius || item . . . sepulto om. H || 26 cum . . . terra] cuius sepultura non sit rite perfecta sed fortuita est obratur terra F || 27 fortuitu MEI || terra] IAM PARCE SEPVLTO quomodo sepulto non hic confixum ferrea texit. sed si hoc instauretur. funus mortuo solvitur. sic sepulto. prostrato. ut somno vinoque sepulti Lione teste add. Guelferb. I

42. PIAS bene etiam ille qui laeditur excusat Aeneam: quod pietatis grande testimonium est. '*pias*' autem propter penates de ex-cidio liberatos, aut quia sacrificabat. SCELERARE polluere, et est sermo Plautinus, quo hodie non utimur. nomen tamen fecit sine verbi
5 origine, non enim dicitur '*scelero*'.

43. EXTERNVM TVLIT ordo est 'Troia me tibi tulit, hoc est educavit, non externum'; nam et civis Aeneae fuerat et cognatus. et cito se et Troianum esse et adfinem ostendit. AVT CRVOR HIC DE STIPITE MANAT mire quasi ostendens cruorem suum. '*de stipite*' de ligno
10 ait; nam *stipes* vere est lignum sectum siccum.

44. CRVDELES TERRAS id est crudelium et avarorum. ex moribus enim cultorum terrae laudantur vel vituperantur, ut (VI 638) *devenere locos laetos*.

45. POLYDORVS EGO sive 'ego' distinguas, sive 'ego hic', sub-
15 audias 'sum' necesse est. et quasi δεικτικῶς, id est Polydorus sum, non *stipes*.

46. TELORVM SEGES multitudo. Plautus *Aulularia* (I 1, 6) *stimulorum seges*. sane putatur non verisimile iaculis coniectis puerum occisum, nam repugnat cum illo (55) Polydorum obtruncat: nam
20 et misisse radices iacula mirum est, nisi monstruosum sit. INCREVIT reviruit. traxit autem hoc de historia Romana. nam Romulus, captato augurio, hastam de Aventino monte in Palatinum iecit: quae fixa fronduit et arborem fecit. vituperabile enim est, poetam aliquid fingere, quod penitus a veritate discedat. denique obicitur
25 Vergilio de mutatione navium in nymphas; et quod dicit per aureum ramum ad inferos esse descensum; tertium, cur Iris Didoni comam secuerit. sed hoc purgatur Euripidis exemplo, qui de Alcesti hoc dixit, cum subiret fatum mariti.

47. VERO adfirmative. ANCIPITI duplici quod et vocem audierat
30 et sanguinem viderat. vel '*ancipiti formidine*' una, quod sepulcrum laeserat, altera, quod metuere coeperat † litum ipsum.

48. HINC POLYDORVM licet de Polydoro superius sit relatum, tamen propter varietatem rei necesse (est) repeti. Priamus cum videret longa obsidione res suas in ultimo constitutas, filium parvulum Polydorum

1 quod] qui F' || 3 et est . . . utimur om F' || 6 me tibi] et be F' me tibi tulit et bene tulit Daniel || 7 et om. M. || Aeneae om. F' || 15 sum om. L II (add. l) || dicticos F' || 18 verissimile F' || 20 et inisisse] emisisse Daniel || 22 palatium LE (palatinum l) || 24 discedit M || denique . . . mariti om. F' || 26 didonis L || 27 alceste ex alciste L || 28 marti II || 29 super ancipiti haec scripta sunt in T duplici et quod vocem audierat et quod sanguinem fluere vidit vel etiam duplici qua (l. quia) leserat sepulcrum || et] est F' || vocem audierat et om. F' || 30 sepulchrum F' || 31 litum F' l . . . Daniel laesum Masricius letum Burmanno teste Gerh. Vossius. auditum vel visum F. Schoellius || 33 est Commelinus

Polymestori, regi Thraciae, genero suo per Iliam filiam, cum magno auri pondere nutriendum commendavit: qui victa Troia, auri cupiditate impulsus, Polydorum obrutum telis occidit.

50. INFELIX aut qui iam infelix esse coeperat, aut cui etiam provisa nocuerunt. aut 'infelix', quia superstes liberis fuit, aut quia 5 illi perfidia non ab hostibus tantum est. MANDARAT aphaeresis est, sive dixeris 'commendarat', sive 'amandarat'. et 'mandarat' est amoris, 'amandarat' vero odii est. et amandare est sub specie legationis aliquem relegare. FVRTIM ne Graeci scirent.

51. THREICIO REGI auxit ex provincia crudelitatem, ex qua 10 fuerunt Diomedes, qui equos habebat, qui humanis carnibus vescerantur; Lycurgus ob iniuriam Liberi patris punitus; Tereus, qui Philomelae sorori uxoris post inlatum stuprum linguam abscidit. 'Threicio' autem pro Thracio, ut supra <I 316> pro Thracia Threissa: nam solutio est Ionicae linguae. cum enim sit Θρηξ, Iones dicunt Θρήξ, 15 cuius solutio facit Threicius et Threissa.

52. CINGIQVE VRBEM OBSIDIONE VIDERET inter ipsa principia obsidionis; nam postea iam minime poterat.

53. ILLE VT OPES FRACTAE ET FORTVNA RECESSIT bene utrumque inuixit; saepe enim alterum sine altero valet: aut opes, aut fortuna. 20 'ille ut' vel 'postquam'; vel tantum quod deest 'statim', ut sit 'ille statim ut'. FORTVNA melior scilicet.

54. RES AGAMEMNONIAS id est imperium, vel partes Agamemnonis. VICTRICIA omnia nomina a verbo venientia cum in 'or' exeunt, masculina sunt, ut victor; cum in 'trix', feminina sunt, ut 25 victrix; neutra vero non faciunt, nisi tantum ex numero plurali: unde est victricia.

1 polimaestori *F* || 6 aferesis *FL* afferes. is *H* afferesis *M* || 7 siue dixeris commendarat siue amaendarat *F* qua dixerit commendarat /// emendarat *L* (qua et it in ras.) quasi dixerit commendarat an emendarat *l* (idem super quasi scripsit at siue) siue dixeris commendarat *H* quasi dixerit commendarat *ME* || 10 super Threicio regi haec scripta sunt in *T* id est polymestori regi traciae qui habebat filiam priami uxorem. transmiserat ei priamus filium suum polydorum cum magno pondere auri cum iam desperaret de ciuitate. || 11 fuerant *L* || diomes *F* dyomedes *M* || 12 lycurgus *L*, om. *H* || Tereus om. *H* || 13 absceidit

F, correxit Daniel || 14 ut supra . . . vel Threissa om. *F* || pro traicia traissa *L* pro thracia thraeissa *E* || 15 sit om. *Me* || opaz *L* epaz *H* opiz *M* opaz *E* || ionie *J* (iones *I*) || omic *LM*, om. *H*, omiz *E* || 16 et *F*. Schoellius uel libri 18 minime] at nequaquam superscr. e || potnerat *EL* || 19 v. 53 supra ut in *T* scriptum postquam. alia manus haec addidit bene dixit utrumque quia alterum sine altero potest esse et opes sine fortuna et fortuna sine opibus || 20 inuexit *F* inuexit Daniel || 23 hoc est imperium vel partes agamemnonis hab. *T* || 24 victoria *H* || 25 sunt post feminina om. *LM* || 27 victricia] uictoria *L*, om. *H*. victricia arma vulgo

55. FAS OMNE et cognationis, et iuris hospitii. OBTRUNCAT occidit intellege: nam obtruncare proprie est capite caedere.

56. VI violentia. VI POTITVR hoc autem verbum de his est quae permiscet coniugationes; cum enim sit tertiae coniugationis, infinitum modum a quarta facit, ut potiri: unde plerique decipiuntur, ut potiris dicant. Similiter fio pro 'fiere' 'feri' facit, permixta coniugatione. QUID NON MORTALIA PECTORA COGIS ad quod flagitium homines non compellis, detestandi auri cupiditas.

57. AVRI SACRA FAMES sacra execrabilis, ut (VI 574) sacrae panduntur portae. alii 'sacra' devota accipiunt, unde et ver sacrum. alii sacrum pro scelestum, vel sacrilegum. tractus est autem sermo ex more Gallorum. nam Massilienses quotiens pestilentia laborabant, unus se ex pauperibus offerebat alendus anno integro publicis (sumptibus) et purioribus cibis. hic postea ornatus verbenis et vestibus sacris circumducebatur per totam civitatem cum execrationibus, ut in ipsum reciderent mala totius civitatis, et sic proiciebatur. hoc autem in Petronio lectum est. sane sciendum, latenter Aeneam hoc agere, ut Troianos Didoni ex infelicitatis similitudine commendet: nam et eius marito auri causa intulit necem.

58. PROCERES qui processerunt ante alios. PRIMVMQVE PARENTEM bene 'primum', id est ante procures.

59. MONSTRA DEVM quae ostenderant. et modo mala; nam medium est, quia interdum dicuntur et bona.

60. OMNIBVS IDEM ANIMVS 'idem' plus est, quam si diceret

9 sacra execrabilis] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. IV 198 || 11 tractus est . . . et sic proiciebatur] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. X 788 || 17 in Petronio] fragm. 1 Buechel. || 20 Proceres qui processerunt ante alios] cf. Isid. or. IX 4, 17

1 cognationis] est add. ME || OBTRUNCANT F' || 2 occidit intellege] pro occidit F || caedere] quo modo obtruncat, cum sit hastis interemptus? solvitur: quia veteres plerumque truncum pro unoquoque genere interemptum dixerunt. obtruncat ideo et occidit Lione teste add. Guelferb. I || 3 VI violentia hab. T || VI ante POTITVR om. F || hoc om. F || 5 infinitum tamen vulgo || unde . . . coniugatione om. F || 7 cogit F || 9 ut . . . portae om. F || 10 sacri deuoti F, correxit Daniel || unde Daniel: uni F || 11 scelestis F, correxit Daniel || sacrilegum F, correxit Daniel || tractus est. . . lectum est om. F || 14 sumptibus addidit Buechelerus. cf. Luctat. Plac. || 16 praecipitabatur Stephanus, Masvicius, Burmannus porriciebatur Gerh. Vossius. cf. Burmanni adnot. || 18 ex infelicitatis similitudine] ex infelicitate L, ut videtur (ex infelicitatis similitudine I) simili infelicitate M || 19 marito] frater addidit Fabricius || 21 ad primumque parentem supra versum vel primum ante procures vel optimum vel principem intellege, in margine propterea retulit ad parentem quia ille nonerat iudicare de auguriis adscripta sunt in T || 22 ad monstra supra versum hoc est mala quae ostenderant ipsa monstra quia medium uerbum est monstrum, in margine monstra dicuntur a monstrando quod demonstrent monita deorum. prodigium nero deorum irae vel minae quasi porro adigendum. portentum autem quod portendat adscripta sunt in T || fortasse quae dei ostenderant || 24 idem plus est quam si diceret similis. hoc est animus unus aut idem . . . consensio hab. T

'similis'. *est unus animus aut idem consilium. et hoc iuxta disciplinam auguralem dixit, quae appellatur consensus, sicut in libro secundo dictum est.* SCELERATA TERRA pro sceleratorum.

61. CLASSIBVS AVSTROS hypallage est; *nam classes austris damus.*

62. INSTAVRAMVS FVNVS modo sepulcrum, quod virgulta avel-
lendo diruerat: nam proprie funus est incensum cadaver.

63. AGGERITVR TVMVLO TELLVS *ut ostenderet verum tumulum, ne forte aliquis alius illud errore violaret.* STANT positae sunt. multa autem, ut supra <I 646> diximus, hic sermo significat. MANIBVS manes sunt animae illo tempore, quo de aliis recedentes corporibus
neeedum in alia transierunt. sunt autem noxiae, et dicuntur *κατὰ ἀντίρροαίν*: nam manum, ut supra <I 139> diximus, bonum est; unde et mane dictum est. similiter etiam Eumenidas dicimus, Parcas, bellum, lucum. alii manes a manando dictos intellegunt: nam animabus plena sunt loca inter lunarem et terrenum circulum,
unde et defluunt. Quidam manes deos infernos tradunt. *quidam alios manes, alios deos infernos dicunt: plurimi ut deos caelestes vivorum, ita manes mortuorum tradiderunt. alii manes nocturnos esse eius*

10 manes sunt e. q. s.] cf. Isid. or. VIII 11, 100

1 hoc est unus animus . . . dictum est hab. Ambros. *praemisso lemmate omnibus idem animus scelerata excedere terra* || est autem unus *Masvicius* || 3 pro om. *M* || sceleratorum *L* (corr. *l*) || sceleratorum] ut supra (II 765) 'captiva vestis' add. *D* || 4 ad austros supra *versum haec adscripta in T* ypallage non enim damus austros nauibus sed naues austris || est om. *L* || dasses *F* || 5 ad instauramus supra *versum haec adscripta in T* restauramus quia instaurare dicuntur aedificia cum ad similitudinem priorum fiunt. || 7 ut ostenderet verum tumulum ad aggeritur supra *versum adscripta in T* || 8 illud *Commelinus*: aliud *F* || multa autem . . . significat om. *F* || 9 ut . . . sermo om. *M* (ut supra diximus add. *m* || 11 alia] altera *M* || cata antifrasin *FHE* cata antefrasin *L* per antifrasin *M* || 12 ut supra diximus om. *F* || 13 unde . . . est] unde est et mane vel manum dictum *L* unde et manes *MEl* || similiter . . . lucum om. *F* || dicimus] *ἀπὸ τῆς εὐμενείας* id est a benevolentia ut add. *D* || 15 amanibus *L* († animabus *superscr. l*) manibus *vulgo* || 16 fluunt *ME* || tradunt] eosque inter numina laeva numerant placarique putant sacrificiis ne noceant add. *Masvicius primus* || 17 plurimi . . . ab iisdem manibus dictum] quidam tradunt nocturnos deos dici manes eius scilicet spatii quod est inter caelum et terram et inde potestatem habere roris qui noctu de caelo cadit. alii uero dicunt quod sicut caelestes deos dicebant esse uiuorum ita et mortuorum manes dicebant *in marg. T* || 18 tradiderunt] alii putant hoc nomine appellatas fuisse animas separatas a corpore: unde videmus vetusta sepulcrorum monumenta diis MANIBVS esse inscripta. in qua etiam sententia videtur esse Apuleius de daemone Socratis. (cf. de deo Socratis cap. XV) 'manes' inquit 'animae dicuntur melioris meriti, quae in corpore nostro genii dicuntur; corpori renuntiantes lemures; cum domos incursionibus infestarent, larvae appellabantur; contra si aequi et faventes essent, lares familiares'. sunt etiam qui putent manes eosdem esse quos vetustas genios appellavit, duosque manes corporibus ab ipsa statim conceptione assignatos fuisse, qui ne mortua quidem corpora deserant consumptisque etiam corporibus sepulcra inhabitent. Cicero II de legibus (IX 22) 'deorum manium iura sancta sunt'. atque eandem ob causam manes pro ossibus ipsis et sepulcris ponuntur. Persius sat. I (38) 'nunc non e manibus illis nascuntur vio-

spatii, quod inter caelum terramque est, et ideo umoris qui noctu cadit potestatem habere: unde mane quoque ab isdem manibus dictum.

MAESTAE ARAE Cicero pro Murena <XLI 88> imaginem lugentem.

64. CAERYLEIS VITTIS Cato ait, deposita veste purpurea feminas
 5 *usas caerulea cum lugerent. veteres sane caeruleum nigrum accipiebant.*
'vittae' autem 'caeruleae' in acerbo funere praecipue filiorum familias
adhiberi solebant, sicut hic; nam Polydori funus, utpote adhuc pueri,
acerbum est, et quia eius aetatis erat, ut filius familias adhuc esse potuisset.
 ATRAQVE CUPRESSO nigra, funesta: nam inferis consecrata est, quia
 10 *caesa numquam revirescit. moris autem Romani fuerat ramum cu-*
pressi ante domum funestam poni, ne quisquam pontifex per igno-
rantiam pollueretur ingressus. hinc Horatius nec te praeter in-
visam cupressum ulla brevem dominum sequetur. 'atra'
autem, quod atratos lares significet. ATRA CUPRESSO fabula [autem]
 15 *de cupresso talis est: cum haberet in deliciis Cyparissus puer cervum*
et ipse ab Apolline diligeretur, imprudens cervum suum iaculo occidit,
cumque dum luget neglecta consolatione Apollinis, dolore consumptus
est; cuius ut exstaret memoria, in luctuosam arborem, id est cupressum,
mutatus est, quae defunctis adhibetur.

4 Cato] orig. lib. VII fragm. 9 ap. Iord. 115 ap. Peterum || 12 Horatius] carm. II 14, 22 || 14 fabula de cupresso talis est e. q. s.] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. IV 460 et mythogr. II 177

lae'. idem sat. V (151) 'indulge genio, carpmus dulcia! nostrum est quod vivis; cinis et manes et fabula fies'. quandoque manes dicuntur poenae, ut in VI (743) 'quisque suos patimur manes'. add. *Masvicius primus* || nocturnas *F*, corr. *Commelinus* || esse] dicunt esse *Masvicius primus* || 1 noctu *Daniel*: natu *F* || 3 MAESTAE . . . lugentem post potuisset collocavit *Daniel* || ad vers. 64 haec duo scholia in marg. *T* adscripta sunt Nigris vittis coronabantur arae in sepultura mortuorum et cupressus adhibebatur. quae incisa non repullulat. In acerbo funere solebant veteres purpuream vestem deponere et induere caeruleam id est nigram. ergo quia istud acerbum erat funus ideo stabant maestae ipsae arae ceruleis vittis. || CAERYLES VITIS *F* || Catō . . . lugerent hab. *Ambros.* || purpura *F* || 6 aceruo *F* || adhibere *F*, corr. *Daniel* || 7 aceruum *F* || 10 reuerecit *F* reuiescit ex reuiescunt *L* || reuiescit] dicitur autem cyparissus per synaeresin cyprissus, deinde conuersione y in u cupressus. est autem arbor procera, caudice oblongo et recto, fronde indecidua, odore vehementi. duo eius sunt genera; nam quae sterilis est femina dicitur, ad metae formam in fastigio convoluta; unde et *καρυσίδης* peculiari epitheto appellatur. contra mas latius spargit ramos conosque profert nuci pincae non absimiles, licet minores: mira inter arbores fecunditate, quippe quae trifera est fructusque habet et Ianuario et Maio et Septembri maturos, nulli tamen rei utiles, imo potius noxios, quemadmodum et ipsa arbor, cuius etiam umbra noxia creditur. dicta autem est cyparissus, ut Didymo placet, ἀπὸ τοῦ κύβιν παρίσους, hoc est ab aequaliter pariendo, quod aequaliter et ramos pariat et fructus, fructus eius a figura coni appellatur: unde ipsa arbor perpetuo epitheto conifera appellatur, ut (*Aen.* III 680) 'aeriae quercus ant coniferae cyparissi'. *Masvicius primus* addidit || 12 hinc Horatius . . . sequetur om. *F* || 13 cupressum *L* || ulla *LH* (ulla *l*) || sequetur ex sequitur *L* || 14 atratos] atros *MEI* || fabula autem . . . adhibetur *lemmate* omisso post reuiescit collocavit *Daniel*

65. CRINEM DE MORE aut de more gentis, ut etiam in Aegypto est: aut certe de more plangentium.

66. *INFERIVS inferias damus, proprie.* TEPIDO LACTE statim muleto.

CYMBIA pocula in modum cymbae facta.

5

67. SANGVINIS SACRI *id est* de victimis sumpti. ideo autem lactis et sanguinis mentio facta est, quia adfirmantur animae lacte et sanguine delectari. Varro quoque dicit mulieres in exsequiis et luctu ideo solitas ora laccrare, ut sanguine ostenso inferis satisficiant, quare etiam institutum est, ut apud sepulcra et victimae caedantur. apud 10 veteres etiam homines interficiebantur, sed mortuo Iunio Bruto cum multae gentes ad eius funus captivos misissent, nepos illius cos qui missi erant inter se composuit, et sic pugnauerunt: et quod muneri missi erant, inde munus appellatum. sed quoniam sumptuosum erat et crudele victimas vel homines interficere, sanguinei coloris coepta est 15 vestis mortuis inici, ut et ipse testatur <VI 221> purpurcasque super vestes velamina nota et <V 79> purpureosque iacit flores. alii sanguinis inferendi ad adscendas defunctorum animas illa ratione consuetudinem tradunt, ut id quod amiserunt videantur accipere: sanguis enim velut animae possessio est, unde exsanguis mortui dicuntur. nam 20 et Homerus in necromantia non prius facit loqui animas, nisi sanguine gustato. alii lac et sanguinem ab hoc accipiunt, quod una res nutrit, alia nutriatur.

68. ANIMAMQUE SEPVLCHRO CONDIMVS ergo sicut dictum est bene animam lacte et sanguine ad tumultum dicit elicitam: lacte namque 25 corpus nutritur post animae coniunctionem, et anima sine sanguine numquam est, quo effuso recedit. legimus praeterea in VI. <325>.

5 Cymbia . . . facta] cf. Macrob. Sat. V 21, 9. Isid. or. XX 5, 4. Luct. Plac. ad Stat. Theb. VI 212 || 19 sanguis enim . . . dicuntur] Luct. Plac. ad Stat. Theb. VI 212 et Isid. or. XI 1, 123 || 21 Homerus] Od. XI 96 || 22 alii . . . nutriatur] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. VI 199 et 211. Isid. or. XX 2, 34 || 24 bene animam e. q. s.] cf. mythogr. III 6, 26 sqq.

1 de om. L || 3 multo FH || 5 ad cymbia supra versum hacc adscripta sunt in T procer a pocula dicuntur proprie cimbria nauibus similia. quidam poculum ligneum ex edera factum quod dicunt cissubium et inde per sinecopam dictum. cf. Macrob. Sat. V 21, 7 sqq. || cymbae] nauis supr. vers. add. l || 6 id est de victimis sumpti . . . iacit flores in marg. hab. T || 7 mentio om. T || 8 Varro . . . iacit flores hab. Ambros. || quoque om. Ambr. || 9 satisficerent T || 10 et om. Ambr. || caedentur Ambr. || 12 nepos] nexos Ambr. || 15 et] uel Ambr. || homines uel victimas T || 16 et ipse om Ambr. || 18 adscendas F, recepi cmenationem a Burmanno commemoratam. satisfaciendas vel assistentes Barthius ad Stat. Theb. V 315 adolescendas Gerh. Vossius inescandas vel eliciendas Burmannus || 19 amiserunt F || 20 exsanguis Masvicius: et sanguines I' exsanguines Daniel et Commelinus || 21 nethromantia I' || 24 ergo scripsi: ego I' 25 animae II || 26 corporis F

insepulcorum animas vagas esse: [*ergo vagantem circum sepulcrum significat*] et hunc constat non legitime sepultum fuisse. rite ergo reddita legitima sepultura, redit anima ad quietem sepulcri, quam Stoici herciscundi, id est medium secuti, tam diu durare dicunt, 5 quam diu durat et corpus: unde Aegyptii, periti sapientia, condita diutius reservant cadavera, scilicet ut anima multo tempore perduret et corpori sit obnoxia, nec cito ad alios transeat. Romani contra faciebant, comburentes cadavera, ut statim anima in generalitatem, id est in suam naturam rediret. dicit ergo nunc sacrificiis quibus- 10 dam elicitam animam et sepulcro conditam obnoxiamque factam corpori, quod ante horrebat, quasi per vim extorta. ideo autem Stoicos medium sequi diximus, quia Plato perpetuam dicit animam et ad diversa corpora transitum facere statim pro meritis vitae prioris. Pythagoras vero non *μετεμψύχωσιν*, sed *παλιγγενεσίαν* esse 15 dicit, hoc est redire, sed post tempus. SVPREMVM non est nomen, sed adverbium, ut <VII.399> torvum clamat. CIEMVS autem est hoc loco: dicimus more sollemni, *id est tertio* 'vale, nos te ordine quo natura permiserit cuncti sequemur'. *quidam dicunt eorum mortuorum nomina ter vocari, qui in aliena terra dimittuntur, ut in VI.* 20 <506> *et magna manes ter voce vocavi.*

69. (VBI PRIMA) FIDES PELAGO hoc est, ubi fidem pelago habere coepimus, nos tuto navigaturos. FIDES PELAGO quia alibi ait <V 851> totiens deceptus fraude sereni.

70. LENIS CREPITANS AVSTER duo epitheta posuit vitiose, ut 25 diximus supra <II 392>: fecit autem hoc prope in decem versibus. 'auster' autem quivis ventus: *nam ad Thraciam aquilone navigatur.*

3 quam ex quem *L* || histoici *F* || 4 herciscundi id est medium secuti *F*: dicunt aere secundā id est *L* id. ē. secundum medium secuti *II* medium sequentes *ME* (at secuti *superscr. me*) id est divisi medium sequentes *mythogr. ἡμισεύοντες* id est medium secuti *Ryckius* terris condi id est medium secuti *Masvicius et Burmannus* || 4 quam diu] quam qui *F* || sapientiae *F* in sapientia *mythogr.* || incondita *L* || 6 reservande *II* reservantes *ME* || 7 aliud *F* || 9 recurret *M* (recurreret *m*, at rediret *addens*) at-recurreret *superscr. e* || 11 horrebat *L. fortasse* errabat || 13 diversa] uersa *II* || 14 phitagoras *LI* pitagoras *M* ||

PCICOSIN I
non METEMPSYCHICICI sed palingenecyan esse dicitur *L, om. II* non metempsiou (metempsiou *m*) sed palangenesia esse dicit *M* || 16 est *delevit l* || 17 hoc loco quod dicimus *F* || solempni *F* solempni *L* || vale] uolla *F* || nos te] Nosti *H* || 18 sequimur *LI* || 19 ut] aut *F* || 20 ad prima fides *supra versum* haec *adscripta in T* postquam data est nobis fiducia in pelago siue postquam coepimus habere fidem in pelago nos tuto navigaturos. || 22 FIDES PELAGO quia ... sereni *om. F* || ait *om. L* || 23 serenus *II* || 23 nitiosa *II* || 25 prope] inproprie *F* inproprie prope *Stephanus* || 26 quivis ventus *FII*: quovis vento *L* pro quovis vento *MEI* || ventus] quomodo auster ex Thracia, cum lenis sit? soluitur: 'auster' pro quolibet vento accipimus *Liōne testc add. Guelferb. I* || trachia *F*, corr. *Daniel*

'lenis' autem ideo quia superius <8> ait vix prima inceperat aestas, et lenes venti per aetatem sunt.

71. DEDUCUNT proprie, ut e contrario 'subducunt'.

72. TERRAEQVE VRBESQVE RECEDUNT physicam rem dixit: ita enim navigantibus videtur, quasi ab his terra discedat. 5

73. SACRA MARI COLITVR MEDIO ordo est: in mari medio Aegaeo colitur tellus sacra, Neptuno et Nereidum matri, id est Doridi gratissima. fabula autem talis est: post vitiatam Latonam Iuppiter cum etiam eius sororem Asterien vitare vellet, illa optavit a diis, ut in avem converteretur: versaue in coturnicem est. et 10 cum vellet mare transfretare, quod est coturnicum, adflata a Iove et in lapidem conversa, diu sub fluctibus latuit. postea supplicante Iovi Latona, levata superferri aquis coepit. haec primo Neptuno et Doridi fuit consecrata. postea cum Iuno gravidam Pythone immisso Latonam persequeretur, terris omnibus expulsa Latona, tandem aliquando adplicante se litoribus sorore suscepta est, et illic Dianam primo, post Apollinem peperit. qui statim occiso Pythone ultus est matris iniuriam. sane nata Diana parturienti Apollinem matri dicitur praebuisse obstetricis officium: unde cum Diana sit virgo, tamen a parturientibus invocatur. haec namque est Diana, 20 Iuno, Proserpina: nata igitur duo numina terram sibi natalem errare non passa sunt, sed eam duabus insulis religaverunt. veritas vero longe alia est. nam haec insula cum terrae motu laboraret, qui fit sub terris latentibus ventis, sicut Lucanus <III 460> quaerentem erumpere ventum credidit, oraculo Apollinis terrae 25 motu caruit. nam praecepit, ne illic mortuus sepeliretur, ut in Vulcano, et iussit quaedam sacrificia fieri. postea e Mycono Gyaroque vicinis insulis populi venerunt, qui eam tenerent; quod etiam

3 Deducunt . . . subducunt] cf. Isid. diff. verb. 156 || 8 post vitiatam Latonam e. q. s.] exscr. mythogr. I 37, II 17, III 8, 3. cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. IV 796, V 533, Ach. I 206, 388

4 dicit LE || 5 discedat. item aliter iuno cum uidisset . . . altissimis montibus F, qui error ea re excusatur quod TERRAEQVE . . . altissimis montibus in dextro, Serviana ad 'sacra mari colitur medio' in sinistro margine scripta sunt || 7 egeo LH aegeo M || 8 Latonam om. F || 9 astarien H || vitari F || ipsa M (f illa superscr. m || 10 dis LH (diis l) || 11 maria FM || adflata est F || 13 latone JH (latona l) || eleuata FME || Neptuno om. F || 14 phitone LH || 15 insequeretur F || expulsam ME || 16 applicando Masvicius || a sorore MEI Masvicius || 17 peperit . . . Apollinem om. F || phitone L phetone H phythone M || 20 haec namque Iuno Diana Proserpina mythogr. I haec namque est Diana Luna Proserpina mythogr. II || 21 naturalem F || 22 in duabus L || insulis] insingulis H || 24 labentibus mythogr. III || sicut . . . credidit] quaerentibus erumpere, sicut Lucanus credidit mythogr. II || 25 credidit] petito MEI || 27 micono LH myconoe ME micone l || 28 tenuerunt F || quod etiam . . . qui est Apollo om. F

Vergilius latenter ostendit. quod autem diximus Dianam primo natam, rationis est: nam constat, primam noctem fuisse, cuius instrumentum est luna, id est Diana; post diem, quem sol efficit, qui est Apollo. ut autem Delos primo Ortygia diceretur, factum est a
 5 coturnice, quae graece ὄρνις vocatur. Delos autem, quia diu latuit et post apparuit: nam δῆλον Graeci manifestum dicunt: vel quod verius est, quia cum ubique Apollinis responsa obscura sint, manifesta illic dantur oracula. Delos autem et civitas dicitur et insula: unde interdum recipit praepositionem. *item aliter: Iuno cum vilis-
 10 set Latonam a Iove adamatam, iuravit eam non parituram in terris. Iuppiter mutavit eam in coturnicem, quae Graece ὄρνις appellatur, et monstravit ut veniret Delon, quae illis temporibus circa omnia litora ferebatur ventis. post partum vero Latonae, quo Dianam et Apollinem peperit, Ortygia dicta est quae ante Delos nominabatur, et postea Delos,
 15 cum eam Apollo revinxisset Gyaro et Mycono, altissimis montibus.*

SACRA MARI et reliqua. sane sacrum dicitur quod rite saceratur deo, ut aedes, arae, simulacra, dona. hic igitur aedium sacrarum etsi non aperte, attamen eiusdem ritus meminit, cum de insula loqueretur, in qua praeterquam ut 'sacra' dixerat, ul est sacrata, gratiam quoque
 20 posuit non solum Doridi matri Nereidum, quae traduntur deae maris, sed Neptuno etiam addidit, dominatori videlicet omnium in mari deorum. TELLVS maior dignitus est 'tellus', quam si dixisset insula.

74. NEREIDVM MATRI Doridi, quinquaginta nympharum matri, coniungi Nerei. NEPTVNO AEGEO quia in Aegeo mari haec insula posita
 25 est. sane inter Hellespontum et Adriaticum mare omne illud mare Aegeum appellatur, quod nomen a patre Thesei Aegeo traxit. cum enim in labyrintho Minotaurus esset inclusus et quotannis ex nobilitate Atheniensium septem pueri vel puellae ad vescendum Minotauro mitterentur, tandem dolor Theseum subiit. profectus itaque est ad Mino-

8 Delos autem . . . dicitur et insula] exscr. Isid. orig. XIV 6, 21

2 nam noctem primam constat fuisse M || 5 ortyx L: orox F, om. II, ortyx M ortix E || dicitur F || 6 postea ME || delon LHME || 8 et om. F || 9 unde . . . praepositionem om. F || recipit interdum M || 10 latinam F || 11 ortix F || 13 partum Commelinus: quartum F || 13 quo] quae Barthius ad Stat. Theb. IV 796 || 14 ante Delos] ante Cynthus Barthius l. l. || 15 micono F || 17 sacrarum Masvicius: sacrum F || 18 adtamen F || 20 Doridi Daniel: dori F || 21 dominatori Daniel: dominatore F || in mari Daniel: mare F || 24 ad v. 74 haec adscripta sunt in T In aegeo mari est haec insula tenedos. et totum illud mare quod est inter hellespontum et adriaticum aegeum appellatur. et inter chium et tenedum insulas est hoc saxum in ipso mari aegeo quod a longe aspicientibus uidetur caprae similitudinem praetendere, et inde aegeum, quia ega dicitur capra graece. || 25 ellespontum F || 26 aegreum F || aegreo F || Aegeo rege Atheniensium traxit, qui in mare se praecipitavit sperans mortem filii Daniel || 27 quodannis F || 29 thesiom I' || itaque F

taurum perimendum placuitque cum patre, ut (si) illud monstrum vicisset, vela candida navibus daret, si forte a Minotauro fuisset oppressus, navigium cum atris velis rediret. sed cum extinxisset Minotaurum, oblitus non cum candidis, sed cum nigris velis reverti coepit, et patri in specula constituto triste sui interitus signum dedit; qui extinctum ⁵
filium credens se praecipitavit in mare, unde Aegeum pelagus appellatum est.

75. PIVS ARQVITENENS bene 'pius', aut qui ultus est matrem de Tityo, de Niobe, de Pythone: aut quia patriam stabilivit errantem. legitur et 'prius'. 10

76. MYCONO GYAROQUE REVINXIT quidam per historiam dictum putant; nam inter Myconum et Gyarum Syrum, unam de cycladibus esse dicunt, unde fuit Pherecydes philosophus. alii nullum auctorem alium esse adserunt, qui Delon ab Apolline religatam dicat: constat enim eam ante evagatam propter Latonae partum restitisse. *alii hanc ¹⁵
insulam inter Myconum et Gyarum humilem esse dicunt, ut his quasi vinculis contineatur. 'revinxit' autem [putant] num retraxit?*

78. COLI DEDIT a vicinis scilicet populis. VENTOS CONTEMNERE propter terrae motum.

79. APOLLINIS VRBEM Delon: et est definitio. 20

80. REX ANIVS Anius [autem], rex Deli, Apollinis sacerdos, cum trium filiarum esset parens, ne unius tantum dei esset tutus auxilio, filias numini Liberi patris devovit, qui parem ei gratiam reddens effecit, ut quidquid una attigisset verteretur in fruges, altera in vinum, tertia in oleum. id cum comperisset Agamemnon, dux Argivorum, cum ²⁵
mille navibus oppugnaturus iret Troiam, misit qui cas accersirent, ut posset alere Gracciae exercitum. quae cum vinctae tenerentur invocaverunt Liberum patrem, quas deus in columbas vertit et ita vincula fecit effugere: unde hodieque Deli columbas violare nefas est. hunc tamen Anium Palaefatus etiam propinquum tradit Anchisae. alii dicunt ³⁰

21 Anius autem e. q. s.] cf. Tzetz. ad Lycophr. Cass. 570

1 placuitque] pepigitque Masvicius || si addidit Daniel || 8 ARCITENENS ME || ARQVITENENS] Apollo est addidit Daniel, Apollinem dicit Lion || 9 Tityo Heinsius ap. Burmannum: titycone F' Typhaone Masvicius || pitone F' || 12 micon et gyan F' || Syrum Daniel: sacrum F' Scyrum Masvicius primus || 13 fereides philosophos F' || nullam F' || 14 adserniunt F' || 15 evagatam scripsi: evagate et F' evagare et Daniel primus || alii . . . contineatur huc transposuit Daniel, post retraxit habet F' || 17 putant seclusi || 18 ET CONTEMNERE VENTOS M || CONTEMNERE FH || 20 et om. ME || definitio LH || definitio] eiusdem nominis et urbs et insula Delos dicitur addidit Daniel || 22 tutus Gerh. Vossius: totas F' || 23 filias Gerh. Vossius: filia F' || numine F' || 24 attigisset F' || 26 oppugnaturus F' || accerserent Masvicius || 28 dens] ille Daniel primus || 30 Palaefatus anium propinquum tradit anchisae Ambros.

huius Anii filiam occulte ab Aenea stupratam edidisse filium nomine
 †an. REX ET SACERDOS hic Anius Apollinis filius et sacerdos fuit, qui
 habuit filium Andron nomine, unde Andros insula appellata est. ad
 quem Anchises ante Troicum bellum consultum venerat, an Salaminam
 5 peteret comes Priamo: unde et agnoscitur. REX ET SACERDOS ma-
 iorum enim haec erat consuetudo, ut rex esset etiam sacerdos, vel
 pontifex: unde hodieque imperatores pontifices dicimus.

81. VITTIS ET LAVRO vittae sacerdotis sunt, laurus vero etiam
 imperatoris victoris.

10 82. ANCHISEN AMICVM κατὰ τὸ σιωπώμενον intellegimus: nam
 quomodo fuerint amici, palam poeta non dicit.

83. HOSPITIO licet Probus quaerat, quid sit 'iungimus hospitio
 dextras', tamen septimus casus est, id est iure hospitalitatis: nam
 'ad hospitium' non potest intellegi, quia iam amicus fuit. ant sicut
 15 quidam tradunt 'iungimus dextras et hospitio tecta subimus.'

84. TEMPLA DEI et reliqua. hoc iuxta augurii genus quod statim
 dicitur retulit, in quo consideratur, quo in loco auguria peragi
 debeant: nam ideo ait 'templa dei' et reliqua, et subiunxit 'quoque ire
 iubet' et exinde 'da pater augurium'. sane quaeritur, cur saxum ve-
 20 tustum dixerit. sed traditur a plurimis, inter quos etiam Epaphus, vir
 peritissimus, refert, Delphis quodam tempore evenisse, ut templum reli-
 giosum ante et intactum spoliatum incensumque sit, ac post multas Co-
 rinthii urbes insulasque proximas terrae motu haustas, Delon neque
 antea, neque postea hoc incommodo vexatam, sicut Thucydides. quod
 25 etiam Cicero in praetura Verrinarum ita ait tantaque vis huius
 religionis est et semper fuit, ut ne Persae quidem cum bel-
 lum toti Graeciae, diis hominibusque indixissent et mille
 navium classem Delum appulissent, quicquam conarentur

5 maiorum enim . . . dicimus] exscr. Isid. or. VII 12, 14 || 12 Probus] cf.
 Steup de Probis p. 107 || 19 sane quaeritur e. q. s.] cf. Macrob. Sat. III 6,
 6 sqq. || 24 Thucydides] II 8 || 25 Cicero] in Verr. act. II 1, 18, 48

2 Anium Masvicius. fortasse Aenean. cf. ad vers. 133. Andron F. Schoellius
 nomine Andron ut ex sequenti scholio temere adscita secludens. || filius] rex Deli
 addidit Daniel || 4 bellum F || 5 agnoscitur. sane maiorum haec erat consue-
 tudo e. q. s. F || 7 hinde F || dicimus pontifices F || 9 victoris imperatoris F ||
 10 intellegendum ME || 11 fuerunt M || 12 quaerit F, correxit Masvicius || 13
 casus septimus F || 14 potuit L (potest I) || fuerat L || 16 TEMPLA DEI . . . da
 pater augurium hab. Ambros. || 17 consideratur Ambros.: considerantur F ||
 18 subiunxit F || 19 saxum Daniel: famam F || 21 dephis F || relegiosum F || 22
 multos corynthii F || 23 insulasque proximas Masvicius (cf. Macrob.): singulos-
 que proximos F singulasque proximas Comelinius || 24 Thucydides Dorvillius (cf.
 Macrob.): thutrodes F Tutrodes vulgo || 25 tantaque eius auctoritas religionis
 et est et semper fuit Ciceronis libri || 27 toti Graeciae Masvicius e Ciceron:
 totae asiae F || 28 ad Delum Ciceronis libri

aut violare aut attingere. non mirum ergo, si aut ad (sua) tempora poeta respondit, aut ad pristina, utpote quod religio numquam omnino vexata illo suo antiquo et vetusto saxo colebatur. vel 'vetusto' religioso. et quod. 'venerabar' ait, ostendit se precatum.

85. DA PROPRIAM 'da' dic, indica; Apollo enim non dandi, sed dicendi habet potestatem. quaeritur etiam cur Aeneas cum Delum venisset, nullis prius hostiis cactis statim a precibus coeperit: quia tradunt multi, inter quos et Varro, esse aras tam Apollinis, quam filii eius non tantum Deli, sed in plurimis locis, apud quas hostiae non caedantur, sed consuetudo sit deum solemniter tantum prece venerari. quod autem ait Neptuno et Apollini tauris postea sacrificatum, [et] apud alias aras hoc factum accipi oportet. PROPRIAM perpetuam, stabilem, firmam, ut <I 73> propriamque dicabo. et bene post experimentum male conditae civitatis perpetuas postulat sedes.

THYMBRAE Thymbraeus Apollo dicitur a loco Troiae, id est agro vicino, pleno thymbra, quae saturcia dicitur. et bene Deli positus Thymbraeum appellat quem in Troia adsueverat colere in agro, in quo eius et nemus est et templum, ubi a Paride Achilles occisus est: unde fingitur manu Apollinis vulneratus. ergo Thymbraeus, ut Delius; nam numina a locis frequenter nomen accipiunt: alii Thymbraeum locum in Delo consecratum Apollini tradunt. sane quia Graece θύμβρη facit, in derivatione η in diphthongon mutat, ut Αἴτνη Aetnaeus, Δίρκη Dircaeus. DOMVM familiam, ut <V 121> domus tenet a quo Sergia nomen.

86. MANSVRAM VRBEM duo petit, et urbem et perpetuitatem. 'mansuram' autem ideo: vel propter Troiam, vel propter eam, quam

5 da dic] cf. comm. Luc. VI 774 || 6 quaeritur etiam . . . factum accipi oportet] cf. Macrob. Sat. III 6, 1 sqq. || 12 Propriam perpetuam] cf. Don. ad Ter. Andr. IV 3, 1 || 15 Thymbraeus Apollo dicitur e. q. s.] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 643

1 adtingere F || non mirum ergo] scil. quod dixit 'templa dei saxo structa vetusto' || ad Daniel: a F || sua addidit Burmannus || 2 respondit] respexit Burmannus || 3 fortasse in illo || 8 Varro ait esse aras tam Apollinis quam filii eius non tantum Deli sed in plurimis locis ubi hostia non cadantur sed consuetudo sit. Deum solem puritatem prece venerari. at solam puritatem Ambros. || 10 sollempni tantum prece Commelinus (cf. Macrob.): sollempnitatum prece F sollempnitate precum vulgo || 11 et seclusit Daniel || 13 ut propriamque dicabo om. F || 15 a loco . . . vicino] ab agro Troiae vicino vulgo || id est agro om. M (supr. vers. add. m) || 16 plena M (corr. m) || thymbra] p. n. herbae superscr. m || 21 sane . . . Dircaeus om. F || 22 θύμβρη] tibrē L tymbrae H thymbre M || η in M: n̄ L non H enim E (n̄ superscr. e) || dipton L diptongon Hl diphthongon M || eethne ethneus dirce dirceus L etnae etnaeus. dircae dirceus H aetne actneus dirce dirceus M || 24 teneat FME || a . . . nomen om. F || fregia E (at scrgia superscr. e) || 25 VRBEM] perpetuam add. Daniel || petit MEI: peta F ponit LH || 26 ideo om. ME (add. e)

in Thracia condidit. SERVA ALTERA non quia prima servavit, sed quia servare voluit, ut Homerus dicit.

87. *INMITIS ACHILLI veteres 'Achilli' declinabant.*

88. QVEM SEQVIMVR? quia Cadmus oraculo Apollinis bovem 5 secutus, in Hyanteo Boeotiam condidit. *veteres enim oraculis signa quibus civitatem conderent accipiebant.*

89. DA PATER 'pater' religionis, ut supra <I 699> diximus, nomen est. nam et hominibus datur, ut <II 2> inde toro pater Aeneas, et montibus, ut <XII 703> pater Appenninus, et fluviis 10 ut <VIII 540> Thybri pater, numinibus etiam, ut <V 14> quidve pater Neptune paras, item <II 617> ipse pater Danaïs animos viresque secundas sufficit, item <VII 327> odit et ipse pater Pluton. AVGVRIVM modo oraculum, sed usurpative. *augurium enim est exquisita deorum voluntas per consultationem avium* 15 *aut signorum, quod tunc peti debet, cum id quod animo agimus per augurium a diis volumus impetratum, ut in hoc loco Aeneas, postquam omnia quae volebat animo petiit, ait 'da pater augurium'. et est species ista augurii quae legum dictio appellatur: legum dictio autem est, cum condicio ipsius augurii certa nuncupatione verborum dicitur, [quali* 20 *condicione augurium peracturus sit:] quod hic facit exsequendo formas petitionis versibus supra dictis; tunc enim quasi legitimo iure legen adscribit 'da pater augurium' et reliqua. ANIMIS INLABERE NOSTRIS* quia Apollinis responsa semper obscura sunt, vera tamen: unde cum intellegentia oraculum postulat.

25 90. TREMERE OMNIA in consequentibus quid sit 'omnia' docuit dicendo 'liminaque laurusque dei'. et hoc augurium iuxta auguralem disciplinam dictum est, quod appellatur tripudium sonivium, id est a

2 ostendit *M* († dicit *superscr. m*) || 4 QVEM SEQVIMVR] Apollo sedem exulantibus solebat ostendere: nam Phoenix, Cilix, Cadmus, a patre Agenore ad quaerendam sororem missi, et prohibiti, nisi reperta fuisset, domum ne (ne *om. D*) auderent reverti, Apollinis moniti oraculo diversas regiones petierunt, Phoenix Phoeniciam, Cilix Ciliciam, Cadmus Boeotiam (boetiam *D*) Qui Cadmus oraculo bovem secutus est, et ubi bos procubuit, ibi urbem condidit Thebas et Boeotiam (boetiam *D*) nominavit terram *add. D et Guelferb. I* || quia] qui *D* || caditius *F* catmus *LH* || 5 Hyanteo *scripsi: iantheo F yanthe L yante H* thyante *ME* || boetiam *F* boetiam *L* boetiam *ME* || 9 apenninus *LH* fluminibus *F* || 13 AVGVRIVM modo oraculum . . . da pater augurium et reliqua *hab. T* || 14 augurium est exquisita . . . da pater augurium *hab. Ambros.* || dei *Ambros.* || consultationem *T*: consolationem *F* et *Ambros.* (atr. consultoem in marg. *Ambr. adscriptum*). *cf. ad Aen. II 702* || 16 a diis per augurium *Ambros.* || in *om. T* || 17 petit *F* || 18 illa *Ambros.* || 19 condicio *T*: condictio *F* conditio *Ambros.* initio *Mommsenus R. Staatsr. I p. 4 adn. 1.* || verborum nuncupatione *Ambros.* || quali . . . est *del. F. Schoellius* || quali . . . exsequendo *om. Ambros.* || quali *Masvicius: quale FT* || 20 condicione *F* || exsequendo *T* exsequens *Daniel* || forma *Ambros.* || 23 Apollinis oracula vel responsa *Masvicius* || 26 hoc augurium . . . perciperet *hab. Ambros.* || 27 sonubium *F* et *Ambros., correxi*

sono, ad quod pertinet si arbor sponte radicitus cadat, si terra tremat: quod hic Aeneae factum ostendit, antequam voce divina responsa perciperet. VISA REPENTE Stoicos et Academicos secutus est, qui dicunt ea quae contra naturam sunt, non fieri, sed fieri videri: unde magica ars omnis exclusa est, sicut Plinius Secundus docet in naturali historia.

91. LIMINAQVE 'que' brevis est pro longa posita: quod hac ratione defenditur: aut quia omnia monosyllaba ad artem non pertinent et his licenter uti possumus, aut certe quia omne *μόριον*, id est particula, quae sui substantiam non habet, membrum putatur superioris orationis: quod si est, 'liminaque' quasi una pars orationis est, et potest 'que' finalitatis ratione vel produci vel corrip.

LAVRVSQVE DEI aut ideo singulariter, quia in Delo insula laurus Apollini consecrata est; aut lucum dicit; aut quia traditur, Latonam duas laurus amplexam Dianam et Apollinem enixam. fabula sane de lauro talis est: Daphne Penei, vel ut alii dicunt Ladonis filia, ab Apolline adamata est. a qua cum precibus et promissis non potuisset Apollo ut secum concumberet impetrare, vim ei adhibere conatus est, cumque eam insequeretur et illa fugiens defecisset lassata, terrae imploravit auxilium. quam terra hiatu facto recepit et pro ea arborem edidit, quae Graece nomen suum retinuit, Latine laurus dicitur. sed Apollo eam etiam mutatam ita dilexit, ut tutelae suae adscriberet efficeretque, ut propter virginitatem servatam semper viveret. MOVERI quia opinio est sub adventu deorum moveri templa.

92. MOVERI MONS Cynthus: unde Cynthius Apollo. CORTINA locus unde oraculum datur. dicitur autem cortina, vel quod Apollinis tripos corio Pythonis tectus est, vel quod certa illinc responsa funduntur, quasi certina, vel, quod est verius, quia cor illic vatis tenetur: nam caverna quaedam in templo Apollinis fuit, ad quam Phoebas rapta vaticinabatur, ut Lucanus <V 159> ostendit. alii cortinam quasi ortinam tradunt, quod inde vox oriatur. nunc apertis: alias denuo elusis.

7 que brevis est e. q. s.] cf. Charis. p. 13, 6 K. Prob. d. ult. syll. p. 257, 11 K. Mar. Vict. p. 30, 6-K. || 26 dicitur autem e. q. s.] exser. mythogr. III 8, 5 || Apollinis tripos . . . tectus est] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. I 509 || 28 quia cor illic vatis tenetur] cf. Varro d. l. l. VII 48

1 radicitus Ambros.: radicibus F || 4 fieri ante videri om. F || 5 ars] a Romanis supr. vers. add. l, recepit Masvicius || exclusa omnis F || narali F || 6 historia] quocirca et Dido inducitur dicens (IV 493) 'magicas invitam accingier artes' add. D || 7 quod L: quae reliqui || 9 morion libri || 10 sui substantiam] i. e. accentum supersr. m, i. e. suum accentum e || 14 lucum Daniel: locum F || 22 tutelae suae om. Daniel || 27 tripes Me tripus Masvicius et Burmannus || 29 tenditur ME (tenetur m) || quaedam] quidem F || 30 ostendit in V ME

93. SVMMISSI inclinati. *utrum corpore an anima? an (quia) supplices rogamus? an, quod verum est, inclinati?* et sciendum pro qualitate numinum orantes interdum ima, interdum summa respicere; nam potestates aliae caelestes sunt, aliae terrenae, aliae permixtae: unde nunc Apollinem deprecantes, terram petunt. ipse est enim et Sol et Liber pater, qui inferos petiit, ut Horatius te vidit insons Cerberus. bene ergo terram petunt, unde ad eos responsa perveniunt, et quia Apollo etiam inferis notus est.

94. DARDANIDAE ut diximus, obscura quidem, sed vera sunt omnia: nam dicendo 'Dardanidae' ostendit Italiam, unde Dardanus fuit. quod si Cretam significaret, Teucridae diceret. DVRI vel futurum ostendit laborem: vel eorum arguit insipientiam, qui intellecturi non fuerant. STIRPE hoc verbo Troianis factus est error. sane 'stirps' genere feminino originem significat, ut <VII 293> heu stirpem invisam, masculino arborem, ut <XII 770> sed stirpem Teuceri nullo discrimine sacrum. sed Horatius contra regulam nititur, ut stirpesque raptas et pecus et domos.

95. PRIMA TELLVS Italia, unde Dardanus venit; Teucer enim de Creta post venit. VBERE LAETO quod est Italiae proprium, ut alibi <I 531> atque ubere glebae.

96. MATREM id est terram. tractum autem est de historia: nam Brutus et filii Tarquinii cum oraculum Delphici Apollinis peterent, responsum est eius imperium fore, qui primus matrem reversus oscularetur; quod solus Brutus agnoscens, de navi egressus simulans casum osculatus est terram: unde et potitus imperio est.

EXQVIRITE hoc dicendo ostendit difficultatem.

97. *hic pro illic.* DOMVS AENEAE ad illud respicit 'da propriam Thymbrae domum'.

98. NATI NATORVM propter illud 'et mansuram urbem'. nam oraculum semper ad petita respondet. sane hic versus Homeri est, quem et ipse de Orpheo sustulit, item Orpheus de oraculo Apollinis

6 Horatius] carm. II 19, 29 || 9 ut diximus e. q. s.] cf. Macrob. comm. in somn. Scip. I 7, 8 || 14 stirps genere feminino e. q. s.] cf. Prob. de nom. exc. p. 210, 23 sqq. K. || 16 Horatius] carm. III 29, 37 || 30 sane hic versus Homeri est] cf. Macrob. Sat. V 3, 8

1 inclinati om. F || quia addidit Daniel || 6 petit FME || insons Fm: insonnis LHM in somnis E || 8 motus F || 11 teucridae F tuncridae II || 13 error scripsi: terror F || 16 sed om. FM || 17 domus FLM || 21 id est terram] matrem autem terram apollo significat F || est autem L || 25 est imperio L imperii est HME || 26 hoc dicendo] dicens exquirite F || 27 ad om. FE || 30 oracula E || respondit FHE (respondent e) || 31 de Orpheo ME: orpheos F orpheo LH

Hyperborei. mire autem sequenti versu hoc ostendit dicendo 'haec Phoebus'.

99. TVMVLTV quia dixit 'exquirete'.

100. LAETITIA propter promissam imperii aeternitatem. *LAETITIA]*
finis enim auspicii in demonstratione comprehensus dedit petentibus lac- 5
titiae optandam gratulationem.

101. *VOCET* aut revocet, aut hortetur et moneat.

102. MONVMENTA VIRORVM historias.

103. SPES DISCITE VESTRAS aut quasi senex loquitur: aut quia,
ut supra <II 687> diximus, scit se esse moriturum; *ubique enim* 10
sciens futurorum inducitur.

104. CRETA Dardanus Iovis filius et Electrae, profectus de Co-
rytho, civitate Tusciae, primus venit ad Troiam et illic parva aedi-
ficia collocavit. post cuius obitum Teucer venit ex Creta et invenit
Dardani socios habitantes in vallibus. qui constituit arces et moenia. 15
modo ergo errat Anchises, nec respiciens adventum Dardani oracu-
lum Cretam significare argumentatur ex his quae solent ab advenis
fieri. Ida, inquit, illic est, quae et in Troia ad similitudinem dicta,
ut <497> effigiem Xanthi Troiamque videtis, quam vestrae
fecere manus, item sacrorum similitudo, quae apud maiores nefas 20
erat perire: unde Aeneas in XII. <192> sacra deosque dabo,
socer arma Latinus habeto. IOVIS MAGNI quia illic dicitur
esse nutritus: quod, ut Sallustius dicit, ideo fingitur, quia primos
Cretenses constat invenisse religionem. sane nati Iovis fabula haec
est: Saturnus postquam a Themide oraculo comperit, a filio se posse 25
regno depelli, natos ex Rhea uxore *filios* devorabat. quae natum
Iovem, pulchritudine *eius* delectata, nymphis commendavit in monte
Cretae Dictaeo, ubi eum aluerunt apes. *pro quo involutum lapidem*
glutendum Saturno dedit. quem cum Saturnus, fraude cognita, vehe-
mentius quaereret, et adhibiti sunt Curetes et Corybantes, qui tinnitu 30
aeris, *id est lusum excogitato genere, ut eum clipeis aereis inter se con-*

12 Dardanus Iovis filius e. q. s.] cf. mythogr. I 135, II 192 || 23 Sallustius]
hist. fragm. III 63 Kr. || 24 sane nati Iovis e. q. s.] exscr. mythogr. I 104 II 1
et 16. Luct. Plac. ad Stat. Ach. I 387

1 yperborei *FLHE* || hoc *F*: hec *L* haec *II* haec vera *ME* || 2 Phoebus]
graeus vero versus hic est (*II. XX 308*) καὶ παίδων παῖδες τοὶ νυν μετόπισθε
γέγονται add. *D* || 4 propter] vero propter *ME* || 7 supra *VOCET* haec scripta
sunt in *T* aut reuocet aut hortetur aut etiam moneat. || 12 coritho *LM* corytho
II coritho *E* || 17 significare credit. argumentatur *Stephanus et Daniel* signi-
ficare credit et argumentatur *Fabircius* significare credidit et argumentatur
Lion || 18 Ida . . . Latinus habeto om. *F*. cf. ad v. 105 || 23 primos *FME*:
primo *LII* || 25 a] e *F*' themidea *LII* || a filio suo *L* || 28 pro quod *F*, corr.
Daniel || 30 et] ei *Masvicius* || 31 aereis *Commelinus*: aeris *F*

current et prohiberent audiri pueri vagitum: unde ipsi sunt matris deum ministri. sed non nulli eosdem Curetes et Corybantes dicunt. ut autem fingatur Saturnus filios suos comesse, ratio haec est, quia dicitur deus esse aeternitatis et saeculorum. saecula autem annos
 5 ex se natos in se revolvunt: unde Graece *Κρόνος* quasi *χροῖνος*, id est tempus, dicitur. MEDIO PONTO potest quidem intellegi secundum Sallustium, longe a continenti. sed altior est hoc loco poetae intuitus: nam apud chorographos legimus, quae insula in quo sit mari, ut Sardinia in Africo, Delos in Aegeo, et de aliis *omnibus*.
 10 de Creta omnes dubitant in quo sit mari; nam parte Libycum, parte Aegyptium, parte Achaicum, parte Ionium respicit. ergo 'medio ponto', ac si dici possit 'medio pontorum', quod Latinitas non recipit.

105. MONS IDAEVS VBI Idaeus derivativum est pro principali: et est *Ἰδῆ* Idaeus, ut *Αἰτνῆ* Aetnaeus. CVNABVLA GENTIS nutrimenta; nam ubi iacent infantes cunae vocantur. et latenter dat gloriam Trojanis dicens, eos a diis originem ducere: unde est <VII 219> ab Iove principium generis: ibi enim et de Dardano et de Teucro intellegimus, quasi Iovis cive.

20 106. VRBES HABITANT non dicit qui, sed intellegimus Creten- ses. aut certe 'habitant' pro 'habitantur', ut <II 229> insinuat pavor. et primo quidem centum habuit civitates: unde hecatom- polis dicta est: post viginti et quattuor, inde *ut dicitur* duas, Gnoson et Hierapydnam. *quamvis Livius plures a Metello expugnatas dicat.*

25 VBERRIMA REGNA hic decipitur, quia audiit 'ubere laeto'.

107. MAXIMVS VNDE PATER fallitur; nam antiquior est Dar- danus. *alii 'maximus' antiquissimus tradunt; per patris autem appel- lationem maiorum cognationem ostendit.* SI RITE AVDITA RECORDOR bene dubitatione excusat errorem.

3 ut autem e. q. s.] exscr. mythogr. III 1, 8. cf. Isid. or. VIII 11, 31 || 6 secundum Sallustium] hist. fragm. fragm. III 63 Kr. || 24 Livius] fragm. 25 ap. Hertzius

1 prohibuerint *F* || 3 comedisse *ME* || 4 esse *om.* *L* || 5 ex se] ex re *H* || *ΧΗΡΟΝ* *F* *ΚΑΡΟΝ* *L* *ΑΡΟΝ* *H* || *cronos* *F* || 8 chosmographos *L* congraphos *H* || 12 posset *HME* || 13 recepit *L* || 15 ide ideus (us *supr. vers.*) *L* ian. . . . *H* idae idaeus *ME* || ut] aut *F* || *ΑΙΜΗ* aemeus *F* nonn etneus (ethneus) *L* || *ΗΤΝΗ* etnaeus *H* aethne aethneus *M* || aetneus (aemeus) || ida inquit illic est quae et in troia ad similitudinem dicta ut effigiem xanti troiam quae uidetis quam uestrae fecere manus *add. F* || 18 principatum *M* || 19 cive *Fm*: cives *LE* filio *Me*, *om.* *H* || 22 catonpolis *F* hecathopolis *L* etcathopolis *H* eca- thopolis *ME* || 23 cnoson *F* noson *LHME* gnoson *l* || 24 gerapidnam *F* garra- pidnam *L* (gerrapidnam) *l* ierapidnam *H* hierapydniam *M* hierapidnam *E* Hierapytnam *Hertzius* || libius *F* || 25 quia] qui *F* || andiit *El*: audit *FLHM* || ubere laeto *scripsi*: ubere glebae *FM* atque ubere glebae *LHE* || 26 est] di- citur *F* || 29 bene] hi *F*

108. TEUCRVS de hoc fabula duplex est; nam et de parentibus eius dupliciter traditur. alii enim † cureas et Idae nymphae, alii, inter quos et Trogus, Scamandri filium tradunt. qui Scamander cum Creta frugum inopia laboraret, cum parte tertia populi ad exterarum sedes quaerendas profectus est, ab Apolline monitus, ibi cum habiturum sedes, ubi 5 noctu a terrigenis oppugnatus esset. cum ad Phrygiam venisset et castra posuisset, noctu mures arcuum nervos et loramenta armorum adroserunt. Scamander hos interpretatus hostes esse terrigenas, in Idae montis radicibus aedificia collocavit. qui cum adversus Bebrycas finitimos bellum gereret, victor in Xantho flumine lapsus non comparuit, qui post 10 a Cretensibus in honorem regis sui Scamander appellatus est, filioque eius Teucro regnum traditum. qui cives e suo nomine Teucros appellavit, qui post a rege Troo Troiani dicti sunt, et templum Apollini constituit, quem Sminthium appellavit; Cretenses enim murem sminthi- cem dicunt. alii non Scamandrum, sed Teucrum ipsum sub condicione 15 supradicti oraculi profectum de Creta dicunt, et civitatem et templum condidisse, et sminthos mures vocari a Phrygibus. tradunt praeterea non nulli Dardanum a Teucro in Phrygia inventum filiam suam ei sociasse, et Dardanum populares suos socero cognomines fecisse. quidam Teucrum Dardani filiam uxorem duxisse tradunt, et ideo Teucros ap- 20 pellatos. RHOETEAS Rhoeteum promontorium Troados: licet alii 'Rhoetias' legant propter Rhoetiam Sithonis filiam. et amat Vergilius

1 de hoc fabula duplex est e. q. s.] cf. Tzetzes ad Lycophr. Cass. 1304 || 3 Trogus] ad libr. XXIX haec refert Gutschmidius Fleckeiseni ann. suppl. II p. 151 sqq.

1 ad v. 108 haec in margine T adscripta sunt Dardanus et Iasius fratres fuerunt Iouis et Electrae filii. Iasius genuit Scamandrum cuius filius fuit Teucer Scamander cum Creta frugum inopia laboraret . . . et sminthos mures appellari a frigibus. || 2 Curetas Commelinus Curetis Masvicius et Burmannus, fortasse recte. cf. Strab. X p. 480 || Idaeae nymphae Masvicius et Burmannus || 4 tertia parte T || ad exterarum sedes . . . habiturum sedes] profectus est ad exterarum sedes quaerendas monitus ab Apolline eum habiturum ibi sedes T || 5 proeuctus F || 6 esset oppugnatus T || obpugnatus F || ad] in T || frigiam FT || 7 loramenta F || corrose runt T || 8 Scamander F: ille T || hostes om. T || Idaeae montis T || 9 aedificia F: castra T || qui . . . gereret] et cum bellum gereret adversus bibrycas finitimos T || bibrycas F || 10 geret F || in . . . comparuit] lapsus in Xanto flumine nusquam comparuit T || santo F || 12 qui] quapropter postea T || appellavit F || 13 qui post] et inde T || troiani T: troia F || et] idem T || 14 constituit Apollini T || appellant T || Cretenses enim] quia Cretenses T || 15 dicunt] vocant T || Teucrum] filium eius Teucrum T || 16 supradicti] praefati T || dicunt om. T || 17 vocari] appellari T || 18 filium eius sibi sociasse debuit scribere scholiastes. cf. ad Aen. I 38 || 19 suos Daniel: suo F. cf. ad Aen. I 38 || 20 appellatos] Troianos antem a Troo rege add. Daniel || 21 RHOETEAS FI OETHEAS II RHOETEAS M || Rhoeteum] noctem F || 22 Rhoetias Ribbeckius adn. crit. ad Aen. III 108: retias F Retias Daniel Rhetias vulgo || legunt F, corr. Masvicius || Rhoetiam Ribbeckius: retiam F Rhetiam vulgo || Sithonis Lobeckius Aglaoph. p. 1142: rithonis F Rhitonis vulgo. cf. Tzetzes ad Lycophr. 183

declinationes Graecas, salva regulae reverentia, in Latinas convertere *ei* Graccam diphthongon in 'e' longum mutans, ut *Αἰνείας* Aeneas, *Μήδεια* Medea, *Ροῦτειον* Rhoeteum.

109. OPTAVITQVE elegit, ut <I 425> pars optare locum.

5 110. HABITABANT VALLIBVS IMIS hi sunt qui cum Dardano venerant.

111. *hinc id est de Creta, unde venerat Teucer.* MATER CVL-
TRIX CYBELI 'mater' proprie, 'cultrix' autem 'Cybeli', id est montis
Phrygiae, in quo colitur, a quo et Cybele dicta est. alii dicunt
10 Cybelum sacerdotem eius primum fuisse in Phrygia, et ab eo Cy-
belen dietam. non nulli 'cultrix Cybele' legunt, ut sit quasi Cy-
beleia. alii Cybele ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν τὴν κεφαλὴν, id est a capi-
tis rotatione, quod proprium est eius sacerdotum. CORYBANTIA-
QVE AERA Corybantes δαίμονες sunt, ministri matris deum; [quos
15 dicit Corybantes] quasi δαίμονες, qui totum sciunt. *aerca autem cym-*
bala Corybantibus, Iasonis filiis, quibus vagitum Iovis celaverunt: quos
quidam Corybantes dictos ideo tradunt, ἀπὸ τῆς Κόρης; Corybas enim
Proserpina, quae Κόρη dicitur Graece, sine patre natus. alii Cory-
bantes ab aere appellatos, quod apud Cyprum mons sit aeris ferax,
20 *quem † cypri coriam vocant.*

112. IDAEVMQVE NEMVS ut ostenderet Idaeum montem, qui sit in
Troia, de Cretae Ida cognomen indeptum. FIDA SILENTIA SACRIS
hinc, inquit, inventum est servare sacris fidele silentium.

113. ET IVNCTI CVRRVM DOMINAE SVBIERE LEONES dominas
25 deas dicunt, ut alibi <VI 397> hi dominam Ditis thalamo de-
ducere adorti. *sane dominam proprie matrem deum dici Varro et*

4 Optavitque . . . locum] cf. Isid. or. IX 3, 41 || 15 quasi δαίμονες qui
totum sciunt] cf. Isid. or. VIII 11, 15 || 26 Varro antiqu. rer. div. XVI fragm.
17 ap. Merk. prol. ad Ov. fast. p. 223

1 regulae om. F || 2 longam L || 3 aeneas etneas medeia medea roeteum
raeteum F aeneias aeneas maeleia medea roeteon retheum L aineias aeneas
maideiam medeam poieeon rethaeum H aineias aeneas mhaeia Medea ploiteion
Rhoetaeum M || 6 uenerunt F || 8 CYBELE F || Cybele F || 9 et om. F || 10 eici-
bellum H || fuisse FEl, om. LHM || cybelem LH || 11 Cybele] cibeles LM ||
cybelegeia F || 12 Cybele] cibeles F cybelea L cybebe H || ἀπο τοῦ κυβιστᾶν
τὴν κεφαλὴν F πο κυβιστῶ τὴ κεφαλῇ L ἀπο τοῦ κυβιστᾶν τὴν κεφαλὴν H ἀπο
τοῦ κυβιστᾶν τὴν κεφαλὴν M || a om. F || 14 δαίμονες] daimones FHL demo-
nes LM || 15 quasi δαίμονες] quasi demones FLME daemones quasi dae-
mones H || aenea cymbala Corybantibus dedit Lobeckius Aglaoph. p. 1140. for-
tasse data post cymbala inserendum. || 16 Iasonis Munckerus ad Hygin. fab.
139: iasonis F || 17 apo tes cores F || 18 core F || 20 Cyprii Curium Meursius in
Cypro I 27. quod Cyprii Κόρην vocant dubitanter coni. F. Schoellius || 26 adorsi L
(adorti l) || sane dominam . . . mater deum] matrem deum proprie dominam dicit
uarro ideo et proserpina domina appellatur a uirgilio eadem quia creditur esso
quae et terra ad dominae supr. vers. adscripta in T. pro dominam dicit uarro scri-

ceteri adfirmant: nam et ibi Proserpinam ideo a Vergilio dominam appellatam, quod ipsa terra esse dicatur, sicut et mater deum. sane fabula talis est. Schoenos civitas est. exinde fuit virgo Atalante, Schoenci filia, praepotens cursu, adeo ut, cum responsum accepisset, se post nuptias, ut quidam volunt, interituram, ut quidam vero, in natu- 5 ram aliam commutandam, sponso provocatos ac victos occideret. postea Hippomenes Venerem ut sibi in eo certamine adesset rogavit: a qua cum accepisset de horto Hesperidum tria mala aurea, provocavit puellam ad cursum et cum se videret posse superari, singula coepit iacere. tunc Atalante, cupiditate colligendorum malorum re- 10 tenta, superata est. sed Hippomenes potitus victoria, cum gratiam Veneri vel oblitus esset, vel neglexisset referre, impulsu eius in luco matris deum amoris inpatientia cum victa concubuit. unde irata dea in leones eos convertit et suo curru subiugavit et praecepit, ne secum umquam leones coirent. nam et Plinius in naturali hi- 15 storia dicit leonem cum pardalide libenter, et pardum cum leaena concumbere. ideo autem mater deum curru vehi dicitur, quia ipsa est terra, quae pendet in aëre: ideo sustinetur rotis, quia mundus rotatur et volubilis est: ideo ei subiugantur leones, ut ostendatur maternam pietatem totum posse superare: ideo Corybantes eius mi- 20 nistri cum strictis gladiis esse finguntur, ut significetur omnes pro terra sua debere pugnare. quod autem turritam gestat coronam, ostendit superpositas terrae esse civitates, quas insignitas turribus constat. hanc eandem eam appellari, hoc est dominam tradunt. alii ipsorum leonum dominam a Vergilio dictam arbitrantur. 25

114. DIVVM DVCVNT QVA IVSSA et necessarium posuit et honestum.

115. GNOSIA REGNA Cretam, a Gnoso civitate eius. GNOSIA REGNA PETAMVS [et] est argumentum a possibili.

116. NEC LONGO DISTANT CVRSV a Delo scilicet. et est argu-

3 fabula talis est e. q. s.] exscr. mythogr. I 39 et II 47 || 15 Plinius] nat. hist. VIII § 41 sqq. || 17 ideo autem e. q. s.] exscr. Isid. orig. VIII 11, 63 sqq. et mythogr. III 2, 3

bandum videtur dominam dici Varro docet || Varro affirmat dominam proprie matrem Deum dici Ambros. || 3 Schoenos] chyros F Schyres LH (scoenos I) scyros M sciros E || atalantes F || 4 Schoenci Masvicius: cycinei F || 5 interi interituram F || 7 ippomenes FH ypomenes L || 9 ad cursum F: in cursum M in cursu E, om. LH || 11 ippomenes FLH || potitur L || 13 cum nicta athalante (atlanta E) ME || 15 plenius F || 16 pardalide LH: parda FMEI || 17 curru] cum vi F || 19 reuolubilis LH mythographi || subiugantur FL || 21 stratis F || pro terra] propterea H || 23 insignatas FL (insignitas I) || 26 DVCVNT F || 27 cretensia a gnoso F cretam annoso L (a gnoso I) croetani a gnoso H cretā gnosco M (cretica a gnoso m) cretam agnosco E (cretica a gnoso e)

mentum a facili. MODO IUPPITER ADSIT aut aër, ac si diceret: tantummodo sit serenum, ut Horatius manet sub Iove frigido venator tenerae coniugis inmemor: aut re vera Iuppiter, qui praeest insulae Cretae, quam petemus: aut quia ventos prosperos Iuppiter praestat.

117. TERTIA LUX hoc quidam iuxta speciem auguralem positum tradunt, quae appellatur conductio, id est denuntiatio, cum denuntiatur ut ante diem tertium quis ad inaugurandum adsit, quod Anchises, post impetrationem augurii et Apollinis responsum suadens in Cretam eundem, ostendit conditionem in tertium diem; addit enim 'modo Iuppiter adsit' et reliqua. haec et pro civitate dicitur. CRETAEIS quia Κρήτη, ideo Cretaeis, ut Aetnaeis.

118. MERITOS unicuique aptos; ratio enim victimarum fit pro qualitate numinum: nam aut haec immolantur quae obsunt eorum muneribus, ut porcus Cereri, quia obest frugibus, hircus Libero, quia vitibus nocet: aut certe ad similitudinem, ut inferis nigras pecudes, superis albas immolent, item tempestati atras, candidas serenitati. sane hic ostendit dicendo 'meritos' rite Neptuno et Apollini tauros immolari. 'honores' taurum figurate dixit; varietas enim ipsa idem significat.

119. TAVRVM NEPTVNO propter futuram navigationem. TAVRVM TIBI PVLCHER APOLLO propter oraculum datum. sane hoc loco Vergilius secutus veterum opinionem Neptunum tantum et Apollinem nominavit; dicuntur enim hi dii penates fuisse, quos secum advexit Aeneas: quamvis diversis locis alias opiniones aliorum secutus poeta de diis penatibus diversa dixerit. et quidam 'pulcher Apollo' epitheton datum Apollini reprehendunt; pulchros enim a veteribus exsoletos dietos; nam et apud Lucilium Apollo pulcher dici non vult.

2 Horatius] earm. I 1, 25 || 22 sane hoc loco . . . diversa dixerit] cf. Macrobius. Sat. III 4, 6 || 28 apud Lucilium] 1 fragm. XII ap. Muellerum

1 ac] aut F || 2 frigida uenerator F tenerae . . . inmemor omittens || 3 inmemor] id est ἐνὸς Διός, hoc est sub divo add. D || re vera om. F || Iuppiter qui] quia iuppiter F || 4 petebant F petimus ME || 6 hoc quidam . . . pro civitate dicitur habet Ambros. || positum tradunt iuxta speciem auguralem Ambros. || iux F || 8 ancises F || 11 haec F: hoc Daniel primus || quia] quia graece MEI || ΚΗΝΗ I' ΚΡΗΤΗ M creten E || 12 aena eis F ^hetnaeus L aethne aetneis E || 14 hae vulgo || immolatur FL (immolantur l) || 18 serenitati ex serenitate F || serenitati] ut infra 'nigram Hiemi pecudem' add. Fabricius || 19 immolari. honores omisit, taurum . . . significat post aptos (lin. 13) collocavit Daniel || figurete F || ad taurum Neptuno supr. vers. Neptuno taurus immolatur sicut vitulus iovi T || 23 sequutus F || 24 hii F || 28 Lucill. Apollo pulcher dici non vult Ambros. || aput F

120. NIGRAM HIEMI PECVDEM ZEPHYRIS FELICIBVS ALBAM bono usus est ordine, ut prius averteret mala, sic conciliaret optanda: frustra enim profutura poscuntur adversis sequentibus. NIGRAM
HIEMI PECVDEM] nam et Romani veteres diis asperioribus sacrificabant, ne nocerent. 5

121. PVLSVM REGNIS CESSISSE PATERNIS non dicit quare. sed talis historia est: Idomeneus *de semine Deucalionis natus*, Cretensium rex, cum post eversam Troiam reverteretur, in tempestate devovit sacrificaturum se de re, quae ei primum occurrisset. contigit, ut filius eius primus occurreret: quem cum, ut alii dicunt, immolasset, 10 ut alii vero, immolare voluisset *et post orta esset pestilentia*, a civibus pulsus regno Sallentinum Calabriae promuntorium tenuit, iuxta quod condidit civitatem, ut <400> et Sallentinos obsedit milite campos Lyctius Idomeneus. relatio ergo historiae ad iniciendum Troianis *Cretam* eundi desiderium pertinet: et re vera 15 aliter ad hostis provinciam ire non poterant.

122. IDOMENEA huius nominis *paenultima syllaba, natura brevis, contra regulam producta est. sed quia* quinque Graecae sunt linguae, Aëolica, Iaca, Dorica, Attica, communis; hinc fit ut in uno nomine varietas inveniatur, ut ecce in hoc 'Idomeneus'. communis lingua 20 facit genetivum Ἰδομενέως, Dorica Ἰδομενεῦς, Attica Ἰδομένεως, Iaca Ἰδομενήος. unde est hic in versu accusativus, sicut et Ilionea.

123. HOSTE hic multi distinguunt. ADSTARE esse † *sub hoc*: quod tunc significat, quando de his loquimur quae cadere non possunt; ut si dicas terras adstare. *et ostendere vult se non temere cre-* 25 *didisse.*

124. ORTYGIAE de hac plenius supra <72> dictum est. PELAGOQUE
 VOLAMVS [*quia*] ut alibi <I 224> mare velivolum.

6 sed talis historia est e. q. s.] exscr. mythogr. I 195, II 210

3 pascuntur *F* || sequentibus malis *M* malis sequentibus *E* († aduersis supra malis *me*) || 7 historia talis *M* || 8 devovit diis *vulgo* || 9 de ea re *M* || ei *om.* *F* || ut] ut ei *M* || 12 salentinum *LH* sallentinum tunc *M* || 13 ut] unde est *F* || 16 poterat *F* || 17 huius nominis . . . sed quia *in meis libris praeter Floriacensem desunt, sed edita sunt a Stephano.* || 18 regula *F* || 19 iaca *LH*: ionica *FMEI* || actica *L* antica *H* || 20 Idomeneus] idomeneos *F* || c. l. f. g. idomeneos dorica idomenes atica idomenaeus ionica idomeones *F* || c. l. f. g. idomenetis (†i in ras. †) dorica idomenedis attic//a idomeneus iaca (ionica †) idomeneos *L* c. l. f. g. idomeneus dorica idomenedes antica idomeneus iacca idomeneus *H* c. l. f. g. idomeneos dorica idomendes atica (attica *m*) idomeneus *M* (ionica idomeneus *supr. vers. add. m*) c. l. f. g. idomeneos dorica idomene//ne//s attica idomenus ionica idomeneus *E* || 21 Ἰδομενεῦς] cf. *Ahrens de dial. dor. p. 237 adn. 6* || 22 ilionaea *F* || 23 multi hic *F* || sub hoc *F. fortasse adhuc. possis et suspicari ad sedesque adstare relictas in archetypo adscriptum fuisse f. (i. e. 'scilicet')* ab hoc *vel* ab hoste. *συνερχομή coni. F. Schoellius* || 24 quod *om.* *F* || 27 ORTYGIA *F* || 28 VOLAMVS *F* || uelivololum *F*

125. BACCHATAMQVE IUGIS NAXON aut vitibus consitam, aut celebratam Bacchis, aut ubi Bacchus ex Indis, *vel ut quidam volunt post devictos gigantes egit triumphum*; nam ut supra <I 67> diximus, ipsi consecrata est: quae et Dia dicitur. *BACCHATAM [ergo] in qua bacchatus sit Liber; aut ideo gratam Baccho, quod ibi cum relicta a Theseo Ariadne libentissime concubuerit, cui etiam coronam donavit, quae postea inter sidera collocata est.* VIRIDEMQVE DONVSAM *vel a colore marmoris Lacedaemonii, vel silvestrem.*

126. OLEARON non adiecit epitheton causa varietatis. NI-
10 VEAMQVE PARON unde candidum marmor, ut <I 593> Pariusve lapis circumdatur auro. SPARSASQVE PER AEQVOR CYCLADAS et hae quas dixit, cyclades sunt: unde minus est 'et alias'. 'sparsas' autem, quia nullo ordine continentur, ut stoechades, quae ἀπὸ τοῦ στοίχου dictae sunt; rectae enim sunt. cyclades vero non ideo
15 dicuntur, quia in rotunditate sunt, sed quod longo ordine eas circumire necesse est. *alii sporadas nomine cycladum dictas tradunt, quod sparsae sunt.*

127. LEGIMVS praeterimus, ut <292> litoraue Epiri legimus. tractus autem sermo a nautis, quod funem legendo, id est
20 colligendo, aspera loca praetereunt. FRETA CONCITA TERRIS vel propter promuntoria: vel quod naturale est, ut concitatoria sint maria vicinitate terrarum, quas constat anhelitum quendam ex se emittere: unde in quinto navigaturus Aeneas Eryci sacrificat.

128. *NAVIGIVS et reliqua. celeuma nauticum est hoc hemistichium.*
25 CRETAM PROAVOSQVE PETAMVS celeuma dicunt. et bene metro

9 Niveamque Paron . . . marmor] cf. Isid. or. XIV 6, 29 || 13 ut stoechades . . . necesse est] cf. Isid. or. XIV 6, 19 et 38 || 14 cyclades . . . necesse est] exscr. Luct. Plac. ad Stat. Ach. I 390 || 18 Legimus . . . praetereunt] exscr. Isid. or. X 154. diff. verb. 335 cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. III 325 et comm. Luc. III 44

3 deuinctos *F* || 4 ad bacchatamque *supr. vers.* quod ibi bachatus sit liber pater aut ideo etiam consecratam bacho quod ibi liber concubuerit cum ariathue relicta a theseo cui etiam et coronam donavit quae postea inter sidera collocata est *T* || 6 a Theseo Ariadne *Masvicius*: a thesionadne *F* Athesiona due *Daniel* || cui] qui *F* || 7 DONVSAM *F* DONISAM *LHME* || 8 a colore marmoris *I* amoris lacedemonii *L* accoloere amor at armorum is lucae demonii *H* || 9 OLEARVM *F* || 10 ut] ut et *Let H* || 11 circumdatus *FLH* || PASSASQVAE *H* || 12 cyclade *LH* || 13 stoechades *LE*: stoicadis *F* stato ecchades *H* stoclades *M* || ἀπὸ τοῦ στίχου *F* ἀπὸ τοῦ στίχου *in lacuna l* ἀπὸ τοῦ στίχου *H* ἀπὸ τοῦ στίχου *M* ἀπὸ τοῦ στίχου *E* || 14 rectae enim sunt *om. E* || 15 ordine] *fortasse orbe* || circari *L* (circuri *I*) circumiri *M* || 16 necesse est vel propter promuntoria . . . eryci sacrificat. LEGIMVS . . . praetereunt *LHME*. necesse est propter promontoria,periculosa *Luct. Plac.* || 20 FRETA CONCITA TERRIS *om. LHME* || 21 promontoria *F* promuntoria *M* || 22 hanelitum *M* || quendam non dix *F* || 24 celeuma nauticum *scripsi*: celū anauticum *F* celeumaticum *Daniel primus* emistichium *F* || 25 CRETAMQVE . . . dicunt *om. F* || caele umo *H* || dicūt *L*

celeumatis usus est, id est anapaestico trimetro hypercatalecto. ce-
leuma autem quasi praeceptum: unde Sallustius ait inpediebant
iussa nautarum.

129. PROAVOSQVE sane 'proavos' appellando cognationem declarat.

130. SVRGENS flans, ut <481> et fando surgentes demoror ⁵.
austros: econtra non flans ponens et residens dicitur, ut <VII 27> .
cum venti posuere omnisque repente resedit flatus.

131. ET TANDEM ad desiderium pertinet navigantum; nam se-
quitur 'ergo avidus muros'. CVRETVM hi Curetes sunt primi
cultores Cretae. alii tradunt Curetes et Corybantes, matris deum mi- ¹⁰
nistros, eustodes sicut dictum est <111> pueri Iovis, ad plurimas res
maximi usus hominibus extitisse. ADLABIMVR ostendit prosperam na-
vigationem fuisse.

132. ERGO AVIDVS MVROS ordo est 'avidus urbis optatae muros mo-
rior', non 'avidus molior'. ¹⁵

133. PERGAMEAMQVE VOCO zeugma a superioribus, hoc est
urbem. legitur sane in libris antiquioribus, Aeneam vere Cretam tem-
pestate delatum locum Troiam nomine Pergamum appellavisse. alii
dicunt, Pergamum in Creta conditam a Troianis captivis, qui ex classe
Agamemnonis illo erant delati † ibique putant Aeneam quendam, generis ²⁰
auctorem, Ilio incolumi cum eo ad sacrum Apollinis venisset, gravidam
hospitis filiam fecisse; ex qua ortus eodem nomine Aeneas classem
Agamemnonis est adgressus hieme disiectam, cui se feruntur iunxisse
hi, qui Cretam secesserant deserto Agamemnone: unde loco nomen Per-
gamum ab illo inditum, quod obtinuisse desertores feruntur iuxta Cy- ²⁵
doniam. quod poetam latenter attigisse debemus accipere. GENTEM
sociorum multitudinem, 'laetam' autem propter Pergama restituta.

134. AMARE FOCOS sacrificia celebrare. quidam 'focos' lares et
per hoc domicilia tradunt. ergo 'focos' pro 'penates' posuit. at e
contrario penates pro focis, ut <I 704> flammis adolere penates. ³⁰

2 Sallustius] hist. fragm. inc. 23 Kr.

1 caeleumatico F caeleymatis H || id est om. H || metro LH (trimetro l) ||
5 flando LH || 6 et contra F econtra H || 8 navigantum om. F || avidos L || 9 hii
curetes primi cultores cretae esse dicuntur F || 10 coribantes F || 12 maxime
F, correxit Masvicius || 15 bis melior F || 16 zeuma libri || 18 nomine F, corr.
Daniel || pergamam F || 20 delati. aliqui putant F. Schoellius. post ibique
aliquot verba intercidisse videntur, veluti manserunt. alii vel quidam || 21 ve-
nisset scripsi: nonisse et F || 24 hii F || 25 inditum F conditum Daniel pri-
mus || cydoneam F || 26 LETAM propter pergamam restituta gentem sociorum
multitudinem F || 28 ad focos supr. vers. quidam intellegunt in hoc loco focos
domicilia et focos posuit pro penatibus sicut e contrario penates pro focis T ||
29 poenates F || ad F || 30 poenates F || poenates F

sane Varro rerum divinarum refert, inter sacratas aras focos quoque sacrari solere, ut in Capitolio Iovi, Iunoni, Minervae, nec minus in plurimis urbibus oppidisque, et id tam publice quam privatim solere fieri. focum autem dictum a fotu, ut colinam ab eo quod ibi ignis colatur; nec licere vel privata vel publica sacra sine foco fieri. quod hic ostendit poeta; focorum enim commemoratione instantium sacrificiorum mentio inducitur: quod ita esse multis locis docetur. quidam aras superiorum deorum volunt esse, medioximorum, id est marinorum focos, inferiorum vero mundos. ARCEMQUE ATTOLLERE TECTIS poetica periphrasis, id est domos aedificare: nam arx est in civitate munitus locus.

135. FERE 're' longa est. SICCO SVBDUCTAE LITORE PVPES in siccum subductae litus.

136. OPERATA IVVENTVS perfecit sacrificia propter conubia et novas sedes, quia apud veteres neque uxor duci neque ager arari sine sacrificiis peractis poterat, ut alibi laetis operatus in herbis, item Iuvenalis (XII 92) et matutinis operatur festa lucernis.

137. SVBITO CVM id est cum subito.

138. CORRUPTO CAELI TRACTV hic est ordo pestilentiae, ut Lucretius (VI 1090) docet: primo aëris corruptio, post aquarum et terrae, mox omnium animalium. notandum sane Apolline offenso pestilentiam semper creari: quod etiam Homerus ostendit, cum eum armatum inducit sagittis: unde et Apollo dicitur secundum aliquos ἀπὸ τοῦ ἀπολλύειν. contra si citharam teneat, mitis est: unde Horatius condito mitis placidusque telo supplices audi pueros Apollo. MISERANDA metonymia 'quae miseranda facit'.

139. ARBORIBVSQVE SATISQVE LVES quidam dicunt diversis numinibus vel bene vel male faciendi potestatem dicatam, ut Veneri coniugia, Cereri divortia, Iunoni procreationem liberorum, sterilitatem horum tam

1 Varro rer. div.] lib. V fragm. 5 ap. Merk. prol. ad Ov. fast. p. 118. cf. Isid. or. XX 10, 1 et diff. verb. 307 || 10 arx . . . locus] cf. Varro d. l. l. V 151 || 16 alibi] georg. I 33 || 23 unde et Apollo . . . pueros Apollo] exscr. mythogr. III 8, 16 || 25 Horatius] carm. saec. 33

1 Varro refert inter sacratas aras. . . sine foco fieri Ambros. || queque F || 3 opidisque F || 4 fotu scripsi: fovi F Ambros. cf. Isid. diff. verb. 'focus ergo dictus a fotu' || 5 liceat Ambros. || focu F || 10 periphrasis] peris scâsis H || 12 re om. LH (supr. vers. add. I) || 15 quia . . . poterat supr. vers. hab. T. eadem edidit Stephanus || 16 peractis om. T || letus H || 17 festina LH || 23 sagittis] sic dicens (Il. I 45) τόξ' ὁμοισιν ἔχων ἀμφηρεφέα τε φασέτην. ἐκλαγξαν δ' ἄρ' οἱστοὶ ἐπ' ὤμων χωμένοιο, αὐτοῦ κινηθέντος. add. D || 24 ἀποτὸ πομῆειν L ἀπο τοῦ ἀπολλύειν H ἀπο τοῦ ἀπολλᾶν M ἀπο τοῦ ἀνοῖ ἀνοῖ E (ἀπολλᾶν superscr. e) || 25 telis E || subpllices H || 26 metonymia F || miserando F

Saturno quam Lunae; hanc enim sicut Saturnum orbandi potestatem habere.

140. LINQVEBANT DVLCEs ANIMAS item alibi <IV 385> et cum frigida mors anima seduxerit artus. quare anima dicitur relinqui et non magis relinquere? secundum eos scilicet qui⁵ dicunt animam esse perpetuam et ad diversa corpora transitum facere: quod si est, bene dicimus, nos animas linquere, quorum nihil praeter corpus est: nam anima perpetuitatis est. unde Palinurus in sexto <362> nunc me fluctus habet, hoc est corpus, quod solum meum est. *aut certe simpliciter 'animas dulces linque-* 10 *bant', quia morientibus maxime dulces videntur: Terentius animam relinquam potius quam illum deseram.* *AVT AEGRA TRAHEBANT duo mala significat, aut mortem aut aegritudinem prolixam. 'aegra' autem aegrota. et bene addidit 'corpora', quia et animus aeger potest esse.* 15

141. EXVRERE SIRIUS AGROS Sirius stella est in ore canis posita, quae annis omnibus oritur circa VIII. Kt. Iulias, quae orta plerumque pestilentiam toto anno facit, plerumque paucis diebus, interdum innoxia nascitur. hinc est et in totum regnaret Sirius annum, item supra et letifer annus. tunc autem pestilen- 20 tiam creat, si in hanc rem etiam ceterorum consentiat cursus astrorum. sane canicula, in cuius ore est, tantum generis feminini est, cum sit canis communis generis, unde hoc nascitur: nam in diminutione mutavit genus. *STERILES EXVRERE AGROS exurendo steriles reddere.* 25

142. SEGES AEGRA 'seges' interdum terram significat, ut Horatius haec seges ingratos tulit et feret omnibus annis, interdum frumentum, ut quid faciat laetas segetes: hoc loco utrumque potest intellegi.

11 Terentius] ad. III 4, 52 || 19 et in totum] Stat. Theb. I 635 || 26 Horatius] ep. I 7, 21 || 28 quid faciat] georg. I 1

4 quare *H* || 5 linqui *Mle* || linquere *e* || 6 perpetuam *ex* perpetuum *L* || 7 dicimur *H* || relinquere *F* || 8 praeter corpus nihil est *L* nihil est praeter corpus *M* || 9 non *L* (nunc *l*) || habet uersantque in litore uenti *F* || 10 animas dulces linquebant *scripsi*: animae eos linquebā et *F* animae eos linquebant *vulgo* || 11 terrentius *F* || 12 illum *F*: illam *Masvicius primus*, illas *praestantiores Terentii libri* || 16 *ad* Sirius in margine haec adscripta sunt in *T* syrius canis europae fuit a minoe donatus caphydo (*leg. Cephalo*) qui eum thebas duxit ubi uulpes erat quae a nullo cane poterat capi cum autem canem hunc nullum animal posset euadere uulpes in saxum matata (*sic*) est. canis autem in sidus et ideo sirius dictus est quia in siria fuit * (*unum verbum evanuit*) || SYRIUS constanter *LHME* || EXVRERE et AGROS *om. F* || 21 creat... etiam *om. L* (*in marg. suppl. l*) || hac rem *H* hac re *ME* || 23 communis *om. F* || noscitur *F* || 24 *ad* steriles *supr. vers.* quos ipse exurendo faciebat steriles *hab. T* || 28 frumentum *FL*: frumenta *HME*

144. *HORTATUR PATER IRE MARI bene filium mittit, quia erroris causa pater fuerat. VENIAMQVE PRECARI et beneficium, ut (I 519) orantes veniam, et re vera veniam erroris Anchisae, qui oraculum male interpretatus est.*

145. *LABORVM TEMPTARE AVXILIVM 'laborum' periculorum, ut non tamen ulla magis praesens fortuna laborum est. 'temptari' autem 'laborum auxilium' propter pestilentiam dixit. et quidam 'auxilium' distinguunt, ut sequatur 'iubeat quo vertere cursus'.*

146. *VERTERE CVRSVS propter sedes ait.*

148. *EFFIGIES SACRAE et reliqua. ἐν δὲ διὰ δυοῖν. Varro sane rerum humanarum secundo ait, Aeneam deos penates in Italiam reduxisse, quaedam lignea vel lapidea sigilla, quod evidenter exprimit dicendo 'effigies sacrae divum' et reliqua: quamvis alio loco alias opiniones secutus diversa dixerit. sane hos deos Dardanum ex Samothracia in Phrygiam, Aeneam vero in Italiam ex Phrygia transtulisse, idem Varro testatur. quos quidam dicunt ideo inductos a poeta monere per somnum: monitu nam eorum per quietem iussum cum Latino foedus fecisse, eorum etiam monitu Latinum Aeneae se coniunxisse. eosdem tradit visos aliquotiens in somnis quid fieri vellent imperasse: 20 eaque nostros publice curasse maiores.*

149. *MEDIISQVE EX IGNIBVS et reliqua. hoc quibusdam videtur ad maiestatem potius deorum referendum, quam ad iactantiam virtutis Aeneae. et significantius erit, si quae non legeris intellegas.*

150. *VISI ADSTARE non adstabant, sed videbantur: unde et 25 visa dicuntur; non enim sunt, sed videntur.*

151. *IN SOMNIS multi hic distinguunt et volunt unam partem esse orationis, id est vigilantis: nam quemadmodum videbat lunam infusam fenestris? multi 'in somniis' dicunt, ut sit conlisisio, quo-*

2 Veniamque precari et beneficium] cf. Don. ad Ter. ad. V 8, 19 || 6 non tamen] georg. III 452 || 10 Varro sane e. q. s.] cf. Macrob. Sat. III 4, 6 sqq.

1 ad hortatur supr. vers. quia pater fuerat causa erroris bene filium mittit hab. T || 2 fuera F || et] aut M || 3 et] aut l || qui ... interpretatus est edidit Stephanus || 5 TEMPTARI LH || 10 endiadyon F || Varro rerum humanarum II ... sacrae divum in marg. hab. T. Varro lib. II° R. hum. ait Deos Penates Aeneam in Italiam reduxisse quaedam lignea vel lapidea sigilla Ambros. || vario F || 12 id est quaedam T || 14 samothracia F || 18 coniunxisse F || 21 ad v. 149 commendat hoc dicendo virtutes animi et meritum suum iuxta deos quod scilicet tanti meriti fuerit ut ei merito apparerent dii quamquam alii intellegant ad maiestatem deorum potius referendum ... intellegas hab. T. commendat ... dii e Tiberii Donati commentario excerpta sunt || 26 IN SOMNIS L || 27 uigilantes F || 28 ad in somnis supr. vers. plurimi legunt in somniis et iungunt posterioribus et volunt corpus uinci somno mentem uero uigilare et meminisse omnium T || in om. FL || somnis H || dicunt et posterioribus iungunt ... scire potuit. sane in somniis collisio est ... peculi F || conlisisio] in consilio L inconlisisio H collisio m

modo 'peculi' pro 'peculii'. multi 'in somniis' legunt et posterioribus iungunt: unde et visi: et corpus somno vinci volunt, mentem vero vigilare et meminisse omnium. ideo etiam dormiens de luna scire potuit.

MVLTO LVMINE cum nimbo suo, qui circa deos solet videri.

152. INSERTAS aut clatratas; aut non seratas, ut sit quasi 'in-⁵ seratas', id est non clausas, et dictum, quomodo 'asprosq[ue] molar[es]' pro 'asperos', 'conpostus' pro 'compositus', 'vixet' pro 'vixisset'. vel 'insertas fenestras' quas lumine suo luna inseruerat, ab inserendo, quod se per rimas insereret. FVNDEBAT scilicet abundans lumen.

10

153. TVM SIC ADFARI hic versus in multis non invenitur.

154. ORTYGIAM 'ad Ortygiam': more suo detraxit praepositionem, ut paulo post 'Cretae' pro 'in Creta'. sane quibusdam visum est serum auxilium deorum penatum; cur enim ante pestilentiam non monuerunt mutandas sedes? ideo aliquibus videtur somnium fuisse ap-¹⁵ petitum.

155. CANIT proprie, quia oraculum. EN quasi demonstrantis est, ut fidem faciat, ne somnium putetur, ut paulo post <170> haud dubitanda refer.

156. DARDANIA derivativum nomen a constitutore. et notan-²⁰ dum, regionem pro civitate positam. TVAQVE ARMA SECVTI ac si diceret 'tuas partes', vel imperium, ut <XII 192> socer arma Latinus habeto.

157. SVB TE id est te duce, sub tuo iure agentes. PERMENSII evecti, ut est contra <II 181> pelagoque remenso improvisi²⁵ aderunt. multi autem 'permensi' sine 'n' legunt a verbo permetior. hic versus variasse dicitur.

158. IDEM nos scilicet qui te sumus secuti. VENTVROS plus est quam si dixisset 'futuros'; nam quasi eos iam esse significat.

1 peculi ex pecula L || 2 et ante corpus T: sed F || corpus post somno Daniel primus || 4 cum nimbo suo] cum bosuo at cum bono H || qui... solet videri Stephanus edidit || 5 clatratas F: claratas H celatas ME aut celatas aut in ras. l claras Lion || saratas L || ut sit quasi inseratas om. ME || 7 compositos pro compositos F || 8 ad insertas fenestras supr. vers. quas lumine... insereret T || quasi F || inseruerat luna T || 9 habundans F || 11 invenitur] qui tamen admodum necessarius est addidit Masvicius || 13 sane... appetitum melius ad v. 153 referuntur || 14 serum Bongarsius in marg. exempl. Danielini in biblioth. Bern. asservati et Ribb. prol. p. 110 adn.: rerum F rarum Commelinus et Masvicius verum Burmannus et Lion || penatum F || 15 motandas F || 17 ad canit supr. vers. in hoc loco canit bene dixit quia proprie ad oraculum refertur T || EN] non H || 22 vel imperium edidit Stephanus || vel tuum imperium Lion || 24 ad sub te supr. vers. s. duce siue sub tuo imperio agentes T || ad permensi supr. vers. peruecti T || 26 permedios F permedior Daniel et Commelinus permetior Masvicius || 27 varia esse F, corr. Daniel || 28 ad tollemus supr. vers. efferemus et cum dicit venturos plus est quam si dixisset futuros quia eos iam quasi esse significat T

IN ASTRA NEPOTES significat Gaium Iulium Caesarem, qui primus inter deos relatus est. et bene 'in astra', cuius sidus apparuit, ut ecce Dionaei processit Caesaris astrum.

159. VRBI Romae κατ' ἐξοχήν, ut supra <I 258> diximus.

5 MAGNIS id est nepotibus. et bonum ornatum a sermonis fecit similitudine 'magnis magna para' dicendo. 'magnis' vero dixit vel penatibus, ut 'magnis diis', vel nepotibus. et ad exhortationem Aeneae pertinet ('magna para').

160. FUGAE profectionis. dicens autem 'fugae' videtur crimen
10 proditiōis excusare.

161. MUTANDAE SEDES argumentum a necessitate. simul arguitur error Anchisae. ordo autem est 'Delius Apollo'. SVASIT deest 'capere'.

162. CRETAE] non sic dicitur 'Cretae', quemadmodum 'Romae':
15 neque enim bene, sicut dictum est, sine praepositione insulae ponuntur, nisi hac tantum quae eiusdem nominis civitates habent † et deli quasi labini.

163. EST LOCVS ut ante <I 530> diximus, totius orbis conparatione. HESPERIAM deest 'quam', ut supra <I 12, 530> dictum
20 est. COGNOMINE ab Hespero, Hispaniae rege: vel stella quam intuentur petentes Italiam.

164. ANTIQVA nobilis, ut iam dictum est <I 530>.

165. OENOTRI vel a rege, vel a vino. Italis enim primus vitem ostendit Saturnus, ut in septimo <179> legimus vitisator curvam
25 servans sub imagine falcem Saturnusque senex.

166. ITALIAM DIXISSE bene omnia Italiae nomina in unum contulit propter errorem Aeneae.

167. PROPRIAE SEDES perpetuae, quia infirmas et in Creta et in Thracia condidit. HINC DARDANVS ORTVS IASIVSQUE PATER

3 ecce] buc. IX 47

1 Gaium] g. F caium L || 2 eius M (cuius m) || 4 ut supra diximus κατὰ ἐξοχήν M || 5 a sermonis fecit similitudine H: s. f. similitudinem F a s. f. similitudinem L s. f. similitudine ME || 6 magnis vero dixit vel penatibus ut magnis diis vel nepotibus sed ad exhortationem aeneae pertinet magna para dicendo F || ad magnis supr. vers. nepotibus vel penatibus T || 7 et scripsi: sed F || 9 ad fugae supr. vers. profectionis et dicendo fugae crimen proditiōis uidetur excusare T || 12 error] ergo F || ordo . . . Apollo cum Delius lemmate post capere hab. F. DE LIVS APOLLO Apollo a Delo insula add. Lion || 14 CRETAE add. Daniel, CRETAE pro in Creta Masvicius primus || non sic dicitur . . . civitates habent in marg. T || 16 ciuitatis F || ut Deli, Thasi, Lemni coni. F. Schoellius || 18 ante] primo M in primo E || 19 ut supra dictum est om. F || 20 espero L hespere H || 23 OENOTRII LM || vel a rege] dicti vel a rege eiusdem nominis Daniel primus || italicus F || 24 in om. F || vitisator HE || 26 italia F || 29 condiderat L

Dardanus et Iasius fratres fuerunt Iovis et Electrae filii: sed Dardanus de Iove, Iasius de Corytho procreatus est, a cuius nomine et mons et oppidum nomen accepit. postea Iasium dicitur Dardanus occidisse. *hi tamen fratres cum ex Etruria proposuissent sedes externas petere, profecti. et Dardanus quidem contracta in Troia inventute Dardanianam urbem condidit, a qua Troianorum origo crevit. Iasius autem Samothraciam cepit et ibi liberum locum imperio tenuit. alii dicunt utrumque ex Corytho, Iovis filio, procreatos et sicut dictum est relicta Italia profectos. sed Iasium Samothraciam imperio tenuisse, Dardanum vero in Phrygiam pervenisse ibique auxilio fuisse Teucro, Scamandri filio, qui tum finitimas gentes bello subigebat, filiamque eius duxisse in matrimonium, et post mortem soceri regnum adeptum Dardanianam Troianam regionem ab suo nomine appellasse. Graeci et Varro humanarum rerum Dardanum non ex Italia, sed de Arcadia, urbe Pheneo, oriundum dicunt; alii Cretensem; alii circa Troiam et Idam natum. sane per patris appellationem cognationem (significat).*

168. A QVO PRINCIPE NOSTRVM a Dardano, non ab Iasio; nam anteriori respondit. quod autem dicit 'a quo principe genus nostrum est' potest et generaliter intellegi, *id est unde originem ducimus, ut deos penates quasi Troianos intellegas, et ad ritum referri, de quo dicit Labeo in libris qui appellantur de diis animalibus: in quibus ait, esse quaedam sacra quibus animae humanae vertantur in deos, qui appellantur animales, quod de animis fiant. hi autem sunt dii penates et viales.*

169. LAETVS *id est omisa tristitia quam de sociis habebat amissis, vel quia ei designatus evidenter fuerat locus, ad quem sine errore et pergere et pervenire deberet.*

170. HAVD DVBITANDA REFER aut quia dubitaverant ex consilio Anchisae, aut ne propter somnium non crederent. *HAVD D. R.] * ideo dicunt, si forte non crederet quod per somnium vidit,* aut quia non dubie, ut Apollo, monuerunt. CORYTHVM designat partem pro-*

1 Dardanus . . . occidisse] exscr. mythogr. I 135

1 filii uel ut quidam uolunt dardanum de ioue iasium de corytho procreatum *F* || 2 corito *Lm* corinto *H* corio *M* chorto *E* (chorito e) || a] de *F* || 5 dardanam *F*, corr. *Daniel* || 7 coepit *F* || 10 teucros *F* || 11 finiamas *F* || bella *F* || 13 Varro Rerū humanar. Dardanum non ex Italia sed ex Arcadia urbe Phineo oriundum dicit *Ambros.* || 17 a Dardano non ab Iasio] hoc est non ab Iasio sed a dardano *F* || 18 respondet *ME* || 19 potest tamen *Daniel* || dicimus *F* decimus *H* || 21 dis *H* || animalibus] quibus origo animalis est *F* || 24 uinales *M* || 26 qua ei designatur *F*, corr. *Daniel* || sane *F* || 28 REFER ideo dicunt . . . uidit aut quia dubitauerant e. q. s. *F* || ex] de vulgo || 31 monuerunt scripsi: mouerunt *F* noverunt *Daniel* primus || CORYTVM *F* CORITHVM *LII* CORITVM *ME* || designant *Daniel* primus. idem civitatem ne erraret et addidit

vinciae, ne alter error ex magnitudine procreetur locorum. *quidam autem de Corytho hanc fabulam tradunt. Dardanus cum equestri procilio ab Aboriginibus pulsus galeam perdidisset, propter quam resistens et in audaciam suos reducens victoriam adeptus est, tum ob rem sciliciter gestam oppidum ubi galeam amiserat condidit, cui Corytho nomen indidit eo quod Graece κόρυς galea dicitur. vel Corythum montem, in quo Corythus sepultus est. alii Corythum a Corytho, Paridis et Oenones filio, conditam ferunt.*

171. *AVSONIAS appellata Ausonia ab Ausonē, Ulixis et Calypsus filio: et primo pars, postea omnis Italia nominata.* DICTAEA Dictaeus mons Cretae est, dictus a Dictē nympha, quae illic colitur: in quo dicitur altus Iuppiter, ut Dictaeo caeli regem pavere sub antro. DICTAEA Dictaeus mons est in Creta, ubi herba dictamnus nascitur, quae admota vulneribus ferrum inhaerens solēt expellere. qui 15 mons dictus est a Dictē nympha, quae ibi colitur. quam cum Minos rex amaret et insequeretur per loca avia, illa se amore castitatis praecipitem dedit, et excepta piscatorum retibus invita reducta est. a qua rex abstinuit et nomine eius Dictaea loca appellari iussit. in hoc monte dicitur altus Iuppiter, ut Dictaeo caeli regem pavere sub antro.
- 20 NEGAT TIBI IUPPITER ARVA ex definito. et bene Iuppiter, quasi ipse qui Cretensibus praeest.

172. TALIBVS ATTONITVS VISIS hoc est talibus deorum vultibus: propter 'visi ante oculos adstare': unde sequitur 'et voce deorum'; nam et voce se dicit attonitum et visis. 'attonitus' vero est stupē 25 factus; nam proprie attonitus dicitur, cui casus vicini fulminis et sonitus tonitruum dant stuporem.

173. NEC SOPOR ILLVD ERAT soluta elocutio.

7 Paridis et Oenones filio] cf. comm. Luc. IX 973 || 9 appellata Ausonia . . . nominata] cf. Fest. Pauli s. v. Ausoniam || 10 Dictaeus mons . . . expellere] cf. Isid. or. XII 1, 18 et XVII 9, 29 || 12 Dictaeo] georg. IV 152 || 14 qui mons dictus est . . . appellari iussit] cf. comm. Luc. VI 214 || 24 attonitus . . . stuporem] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. X 765.

1 latitudine *Me* (magnitudine *superscr. m*) || quidam de coritho hanc fabulam tradunt . . . conditam ferunt *in marg. T.* ('Corythus' nomen constanter *per*i**) || 3 ab Aboriginibus pulsus *Daniel*: aboriginibus pulsus *F'* aboriginibus pulsus *T* || 4 in audaciam] *an in aciem?* || tum] *tu F'* || 6 κόρυς] *coris F'T* || 7 oenonis *T* || 8 condita *F'* || 9 ad Ansonias *supr. vers.* ab ausono filio ulixis et calipsonis ausonia dicta *T* || Ausone *Masvicius*: ansonio *F'* || calipsis *F'* || 11 est *om. L* || a Dictē] *addictae H* || 12 alitus *ME* || dictaeus mons est in creta . . . panere sub antro *in marg. T* || 15 a nympha dictē *F'* || Minos rex *Masvicius*: minus rex *F'* rex minois *T* || 17 invita *Commelinus* in vita *Daniel primus* ||

reducta] retenta *Masvicius* || 19 caeli] celere *F'* celere *T* || 20 ex definito] id est ex fato *superscr. m* || 27 eloquutio *F'H*

174. VELATASQVE COMAS vittatas, ut <V 366> victori velatum auro vittisque iuvenum: aut coronatas, ut <V 72> velat materna tempora myrto. nam dii qui erant apud Laurolavinium non habebant velatum caput.

175. MANABAT fluebat. hinc et lapis manalis quem trahebant pontifices, quotiens siccitas erat.

176. CORRIPIO E STRATIS CORPVS ne satietate videatur reliquisse somnum. et sciendum, quia quotiens ex abrupto somnus aufugerit significat omen infelix, ut ecce hoc loco tempestas sequitur. item in secundo <302> excutior somno, et statim sequitur civitatis excidium: nec sine ratione; nam si somnus munus deorum est, ut <II 269> et dono divum gratissima serpit, non sine infelicitate ex abrupto deorum munus abscedit.

177. TENDOQVE SVPINAS AD CAELVM CVM VOCE MANVS honesta elocutio cum uno sermone respondemus duobus, ut <568> interea fessos ventus cum sole reliquit. 'ad caelum' autem ideo, quia dii penates et Iovis et Apollinis fecerunt mentionem.

178. INTEMERATA rite perfecta, ut, si leniter vinum fundendum est aut mola inicienda, sic fiant ut ratio exigit sacrificii: aliter si fiant, temerata ac turbata sunt sacra: unde Helenus <406> nequa inter sanctos ignes in honore deorum hostilis facies occurrat et omina turbet, item in octavo <110> audax quos rumpere Pallas sacra vetat. FOCIS et hic sicut superius <134> dictum est, ostendit cum aris etiam focos solere numinibus consecrari: sed hic ideo 'focis', non aris, quia privatum sacrificium loquitur; nam penatibus sacrificat. PERFECTO HONORE peracto sacrificio, qui est honor deorum. et bene ordinem servat, ut ante sacrificet, quam somnium narret.

179. ANCHISEN FACIO CERTVM bene 'certum', quia incertus erraverat. vel propter illud 'haec laetus longaevo dicta parenti'. —

30

5 hinc et . . . siccitas erat] cf. Festus Pauli s. v. manalem lapidem

1 ad velatas *supr.* vers. vittatas vel coronatas T || vittas F || victori FM | victoris LH | victoriis E || 2 velut F || 3 laurumlaavinium F || 5 manabat autem significat fluebat. hinc dicitur lapis manalis quem trahebant pontifices per agros tempore siccitatis in *margin* hab. T cum Tiberii Donati ad hunc vers. scholium coniuncta || 10 secundo] duo F || 12 infelicitate] infelicitatis significatione F || 16 ideo dixit ad caelum quia ipsi dii penates iouis et appollinis fecerunt mentionem in *margin*. T || 18 si leniter] silenter E || 19 fiat M (fiant m) || 21 occurat et omnia (sic) turbet] ab his verbis incipit Casselani quaternio XIII. || 22 omnia E || 25 loquitur] sequitur Daniel primus || nam Commelinus: non F || 26 perfecto sacrificio C || 27 *supr.* vers. 168 rerum ordinem servat ut primo sacrificet et postea somnium narret T || 29 scholium ad v. 179 omisit Daniel

180. AMBIGVAM non incertam, sed modo duplicem, ut in sequentibus probat dicens 'geminosque parentes'. ergo 'geminos' hic duos, ut <II 415> *gemi*ni *Atridae*.

181. SEQVE NOVO adventu scilicet Teucri. VETERVM LOCORVM id est Italiae. deest sane 'esse', ut sit deceptum esse. sane NOVO ERRORE VETERVM LOCORVM aut per contrarietatem sermonum declamavit: aut 'novo' pro magno posuit.

182. NATE ILIACIS EXERCITE fatigate; nam 'exercitatus' peritus significat: ut expertus et expers; nam expertum rerum si dixerō, 10 significo peritum; si expertem, ignarum.

183. CASVS CASSANDRA CANEBAT haec compositio iam vitiosa est: quae maioribus placuit, ut <82> Anchisen agnovit amicum et <V 866> saepe saxa sonabant. et bene Cassandreae inseruit testimonium, quae divinationem ab Apolline acceperat.

184. PORTENDERE †significari debito. PORTENDERE minus est 15 'deberi', ut in septimo <256> portendi generos.

185. REGNA VOCARE satis proprie, unde in octavo <38> expectate solo Laurenti arvisque Latinis.

186. TEVCROS CREDERET scilicet propter longitudinem spatii.

20 187. TVM VATES CASSANDRA MOVERET bene 'tum', quia iam probavit. et duo argumenta posuit, quibus purgavit errorem.

188. CEDAMVS PHOEBŌ (ET M. M. S.) a necessario et utili scilicet.

9 ut expertus . . . ignarum] cf. Isid. or. X 82 diff. verb. 180 et 181 || 11 haec compositio . . . sonabant] cf. Don. ad Ter. eun. IV 7, 10

1 ut sequens more eius versus ostendit *M* († in sequentibus probat dicens *superscr. m*) || 2 ad geminosque parentes *supr. vers.* teucrum et dardanum *T* || 4 aduentu scilicet teutri *F* || ad veterum *supr. vers.* veterum locorum hoc est italiae *T* || 5 ad deceptum *supr. vers.* aduentu scilicet teucri *T* || ad locorum *supr. vers.* scilicet esse *T* || 6 sermonem *L* || declamavit *HME*: declaravit *FCI* declinavit *LE* || 7 aut novo pro magno posuit *om. C* || posuit] ut pollio et ipse facit nova carmina *add. MEL* || 8 fatigate] exercitate *add. FC* || 9 et expers . . . ignarum] rerum id est peritus. ex expers id est ignarus *M* rerum id est peritus et expers id est ignarus. nam expertum rerum si dixerō significo peritum. si expertem ignarum *E* || 12 Anchisen . . . et *om. FCM* || 13 saxo *F* saxos *C* || sonabant *om. FC* || ad Cassandra *supr. vers.* bene eius nomen inseruit quae acceperat divinationem ab apolline *T* || casandrae *F* || 14 acciperat *F* ||

15 ad portendere *supr. vers.* id est significari debito (ex *cad. man.*) *T* || significari debito *F* significat debita portendere *Masvicius primus, negligens* PORTENDERE *Serviani scholii lemma esse, significare divinitus vel praesignificare. DEBITA* pro debito *coni. F. Schoellius. fortasse* significare debita || minus est *FC* *Stephanus, omittunt LHM* || 16 in VI. *F* in II. *C* in VIII. *LH* || generum libri *Vergiliani* || 17 proprie] † prope *superscr. m* || in VII. *F* in III. *C* || et spectate *FC* || 18 laurenti *FC* laurentum *LHM* || Latinis] SAepe frequenter *add. Lion* || 20 TVNC *H* ET *C* || tunc *FCH* || 21 probabit *F* || ad *vers.* 187 duobus argumentis necessario et utili probat suum errorem primo quod quidquid illud fuit non debuit uni credi accedebant etiam alia incredibilia *e. q. s. ap. Tiberium Donatum hab. in marg. T* || 22 CEDAMVS] obsequamur *add. Lion*

CEDAMVS PHOEBO cuius instinctu dii penates profutura dixerunt, ut <155> hic canit et tua nos en ultro ad limina mittit. MELIORA SEQVAMVR potest bis subaudiri 'meliora', ut meliora moniti meliora sequamur.

189. *CUNCTI hoc est 'cuncti adsentimur'; nam 'cuncti profecti' 5 pugnat cum 'paucisque relictis'. OVANTES alacres, non utique gaudentes.*

190. HANC QVOQVE DESERIMVS SEDEM quemadmodum Troiam et Thraciam. et cum dolore dictum accipe 'hanc quoque deserimus sedem'; *expressit enim miseriam totius sedis relictæ.*

191. CAVA TRABE navium periphrasis optima. *CYRRIMVS AEQVOR 10 sicut <I 67> Tyrrhenum navigat aequor.*

194. SVPRÁ CAPVT capitalis, perniciosus.

195. NOCTEM HIEMEMQVE pluviam cum obscuritate. 'hiemem' autem Graece dixit, nam χειμών etiam tempestas dicitur a Graecis.

FERENS adferens. INHORRVIT VNDA TENEBRIS horridior est facta 15 per tenebras.

196. MAGNA AEQVORA aut epitheton est, ut surgant aequora quae magna sunt, aut 'magna aequora', magni fluctus.

197. GVRGITE VASTO epitheto auxit tapinosin.

198. INVOLVERE DIEM aspectum ademerunt. NIMBI nubes. NOX 20 VMIDA nubes caliginosae.

200. EXCVTIMVR CVRSV a proposito itinere avertimur. CAECIS IN VNDIS incertis, quia sidera non apparebant. *CAECIS VNDIS] id est quae non viderentur.*

201. IPSE hoc est, navigandi peritus: hoc enim significat em- 25 phasis pronominis. *NEGAT DISCERNERE CAELO figurate, ut <II 637> (abnegat) excisa vitam producere Troia.*

202. VIAE mari dedit quod proprium terrae est, ut alibi 'sulcari' ait <V 158>: unde et terra 'aequor'. *PALINVRVS hic Iasii filius*

29 aequor] georg. I 50

3 potest . . . sequamur om. H || ut meliora om. I' || moniti] montu F || aut meliora sequamur F' C || 6 alacres Daniel: claris F' || Ovantes] hoc autem tractum est ab his qui de pugna venientes cum multitudine populi obviam ad numina minora ibant. et ibi oves diis immolabantur fugatis hostibus, unde dicuntur ovantes D || 10 optima om. M || 11 POSTQVAM ALTVM TENVERE RATES Homeri est (Od. XII 403 sqq.) ἀλλ' ὄτε δὴ . . . ἤχλυσε δὲ πόντος ἐπ' αὐτῆς D || 12 ad supra caput in marg. Quia dicit supra caput cum omnis imber supra caput sit? sed supra caput id est capitalis et mortifer T || pernitiosus CLHM || 13 ad hiemem supr. vers. tempestatem et graece dixit tempestas enim chimon appellatur a graecis T || 14 chimon F || 15 facta om. H || 18 aut Burmannus: ut F || 20 ad involvere supr. vers. aspectum oculorum abstulerunt obscurauerunt T || ademerunt Daniel: adimerent F || 21 nubes HE (nubes e) || caliginosae FC: caliginosa LME caliginone H || 23 in om. FC || id est . . . viderentur hab. C || 24 est om. Daniel || 25 hoc est hab. C || 27 excissa I' || 28 ad viae supr. vers. uiam dicens dedit mari quod proprium est terrae catachresticos T || ad Palinurus

gubernator Aeneae fuit, qui Aenea de Sicilia ad Italiam veniente praecipitatus in mare nomen in Lucania monti celebri dedit.

203. INCERTOS SOLES bene 'incertos', quia quantavis sit obscuritas, tamen noctis est manifesta discretio: unde superflua quaestio
5 est eorum qui dicunt, tres dies quomodo transisse scierunt, si noctem a die discernere non poterant? ergo 'incertos' obscuros dixit, ut
<VI 270> quale per incertam lunam. CAECA CALIGINE cacenphaton in sermone.

204. ERRAMVS PELAGO et reliqua. hinc Pelopis gentes Maleac-
10 que sonantia saxa circumstant pariterque undae terraeque minantur. pulsamur saevis et circumsumimur undis. hi versus circumducti inventi dicuntur et extra paginam in mundo.

205. ATTOLLERE VISA naturaliter dixit: quotiens enim propinquamus litoribus, et exsurgere terra videtur et fumum emittere.

15 206. APERIRE ostendere, ut Sallustius caput aperire solitus. (APERIRE PROCVL MONTES AC) VOLVERE FVMVM pro aperiuntur montes ac fumus volvitur.

207. REMIS INSVRGIMVS † cum remes, anaremos, id est exsurgentes fortius remigamus.

15 Sallustius] hist. fragm. V 16 Kr.

in marg. Iste Palinurus fuit filius iasii gubernator aeneae qui ueniente aenea ad italiam praecipitatus in mare nomen in lucania celebri monti dedit T || iasi F || 1 qui Aenea de Sicilia Daniel: quinea difficilia F || italia F || 5 tris F || quomodo] quo L quem ad modum M || 6 potuerunt C potuerant l || ad incertos supr. vers. obscuros T || 8 in sermone] Quomodo ipse diem noctemque negat discernere caelo et ipse dicit 'tres adeo incertos'? solvitur: hic narratio est. unde ergo potuit scire si 'incertos'? quomodo 'tres' dixit? non nulli 'incertos' obscuros dies putant; fuerunt ergo sine sole, ut et noctes sine stellis. *Lione teste add. Guelferb. I || 9* Maleaeque sonantia Masvicius: male equisonantia F || 10 pariterque Daniel: paterque F || unde terreque F || 11 pulsamur Daniel: pulsamus F || hic F || 13 visa uisa naturaliter C || 14 et exsurgere... emittere] terra exsurgere et fumum ex se uidetur emittere M || ex se emittere E || 15 ad aperire supr. vers. ostendere erigere pro aperiuntur montes T || capud II || solitum F solutus man. rec. in L || 16 ad volvere fumum supr. vers. pro uoluitur fumus T || 18 cum remes anaremos vel anciremos id est exsurgentes fortius remit tamus F cum remos ane* remos id est exsurgentes fortius remittamus Daniel cum remis inhaerentes id est exsurgentes fortius remigamus Masvicius. 'locus corruptus, quem dedi ex Danielis codice. demittamus legendum, scilicet in mare. vel remis in. f. remigamus' Burmannus, qui remis insurgentes fortius remigamus voluisse videtur. fortasse REMIS INSVRGIMVS incumbimus. alii 'remis insurgimus' id est fortius remigamus. possis et incumbimus. sane in remos inclinati, inde exsurgentes fortius remigamus. nisi forte scholiastes remis pro ablativo habuisse et haec fere scripsisse putandus est cum remis: nam inclinati in remos, inde exsurgentes fortius remigamus. cf. adn. crit. ad v. 214 (idē F pro inde). schol. ad Luc. III 543 a Webero edita. Graeca latere putat F. Schoellius fortasse ἀναρρίπτουεν ἄλλα πηδῶ. cf. Od. XIII ἐνθ' οἱ ἀνακλιθέντες ἀνερρίπτουεν ἄλλα πηδῶ et VII 328, X 130 || ad remis insurgimus supr. vers. hoc est uelis dimissis cepimus navigare adiutorio remorum T || ad adnixa torquent supr. vers. incumbentes giro celeri rotant T || ad uerrunt supr. vers. sulcant et uerrere. ferire peruertere T

209. SERVATVM EX VNDIS ac si diceret, de periculis in graviora se pervenisse discrimina. STROPHADVM ME MITORA Phineus rex fuit Arcadiae. hic suis liberis superduxit novercam, cuius instinctu eos caecavit. ob quam rem irati dii ei oculos sustulerunt et adhibuerunt harpyias. Phineus, Agenoris filius, Thracum rex, vel ut 5 quidam volunt Arcadiae, Cleopatram, Aquilonis et Orithyiae filiam, habuit uxorem et ex ea duos filios, quibus supraduxit novercam. quos noverca ad patrem tamquam stupri adfectatores detulit: ob quam rem eos Phineus caecavit. quare irati dii, vel ut quidam volunt, Aquilo veneno propter nepotum iniuriam eum caecavit et ad pelagias insulas 10 detulit adposuitque harpyias. quae cum ei diu cibos abriperent somnosque inquietarent, hic Iasonem, cum Argonautis propter vellus aureum Colchos petentem, suscepit hospitio: cui etiam ductorem propter symplegadas petras dedit. hoc ergo beneficio inlecti Argonautae, cum ei gratiam vellent referre, Zethum et Calain, filios Bo- 15 reae et Orithyiae, alatos iuvenes, ad pellendas harpyias miserunt: quas cum strictis gladiis persequerentur pulsas de Arcadia, pervenerunt ad insulas quae appellabantur plotae. et cum ulterius vellent tendere, ab Iride admoniti ut desisterent a Iovis canibus, suos converterunt volatus: quorum conversio, id est *στροφή*, nomen 20 insulis dedit. quod Apollonius plenissime exequitur. ut autem canes Iovis dicerentur, haec ratio est, quia ipsae furiae esse dicuntur: unde etiam epulas perhibentur abripere, quod est furiarum, ut <VI 606> et manibus prohibent contingere mensas. unde et avari finguntur furias pati, quia abstinent partis. item ipsas furias esse 25 paulo post ipse testatur dicens <252> vobis furiarum ego ma-

2 Phineus e. q. s.] exscr. Luct. Plac. ad Stat. Theb. VIII 255 mythogr. I 27 et 111, II 142 et 13. cf. mythogr. III 5, 5 sq. || 21 Apollonius] Argon. II 270 sqq.

2 se pervenisse] superuenisse *F* || Phineus . . . et adhibuerunt harpyias *om.* *F* || 3 is *C* || liberis suis *CM* || 4 ei] et *L* || tulerunt *C* || et *om.* *L* (*add. d*) || 5 arpyas *CH* arpias *L* arpyias *ME* || fineus rex agenoris filius thracum fuit *F*, corr. *Daniel* || 6 Cleopatram scripsi: eleobolam *F* Cleobulam *Daniel primus* || et] ex *F* || orythe *F* || 7 superduxit *Daniel* superinduxit *Masvicius primus* || 8 adfectores *F*, corr. *Masvicius* || 10 veneno] Ventus *Masvicius primus* || 11 arpyias *F* || 13 in hospitio *FC* || 14 simpligiades petros *F*, corr. *Masvicius* || 15 inferre *F*, corr. *Masvicius* || zetum *FCM* || 16 orythiae *F* orythiae *C* horythiae *L* horythiae *H* orithyae *M* horithyiae *E* || alatos] assatos *F* assantos *C* || arpyias pellere compulerunt *M* (at ad depellendas arpias miserunt *superscr. m*) || pellendas] fulgandas (*leg. fug.*) *F* || arpyias *F* arpyas *C* arpias *L* arpytas *H* || 17 in strictis *Me* || pulsae *FC* || 19 ab iridea *F* ab iride nati *C* || 20 et suos *FC* || uelatas *F* || strofe *Fl* strophe *LHME* || 21 exquiritur *F* || 23 perhibentur *FCem*: dicuntur *LHM* || 24 prohibet *F* || 25 quia *ME*: qui *FCLH* || has *M* (ipsas *m*) || 26 ipse] idem *HEm* || dicens ut *LHE*

xima pando. furias autem canes dici et Lucanus testatur, ut
 <VI 733> Stygiasque canes in luce superna destituam et in
 sexto <257> Vergilius visaeque canes ululare per umbram
 adventante dea. sane apud inferos furiae dicuntur et canes, apud
 5 superos dirae et aves, ut ipse in XII. <845> ostendit, in medio
 vero harpyiae dicuntur: unde duplex in his effigies invenitur. et
 has Vergilius tres dicit, *quarum nomina sunt* Aëlle, Oeypete, Ce-
 laeno, Apollonius duas dixit, quem in XII. <845> Vergilius sequitur,
ut sunt geminae pestes. quidam autem dicunt hunc Phineum, ob
 10 *divinitatem a Thracibus regem cooptatum, consilia divina prodidisse et*
obcaecatum adpositis harpyiis.

210. STANT sunt.

211. IONIO IN MAGNO in magno mari Ionio. et sciendum Io-
 nium sinum esse inmensum ab Ionia usque ad Siciliam, et huius
 15 partes esse Adriaticum Achaicum Epiroticum; maria enim vel a
 provinciis vel ab insulis vel a civitatibus nomen accipiunt. bene
 ergo 'in magno', quasi in quo etiam alia maria sunt. *quidam sane*
Ionium ab Io Inachii filia dictum volunt, quod amata hoc mare trans-
verit, quod in VII. <790>, ubi de scuto Turni loquitur, plenius inve-
 20 *nies. non nulli Ionium ab Ionio rege, qui in insula quae ante Illy-*
ricum iacet regnaverat, dictum tradunt.

212. HARPYIAEQVE COLVNT ALIAE ergo et Celaeno harpyia.
 has Hesiodus dicit Thaumantis et Electrae filias. quas sicut dictum
 est quidam furias putant, cum furiarum mater secundum Hesiodum
 25 Terra, secundum Aeschylum Nox sit.

4 sane apud inferos . . . et aves] cf. comm. Luc. VI 733 'canes furias
 dixit. apud inferos enim furiae dicuntur, apud superos canes, in caelo dirae.' ||
 23 Hesiodus] theog. 265 sqq. || 24 secundum Hesiodum] theog. 185 || 25 secun-
 dum Aeschylum] eum. 319

1 et] etiam et F etiam C || testatur LHME: docet dicens FC || 2 distuam C
 distituam H || 4 adnudente C adnudente LHE || 5 dirae] dicerat F || 6 ar-
 pyiae F arpyae C arpygae L arpie H arpyiae H || et et quarum nomina
 sunt hab. C || 7 cypete celeno ello M || ocypere F cypete LH cipetae E ||
 celeno FCLE caeleno H || 8 dixit hab. C || 9 ut sunt geminae pestes hab. C ||
 10 prodidisse F || 11 arpyiis F || 13 id est in magno FC || 16 vel a civitatibus
 om. M || 18 amatata F || 20 illirycum F || 22 ad harpyiaequae colunt supr. vers.
 et in marg. harpyiae a rapina dicuntur quia arpage dicitur graece rapina quae
 uirgines dicuntur quia omnis rapina est sterilis. Ideo plnms circumdatae quia
 omnis rapina quicquid innaserit celat. Ideo volatiles quia omnis rapina ad
 nolandum est celerrima earum autem nomina sunt aello ocypete celeno aello
 graece quasi edon (leg. ἔδων) allon id est alienum tollens ocypete id est citius
 auferens celenum vero nigrum dicitur hoc significantes quod primum sit alienum
 concupisci secundum concupita inuadere tertium celare quae inuadit T. cf.
 mythogr. III 5, 5 || celeno FCL caeleno HM || 23 esiodus F || 25 aescilium F
 Aescilum Daniel Aeschilum Commelinus Aeschylum Masvicius || Nox sit] PHINEA
 versio Graeca est add. Daniel

213. *MENSASQVE METV hoc est sicut dictum est, pulsae a Zetho et Calai.*

214. *NEC SAEVIOR VLLA PESTIS ET IRA DEVM STYGHIS SESE EXTVLIT VNDIS ut Poena in Statio. et non dicit has de inferis esse natas, sed peiores esse omnibus inde procreatis.* 5

216. *VIRGINEI VOLVCRVM VVLTVS si subdistinguas 'virginei', maior erit admiratio. FOEDISSIMA hic turpis, ut Terentius in eunucho <IV 4, 17> nunc heu videtur foedus, quia illam non habet. alibi 'focdum' cruentum, ut <II 502> sanguine foedantem et <VII 575> foedatque ora Galaesi.* 10

217. *PROLVVIES sordis effusio. et vitavit ne diceret 'stercus'. et per hoc nimiam edacitatem ostendit. et quidam volunt 'proluvies', cum stercus ventris significet, a Vergilio hoc loco figuram ventris significatam, ergo quasi sannosum et panticosum ventrem. aliquando 'proluvies' sola effusio. Terentius quod proluvium, quae haec est 15 subita largitas. aliquando pro aquis multis ponitur. VNCAEQVE MANVS manus pro unguibus posuit, hoc est γαμψώνυχας.*

218. *FAME veluti fame; nam abundare dicit armenta. aut re vera 'fame', quam eis inferebat non inopia, sed avaritia. has alii famis praesides esse tradunt, quia et Phineo propterea adpositae sunt, 20 et Troianos ab epulis prohibent, et his tantum famem praenuntiant, et ipsae sunt fame pallidae.*

219. *DELATI quod necessitatis est; nam voluntate aliquo non deferimur, sed venimus.*

220. *LAETA pingua: nam in animalibus, in quibus cognosci 25 non potest sensus, laetitiam pingue corpus ostendit, non mens, ut in hominibus. PASSIM CAMPIS Ulixis socii boves Solis occidisse inducuntur, Vergilius credibilis finxit.*

221. *CAPRIGENVMQVE PECVS satis nove et adfectate. NVLLO CVSTODE deest 'cum'. PER HERBAM ordo est, non 'per herbam', 30 sed 'per campos in herbis videmus armenta'.*

4 in Statio] Theb. VIII 25 || 15 Terentius] ad V 9, 28 'quod prolubium? quae istaec subitast largitas?'

2 cala F || 4 pena ex pene L || esse hab. C || 5 inde] id est F || 7 eunudio F || 8 heu] tibi Terentius || quia illam F quia aliam Commelinus Masvicius Burmannus quae aliam Lion || 13 ventris] scil. 'proluviem' || 14 quasi sannosum scripsi: quasis annosum F quasi annosum Daniel primus. cf. Pers. sat. V 91 'rugosaeque sanna' || panticosum ex panticorum F || aliqua F || 17 pro unguibus manus posuit FC || gampsonichas FC tamnionxhc L (camsonichos l) γαμψώνυχας H γαμψώνυχας M γαμψώνυχας E γαμψώνυχας Stephanus || 18 veluti fame om. F || 19 ad fame in marg. has quidam praesides famis esse dicunt quia ... et ipsae fame sunt pallidae T || 20 fami F || 22 sunt famis sunt palliae F || 27 ulixes F || Solis Commelinus: solos F || 30 HERBAS FC

222. IPSVMQVE VOCAMVS 'ipsum', id est regem deorum, aut certe praedatorem, hoc est, cui de praeda debetur aliquid: nam Romani moris fuit ut bella gesturi de parte praedae aliquid nummibus pollicerentur: adeo ut Romae fuerit unum templum Iovis 5 praedatoris: non quod praedae praeest, sed quod ei aliquid ex praeda debeatur. *vel quod hic deus iustitiae praeest. ergo cum eum invocant, testantur se nihil mali facere cum sine custode interimunt armenta.*

223. IN PARTEM PRAEDAMQVE in partem scilicet praedae.

224. DAPIBVSQVE EPVLAMVR dapes deorum sunt, epulae homi- 10 num: bene ergo utrumque posuit; nam et sacrificiis et conviviis operam tribuunt. OPIMIS pinguibus.

225. SVBITAE pro subito. adverbium in nomen deflexum. LAPSV celeritate, ut supra <II 225>. ADSVNT velocitatem ostendit.

226. HARPYIAE *ut* Graeca diphthongos est: nam Latina esse 15 non potest, quia ne *u* quidem habemus. CLANGORIBVS ALAS deest 'cum', ut sit 'alas quatiebant cum clangoribus', ut atque Ixionii vento rota constitit orbis, id est cum vento. aliter acyrologia est, si clangorem dixit alarum sonitum. *sed sane hic versus qui circumductus est talis auditur 'resonant magnis stridoribus alae'.*

20 227. CONTACTVQVE OMNIA FOEDANT subaudiendum 'quae relinquebant'.

228. TVM praeterea. et deest 'erat', *vel* 'audiebatur'. et tria mala ipsarum posuit, vocem tactum odorem.

229. RVRSVM ad illud solum pertinet 'instruimus mensas'; nam ante in speluncis non fuerant. et sciendum hanc particulam inter- 25 dum sic poni, ut iteratum aliquid significet, ut si dicas 'veni ad te mane, rursum veni'. interdum sine iteratione est, ut 'fui apud te, rursum veni etiam' non ideo dicis 'rursum', quia etiam primo

5 sed quod . . . debeatur] exscr. Isid. or. X 219 'Praedator autem est cui debetur de praeda aliquid.' || 16 atque] georg. IV 484

2 praedatorum ME || nam . . . aliquid om. H || 3 romanis L (corr. I) || bella gestare F bellis gestis C || 4 fuerit] fuit FC || 8 ad in praedam partem-que Iovem supr. vers. secundum quosdam propterea nocant iouem in partem praedae quod ipse deus iustitiae praeest et cum eum innocant testantur nihil mali facere cum sine custode interimunt armenta T || scilicet hab. C || praedae] partem enim solent diis immolare partem retinere sibi, unde Ovidius (met. XII 154) 'sacra tulere suam pars est data cetera mensis' add. Fabricius || 9 hominum ex omnium L hominum H || 12 ad subitae supr. vers. nomen pro adverbio positum T || deflectum F || 13 ut supra om. FC, fortasse recte || 14 nam om. FC || 15 ne] nec LME || 18 sonitum] Plautus in Querulo de anseribus 'cuncti alas quatiant diris cum clangoribus' add. Daniel || sed sane . . . alae huc transposuit Masvieius, post odorem (lin. 22) hab. F || 21 et om. F || 22 adorem F || 23 RVRSVS FC || 24 in speluncis] † in speculis superscr. lme || 26 rursus M uenio MEI || 27 veni om. H

venisti, sed quia illic fuisti. *CAVATA pro 'cava'; nam cavatum proprie manu factum dicimus.*

231. ARISQVE REPONIMVS IGNEM ecce quod dixit 'in partem praedamque Iovem'. sane sciendum iterationem hanc fieri secundum ritum sacrorum; nam displicuisse prima ex prodigiis indicatur. 5 sunt autem hae animales hostiae, quae tantum immolantur, *et caro sacerdotibus proficit.* alibi tantum sanguinem in aras fundi significat, ut <67> sanguinis et sacri pateras, alibi partem corporis, ut <V 237> extaque salsos porriciam in fluctus, alibi integras victimas, ut <VI 253> et solida inponit taurorum viscera 10 flammis.

232. EX DIVERSO CAELI ut 'ex secreto montium': subaudis 'loco'.

233. TVRBA SONANS impetum ostendit; nam de tribus loquitur. et adludit ad furias, de quibus ait alibi <VI 572> vocat agmina saeva sororum. ergo 'turba' tamquam turba. quare turba, cum 15 tres dixerit? quia apud Graecos qui dualem numerum habent, pluralis numerus a tribus incipit: ergo bene 'turba', quasi plures. vel 'turba' propter tumultum et strepitum alarum. alii tradunt ideo turbam, quod plures, non tres tantum harpyiae sint: alii quod eis cum furiis consortium, unde <252> 'vobis furiarum ego maxima': alii eas etiam 20 parcas esse, unde et divinatio ei data est. PRAEDAM PEDIBVS CIR-CVMVOLAT VNCIS aut circum praedam [dixit] volat uncis. pedibus: aut intra volam interiorem manus amplectitur praedam: unde et 'involare' dicimus intra volam tenere, unde et pyra quaedam volema dicuntur, eo quod volam impleant. 25

234. POLLUIT contingit. et pollutum sacrificium contactum dicitur. et hoc est 'contactuque omnia foedant immundo'.

235. DIRA Sabini et Umbri quae nos mala, dira appellant.

236. AC IVSSI hic 'iussi' utrum verbum an participium sit, id est utrum illi iussi sint, an ego iussi? TECTOSQVE PER HERBAM DIS- 30

1 Cavata pro cava . . . dicimus] cf. Isid. diff. verb. 92

1 cauatam *F* || 2 mane *F*, corr. *Daniel* || 3 quod] quia *FC* || 5 indicantur *C* || 6 immolatur *LH* (corr. *I*) || et caro sacerdotibus proficit *edidit Stephanus* || 9 proicit *FC* proiciam *LHME* || 10 ut om. *LH* et *E* || 13 TVRBA SONANS si tres sunt, quomodo turba? solvitur: figura emphasis est; nam tres sunt et ad saevitiam retulit earum turbam impetumque ostendit *e. q. s. D* || tribus] turba *C* || loquimur *M* || 15 quare turba cum tres dixerit . . . alii volunt easdem esse parcas *in marg. T* || 16 tris *F* || 19 tris *F* || arpyiae *F* || funis *F* Furiis *Daniel* || 21 datum *F*, corr. *Daniel* || 22 circa praeda *FC* || 23 amplectitur sic dixit *FC* praedam omittentes || 24 pira *CM* pera *H* || quaedam om. *FCME* || 25 eo quod volam impleant *hab. C. cf. Serv. ad georg. II 88* || 26 ad polluit *supr. vers.* contingit unde et sacrificium pollutum contactum dicitur *T* || 28 Sabini *Daniel*: abini *F*

PONVNT ENSES *hoc est* disponunt et tectos faciunt: sic et scuta con-
dendo latere faciunt.

239. *signvm utique militare.* MISENVS bene Misenum dicit
tubicinem: ipse est enim qui dicitur filius fuisse Aeoli, ut <VI 164>
5 Misenum Aeoliden: quia constat sonum omnem ex vento creari.

240. NOVA mira, ut Pollio et ipse facit nova carmina:
nam novum bellum non est cuius extat exemplum; Hercules enim
in monte Arcadiae Stymp halo vicit Stymp halidas, ut Statius et
aerisonum Stymp halon. aut 'nova' ideo, quia vulnerari non
10 poterant.

241. OBSCENAS obscenae sunt aves, quae canendo adversa
significant, ut paulo post 'infelix vates'. PELAGI VOLVRES quia
dicuntur Ponti et Terrae filiae: unde in insulis habitant partem
terrarum, partem maris tenentes. alii dicunt eas Neptuni filias, qui
15 fere prodigiorum omnium pater est: nec inmerito; nam secundum
Milesium Thaletem omnia ex umore procreantur: unde est Ocea-
numque patrem rerum. hinc fit ut, quotienscumque desunt pa-
rentes, redeatur in generalitatem. sic et peregrinos Neptuni filios
dicimus, quorum ignoramus parentes. alii vero dicunt harpyias
20 filias esse Thaumantis et Electrae. *quidam 'pelagi' adverbialiter
accipiunt, ut 'belli', ut 'domi', propterea quod res in insula geritur.*

FOEDARE eruentare. Ennius ferro foedati iacent.

242. VIM PLVMIS VLLAM naturale enim est ut eludat ictum
plumarum levitas: unde et addidit 'plumis'. nam, quod Donatus
25 dicit, ideo eas fuisse invulnerabiles, quia de Styge erant natae,
non probatur.

244. SEMESAM semicommesam. VESTIGIA *vel* pedum signa: *vel
indiciu sordiu, quibus epulas discedentes polluebant.*

6 Pollio] buc. III 86 || 8 Statius] Theb. IV 298 || 14 alii dicunt . . . pater
est] cf. Gell. noct. att. XV 21 || 17 Oceanumque] georg. IV 302 || 18 sic et . . .
parentes] cf. Isid. or. IX 4, 41 || 22 Ennius] inc. nom. rel. LIX ap. Ribb. ed. II,
XXIII ap. Vahl. || 27 Vestigia pedum signa] cf. Isid. or. XV 16, 13

1 *hoc est hab.* C || sicut et FC || 3 *ad signum supr. vers.* scilicet militare
T || 4 tubicinen F tubic////en C || filius fuisse dicitur FC || ut] unde ait FC ||
6 apollo C || 13 habitabant C || 16 humore HM mare C || 19 alii vero . . .
Electrae post probatur (lin. 26) hab. F || vero om. LH || 20 Electrae] quae sic
dicuntur elloo cypodo podarce quam Virgilius celeno *Lione teste add. Guelferb.* 1 ||
20 ut quidam F || uerbialiter F, corr. Daniel || 21 belle F, corr. Commelinus || 22
ad foedare supr. vers. eruentare T || Ennius ferro foedati iacent Ambros. || 24
Donatus dicit] alii dicunt F || 25 fuisse om. F || erant] sunt C || 27 *ad semesam
supr. vers.* semicommesam T || seme comesam F || *ad. vestigia supr. vers.* uel pe-
dum signa uel etiam uel indicium sordium quibus sordibus discedentes ipsae pol-
luebant aepulas T

246. INFELIX VATES nuntia infelicitatis, ut μάντι κακῶν. hoc est nobis infelix, ut <I 330> sis felix, id est nobis. et videtur hic auspicii genus inducere secundum augures, quod de diris colligitur, quorum unum genus est quod ex signis colligitur, quo nunc utimur. diram autem esse harpyiam duplici modo memorat, et oscinis et alitis: 5 ctenim cum eam facit loquentem oscinis auspiciū expungitur, dirum tamen quod futuram famem denuntiat; nam ipse ait <262> sive deae, seu sint dirae obscenaeque volucres, et <256> quam vos dira fames. verum cum ait <258> pinnis ablata refugit, ab alite auspiciū factum docuit; alites enim certa genera avium ab auguribus 10 appellantur, quae pinnis vel volatu omina possunt facere: quae si fuerint prosperae, 'praepetes'; si adversae, inebrae vocantur: quod etiam in XII. <862> signatius dicit alitis in parvae subito collecta figuram, ubi vere diram vult videri. RVMPIT VOCEM cum indignatione loquitur, ut <X 63> quid me alta silentia cogis rumpere? et 15 notandum, ut supra <II 129> diximus 'rumpit vocem', cum hoc de silentio melius dicatur fieri. an 'rumpit', quia tantum humanam habens faciem contra naturam sui corporis loquitur?

247. BELLVM ETIAM PRO CAEDE BOVM STRATISQVE IUVENCIS iteratum est ad augendam invidiam, ut <326> stirpis Achilleae fastus, iuve- 20 nemque superbū. aut num aetates boum voluit comprehendere?

248. LAOMEDONTIADAE perfidi: a rege natum obprobrium, qui deos fefellit. sane alibi indifferenter hoc nomen ex persona poetae

11 quae si fuerint . . . inebrae vocantur] cf. Isid. or. XII 7, 77 et Fest. Pauli s. v. inebrae

1 ut om. *F* *M* || ΗΜΑΝΤΙ ΚΑΚΩΝ *F* ΜΑΝΤΙ ΚΑΚΩΝ *L* μάντι κακῶν *E*, om. *M* || 2 ad infelix vates *supr. vers.* et in *margin.* nuntia infelicitatis et videtur hoc genus auspicii inducere . . . quod futuram famem praenuntiat *T* || videtur hic . . . ubi vere diram vult videri *hab. Ambros.* || 3 de diris *F* de diis *T* (de deorum signis *superscr. eadem manus*) || 4 quorum . . . utimur om. *T* || quarum *F* || ex signis *Daniel*: et signis *F* et superius *Ambros.* || quo] qui *F* || 5 esse om. *T* || et oscinis] hoc est oschiuis *T* || 6 eam om. *F* || facit] facit eam *T* faciat *Ambros.* || oscinem *F* oschinis *T* || exprimitur *T* *Ambros.* || 7 famem denuntiet *Ambros.* || sive] sibi *F* || 8 seu] saeu *F* || nos *Ambros.* || dira] dy *F* || 9 verum om. *Ambros.* || cum om. *F* || 10 alites *Tollius ad Auson. epigr. I*: aliter

F *Ambros.* || ab auspiciis *Ambros.* || 12 inebrae *Ambros.*: inibrae *F* (h *ead. man.*) || dicuntur *Ambros. Daniel* || 13 signatius dicit *scripsi*: signatus dicit *F* signat cum dicit *Ambros.* significat cum dicit *Daniel* || 14 uidere *F* || 16 ad rumpit vocem in *margin.* rumpit vocem. notandum nobis est cum hoc de silentio soleat dici. nam rumpere vocem proprie est tacere. rumpere silentium loqui. ergo rupit vocem quia tantum habens faciem contra naturam sui corporis loquitur *T* || 17 humanum *F* || 19 ad *vers.* 247 iteratio est facta ad augendam invidiam et hoc loco aetates boum voluit demonstrare *T* || sed iteratum est *F* || 20 ad] aut *F* || augendum *F* || 21 volunt *F* || 22 natum] neratum *F* obnatum *Me* || ad Laomedontiadae in *margin.* hoc nomen quod est laomedontiade varie ex persona poetae ponitur. hic autem ex persona harpyiarum inducitur dictum quia pro conuicio positum est *T* || poeta *F*

ponitur, ut <VIII 18> *Laomedontius heros* <VII 105> *Laomedontia pubes*. *BELLVMNE* necessario iteravit, ut verbum in quo culpa consistit.

249. PATRIO REGNO aut Neptunio, aut, sicut alii dicunt, quia
5 *Thaumas*, pater earum ex *Electra*, *Ponti* et *Terrae* filius fuit. alii
'patrio' proprio accipiunt, ut et patrios cultusque (*habitusque*)
locorum, utique proprios; nam quam patriam agri habeant?

250. ACCIPITE ERGO ANIMIS quia nos bellis appetitis: ac si
diceret, ut futuram famem iam nunc possitis timere.

10 251. QVAE PHOEBO PATER OMNIPOTENS tribuit auctoritatem,
ne possint a se dicta quasi ab irata conficta contemni. simul notan-
dum Apollinem quae dicit a Iove cognoscere. PHOEBVS APOLLO
purus, inpollutus: et est Apollinis fixum antonomasivum, quod alii
dari non potest; nam sunt et alia communia, ut 'pater', 'omnipotens'.

15 252. FURIARVM MAXIMA adeo ipsae sunt furiae, ut et unum
epitheton habeant, et causis consentiant: nam ait de *Tisiphone*
<VI 605> furiarum maxima iuxta accubat et manibus pro-
hibet contingere mensas; quod etiam hae faciunt et inferentes
Troianis famem et praenuntiantes. alii dicunt ideo adsumpsisse sibi
20 *furiae* nomen *harpyiam*, ut terreat.

253. ITALIAM CVRSV PETITIS ex his quae norunt fidem dicen-
dis accommodant: id est ex hoc mihi fidem habebitis futurorum, si
praeccedentia vera sunt.

255. DATAM fatis concessam.

25 256. QVAM VOS DIRA FAMES ut Varro in secundo divinarum
dicit, oraculum hoc a *Dodonaeo Iove* apud *Epirum* acceperunt: quod
modo dixisse fingit *harpyias*. sed tamen colorate tangit historiam
dicendo 'quae *Phoebo* pater omnipotens'. NOSTRAEQVE INIVRIA

6 et patrios] georg. I 52 || 25 Varro in secundo divinarum] fragm. 3 ap.
Merk. prol. ad Ov.. fast. p. 113

4 ad patrio regno *supr. vers.* Neptunio aut sicut alii tradunt *thamantias*
pater earum *ponti* et *terrae* filius fuit uel patrio intellege proprio *T* || ait
neptunio *C* || neptuno *F* || 5 *thumas* *F* || 6 utique proprios; nam quam p. a.
habeant *scripsi*: utquae proprios numquam p. a. habeant *F* || 7 habeant] aut ut
alii quoniam Neptuni filiae fuerunt *add. Daniel* || 8 appetitis *FC* appetitis *L*
adpetitis *H* || 11 quasi ab irata conficta hab. *C* || contemni *LM* || 12 ab iove
FC || 13 antonomasium *LHME* (antonomasium *man. rec. in L*) || 14 et hab.
C || 16 ex causis *Lion* || 16 ait] et *H* || *thisiphone FH* *tesifone CLME* ||
18 etiam] autem *C* || 20 ad furiarum maxima *supr. vers.* tradunt quidam quod
ideo furiarum nomen assumpserit una ex *arpyis* ut magis eos terreret *T* || 21 di-
cendi *L* || 22 accommodat *FC* || 24 ad datam *supr. vers.* concessam a fatis *T* ||
25 humanarum *Kießlingius de Dionysi Halicarnasei antiq. auct. lat. p. 40.*
cf. Gruppius de rel. Varr. antiqu. rer. hum. p. 6 || 26 apud] caput *C* || 27 fingit]
fugit *F* finxit *L* || sed] et *HME*

CAEDIS quidam 'iniuriam' pro 'vindictam' accipiunt. et harpyia ista mentitur: nam imminens Troianis fatalis est fames.

257. AMBESAS undique esas, hoc est rotundas: maiores enim nostri has mensas habebant in honore deorum, panicias scilicet.

258. REFUGIT non metu: nec enim minantibus convenit: sed 5
ne posset rogatu placari.

259. GELIDVS DERIGVIT id est gelidus factus deriguit.

260. NEC IAM AMPLIVS ARMIS subaudis 'usi sunt'; nec enim potest esse ab inferioribus zeugma, quod plerumque fit, ut ei per omnia unus sermo sufficiat, ut <359> Troiugena, interpretes di- 10
vum, qui numina Phoebi, qui tripodas, Clarii laurus, qui sidera sentis per omnia 'sentis' intellegis. plerumque aliud subauditur, ut hoc loco, item <XII 435> disce, puer, virtutem ex me verumque laborem, fortunam ex aliis subaudis 'opta';
nam fortuna ex aliis non discitur. 15

261. SED VOTIS PRECIBVSQVE duplici ratione placantur numina, aut votis aut precibus: unde est <437> Iunonis magnae primum prece numen adora, Iunoni cane vota libens. IVBENT volunt, ut <II 3> infandum regina iubes renovare dolorem. Teren-
tius iubeo Chremetem. 20

262. SIVE DEAE quia divinant. OBSCENAEQVE VOLVCRES quia in his ventris cernebant proluviem. bene autem, etiam si aves sunt, eas dicit placandas propter pessima omina.

263. PASSIS apertis, solutis.

264. NVMINA MAGNA hoc est Iovem Minervam Mercurium se- 25
cundum Samothracas, ut <12> penatibus et magnis diis. ita autem invocat, ut 'magna' dicat. MERITOS congruos, id est expiatorios: unde sequitur 'di prohibete minas'. INDICIT sacrorum verbo usus est; nam supplicationes et dies festi indici dicebantur.

265. DII PROHIBETE MINAS hoc per speciem auguralem quae invoca- 30
tio appellatur non nulli dictum putant. invocatio autem est precatio,

19 Terentius] Andr. III 3, 1

2 est famis fatalis FC hesas FC || 4 nostri et mensas hab. C || honorem M || 5 enim om. C || 6 possit FC || rogata C || 7 DIRIGVIT et dirigit F || ad gelidus deriguit supr. vers. gelidus factus T || 9 zeuma libri || fit] fuit FC || ei FCME: et H, om. L || 11 Phoebi . . . sidera om. M || lauros FL || 12 sentis hab. C || 15 ex aliis om. CHL (add. l) || 18 item Iunoni vulgo || 19 terentio iubeo cremetum F || 23 omnia LH (omina l) || 24 solutis apertis C || 25 hoc est hab. C || Mercurium] et pepe add. F || secundum Samothracas om. FC || 28 ad indicit in marg. cum dicit indicit sacrorum verbo usus est nam supplicationes et dies festi indici dicebantur. inde indictae feriae T || 30 hoc per . . . suscepta hab. Ambros.

uti avertantur mala, cuius rei causa id sacrificium augurale peragitur, ut hic de auspicio harpyiarum invocatione suscepta 'dii prohibete minas' et cetera. AVERTITE CASVM bene, etiam si contingat, casum credit esse, non ultionem. aut certe ideo 'casum', † ne si fatales averti non
 5 possit. 'casum' autem, id est periculum; nihil est enim fame gravius, quod ait postea <367> obscenamque famem, quae prima pericula vito. Sallustius sin vis obsistat, ferro, quam fame aequius perituros. SERVATE PIOS propter facta sacrificia. merito ergo servate (nos) qui pii sumus, ut <VII 21> quae ne monstra pii pa-
 10 terentur talia Troes.

269. VENTVSQVE GVBERNATORQVE VOCABAT honestius hac elocutione per pluralem utimur numerum, licet possit et singularis esse.

270. MEDIO APPARET FLVCTV iuxta morem cotilianum dixit 'medio',
 15 ut si dicamus 'in medio mari naufragium fecit', cum interdum non longe a litore contingit. NEMOROSA ZACYNTHOS insulas Graeciae commemorat. hae omnes insulae Graeciae sunt, quas Homerum secutus mutatis tantum coniunctionibus de Gracco in Latinum transtulit. 'nemorosa' autem ὠλήεσσα Ζάκυνθος commemorat.

20 271. SAMEQVE Cephalleniae civitas est ista: nam Samos in Asia est. NERITOS mons Ithacae.

272. EFFVGIMVS transimus celeriter. LAERTIA REGNA inrisorie, cum praemiserit scopulos, ut <I 139> inmania saxa, vestras, Eure, domos.

25 274. LEVCATAE NIMBOSA CACVMINA MONTIS Leucata mons est altissimus, prope paeninsula, in promuntorio Epiri iuxta Ambraciam et sinum et civitatem, quam Augustus Nicopolim appellavit victis illic Antonio et Cleopatra. ibi et templum Actiaco Apollini constituit et ludos Actiacos: unde nunc Vergilius in honorem Augusti
 30 quae ipse fecit dat eius origini; nam Aeneam illic dicit ludos cele-

7 Sallustius] hist. fragm. III 67 Kr. || 17 Homerum secutus] Od. I 246 et IX 21

2 ut F: et Ambros. || harpyiarum F || 4 fatalis Daniel cum res vel necessitas fatalis a. n. p. F. Schoellius || 7 Sallustius Sin vis obstat ferro quam fame perituros aequius Ambros. || equius F || 9 nos add. Daniel || 11 VENTVS CLII || VOCABAT F v. CL VOCANT H VOCABANT ME || locutione ME || 16 ZACHINTHOS F ZACHINTOS L ZACHINTOS H ZACHYNTHOS M || insulas Graeciae commemorat om. FC haec (sic) omnes insulae Graeciae hab. C || 18 transtulit ex transtulat F || 19 YANECOA ZAKYNAOC F || 20 cephaleniae FM caephaleniae CL caphaleniae H ciuitas hab. C || ista om. M. est ἄστυ, ut civitas tamquam eius vocis interpretamentum secludatur F. Schoellius || 22 transimus] traximus FC || 25 Leucate Masvicius et Burmannus || 26 promontorio FC || umbrachiam FC ambrachiam LHE || 27 et sinum et C: et sinum F sinum et Daniel || nicopolin HME || 28 ibi etiam ME || Actiaco] in promontorio add. D || 30 nam et aeneam L

brasse, ut alibi inducit Aeneam promittentem templum Apollini, quod fecisse constat Augustum, ut <VI 69> tum Phoebo et Triviae solido de marmore templum constituam. sane de hoc Leucate amatores se in mare ad excludendum amorem praecipitare dicebantur: ut Sappho † quae his inde desiluit. hic locus uocatur 5 † allo. hoc autem plenius ubi Damon in bucolicis loquitur invenies.

NIMBOSA CACYMINA semper enim, quamvis aliis caeli partibus serenis, Leucatae montis cacumen nubibus tectum est.

275. ET FORMIDATVS NAVTIS aut quod locus hostilis; aut propter asperitatem locorum, quia saxosa sunt; aut, ut quidam volunt, quia 10 moris erat aliquem ei de nautis immolari, ac per hoc qui formidaretur. APERITVE APOLLO nauticum verbum, quotiens cedente eo quo impeditur aspectus, aliquid patescit, ut <530> portusque patescit iam propior.

276. HVC PETIMVS occurrebat: cur formidatum petitis? ideo 15 intulit 'fessi'. vel quia hiemis imminebat adventus: nam ideo et parvae urbi successit, quia terra erat hostilis, aut ideo hostili terrae, quia erat parva. PARVAE VRBI Ambraciae scilicet. 'parvae' autem in adulationem Augusti dictum; nam hanc Augustus diruit primo, quod ei bello Actiaco fuisset inimica: 'parva' ergo quam parvam fecerat 20 Caesar. sed post eam instauravit et appellavit Nicopolim.

278. INSPIRATA TELLVRE an quia saxosa loca; an quia per medios hostes navigaverant; an quia tempestate; an quia [cum] Graeca? nam ideo et 'potiti' sequitur. TELLVRE POTITI 'potior' et 'illa re' dicimus et 'illius rei': sed per septimum casum in usu est, per ge- 25

6 in bucolicis] VIII 59

1 et LH (ut D) || templum promittentem FC || 3 de . . . constituam] et reliqua F d. m. t. i. C || 4 leutate F || amatores F || excludendum Daniel: excludendo [F] excutiendum Burmannus. cf. ad buc. VIII 59 || 5 ut . . . invenies om. Daniel || sappho F || poetris F. Schoellius. fort. ob Phaonis (amorem) vel quae princeps. cf. Strabo p. 452 || 6 allo] fortasse ἄλλα. cf. Strabo l. l. ἐχει δὲ τὸ τοῦ Λευκάτῃ Ἀπόλλωνος ἱερὸν καὶ τὸ ἄλλα τὸ τοῦς ἑρῶτας πᾶν ἐν πεπιστευμένον || 8 Leucatae scripsi: lecatas F Leucatis vulgo || 9 NAVTIS] et reliqua add. F, a. a. C || aut propter] apellat C || 10 locorum] saxorum M quia saxosa sunt omittens || 15 petitis LH: petitis F C M E || 16 intulit] addidit F addidit non tulit C || fessi] hvc PETIMVS si formidatur, quare 'huc petimus'? soluitur: at fiducia virtutis, aut quia hoc necessitas imperabat; dicendo ergo 'fessi' necessitatem demonstrat, propter saxosa loca, in quae moris erat, ut unus ex nautis immolaretur Lione teste add. Guelferb. I || 16 vel quia hiemis imminebat adventus pertinent ad hunc petimus fessi. quae sequuntur sic videntur constituenda ET PARVAE SVCCEDIMVS VRBI ideo 'parvae', quia terra erat hostilis. || 18 ambraciae FCLH || Ambraciae] apud quam pugnavit Augustus contra Antonium: unde Ovidius (met. XIII 713) 'certatam lite deorum Ambraciam' add. D || 19 adulationem F || 21 postea F postea vulgo || 22 INSPIRATA F || 23 cum Graeca natione Daniel primus || nam ideo et 'potiti' sequitur omisit Daniel || 25 rei] regi L reis H || casum hab. C || usum F

netivum figurate ponitur. Sallustius ut prius quam legatos conveniret Adherbalis potiretur. legimus et per accusativum, sed uti non possumus: Terentius patria potitur commoda.

279. LVSTRAMVRQVE IOVI aut 'lustramur', id est purgamur, ut
 5 Iovi sacra faciamus; aut certe 'lustramur Iovi', id est expiamur.
 piaculum enim commissum fuerat tauro in Thracia immolato, ut
 diximus supra <21>, et licet multa fuissent secuta sacrificia, intel-
 legebatur tamen adhuc numen iratum non desinentibus malis.
 sciendum sane moris fuisse, ut piaculo commissio ludi celebrarentur:
 10 nam cum Romani iracundia matris deum laborarent et eam nec
 sacrificiis nec ludis placare possent, quidam senex statutis ludis
 circensibus saltavit, quae sola fuit causa placationis: unde et natum
 proverbium est omnia secunda, saltat senex. *quamvis hoc et*
alio ordine et alia ex causa narratur † stotian. aut 'lustramur Iovi',
 15 *quia supra <222> dixerat ipsumque vocamus in partem praec-*
damque Iovem et postea poena harpyiarum secuta est: ergo quoniam
non ad iustum sacrificium Iovem invocaverint, ideo illi piaculum sol-
vunt; hoc est enim 'diis lustrari', offensa eorum liberari. sane 'lustra-
mur' apto verbo usus est mentionem ludorum facturur; horum enim
 20 *certaminum sacra celebratio lustrum vocatur: lustrato enim populo dii*
*placantur. VOTISQVE] *dubium est utrum faciendis an solvendis vo-*
tis. VOTISQVE INCENDIMVS ARAS id est vota facientes. dubitatur vero*
utrum Iovis aras, an Veneris dixerit. Varro enim templum Veneri
ab Aenea conditum, ubi nunc Leucas est, dicit: quamvis Menander et
 25 *Turpilius comici a Phaone Lesbio id templum conditum dicunt. qui*
cum esset navicularius, solitus a Lesbo in continentem proximos quos-

1 Sallustius] Iug. 25, 10 || 3 Terentius] ad V 4, 17. cf. Don. ad hunc. vers. ||
 24 Menander et Turpilius] cf. Ribbeckii com. lat. rel. p. 84 ed. I

1 conveniret FC: videret LHME || 2 adherualis F atherbalis ME ||
 5 faciamus] aut dubium est utrum faciendis an soluendis notis add. F; quae
 cum ad votisque pertineant post placantur (lin. 21) collocavi || 12 salutavit FC ||
 causa fuit F || 13 salutavit FC || quamvis hoc ex alio ordine et alia ex causa
 narretur stotian Daniel quamvis haec ex alio ordine et alia ex causa narretur
 historia Commelinus primus. || 14 station Bern. 167. a Suetonio F. Schoellius.
 fortasse in libro octavo. cf. Serv. ad Aen. VIII 110 || 14 ioni F || ad lustramur
 in marg. quod dicit lustramur apto verbo usus est mentionem ludorum factu-
 rus quia horum certaminum sacra celebratio lustrum vocabatur et lustrato po-
 pulo dii placabantur T || 22 votis F || ad votisque incendimus aras in marg.
 dubitatur iouis an veneris aras dicat varro tradit templum ab aenea conditum
 neneri ubi et leucata mons est quamvis . . . cognominem sibi fecit T ||
 23 Varro ait templum Veneri ab Aenea conditum ubi nunc Leucate Ambros. ||
 24 Leucas est Hagenus: leucasē F Leucatē Daniel primus || Menander et
 Turpilius Comici templum Veneri a lanone lesbio conditum dicunt Ambros.
 (a lanone man. sec.) || 25 Phaone Commelinus: facione F fauone T || dicant T ||
 26 a lesbio T || in om. T

que mercede transvchere, Venerem mutatam in anvis formam gratis transvexit: quāpropter ab ea donatus unguenti alabastro cum se † in dies inditum ungueret, feminas in sui amorem trahebat, in quis fuit una, quae de monte Leucate cum potiri eius nequiret abieciisse se dicitur: unde nunc auctorare se quotannis solent qui de eo monte iaciantur in 5 pelagus. quidam id fieri propter Leucaten puerum dicunt, quem cum Apollo vellet rapere, in mare se proiecit montemque cognominem sibi fecit.

280. ACTIA LITORA ut supra diximus, propter Augustum hoc dicit, qui illic ludos statuit agones, devicto Antonio et Cleopatra. 10

281. PATRIAS PALAESTRAS palaestrae usus primum apud Athenienses repertus est. Troiani autem praeter Dardanum et Teucrum etiam ab Atheniensibus originem ducunt: unde et Minervam colunt. hinc est in secundo <188> neu populum antiqua sub religione tueri 'antiqua' scilicet ab Atheniensibus tradita. 'Iliacis' ergo 15 Atheniensibus, unde Ilienses didicerunt. nam et Vestam ideo Troiani colunt, quia eadem terra est, terrigenas autem Athenienses nemo dubitat.

283. FVGAM TENVISSE feliciter navigasse: nam 'tenere' est implere, ut <686> ni teneant cursus certum est dare linthea retro, 20 id est impleant. et potest intellegi secundum communem sensum, ob hoc eos lustratos, id est expiatis, ob hoc sacrificasse et ludos celebrasse, quia hostiles terras prospera navigatione transierant.

284. MAGNUM SOL CIRCVMVOLVITVR ANNUM antiqui tempora sideribus computabant et dixerunt primo lunarem annum XXX. 25 dierum: unde invenitur in aliquibus DCCCC. annorum vita, scilicet lunarium. postea solstitialis annus repertus est, qui XII. continet menses. mox maiore cura annum esse magnum voluerunt omnibus planetis in eundem recurrentibus locum, et hic fit, ut supra <I 269>

24 antiqui tempora e. q. s.] cf. ad Aen. I 269

1 anvis Ribbeckius com. lat. rel. p. 84 ed. I: navis FT' anus Masvicius || 2 in dies inde tum ungeret Masvicius inde totum ungueret Ribbeckius indies inde inungeret Hagenus in dei similitudinem u. F. Schoellius || 3 sua T || trahebat T: trahebant F || in quis] e quibus T || 4 poteri F || eius] eis T || so om.

T || 5 auctorare T auctorare F || quodannis F || iaciant F iaciuntur T || 6 id om. F || 7 mare T: ma F || cognomen T || 10 qui] quia L || agones LH: et agona FC et agones ME || deopatra F || 11 primus FC || 12 praeter] propter FCI || 14 religione FEm || 15 scilicet hab. C || 16 didicerunt] dici coeperunt C || 17 terra et terrigenes autem F, correxit Commelinus || 21 impleantur FC || communem] communionem F || 22 et ludos celebrasse om. F || 24 magnum ne putemus lunarem esse propterea dixit. antiqui enim tempora e. q. s. Daniel || 26 quibusdam M († aliquibus superscr. m) || 28 magnum annum esse FC || 29 decurrentibus LHE || hic] hoc Fl hec C || supra om. FC

diximus, secundum Ciceronis Hortensium post annos $\overline{\text{XII}}$ DCCCCLIII solstitiales scilicet: bene ergo nunc 'magnum' addidit, ne lunarem intellegeres; bene solis nomen, ne, quia dixerat 'magnum', illum planetarum acciperes: de quo varia dicuntur et a Mentore et ab
 5 Eudoxo et a Ptolomaeo et ab ipso Tullio; nam in libris de deorum natura tria milia annorum dixit magnum annum tenere. possumus tamen accipere, Troianos ibi annum duodecim mensium fecisse.

286. AERE CAVO CLIPEVM aeris cavi, ut <I 75> pulehra prole. 'clipeum' hic masculino, at: neutro alibi <IX 706> clipeum super
 10 intonat ingens. MAGNI GESTAMEN ABANTIS paenultima habet. accentum. et hunc Abantem intellegamus occisum cum Androgeo apud Troiam, ut <II 389> mutemus clipeos: sed Vergilius, amans inventa occasione recondita quaeque summam et antiquam contingere fabulam, de Abante dixit. Abans namque, Lyncei et Hypermestrae
 15 filius, viribus praestans, cum vicinas civitates subvertisset magnusque terror universis esset, diem supremum obiit. populi autem quos ille devicerat, regno eius infesti, manu facta urbem diruituri muros subire, cumque in eo essent ut iam civitatis potirentur, senex quidam iuvenem egregiae formae securum in publico excidio notavit in foro, cumque ex
 20 eo quaesisset, cur patriae non succurreret, respondit, quod arma non haberet. tunc senex ei Abantis arma consecrata demonstrat hortatusque est ut eis uteretur: quibus tunc sumptis iuvenis properat in aciem. hostes vero viso Abantis clipeo fugerunt. quidam sane Abantem inventorem clipei ferunt.

5 in libris de deorum natura] cf. II 20, 51 || 14 Abans namque e. q. s.] cf. Apollod. II, 2, 1 sqq. Hyg. fab. 170

1 $\overline{\text{XII}}$ milia DCCCCLIII I_4 XII milia DLIII H duodecim milia nongentos quinquaginta quattuor M XII nongentos quadraginta quattuor E (duodecim milia nongentos quinquaginta, quattuor c) || 2 solstitialis L : solstitialis H || addidit . . . magnum $om.$ H || lunaris M || 3 intellegimus FC intellegetur M || illum intellegeres planetarum M acciperes $omittens$ illum in planetarum *Daniel* illum VII planetarum *Comelinus* || 4 acciperemus FC || dicuntur $om.$ F || Mentore] immo Metone || 5 abtolomaeo F ab ptolomeo L ab tolle \bar{c} mee H abtoleomo M abtholemo E || 6 in annorum C || dicit FC dixit . . . annum] magnum annum esse dicit M || possumus . . . fecisse hab. C || 7 mensuum fecisset FC , corr. *Daniel* || 10 Abantis. hunc abantem possumus intellegere cum androgeo apud troiam occisum ubi scriptum est mutemus clipeos: sed uirgilius amans . . . inventorem clipei ferunt in marg. inf. T || paenultima habet a. $om.$ F , cf. ad lin. 24 || 11 intellegamus] possumus intellegere FC || occisum $om.$ C , post apud Troiam hab. F || 13 inuento F || antiqua T || 14 licci T || hyptre F cli-
 mestre T Hypermaestrae *Daniel* || 16 supremum] sumptum T || illi F || 17 urbem $om.$ T || diruituri] ut diruerent T || subire *Daniel*: subire F subigere T || 18 ciuitatis ex ciuitates F || 19 securum ex in publico excio F || 20 respondit] et respondit *Daniel* et respondisset *Masvicius primus* || 21 hortatusque est T : hortatusque F hortaturque *Burmmanus* || 22 iuuenes F || 24 ferunt] sed hoc nomen in penultima syllaba habet accentum add. F

287. *POSTIBVS ADVERSIS FIGO proprie; figi enim dona dicuntur, ut* <IX 406> *sacra ad fastigia fixi. et sciendum inter sacratas res etiam dona esse, sicut in libris sacrorum invenitur, quae tamdiu dona dici possunt, quamdiu non profanentur: rite ergo dicendo 'Aeneas haec de Danaïs victoribus arma' ostendit clipeum quem dono obtulerat consecratum. sciendum tamen hunc clipeum ab Aenea apud Samothraciam in templo consecratum, quod poeta per transitum tetigit.* REM CAR-
MINE SIGNO 'rem' votum, id est voluntatem. 'carminē' autem epigrammate. et sciendum carmen dici quicquid pedibus continetur: nam et hic unum versum carmen dixit, et in bucolicis duo, ut 10
tumulo superaddite carmen, Daphnis ego in silvis hinc usque ad sidera notus, formosi pecoris custos formosior ipse.

288. DE DANAIS VICTORIBVS inrisio est, ut <II 368> victoresque cadunt Danaï. subaudis autem 'arma consecravī', vel 15
posuit. sane hic 'arma' clipeum solum, ut <X 841> at Lausum socii exanimem super arma ferebant.

289. *LINQVERE TVM PORTVS id est post insultationem carminis necessario statim fugit.*

291. AERIAS ARCES id est altas. PHAEACVM Coreyam in- 20
sulam dicit, sitam inter Epirum et Calabriam, ubi regnavit Alcinous, quam incoluerunt Phaeaces. ABSCONDIMVS nauticus sermo est. sane mira usus est celeritate, ut ante absconditam quam visam insulam diceret.

292. PORTVQVE SVBIMVS CHAONIO ut <VII 161. VIII 125> 25
subeunt muro: nam si 'Chaonios' legeris, non 'Chaonio', difficilis est scansio, non excluso 's'.

293. BVTHROTI VRBEM id est Buthrotium, ut <I 244> fontem Timavi. haec autem civitas est in Epiro, cuius pars est Chaonia, quae ante Molossia dicta est. BVTHROTI VRBEM] Helenus, filius 30

11 tumulo] buc. V 42

1 fige *F* || 2 fixa *F* || 3 Libri sacrorum. sciendum inter sacras res etiam dona esse quae tam diu dona esse possunt quam diu non profanentur. *Ambros.* || 6 apud Samothraciam *F* || 8 carmini autem epigrammati *FC* || 10 dicit *CM* || 11 hinc . . . ipse *om.* *C* || buc *F* || 16 solum] dicunt *add. Daniel* || ad *F* || 18 ad linquere tum portus *supr. vers.* id est post insultationem carminis necessario statim fugit *T* || 21 inter] contra *FC* || Calabriam] veterem *F Daniel* et *Comelinus* uegetum *C. lege Veretum. cf. Strab. p. 281 et Plin. nat. hist. III § 105* || ibi *F* || alchinous *FCLM* || 22 quam incoluerunt Phaeaces *hab. C* || 23 sane mira] et mira bene *FC* et mira *M* sane et mira *E* || 26 non chaonio *C* nam chaonio *F* || 27 non *hab. C Stephanus, Fabrieus* || excluso *C* || excluso *s* || exclusus *H* || 28 bythroti *C* bythroti *M* || butrotium *C* bythrotium *L* butrotium *ex* butrotium *M* || 29 choma *H* choonia *ex* chaonia *M* || 30 molossia *LH* molossia *ex* molossia *M* || Helenus . . . decreseat in marg. *T.* ex his posita est autem . . .

Priami, cum Epirum sacrificaturus applicasset, bos vulneratus manus ministrantis evasit. et in eo loco ubi bos cecidit urbem ex responso constituit, quam a vulnere bovis Buthrotum appellavit. posita est autem in saxo quod mari cingitur, in quo fons huius naturae esse perhibetur, ut, cum mare quietum fuerit, crescat, cum vero fluctibus attollitur, decrescat.

294. INCREDIBILIS RERVM FAMA incredibilium rerum fama. et bene non credit: unde et postea <319> interrogat Pyrrhin conubia servas?

10 295. PRIAMIDEN HELENVM hoc totum cum admiratione pronuntiantum est.

297. PATRIO MARITO atquē Thebana fuit *de Thebis Phrygiis*. sed aut provinciam pro patria posuit, ut <I 380> Italiam quaero patriam, item Sallustius Hispaniam sibi patriam esse: aut certe secundum ius locutus est, quia uxor viri domicilium sequitur, iuncta ergo Heetori facta Troiana est; nam et 'cessisse' de iure est, cedi enim hereditas dicitur. ergo merito dicta est Heleno civi nupsisse. CESSISSE MARITO sic ait, ut dicimus: ex hereditate paterna illud mihi cessit. consuetudinis sane regiae fuit, ut legitimam uxorem non habentes, aliquam licet captivam, tamen pro legitima haberent, adeo ut liberi ex ipsa nati succederent. Pyrrhus hanc quasi legitimam habuit et ex ea filium Molossum suscepit. postea eum vellet Hermionen, Menelai et Helenae filiam, Oresti iam ante desponsatam, ducere uxorem, Orestis insidiis in templo Delphici Apollinis occisus est. verum moriens praecepit, ut Andromache, quae apud eum coniugis locum tenuerat, Heleno daretur propter supra <II 166> dictum beneficium, quo eum a navigatione, ceteris Graecis navigantibus, quos tamquam vates sciebat tempestate perituros, prohibuerat. inde factum est, ut teneret regnum privigni, qui suc-

14 Sallustius] hist. fragm. I 59 Kr. || 19 consuetudinis regiae fuit e. q. s.] excr. mythogr. I 41, II 208. cf. I 140 || 29 inde factum est e. q. s.] excr. Isid. or. XIV 4, 9

attollitur hab. F || 1 epyrum T || 3 buthrotē T || posita autem est F || 4 mari Daniel: mare F muro T || 5 vero fluctibus om. T || decrescat om. F, post attollitur haec addens Litora chaonio chaonia autem a chaone ut alii perhibent fratre ut alii socio helene (sic) in uenatione extincto locus appellatus. cf. ad v. 297 || 8 credidit F'Cl || 10 PRIAMIDEN ... pronuntiantum est om. Daniel || 12 frigiis F || 13 sed om. C || aut ... posuit] aut provinciam pro patria posuit aut probamus pro patria F' aut probamus pro patria C || prouintiam HM || Italiam quaero patriam item om. F'C || 16 haetori CHM || de iure verbum est Fabricius || 19 sane hab. C || 22 mollosum C molosum LH || 23 hermionē LH || 24 desponsam F' desponsam C || 26 daretur] quae peperit Molossum prius Pyrrho addidit Commelinus || 29 prohiberat F || teneret] Helenus add. Commelinus

cesserat patri: a quo Molossia dicta est pars Epiri, quam Helenus postea a fratre Chaone, quem in venatu per ignorantiam dicitur occidisse, Chaoniam nominavit, quasi ad solatium fratris extincti. *quamvis de hoc nomine etiam aliae causae apud diversos alios inveniuntur.*

5

300. PROGREDIOR PORTV CLASSES ET LITORA LINQVENS hystero-proteron in sensu: ante enim linquitur litus et sic a portu proceditur. *sane securitatem verbo ostendit, dicens 'classes et litora linquens', quippe cum regnum civium peteret. aliter in primo <306> exire locosque explorare novos.* notandum sane finitum esse ver-
sum participio: quod rarum apud Latinos est, apud Graecos vitio-
sissimum.

301. SOLLEMNES *non festas, sed* legitimas, anniversarias.
TRISTIA DONA tale est illud <V 49> quem semper acerbum, semper honoratum, sic di voluistis, habebo.

15

302. IN LVCO lucum, ut supra <I 441> diximus, numquam ponit sine religione; nam in ipsis habitant manes piorum, qui lares viales sunt: unde in sexto <673> nulli certa domus; lucis habitamus opacis. *et in quinto <760> tumuloque sacerdos ac lucus late sacer additur Anchiseo. et hic lucus, qui ad reddenda sol-*
lemnia Hectori et Astyanacti fuerat dicatus. FALSI simulati.

303. LIBABAT CINERI *non dixit cuius, sed exin † latinis intellegitur. sic et 'manes'.* MANESQVE VOCABAT sacrificiis inani sepulturae conciliabat manes Hectoreos. et bene in luco, ut diximus supra.

304. AD TVMVLVM id est cenotaphion. VIRIDI CAESPITE
herboso.

305. GEMINAS unam marito, alteram filio: aut certe illud respicit, quia inferi pari gaudent numero, ut ecce duas tibi Daphni, superi vero inpari, ut numero deus inpare gaudet: *vel 'geminas' Diti patri et Proserpinae; † aut quia datae. (sane) mortuorum arae,*

30

27 aut certe illud e. q. s.] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. V 86 || 28 ecce] buc. V 66 || 29 numero] buc. VIII 75

1 patri a quo] pati a que F patriaque C || molossia LHM || quam] sicut dictum est *add. F.C. cf. ad. v. 293 || 3 chaoniam H || 7 linquitur] loquitur F || progreditus M (t proceditur superscr. m) || 8 ad progredior . . . linquens supr. vers. hoc dicendo securitatem ostendit quia civium regna petebat T || 11 raro FC || vitiosissimum] usitatissimum com. Hagenus || 13 non festas, sed C || 14 TRISTIA DONA acerbata tale e. q. s. Daniel || 17 ipsorum E (t piorum superscr. e) || 18 nulla E || lucos habitamus opacos F l. h. o. C || 20 late om. F || achiseo F || 21 dicatos F || 22 CINERE F || latius Daniel satis ego ex infra dictis F. Schoellius || 23 inanis L || 25 scholium ad ad tumulum om. F || cenetation C caenetation H canetation E || 28 quia] nam FC quid H || ut. . . numero om. C || 30 Diti Daniel: dicti F || datae] elatae Daniel. a uidua datas F. Schoellius. fortasse aut 'geminas' duas*

deorum altaria dicuntur, ut en quattuor aras, ecce duas tibi Daphni, duoque altaria Phoebo: quamvis hoc frequenter poeta ipse confundat. LACRIMIS SACRAVERAT hoc tantum, ut causam lacrimarum haberet.

- 5 306. MONSTRIS ut monstris: rebus scilicet insperatis. et hoc ad Andromachen refertur, quae putat monstrum: aut certe 'monstris', quod tunc advenerat Aeneas, cum illa manes invocaret et cum crederet esse defunctum.

308. DERIGVIT VISV IN MEDIO dum me cernit, obstipuit: aut
10 antequam nos manifestius videret. CALOR OSSA RELIQVIT id est extimuit, ut <I 92> solvuntur frigore membra.

310. VERANE TE FACIES ordo est, o nate dea, adfersne te mihi, vera facies, verus nuntius? et opportunum principium feminae, quam incertam timor fecerat. VERVS MIHI NVNTIVS ADVERS quidam sic ex-
15 ponunt: 'adfers' pro adfereris, id est vivus mihi nuntiaris.

311. VIVISNE et secundum muliebrem adfectum, sicut supra dictum est, interrogat, et bene suspicatur: nam et inferis sacrificat, et in luco, in quo habitant manes.

312. HECTOR VBI EST hoc ad Aeneae pertinet gloriam, ut ab
20 Hectore numquam discessisse videatur. sentit autem hoc: si umbrae videntur in sacris, cur non eorum magis quibus sacrificatur?
DIXIT LACRIMASQVE EFFVDIT bene postquam ad mentionem Hectoris ventum est, tacuit et flevit.

313. FVRENTI insolabiliter et impatienter dolenti.

- 25 314. TVRBATVS lugente scilicet Andromache. Cato ait verba ter-
tiato et quartato quempiam dicere prae metu. HISCO hiscere est hiare, nec loqui posse. vel 'hisco' hic loquor.

315. VIVO EQVIDEM hoc † enim et hos legendum est. VIVO EQUI-
DEM ac si diceret: si tamen vita est infelicitate vivere.

1 en quattuor] buc. V 65 || 22 bene postquam . . . flevit] cf. Eugraph. ad Ter.-Andr. I 5, 8 || 25 Cato] inc. libr. rel. 13 ap. Iord.

5 ut monstris et scilicet hab. C || ad monstris in marg. rebus insperatis et hoc ad . . . esse defunctum T || 6 andromachem F' || 9 DERIGVIT FCLIE || 12 ordo talis est MEI || 13 ad verane te facies supr. vers. oportuno principium . . . fecerat T || oportuno F' || 15 ad adfers supr. vers. pro adfereris id est vivus mihi nuntiaris vel temet ipsum affers ueraciter T || adfers om. Daniel || pro] prout F || adfereris] adferis F' adferris Daniel || 16 sicut supra dictum est hab. C, etsi ea ad quae respicit scholiastes (ad v. 310 et oportuno . . . fecerat) non habet || 20 sentit] sensit F'C. i. e. miratur superscr. m || 21 in sacris F'C sacris LH (in et t feriis dandis superscr. t) inferiis dandis ME || manis E (t magis superscr. e) || 24 insolubiter E (insolubiliter e) || 27 posse] namqui nimium maerent singultibus ore etiam aperto verba non reddere possunt add. D || ad hisco in marg. hisco os aperio locuturus T || 28 cum patho Masvicius εμπαρκῶς Hugenius ελθωνικῶς vel ἡθικῶς F. Schoellius. fort. θρηνητικῶς

316. *NAM VERA VIDES propter illud 'verane te facies'?*

317. *HEV disimpendum ab interrogatione, ut separatim luctuosa vox audiat. CASVS hic 'eventus', ut <I 240> tot casibus actos: alibi 'periculum'. DEIECTAM CONIVGE TANTO πάθος per comparationem virorum factum. EXCIPIT signate locutus est, quia 'deiectam' 5 dixerat; excipiuntur enim quae cadunt.*

318. *DIGNA congrua et priori conveniens.*

319. *HECTORIS ANDROMACHE si 'Andromache', sequentibus iunge: si 'Andromachen', superioribus. sed cum supra Heleno nuptam dixerit, cur hic Hectoris dixit? sed ipse quaestionem solvit dicendo 10 <294> 'incredibilis'. CONVBIA SERVAS tenes, ut <VII 3> et nunc servat honos sedem tuus ossaque nomen: aut certe obtines, ut servantem ripas. Aut quia audierat nuptam Heleno. SERVAS pro servasti.*

320. *DEIECIT VVLTVM decenter, quia de concubitu admonita est. 15 DEMISSA humili, tenui. et verecunde, quia de Pyrrho dictura est.*

321. *O FELIX] (bene) ad interrogata non respondet. O FELIX bene et virginitatem laudat et mortem, ut ostendat se invitam Pyrrhi pertulisse conubium et esse superstitem suis miseriis. PRIAMEIA VIRGO] quia notum est nomen, omisit. PRIAMEIA VIRGO 20 Achilles dum circa muros Troiae bellum gereret, Polyxenam visam adamavit et conditione pacis in matrimonium postulavit. alii dicunt, quod, cum ad redimendum corpus Hectoris ab Achille etiam ipsa cum patre venisset, adamata est. quam cum Troiani fraude promississent, Paris post Thymbraei Apollinis simulacrum latuit et venientem 25 Achillem ad foedus missa vulneravit sagitta. tum Achilles*

13 servantem] georg. IV 459 || 21 Achilles dum e. q. s.] cf. mythogr. I 140 II 205

1 VIDENS *F* || facias *F* || 4 πάθος *Hagenus*: paphas *F* dapnas *Daniel* Daphnas *Lion* || 5 delectam *F* delectus *H* || 8 ANDROMACE *H* ANDROMACHAE *ME* || andromacae *C* andromachae *ME* || 9 andromachen] andromache *C* || 9 ad Hectoris Andromache *supr. vers.* cum *supra*...incredibilis *T* || 10 cur] cui *F* || dicedo *F* || 12 ad servas in marg. tenes aut certe optines ut servantem ripas. aut quia audierat nuptam heleno. servas pro servasti posuit modum pro modo *T* || obtines] om̃s *F* om̃s *Commelinus* amas *Masvicius* || 13 aut quia audierat nuptam Heleno ad Pyrrhin conubia servas pertinent || servas] sei tias *F* || 17 O FELIX bene nec ad interrogata respondit et virginitatem e. q. s. *F*. non respondet scripsi || 19 conubium] ut ipsa paulo post dicit *add. ME* || snis miseriis *FCH*: suis misteriis *L* (patriae *superscr. l*) patriae *ME* || 20 PRIAMEIA VIRGO quia notum... omisit. ANTE ALIAS ideo... extincta est. VNA ANTE ALIAS ideo... extincta est et ante alia (sic) absolute... pulcherrimus omnes. HOSTILEM AD TVMVLVM quia grande... interitus. fabula talis est Achilles dum e. q. s. (PRIAMEIA... extincta est in dextro, VNA ANTE ALIAS et reliqua in sinistro margine.) || 21 gerit *C* geret *L* (gereret *l*) || 23 remendum *F*, corr. *Daniel* || achille *F* || 26 tunc *FL*

moriens petiit, ut evicta Troia ad eius sepulcrum Polyxena immolaretur: quod Pyrrhus implevit. *et alius ordo fabulae huius: cum Graeci victores in patriam vellent reverti, e tumultu Achillis vox dicitur audita querentis, quod sibi soli de praeda nihil inpartivissent. de qua*
 5 *re consultus Calchas cecinit, Polyxenam Priami filiam, quam vivus Achilles dilexerat, eius debere manibus immolari; quae cum adnota tumultu Achillis occidenda esset, manu Pyrrhi aequanimiter mortem dicitur suscepisse. invenitur enim apud quosdam quod etiam ipsa Achillem amaverit, et ea nesciente Achilles fraude et insidiis sit peremptus.*

10 ANTE ALIAS ideo felicior, quia virgo extincta est. VNA ANTE ALIAS 'ante alias' hic absoluto iunxit, ut <XI 821> fida ante alias. iungitur tamen et comparativo, ut <I 347> scelere ante alios inmanior, et superlativo, ut <IV 141> ipse ante alios pulcherrimus omnes.

15 322. HOSTILEM AD TVMVLVM quia grande est mortis solatium praemissus hostis interitus. TROIAE SVB MOENIBVS ALTIS solatium dedit mortuae, quod licet ad hostilem tumultum, sed in ore patriae perierit; unde duplex felicitas, quod et virgo et in patria meruerit interire.

323. IVSSA MORI hoc est ex praecepto Achillis, quam ad tumultum
 20 suum iussit occidi. SORTITVS quia captivi et praeda inter victores sorte dividebantur, ut est <IX 266> et praedae dicere sortem.

324. NEC VICTORIS ERI TETIGIT CAPTIVA CVBILE singula habent enfasin suam: nam parum erat dominum dicere, nisi et victoris adderet fastum; 'tetigit' non ascendit; nec genialem lectulum, sed
 25 'cubile'. NEC VICTORIS ERI et reliqua. merito ergo 'felix' quae sola morte tot poenas refugit. TETIGIT CAPTIVA CVBILE 'tetigit' non cum fiducia coniugali ascendit, sed ut solent captivae dominorum toros paventes leviter contingere.

16 solatium dedit . . . interire] cf. Macrob. Sat. IV 6, 2

1 enicta] etuicta L devicta vulgo || 2 et] est Masvicius primus || 4 inperpetuissent F || 5 calcas F || polixenam F || 7 pyrrhi F || 8 apud F || 11 absoluto scripsi: absolute F. cf. Charis. p. 112, 15 K. || fida] filia Daniel || 15 quia] nam M || 19 hoc est ex] bene hoc ex Daniel || quam] fortasse qui eam || 20 occidit F, corr. Daniel || ad quae sortitus non pertulit ullos sup. vers. hoc est sortes non pertulit ut in diuisionem ueniret per iudicium sortis scilicet in alienam potestatem T || captivi Daniel: captivae F. fortasse captivae. || 21 deuidebantur F || praedae dicere] praedicere F || 22 NEC VICTORIS ERI et reliqua. singula . . . adderet fastum. merito ergo . . . refugit. TETIGIT CAPTIVA CVBILE tetit (sic) non cum fiducia . . . contingere et cubile dixit non lectulum genialem F || 23 enfasis F efasin L (enfasin l) enfasim HME enfasin suam spatio relicto om. C || 25 cubile] quod est pecudum vel quadrupedum add. D || 26 refugit] effugit Masvicius primus || ad tetigit captiva cubile sup. vers. hoc est non cum fiducia coniugali . . . contingere T

325. *DIVERSA PER AEQVORA VECTAE tamquam parum fuerat, patriam incensam.*

326. *STIRPIS ACHILLEAE cum magno dolore dictum 'Achilleae', quia ab eo Hector occisus est. et idem bis dixit.* FASTVS superbiam. et est quartae declinationis; nam liber, qui dierum habet computationem, secundae declinationis est: unde erravit Lucanus <X 187> dicendo nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.

327. *SERVITIO ENIXAE TVLIMVS hoc est pertulimus, donec in servitio positae eniteremur. et bene plurali utitur numero ad excusandum pudorem.* 10

328. *LEDAEAM HERMIONEN id est Ledae neptem, Tyndarei uxoris, quam Iuppiter in cygnum mutatus gravidam fecit, quae ovum peperisse dicitur, unde nati sunt Helena, Castor et Pollux.* LACE-
DAEMONIOSQVE HYMENAEOS cum ingenti felle, ac si diceret: infelices maritis semper, ut Paridi et Deiphobo. 15

329. *TRANSMISIT HABENDAM erili voluntate, non lege coniugii: vel quia inter captivos matrimonio fides non stabat: unde et 'habendam' dixit. et 'transmisit', quia alii tradidit, quidam 'permisit' accipiunt.*

330. *EREPTAE CONIVGIS hanc Hermionen quidam dicunt, cum Oresti 20 esset desponsata, post a Menelao apud Troiam admirante virtutem Pyrrhi, esse illi promissam. alii dicunt a Menelao quidem apud Ilium Pyrrho desponsatam, sed a Tyndareo Oresti, morante apud Troiam Pyrrho, ut quidam promissam, ut quidam coniunctam tradunt: quam cum Pyrrhus, confisus voluntate Menelai, armatus multitudine rapuisset, 25 ab Oreste insidiis interfectus est. si ergo Orestes eam uxorem non duxerat, cur 'coniugis' posuit? sic ergo intellegendum est, quam sperabat coniugem, ut in secundo <344> et gener auxilium, cum adhuc sponsus esset.*

6 unde eravit Lucanus . . . annis] cf. Prisc. VI 72 (I p. 256, 12 H.) et comm. Luc. X 187

3 ad stirpis Achilleae *supr. vers.* cum magno dolore . . . idem bis dicit T || 4 superbia F'C || 7 vincitur fastibus annos F'C || 9 niteremur H emitteremus Stephanus. fabula autem est ut praediximus *add.* Daniel || utimur M || 11 HERMIONEN L M || nepotem C || ad Ledaean Hermionen *supr. vers.* id est ledae neptem . . . castor et pollux T || uxoris *scripsi:* uxorem F T || 12 ouium F || 15 semper maritis C M || 16 erili . . . unde et habendam *om.* H || erili F'C: herili L M E || 20 ad ereptae coniugis *in marg.* hanc hermionē . . . adhuc sponsus esset T || horesti T || 21 dispensata F || admirantem F T, *corr.* Daniel || 22 pyrrhi F || esse *scripsi:* eam F T clam F. Schoellius || illi *om.* F || 23 porro F pirrho T || dispontam F || sed a Tyndareo *scripsi:* se a tyndario F sed tindareo T sed Tyndario Daniel sed a Tyndaro Masvicius et Burmannus || hresti F horeste T || 24 pyrrho F || ut quidam tradunt, promissam, ut quidam, coniunctam *debuisset scribere scholiastes* || 25 pyrrus F || multitudinem T || 26 horeste T || horestes T || eum F || 29 esset] est F

331. SCELERVM FVRIIS matricidio seilicet. *Orestes enim, Agamemnonis filius, cum interfecto patre a Clytemnestra coniuge et adultero Aegistho ipse subtractus periculo esset, apud Strophium, patrem Pyladis, educatus est. qui cum adolevisset cum amico Pylade, tam*
 5 *Aegisthum quam matrem peremit: ob quam causam furiis agitatus est nec ante furore liberatus, quam pervenisset in Tauricam regionem, ubi soror eius Iphigenia, subducta a Diana apud Aulidem sacrificio, templo Dianae praeerat et more gentis deae hospites immolabat. ibi cum ad aras pertractus esset, ut tamquam hospes occideretur, agnitus a sorore*
 10 *subtractus est morti: post, accepto responso, sublato Dianae simulacro, sororem reduxit in Atticam, ubi in honorem conservati numinis Tauropolin appellavit.* AGITATVS stimulatus. *Cicero in Rosciana <24, 67> agitari et perterreri furiarum taedis ardentibus.*

332. EXCIPIT dolo interfecit, ut <VI 173> *acmulus exceptum*
 15 *Triton.* PATRIAS ARAS alii Achilleas intellegunt; [aut quod ibi Achilles occisus sit] nam Pyrrhus, ut in historia legimus, occiso patre in templo Apollinis Thymbraei reversus ad patriam, in numinis insultationem in templo eius Delphico aras patri constituit et illie ei coepit sacrificare: [neque enim aut Pyrrhus, aut Apollo Del-

20 *phis oriundi sunt.] alii 'patrias' Apollineas volunt a Patris, Achaiae civitate, in qua Patrius Apollo colitur. nec debemus quaerere, cur non Delphicas dixerit, quia epitheta in alieno negotio plerumque alia ponuntur, ut in quarto <345> Italiam magnam Gryneus Apollo, Italiam Lyeiae iussere capessere sortes, cum a*
 25 *Delio tantum eum constet accepisse responsa. sunt qui dicunt ab*

16 nam Pyrrhus . . . sacrificare] exscr. mythogr. I 140

1 matricidii *FC* id est matricidio *Me* || ad scelera furii in marg. inf. horestes fuit filius agamemnonis et clitemestre qui interfecto patre ab uxore clitemestra et ab adultero aegisto subtractus est periculo a sorore iphigenia quae erat sacerdos dianae et apud strophium patrem pyladis educatus est: qui in (*leg. inter*) eum talem amicitiam fecit et suum filium ut fratres dicerentur. postea cum adolevisset cum amico pilade tam aegistum quam matrem peremit. ob quam causam furiis agitatus est. nec ante a furore liberatus quam venisset ad tauricam regionem ubi soror eius iphigenia apud aulidem sacrificia templi dianae praeerat et more gentis deae hospites immolabat. et ibi subtractus morti cum esset agnitus sorore (*leg. a sorore*) sublato simulacro deae sanitate gaudens in patriam est reuersus. *T* || agamemnonhis *F* || 2 clymastra *F* || 3 egesto *F* || strophium *F* || 4 piladis *F* || 5 egestum *F* || egitatus *F* || 7 a Diana *Commelinus*: achana *F* || 11 reduxit *Daniel*: reuixit *F* || 12 appellavit *F* || 14 EXCEPIT *CLH* || interfecit *LH* || 15 intellegunt] ubi ille adorabat Apollinem *add. Daniel* || aut quod achilles ibi occisus sit *C* || 16 nam Pyrrhus . . . legimus] aut quod (quo *F*) historia loquitur pyrrhus *FC* || 18 insultatione *CL* || 20 a patris *FC* a patris *LH* a patria *M* (apatras *superscr. m*) a patris *E* || achie *L* achiae *H* achiae *M* (achiae *m*) || 21 Patrius *hab. C* || 22 delphicus *II* || 25 eum tantum *FC* || responsum *FC* || quidam dicunt ab aesculapio aras apollinis statutas . . . et aras constituisse in marg. *sup. T* || dicunt *om. F*

Aesculapio aras Apollini statutas 'patrias' nominatas. alii in templo Apollinis dicunt aram fuisse inscriptam ΠΑΤΡΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ab hoc, quod Ica dius, Apollinis et Lyciae nymphae filius, cum in adultam aetatem venisset, primo regionem in qua natus erat a matre Lyciam nominavit, deinde in ea urbem Apollini condidit, sortes et cortinam consecravit, et, ut illum patrem esse testaretur, Patara cognominavit. inde cum Italiam peteret, naufragio vexatus delphini tergo exceptus dicitur ac prope Parnasum montem delatus patri Apollini templum constituisse et a delphino locum Delphos appellasse, aras deinde Apollini tamquam patri consecrasset, quas ferunt vulgo patrias dictas. hinc ergo et delphinum aiunt inter sacra Apollinis receptum; cuius rei vestigium est quod hodieque quindecimvirosum cortinis delphinus in summo ponitur et pridie quam sacrificium faciunt, velut symbolum delphinus circumfertur, ob hoc scilicet, quia quindecimviri librorum Sibyllinorum sunt antistites, Sibylla autem Apollinis vates et delphinus Apollini sacer est. invenitur tamen apud Cornificium Longum, Iapydem et Ica dium profectos a Creta in diversas regiones venisse, Iapydem ad Italiam, Ica dium vero duce delphino ad montem Parnasum, et a duce Delphos cognominasse, et in memoriam gentis, ex qua profectus erat, subiacentes campos Crisaeos vel Cretaeos appellasse, et aras constituisse.

333. REDDITA more veteri pro 'data' accipiendum est: 're' ergo abundat. Ennius annalibus ad illa reddita nuptam, et alibi isque dies post aut Marcus quam regna recepit pro accepit. aut 'reddita', quod Heleno debebatur imperium. CESSIT PARS HELENO per privignum, ut diximus <297>.

23 Ennius annalibus] I, XLI ap. Vahl. || et alibi] ann. II, XVIII ap. Vahl.

2 ΠΑΤΡΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ F ΠΑΤΡΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ T || 3 icadus F || nyphae lyciae F liciae nimphae T || 5 lician F || urbem quocque Daniel || 6 Patara Daniel || 7 naufragio F || delphyni F || 9 a om. F || apellasse F || 10 ferunt om. F || 11 sacra] sacrata Daniel || 12 delphinos F || in summo honore ponitur Daniel || 13 pridie quum Burmannus et Lion || faciant F || 14 sybillinorum et sybilla F || 15 delphos F || 16 Cornificius longus ait Iaspidem et Icaolium profectos a Creta in diversas regiones venisse Iapidem ad Italiam Icaolium vero duce Delphino ad montem Parnassum et a Duce Delphos nominasse et in memoriam gentis ex qua profectus erat subiacentes campos Crisaeos vel Creteos appellasse et arces constituisse Ambros. || iapidum et iacadium F || 17 a crata in diversa regione F || 18 duci F || 20 et om. F || 23 analibus F in Annalibus Daniel || ut illa reddita nuptum Daniel ut illa reddita nuptum Commelinus || 24 recepit F isque dies postquam Ancus Marcius regna recepit H. Ilbergius || pro accepit. aut 'reddita', quod Heleno debebatur i. Vahlenus: et pro accepta ut reddita quod heleno debatur i. F debeatur F. Schoellius || 25 REDDITA quo modo 'reddita', cum constet Helenum fuisse Troianum nec de Graecia ullam habuisse partem? reddere autem est datum recipere. solvitur sic: reddita id est data. Cessit ergo pars Heleno per privignum ut diximus D || 26 diximus] supra add. Me

334. CHAONTOS COGNOMINE CAMPOS *Epirum campos non habere omnibus notum est, sed constat ibi olim regem nomine Campum fuisse eiusque posteros Campylidas dictos et Epirum Campaniam vocatam, sicut Alexarchus, historicus Graecus, et Aristonicus referunt. Varro filiam*
 5 *Campi Campam dictam, unde provinciae nomen; post vero, sicut dictum est, Chaoniam ab Heleno appellatam, qui fratrem suum Chaonem, vel ut alii dicunt comitem, dum venaretur occiderat. alii filiam Campi Cestriam ab Heleno ductam uxorem, et (eum) de nomine soceri Campos, de nomine Chaone Chaonas dixisse.*
- 10 335. TROIANO A CHAONE licet superius causa huius nominis dicta videatur, tamen quidam dicunt hunc Chaonem pro omnium incolunitate, cum pestilentia laborarent socii Heleni, ex responso immolandum se obtulisse, unde in honorem eius Epirum, quae Campania dicebatur, Chaoniam nominatam. alii dicunt, [quod] cum Helenus cum Pyrrho
 15 *ab Ilio navigaret et tempestate iactarentur, Chaonem, unum e Troianis, amicum Heleni, vovisse, ut, si illi periculum evasissent, se pro eorum incolunitate interimeret: qui se, postquam illi evaserunt, sicut promisit, occidit: unde factum est, ut ex eius nomine Helenus, adeptus regnum, Epirum Chaoniam nominaret.* DIXIT nominavit, ut (VIII 331)
 20 *fluvium cognomine Thybrim diximus et (I 533) Italiam dixisse ducis de nomine gentem.*
336. PERGAMAQVE 'Pergama' legendum, non ut plerique 'Pergameam', qui per inperitiam contra metrum sentiunt. decipiuntur autem dum utrumque derivativum volunt, cum sit 'Pergama' prin-
 25 cipale.
337. (SED TIBI) QVI CVRSVM VENTI servat hunc ordinem, ut a sui persona incipiens mox quaerat alienam, ut (I 369) sed vos qui tandem, quibus aut venistis ab oris. et hoc totum cum admira-

1 Epirum campos *Daniel*, om. *F* || 3 epyrum *F* || Campaniamque *Daniel*
 4 Alexarchus historicus graecus et Aristonicus referunt in Chaoniis campis olim regem nomine Campum fuisse eiusque posteros Campilidas dictos et Epyrum Campaniam vocatam. *Ambros.* || Alexarchus *Daniel* alexar *F* || 4 Varro ait filiam Campi Campam dictam unde provinciae nomen *Ambros.* || 5 campam *F* Campaniam *Daniel* || 6 Chaoniam *Masvicius*: caoniam *F* || a heno appellatam *F*, corr. *Daniel* || caonem *F*, corr. *Masvicius* || 7 venerator *F*, corr. *Daniel* || 8 ab heno dictam uxorem *F*, corr. *Dan.* || 9 fortasse de nomine Chaonis || 10 TROIANO CAONE *F* || ad Troiano a Chaone *supr. vers.* propter memoriam chaonis scilicet quem constabat fuisse troianum licet superius . . . chaonem nominatam *T* CHAONE] vel fratre Heleni vel ut alii volunt hunc Chaonem *add. Daniel* || 11 incolomitate *F* || 12 helene *F* || 13 obtulisse] tradidisse *T* || epyrum *F* || 4 Chaoniam *Daniel*: chaonē *FT* || 14, nominatam] nominavit *Daniel* Helenus, et hoc fuit quando navigaverunt a Troia cum Pyrrho *addens* || pyrrho *F* || 15 Chaonem *Hagenus*: dianē *F* Dianae *Daniel* || 17 incolomitate *F* || interimiret *F* || ille *I* || 18 ex *omisi* *Daniel* || 19 aeipyrum *F* || Chaoniam *Hagenus*: dianiam *F* || 20 thybrum *F* || 21 ducis] duos *F* || 22 pergamear *C* || 23 inperitiam] etiam *add. FC* || 26 servat . . . alienam hab. *T* || 27 suis *F*

tione dictum est. QVI VENTI id est tam prosperi. QVAE FATA tam nobis felicia.

338. QVIS DEVS? qui praestitit, ut te videre possemus. tale est et illud Aeneae ad Didonem adulatorium <715> hinc me digressum vestris deus appulit oris. IGNARVM aliud disponentem.

339. PVER ASCANIVS filius, quia Graeci παῖδας etiam filios dicunt. SVPERATNE vivit. sane nove dictum est et caret exemplo, ut pauca in Vergilio. alii dicunt 'superat' superstes est: sed 'superstes' praesentem significat, ut Cicero in Mureniana <XII 26> suis 10 utrisque superstitionibus, id est praesentibus.

340. QVEM TIBI IAM TROIA hemistichium nec in sensu plenum. sunt autem duo talia, hoc et <VIII 41> concessere deum: quem quidam ita conplevit concessere deum profugis nova moenia Teucris. 15

341. AMISSAE CVRA PARENTIS si 'parentis' Creusae accipis, occurrit *illud*, unde sciebat eam perisse? et alii dicunt potuisse hoc vel Heleno divinante cognosci, vel Aenea requirente per Troiam, ut <II 769> implevi clamore vias: sed utrumque viribus caret. parentem ergo patriam accipiamus, ut Tullius si tibi patria, quae 20 communis omnium parens est, et est sensus 'doletne perditam patriam'?

342. ANIMOSQVE VIRILES atqui supra dixerat 'puer': sed 'animos viriles' ait parentum consideratione. inde et in nono <309> de ipso ante annos animumque gerens curamque virilem. 25

343. AVVNCVLVS quidam 'avunculus' humiliter in heroico carmine dictum accipiunt.

345. INCASSVM FLETVS et 'longos' et 'incassum' bene addidit, ut femineos monstraret adfectus.

12 hemistichium nec in sensu plenum] cf. vita Donati p. 64, 10 Reiffersch. || 20 Tullius] in Catil. I 7, 17 'nunc te patria, quae communis est parens omnium nostrum'.

2 felicia] facilia FCE (t felicia superser. e) || 3 qvi FCH || 7 παῖδας] pedas F || 9 pauca] puta C (pauca in evanuerunt in F) || superstis H || sed superstes om. HE (superstes add. e) || 10 praesentibus H || numeriana ME || 12 emistichium F emistichium est C emistichium LH emystichium M || 13 hoc et... Teucris om. FC || hoc et Me: hoc L hoc ut H hoc est E || 17 illud hab. C || 18 vel om. C || 19 uias FC: uiam LHME || 20 patriam H || 21 doletme F ||

23 autqui F etqui C || 24 inde FCM: unde LHE || nono] III. C || 26 heroico ex herooo F || 28 ad incassum fletus supr. vers. et longos... adfectus T || CASSVM F || 29 adfectos F

348. ET MVLTVM LACRIMAS ordo est 'lacrimas multum fudit inter verba singula': nam si 'lacrimans' dixeris, quid fudit? *et bene verba Heleno post Andromacham non dedit, ne frigeret, sicut in libro quinto Aecetae.*

- 5 349. PARVAM TROIAM SIMVLATAQVE MAGNIS et cetera. multi putant, Aeneam † de ea venisse ad Epirum et ibi haec loca per licentiam poeticam esse conficta. Varro Epiri se fuisse dicit et omnia loca isdem dici nominibus, quae poeta commemorat, se vidisse: unde apparet haec non esse fabulata. idem etiam Varro Troiam Epiri ab Aenea sive a
10 comitibus eius [†byopator] nuncupatam docet, ubi Troiana classis Aeneam expectasse sociosque eius castra in tumultis habuisse memoratur, quae ex illo tempore Troiana appellantur: unde apparet divinum poetam aliud agentem verum semper attingere.

350. ARENTEM pro aridum: participium vice nominis.

- 15 351. AGNOSCO aut cognomine agnosco; aut certe quia reparata audierat Troiam, ut <294> hic incredibilis rerum fama occupat aures. AGNOSCO] *nam ea agnoscimus quae iam pridem vidimus*. SCAEAEQVE AMPECTOR LIMINA PORTAE Scaea porta dicta est non a pugnis ante se factis scaevis, id est malis;
20 nam et ante sic dicta est; nec ab itinere ingressis scaevo, id est sinistro, quod ingressi non recto eunt itinere, sed sinistro: sed a cadavere Laomedontis, hoc est scenomate, quod in eius fuerat superliminio. tamen hanc portam ex nece Achillis scaeam appellatam

23 tamen . . . volunt] cf. Tzetz. ad Lycophr. Cass. 774

2 dixeris hab. C || fundit HM || 3 andromacam F || frigerit F || fortasse sicut nec in libro quinto Aecetae. cogitare videtur scholiastes de v. 749 sqq. || 5 multi

putant . . . attingere in marg. T || 6 de et F et T. non devenisse Heynius cxc. I ad Aen. III p. 563 ed. IV. fortasse deiectionem non venisse || epyrum T || 7 epyri F || hisdem F || 8 dicta Ritschclius mus. rhein. VI p. 500 || 9 fabuleta F, corr. F. Schoellius || id est etiam F || epyri F || Varro Troiam ab Aenea sua (sic) ab eius comitibus byopato nuncupatam dicit Ambros. || 10 byopator F byopatam T Biopatora Masvicius Gya et Patrone Kiesslingius de Dion. Halic. antiquit. auct. Lat. p. 40 (cf. Dion. I 51) Βοῦδοτόν Bursianus Geogr. v. Griechenl. I p. 18. seclusi byopator. fortasse in margine archetypi adscriptum erat Syt. prator., i. e. 'Suetonius pratorum'. cf. Reifferssch. quaest. Suet. p. 436 et adnot. crit. ad Aen. II 683 || classis] claus F || 11 tumultus T || memorat T || 12 troia appellatur T || divinum om. T || aliud F || 13 verum Daniel: rerum F veritatem rerum T || attingere F || 15 agnosco nam ea cognoscimus quae iam pridem videmus aut certe e. q. s F || 16 audieram M || ut om. C nt . . . aures om. F || 17 agnoscimus Hagenus || 18 vidimus Daniel || 19 a om F || scaeius F || 20 antea L || nec et ab L nec hab H || saevo ME || 22 scaenomate CH ἀπό τοῦ σκηνώματος Fabricius Masvicius Burmannus. cf. Steph. thes. s. v. σκή-
νωμα || post superliminio quinque fere litterae evanuerunt in F. positum fuisse coni. Hagenus aliqui F. Schoellius

volunt. AMPECTOR ut <II 490> amplexaeque tenent postes atque oscula figunt: *quasi ad Troiam pervenisset.*

352. TEVCRI pro Teuciadae.

353. AMPLIS quod est regiae magnitudinis. ACCIPIEBAT pascibat, *ut Terentius accipit homo nemo melius neque prolixius.*

354. AVLAI pro aulae; et est diaeresis de Graeca ratione veniens, quorum 'ae' diphthongos resoluta apud nos duas syllabas facit. *aula autem proprie dicitur quae concluditur porticibus quattuor, unde superius 'porticibus' dixit.* 19

355. INPOSITIS AVRO DAPIBVS id est cum inpositas auro dapes haberet.

356. PROCESSIT exactus est. AVRAE VELA VOCANT hypallage est pro 'auras vocant'.

357. CARBASVS utrum aliorum qui navigabant, an ipsorum: et 15 utrum 'tumide', an 'tumidus auster', ut pallidus Orcus? carbasus autem genus lini est, quod abusive plerumque pro velo ponitur. sane in numero singulari 'haec carbasus' dicimus, in plurali 'haec carbasa'.

359. TROIVGENA ac si diceret 'generose', ut alibi <V 45> Dar- 20 danidae magni genus alto a sanguine divum. *Sciendum tamen, sicut veteres auctores adfirmant, peritissimos auguriorum et Aeneam et plurimos fuisse Troianos. non nulli autem dicunt a Marsya rege missos e Phrygia regnante Fauno, qui disciplinam auguriorum Italii ostenderunt. ergo 'Troigena' sine dubio auguriorum et divinationis* 25 *peritus est.* INTERPRES vaticinator, qui mentem deorum mortalibus publicas. sed quia 'interpret' generale nomen est, currit per species; nam, ut ait Cicero, omnis diviniandi peritia in duas partes dividitur: nam aut furor est, ut in vaticinantibus: aut ars, ut in aruspiciibus, [fulguritis sive] fulgoratoribus, auguribus. et omnia 30

5 Terentius] eun. V 8, 52 'accipit homo nemo melius prorsus neque prolixius' || 16 pallidus Orcus] georg. I 277 || 18 sane . . . carbasa] cf. Pompeii comm. p. 162, 25 K. || 28 Cicero] cf. de div. II 11, 26. I 6, 11 sq. et 18, 34

1 AMPECTOR teneo, ut amplexaeque e. q. s. Fabricius AMPECTOR pro teneo ut e. q. s. Stephanus primus || 2 oscula figunt om. F || quasi ad Troiam venisset (sic) post teneo colloc. Daniel || 5 accepit LIIME || nemo melius M: melius nemo reliqui || 7 aula C || 11 inpositos F || 16 hortus F || 18 in plurali autem L haec omittens, quod supplevit I || 21 sciendum sicut veteres adfirmant . . . peritus est hab. Ambros. || 23 Troianos fuisse Ambros. || autem] tamen Ambros. || Marsya Commelinus: marsoa F Marso Ambros. || 24 disciplinam F || 25 ostenderent Daniel primus || 26 est Ambros.: esse F || 29 ut furor L (aut furor I) aut in vaticinantibus F || 30 fulguritis siue fulgoratoribus F fulguritis siue fulgoratoribus CHe fulgoritis siue fulgoratoribus L fulgoratoribus siue fulguritis M fulguratis siue fulguratoribus E. seclusi fulguritis siue || auguribus om. ME

ista ex se pendent, licet propriis finibus contineantur. unde Vergilius omnia ei dat quem vult perfectum intellegi, ut hoc loco Heleno; item alibi Asilae in decimo <176> cui pecudum fibrae, caeli cui sidera parent et linguae volucrum et praesagi
 5 fulminis ignes. Varro autem quattuor genera divinationum dicit: terram, aërem, aquam, ignem: geomantis, aëromantis, pyromantis, hydromantis. Vergilius tria genera complexus est: per lauros geomantis, per sidera pyromantis, per praepetes aëromantis. DIVVM QVI NVMINA potest et 'interpres divum' distingui. sane per omnia zeugma
 10 est ab inferioribus 'sentis'. QVI NVMINA SENTIS qui suscipis nomen et futura praedicis.

360. QVI TRIPODAS SENTIS tripodes mensae fuerunt in templo Apollinis Delphici, quibus superinpositae Phoebades vaticinabantur. *vel quod in eodem templo tripus est cum ossibus et dentibus Pythii*
 15 *serpentis.* CLARI LAVRVS et hic 'qui sentis' subaudis. et Clarium oppidum est in finibus Colophoniorum, *ubi Apollo colitur*: unde Apollo Clarius. sane quaeritur, utrum 'Clarii' geminandum sit 'i'. et sciendum aliter non procedere: nam 'cla' brevis invenitur, ut Statius nec Clarias hac luce fores Didymaeaeque quisquam.
 20 per laurus autem oraculum intellegimus. QVI SIDERA SENTIS qui es peritus astrologiae.

361. ET VOLVCRVM LINGVAS qui es augur oscinum. ET PRAEPETIS OMINA PINNAE *praepetes sunt quae secundo auspicio ante cum volant qui auspicatur.* aves autem aut oscines sunt, aut praepetes: oscines *quae* ore futura praedicunt, praepetes *quae* volatu
 25 *augurium* significant, *cum sunt prospera.* sed praepetes aut superiora

5 Varro . . . hydromantis] cf. Isid. or. VIII 9, 13 'Varro dicit divinationis quattuor esse genera, terram, aquam, aerem et ignem: hinc geomantiam, hydromantiam, aeromantiam, pyromantiam dictam.' tertio antiqu. rer. div. libro haec verba tribuit Merkelius prol. ad. Ov. fast. p. 115. cf. Kettnerus stud. Varr. p. 18 sq. || 19 Statius] Theb. VIII 199 || 23 praepetes sunt . . . auspicatur] cf. Festus s. v. praepetes || 24 aves aut oscines e. q. s.] cf. Gell. noct. Att. VII 6

3 Asilae] sibilla sirene L (sibene ?) sile H || 5 Varro quattuor genera divinationum docet terram aerem aquam ignem Geomantiam Aeromantiam Hydromantiam Pyromantiam Ambros. || 6 pyromantis F || 8 pyromantis F || 9 zeuma libri || 10 suscipis FC: suspicis LHME || 13 delphi apollinis FC || superposita FC || uaticinabatur F || 15 LAVRVS FE LAVROS CLME LAVRES H || et hic om. FC et om. M || et om. JHM || clarum C || 17 i om. C || 19 clarius LHE (corr. e) || foras LH || 20 laurus CE: laurū F lauros LHME || 22 QVI VOLVCRVM M || oscinum] os F uscin H || 23 PINNAE L || praepetes sunt . . . priora petunt volantes hab. Ambros. || 24 auspicantur F || autem hab. C || aut ante oscines om. Ambros. || 25 quae hab. C || futurae H || praedicunt] ab os et cano add. D || quae et augurium hab. C || 26 sed praepetes si superiora tenent vocantur, si inferiora inferae praepetes et ideo l

tenent, et praepetes vocantur: aut inferiora, et dicuntur inferae; praepetes autem ideo, quia omnes aves priora petunt volantes.

362. FARE AGE hortantis est 'age', id est dic celeriter. et est ordo 'Troiu gena, fare age, quae prima pericula vito, quidve sequens tantos possim superare labores'. cetera per parentheses dicta sunt. 5

NAMQVE OMNEM CVRSVM hypallage est: nam non omnem cursum prospera dixit religio, sed omnis religio dixit prosperum cursum.

363. CVNCTI DIVI quia quicquid audit a diversis ad Iovem recurrit, ut diximus supra <251> quae Phoebus pater omnipo- 10 tens, mihi Phoebus Apollo praedixit. NVMINE autem oraculo significat.

364. REPOSTAS πάθος pro 'repositas', id est longe positas, remotas.

365. NOVVM magnum, more suo.

15

366. PRODIGIUM CANIT prodigium, portentum et monstrum modico fine discernuntur, sed confuse pro se plerumque ponuntur. Varro sane haec ita definit: ostentum, quod aliquid hominibus ostendit; portentum, quod aliquid futurum portendit; prodigium, quod porro dirigit; miraculum, quod mirum est; 20 monstrum, quod monet. TRISTES IRAS deorum scilicet, propter iniurias suas.

367. OBSCENAMQVE FAMEM aut quae homines etiam ad obscena compellit, ut <VI 276> malesuada Fames: aut certe, quam obscena avis praedixerat. QVAE PRIMA PERICVLA VITO? QVIDVE 25 SEQVENS TANTOS POSSIM SVPERARE LABORES duo petit: quemadmodum aut periculis careat, aut quibus consiliis par esse et laboribus possit. et totum hoc per interrogationem legendum est. (QVIDVE) SEQVENS quid observans.

368. TANTOS quantos harpyia praedixerat.

30

369. DE MORE scilicet sacrificantum.

2 praepetes autem ideo . . . volantes] exscr. Isid. or. XII 7, 77 || 16 prodigium . . . quod monet] ef. Isid. diff. verb. 459

2 volantes] vel a graeco πέτομαι id est volo add. D || 7 relegio L || 9 audiunt H || 11 oraculo F Me: oraculi C oraculum L H E || 13 REPOSTAS penitus: passio per synecpam id est πάθος pro positas id est longe positas D || phatos F L H pathos C M I phathos E || 14 remotas hab. C || 16 ad prodigium supr. vers. proprie dictum in hoc loco prodigium id est pessimum. dictum quasi porro abigendum T || 17 plerumque om. F || 18 ostentum . . . monet hab. Ambros. || 22 iniuriam suam Me || 25 aves F C || 27 et et totum . . . legendum est hab. C || 29 quid observans omisso SEQVENS post LABORES collocavit Daniel || 31 scilicet om. F || sacrificandum E (corr. e)

370. EXORAT PACEM DIVVM aut de sacrificantum more requirit, utrum tempus consulendi esset; nam et hoc vehementer quaeritur, ut in sexto <45> cum virgo poscere fata tempus ait; aut certe, quod et melius est, de sacrificantum more ante nefas expiat ab
 5 harpyia praedictum, et sic venit ad vaticinationem. ut autem hic expiatam famem intellegamus sequens efficit locus, ut <395> ad-
 eritque vocatus Apollo, cum constet, nisi in hoc intellexeris loco, famis causa nusquam invocatum esse Apollinis numen. dubi-
 tationem autem in hoc loco 'exorat' facit; nam 'orare' est petere,
 10 'exorare' impetrare: ergo impetrat pacem aut ad inquirendum tem-
 pus, aut ad mitigandum famis periculum. VITTASQVE RESOLVIT
 in ratione sacrorum par est et animae et corporis causa: nam ple-
 rumque quae non possunt circa animam fieri fiunt circa corpus, ut
 solvere vel ligare, quo possit anima, quod per se non potest, ex
 15 cognatione sentire. inde est <IV 518> unum exuta pedem vin-
 celis in veste recincta. bene ergo Helenus cuncta corporis solvit,
 ne qua parte animo religato ad numen accedat.

371. SACRATI CAPITIS diis et vaticinationibus dicati.

372. MVLTQ NVMINE multa veneratione numinis. SVSPENSVM si
 20 'suspensus', ipse numinis plenus; si 'suspensum', me sollicitum et
 attentum.

373. DEINDE CANIT post peracta sollemnia.

374. NATE DEA ordo est 'nate dea pauca tibi expediam dictis;
 prohibent nam cetera parcae scire Helenum, farique vetat Saturnia
 25 Iuno': omnia, inquit, vates novit, sed non omnia permittitur dicere,
 fatis prohibentibus; etiam ex his quae novi, multa me vetat dicere
 Iuno Saturnia. MAIORIBVS caelestibus, propter sideris cursum,
 cuius fuit explanatio per Creusam. MAIORIVS AVSPICIIS] [ergo] ma-
 iora sunt, quibus praeter tripudium auspicari ius est neque precatio
 30 adhibetur, sicut hoc loco nullum deum precatur Aeneas. aut in his versibus

9 nam orare . . . impetrare] cf. Don. ad Ter. hec. prol. II 2. Luct. Plac.
 ad Stat. Theb. I 666. Isid. diff. verb. 403 || 20 sollicitum et attentum] cf. Luct.
 Plac. ad Stat. Theb. III 107

1 EXORAT PACEM DIVVM aut de sacrificantum om. LH Me (in marg. suppl. l) ||
 morem ME || requiritur E || 3 certe om. FC || 4 et om. FC || 5 sic] sicut C ||
 hinc ME || 6 expiatum F || cum sequens F consequens C || 12 nam] non
 FC || 13 ut solvere . . . accedat om. F || 14 quod] id quod C || 17 relegato C ||
 accederent ME accederet man. rec. in L || 19 SVSPENSVM FCME: SVSPENSVS
 LH || 20 suspensum] in in ras. L || 21 me] est H || addentum CLH || 22 sollemnia
 LH || 25 permittit H || 26 fatis . . . dicere om. LH (in marg. suppl. l) || novit
 F || me om. FC || 28 cuius om. F || ergo maiora . . . quasi avispicium prope
 evanuerunt in F, ut lectio admodum incerta sit. maiora . . . quasi avispicium
 hab. Ambros. || 29 est F: sit Ambros. et Daniel || 30 aut in scripsi: ut F in
 Ambr. (ut superscr. man. sec.)

'nam te maioribus ire per altum auspicis' et reliqua 'auspicis', quia auspicia maiora, aut maioribus dicuntur, quibus augurium avium aliarumque rerum eripitur, ut puta, si parra vel picus auspicium dederit, et deinde contrarium aquila dederit, auspicium aquilae praevalet. ergo quia notum est esse apud augures auspiciorum gradus plures, et augur 5 loquitur auguriorum perito, ideo 'maioribus auspicis' dicit. auspicium autem est volatus avium, qui indicat agendum vel omittendum esse quod quis coeperit; dictum ab ave inspicienda quasi avispicium. PER ALTVM per limitem fortunae superioris.

376. SORTITVR] *id est sorte decernit vel sortitione distribuit.* 10
SORTITVR disponit, ordinat. et bene adlusit quasi Apollinis sacerdos, cuius propriae sunt sortes. VOLVITQVE VICES definitio fati secundum Tullium, qui ait fatum est conexio rerum per aeternitatem se invicem tenens, quae suo ordine et lege variatur ita tamen, ut ipsa varietas habeat aeternitatem. et hic 15 'vices' vicissitudines, alibi pericula, ut <II 433> vitavisse vices Danaum.

377. PAVCA TIBI E MVLTIS duo se dicit esse dicturum, quemadmodum possit tute navigare, et quibus signis Italiae regna cognoscat. HOSPITA AEQVORA vicina; nihil enim nobis hospitio esse 20 vicinius constat.

378. AVSONIO PORTV ut in Ausonia, quasi in portu et in litore, conquiescat.

379. PROHIBENT NAM CETERA SCIRE hic distinguendum; et est sensus 'cetera te scire non sinunt fata, Helenum vero Iuno pro- 25 hibet dicere etiam ea quae audire poteras', et vacat 'que', ut solet frequenter. male autem sentiunt qui distinguunt 'scire Helenum', cum legerimus in Lucano <V 177> venit aetas omnis in unam congeriem miserumque premunt tot saecula pectus, item alibi <V 176> nec tantum prodere vati quantum scire licet. 30 et adeo repletus numine novit omnia sacerdos, ut refrenetur ad certa dicenda: nam dicendo 'Helenum farique vetat Saturnia Iuno'

13 secundum Tullium] de fato fragm. 2 ap. Christium. cf. de div. I 55, 126

1 et reliqua auspicis om. Ambros. pro et reliqua dedit manifesta fides Daniel || 'auspicis'] fortasse 'maioribus auspicis' || 3 auspicium] angurium Ambros. dederit post auspicium om. Daniel || 6 perito I' Ambros. perita Daniel primus || auspicis om. Ambros. || 7 omittendum F || 8 avispicium Ambros. et Daniel: auspicium F || PER ALTVM per altum dixit per limitem fort. sup. Lion || 10 SORTITVR disponit (disponitur F) diuinat id est sorte decernit vel sortitione distribuit (distribuit C) et bene e. q. s. FC || 11 allusit CL alludit M || quasi et sunt om. L (suppl. l) || 12 sortes] id est responsa divina vulgo additur || 14 lege sic variatur F' || 24 hic] hoc F' || 26 ea om. FC || 29 congeriam F' || 32 certa] cetera Stephanus, Masvicius, Burmannus

ostendit praemisum ad Aeneam pertinere; aliter suum non interponeret nomen. prohibet autem scire mortem patris ad augendum inopinatum dolorem; tempestatem ab Aeolo inmissam; amorem Didonis, in quo et gaudium quidem est, sed quod improvisum vile 5 creditur. et si sciret Aeneas, se de Africa exiturum, non facile Didonis consentiret amoribus. novimus autem hoc Iunonem agere, ut, si possit fieri, <IV 106> regnum Italiae Libycas averteret oras. inopinatum vero dolorem etiam Aeneas conqueritur, ut <712> nec vates Helenus, cum multa horrenda moneret, hos mihi 10 praedixit luctus.

382. IGNARE pro 'ignarus', casus pro casu: dicit autem ignarum fati. *Persius* <III 29> *censoremve tuum, vel quod trabeate salutas.*

383. LONGA PROCVL non situ, quam paene videt: sed necessi- 15 tate fatali. *significat autem difficilem circuitum.* VIA INVIA Aeneae scilicet.

384. TRINACRIA quae Latine Triquetra dicitur, quam multi Trinacriam dicunt, *sub hac differentia, ut quotienscumque Sicilia significatur, Trinacria totum per 'r' dicatur, quotiens Sicula, per unam 'r'* 20 *ut <454> Trinacia cernitur Aetna.* LENTANDVS aut lente tibi navigandum est; nam totam Siciliam circumiit: aut 'lentandus tibi remus est', id est fleetendus: unde 'lentum vimen' dicimus, id est flexile. *et quidam 'lentandus' nove verbum fictum putant, sed in annalibus legitur confricati oleo lentati, paratique ad arma, a* 25 *verbo 'lentor'.*

22 lentum] georg. IV 34 || 23 in annalibus] I, LXII ap. Vahl.

2 nomen] Quomodo vetat Iuno dicere si fata scire prohibent? nullus enim vetatur loqui quod nescit? solvitur sic: nam cetera Parcae te scire farique vetat Saturnia Iuno. noluit ille dicere, quia moriturus erat Anchises. alibi 'nec vates Helenus cum multa horrenda moneret *Lione teste add. Guelferb. I. eadem praebet post luctus (lin. 10) D, cuius in margine scripta sunt quae hoc loco edidit Fabricius* praeterea quomodo vetat Iuno dicere si ista (fata *Fabricius*) scire prohibent? nullus enim vetatur loqui quod nescit: ergo cetera Parcae scire te prohibent, non autem Helenum. || sciri *Me* || 4 in quo et gaudium quidem est sed (sed om. *O*) quod improvisum vile creditur *FC* in quo et gaudium quidem ÷ quod improvisum vile creditur *L* (÷ *l*, ut videtur) in quo et gaudium quidem et quod improvisum vile creditur *H* in quo est gaudium quidem et (sed *E*) quod prouisum vile creditur *ME*. fortasse in quo et gaudium quidem est, quod tamen prouisum vile crederetur. || 7 posset *LIE* || aduerteret *FCMEI* || 11 casum pro casu *FC* || dicit . . . fati om. *M* || 12 trabete *F* || 15 fatali] et cursu navigationis tardiore *add. D* || 17 triquaetra ex triquadra *L. cf. Quintil.* I 6, 30 *cum adnotatione Halmii* || 18 trinacriam *LME* trinacram *II* trinaciam *FC. cf. ad Aen. I 196* || dicunt] quod tria habet promontoria quae Graeci *ἄκρα* dicunt *add. D, quae Masvicius post dicatur (lin. 19) collocavit.* || 21 circiuit *E* || 22 id est om. *FC* || 23 flexibile *FCI* || 24 Annales confricati oleo lentati paratique ad arma *Ambros.* confrictique oleo lentati et ad arma parati *coni. Ilbergius*

386. INFERNIQVE LACVS Lucrinum et Avernum dicit, inter quos est spelunca, per quam ad inferos descendebatur; unde eos dixit infernos. AEAEEQVE INSVLA CIRCAE qui nunc Circeius mons a Circe dicitur, aliquando, ut Varro dicit, insula fuit, nondum siccatis paludibus, quae eam dividebant a continenti. 'Aeaea' autem 5 dicta ab aspermantium voce, propter celebratas illic corporum mutationes: unde est <VII 11> inaccessos ubi Solis filia lucos. 'Aeaeae' autem tres sunt diphthongi: nam genetivus est ab Aeaea. *quidam pro eoa, id est orientalis, quia Solis filia traditur, accipiunt. alii non Circe Aeaea, sed insula quae et Aeaea.* 10

387. QVAM TVTA POSSIS VRBEM COMPONERE TERRA ante cuncta lustrabis, quam possis urbem tuta terra componere. 'tuta' autem propter Thraciae et Cretae discrimina.

388. SIGNA TIBI DICAM deest 'ergo'. et notandum quia non eo ordine, quo promiserat, dicit; ante enim dicit de civitate con- 15 denda, sic de tuta navigatione.

389. SECRETI AD FLVMINIS Tiberini. LITOREIS litus dicitur quicquid iuxta aquam est: unde nunc ripam fluminis litus vocavit.

390. SVS naturaliter longa est, licet in genetivo corripiatur, ut 'bos' 'pes' 'res' 'spes'. de hac autem sue alii dicunt secundum 20 Vergilium quod in Italia inventa sit, alii, quod secum eam more navigantium Troiani portaverint et oraculo cognoverint ibi esse condendam civitatem, ubi sus illa post fugam fuisset inventa. dicitur ergo in Campaniam fugisse et inventa in Laurolavinio: a qua Ascanius post Albae nomen inposuit. 25

19 sus naturaliter . . . spes] cf. Prob. cath. p. 24, 5 K.

3 infernos] inferos *M* || infernos] propter necromantiam quae ibi fiebat *add. D* || quae *L* (qui *l*) || circesus *FC* circaeus *LH* || 4 circa *HMEI* || aliquando] quondam *ME* || 5 continentie *F* continetia *H* || aeaeae *HMEI* || 6 illi *E* || 8 dipôtdonge *F* dyptongae *C* dyptongi *L* diphhngae *H* diptongi *ME* || 9 quidam Aeaea *Daniel primus* || eoiâ *F* Eoia *Daniel* || 10 aeaeae *F* || Aeaea *Daniel*: aea aeae *F*. *fort.* alii non ab 'aeae' 'Circe Aeaea', sed ab insula quae est Aea Aeae. || *ad* Aeaeaeque insula Circes *in marg.* Circe solis filia herbarum perita et carminum nocentium. cum patris imperium ferre non posset anguia (*leg.* Angitia) sorore comite colchos venit indeque in italiam aduecta collem insedit qui ex altera parte paludibus ex altera mari cingitur. in quo cum feliciter ageret circeius ex suo nomine uocavit. ad quem locum cum ulixes tempestate delatus esset socios eius in feras mutavit potentia carminum eius coniugium sibi admiscens nude telogonius (*leg.* Telegonus) natus qui inscius patrem occidit. anguia (*leg.* Angitia) autem soror eius marsos docuit carmina. dicta est autem ab obprobrio quorundam nautarum qui ab ea in feras mutati sunt qui praetereuntes solebant clamare aeaeae. uel sicut tradunt quod ab oriente venerit quasi eoa *T. cf. Serv. ad Aen. VII 750 Solin. 2. Sil. Ital. VIII 500* || 15 praemiserat *CME* || 17 FLVMINIS] *VNDAM* id est *vulgo additur* || 19 corripit *FCE* brevis sit *Me* || 21 eam ex eum *CL* || 22oraculo] misso *add. LH (del. l)* || 24 campanio *H* || laurolavinium *H*

391. TRIGINTA CAPITVM FETVS ENIXA prodigiale est hoc, quo significatur triginta annis regnaturus Ascanius.

392. ALBI CIRCVM VBERA NATI Varro dicit etiam hoc signi fuisse, quod, cum etiam alterius coloris porci in fetu huius porcae fuerint, albi
5 tantummodo circa ubera sint reperti.

393. IS LOCVS VRBIS ERIT id est in ipsa regione: nam et Lavinium et Alba longe a litore sunt. REQUIES errorum scilicet: alioquin bello conflictatus est.

394. HORRESCE pro 'horrucris', vel pro 'horrescas', id est timeas.

10 395. VIAM id est rationem: et non dicit, quia etiam profutura est fames, ut <VII 128> haec erat illa fames: haec nos suprema manebat exitiis positura modum. ADERITQVE VOCATVS APOLLO nunc 'vocatus', quia, ut supra <370> diximus, expiatorium fecit sacrificium.

15 396. IAS AVTEM TERRAS quasi ostendentis est: nec enim Calabria ab Epiro longo distat spatio.

397. NOSTRI AEQVORIS Epirotici, quo Calabriae litus adluitur.

398. MALIS GRAIS aut a persona Aeneae epitheton est, aut ad discretionem malorum et bonorum. a multis sane amphibolia putatur;
20 potest enim aut catholicon esse epitheton Grais, vel eis habitantibus Grais, qui mali sunt, ut est illud saepe malae legere noverae.

399. HIC ET NARYCHII POSVERUNT MOENIA LOCRI Locri socii Aiacis Oilei fuerunt, Epizephyrii et Ozolae. sed post tempestatem montis Capherei Epizephyrii tenuerunt Bruttios: et hos nunc dicit:
25 Ozolae vero tenuerunt Pentapolim; inde est <XI 265> Lybicone habitantes litore Locros. quin etiam de Ozolis legitur, quod delati Tinneiam ulterius accesserint et civitatem condiderint, quae

21 illud] georg. II 282

1 est hoc om. M || 2 annos L || regnaturus esse Masvicius primus || 3 Varro dicit . . . reperti hab. Ambros. || 4 in foetu Daniel: infectum F' || 5 tantummodo] tamen modo coni. Hagenus || quae ad vv. 393—402 in sinistro Floriacensis margine adscripta sunt hodie legi non possunt. quare ea scholia cum Bernensi 167 (= G) contuli || 18] in G || 7 litores G || horrorum F' || 8 cumflectatus F' || 9 ORRESCE G || vel pro horrescas id est timeas G, om. Daniel || 10 VIAMVS H || id est om. LHME || et non dicit GCH et nunc dicit LME (sed nunc in ras. I) et non dicit quam vulgo || 13 quod nunc uocatus C quia omittens || 15 est om. C || 18 ad discretionem Commelinus: discretionem G || 19 malorum et bonorum Masvicius: malorum id est bonorum G || amphibolia G || 20 catholicon G || Grais Daniel: graeci G || eis] fortasse ibi || 21 illud] quod add. G || 22 NARYCHII LM NARYCHII H || Locri] Hi L, om. H || 23 Ozolae scripsi: ozoloes CF ozoli LM hozoli HIE ozolei Daniel || 24 cerei G caerei C casterei E (caferi e) || bruttios G CMe bricios L (briccios I) britios H bracios E || 25 ozoloei C ozoli reliqui praeter G, qui pro Ozolae vero praebet ozolo eius || pentapolin uel libiam L penthapolim H lybiam M libyam E || unde C || 27 tynneiam GC tinnea L tunneiam H tinneiam Mle, om. E. || fortasse quod delati Tuneta vel Leptin etiam ulterius processerint || accesserunt G || condiderunt LE

nunc Vzalís dicitur. Narycii autem a loco dicti sunt provinciae suae, Ozolae a putore paludis vicinae. alii *Narycios Opuntios*, eodem et *Epicnemidios* dicunt; namque prius *Naryx*, Opus postea dicta, eadem autem et *Epicnemidia* vocatur; est enim *Cnemis* promontorium, in quo *Opuntii Locri* positi sunt, a quibus originem trahunt qui in 5 Italia sunt, et appellantur *Epizephyrii*, quod *Zephyrium* promontorium vocatur a Graecis, in quo sunt conditi *Locri* qui in Graecia sunt. hi vero qui iuxta *Delphos* colunt *Ozolae* nuncupantur, sive a foetore draconis, quem *Apollo* interemit, seu quod uxores eorum *Veneris* ira viris suis fuerint foeditate tætri odoris invisae; qui autem *Libyam* delati 10 sunt *Nasamones* appellantur, ut *Cornelius Tacitus* refert, oriundi a *Naryciis*, quod ibi invenies ubi ait *Lybicone* habitantes litore *Locros*.

400. SALLENTINOS OBSEDI MILITE CAMPOS Sallentinum promunctorium Italiae est inter *Calabriam* et *Bruttios*: nam ut ait Sal- 15 lustius omnis Italia coacta in angustias finditur in duo promunctoria, *Bruttium* et *Sallentinum*.

401. LYCTIVS IDOMENEVS a Lycto, Cretae civitate, unde propter supra <121> dictam pulsus est causam. ad Italiam venisse ac post dicitur in Asiam profectus decessisse. alii hunc regressum con- 20 sedisse apud *Apollinem Clarium* tradunt. DVCIS MELIBOEI PHILOCTETAE a *Meliboea*, civitate Thessaliae, de qua fuit. 'Meliboei' ergo dixit pro 'Meliboeensis'.

402. SVBNIXA PETILIA MVRO civitas cineta muro modico, ut <IV 216> crinemque madentem subnixus rapto potitur. 25 'Petilia' dicta vel ἀπὸ τοῦ πέτασθαι, id est volare, quod captato

15 Sallustius] hist. fragm. IV 33 Kr.

(condiderint e) || 1 nunc om. GC || uzalis HMle euzalis GCE ozalis L || nari-
cicii GLHM || sunt om. LH || 2 ozoli libri, uero add. ME || vicinae] nam ὄζω
est puteo add. D || nariicios G || Opuntios Daniel: pontios G || 3 Epicnemidios
scripsi: epicnemidas G || narix G || opuns G || 4 Epicnemidia Masvicius: epicne-
minina G || 5 opinuntii G, corr. Daniel || 6 epitefiri G Epizefiri Daniel || te-
firum G Zephyrum Daniel, correxi || promuntorium G || 7 uocantur G || 8 iuxta
delfos G || 10 foeditate G || 11 Cornelius Tacitus dicit Opuntios qui libiam delati
sunt Nasamones appellari a Naritiis oriundos Ambros. || 12 nariicii G || 14 pro-
muntorium FC promunturium M (promunctorium m) || 15 brittios F || 16 fun-
ditur FLE (finditur l) || in] inter FC || 17 promuntoria FC promunturia M
(promunctoria m) || bryttium F brittium C brutium LH (tium in ras. l) bruti-
um Me brutum E || 21 DVCIS MELIBOEI id est filoctetae meliboea ciuitate F
DVCIS MELIBOEI id est filoctetae; melibei a ciuitate C || 22 thessalidae quae fuit
Me || 23 dixit hab. C || meliboeenses F meliboeensis ex meliboeenses C meli-
boensis reliqui || 24 civitas hab. C et Stephanus || modica L || 25 subnixas G ||
26 ἀπο τοῦ ΝΕΤΑΚΤΑΙ G ἀπο τοῦ ΝΕΤΑΘΑΙ C ΑΤΙΑ τοῦ ΝΕΤΑΘΑΙ L (ἀπὸ τοῦ ΝΕ-
ΤΑΚΤΕ l) . . . Α τοῦ ΝΕΛΑΘΑΙ H. pro dicta vel ἀπὸ τοῦ πέτασθαι praebet a pe-
taste dicta M dicta est ano τοῦ ΝΕΤΑΘΑΙ E a poetaste dicta e || quod] nam M
nam quod E

augurio est condita, vel quod post relictum Ilium, quo ducebatur a Graecis, eam petiuit civitatem. 'Petilia' sane numeri est singularis. *multi ita intellegunt, non 'Philoctetae Petilia', sed 'Philoctetae muro'; nam ait Cato, a Philocteta, condita iam pridem civitate, murum tantum factum. alii 'subnixam' ideo accipiunt, quia inposita est excelso muro, ut Coelius historicus ait.* Philoctetes autem fuit Poeantis filius, Herculis comes, quem Hercules, cum hominem in Oeta monte deponeret, petiit, ne alicui sui corporis reliquias indicaret. de qua re eum iurare compulit, et ei pro munere dedit sagittas hydrae felle tinctas. postea Troiano bello responsum est, sagittis Herculis opus esse ad Troiae expugnationem. inventus itaque Philoctetes cum negaret primo se scire ubi esset Hercules, tandem confessus est mortuum esse. inde cum acriter ad indicandum sepulcrum eius cogere, pede locum percussit, cum nollet dicere. postea pergens ad bellum cum exercebatur sagittis, unius casu vulneratus est pedem, quo percusserat tumulum. ergo cum putorem insanabilis vulneris Graeci ferre non possent, diu quidem eum pro oraculi necessitate ductum tandem apud Lemnum sublatis reliquerunt sagittis. hic postea horrore sui vulneris ad patriam redire neglexit, sed sibi parvam Petiliam in Calabriae partibus fecit. *alii eum adductum a Graecis ad Troiam ad occidendum sagittis Paridem dicunt, quia etiam Paridis mors inter fatalia dicitur fuisse Troiana.*

403. *TRANSMISSAE* quidam 'transmissae' legunt, ut sit praepositio; *trans* autem adverbium, † ut sit 'transtulit'.

25 404. *IN LITORE* in Italia scilicet.

4 Cato] orig. lib. III 3 ap. Iordanum, 70 ap. Peterum || 6 Coelius] fragm. 53 ap. Peterum || Philoctetes autem e. q. s.] exscr. mythogr. I 59, II 165

1 post reditum illi GC || 2 singularis om. GC (post sane supr. vers. add. c) || 3 ad Philoctetae subnixa Petilia muro in marg. alii subnixam ideo accipiunt quia inposita est excelso muro. multi ita intellegunt . . . tantum factum T || 4 pilocteta G || Cato ait a Filocteta condita iam primum ciuitate Petilia murum tantum factum Ambros. || 6 Caelius dicit Petiliam urbem inpositam esse excelso muro Ambros. || PHILOCTETE filoctetes autem FC || pyranthis FC phiantis LHE pyanthis M || 7 cum . . . deponeret] cum ignem sibi in oeta monte componeret FC || ethna E (oeta e) || 9 eique M || ydrae FCH idrae L || 10 in troiano L || 11 cum ab co hercules quaereretur et primo e.q.s. ME mythogr. I || 12 primo negaret HME || scire] nescire FC || ubi esset Hercules om. LH || tandem mortuum esse confessus est M || 14 cogere] et primo negaret add. LH || percussit ne loqueretur iurauerat (quod iurauerat C) cum nollet dicere FC ne loqueretur, iurauerat enim se nolle dicere com. Hagenus || postea . . . bellum] postea cum ipse duceretur ad bellum M cum exercebatur sagittis omittens || peragens F || 15 unius sagittae M || pedem FCLH: pede GM in pede E mythographi in pedem ? || 16 percussit L || 17 possint FC || necessitate] sustinuerunt vulgo additur || 19 hic . . . sed sibi] qui cum horrore uulneris sui ad patriam redire nolisset sibi M || 20 eum Daniel: enim F || 21 sagittis F || 23 TRANSMISSI F || trans missae Ribbeckius || 24 ut sit 'trans steterint' F. Schoellius

405. PVRPVREO VELARE COMAS subaudis 'cura' aut 'memento': aut certe, quod est melius, 'velare' imperativus sit, non infinitivus.

406. HONORE sacrificio. HOSTILIS FACIES OCCVRRAT quidam Ulixen dicunt, alii Diomedem.

407. ET OMINA TVRBET sacrificii ordinem rumpat, quod est 5 piaculum. significat autem ut <II 166> dictum est Diomedem, qui cum multis casibus affligeretur, Palladium, quod apud ipsum erat, Troianis oraculo iussus est reddere. quod cum vellet implere, Aeneam invenit sacrificantem: qui, ut supra diximus, sacrificii ordinem non rupit, et Palladium Nautes accepit: unde Nautarum familia 10 Minervae sacra servabat. sane sciendum sacrificantes diis omni- bus caput velare consuetos ob hoc, ne se inter religionem aliquid vagis offerret obtutibus, excepto tantum Saturno, ne numinis imitatio esse videretur. et Herculi in templo suo, quia et ipse capite aperto est, vel quia haec arae ante adventum Aeneae a Iano vel Evandro consecratae 15 sint. sane quidam dicunt absurde, ab Heleno Diomedem suppressum; sed intellegendum est de industria factum, ne terror iniceretur Aeneae.

409. HAC CASTI pii, ut <VI 563> nulli fas casto scelera- tum insistere limen. IN RELIGIONE in observatione perpetua. NEPOTES appellando 'nepotes' gradus futurae cognationis ostendit. 20

410. AST VBI pro postquam; et est temporis adverbium. DIGRESSVM a litore Calabriae.

411. ANGVSTI RARESCENT CLAVSTRA PELORI ideo quia a continenti, id est a columna usque ad Pharon tribus milibus distat. 'rarescent' autem ideo, quia venientibus de Ionio propter curvatu- 25 ram litorum clausae videntur angustiae, quae paulatim propinquan- tibus aperiri videntur. PELORI promunctorium Siciliae est secun- dum Sallustium, dictum a gubernatore Hannibalis illic sepulto, qui fuerat occisus per regis ignorantiam, cum se eius dolo propter an-

6 Diomedem e. q. s.] exscr. mythogr. I 142 || 14 et Herculi . . . siut] cf. Macrob. Sat. III 6, 17 || 27 Pelorum promontorium . . . sepulto] exscr. Isid. or. XIV 7, 4 || secundum Sallustium] hist. IV 39 Kr.

2 infinitus LH || 6 ut dictum est hab. C || 7 iactaretur M (t affligeretur superscr. n) || 9 qui ut supra diximus ne sacrificii ordinem rumperet palladium nautes accepit MEI || 10 nautarum CM: nauturum F nautarum ex nautorum L nautorum HE || 12 capita FC || 14 videretur] qui saturno nelato capite incenditur add. D. inde quia . . . incenditur Fabricius. quia Saturnus v. c. ibi cernitur vulgo || 15 Iano scripsi: iuno F Imnone Daniel || 16 snpressum F || 21 adverbium] loci adverbium add. F. fortasse et est temporis et loci adver- bium. cf. Serv. ad Aen. I 714. alibi loci adv. F. Schoellius || 23 ideo hab. C || 24 Pharon tribus] frontibus H || 25 de calabria ME (t de ionio superscr. me) || de ionio] ad Calabriam add. D || 26 angustiae . . . videntur om. L, in marg. suppl. l || quae] quia Me. || 27 operiri l || promunctorium] cf. adnot. ad v. 399 || 29 propter angustias freti hab. C

gustias freti crederet esse deceptum, veniens de Petilia: quamquam legerimus, etiam ante Pelorum dictum.

412. LAEVA TIBI TELLVS venientis personam respexit: nam de Ionio navigantes si fretum petant, dextrum teneant litus necesse
5 est; sin alias, sinistrum.

413. AEQVORA CIRCVITV totam enim transiturus est Siciliam.

414. HAEC LOCA ut etiam Sallustius dicit Italiae Siciliam coniunctam constat fuisse: sed medium spatium aut per humilitatem obrutum est, aut per angustiam scissum. ut
10 autem curvum sit, facit natura mollioris Italiae, in quam asperitas et altitudo Siciliae aestum relidit. QVONDAM tria tenet tempora, sicut 'olim'. *praesentis, ut* <II 367> *quondam etiam vietis redit in praecordia virtus; praeteritum, ut* <V 588> *quondam Cretae fertur labyrinthus in altae; futurum* <VI 876>
15 *nec Romula quondam ullo se tantum tellus iactabit alumno.*

415. TANTVM AEVI LONGINQVA et reliqua. *parenthesis: nam ordo est 'haec loca vi quondam dissiluisse ferunt'. AEVI LONGINQVA pro longi. 'aevum' pro tempore posuit, ut aevoque sequenti. alibi pro annis, ut* <II 638> *vos o quibus integer aevi sanguis ait.*

20 416. DISSILVISSE FERVNT hinc apparet bene dictum unctos saluere per utres. nam ut 'dissilui', sic 'salui' facit. Cicero cum hic de raeda reiecta paenula desiluisset. est enim pōsitio 'salio salis salui', item in compositione 'dissilio dissilui'.

CVM PROTINVS continuo: et modo adverbium loci est, alibi temporis
25 est, ut <291> protinus aërias Phaeacum abscondimus arces.

417. FORET ab infinito est: sed modo praeteritum significat

7 Sallustius] hist. IV 36 Kr. cf. Isid. or. XIII 18, 3 et duet. Plac. ad Stat. Theb. III 597 || 18 aevum . . . pro anuis] cf. Isid. diff. verb. 67 || aevoque] buc. VIII 27 || 20 hinc apparet e. g. s.] cf. Diom. p. 374, 5 K. || unctos] georg. II 384 || 21 Cicero] pro Mil. X 29

1 pitilia CH || 2 legatur E || etiam om. L || 6 enim] paene add. H Me || 8 coniunctam siciliam Me (Siciliam om. E || 9 obrutum F^{CM} Me: opruptum H

obruptum E obrupta L abruptum Isidorus et Luct. Plac. || ut . . . sit] aut dum curvum sit Luct. Plac. || 10 tam curvum sit Fabricius, Masvicius, Burmannus || in qua F || 11 altitudo et asperitas Luct. Plac. || relidit] vi violentia, ut Lucanus (III 62) 'vis ingens pelagi semperque laborant aequora ne rupti repetant confinia montes' add. Fabricius || 12 tempora tenet F || 13 ut quondam Creta fertur Labyrinthus in alta Vergilius || 17 AEVI LONGINQVA pro longi scripsi: AEVI longi pro longinqua F longi pro longinqua om. Daniel || 18 pro tempore Daniel: p^r tempore F || aevoquo F || 20 DISSILVISSE H || hic FC || 21 dissilui H desalni E (dissilui e) || 22 praeda H || paenum ulla C || desiluisset LHE: dissiluisset F^{CM} Me || 23 salui] salui Me || 24 continue F^{CM} Me coniunctine E || 25 ascendimus C || 26 infinitivo FE

tempus, quod rarum est; saepius enim futurum significat. VENIT MEDIO in medium, ut <V 451> it clamor caelo.

418. HESPERIVM SICVLO LATVS ABCIDIT hypallage est: nam minora a maioribus segregantur, sed contra dixit. ABCIDIT propter metrum 'ci' corripuit per poeticum morem. 5

419. INTERLVIT interlabitur, pontus scilicet. AESTV aestuum poetae maris angustias artati ideo appellant, quod ibi commotione reciproci cursus mare videatur aestuare.

420. DEXTRVM SCYLLA LATVS LAEVVM INPLACATA CHARYBDIS de Ionio venientibus. Scylla enim in Italia est, Charybdis in Sicilia. Scylla autem ipsa Phorci et Creteidos nymphae filia fuit. hanc amabat Glaucus, quem Circe diligebat; et quoniam pronior in Scyllam fuerat, irata Circe fontem, in quo illa consueverat corpus abluere, infecit venenis: in quem illa cum descendisset, pube tenus in varias mutata est formas. horrens itaque suam deformitatem 15 se praecipitavit in maria. alii a Glaucō, cum sperneretur a Scylla, rogatam Circen et iam ita, ut legatur, mutatam dicunt. alii a Neptuno amatam, cum illa Glaucum amaret, rivalitatis dolore in hoc monstrum mutatam. Homerus hanc dicit immortale monstrum fuisse. Sallustius saxum esse dicit simile formae celebratae procul visentibus. 20 canes vero et lupi ob hoc ex ea nati esse finguntur, quia ipsa loca plena sunt monstribus marinis, et saxorum asperitas illic imitatur latratus canum. sane alia Scylla fuit, de qua in bucolicis <VI 74> plenius dictum est. [legimus etiam nunc nemora ingenti vento, nunc litora plangunt. si ergo 'plangunt' dicimus, et 'latrant' 25 non incongrue posuit.] Charybdis autem in Siciliae parte posita femina fuit voracissima, ex Neptuno et Terra genita, quae, quia boves Herculis rapuit, fulminata a Iove est et in maria praecipitata:

11 Scylla Phorci e. q. s.] exscr. mythogr. II 169 cf. I 3, III 11, 8 || 19 Homerus] Od. XII 118. cf. Macrobi. Sat. V 6, 4 sqq. || Sallustius] hist. IV 36 Kr. || 20 simile . . . latratus] cf. Isid. or. XIII 18, 4 || 24 nunc] georg. I 334 || 26 Charybdis autem e. q. s.] exscr. mythogr. II 170

5 corripit F || 7 angustias I'. Schoellius: angustis I' angustis Masvicius angustis spatium ideo appellant cont. Hagenus || 11 Scylla] enim add. L || forti H || creteidis FC || 12 et] is FC || 13 illa] scylla L scilla H || consueverat . . . in quem om. F || corpus] se C || 16 in mari F || 17 iam] fortasse illam || 19 matatam F || hoc L (hanc U) || 22 maris F || 24 plenus F || legimus . . . posuit seclusi || 25 ergo hab. C || dicimus om. M || 26 non] nunc FE (non e) || posuit] dicitur ME (at. posuit superscr. e) || eis quae de Charybdi dicta sunt LAEVVM INPLACATA CHARYBDIS praemittit F. ceterum in hoc libro Charybdis autem . . . ter uno die, COMBET . . . fabulam, TRAHENTEM . . . Sallustio, PISTRIX . . . iunguntur, quae in dextro margine scripta sunt, hodie vix legi possunt. || in Siciliae parte posita hab. C || 27 ouis C || 28 a iove dicitur fulminata M (fulminata a iove est m) fulminata a iove dicitur e || delecta ME (praecipitata m)

unde naturam pristinam servat; nam sorbet universa quae *prehendit* et secundum Sallustium ea circa Tauromenitanum egerit litus. de hac Cicero in Philippicis <II 27, 67> ait Charybdis: quae si fuit, animal fuit unum.

5 421. OBSIDET ad transeuntium insidias. BARATHRI barathrum est immensae altitudinis nomen: unde sequitur 'sorbet in abruptum': quod Graece βάραθρον dicitur. TER GYRGITE VASTO aut 'ter' pro 'saepē' posuit, finitum pro infinito, aut ter uno die.

423. ALTERNOS singulos, non omnes simul, ut <XII 233> *vix hostem alterni si congregiamur habemus*; aut 'alternos' vicissim, quia accipit, ut vomat, rursus vomit, ut accipiat.

424. COHIBET SPELVNCA hypallage est in sensu; nam ipsa se tenet intra speluncam secundum fabulam.

425. TRAHENTEM Sallustius quo forte inlata naufragia sorbens gurgitibus occultis milia sexaginta Tauromenitana ad litora trahit, ergo et 'sorbet' et 'trahit' de Sallustio.

426. PRIMA nominativus est pluralis a neutro. et est Graeca figura, τὰ πρῶτα ἄνθρωπος.

427. PVBE TENVS 'tenus' praepositio ablativa quidem est, sed 20 figurate etiam genetivo cohaeret, ut et crurum tenuis a mento palearia pendent. sane gaudet postpositione. PISTRIX si navem intellegas, haec pistris huius pistris facit; si de belua, haec pistris; huius pistricis facit.

428. COMMISSA LVPORVM coniuncta et coagmentata: ipsa sci- 25 licet, ut <IX 672> portam quae ducis imperio commissa recludunt. et figurate locutus est, ut <I 228> oculos suffusa. est

2 secundum Sallustium] hist. fragm. IV 37 Kr. || 5 barathrum . . . nomen] cf. Isid. or. XIV 9, 5 et gloss. Sangerm. ap. Hildebrandum p. 27 || 14 Sallustius] hist. fragm. IV 37 Kr. || 19 tenuis praepositio . . . cohaeret] cf. Serv. comm. in Don. p. 418, 34 et 442, 1 K. || 20 et crurum] georg. III 53

1 unde naturam servat hmanam E (t pristinam *superscr. e*) || 3 in Philippicis om. CME || Quae Charybdis tam vorax? Charybdim dico? quae si fuit, animal unum fuit Cicero || 4 unum] in philippicis add. CLHME || 5 insidias] pertinet quod ait obsidet add. Lion || 6 immensae] nimiae Isid. et gloss. Sangerm. || 7 BERCEPON C berethron LHE (hron in ras. l) beretron M || dicitur] quia sit gravis aspectus quia βαρὺ τὸ ἀδρεῖν add. D || 10 nocissim F || 12 SPELVNCAM L || 14 quo] quod Daniel || 16 de Sallustio F et detrahit Sallustio Daniel || 18 ταπρῶτα ἀνθρώτος F ταπρῶτα ἀνθρώπος C τα πρῶτα ἀνθρώπος L ταπρῶτα ἀνθρώπος H τα πρῶτα ἀνθρώπος M ταπρῶτα ἀνθρώπος E (ἀνθρώπος e) || 19 ablatino F || 22 haec om. C, sed spatium relictum est. haec L (haec l) || pristris huius pristris H pistris huius pistris reliqui, nisi quod prioris pistris litteram extremam, alterius duas litteras extremas in ras. l || facit om. L || si . . . facit in contextu omissa in marg. suppl. L || de belua] dicas add. ME || 23 huius om. HME || facit om. HE (supr. vers. add. e) || 24 coagmentata LEM

autem haec clocutio: postrema, id est τὰ ἔσχατα, commissa erat luporum utero caudas delphinum, id est commissas habebat. *et quidam volunt 'commissa' dici quae diversa iunguntur.*

429. *PRAESTAT melius est.*

430. *CESSANTEM* immorantem, quod sequentia indicant 'longos 5 et circumflectere cursus'. *Terentius si absis uspiam, aut ibi si cesses, sed alibi quid illic natus cessat cum Syro.*

431. *INFORMEM* hic 'quae confusae sit formae', alibi *deformem nec sum adeo informis, alibi monstrum* <658> *informe ingens, quod humanam excedat formam.* 10

432. *CAERVLEIS CANIBVS* variavit nunc 'canes' dicendo, cum supra dixerit 'lupos'.

433. *PRAETEREA* hinc ostenditur cuncta scire Helenum et iam infensam Iunonem, sed prohiberi dicere, ut diximus supra <380>.

HELENO *PRVDENTIA* in homine enim prudentia est, in vatibus fides. 15

433. *VERIS IMPLET* oraculis, ut Lucanus <V 168> atque hominem toto sibi cedere iussit pectore.

437. *IVNONIS MAGNAE* id est supernae; nam legimus <VI 138> Iunoni infernae dictus sacer.

438. *PRECE NVMEN ADORA IVNONI CANE VOTA LIBENS* his enim 20 Iuno praecipue delectatur, id est hymnis et prece. *CANE* [autem] *de historia est; nam et bello Punico matrimi et patrini cantaverunt Iunoni. et bene tria posuit quae ad religionem pertinent: precare, vove, solve.* *DOMINAM* hic abusive dominam Iunonem appellavit, cum proprium hoc nomen matris deum sit. 25

6 Terentius] ad. I 1, 3 || 7 alibi] heaut. tim. V 1, 9 || 9 nec sum] buc. II 25

1 postremum *C* et *Daniel* || id est] ude est *C* unde est *Daniel* || τὰ ἔσχατα *C* τὰ ἔσχατα *LH* τὰ ἐσχατα *M* († testata id est eandem rem superscr. n) testata *E* (at. τὰ ἐσχατα in marg. ead. man.) || 2 id est om. *CM* || habebat] caudas utero add. *Fabricius* || 3 diversa *Arntzenius* ad *Plin. paneg. cap. 39*: diuerta *F* *Illegno teste*, diu exesa *Daniel* || 4 ad *Pachyni* in marg. promunturium siciliae spectans austrum ab aeris crassitudine dictum nam pachis graece dicitur crassus et spissus et quia austro perflatur hoc promunturium inde retinens pinguedinem appellatur pachinum *T. cf. Serv. ad v. 699 et Isid. or. XIV 7, 5* || 6 abhis *F* abis *Daniel* || ubi *Daniel* || 7 cesset *F* || syra *F* || 9 monstrum] ut monstrum add. *Daniel* || 14 prohiberi ex prohibere *F* prohibere *E* || dicere om. *F* || 15 *PRVDENTIA VATI* *F* || enim om. *FC* || in vate *F*. *Schoellius* || 16 si *VERIS IMPLET APOLLO* id est si ueris implet oraculis *FC* s. v. i. a. subaudis oraculis *Lion* || utque *C* || 17 totus *H* || cedere] dicere *F* caedere *M* || 18 legimus] in sexto add. *Fabricius* || 19 iunonis *C* || dictus sacer om. *C* || dictos *F* || sacer] in vii. aut sicut supra dictum ideo magna add. *F. cf. ad Aen. I 378, II 269, III 12* || 20 his enim . . . prece om. *F* || 22 patrini et matrimi *Masvicius primus* || 23 regionem *F*, corr. *Daniel* || precare vove solve scripsi: preca roboe solue *F* prece votis donis *Daniel* primus

439. VICTOR propositi tui effector, *ut illi victor ego, et Tyrio et reliqua.*

441. CYMAEAM VRBEM sicut <293> Buthroti arcem, <I 244> fontem Timavi. Euboea insula est, de cuius civitate Chalcide
5 profecti sunt ad novas sedes quaerendas, et hand longe a Bais, qui locus a socio Ulixis Baio illic sepulto nomen accepit, invenerunt vacuum litus, ubi visa muliere grvida civitatem condiderunt: quae res secundam ostendebat fore rem publicam: et eam Cumas vocaverunt, sive ab ἐγκύω, id est praegnante, sive ἀπὸ τῶν κυμάτων,
10 id est undis; nam κύματα dicuntur. 'v' autem Latini in 'u' vertunt, ut 'Byrria' 'Burria'.

442. DIVINOSQVE LACVS consecratos, Avernum et Lucrinum. 'Avernus' autem in plurali numero 'Averna' facit, ut 'tartarus' 'tartara': undē est 'Averna sonantia silvis'. sane hic lacus ante
15 silvarum densitate sic ambiebatur, ut exhalans inde per angustias aquae sulphureae odor gravissimus supervolantes aves necaret: unde et Avernus dictus est, quasi ἄσπερος. quam rem Augustus Caesar intellegens, deiectis silvis ex pestilentibus amoena reddidit loca.

443. INSANAM VATEM alii magnam dicunt, sed melius deo ple-
20 nam et vaticinatricem intellegimus. *INSANAM VATEM* *quia duo genera vaticinandi sunt, aut simplex, ut Heleni, aut per furorem, ut Sibyllae. *VATEM* [quia] vates a vi mentis appellatos, Varro auctor est.* SVB IMA in ima, ut namque sub ingenti lustrat dum singula templo.

1 illi] georg. III 17 || 4 Euboea . . . undis] exscr. mythogr. I 145 || 14 sane hic lacus . . . loca] exscr. Isid. or. XIII 19, 8 || 22 Varro] cf. de l. l. VII 36 || vates . . . appellatos] cf. Isid. or. VII 12, 15

3 CIMEAM C || VRBEM] cymeam autem urbem add. Me per urbem add. E || sicut . . . Timavi om. FC || bytroti L butroti HME busti E || 4 chalcide L chalcide H calchide reliqui. incolae add. Fabricius || 5 sedes] fides F || a Bais] ab his F || 6 socii F || 7 visa] iussa C || 8 secundam F || fore rem] furorem C || vocarunt FCME || 9 ab en kyw FLE ab ENKYW C ADENKYA H ab ENKYO M ab ἐγκύων vulgo || a praegnate C || ἀπο τῶν κυμάτων C ἀπο τῶν κυμάτων L αὐτο τὸν κύματῶν H || 10 ab undis ME || κύμα F C HME κύμα L || κύματα undae Fabricius primus || conuertunt M || 11 Burria om. L Cymaeam autem urbem sicut butroti arcem et fontem timani add. C || 13 haec auerna ME || 15 exalans libri || 16 sulphureae C sulphureae reliqui || supervoluntates F supervoluntantes C || 17 ἁσπερος M || 19 magnam dicunt quia duo genera . . . Varro auctor est sed melius . . . intellegimus F || 20 intellegimus] intellegamus D, addens a Graecorum tractum etymologia qui πάντας ἀπὸ τῆς πανίας appellaverunt. nam supra sensus humanos intellegentia furor et insania dicitur, teste Cicerone lib. de divinatione (I 1, 1) 'huic praestantissimae rei nomen nostri a diuis, Graeci ut Plato interpretatur a furore dixerunt', rursus (I 2, 4) 'furoris divinationem Sibyllinis maxime versibus contineri arbitrati'. unde adhuc qui inspirari solent fatuari dicuntur. Virgilius (VI 11) 'magnam cui mentem animumque Delius inspirat vates'. (unde adhuc . . . dicuntur verba sunt Iustini 43, 1, 8) || 22 sibyllae F || mentis ex mentes F || appellatos F || 24 templo] et

444. FATA CANIT FOLIISQVE NOTAS ET NOMINA MANDAT tribus modis futura praedicit: aut voce, aut scripto, aut signis, id est quibusdam notis, ut in obelisco Romae videmus: vel, ut alii dicunt, notis litterarum, ut per unam litteram significet aliquid. in foliis autem palmarum sibyllam scribere solere testatur Varro. *FOLIIS 5 palmae. NOTAS litteras. NOMINA verba.*

445. CARMINA VIRGO quia eius responsa versibus scribebantur. 'virgo' vero Phemonoe dicta est: nam sibylla appellativum est nomen, adeo ut Varro quot sibyllae fuerint scripserit. sibylla autem dicitur omnis puella, cuius pectus numen recipit: nam Aeoli *σίους* dicunt deos, *βουλῇ* autem est sententia: ergo sibyllas quasi *σίου βουλᾶς* dixerunt. inde est <VI 11> magnam cui mentem animumque Delius inspirat vates. sane sciendum omnia responsa sibyllae plus minusve centum contineri sermonibus: unde Vergilius ait <VI 43> quo lati ducunt aditus centum, ostia centum, 15 unde ruunt totidem voces, responsa sibyllae.

446. DIGERIT ordinat, disponit. *IN NUMERVM in ordinem, ut continuatio carminum fiat, unde est numeros memini si verba tenerem.* SECLVSA pro 'inclusa': praepositio pro praepositione.

448. VERSO CARDINE aperta ianua, per periphrasin. 20

449. TVRBAVIT IANVA FRONDES non ianna, sed ventus, qui per ianuam ingreditur.

450. *NVMQVAM* pro 'non'.

451. *SITVS positiones et ordines. alibi 'situ' vetustate, ut <VII 452> en ego victa situ. alibi squalore <VI 462> per loca senta situ.* 25

452. INCONSVLTI inseci rerum, ignari, sine consilio. et consultus est qui consultitur, inconsultus qui non accipit consilium.

8 virgo vero . . . *σίου βουλᾶς* dixerunt] exscr. mythogr. II 87 || 18 numeros] buc. IX 45 || 27 consultus . . . consilium] exscr. Isid. or. X 39. cf. gloss. Sangerm. ap. Hildebr. p. 75

(I 431) 'exercet sub sole labor' add. Stephanus et Fabricius || 2 futura praedicit] ait futura praedicta *F* || scripto] scriptura *F* *Cc* scripto ex scriptu *M*. praedicta add. *F* || 3 obeliseis *F* oboliscos *C* obolisco *L* obilisco *HE* || oromae *C* || 5 ad foliis *supr.* vers. scilicet palmarum *T* || 7 virgo om. *LH* || scribantur *FL* (scribebantur *l*) || 8 foemon *L* (foemonoe *l*) femor Noe *II* fermone *E* (femonoe *e*) || 9 quod *II* || 10 recepit *L* || aeli *L* (aelii) aeoles *E* || sios *FCL* sius *II* zios *E* || 11 bule *FLH* bulae *CE*. *σίους* . . . *βουλῇ* evanuerunt in *M* || nubulas *F* sinubulas *CH* zio^sbulas *L* (zio^s *l* in ras.) ziosbulas *ME* || 14 minus *FC* minus *////* *L* (duae litterae erasae) || 15 quod latini dicunt *FC* || hostiae *I'* hostia *HE* || centum om. *ME* || 17 ad in numerum *supr.* vers. in ordinem *T* || 19 SECLVSA . . . praepositione om. *F* || 23 pro 'non' scripsi: ponam *F*. cf. *Serv. ad Aen.* II 670. omisit hoc scholium Daniel || 25 sentu *F* || 26 sine consilio sine responso . . . adgrediuntur *F* et consultus est . . . consilium omittens || 27 accipit *C*

INCONSULTI] *sine responso, quibus consultum non esset, ut inconsultos incautos dicimus, qui sine consilio aliquid adgrediuntur.*

453. NEQVA MORAE 'nequa' pro 'non' aut 'nulla', hoc est nullum damnum te ex mora fecisse credideris.

5 455. (VI) VELA VOCET valde vocet.

456. ORACULA fata, responsa.

457. IPSA CANAT ne te mittat ad ea quae in foliis notat. VO-
LENS quae velle habet: nam 'volitura', aut propter asperitatem ser-
monis noluit dicere: aut 'volens', quia cogi non potest si nolit: (aut)
10 ut in sacrificiis 'uti volens propitiusque'.

458. ILLA TIBI ITALIAE POPULOS et cetera. bene haec ad sibyllam distulit, quia ipse de cursu tantum interrogatus est. et quia 'bella' terribile nomen intulerat, statim evadendi spem adiecit 'et quo quemque modo fugiasque ferasque laborem.'

15 460. VENERATA quam tu veneratus sis, vel venerata pro te deos, id est rogatis pro te diis.

461. HAEC SVNT QVAE NOSTRA LICEAT TE VOCE MONERI bene cum praescriptione, ne falsidicus vel minus peritus postea putaretur sacerdos.

20 463. EFFATUS AMICO EST poeta divinus peritiam suam inventa occasione semper ostendit; 'effatus' ergo verbo augurali usus est, quia scit loca sacra, id est ab auguribus inaugurata 'effata' dici: 'ergo religioso verbo voluit uti, qui potuit dicere 'quae postquam vates sic ore est fatus amico'. 'effatio' dicta est pro locutione, quod ubi quid loquimur
25 'famur'.

464. AVRO GRAVIA utrum aurca, an quibus non totis aureis addito auro pondus accesserit? et GRAVIA 'a' finalitatis ratione produ-
citur, sed satis aspere: nam in nullam desinit consonantem, ut

27 a finalitatis . . . ensis] cf. Serv. comm. in Don. p. 424, 21 et Serg. de syll. p. 479, 6 K.

5 VI addidi || valde vocet scripsi: valde novet F valde nove Daniel || VELA VOCENT quamvis sit prouisa navigatio D || 8 uellae H || uolitur F C ualitura E (uolitura c) || aut et sermonis hab. C || 9 aut inseruit F. Schoellius || 11 ILLA TIBI quare de si-
bylla dicit, quid enim plus est dictura? soluitur sic: cum Helenus dixisset ven-
tura quaeque et bella, intulit spem, et quo quaeque modo fugiasque ferasque
laborem Lion. similia ediderat Fabricius || ad vers. 458 bene . . . ferasque la-

borem in marg. T || sybillam F || 12 curso F || tantum om. T || 13 quo quemque ||
quod quaeque F || 19 sacerdos om. F, post putaretur addens utrum auria an
quibus non accesserit et grauia, quae expunxit Daniel || 21 verbo augurali . . .
famur hab. Ambros. || augurali F || 22 inaugurata F || 23 uolunt F || quia Am-
bros. || 24 fatus F || est scripsi: et F et Ambros. || prolocutione F pro elocutione
Ambros. || ubi quid Ambros.: ubique F ubi Daniel || 26 auria F || an] in F.
cf. adnot. ad lin. 19 || 27 a om. FC || 28 in om. C

omnia vincit Amor, et nos cedamus Amori, item <X 394>
at tibi Thymbre caput Euandrius abstulit ensis. ELE-
PHANTO pro ebore posuit: Graece dixit.

465. STIPAT denset: unde stipatores dicuntur qui in navibus
componunt, a stipa. 5

466. DODONAEOS *id est* Epiroticos, a civitate Epiri Dodona.
laudavit a regione, ut vasa Corinthia. *quidam dicunt ita: ubi acs*
optime fustum, sicut et apud Corinthum: vel 'Dodonacos' quales sunt
in templo Dodonaei Iovis. hacc autem regio in finibus Aetolorum est,
ubi Iovi et Veneri templum a veteribus fuerat consecratum. circa hoc 10
templum quercus inmanis fuisse dicitur, ex cuius radicibus fons mana-
bat, qui suo murmure instinctu deorum diversis oracula reddebat: quae
murmura anus Pelias nomine interpretata hominibus disserebat. sed
cum hic ordo oraculorum per multa tempora stetisset, ab Arce latrone
Illyrio excidi quercus praecepta est; unde factum est, ut postea fatidica 15
murmura cessarent. narratur et aliter fabula: Iuppiter quondam Hebae
filiae tribuit duas columbas humanam vocem edentes, quarum altera
provolavit in Dodonae glandiferam silvam Epiri ibique consedit in
arbore altissima praecepitque ei qui tum cam succidebat, ut ab sacrata
quercu ferrum sacrilegum submovcret. ibi oraculum Iovis constitutum 20
est, in quo sunt vasa aenea, quae uno tactu universa solebant sonare.
altera autem columba pervenit in Libyam et ibi consedit super caput
arietis praecepitque ut Iovis Ammonis oraculum constitueretur.
LEBETAS ollas aereas. Graece dixit; zemas enim vulgare est, non
Latinum. 25

467. HAMIS AVROQVE hamis aureis, ἐν δὲ ἀδ' αὐρῶν. 'hamis'

1 omnia] buc. X 69 || 4 unde . . . a stipa] exscr. Isid. or. XIX 27, 2 ||
16 Iuppiter quondam e. q. s.] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. III 106 || 24 Lebe-
tas ollas aereas] cf. Isid. or. XX 8, 4

1 et . . . Amori om. *LHM*, nos . . . item om. *FC* || item . . . ensis om.
M (add. m) || 2 at] ut *FC* nam *Vergilius* || Euandrius . . . ensis om. *F* || ensis]
quare 'liceat'? solvitur: 'liceat' quae leviora sunt; supra enim tacuit de morte
patris; nam dicuntur difficile responsa praedicere. add. *Lion*: quae pertinent
ad vers. 461 || 4 inde *LH* || 5 a om. *FC* et *Lione* teste *Guelferb. I* || stipare *F* stupa
C styppam *Guelferb. I* stipam legisse videtur *Isidorus*. cf. ad *Aen.* I 433 || 6 id
est hab. *C* || 8 chorintum *F* || 9 regia *F* || 11 inmanes *F* || 12 murmure instinctu *F*,
corr. *Daniel* || 13 mormora *F* || 15 Illyrio *Masvicius*: hillirio *F* || 16 cessarent
scripsi: cessarunt *F* cessauerint *Daniel* || hebe *F* || 18 peruolavit legit *Hagenus*
in *F* || 23 praecipitque *F* || oraculum constituetur *F* || 24 zemas *FCLHe* zimas
M zimas *E* zima *I* || 25 Latinum] Lebes pro uase capitur in quod aqua dum
manus abluitur decedit. quod decentius Aeneae conuenire domum (*leg.* donum)
uidetur, quam quod culinae dona praestentur, ut Homerus in *Odyssea* (I 136)
χερσὶνὰ δ' ἀμφίπολος προχόω ἐπέχευε φέρονσα καλῇ χερσὶν ὑπὲρ ἀργυρέοιο
λέβητος add. *D* || 26 ἑλαιο ἀγνῶν *FC* endiadi/in *L* endiadio *II* endiadin *M*
endiadijn *E* per Endiadim *Stephanus* per Endiadin *Masvicius*

autem catenis vel circulis significat.
intextam.

TRILICEM trino nexu in-

468. CONVUM INSIGNIS GALEAE a parte totum; nam conus est
curvatura, quae in galea prominet, super quam cristae sunt. *coni*
5 *tamen appellationem sciendum a Graeco tractam.* CRISTASQVE COMANTES
proprie. sicut dictum est Graecorum sic erant, ut <II 391> deinde
comantem Androgei galeam. et est participium 'comantes' nothum;
non enim est verbum 'como'.

469. SVA DONA PARENTI id est Anchisae. 'sua' autem con-
10 grua meritis, apta aetati.

470. DVCEs equorum scilicet, quos vulgo agasones vocamus, ut <X
574> effunditque ducem. alii duces itinerum accipiunt.

471. REMIGIVM SVPPLET bene verbo militiae usus est, ut sup-
plementum diceret; nam multos in Creta perdiderat.

15 472. VELIS APTARE IVBEbat subaudis 'socios' a superioribus.
et bene servat τὸ πρέπον, ut ubique Anchisen inducat iubentem navi-
gationem, ut <9> et pater Anchises dare fatis vela iubebat.

473. FERENTI pro secundo, [sed] vel flanti, vel cum flare coepisset.

475. ANCHISA bene, cum Veneri libidinem non obicit, dicendo
20 coniugium maiorem honorem Anchisae tribuit. 'Anchisa' autem voca-
tivus hic non est Latinus, nam brevis esset 'a', ut 'o Catilina': Grae-
cus est ergo, de quo valde apud eos quaeritur quemadmodum
exeat ab his nominibus, quae in 'es' mittunt nominativum. nam
'Tydides' 'Tydide' facit, ut <I 96> Danaum fortissime gentis
25 Tydide. 'Atrides', cum sit simile, 'Atrida' facit, ut Horatius ne
quis humasse velit Aiace, Atrida, vetas cur? tale est ergo

3 conus . . . cristae sunt] exscr. Isid. or. XVIII 14, 2. cf. gloss. Sangerm.
ap. Hildebr. p. 80 || 13 Remigium supplet . . . perdiderat] cf. comm. Luc. II
475 || 25 Horatius] sat. II 3, 187

1 vel circulis hab. C || nixu intextum F, corr. Daniel || 3 CONVUM autem
(sic) a parte totum . . . a Graeco tractam post accipiunt (lin. 12) collocavit
Daniel, post como Lion || conum FC cotnus num H || 5 ad v. 468 sciendum
coni appellationem a greco tracta et comantis proprie dixit sic enim consue-
tudo greecorum erat ut galeas cristatas haberent ut deinde comantem androgei
galeam. et est participium a verbo como in marg. T || tractum F || 6 sic om.
Daniel || 7 nothum Hagenus: notum F || 10 meritis hab. C || apta congrua aetati
L || 11 DVCEs] itineris add. Daniel || vel quos Daniel || agassones F || 13 ut et
diceret om. F || 15 IVBEbat om. FC || 16 tro pepon F || iubentem Hagenus: in
F. ut ubique Anchises iubeat navigationem idem coni. Hagenus || 17 et et vela
om. F || 18 FVRENTI F || sed vel om. Daniel || 19 Veneri Daniel: uene F. fortasse
duo scholia fuerunt bene cum Veneri libidinem non obicit et dieendo coniugium
maiorem honorem Anchisae tribuit || 21 a om. LH || o om. FC hoc L || 22 apud
poetas vel a Plinio F. Schoellius. fortasse apud idoneos || 23 in eis FH || 24 Ty-
dide] tydidæ F tydide a C. sititide H || 25 ut Horatius . . . eur post Scythia
(p. 425 (lin. 3) collocanda videri per litteras mihi significavit Ioannes Kirchnerus ||
26 uelint Me

et 'Anchisa'. sane apud Latinos horum nominum causa manifesta est: nam nominativum ipsum in 'a' mutant et recipiunt Latinam declinationem, ut 'Atrides' 'Atrida', 'Scythes' 'Scytha'. DIGNATE digne habite, digne indicate. nam modo non agentis habet, sed patientis imaginem; illud est in primo <335> haud equidem 5 tali me dignor honore.

476. CVRA DEVM *id est* amor, ut *alibi* <X 132> Veneris iustissima cura. BIS PERGAMEIS EREPTE RVINIS probavit curam deorum. et sciendum, rhetorica esse argumenta, quae a contrariis laudant. quod enim supra Anchises infelicitatis putavit, ut <II 642> 10 satis una superque vidimus excidia, hoc iste argumento convertit in laudem. 'bis' autem propter Herculem et Graecos, qui expugnare Troianos.

477. ECCE TIBI aut vacat 'tibi', ut in Tullio qui mihi accubantes in conviviis: aut certe altius dictum est 'tibi', ac si 15 diceret: qui Italiae hanc tantum visurus es partem, non etiam eam quam Aeneae fata promittunt. *aut certe 'tibi' id est quod ad te attinet; nam ita veteres ponebant, ut Terentius in adelphis* <IV 1, 21> *en tibi autem: quid est? lupus in fabula. et cur haec Aeneae non dicit? aut sufficere putat quae illi vaticinatus est, ut retineat illa, 20 aut ambobus dicit ad unum loquendo.* AVSONIAE Italiae, a rege Ausone. ARRIPE invade: illic enim est sacrificaturus.

478. ET TAMEN ἀνάκολουθον est; non enim praemisit 'quamquam vicina sit'. PRAETERLABARE NECESSE EST praeternaviges. et bene positum 'necesse est', ne fatigato longae navigationis denuntiatio dura 25 videretur.

479. PANDIT APOLLO Laurolavinatē agrum significat, ad quem venturus est.

480. VALE AIT bis haec est in Vergilio iteratio, ut hoc loco:

3 Dignate ... imaginem] cf. Gell. XV 13, 10 || 14 in Tullio] in Catil. II 5, 10

1 et sunt anchisa FC || 2 nam] quae Stephanus et Masvicius || nominativus ipse in a mutatur et recipit Daniel || mutant] mittunt Stephanus, Fabricius, Masvicius || 3 atrida facit et scytha facit Me || 4 non] nam F || 5 illud F. Schoellius: unde libri || 7 id est et alibi hab. C || 9 et sciendum om. F || 10 supra om. F || infelicitatem C || 11 excidia] et c. s. u. add. Me || hic M (t iste superscr. m) || argumentum ME (argumento me) || 14 tullo F || qui] id L || 18 ut] Daniel: in F || 19 haec Aeneae scripsi: necenee F ut Aeneae Daniel et Aeneae Masvicius || 21 AVSONIAE ... Ausone om. F || Ausone Masvicius: ausono libri Ausonio exemplaria pleraque || illis F || 23 AT TAMEN H || ἀνακολυτον F anacoliton C anacoluton LHMe anaculeuton E anacoleuton m) || 25 PRAETERLABORE F || 27 Lau-

rolavinatē m: laurolauinae FC laurolauini autem L (i superscr. l) laurolauinii autem HE laurolauinii uatem M Laurolavinatē autem Fabricius Laurolavinatē Masvicius et Burmannus

nam cum supra 'compellat' dixerit, intulit modo 'ait'. item in quinto (547) cum praemiserit fidam sic fatur ad aurem, subiecit rursus et sese ostendat in armis, die ait. O FELIX NATI PIETATE latenter ostendit mortem futuram: non enim ait fe-
 5 licem vitae longinquitate vel adventu ad Italiam, sed tantum 'nati pietate', quasi qui poterit exsequiarum munus implere.

481. PROVEHOR sermone progrediôr, ut ostendunt sequentia.

DEMOROR AVSTROS id est vos demoror quo minus ventis utamini.

482. SUPREMO ultimo: postquam eorum desperabat aspectum.

10 483. PICTURATAS participium sine verbi origine, vel a feminino genere derivatum, pro 'pictas', id est pictura decoratas. AVRI SVB-
 TEMINE id est filo quod intra stamen currit, quod Persius (VI 73) tramam dixit mihi trama figurae sit reliqua: ast illi tremat omento popa venter? nam male quidam 'subtemen' stamen ac-
 15 cipiunt, cum stamen de auro esse non possit.

484. PHRYGIAM CHLAMYDEM aut acu pictam: huius enim artis peritos Phrygiones dicimus secundum Plautum; in Phrygia enim inventa est haec ars: aut ob hoc addidit 'Phrygiam', quasi per quam patriae memoria retineretur. NEC CEDIT HONORI id est tanta dat
 20 munera, quanta merebatur Aescanius: hoc enim est 'honori non cedere', parem esse meritis accipientis. Scaurus vero 'honore' legit et intellegit: honore non cedit Heleno, qui patri eius vel avo donaverat multa.

485. TEXTILIBVS sibi congruis: quid enim magis conveniebat
 25 donare mulierem?

486. ACCIPE ET HAEC aut intellegimus ante a se aliqua fuisse donata: aut certe secundum ius locutus est; omnia enim quae vel avus vel pater acceperat, ad Ascanium hereditatis iure deveniunt.
 an 'et haec' praeter illa quae Helenus tibi dedit? MONUMENTA
 30 memoria. 'monumenta' autem a mentis admonitione sunt dicta.

487. LONGVM AMOREM et de praeterito et de futuro, ut agnos-

12 filo quod intra stamen currit] cf. Isid. or. XIX 29, 7 || 16 acu pictam . . . ars] exscr. Isid. or. XIX 22, 22 || 17 secundum Plautum] Aulul. III 5, 34

5 aduentum FC || 8 ad demoror austros supr. vers. vos demoror quo minus utamini ventis T || 11 diriuatum F || 13 vocat M (dixit m) || tramā L || figurae sit Persius: figura est libri || ast . . . venter om. FC || tremat omento] tramata mento L tramato mente H || 16 CHLAMYDEM libri, nisi quod CHLAMYDEM H

enim
 18 haec hab. C || 19 retinetur F || 20 hoc enim honoris est FC hoc est honori L (enim l) hoc enim est M || cedere] scilicet add. M parem esse meritis omittens || scauris F scaurus L || 26 a se hab. C || 27 locuta F || 28 deueniunt C || 29 MONIMENTA Mcle || 30 monumenta cl || amonitione LH (admonitione l)

cas, quantum te vel amaverim vel amatura sim. *potest et pro 'diu' accipi.*

488. CONIVGIS HECTOREAE dictum est hoc habita ratione personae, cum qua loquebatur, ac si diceret 'uxoris avunculi tui'.

EXTREMA TVORVM vel quae Ilio extulit: vel sicut supra <482> digressu 5 maesta supremo.

489. MEI SVPER ASTYANACTIS IMAGO 'super' id est valde, vehementer, expresse, hoc est valde mihi es imago Astyanactis: quo sermone etiam Homerus in simili utitur significatione. *SVPER* [et] deest 'est', ut sit quae superest, id est restat, ut in octavo <251> 10 neque enim fuga iam super ulla periculi est. fabula autem de Astyanacte ista est: superato Ilio cum Graeci ad patriam redituri contrariis flatibus prohiberentur, Calchas cecinit decidendum ex muris Astyanacta Hectoris et Andromachae filium, eo quod si adolevisset fortior patre futurus, vindicaturus esset eius interitum. hunc Ulixes occul- 15 tatum a matre cum invenisset, praecipitavit e muro, et ita Graeci Troia profecti sunt.

491. PVBESCERET ut etiam in secundo <681> diximus, prooeconomia est, ut verisimile sit Ascanium in nono potuisse iam bella tractare. 20

492. DIGREDIENS pro 'cum digrederer', participium pro verbo modi coniunctivi.

493. VIVITE FELICES 'vivite' modo bene optautis est, non, ut in bucolicis <VIII 57>, male dicentis, ut vivite silvae, id est perite. simile est et 'valete', ut Terentius valeant qui inter nos 25 discidium volunt. sunt autem haec per contrarium inventa maledicta, ut sit quasi salva veneratio. illud quaeritur, utrum 'vive', an 'vivas', id est utrum per imperativum, an per optativum dicere debeamus? et constat dici melius per optativum: optari enim pos-

9 Homerus] Od. IV 149 || 25 Terentius] Andr. IV 2, 13

3 hoc om. CL || 5 vel] ut Daniel || 8 es] est H || imago...significatione om. F || 9 significatione] κείνον γὰρ τοιοῦδε πόδες τοιαύτε τε χεῖρες ὀφθαλμῶν τε βολαὶ κεφαλῇ τ' ἐφύπερθε τε χαίται (Od. IV 149) add. Fabricius || 10 deest est ut sit quae superest id est restat Hagenus: et deest ut que sit superest id est restet F vel deest ut sitque superest id est restet Daniel vel deest est sitque superest id est restet Masvicius et 'quae' deest et 'est', ut sit quae superest, id est restat coni. F. Schoellius || 11 neque iam fuga super illa periculi est F || de astianacte historia talis legitur superato ilio...profecti sunt in marg. inf. T || 12 astianactis F || Ilio] illic F || 13 fatibus F || calcas F || deincipiendum F || 14 andromachis F || 15 eius] patris Daniel || 17 sunt] imago astianactis quo sermone etiam homerus in simili utitur significatione add. F || 19 nono] octavo F || 21 degredere F, corr. Daniel || modo F || 23 non om. F || 25 simile] tales F || tale C || 26 dicidium F || malethcta L (maledicta T) || 27 salua] amara F || 28 per om. F || an] aut F || dicere...optativum om. F

sunt, non imperari vel bona vel adversa. quod autem invenimus per imperativum, usurpatum est. FORTVNA PERACTA IAM SVA id est dura, propria Troianorum, ut <VI 62> hac Troiana tenuis fuerit Fortuna secuta.

- 5 495. PARTA pro 'parata'. ARANDVM findendum, ut <V 158> longa sulcant vada salsa carina; sulcus enim proprie aratri est.

496. CEDENTIA RETRO ut <VI 61> iam tandem Italiae fugientis prendimus oras.

498. FECERE MANVS quod est dulcius.

- 10 499. QVAE FVERIT MINVS OBVIA GRAIS id est quae nullum patiatur excidium. alii 'fuerint' lègunt et volunt esse maledictum in Graccos, ut ad auspicia referas: quod non p̄cedit; nec enim de hoc agebatur. OBVIA autem obnoxia, inimica, contraria.

500. SIQVANDO THYBRIM fluvium: pro quo regem ipsum posuit
15 Thybrim, qui in hunc cecidit fluvium et ei nomen dedit; nam antea Albula dicebatur, ut ostendit in octavo <332> Vergilius. alii volunt non Thybrim cecidisse, sed Tiberinum, regem Albanorum, a quo Tiberis dictus est. ut autem Thybris dicatur, haec ratio est: quodam tempore Syracusani, victores Atheniensium, ceperunt Syracusis
20 ingentem hostium multitudinem et eam caesis montibus fecerunt addere munimenta civitati. tunc auctis muris etiam fossa intrinsecus facta est, quae flumine admisso repleta munitiorem redderet civitatem. hanc igitur fossam, per hostium poenam et iniuriam factam, Thybrin vocaverunt ἀπὸ τῆς ὑβρεως. postea profecti Siculi
25 ad Italiam eam tenuerunt partem, ubi nunc Roma est, usque ad Rutulos et Ardeam: unde est <XI 317> fines super usque Sicanos: et Albulam fluvium ad imaginem fossae Syracusanae Thybrin

14 fluvium... Tiberis dictus est] cf. Varro de l. l. V 30. Isid. or. XIII 21, 27. Serv. ad Aen. VIII 330. mythogr. I 193

1 vel bona vel adversa] uel aduersa uel prospera *M* uel prospera uel aduersa possunt *E* possunt post enim omittens || 2 usurpatium *M* || 4 secuta] PERACTA prostrata addidit *Daniel* || 5 PARTA] PERACTA *FC* || properata *C* || 6 longae *Daniel* || vada] probata *F* || carinae *F* || arati *F*, corr. *Daniel* || 10 FVERINT *F* FVERI/T *C* || 11 patiantur *II* patitur *M* || fuerint] n in ras. *L* || 12 nec enim deb; cagebatur *II* || 14 TYBRIN *CE* TYBRIM *Le* TIBRIN *II* TIBBRIM *II* || 15 tibrin *FCE* tybrim *LH* thibrin *M* || 16 ut uirgilins *M* || ostendit uirgilius *I* || in VII. *CL* || Vergilius om. *LHM* || nolunt *II* non omittens || 17 tibrn *F* tibrin *CE* tibrim *Le* tybrin *H* || 18 tyberis *CE* || tibris *FCLE* || 19 victores... multitudinem *FC*: uictores ceperunt syracusis atheniensium ingentem hostium multitudinem *LH* uictores a. c. i. h. m. *M* uictores c. a. i. h. m. *E* || 21 autis *F* || 22 flumine admisso] aqua *M* || 23 civitatem] patriam *Me* || 24 Thybrin scripsi: Ybrin libri, nisi quod tibrin *E* || ano tnc ybrewc *C* ano ty ybrewc *L* (ybrewc in ras. *I*) ano tnc ybwc *II* || 26 et ad ardeam *Me* || 27 ab imagine *C* || tybrin *FH* tibrin *CE* brin *L* (tybrin *I*) t̃ybrin *M* († man. pr.)

vocaverunt, quasi ὕβριν, ut <497> effigiem Xanthi Troiamque videtis. circa Syracusas autem esse fossam Thybrin nomine Theocritus <I 118> meminit.

501. GENTIQUE MEAE bene genti suae dicit, non sibi. scit enim, Ascanio regna deberi † *yicta fatisque incensa*. DATA MOE- 5
NIA CERNAM COGNATASQVE VRBES OLIM quandoque. et per omnia 'cernam' subaudis. sensus autem talis est: si potuero ad Italiam pervenire et regna constituere et videre urbes et populos tibi cognatos; nam et Aeneas et Helenus a Dardano originem ducunt. ergo hoc dicit: quoniam et ab uno originem ducimus et iisdem ca- 10
sibus subiacuimus, Troiam utramque, id est quam et tu fecisti et ego facturus sum, iungamus et faciamus unam, sed 'animis', hoc est foedere et adfectione, quoniam re vera eas natura non sinit iungi. *quamvis quidam dubitant, utrum genere, an loci proximitate propinquos dixerit*. sane quoniam occurrebat humanae brevitatis vitae, 15
bene subiunxit 'maneant nostros ea cura nepotes'. distinguendum autem 'populosque propinquos Epiro'. et sequentibus ostendit quomodo 'Hesperia', id est, quibus populis auctor est Dardanus.

HESPERIA autem Ἑσπερίαν, nam Graece dixit, et est de loco adverbium 'Dardanus' Ἑσπερίαν. figura enim non nunquam pulchra 20
est si elocutio imperfecta sit, ut Cicero in Verrinis Quintum Verrem Romulia non addidit 'tribu'. *cognatas vero urbes quidam in honorem Augusti dictum accipiunt. is enim cum in Epiro Nicopolim conderet, cavet in foedere civitatis ipsius, ut cognati observarentur a Romanis*. 25

506. PROVEHIMVR PELAGO id est Buthrotio derelicto. VICINA CERAUNIA IYXTA Ceraunia sunt montes Epiri, a crebris fulminibus

21 in Verrinis] act. I 8, 23

1 ΥΒΡΙΝ F ΥΒΡΕΜ C Ybrin L ybrym H ibrin E quasi ὕβριν om. M || 2 esse om. M (add. m) || fossam om. L || ybrin fossam F C || Thybrin scripsi: ybrin L tybrin H thbrin M tibrin E || 5 victa Daniel. fortasse DATA fatis concessa || 7 potero M (potuero m) || 8 diuidere F C || 9 et ante Aeneas om. M || 10 et om. M || 11 et ante tu om. M || 17 et] sed LH || ex sequentibus ME in sequentibus l || 18 Hesperia] fortasse addenda quibus idem Dardanus auctor || 19 et hesperia H || autem F C: hoc est LHME || hespero ten F hesperothē C et iepothen L (ἡεσπρωθην l) ἡεσπεροθεν H hesperoten M ἡεσπρωθεν E (ἡεσπεροθεν e) || graece] recte F || 20 Ἑσπερίαν] hesperiam tenuit F C Hesperothen LH hesperoten Me hesperiothen E || 21 inperta F || Quintum] qui F C || 22 et non LH || trubni C || ad cognatas urbes supr. vers. a cognatis habitandas. sed quidam cognatas urbes dictum accipiunt in honorem augusti. is enim cum in epyro nicopolim conderet ciuitatem cauit in foedere ipsius ciuitatis ut cognati a romanis obseruarentur T || 23 his enim F || 26 bythrotio F bytrotio C l Bytrotio L buthrono H butrotio M butrocio E Buthroto derelicta Masvicius

propter altitudinem nominati: unde Horatius expressius dixit Acro-
ceraunia propter altitudinem et fulminum iactus.

507. CVRSVSQVE BREVISSIMVS adeo ut medio noctis spatio
transfretaverit.

5 509. OPTATAE TELLVRIS quae a navigantibus semper optatur.
alii 'optatae' electae vel expetitae accipiunt, ut <I 425> pars optare
locum tecto.

510. SORTITI REMOS quia remigium suppletum erat. et 'sortiti'
per sortem divisi ad officia remigandi, qui esset proreta, quis pedem
10 teneret. PASSIM prout quis voluit. LITORE SICCO ad discre-
tionem illius, quod aqua adluitur.

511. CYRAMVS id est reficimus.

512. HORIS ACTA per horas decurrens. SVRIBAT bene 'subibat';
post sextam enim horam descendit.

15 514. AVRIHVS AERA CAPTAT naturale enim est, ut a qua parte
flatus est ventus, ad eam auris admoti frigidior fiat.

515. SIDERA CVNCTA NOTAT ideo 'cuncta', quia in prognosticis
legitur non sufficere unum signum ad explorandam futuram sereni-
tatem. 'notat' autem, ut Tullius notat et designat oculis, id
20 est diligenter intuetur. TACITO CAELO aut sereno, aut nocturno,
per quod tacetur; aut ipse tacitus; aut certe ad homines rettulit:
nam licet aeternus sit axium sonus, tamen a nobis non auditur.
ergo 'quantum ad nos, tacitum dixit. LABENTIA cursu scilicet mundi;
neque enim ventis feruntur, sicut de planetis dicitur: ergo 'labentia'
25 tamquam labentia, nunquam enim loco moventur.

516. ARCTVRVM stella est post ursam in boote signo. PLV-
VIAS HYADAS id est pluviolas. Sallustius consedit in valle virgulta
nemorosaque 'virgulta' pro virgultosa. quidam autem 'arcturum
vel pluviolas hyadas' accipiunt, quia non utraque uno tempore oriuntur:

I Horatius] carm. I 3, 20 || Acroceraunia... iactus] exscr. Isid. or. XIV 8, 6 ||
19 Tullius] in Cat. I 1, 2 || 27 Sallustius] hist. fragm. inc. 8 Kr.

3 ut om. F' et M (ut m) || 5 quae a ex quia L || 6 alii... tecto omisit
Daniel || obtare F' || 8 supletum F' || 9 qui esset... teneret om. ME (supr. vers.
add. e) || 11 quod] propter quod FC || alluitur ex abluatur L adluditur H || 13
subibat E || 18 exprobrandam F' || 20 aut sereno hab. C || 21 ipse L (certe I) ||
setulit F' || 23 ergo... dixit om. M || a nobis E (ad nos e) || ad labentia supr.
vers. currentia cursu scilicet mundi non reuera labentia sed tamquam labentia
T || 26 boete F' boete H bootae M || signo] ἀπὸ τῆς οὐρᾶς καὶ ἀρκτοῦ id est
a cauda ursae add. D || ad pluviolasque hyadas in marg. pluviolas. quidam ac-
cipiunt arcturum vel pluviolas yadas quia non uno tempore semper oriuntur.
apparente scilicet arcturo semper, yadibus autem certo tempore. quod si ita
est erit que pro ue id est uel arcturum uel yadas circum quas solent progno-
stica quadam praeuisione pluuiam portendere T || 28 nemorosaque F' || arctu-
rium F'

quod si ita est, erit 'que' pro 'ce'. TRIONES id est septentriones duos, Cynosuram et Helicen. Varro autem ait boves triones dici. et haec signa etiam plaustra dicuntur, quae a bobus necessario trahi solent, ut Graeci ἀγροτρον ἀναξαι.

517. ARMATVMQVE AVRO CIRCVMSPICIT ORIONA *bene 'armatum 5 auro', quia et balteus eius et gladius clarissimis fingitur stellis. sic Lucanus <I 665> ensiferi nimium fulget latus Orionis. et sciendum non hoc eum intueri, ut cernat signa, quae omnibus patent, sed explorare stellarum vigorem, quo futura indicatur serenitas, ut in georgicis <I 395> nam neque tunc stellis acies obtusa 10 videtur. [ipsum autem Orionem etiam tempestates significare, si fuerit obscurus, alibi <I 535> ostendit eum subito adsurgens fluctu nimbosus Orion.] si autem quaerebat quasi non orta, nequaquam procedit, eum etiam septentriones dixerit, qui semper videntur.*

CIRCVMSPICIT ORIONA aut quaerit cernere, aut diu contemplatur. 15

518. CAELO CONSTARE SERENO *id est omnia videt habere caelum quae significant serenitatem. 'constare' autem suppetere, ut Iuvenalis <VI 166> quis ferat uxorem, cui constant omnia?*

519. CLARVM SIGNVM faculam elevavit, ut <II 256> flammas eum regia puppis extulerat. CASTRA MOVEMVS castra sunt, 20 ubi miles steterit. *modo tamen classem significat, quia et castra nautica dicuntur. dicta autem 'castra' quasi casta, vel quod illic castraretur libido: nam numquam his intererat mulier.*

520. TEMPTAMVSQVE VIAM *id est naves producimus. PAN- DIMVS ALAS contos intendimus: unde <I 224> mare velivolum. 25 Sallustius et parvis modo velorum alis remissis.*

522. HVMILEMQVE VIDEMVS ITALIAM *aut naturam provinciae*

2 Varro] de l. l. VII 74. cf. Gell. II 21, 6 sqq. || 11 ipsum autem...Orion] cf. Luct. Plac. ad Stat. Theb. IX 461 || 20 castra sunt...mulier] exscr. Isid. or. IX 3, 44

1 ad geminosque triones *supr. vers. ericem dicit et cinosuram T* || GEMINOS duos *Masvicius primus* || 2 id est Cynosuram et Helicen *Daniel primus* || scynosuram et hellicen *F* || 3 a bobus *Masvicius: beius F* bobus *Daniel* || 4 ἀναξαι *Daniel: hncaliam F* || 5 ad armatumque auro *supr. vers. quia balteus eius et gladius clarissimis notatur stellis T* || 6 carissimus *F* || 9 exprobrare *F* || 10 obtusa *F* || 11 significari *F* || 13 sed si autem *F* || 14 quis eam pervidentur *C* || quae *LII* (qui *I*) || 15 ad circumspicit *Oriona supr. vers. aut...contemplatur T* || 16 *supra vers. 518* hoc est postquam omnia...significant serenitatem *T* || 17 significant *Commetinus primus* || 18 feret *Pithoeanus Iuvenalis* || constat *CLM* (constant *lm*) || 21 ubi] vel *F* || milis *F* || 22 ad castra movemus *supr. vers. in hoc loco classem intellege, in marg. Nota castra de nucibus dici T* || quasi castra *F* || 23 nonnunquam *Stephanus* || his] illic *C* || 24 *TEMPTAMVS LII* || 25 unde...remissis *omisit Daniel* || intendimus] vel antennas cum velo extendimus, quae sunt alas in malo navis *add. D*

ostendit: *quod verum est in illo transitu*: ut Sallustius Italiae plana
ae mollia: aut rem physicam exprimit, quia omne quod continetur
altius est ab eo quod continet: aut quia procul visentibus terra
humilis semper videtur, ut Lucanus <III 7> et dubios cernit va-
5 nescere montes.

524. ITALIAM tautologia usus est ad exprimendum adfectum
navigantium. *CONCLAMAT valde aut saepius clamat.* *SALVTANT qui-*
dam pro 'adorant' tradunt, ut 'deos salutare'.

525. CORONA INDVIT aut usque ad summum implevit, aut re
10 vera coronavit. *MERO hic vino; alias 'merum' quod nihil ad-*
mixtum habet.

528. DI MARIS per quod navigo, TERRAE ad quam iturus sum.
TEMPESTATVM ventorum, aurarum, temporum, serenitatis, ut <IX 19>
unde haec tam clara repente tempestas? nam multa significat.

15 529. VENTO septimus casus. . SPIRATE et ad ventum pertinet,
et ad favorem, ut <II 385> adspirat primo Fortuna labori.

530. CREBRESCVNT OPTATAE AVRAE magnum hic Anchisae
ostenditur meritum. PATESCIT propinquantibus, ut <411> et an-
gusti rarescunt claustra Pelori.

20 531. APPARET IN ARCE MINERVAE hic dubium est, utrum 'Minervae
templum', an 'in arce Minervae' debcamus accipere. sane Calabria
ante Messapiu vocata est. hoc autem templum Idomencus condidisse
dicitur, quod etiam castrum vocatur.

533. EYROO ab eo quod est 'Eurous fluctus' ablativum 'Euroo'
25 per derivationem debemus accipere. IN ARCVVM in arcus similitudi-
dem, ut <VI 42> excisum Euboicae latus ingens rupis in

1 Sallustius] hist. fragm. IV 32 Kr. || 10 Mero...habet] cf. Isid. or. XX 3, 3

1 Italia Stephanus || plena LM (plana l) plano H || 2 mollia L (mollia l)
mollis Stephanus atque humilia coni. Hagenus || 3 est om. C || nidentibus M
6 musus H || 7 nauigantium FC || CONCLAMAT...clamat. ITALIAM...navigantium
Daniel || CONCLAMA F || ualda F || ad salutant supr. vers. adorant T || 8 duos
salutari F, correxit Daniel || 9 ad v. 525 Induit corona. Corona septimus casus
est id est vel in circuitu uasis spumam colligi fecit. vel cooperuit. vel etiam
in circuitu miscere fecit T || 16 labori] lichori H || 17 AVRAE] sonant add.
Daniel || hic hab. C || 18 meritum] quom mox precatu exauditur ut diis ac-
ceptus sit add. D || 19 rarescunt FC || Pelori] MINERVAE Palladis, ut (buc. II 61)
'Pallas quas condidit arces, ipsa colat.' add. D || 20 ad templumque apparet
in arce Minervae supr. vers. hic est dubium aut templum minervae aut arcem
minervae sed credibilis est in arce id est in altitudine templum apparuisse
minervae T || 21 in arce] arcem Masvicius primus || 22 messepia uocatus est
F, correxit Daniel || idomenaeus F et exemplaria impressa || 24 EOO. Euroo ab eo
e. q. s. Daniel EYROO. Eoo ab eo e. q. s. Masvicius primus || 25 dirinationem F
in arcus...Sallustius om. C || 26 euboici F || rupit H

antrum, in antri *scilicet* similitudinem. sic de ponto Sallustius, unde hic tulit colorem, *nam* speciem efficit Scythici arcus.

535. IPSE LATET re vera procul intuentibus: unde est 'portus-que patescit'. *nam* secundum Donatum 'late patet' non stat versus.

536. *TVRRITI SCOPVLI in modum, in similitudinem turrium, ut* <I 5 162> *hinc atque hinc vastae rupes geminique et reliqua.*

REFVGITQVE AB LITORE TEMPLVM aedificia vicina litoribus longe intuenti videntur in mari, quae accedentibus quasi recedere et retro se agere putantur: vel quia situm est in colle, qui sensim crescit a litore. ideo dixit 'refugit'. *tale est* <72> *terraeque urbesque* 10 *recedunt.*

537. PRIMVM aut quale numquam ante viderat: *aut antequam aliud videret*: aut certe quia sequitur porcae albae omen. alii vero 'tondentes primum campum' volunt, id est primam partem campi. *sane figurate* 'equos omen'; *diversa enim significatione idem dixit.* sed 15 *multi de libris augurum tractum tradunt: iugētis enim dicitur augurium quod ex iunctis iumentis fiat. observatur enim, ne prodituro magistratui disiunctis bobus plaustrum obviam veniat: quod Vergilius oblique ad equos transtulit, quos cum solutos vidisset Anchises, quem auguriorum peritum fuisse non dubium est, ait* 'bellum o terra hospita' 20 *portas, bello armantur'. dicendo* 'armenta' oblique intellegit boves quos vitaverat dicere, et ne plaustrum nominaret, ait 'currus'; cum autem dicit 'iugo', veram significationem iugētis facit. sed quia in libris Etruscis invenitur etiam equos bona auspicia dare, subiunxit 'spes est pacis, ait'.

25

538. CANDORE NIVALI pro 'candoris nivalis', ablativum pro ge-

1 Sallustius] hist. fragm. III 49 Kr.

2 hic om. *FC* || tulit] sumpsit *M* || *nam hab. C* || scitisi *H* scythici in ras. 7 || 3 IPSE LATET] cautes *add. F* g. *add. C* || 4 versus] ideo ergo latet debemus legere *add. Lion* || 5 ad turriti scopuli *supr. vers.* in similitudinem turrium *T* || 8 mare *H* || et] ac *ME* || 9 sensum *H* || 12 antea *LM* || ad hic primum *supr. vers.* praeter quod serius dicit antequam aliud videret *T* || 13 vero om. *M* || 15 sane figurate... spes est pacis ait *hab. Ambros.* || ad omen equos in *marg.* diversa significatione figurate omen et equos bis idem dixit id est vidi omen et vidi equos *T* || sine *F* || idem] id omen *Daniel primus* || 16 multi de libris augurum hoc tractum volunt iugētis enim... bellum o. t. h. p. in *marg. T.* cf. *alnot. crit. ad v. 540 et 543* || augurium *F* || tradunt] volunt *Ambros.* || iugētis *F.* cf. *Paul. Festi s. v. 'iuges'* et *Christii adnot. crit. ad Cic. de div. II 36, 77.* ingalis ex iugelis *Ambros.* iuge id *Commelinus* iuge eis *Masvicius. Scaliger,* qui laudat haec verba (*castig. in Festi libros p. LXX*), 'iugētis' non mutavit. || augurium om. *Ambros.* || 17 observabatur *T* || magistratui prodituro *T* || 18 de iunctis *T* || bouus *F* bubus *T* || veniret *T* || 19 solutus *F* || 20 dubium non est *Ambros.* || 21 armantur] eqs. *add. Ambros.* || intelligit *Ambros.* et *Daniel:* intellege *F* || 22 vitavit *Ambros.* || 23 ingalis *Ambros.* || 24 auspicia bona *Ambr.* || 26 ad candore nivali *supr. vers.* ablativus pro genitivo pro eo quod est nivei candoris *T*

netivo: et hoc ad victoriae omen pertinet. simul notandum Anchiseu omnem habere divinandi peritiam: hinc est illud <V 47> divini-que ossa parentis.

539. TERRA HOSPITA usurpative 'hospita' dixit; quae enim in
5 'es' exeunt communia esse possunt; nam femininum in 'a' non mittunt. Lucanus <V 11> hospes in externis audivit curia tectis. nec mirum abusum esse Vergilium, cum et Plautus paupera dixerit ab eo quod est hic et haec pauper, ut <VIII 105> pauperque senatus item <XII 519> pauperque domus, nec
10 nota potentum munera.

540. BELLO ARMANTVR EQVI hic 'bello' dativus est, et ratiocinatio divinationis est. ARMENTA armenta dicta sunt quasi apta armis: nam et equi intersunt proeliis, boves arma dant ex coriis.

541. SED TAMEN ἀνακόλουθον; nam 'quamquam' non prae-
15 misit. OLIM infiniti temporis. CVRRV pro 'curru': dativus vetus.

543. SPES EST PACIS, AIT ostendit latenter vincere posse Troianos, dicendo supra 'curru succedere sueti' et 'iugo'. et cum praemisisset de bello, post ait de pace, ut id magis remaneret in mentibus.

544. PALLADIS ARMISONAE bene post belli omen, armorum

4 usurpative ... munera] cf. Prob. cath. p. 16, 11 sqq. et inst. art. p. 82, 33 sqq. K. Luct. Plac. ad Stat. Theb. VI 279 || 7 Plautus] Plantus in vidularia 'paupera haec res est' Prisc. I p. 152, 8 H. || 12 armenta...ex coriis] cf. Varro de l. l. V 96. Isid. or. XII 1, 8

1 anchisem L || 6 coria L uilia H || 7 plaustrus F placutus H || 9 item ut C || 10 tota H || 11 ad bello *supr. vers.* dativus id est ad bellum T || 12 ad haec armenta *supr. vers.* dicendo armenta oblique intellegi noluit boves quas uita-nerat dicere sicut in sequentibus ne plaustrum nominaret dixit currus T || 13 et hab. C || arma dant C: armant reliqui || ex coriis in marg. M || boves...coriis] clypei uero armantur boum coriis Masvicius et Burmannus || coriis] armenta quoque dicta sunt maiora animalia quae arationi congrua sunt *add. D* || coriis], Varro autem (de l. l. V 96) boves armenta vocari voluit, quasi aramenta, quod eorum praecipue opera in arandis agris utamur: unde Columella lib. VII (lib. VI *praef.*) 'iumenta et armenta a re traxere, quod nostrum laborem vel onera subvectando vel arando iuvarent.' proprie ergo armenta boves dicuntur et equi: quamvis etiam alia maiora animalia eo nomine dici possint, licet sint ad arandum aut ad gestanda arma inutilia: nam cervi, qui ad hoc non sunt idonei, inter armenta computantur a Virgilio lib. I (185), cum ait 'hos tota armenta sequuntur'. dixerunt etiam antiqui armento in feminino: Ennius 'ad armentas ipsius easdem' et Pacuvius 'tu curvifrontes pascere armentas soles'. *add. Masvicius. Ennii et Pacurii verba Nonius p. 190 M. laudavit* || 14 una coloton F ana coloton C anacoliton LII anacoluthon M || 15 ad olim *supr. vers.* nunc olim infiniti temporis est; ad curru *supr. vers.* pro curru T || 16 ex C (*expunctit et est superscr. ead. man.*) ET LII (EST I) || 17 cursum LH (curru l) cursu E (curru e) || sueti om. FC || ad ingo *supr. vers.* cum dicit 'iugo' veram significationem iugētis augurii facit. sed quia in libris etruscis invenitur etiam equos bona aspiciā dare subiunxit spes est. et bene cum praemisisset...mentibus T || curru succedere et iugo sueti F || 18 de pace] da pace F

deam precatur, quamquam hoc quoque templum visum ad omen pertineat.

545. *PHRYGIO VELAMVR AMICTV sicut dictum est <407> propter visum vel Diomedem vel Ulixem, quando ei Palladium redditum est.*

546. *DEDERAT QVAE MAXIMA vel propter caput velandum, vel ad 5 illud pertinet <435> quod ait proque omnibus unum praedico: hoc est ut supplicet Iunoni.* *DEDERAT QVAE MAXIMA ut proque omnibus unum praedico.* RITE recte, secundum ritum: unde sequitur 'perfectis ordine votis'.

547. *IVNONI ARGIVAE id est magnae, ut <437> Iunonis magna: aut inimicae Troianis.*

548. *HAUD MORA CONTINVO unum de his [sermonibus] vacat.*

549. *VELATARVM quia antennae involutae sunt velo, id est velatae. et est versus spondiazon.*

550. *GRAIVGENVMQVE DOMOS sic est dictum, quemadmodum 15 <359> Troiugena. et sciendum sacrificii tantum causa eos tetigisse Calabriam, ubi dicuntur acceperisse Palladium, sicut <407> dictum est, a Diomede vel ab Ulixem: nec immerito dubitatur; ut enim in secundo <166> legimus, ambo rapuerunt. 'domos' autem ideo, quod Helenus <398> cuncta malis habitantur moenia Graeis.* 20

551. *HERCVLEI SI VERA EST FAMA TARENTI fabula talis est: Lacones et Athenienses diu inter se bella tractarunt, et cum utraque pars adfligeretur, Lacones, quibus iuventus deerat, praeceperunt, ut virgines cum quibuscumque concumberent. factum est ita, et cum post sedata bella iuventus incertis parentibus nata, et patriae [eru- 25 besceret] et sibi esset obprobrio: nam partheniatae dicebantur: ac-*

8 rite recte e. q. s.] cf. Varro de l. l. VII 88 || 22 Lacones et Athenienses e. q. s.] cf. Serv. ad georg. IV 126 et mythogr. I 206. Isid. or. IX 2, 81

1 deam om. F || quamquam] non praemisit add. LII (del. l) etiam add. MEI || quoque om. M || 4 palladium F || 5 ad maxima supr. vers. maxima uel... unum T || 6 illum F || quod ait om. T || 7 DEDERAT... praedico om. F || praeque ex proque L praequae E (proque e) || 12 sermonibus hab. C || ad adolemus supr. vers. augemus reddimus T || vacat] 'haud mora continuo' figura est ἐκ παρᾱλλήλων dicta ex mutua et inuicem declaratione add. D || 13 ad velatarum supr. vers. et uelatarum propterea dicit quia... hoc est uelatae. ad antennarum in marg. antemna quod ante amnem T. cf. Isid. or. XIX 2, 7 || 14 spondation F || 16 sciendi F sciendi C || 17 dicitur EI (dicuntur e) || sicut dictum est hab. C || 18 ab om. FC || 19 rapuerant LHE || ad v. 550 dicit causam cur mutauerint nauigia. et domos ideo dicit propter illud quod helenus dixit cuncta... graecis T. dicit... nauigia Tiberi Donati sunt || 22 et om. FC || 24 ut om. C || ita et F. Schoellius: ut et LH ut FCME || 25 et patriae LM et patriam FC et patri HE || erubesceret om. Me. videtur e Serviano ad georg. IV 126 scholio huc inlatum esse: quamquam fortasse et patres erubesceret Servius scripsit

cepto duce Phalanto, octavo ab Hercule, profecti sunt, delatique ad breve oppidum Calabriae, quod Taras, Neptuni filius, fabricaverat, id auxerunt et prisco nomine appellaverunt Tarentum. bene ergo nunc 'Herculei Tarenti si vera est fama', quia Taras condiderat, 5 auxerat Phalantus. est et alius fabulae ordo: Lacedaemonii cum adversum Messenios bellum haberent, solis senibus relictis omnem iuventutem eduxerunt iuraveruntque se non ante reversuros quam Messeniam expugnassent. sed cum victores reversi essent vidissentque multitudinem invenum, qui ex servorum et dominarum virginum concubitu, ut quidam volunt, sine ullo discrimine nuptiarum nati erant, servos patibulis 10 suffixerunt, filios strangulavere, nepotes fugaverunt. ut alii dicunt, timentes ne qua ex illis discordia nasceretur, pueros qui ex virginibus nati erant partheniatis vocaverunt et Phalantum eis ducem constituerunt. sed hi cum venissent in Italiam, a quodam sepulchro, cui in 15 scriptum erat Tarac nomen, urbem conditam Tarentum dixerunt. hoc autem oppidum post multos annos excidii Iliensis conditum quidam dicunt. alii dicunt, quod, sicut supra memoratum est, a nepotibus Lacedaemoniorum fugatis a nomine ducis Tarac, Herculis filii, Tarentum dictum. quidam Tarentum ante Saturium dictum tradunt et ab Herculis filio Tarento post Tarentum dictum. alii Herculeum appellatum 20 volunt, quia Heraclidae Lacedaemoniorum reges, aut ab Herculis filio conditum sit Tarentum, in quo molles et luxuriosi nascuntur. et haec consuetudo poetae est, ut ubi de incertis dubitat, famam faciat auctorem.

552. ATTOLLIT SE quia adpropinquantibus aut recedere montes videntur, aut surgere. DIVA LACINIA CONTRA Iunonis Laciniae templum, secundum quosdam a rege conditore dictum, secundum alios a latrone Lacinio, quem illic Hercules occidit, et loco expiato Iunoni templum constituit. alii a promontorio Lacinio, quod Iunoni

19 quidam Tarentum . . . Tarentum dictum] cf. Probus ad georg. II 197 p. 50 K. || 28 alii...dederat] cf. Tzetzes ad Lyc. Cass. 856

1 palanto *L* palento *H* || 2 Taras] trans *F* || 3 auserrunt *II* || 4 si vera... Phalantus om. *F* || qua *H* quod *MEI* || 5 auserat *II* || palantus *LII* || lacedaemonii *F* || 10 ullo *Daniel*: illo *F* || 11 suffixerunt *F* || ut *F. Schoellius*: sed *F* || 13 era *F* || 14 hii *F* || 15 tare *F* || 16 ad v. 551 quidam hoc oppidum satyrium ante dictum volunt. sed a tarento herculis filio postea tarentum dictum et post multos annos excidii iliensis conditum ferunt in marg. *T* || post] per *F* || ilienses *F* || 18 tare *F* || 19 satyrium *F*. cf. Probus ad georg. II 197 p. 50 K. || 20 pos *F* || dictam *F* || areuleam *F* || 21 heradidae *F* || alcidaemoniorum *F* || reges] bene ergo si vera est fama aut quia taras condiderat auxerat phalantus add. *F*. cf. adnot. ad lin. 4 || 25 CONTRA om. *FC* || lamiæ *II* || 27 lacio *M* (lacinio m) Lacinio Masvicius || hoc loco *H* || ad vers. 552 praeter sensum serbii quidam dicunt a lacinio promunturio quod iunoni thetis dono dederat et ante bellum troianum conlaticia penia (pe et i in ras.) reges populi que fecerunt in marg. *T* || 28 promuntori *F*

Thetis dono dederat, † quod ante Troicum bellum conluticia pecunia reges populique fecerunt. quidam dicunt templum hoc Iunonis a Lacinio rege appellatum, cui dabat superbiam mater Cyrene et Hercules fugatus; namque cum post Geryonem extinctum de Hispania revertentem hospitio dicitur recipere noluisse, et in titulum repulsionis eius 5 templum Iunoni tamquam novercae, cuius odio Hercules laborabat, condidisse. in hoc templo illud miraculi fuisse dicitur, ut si quis ferro in tegula templi ipsius nomen incidere, tandiu illa scriptura maneret, quamdiu is homo viveret, qui illud scripsisset.

553. CAVLONISQVE ARCES Aulon mons est Calabriae, ut Hora- 10
tius et amicus Aulon fertilis Baccho: in quo oppidum fuit a Loeris conditum, quod secundum Hyginum, qui scripsit de situ urbium Italicarum, † olim non est. alii a Caulo, Clitae Amazonis filio, conditum tradunt. NAVIFRAGVM SCYLLACEVM periculosum navibus. dictum Scyllaceum aut a tractu, vel a periculi similitudine: nam 15 inde Scylla longe est. alii dicunt Ulixen post naufragium in Italia de navium fragmentis civitatem sibi fecisse, quam 'navifragum Scyllaceum' nominavit. alii ab Atheniensibus, qui cum Mnestheo duce venerant et a Libya redierant, conditum tradunt.

555. ET GEMITVM INGENTEM PELAGI videtur delatus primo ad 20 fretum, postea ad Aetnam reversus.

556. FRACTAS nimias, ut fractos sonitus imitata tubarum. vel 'fractas' cum fragore venientes.

557. AESTV MISCENTVR HARENÆ describit loca Charybdi vicina: quam esse credidit ex periculi magnitudine. 25

558. NIMIVM nisi fallor. ILLA hoc pronomine et in venerativa et in vituperativa significatione veteres utebantur, ut hic 'illa', id est

10 Horatius] carm. II 6, 18 || 22 fractos] georg. IV 72

1 in quo a. T. b. templum *F. Schoellius*. fortasse d. d. in quo templum quod || colatitia *F* || 3 superbia *F*, corr. *Daniel* || herculis *F* || 4 eum *Daniel*: cum *F* || Geryonem *Masvicius*: gessonem *F* || Hispanis *Daniel primus* || 5 hospicio *F* || 6 innoni *F* || 8 incidere et *F* || 9 his *F* || 10 AVLONISQVE *L* (CAVLONISQVE *l*) || caulon *MEI* || cabriae *H* || 11 amicus] eius *add. H* || caulon *MEI* || in quo] in quod *F* quod *C* || a Loeris conditum *hab. C* || 12 yginum *F* *C* biginnm *H* || qui scripsit om. *M* || 13 Aulon est *Masvicius* Aulon non est *Burmamus*. a coli (= 'cauli') nominatum est *F. Schoellius*. cf. *Serv. ad A. XII 413* || 14 SALACEVM *H* || 15 scitaceum *H* scillaceum *E* || aut] vel *M* || tractatu *H* || 16 longe *cx* longa *L* || ad navifragum Scyllaceum *supr. vers.* dicunt quidam ulixen post naufragium condidisse (sic) civitatem in italia de navium fragmentis quam nanifragum scillaceum nominavit *T* || 22 ad fractas *supr. vers.* nimias siue cum fragore venientes *T* || 24 ARENAE *LHME* || descripsit *F* || 25 quam] quod *F* *C* || 26 ad nimirum *supr. vers.* nisi fallor et certe; ad illa *supr. vers.* et in marg. hoc pronomine veteres utebantur et in ueneratiua significatione et in vituperatiua, ut hoc loco illa id est periculosa. alibi ponit vituperative ut ille deum pater *T* || 27 significationes *F*

periculosa, detestabilis: venerative autem, ut <X 875> sic pater ille deum faciat.

559. HAEC SAXA HORRENDA CANEBAT rettulit se ad historiam: nam pro Scylla 'saxa' dixit 'horrenda'.

560. ERIPITE de periculis. *et deest 'nos'.*

561. RVDENTEM [si] 'rudentem proram' id est stridentem et sonantem, ut in tempestate, ut est <VII 16> et sera sub nocte rudentum.

562. LAEVAS AD VNDAS de Ionio venientibus: aliter non pro-
10 cedit.

563. COHORS quia superius dixit <519> nos castra movemus.

564. GVRGITE pro fluctu.

565. AD MANES IMOS poetica hyperbole.

566. SCOPVLI CLAMOREM de historia, ut supra <420> diximus,
15 hoc traxit: undae enim inlisae concavis saxis imitantur latratum.

567. ELISAM exclusam, *expressam*, ut <VIII 261> elisos oculos et siccum sanguine guttur. RORANTIA ASTRA *eum scilicet locum, in quo astra sunt, (quae) per diem non videbant.* 'rorantia' autem pro 'inrorata', id est quae inrorabantur: e qua significatione
20 non est apud Latinos participium. sane hyperbole est.

568. VENTVS CVM SOLE ventorum enim mutationem necesse est fieri vel oriente die vel occidente.

569. IGNARIQVE VIAE CYCLOPVM ADLABIMVR ORIS ut <209> servatum ex undis strophadum me litora primum acci-
25 piunt; similis enim est sensus. 'Cyclopum' 'clo' habet accentum, quia Latina declinatio est; in accusativo, quia Graece posuit 'Cyclo-
pas' 'cy' habet accentum; si 'Cyclopes' 'clo' habebit accentum.

570. AB ACCESSV id est in accessu.

571. TONAT AETNA RVINIS *sensus est: portus quidem securos*
30 *nos faciebat, deest enim 'quidem', sed Aetna terrebat. et causa huius*

1 ueneratiuae F || 2 facit F || 3 HAEC om. FC || 5 ad eripite *supr. vers.* scilicet nos de periculis T || 6 ad rudentem *in marg.* hic duplex sensus est si rudentem accipias adiectivum nomen tunc intellege stridentem propter tempestatem si autem per se nomen acceperis intellege funem T || RVDENTEM... rudentum post venientes (p. 437 lin. 23) collocavit Daniel || si seclusi. sed cf. Turonense scholium || 7 prius ut om. Daniel || rudentem F || 11 ad cohors *supr. vers.* quia supra dixerat movemus castra servavit proprietatem dicendo cohors T || 12 ad gurgite *supr. vers.* fluctu T || 15 elisae FC || saxis] canis add. Me || latratus FC || 16 expressam hab. C || 17 ad rorantia astra *in marg.* eum scilicet locum in quo sunt astra T || 19 quae] quia L || a qua hac FC || 22 die HME sole FC die nel medio L || 23 CYCLOPVM ADLABIMVR ORIS om. FCLH || 24 me... accipiunt om. FC || prima E (primum e) || 25 similis... sensus om. M || 26 in om. F || 27 si hab. Cl || habet FC || accentum hab. C || 28 ad ab accessu *supr. vers.* pro in T || 29 ad v. 571 talis est intellectus. portus quidem faciebat securos sed horrificis iuxta ethna r. tonat *in marg.* T

incendii secundum Aetnam Vergilii haec est: sunt terrae desudantes sulphur, ut paene totus tractus Campaniae, ubi est Vesuvius et Gaurus montes, quod indicat aquarum odor calentium. item novimus ex aquae motu ventum creari, esse etiam concavas terras. Aetnam constat ab ea parte, qua Eurus vel Africus flant, habere speluncas 5 et plenas sulphuris et usque ad mare deductas. hae speluncae, recipientes in se fluctus, ventum creant, qui agitatus ignem gignit ex sulphure: unde est quod videtur incendium. hoc autem verum esse illa conprobat ratio, quia et aliis flantibus ventis nihil ex se emittit et pro modo flantum Euri vel Africi interdum fumum, interdum 10 favillas, nonnumquam vomit incendia: quod et hoc loco ostendit; nam effectum indicat, suppressit causas.

572. PRORUMPIT AD AETHERA NVBEM *id est evomit et fundit.* et est poetica descriptio. *PRORUMPIT NVBEM] nova elocutio; nec enim possumus dicere 'prorumpo illam rem', potuit enim recte dici 'nubes 15 prorumpit'.*

573. CANDENTE FAVILLA *id est scintillis. et bona periphrasis; nam favilla est deserta igni scintilla. quamvis saepe viderimus de Aetna sicut nigrum fumum, ita et candidum et pinguem manare.*

575. VISCERA MONTIS *id est partes. sic autem dixit 'viscera', 20 quemadmodum 'terrae ossa' dicuntur.*

576. ERUCTANS 'ructo ructas' tantum facit: sic etiam Cicero eructant sermonibus suis caedem bonorum, Vergilius <VI 297> atque omnem Cocyto eructat harenam. Horatius usurpavit hic dum sublimes versus ructatur. LIQUEFACTA SAXA 25 putria, decocta in modum calcis.

577. FVND0 IMO ab imo. et reddit causam latenter; inde enim ventus ex aqua natus erumpit.

578. FAMA EST bene se fabulosam rem dicturus excusat: nam

4 Aetnam constat...incendium] exscr. Isid. or. XIV 8, 14 || 18 nam favilla...scintilla] exscr. Isid. or. XIX 6, 6 || 22 ructo...facit] cf. Pauli Festus s. v. ructare || Cicero] in Cat. II 5, 10 || 24 Horatius] a. p. 457 || 29 nam re vera e. q. s.] exscr. mythogr. II 53 ff. cf. comm. Luc. VII 145

1 sudantes C || 2 uesonius LHE (uesunius le) || caurus El (gaurus e) || 3 odor aquarum F || 4 creare F || Aetnam om. LH (add. l) || 6 recipientes om. LH (add. l) || 9 ventis om. C || ex sese ME || mittit CL || 10 flatuum FC fati L fantū l || 11 vomit] mittit C || 12 supprimit F subprimit CH || 13 PRORUMPIT H || NVBEM om. CLH || id est et et fundit hab. C || 14 et est nova elocutio nec enim...prorumpit sane tota haec poetica descriptio F || 15 illa F || dice F || 20 sic] hic H || 22 eructo eructas l || sicut F || etiam om. FC || 24 omne FC || 25 sublimis HME || eructatur FCH || ad liquefactaque saxa sup. vers. putria decocta in modum calcis T || 26 putrida H putrida E || 27 reddidit LHE || 29 ad fama est sup. vers. de incertis rebus semper facit poeta auctorem famam T || se om. FC || dictarum L (dicturus l)

re vera nisi quae de gigantibus legimus, fabulosa acceperimus, ratio non procedit. nam cum in Phlegra, Thessaliae loco, pugnasse dicantur, quemadmodum est in Sicilia Enceladus? Otus in Creta secundum Sallustium, unde Otii campi? Typhoeus in Campania? ut
 5 <IX 713> Inarime Iovis imperiis inposta Typhoeo. sed Varro dicit in diluvio aliquos ad montes confugisse cum utensilibus, qui laecessiti postea bello ab his, qui de aliis veniebant montibus, facile ex locis superioribus vicerunt: unde factum est ut dii superiores dicerentur, inferiores vero terrigenae. et quia de humillimis ad summa
 10 reptabant, dicti sunt pro pedibus habuisse serpentes. SEMVSTVM pro 'semiustum'. et sciendum sic poni, quasi semianimis sit Enceladus: unde est 'motat latus'. simul ponitur secundum fabulam causa, quasi ex fulmine illie sit natum incendium.

580. CAMINIS fornacibus. Graece dixit.

15 581. MOTAT movet; nam si 'mutat' legeris, dat refectionem labori. 'motat' frequenter movet. *quamvis alii 'mutat' pro 'mutare vult' accipiunt, ut est <II 111> et terruit auster cunctes.*

583. NOCTEM ILLAM melius per accusativum dixit.

584. VIDEMVS vel mente vel oculis.

20 585. NAM NEQVE ERANT ASTRORVM IGNES bene 'ignes', quia de Aetna loquebatur, ut magis flammae eius manifestae fierent caelo lucente.

AETHRA SIDEREA POLVS per aethram sideream, hoc est per splendorem aetheris. sane aether est ipsum elementum, aethra vero splendor aetheris. sciendum est Homerum et aetherem et aërem
 25 communis generis dicere, quod de aëre nos non possumus dicere.

3 secundum Sallustium] hist. fragm. III 62, Kr. || 5 Varro dicit e. q. s.] exscr. mythogr. III 1, 10 || 14 Caminis... dixit] exscr. Isid. or. XIX 6, 6 || 23 sane aether...aetheris] exscr. Isid. or. XIII 5, 1

3 encieladus II encheladus reliqui || othus F C M e extus E || 4 othii H M E oei I (ei in ras. I) || 7 his F C M E et mythographi: aliis II his I (sed h in ras. trium litterarum I) || 8 uincebant L (uicerunt I) uicerant II || factum mythographi et L, ut videtur: fictum F C H M E I || 9 de om. II || humilibus F C imis mythogr. II || summam L summam II || 11 semiustum II || encheladus

F L M E enchaladus C encheladiis II || 12 motat L motat II mutat F C M E 14 dixit] ἐνὸ τοῦ καίεν ardere add. D || 15 MOTAT L M E MOTATVS II MVET F C || movet] frequenter movet Fabric. || in versu Vergiliano mutet T, quod alia manus in motet mutavit. sup. vers. adscripta sunt quidam legunt mutat et significat dat refectionem labori siue mutare vult. || 18 NOCTE ILLAM F NOCTE ILLA C || dixit] TECTI SILVIS ut (XI 686) 'te silvis agitare feras' add. Fabricius 19 prius vel om. F C || 20 AVSTRORVM F || Aetna Commelinus: aenaea F Aenea Daniel || 21 caelo lucente Daniel: caeli lucent F. sequuntur IN NIMBO... fingitur, quae ad v. 587 pertinent || 23 sane aether...aetheris om. II || 24 aetheris] et est sermo Graecus add. Isidorus || sane Homerus...generis vult M

de aethere aethra factum est, et secundum rationem istam potest aether et aethra unum esse, ut nunc sit pro aethere sidereo.

587. *IN NIMBO proprie nimbus est qui decorum vel imperantium capita quasi clara nebula ambire fingitur.* NOX INTEMPESTA media, hoc est nimium obscura. 'intempesta' dicta est nox media, *intempesta* 5 *pestiva*, inactiosa, carens actibus, per quos tempora dinoscimus: ait enim Lucretius (I 459), quia per se tempus non intellegitur, nisi per actus humanos: medium autem noctis tempus actu caret. ergo 'intempesta' inactiosa, quasi sine tempore, hoc est sine actu, per quem dinoscitur tempus: unde est 'intempestive venisti', id est 10 ἀκαίρως. ergo 'intempesta' dicitur, quia caret tempore. sane noctis septem tempora ponuntur: 'crepusculum', quod est 'vesper'; 'fax', quo lumina incenduntur; 'concupium', quo nos quieti damus; 'intempesta', id est media; 'gallicinium', quo galli cantant; 'conticinium' post cantum gallorum silentium; 'aurora' vel 'crepusculum matutinum' tempus 15 quod ante solem est. TENEBAT quasi cursum eius densitate sui nimbus inhiberet.

589. *VMENTEMQUE hic participium positum est verbo carens; ergo 'umentem' pro 'umidam', quoniam noctu ros cadit.* AVRORA POLO DIMOVERAT VMBRAM hystero proteron in sensu: ante enim aurora 20 est, sic dies. 'umbram' vero, quia nox umbra terrae dicitur.

590. *CVM SVBITO E SILVIS arguitur in hac Achaemenidis descriptione Vergilius negligentiae Homericæ narrationis; Ulixes cum inter initia erroris sui ad Cyclopa venit: quemadmodum ergo Aeneas post septimum annum, quam a Troia profectus est, socium Ulixis invenit? pra-* 25 *sertim cum cum tribus mensibus in regione Cyclopium dicat moratum, et mox Aeneas de Sicilia ad Africam venisse dicatur.* SUPREMA pro 'plurima'.

5 intempesta dicta est... quia caret tempore] exser. Isid. or. V 31, 9 et 10. cf. Beda de orthogr. p. 275, 1 K. || 11 sane noctis... ante solem est] cf. Macrobian. Sat. III 15. Isid. or. V 31, 7—13. Beda de temp. rat. VII (tom. VI p. 159 Gil.)

2 et aether FCHM || sidereo] quom coeli splendor aethra dictus sit add. D || 3 ad in nimbo supr. vers. proprie nimbus... fingitur T || 4 fingitur] sigigitur F || 5 nimium L, sed um in ras. nimia H || obscurissima HMe || intempesta... nisi per actus humanos] quia caret tempore quod secundum Lucretium per se nullum est nisi ex actibus intellegatur M || intempesta hab. C || 9 intempesta] id est add. HL, quasi add. El || 11 ακαίρως FH || 13 lumina Daniel: columna F || 16 supra vers. 588 in nube non poterat apparere. ideo dicit tenebat quasi cursum eius densitate sui nimbus inhiberet T || nimbus F nimbi Daniel primus || 18 ad umentemque supr. vers. humidam... cadit T || erg F || 19 cadet F || 20 VMBRAS ME || 21 ad umbram supr. vers. bene dicit umbram quia nox proprie dicitur esse umbra terrae T || umbram] umbra F || terra F tetra Daniel || 22 chateemenidis F || 25 ulixes F || 26 moratum Daniel: montium F || 27 ad suprema supr. vers. plurima pessima T

591. NOVA FORMA VIRI bene formam viri dixit, non hominem. *et est periphrasis pro 'ignotus vir'. 'nova' autem fugienda: aliter alibi <IV 10> quis novus hic nostris, id est insperatus: item <VIII 637> subitoque novum consurgere bellum, id est detestandum: item* 5 *vere novo, id est incipiente: item <V 78> duo lacte novo, id est recenti: item <II 796> comitum adfluxisse novorum, hoc est ignotorum. CVLTV modo pro habitu.*

593. INLVVIES DIRA sordes taetra. INMISSAQVE BARBA quidam *barbam maiorem luctus indicium a Vergilio positum reprehendunt, cum* 10 *croes non fuerint soliti tondere barbam. an 'inmissam' neglectam et implexam accipimus?*

594. CONSERTVM TEGVMEN SPINIS inligatum spinis: hinc est in Terentio video quendam sertum *squalidum.* CETERA GRAIVS habet enim unaquaeque gens incessum et vocem propriam. 15 *sane 'cetera Graius' Graeca locutio est, ut Sallustius sanctus alia.*

595. AD TROIAM MISSVS aut ex sequenti eius confessione hoc didicit: aut Graecum esse colligit ex trepidatione, ut Terentius nescio quid peccati portat haec purgatio.

597. HAESIT dubitavit. SESE pronomen compositum; nam 'sese' 20 *duo pronomini sunt.*

598. PRAECEPT sine respectu salutis, scilicet postquam Cyclo-
pum graviora cogitavit pericula. *sane brevis ei quasi timenti prima datur oratio.*

599. TESTOR quaeso, obtestor.

25 600. SPIRABILE vitale, quo spiramus: et est sermo Ciceronis, quamquam ille 'spiritale' dixerit in libris de deorum natura <II 6, 18>.

5 vere] buc. X 74 || 13 in Terentio] eun. II 2, 5 'video sertum squalidum aegrum pannis annisque obsitum' || 15 Sallustius] hist. fragm. inq. 80 Kr. || 17 Terentius] heaut. tim. IV 1, 12

1 viri om. FC || 2 ad nova supr. vers. fugienda aliter novus insperatus ut quis novus nostris s. s. hospes. item vere novo id est incipiente item lacte novo id est recenti. item comitum a. n. id est ignotorum T || 3 inspiratus F || novum... bellum] et reliqua F || 5 lacte] licite F || 6 adfluxisse F || 7 ad cultu supr. vers. habitu T || 8 sordes tetra Fabricius: sors tetra FCLF sorta etra H sors t//etra M sordes terra Stephanus || ad inmissaque barba in marg. quidam barbam maiorem luctus indicium positam (sic) a virgilio reprehendunt cum non essent soliti eroes tondere barbam ideo accipiunt inmissam neglectam implexam T || 11 implexam Daniel: implexam F || 13 quendam om. FC || sentum E (t sertum superscr. e) || squalidum C squalendum F || 14 et vocem propriam... tacitque incidere funem (v. 669) desunt in E || 15 ad cetera Graius supr. vers. et est greca signa T || graece F || sallutius F || 17 colligitur FC || 19 ad haesit supr. vers. dubitavit T || 22 ad v. 600 bene brevis quasi amenti (sic) datur oratio in marg. T || 24 obtestor] coniuro add. Lion || 25 vitale] Vitu de H || de quo spiramus Masvicius primus || spermamus H || 26 spiritale C: spirabile FLHM. 'spirabilem' libri Ciceronis praeter Leidensem 86, qui 'spiritalem' exhibet.

601. QVASCVMQVE quo eat non cogitat, eorum comparatione quae fugit. HOC SAT ERIT vitasse Cyclopas.

602. scio modo confiteor. E CLASSIBVS ex equitibus modo, ut est <VII 716> et Ortinae classes, id est equites.

603. PETIISSE causa metri addidit syllabam, ut <II 25> nos 5 abiisse rati èt vento petiisse Mycenae.

604. TANTA EST ut non possit fortunae praesentis qualitate molliri.

605. SPARGITE hoc est dilacerate. et quia nec saevius, nec celerius aliud fieri potest, nova brevitae usus est. 10

606. HOMINVM MANIBVS PERIISSE IVVABIT oblique loquitur: nam vult ostendere, hominum hanc non esse crudelitatem.

607. GENVA AMPLEXVS physici dicunt esse consecratas numinibus singulas corporis partes, ut aurem memoriae, hinc est Cynthius aurem vellit et admonuit: frontem genio, nude venerantes deum tangimus frontem: dexteram fidei, unde paulo post <611> atque animum praesenti pignore firmat: genua misericordiae, unde haec tangunt rogantes. sane sicut frequenter dictum est, etiam hic ostenditur subtiliter, Anchisen et Aenean tam pontificatus quam flamonii iuris et peritos et praesules fuisse. iure autem pontificali, si quis flamini pedes vel genua fuisset amplexus, cum verberari non licebat. hoc eo praecipiebatur, ne esset ullum praepedimentum religionis, quominus secundis numinibus inserviretur, aut esset inopportunitas in profanis locis aliquantisper morandi. quod hic diligenter exsequi videtur de Achaemenide, qui post preces habitas genua amplexus, genibus 25

1 Quasumque . . . fugit] cf. Don. ad Ter. hec. III 1, 4 || 13 physici dicunt e. q. s.] cf. Plin. hist. nat. XI § 250 sq. lisd. or. XI 1, 67 || 14 Cynthius] buc. VI 3

3 ad scio supr. vers. confiteor T || equitibus ex sequentibus L equentibus II || 4 ortynae FM || ad classibus supr. vers. equitibus T || 5 nos om. F non C || et . . . Mycenae om. FCLII || 7 vel fortunae HM || 9 ad spargite supr. vers. dilacerate, in marg. nec crudelius nec celerius aliud potest fieri ideo nova brevitate utitur T || 10 usus est] ut intelligatur prius dilaniandum mox inspargendum pelago add. D || 11 PERIISSE CM || 16 dextram CF || 18 rogantes] ut alibi (X 523) 'genua amplectens et fatur (sic) talia supplex' add. Lion. || sane et hic ostenditur. . . spargite me in fluctus (p. 444, 13) hab. Ambros. || 19 ad vers. 607 hic subtiliter ostenditur aeneam et anchisen. . . firmaretur ueniae concessae ut ipse pater dextram et cetera hinc aestimare possumus magis cum timuisse uerba. . . formidine fatur. neque enim oportebat. . . posset admittere in ipsum achimeniden T || tam. . . iuris] pontificatus et flaminii iuris T || pontificalis Ambros. || 20 flaminii vulgo || 21 genua vel pedes Ambros. || pedes amplexus fuisset vel genua T || eum om. Ambros. et Daniel || verberare T || 22 praecipiebatur

Ambros. et Daniel: praecerebatur ^{ipi} F (ipi superscr. ead. man.) prohibebatur T || impedimentum T || 23 aut in profanis locis inopportunitas esset aliquantisper morandi T || oportunitas Ambros. || 24 quod hic diligenter uidetur executus esse uirgilius de achemenide T || 25 habitas om. T

volutans haerebat: in quo 'haerebat' morae vel praepedimenti verbum procul dubio est. tum quod et ipse genibus volutabat, vel quod genui amplexus (erut), etiam religioni habebatur: quo in loco satis non fuit nulla verbera adhiberi, nisi etiam fides data esset, qua securitas confirmaretur veniae concessae illis versibus 'ipse pater dextram Anchises haud multa moratus dat inveni atque animum praesenti pignore firmat.' neque enim oportebat tardius immorari profanis cognitionibus, cum precatio caelestium deorum interposita daret curam observandae religionis: dixerat enim 'per sidera testor, per superos atque hoc caeli spirabile lumen'; eaque propter addidit 'haud multa moratus', ut celeritas concessionis piaculum nullum posset admittere in ipsum Achacmeniden. hinc possumus aestimare magis cum verbera timuisse quam mortem, propter confessionem, ut diceret 'spargite me in fluctus vasto-que immergite ponto. si perco manibus hominum perisise iuvabit.' de-
 15 nique post haec addidit 'ille haec deposita tandem formidine satur.'

608. QVI SIT FARI per omnia subaudis 'hortamur'. 'qui sit' autem, hoc est quis Graecorum sit, id est cuius filius sit, ut etiam respondet: nam iam se dixerat Graecum.

609. AGITET FORTVNA FATERI hortamur fateri, quae eum for-
 20 tuna vexet, ut <VI 68> agitataque numina Troiae.

610. HAUD MYLTA MORATVS nimiae benignitatis est non exspectare plurimas preces.

611. PRAESENTI PIGNORE FIRMAT quod ad hoc tempus poterat dari, id est dextrae manus coniunctione, qua firmantur amicitiae, ut
 25 <I 408> cur dextrae iungere dextram non datur? et <83> iungimus hospitio dextras ac tecta subimus.

613. SVM PATRIA EX ITHACA circumstantias omnes exsequitur: loci, personae, temporum. et licet rhetorice agat hic Achacmenides, quae

1 haerebat volutans T in quo haerebat . . . religioni habebatur om. T haerebat post in quo om. Daniel || morae scripsi: more F Ambros. || praepedi-
 menti F et Daniel || 2 et om. Ambros. || 3 religioni scripsi: religione F Ambros. ||
 habeatur Ambros. || 4 verbera adhiberi T verbero adhibito F verba adhibita
 Ambros. verbera adhibita Daniel || nisi esset data fides T || 5 dextra Ambros.
 6 haud . . . firmat] et cetera usque pignore firmat F || 10 ea quae T || velocitas
 Ambros. || 11 in om. F et Daniel, qui post admittere graviter interpunxit.
 12 hunc Ambros. || existimaro Ambros. || eum ex T inserui || timuisse verbera T ||
 13 propter] post T || ut etiam diceret T || vasto-que . . . iuvabit om. T et reliqua
 usque periisse iuvabit F || 17 quis Graecorum sit id est hab. C || sit ut F C: sicut
 I. M. sic H || 18 respondit F C || 21 spectare M || ad haud multa moratus supr.
 vers. dixerat ille per sidera testor per s. ideo iste dicit haud multa moratus ut
 celeritas concessionis piaculum nullum posset admittere T || 23 ad praesenti
 supr. vers. propitio siue praesenti quod ad praesens poterat tempus dare T
 quod . . . id est hab. C || ad hoc Daniel: hic F ad hic C || poterit C || 24 dextrae
 om. F C M || manuum F C M || firmabantur F C I || 25 et . . . subimus om. F C ||
 28 supr. vers. 613 hic circumstantiae loci temporis personae observandae. et
 rhetorice agit nihil enim aliud ei nocet nisi quod graecus est. cetera narra-

dicit, ut tollatur, pauca sunt; neque enim quicquam illi nocet nisi quod Graecus. cetera quae dicit, ut fugiant, tantum narrationem rei gestae habent: plane cum auctu, ut sit maior causa misericordiae, nisi forte hoc etiam putamus ad recipiendum valere, quod aliquod beneficium praedicendo de Cyclope significat dari, nam infra ait <666> 'recepto supplicis sic merito'. INFELICIS VLIXI quoniam apud hostes loquitur, quaerit favorem eius vituperatione, quem scit odio esse Troianis.

615. PAVPERE nam, ut etiam de Sinone <II 87> diximus, apud maiores haec fuerat causa militiae. et bene utitur veniali statu per excusationem paupertatis, ut conciliet hostium animos, quasi necessitate adversus eos dimicaverit. FORTVNA pristina, paupertatis scilicet. et perseverat, ut invitus fecisse videatur.

616. TREPIDI festini.

617. INMEMORES SOCH 'inmemores dum trepidi', festini, ut per timorem, non per odium relictus fuisse videatur: nam et causas subiungit timoris Cyclopum descriptione. ergo 'inmemores' timentes.

618. DOMVS SANIE deest horrida.

621. NEC VISV FACILIS cuius posset etiam aspectus inferre formidinem. NEC DICTV EFFABILIS sermone non explicabilis. et mire exaggeravit post descriptionem.

622. VISCERIBVS viscera proprie carnes sunt. SANGVINE ATRO hoc est sanie.

623. VIDI EGOMET DVO Homerus quattuor dicit. ergo aut dissentit ab eo, ut etiam in temporibus: nam ante ad Siciliam Aeneas, quam Ulixes venisse dicitur: aut certe hoc dicit, duo vidisse se; quot autem occiderit, ignorare per timorem. alii 'duo' 'simul' dicunt, non enim duo sola adlisit.

23 [Homerus] Od. IX 289 et 311

tionem ostendunt rei geste *T* || retorice aget ic acaemenides *F* || 2 fugeant *F* || 3 ut sit *Daniel*: aut si *F* || 7 uituperationem *H* || Troianis] Anticlia dicta Laerti mater, unde Laertiades Ulixes add. *Lion* || 9 hoc *H* || statu ueniali *H* || statu om. *FCL* (add. *cl*) || 10 per om. *C* || 12 et perseverat... festini hab. *C* || 13 ad trepidi supr. vers. festini *T* || CRVDELIA LIMINA ad speluncam cyclopi Polyphemi *D* || 14 SOCI... trepidi] sociem memores tu uel dum trepidi *H* || festini om. *F.C.* fortasse id est festini || 15 per timorem non per odium *FCII*: per timorem non per contemptum non per hodium (odium *l*) *L* per timorem non per odium contemptum *M* p. t. non per odium ante contemptum *Fabricius* p. t. non per odium aut contemptum *Masvicius*, fortasse recte || nam et causas] et bene causas etiam *M* || causam *FC* || 16 cyclopi *FC* || ad inmemores supr. vers. timentes *T* || timentis *F* || 17 ad cruentis supr. vers. scilicet horrida *T* || 18 possit *FC* 19 EFFABILIS *H*: AFFABILIS *FCLM*. cf. ad. v. 644 || et mire *LHM*: bene rem *FC* || 20 et aggeravit *F* exaggera ut *H* || post del. *Stephanus*, fortasse monstri 24 antea *C* || 25 se om. *FLHM* || 26 quot ex quod *L* quod *FCII* quo// *M* (quod fuisse videtur) || antem om. *C* || nescio *M* (t ignorare superser. *n*) || ad duo supr. vers. quidam duo pro simul accipiunt *T* || 27 allisit *Lion*: adludit *F* et *Daniel* addidit *Commelinus*, *Masvicius*, *Burmamnus*

624. RESUPINVS magnitudo virtutis ostenditur: *quod una manu, quod resupinus, quod frangeret, velut exprimeret elidentem non in terram, sed ad saxum sublimiter quatientem.* EXSPERSA haec fuit vera lectio, id est madefacta: nam si 'aspersa' dixeris, id est inro-
5 rata, tapinosis et hyperbole iunguntur.

626. FLVENTIA TABO *pro fluenti tabo.*

627. TEPIDI melius 'tepidi', quasi adhuc vivi, quam 'trepidi', id est trementēs, ne sit iteratio.

628. VLIXES a solo nomine emphasin fecit: unde est quod se-
10 quitur oblitusve sui est. *aliquanti tamen iuxta veteres 'oblitus', id est negligens dictum tradunt. et est laus quod et in adversis constans fuerit, vel quem nemo impune laesisset, vel qui dolo etiam fortiores saepe vicisset.*

629. ITIACVS Ithacensis.

15 630. SEPVLTVS stratus iacuit.

631. IACVITQVE PER ANTRVM *hoc verbum de Varrone mutuatus est, qui ait in lectu temulentos iacere, sobrios cubare consuescere.*

632. INMENSVM etiam 'immensum' ad Polyphemi magnitudinem pertinet, quasi in toto antro iacuerit. *ERVCTANS Cicero eructant*
20 *sermonibus suis caedem bonorum. FRVSTA Cicero in Philippicis*
<II 25, 63> frustis esculentis vinum redolentibus.

634. SORTITIQVE VICES *vel partes membrorum, vel qui quo loco staret.* VNDIQVE *pro indiviso.*

635. CIRCVM FVNDIMVR secundum Homerum, qui dicit alios
25 eum tenuisse, alios caecasse oculum. ACVTO fuste obusto: nam

19 Cicero] in Cat. II 5, 10 || 24 secundum Homerum] Od. IX 368 sqq.

1 ad v. 624 magnitudo . . . quatientem T || 2 velut T: et uelut F || exprimeret] scilicet Vergilius || helidentem T || ad terra T || 3 sed] uel T || RESPERSA

FC || 4 latio H || aspera M || inrotata F || 7 ^R TEPIDI I. TREPIDI H || tepidi] t/epidi L (trepidi fuit) || 9 a solo nomine . . . vicisset in marg. T || enfasin libri, nisi quod enfrasin F || 10 oblitusque T || suest F || 12 fuerit T, om. F || inpuni F || laesisset Commelinus: desistet F uicisset T || uel qui dolo F: uel dolo et quod T || 14 ithacensis F itachensis C || 15 iacuit] iacens FC || 16 IACVIT F || ad iacuitque in marg. hoc uerbum de uarrone mutuatus est qui ait temulentos iacere sobrios cubare consuescere T || mutatus est F || Varro ait in lecto temulentos iacere sobrios cubare consuescere Ambros. || 17 lectu F. cf. Neue Formenl. d. lat. Spr. I p. 526. lecto vulgo || sobrios cubare consuescere] a sobriis cubandum ostendit temulentos iacere sobrios cubare consuescere F || 18 INMENSVS F || inmensus FC || 19 eructane F || 20 honorum F || 22 ad sortitique uices supr. vers. uel partes membrorum id est quas sumseramus de sorte, et ab alia manu uel quo in loco quis staret quis teneret illum per pedes quis per manus et cetera. T (id est . . . sorte et quis teneret . . . cetera Tiberii Donati sunt) || 25 obcaecasse vulgo || obusto hab. C. ad telo supr. vers. fuste obusto T

secundum istum sensum multi 'tenebramus' legunt. alii 'terebramus' legunt. 'telo' autem 'acuto' potest et simpliciter accipi.

636. SOLVM SVB FRONTE LATEBAT *pro* 'in fronte latebat'. multi Polyphemum dicunt unum habuisse oculum, alii duos, alii tres: sed totum fabulosum est. nam hic vir prudentissimus fuit, et ob hoc 5 oculum in capite habuisse dicitur, id est iuxta cerebrum, quia prudentia plus videbat. verum Ulixes eum prudentia superavit, et ob hoc eum caecasse fingitur. LATEBAT dormientis scilicet: nam male sentit Donatus dicens 'late patebat' contra metrum. item dicit 'capillis tegebatur', aut 'latebat corporis comparatione'. ab- 10 solutus tamen est prior sensus. alii 'latebat' subiectum erat fronti et intra frontem recesserat tradunt.

637. ARGOLICI CLIPEI AVT PHOEBEAE LAMPADIS INSTAR unum magnitudinis est, quia Graccorum clipei rotundi, ut Cato originum ait; aliud splendoris. 'Phoebeae' autem derivatio est vel a Luna, 15 vel a Sole.

639. SED FVGITE occurrebat: si caecus est, cur timetur? subiungit, non unum esse, sed plures. et bene *†* suam ad monendum gratiam facit, quod illos ultro facere necesse erat. repetitio autem 'fugite' (ut in re) necessaria, ut alibi <44> heu fuge crudeles terras, fuge 20 litus avarum. O MISERI aut blandientis particula est, ut in Terentio miser: aut re vera 'miseri', qui sunt delati ad Cyclopas.

640. RVMPITE ut festinantes, non solvite, sed rumpite, ut <IV 575> festinare fugam tortosque ineidere funes.

3 multi Polyphemum...caecasse fingitur] exscr. mythogr. II 174. III 11, 9 || 14 Cato originum] incert. libr. fragm. 4 ap. Jordanum, fragm. 123 ap. Peterum

1 tenebramus] terebramus *CH* || terebramus] tenebramus *FCMI* || legunt *om. FCI* || legunt] illud primum sequitur verba Homeri (Od. IX 387) ἐν ὀφθαλμοῖς διεισέμεν *add. D* || 2 accipi] terebramus. terebrumbra instrumentum est fabrilis carpentarii scilicet eum quo ligna perforat *add. D* || 3 Ingens etc. si 'ingens' quo modo latebat? soluitur sic: 'latebat' late patebat. an crinibus teetus erat; an, ut alii, non suo loco positus erat: an ideo, quia dormiebat; sed melius 'late patebat'. *add. Lion* || LATEBAT *om. FC* || ad latebat *supr. vers.* quod latebat oculus secundum quorundam auctorum sensum. faciebant hoc rugae torvae frontis et ingentes capitis comae. alii autem intellegunt intra frontem recesserat. *T* || pro...latebat *hab. C* || 7 et ob hoc] ob quod *FC* || 8 fingitur obcaecasse *M* || dormienti *FC* || 9 late^t *L* (t *superscr. nan. rec.*) || 10 absolutus...sensu *om. F* absolutior *C* || 11 superior *M* || sensus] uersus *H* || 13 ad argolici clipei *supr. vers.* unum magnitudinis est quia grecorum clipei sunt rotundi ut cato originum ait aliud splendoris *T* || 15 diriuatio libri praeter *M* || 17 si] sed *C* || cur timetur] non est timendus *M* || timetur *F* || subiungimur *F* subiungitur *C* || 18 solum *M* || monendum ex monendam *F* admonendo *Masvicius*. fortasse et bene ad movendam gratiam suadentem facit || 19 nefas erat *F*. *Schoellius* || ad fugite o miseri fugite *supr. vers.* ideo iteravit fugite ut ostenderet nullam moram facien- dum fugae *T* || 20 ut in re *inseruit F. Schoellius* || figite litus *F* || 22 miser *LH*: misera *FC* o misera *M* || 23 ad rumpite *supr. vers.* abscondite et bene dixit rumpite non solnite ut ostenderet festinantes *T*

641. QVALIS QVANTVSQVE unum morum est, aliud corporis.

643. CENTVM ALII *id est tales et tanti*. CVRVA HAEC HABITANT AD LITORA VVLGO ne tantum in montibus esse putarentur. VVLGO passim.

5 644. INFANDI CYCLOPES et supra <621> nec visu facilis, nec dictu effabilis ulli.

645. TERTIA IAM LVNAE bene in desertis locis ex lunae ratione colligit tempora. SE COMPLENT autem ideo, quia suum non habet lumen, sed accipit a sole. et bene auxit misericordiam a tempore.

10 646. VITAM IN SILVIS misericordia captatur a loco. DESERTA FERARVM propter feras deserta.

647. LVSTRA cubilia: unde etiam lupanaria 'lustra' dicimus, ubi habitant lupae, id est meretrices, dictae ab obscenitatis et odoris similitudine. Cicero vino lustrisque confectus.

15 648. SONITVMQVE PEDVM ordo figuratus, cum traho, cum prospicio.

649. BACAS generale est, id est fructus arborum agrestium. LAPIDOSA CORNA 'lapidosa' dura: an quod in saxis nascantur? ipsa arbor cornus dicitur, pomum vero cornum: inde corna, ut templum, templa.

20 653. ADDIXI signato verbo exprimit desperationem.

654. VOS ANIMAM HANC POTIVS oblique loquitur, ut supra <606>: reprehensio enim crudelitatis est: qui rogat salutem se ipse condemnat.

25 655. VIX EA FATVS ERAT ad probationis gratiam pertinet quod ea quae Achacmenides adfirmaverat statim adprobavere Troiani.

656. MOLE molitione, agitatione.

657. LITORA NOTA 'nota' ante oculorum amissionem potest accipi. sic Statius in nono <754> sequitur tamen inprobus hostem, qua meminit.

12 Lustra cubilia e. q. s.] cf. Isid. or. XIV 8, 29 || 14 Cicero] Phil. II 3, 6

2 ad alii *supr. vers.* id est tales et tanti T || 5 ad infandi *supr. vers.* id est non fandi et hoc ad illud respicit quod superius dixit nec visu facilis n. d. a. u. T || CYCLOPES] inaffabiles *add. Daniel* || et] ut Daniel || 7 LVNAE *om. FCLH* et bene FC vel bene L || 8 COMPLET FC || 9 sed a fratre mutuatur M || ad tertia iam lunae *supr. vers.* tres lunae id est tres menses. bene misericordiam auxit a tempore dicendo T || 13 ab *om. M* || 14 similitudinē m || confectos F || 15 figurata F, *corr. Daniel* || 17 lapidosa... nascantur hab. C || añ F || saxaxis F || 18 inde hab. C || templum] in templum C || 19 templa] templus H || 21 vos *om. FC* || POTIVS *om. FCH*. Q. A. L. *add. L* || ad vos animam hanc potius *supr. vers.* reprehensio crudelitatis est rogat quippe salutem et se condemnat T || 22 reprehensio F credulitatis F || regat F || se T: si F et exemplaria impressa 24 at F || 27 nota *om. F* || potest accipi hab. C || 29 hostem] hoc est H || que ex qua L || memirit F

658. INFORME *ultra formam.* INGENS *potest et superioribus et sequentibus iungi, ut sit 'ingens lumen'.*

659. TRVNCA MANV PINVS REGIT cuius caecitatem manu pinus regit.

661. SOLAMENQVE MALI hinc Quintilianus dixit magnum caecitatis solatium est habere rem videntis. 5

662. TETIGIT FLVCTVS ET AD AEQVORA VENIT hyperbaton in sensu, ut <VIII 125> progressi subeunt luco fluviumque relinquunt.

663. FLVVIDVM propter *ῥοιοιτέλετον* 'fluentem' noluit dicere. quod autem dicunt physici de effosso oculo sanguinem numquam 10 fluere, verum quidem est, sed supra non effossum huius oculum, sed terebratum legimus: unde eum constat necdum fuisse curatum. INDE aut de fluctibus, aut de spatio oculi.

664. GEMITV cum gemitu.

665. IAM MEDIVM *altius quam litus vel plus quam litus, id est* 15 *unde altum incipit: vel sic altum, ut medium putares; nam et in quinto <1> sic dixit interea medium Aeneas iam classe tenebat, certus iter, cum adhuc moenia respiceret.* FLVCTV legitur et 'fluctus'.

666. TREPIDI festini, ut <IX 113> ne trepideate meas Teuceri 20 defendere naves item <IX 231> accepit trepidos ac Nisum dicere iussit. CELERARE *infinitivum pro pronuntiativo.* RECEPTO *aut in societatem accepto, aut de periculo liberato, ut <I 178> frugesque receptas et <VI 111> medioque ex hoste recepi.*

667. SIC MERITO quia omnia eius probaverant dicta, ac si di- 25

1 Informe ultra formam] exscr. Isid. or. X 138 diff. verb. 162 || 4 Quintilianus] declam. I p. 3 ed. Obrecht. 'sive quia caecitatis miserae solatium est habere rem videntium'.

3 *supr. vers.* 659 hoc est cuius caecitatem et manum regit pinus *T* || 4 MALI] D. C. F. P. add. *L* solatium add. *Daniel* || dixit *om.* *M* || magnam *II* || solatium caecitatis *FC* || caecitati *L* (caecitatis *l*) caecitatem *II* || 5 rem habere *M* || videntis *L* || 6 yperbaton libri || 7 locu *F* loco *C* loco *L* leto *II* || relinquunt] hyperbaton (*sic*) scilicet est primum enim debuerat dicere uenit ad aequora deinde tetigit fluctus add. *man. rec. in F.* similia sunt quae in *Turonensis* margine *is qui notis Tironianis usus est adscripsit* hic est ordo permutatus. primum enim uenit tum tetigit. sed iste primum dicit tetigisse deinde uenisse. *Stephanus et Fabricius* aut hysteron proteron post relinquunt addiderunt || 9 FLVVIDVM *L* || omocoteleuton *FC* *L* emocoteleuton *II* emocoteleuton *M* || 10 numquam fluere] numque influere *H* || 11 effluere *FC* || huius] eius *M* || 12 sed] sub *F* || terebatum *M* || 13 INDE ... oculi *om.* *F* || spatie] desperatione *M* || 15 ad iam medium *supr. vers.* altius ... incipit *T* || altium *F* altum *Daniel* primum altius *coni. Hagenus* || 16 vel] sed *T* || et *om.* *L* || 18 certus iter hab. *C* || FLVCTV LATERA A. T. *L* || 20 trepidare *FC* || 22 ad recepto *supr. vers.* aut in societatem recepto aut etiam de periculis liberato *T* || 25 probauerant *M*: probauerunt *FC* probauerant *ex* probauerunt *L* probauerunt *II*

eeret, non fallacem, ut Sinonem. *sane quibusdam videtur incongruum Achaemenidis nusquam alibi factam mentionem, cum cum hic et salutem merito impetrasse et ut reciperetur a fugientibus dicat.*

669. AD SONITVM VOCIS remorum sonitum vocem dixit: vox enim est omne quod sonat, sic alibi <556> fractasque ad litora voces: nam de hominibus non dixit, quia supra est 'tacitique incidere funem'. VESTIGIA TORSIT bene uno sermone ostendit, eum revertentem iam audisse sonum remigii.

670. DEXTRAM AFFECTARE dextram intendere *et inicere*, scilicet 10 sic, ut posset navem tenere. Terentius ad dominam qui adfectant viam, id est intendunt: nam si 'dextra' legeris, ut sit 'dextra contingere', 'adfectare' 'contingere' caret exemplo. 'adfectare' autem quidam dicunt hoc esse: primum animum habere ad faciendum quid occupandumque. alii 'adfectare', si 'dextra' legas, pro 15 'adfectandi' accipiunt, ut sit verbi infinitivus modus pro participio.

671. NEC POTIS id est nec potis est. 'potis' autem nomen est et declinatur potis, potis, poti, potem, potis, a pote. et nomen esse docet ratio comparationis; nam in superlativo 'potissimus' facit; cui si detraxeris 'simus', inveniēs nominis positionem, ut 'acerrimus acer', 'fortissimus fortis'. sic autem ut diximus declinari compositio ostendit; nam 'huius impotis compotis, impotem compotem' facit: quod in simplici difficile invenis, per compositionem agnoscis facilius.

672. IMMENSVM magnum. *et dictum quod mensura comprehendit* 25 *non possit.*

673. EXTERRITA TELLVS poetica hyperbole.

674. CVRVIS CAVERNIS echo enim in concavis locis est.

10 Terentius] heaut. tim. II 3, 60 || 16 Nec potis id est nec potis est] cf. Don. ad Ter. Andr. II 6, 6 et ad. III 1, 9 || 17 et nomen . . . facit] cf. Prisc. VI 67 I p. 251, 17 II. || 20 sic autem . . . facilius] cf. Varro d. l. l. V 4

1 sinomen H || Sinonem] quo modo merito? solnitur: quia probavit vera esse quae dixerat add. Lion || 2 achemenides F || facta F || 4 remorum] frenorum H || 5 quod] quam FC (quod c) || 8 nauigii M (g inseruit n) || 9 DEXTRA FC || et inicere hab. C || 10 possit FC || dominas Terentius || quia C || 11 si om. C || si dextra contingere legeris MEL || sit] si H || 12 adfectare contingere om. FC || ad adfectare supr. vers. affectare pro affectandi id est contingendi. legitur et dextra et quidam affectare intellegunt primum animum ad faciendum habere. si dextra legeris affectare pro affectandi intellege infinitum pro participio T || 14 quid Daniel: quod F || adfectare si dextra legas Masvicius: adfacere si dextras legas F || adfectare si dextras legas Daniel et Commelinus || 15 infinitivus modus scripsi: infinitini modo F || 16 alterum potis om. FL || 18 in] et in L || 19 cui] huic cui F huic tu C || simus] mus FC || 20 ut om. GL (add. t) || 21 compotis] facit add. FL || ad immensum supr. vers. magnum qui mensuram habere non possit T || yperbole libri || echon FC

675. *AT GENVS figurate 'at genus complent', ut <VI 660> hic manus ob patriam pugnando (vulnera passi).*

676. *EXCITVM a verbo 'cio cis cit'. RVIT festinanter venit, ut ruuntque effusi carcere currus.*

677. *NEQVIQVAM LVGINE TORVO quia nocere non poterant.* 5

678. *AETNEOS FRATRES aut similes, aut feritate germanos, aut eiusdem patriae vel terrae, tamquam matris: nam non sunt Polyphemi fratres, quem Neptuni filium Homerus dicit. unde eo occaecato Ulixes pertulit tempestatem, qui ad eum venit derelicta Calypso, cum qua decem annis fuerat: unde, ut supra <623> diximus, Ver- 10 gilius dictis dissentit temporum ratio. CAELO pro in caelum.*

680. *CONIFERAE conum sustinentes. et conus dicitur fructus cupressi, et ipsa κωνοειδής est: nam a rotunditate in acumen levatur. Cyparissus autem Telephi filius fuit, amatus ab Apolline. vel ut alii, a Silvano, qui cum lassatus aestu sub quadam arbore somnum 15 caperet, subito strepitu excitatus cervum, quem in deliciis habebat, feram credens per ignorantiam misso telo occidisset, flendo nimium misericordiam meruit numinum, itaque in arborem cupressum conversus est, aptam et consecratam lacrimis et luctibus. *ergo cupressi quasi infernae, vel quia succisae non renascuntur, vel quia apud Atti- 20*

4 ruuntque] georg. III 104 || 8 Homerus] Od. I 68 sqq. || 12 conus dicitur ... levatur] exscr. Isid. or. XVII 7, 34. cf. glossar. Sangerm. ap. Hildebr. p. 79 sq. || 14 Cyparissus autem e. q. s.] cf. Serv. ad georg. I 20. mythogr. I 6, II 177 et 178

1 ad at genus *supr. vers.* figurate genus complent dixit ut hic manus patriam oppugnando *T* || 3 ad excitum *supr. vers.* euocatum illius clamore et citum pro excitato per sincopam et uenit non a cieo sed a cio cis cit *T* || 5 poterunt *FC* poterat *L* || 6 aut similes ... Polyphemi fratres *om. LIH* (in marg. add. *l*) aut eiusdem ... matris hab. *C* || 7 maris *C* || ad Aetneos fratres *supr. vers.* eiusdem patriae uel terrae tamquam matris *T* || fratres polyphemi *ME* || 8 eo] est *C* || hoccaecato *FC* || 9 protulit *F* || 10 fuit *C* || unde] ut de *F* || 11 desentit *L* || CAELO pro in caelum hab. *C*. ad caelo *supr. vers.* ad caelum *T* || ad concilium horrendum *supr. vers.* ueluti explanat quod dixerat aethneos fratres, in marg. horridum extans et prominens horrendum uitabile et tetrum *T* || 12 conum sustinentes (sic) hab. *C* || connum *F* || 13 aconoides *F* aconoid *C* conoides *LIHME* || nam *om. C* || 14 Cyparissus telephi filius fuit ... lacrimis et luctibus ergo cupressae (sic) quasi infernae uel quia succisae non renascuntur uel quia apud atticos funestae domus huius fronde uelantur in marg. inf. *T* || CYPARISSI cyparissus autem *F* || vel ... Silvano *om. FTC* || 15 lassatus ... excitatus *om. CLHME*, edidit Stephanus || classatus *F* || aestu *om. Stephanus* || 16 strepitu *om. Stephanus* || ceruam quam *T* || deliciis *FC* || feram credens *om. CLHME*, edidit Stephanus || 17 misso telo hab. *C* || occidisset ... conuersus est] occidit. sed cum fletu nimio et abstinentiae (sic) cibi ac potionis tabesceret a misericordia (misericordiae *F*) deorum (eorum *F*) itaque add. *C*) in arborem cupressum conuersus est *FTC*, nisi quod pro 'a misericordia deorum' misericordiam deorum meruit itaque et pro 'conuersus' uersus *T* || 18 numinum *om. L* (*supr. vers. add. l*) || 19 et aptam *T* || ergo ... uelantur post Proserpina (p. 452, 10) hab. *F* || 20 attico *F*

cos funestae domus huius fronde velantur. alii hunc Cyparissum Cre-
tensem puerum pulcherrimum et castissimum fuisse (tradunt), quem
quidam ab Apolline, non nulli a Zephyro amatum volunt. qui cum
castitatem suam incorruptam tenere cuperet, relicta Creta ad Orontem
5 fluvium et montem Casium dicitur pervenisse, atque ibi in cypressum
arborem commutatus, quae arbor ideo mortuis consecratur, quod caesa
semel nescit renasci.*

681. *CONSTITERVNT metri causa 'constiterunt'. SILVA ALTA
IOVIS LVCVSVE DIANAEE 'Iovis' propter quereus, 'Dianae' propter
10 cupressum: ipsa enim est etiam Proserpina. †inmane autem quod
ait et[iam] 'celso vertice', et 'lucus', qui propter religionem intactis
arboribus et magis crescit et diu permanet.*

683. *EXCVTERE num expedire?*

686. *NI TENEANT CVRSVS antiqui 'ni' pro 'ne' ponebant, qua
15 particula plenus est Plautus ni mala ni stulta sis. sensus ergo
talis est: timor cogebat, ut quocumque navigaremus et ventum
sequeremur, non iudicium: sed occurrebat praeceptum Heleni, vitare
Scyllam et Charybdiu. quare placuit ne cursus teneant, hoc est
aguntur et inpellantur inter utramque viam modico mortis inter-
20 stitio, id est Scyllae et Charybdis, retro dare lintea: quod dum co-
gitamus, prosperior nobis flare coepit Boreas. non nulli 'Scyllam
atque Charybdiu inter' distinguunt, ut sit ordo 'inter Scyllam et Cha-
rybdiu utramque viam leti discrimine parvo ni teneant cursus, certum*

14 antiqui ni pro ne ponebant] cf. Don. ad Ter. eun. II 3, 37 et III 3, 2 ||
15 Plautus] menacch. I 2, 1

1 domos *F* || 4 orantem *F* || 5 Casium *Masvicius*: cassum *F* || ducitur *F* ||
cypressum *F* || 6 mortis *F* || 8 ad constiterunt *supr. vers. metri causa contite-
runt* (sic) dixit *T* || constiterunt *scripsi*: constituit *F* et *Daniel* consistunt *Com-
melinus* pro consistunt *Masvicius primus* || 10 cupressam *C* || est enim *CM* ||
Proserpina] cui dicatur cupressus propter luctum morientium *add. D* || inmane
autem quod ait etiam vertice celso *FC*, nisi quod celso vertice *C* inmane
autem quod manet in celso vertice *LH* dianae autem ideo ait et in celso
vertice *MEI*. Alta autem quod manet in celso vertice *Stephanus, Fabricius,
alii*. inmanitatem auget, quod ait et 'celso vertice' et 'lucus' *coni. F. Schoel-
lius*. || 12 crescit et *Masvicius*: crescut *F* || permanent *FC* || 14 ni] ni
ex ne *L* || qua] quia *F* || 15 male *ME* || 16 navigavimus *H* || ut et ventum *ME* ||
17 sequi *FC* || 18 ni *F* || inpellantur *Lione teste Gudferb. I, Burmannus*:
impleantur *FCLE* impleant *H* inpleantur *M. cf. Serv. ad v. 283 ad te-
neant supr. vers. impleantur, ad cursus supr. vers. nominatiuus T* || 20 Scyllae]
complenus incender *add. L, del. l. cf. ad v. 689 'cum plenus incederet'* || dare
lintea retro *L* || linea *F* || dum] cum *l* || 21 ad v. 684 quidam ita distingunt
scillam et charybdiu inter utramque viam leti discrimine parvo ni teneant
cursus certum est dare lintea retro *T* (*supra inter ntramque viam ead. man.
id est scillam et charibdim adscripsit.*) || 22 atque *Ribbeckius adn. crit. ad 686*:
et *F* || caribdiu *F* || distinguunt *F* || carybdiu *F* || 23 utrumque *F*

est dare lintea retro'. alius ordo est 'contra iussa monent Heleni, ne inter Scyllam et Charybdim cursum teneant'.

687. PELORI Sicilia Graece Trinacria ideo dicitur, quod tres extremitates, quas Graeci ἄκρας vocant, in mare videtur extendere, Pachynum quod in austrum vergit, Lilybaeum quod Africam spectat, Pelorum quod in Tyrrhenum mare procedit. sed 'angusta ab sede' ideo adicitur, quia eminus videntibus cum locum Italia et Sicilia terra continens putatur, nec nisi ad vicinum accedentibus videtur.

688. MISSVS ADEST favore scilicet numinum: quae Anchises optaverat dicens <529> ferte viam ventō facilem et spirante secundi. vel 'missus' iuxta qualitatem locorum; ita enim in illis angustis et faucibus maris artari et conglobate spiritus fieri dicitur, ut ad illum locum tantummodo missus videatur. VIVO PRAETERVEHOR OSTIA SAXO pro 'vivi saxi', ablativum pro genetivo, vel viva saxa habentia. 'ostia' vero aut litora sunt, aut exitus fluminis in mare, aut introitus portus.

689. PANTAGIAE hic fluvius Siciliae cum plenus incederet, implebat sonitu paene totam Siciliam: unde et Pantagias quasi †pantacuos dictus est, quasi ubique sonans. hic postea cum Cereri quarenti filiam obstreperet, tacere iussus est numinis voluntate. MEGAROSQVE SINVS Megara oppidum est iuxta Syracusas. THAPSVMQVE IACENTEM Thapsus insula non longe a Syracusis, plana, paene fluctibus par. TALIA MONSTRABAT quia occorrebat: unde haec loca nosti?

1 alius Daniel: alii F' || 2 charibdim I' || teneant Masvicius: teneam F' || 3 ad v. 687 Sicilia graeco trinacria . . . accedentibus uidetur in marg. T' || graeci F' Graecis Daniel primus || 4 acras F'T || pachium F'T || 5 austrum] acria T, sed ead. man. cria expunxit et ustrum superscripsit. cf. Serv. ad v. 699.

atriam F' Aryciam Daniel Graeciam Dorvillius || ertit T uertit F' || lilybeum T: lybie cum F' Lybicum Daniel Lilybaeum Masvicius, Burmannus || 6 pelorum T: plerum F' || ab sede om. T || 7 adicitur F. Schoellius dicitur T agitur F' || eum Daniel: cum F'T || 8 putetur T, corr. ead. man. || accidentibus I' || 9 ad missus adest supr. vers. missus favore numinum vel iuxta qualitatem locorum dicit T || que ex qui L quem MEI || supra anchiscs ME || a diis optauerat MEI || 10 dicens] ut ME || secundi 'adesse' antem est ad favorem vel patrocinium venire add. D || 12 artate Hagenus || 13 ad vivo saxo supr. vers. pro uiuorum saxorum singularis pro plurali vel uiua saxa habentia, ad ostia in marg. vel litora vel exitus fluminis in mare vel introitus portus T || 14 hostia F' || gentium F' || viva] utua I' || 15 hostia F' fluminis F' || 17 PANTAGYAE C PANTHAGIAE L PANTAGEAE M || scilicet ME (siciliae e) || incederet] fluere F' C || 18 patitagyas C pantageas ME || quasi pantacuos hab. C, om. Daniel. παντηχῆς F. Schoellius || 21 MEGARO F' MEGAROS CH || magera c megare L (megara l) || 21 non longe a syracusis ME (iuxta siracusas e) || THAPSV F' C || 22 thapsus insula C insula thapsus F' || insulam L || iuxta syracusas ME || plena C || 23 quia unde nosti occorrebat ME (quia occorrebat unde haec loca nosti superser. e) ideo monstrabat quia iam ibi transierat Lione teste Guelferb. I || 24 nosti] scire potuisti F' C

690. RELEGENS renavigans, *ut et primi lege litoris oram.*
 ERRATA participium sine verbi origine: non enim facit 'error'.
 RETRORSVS quasi a fine ad caput retexens.

691. INFELICIS VLIXI epitheton ad implendum versum positum
 5 more Graeco, sine respectu negotii. *nam Aeneas incongrue infelicem*
Ulixen dicit; nisi forte quasi pius etiam hostis miseretur, cum similes
errores et ipse patiat. et notandum conclusam de Achacmenide men-
tionem.

692. PRAETENTA anteposita. IACET sita est, ut <104> medio
 10 iacet insula ponto. PLEMYRIUM VNDOSVM quidam insulam, qui-
 dam fluvium putant dici. sane verbum de verbo expressit: hoc est
 enim 'undosum', quod 'Plemyrium'. sinus Syracusanus in quo Or-
 tygia. cuius hic necessarie meminit; nondum enim erant conditae Sy-
 racusae. 'undosum' vero quod usque illuc †vestigio aestuantis Charybdis
 15 dicitur pervenire.

694. ORTYGIAM haec tantum Ortygia dicitur, Apollinis vero
 etiam Delos. *et bene addidit 'prios', ut haec quae nunc est semper*
appellata sit Ortygia, haec vero prioribus tantum. FAMA EST HVC
 ELIDIS AMNEM Elis et Pisa civitates sunt Arcadiae, in qua est fons
 20 ingens, qui ex se duos alveos creat, Alpheum et Arethnsam: unde
 fit, ut fingantur coniungi in exitu, quos origo coniunxit ita. Are-
 thusam autem etiam in Elide esse testatur Vergilius dicens sic
 tibi cum fluctus subterlabere Sicanos. haec secundum fa-
 bulas venatrix fuit: quae dum se in Alpheo post laborem ab-
 25 lueret, ab eo adamata est [*in speciem avis Alpheos cognovisset la-*
tere, etiam sic eam mutatam persequi coepit, quae cum] et diu fugiens

1 et primi] georg. II 44 || 22 sic tibi] buc. X 4 || 23 haec secundum c. q. s.]
 exscr. mythogr. I 166 et II 173. Luct. Plae. ad Stat. Theb. I 271 et IV 239

3 at F || 5 ad infelicis Ulixi *supr. vers.* incongrue videtur aeneas infelicem
 uocasse ulixen cum similia pateretur, nisi forte ut tantae ostenderetur pietatis
 fuisse non etiam hostibus (sic) miseretur, et notandum de achimenide conclusam
 mentionem T || 6 otes F, corr. Daniel || 7 achemenide F || ad Sicanio in marg.
 ideo dixit sicanio non siracusano quia nondum erant conditae siracusae. tale
 est enim quasi dixisset siracusano T || 9 PRAESSENTIA F || 10 PLEMYRIUM F PLE-
 MYRIUM CLHM || 12 plemmyrion F plemirium CL plerium II || Plemyria
 bis idem dixit. πλημυρία enim inundatio graece dicitur add. D || 14 vestigia
 Masvicius vorago F. Schoellius. fort. vertices. aestuantis F || carybdis F || 15 dicuntur
 Masvicius, fort. recte || 16 ORTYGIAM LHM || ortigia CLHM || Apollinis om.
 C || 17 bene addit (sic) ... tantum *supra* priores T || 18 ortigia FT || 19 AMNEM
 ARINEM F ANIMEM L || pisae FC || est om. II || 21 est L (fit l) || coniugi F
 quo FC || coniungit FC non iunxit LI (coniunxit l) iunxit ME || ita om. FC
 22 virgilius testatur ME || 23 fluctu suptr F labere sicanos omittens || 24 fuit
 om. H || abluere F ablicoret H || 25 quam cum in speciem Masvicius primus
 auis Daniel et Hagenus, ains ego legi || cognosset Daniel || 26 cum] eum Daniel
 et om. FC

deorum miseratione in fontem *sui nominis* mutata ad Siciliam per secretos meatus venit: quod etiam Vergilius ostendit et tandem positus velox Arethusa sagittis. *quam Alpheos illuc usque persequutus fonti eius se miscet: quod tali argumento probatur; nam cum equi, diebus festis Olympici Iovis certantes, in eo amne deluuntur, stercus equorum ex eo amne etiam in Arethusa recognoscitur. patera etiam quam in Alpheum quidam Olympionices miserat, in Arethusa inventa dicitur. quidam autem Arethusam non de Elide ad Siciliam venire, sed in ipsa Sicilia nasci volunt et venienti fluvio occurrere.* ALPHEVM quia Graece Ἀλφεῖος facit, ut *Alveias* Aeneas, *Μήδεια* Medea. ORE fonte vivo: et bene de fluvio, ut <I 245> unde per ora novem.

697. IVSSI NVMINA MAGNA LOCI VENERAMVR vel ab Achaemide admoniti, vel ab Heleno, vel ab Anchise, vel ab oraculis. et quaeritur, quae numina; vel quare non dixerit; et utrum Alpheum, an Arethusam intellegi voluerit.

698. STAGNANTIS HELORI fluvii qui ad imitationem Nili superfunditur campis. et Graeci stagna ἔλη dicunt, unde ait 'stagnantis Helori'.

699. PROIECTA porrecta, extenta, ut <X 587> proiecto dum pede laevo. PACHYNI promunctorium est austrum spectans: unde et

2 et tandem] georg. IV 344 || 4 quod tali argumento probatur c. q. s.] cf. ad buc. X 4 || 20 Proiecta . . . extenta] cf. Macrob. Sat. VI 4, 14 || 21 promunctorium . . . crassus] excser. Isid. or. XIV 7, 5

1 sui nominis hab. C || mutata] uersa F^c || mutata est et E || per secretos meatus om. LII (supr. vers. add. I) meatus (lin. 2) om. ME || quod . . . sagittis om. F || 3 ad vv. 694 sqq. hoc ita esse tali argumento probatur quod cum equi in iouis olympici certaminibus diebus festis eodem amne deluuntur stercus ipsorum in arethusa ex fluuio alpei recognoscitur et patera quam quidam olympionices in alpheum miserat in arethusa inuenta est. quidam autem arethusam non de elide ad siciliam venire sed in ipsa sicilia nasci uolunt et uenienti fluuio occurrere in marg. T || 4 fonte F || 5 olimpii F || certantes Daniel: certatus F || sterius F || 6 erethusa F || pateroa F || 7 in om. F || olympionices F || 8 dicitur] hanc autem uenatricem fuisse quod etiam uirgilius . . . sagittis add. F || 9 in ipsa] insa F || 10 alpheos F || alfeios C || alphios LH || alpheios ME || facit] om. C dicitur F || pham H || eneas F || aeneias CME encias LH || ut aeneas C || media medea F || medeia medea C || 11 ad ore supr. vers. fonte tuo T || fronte F || vivo] tuo Hagenus fonte, de vivo F. Schoellius || 14 admoniti hab. C || vel ab Anchise om. HME || ab om. L || Anchise] inssi ergo admoniti add. Stephanus || oraculis Commelinus: oculis F || 17 elori CLH pelori F || fluuium C || 18 et . . . Helori hab. C || set F || ἔλη Masvicius: elide ex elede F || elide C || Elide Daniel et Commelinus || 19 elori C || 20 ad porrectaque (sic enim in Vergiliū versu codex, quamquam orr in ras.) extenta ut proiecta cum pede leuo

supr. vers. T || PROIECTA . . . laeuo hab. C || poiecta C || prorecta et tenta Daniel || 21 leuo F^c C || promunctorium HE: promunctorium FLM promunctorium C || est hab. C || Siciliae add. Lion

Pachynum dictum ab aëris crassitudine; nam *παχὺς* est *pinguis et crassus*.

700. RADIMVS propter saxa latentia. 'radimus' autem nimium adiuncti praeterimus, ut <V 170> radit iter lacuum interior.

5 701. CAMERINA PROCVL palus est iuxta eiusdem nominis oppidum: de qua quodam tempore, cum siccata pestilentiam creasset, consultus Apollo, an eam penitus exhaustire deberent, respondit *μὴ χίλει Καραρίαν· ἀλύητος γὰρ ἀμείνων*: quo contempto exsiccaverunt paludes, et carentes pestilentia per eam partem ingressis hostibus poenas dederunt. sed hoc responsum Aeneae temporibus ignotum fuit: ergo non observavit poeta, sed ad praesens tempus locutus est.

702. INMANISQVE GELA civitas a fluvio nominata, sicut etiam 'campi Geloj'.

703. AGRAGAS mons est muro cinctus, in cuius summa parte oppidum est: unde et Cicero ait ad mare intra moenia ante oppidum expectabat de Verre. notandum sane Vergilium haec, quantum ad sua tempora spectat, dicere, non quantum ad operis; Aenea enim navigante nec fuerat Camerina siccata, nec Gela vel Agrigentum conditae: quod frequenter facit, sed nunc ideo vitiosum
20 est, quia ex persona narrantur Aeneae.

704. MAGNANIMVM QVONDAM GENERATOR EQVORVM secundum Pindarum quondam Agrigentini equos ad agones Graeciae mittebant, qui inde victores revertebantur. legimus etiam aliud: cum in Cappadocia greges equorum perissent, Delphici Apollinis responso ad-
25 duxerunt equos de Agrigento, et reparavere meliores. quidam autem dicunt Heronem Agrigentinum, vel ut alii ferunt Dionysium, tyrannum Siciliae, equos ad agonem Elidis Olympicum duxisse, et omnes vicisse.

6 de qua quodam e. q. s.] cf. Luc. pseudol. 32 || 15 Cicero] in Verr. act. II lib. IV 23, 51 'et argentum in lectica cubans ad mare infra oppidum expectabat.' || 21 secundum Pindarum] Olymp. II 5

1 dictum est C || pachis FLHME pacys C || pinguis et hab. C || 3 ad radimus *supr. vers.* propter . . . interior T || 5 PROCVL om. F'C || eiusdem nominis hab. C || 6 de qua F'C: cui LME au H || 7 eam om. E || deberet E (deberent c) || MN KINI KMEPINANAKINUTOC CAPAMINON F'C nisi quod KMEPINAN C MII KAMEPINANAKIN hoc tot apaminon L MN KINU KAMEBINAN AKINEITOC TABAMINON H MIKINI KAMEPINANA KINUTOC IAPAMINON M MII KINE KIMEPINAN AKINUTOC IAPAMINOC E || 9 pnu-
dem F paludem C plandes H || carentes] sedata FC || 11 obseuavit F || 12 nun-
cupata E || sic H || 15 intera F intrra C || 16 expectabat F expectat L || de
uerre F'C: devere L debere HME || notandum . . . narrantur Aeneae om. F ||
hoc virgilium C || 17 expectat H || 18 nec fuerat] non erat C || vel] nec l || 19
conditum C || 23 etiam illud E || illud etiam E || 24 Delphici] vel phisici F (si
litteris erasis) || 25 agrigente H || 26 dionisium F || 27 agonem Commelinus:
agones F et exemplaria impressa praeter Commelinum || olympicum F olympicos
Masivicius primus || dixisse F, corr. Daniel

705. PALMOSA SELINVS civitas est iuxta Lilybaeum, abundans palmis quibus vescuntur, et apio. an 'palmosā' ab equis nobilibus?

706. SAXIS LILYBEIA CAECIS vere dixit, nam litus Lilybetanum naturaliter saxis, quasi de industria constrictum est. sane notandum omnium trium promonteriorum Siciliae factam mentionem, ut <687> 5 ecce autem Boreas angusta ab sede Pelori et <699> proiectaque saxa Pachyni et hic modo saxis Lilybeia caecis.

707. DREPANI PORTVS Drepanum civitas est non longe a monte Eryce, trans Lilybaeum, dicta vel propter curvaturam litoris, in quo sita est, vel quod Saturnus post amputata virilia Caelo 10 patri illuc falcem proiecit, quae Graece δρεπανος dicitur: quod verisimile putatur propter vicinitatem Erycis, consecrati Veneri, quae dicitur nata ex Caeli cruore et spuma maris. quidam 'Drepana' dictum voluit a falce Cereris, quam ibi, cum filiam suam Proserpinam quaereret, amisit. Cato pluraliter haec Drepana dicit. INLAETA- 15
BILIS propter patris amissionem.

708. ACTIS transactis, vel quomodo 'mensibus actis'.

711. FESSVM DESERIS ut supra <I 267> diximus, secundum Vergilium: nam Cato eum in originibus ad Italiam venisse docet; unde etiam in sexto <718> illud amphibolon est quo magis Ita- 20 lia mecum lactere reperta. nam et post Latinum Turnunque et Amatam dicitur excessisse. sed bene hic subtrahitur, ne parum decoro amoris intersit. quaeritur sane cur sine ulla descriptione funus patris praeterierit? aut quia in V. dicturus est, et bis eadem dicere vitaverit, aut quia, sicut dictum est, Anchises ad Italiam cum filio pervenit. 25

712. NEC VATES HELENVS quia dixerat <379> prohibent nam cetera parcae scire Helenum.

713. NON DIRA CELAENO quae vel irata debuit adversa prae-

15 Cato] or. III fragm. 10 ap. Iordanum, fragm. 89 ap. Peterum || 19 Cato] cf. or. I fragm. 10 ap. Iordanum

1 SELINVS FME SELYNIS C SELILIS H || est hab. C || lybeum F lilybacum C lilbeum LH || 2 quibus vescuntur hab. C, edidit Stephanus || apio] σέλινον enim apium dicitur add. D. cf. Isid. or. XVII 11, 2 || 3 ad saxis lilybeia (sic) caecis in marg. vere dicit. nam lilybetanum litus naturaliter saxis videtur esse constrictum T || LYBEIA F || ligus F || lelybitanum F || naturalit̃ F quod natūra liberum interpretatus est Daniel || 4 industrio F || constructum Daniel primus es F || notandam F || 6 angusta ab sede Pelori] et reliqua F || 7 pachini F || 8 DREPANI PORTVS om. LHME || non ... Eryce] ante pedem montes erycis FC || 9 eryco LM gerico H erico E || 10 est om. C || 11 illic ex illuc L || graece om. F drepanos dicitur graece C || quod] quodsi LII quod quasi MI || 14 ceteris F || 15 quaereret Daniel: querit ex quietit F || 19 in originibus hab. C || 20 unde est illud in sexto amphibolon E || 22 excessisse F, corr. Daniel || decoro Daniel: decore F || 23 amore F || quaeritur cur sine ... pervenit in marg. T || funus ex fannus F Fanni Daniel funeris Commelinus primus || 24 uitanere F || 28 praedicere] nuntiare FC

dicere. et bona pietate mortem patris graviolem dicit esse, quam famem.

714. HIC LABOR EXTREMVS aut apud Drepanum: aut 'extremus' saevissimus, quia statim tempestate iactatus est. et bene de ipsa tempestate tacuit, quia Ilioneus supra dixerat <I 535> cum subito ad-surgens fluctu nimbosus Orion in vada caeca tulit.

715. DEVS ADPVLIT ORIS bene se commendat Didoni, dicens se ad eam deorum voluntate venisse. sane non dixit, quis deus, ut alibi <I 199> dabit deus his quoque finem.

10 716. VNVS non [est] 'interpellante regina interrogationibus.

717. FATA DIVVM quae dii hominibus tribuunt. RENARRABAT aut 're' vacat, ut <IV 116> confieri possit: aut apparet Aeneam ante de suis casibus cum Didone confuse locutum. et ideo hic addidit 'renarrabat', quasi quae dixerat antea, nunc ex ordine refere-
15 bat, quod notat in primo <753> immo age et a prima dic hospes origine nobis. sane in secundi principio duo poetae sunt versus, sicut hic tres, et similis est finis initio: 'conticuit' et 'intentis'.

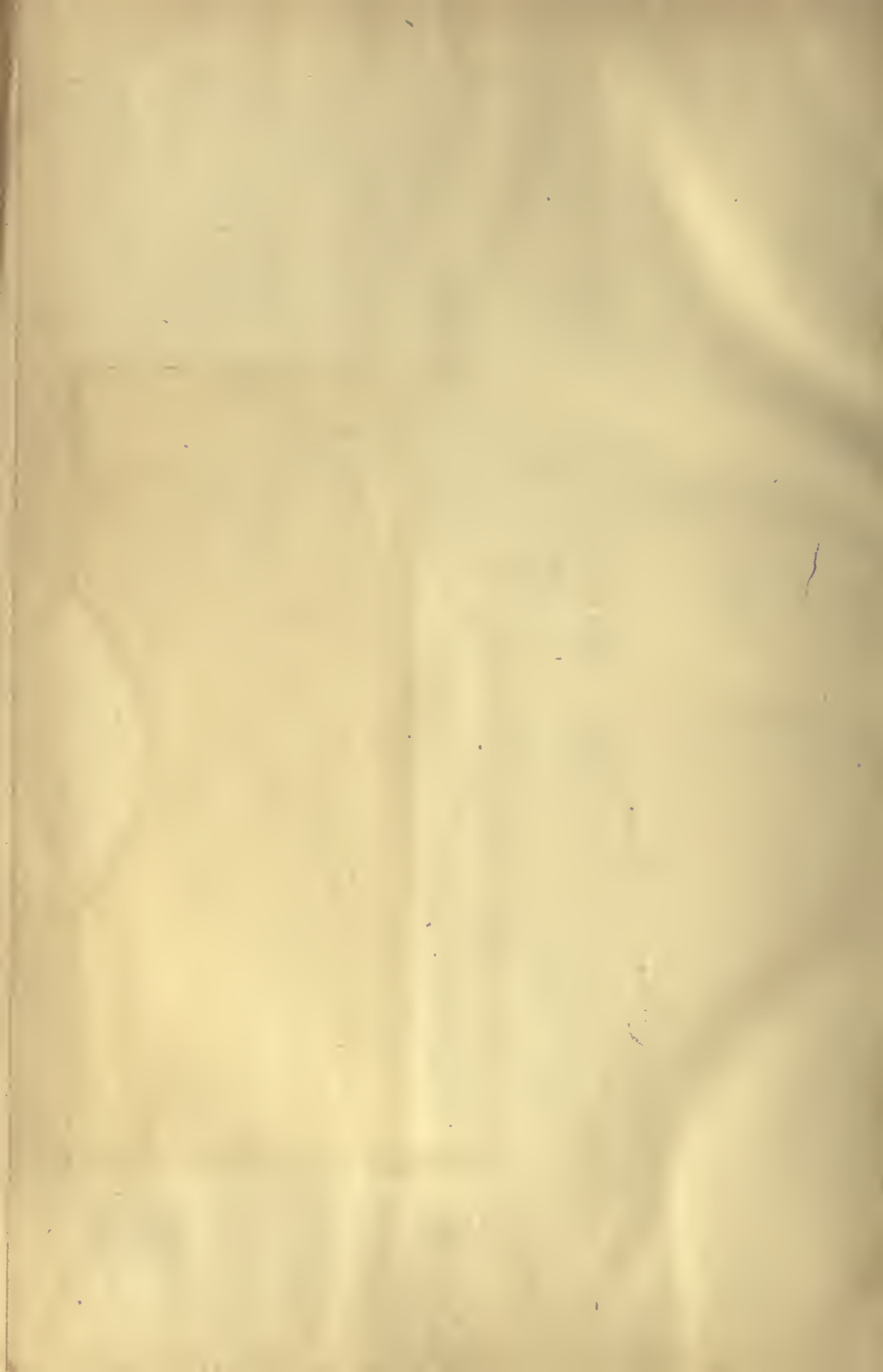
718. CONTICUIT TANDEM ut <II 1> conticuere omnes. TANDEM diuturnitatem narrantis expressit. notandum sane quia contro-
20 versiarum more epilogos dedit sex istis prioribus libris, quos et esse bioticos voluit. nam singulis res singulas dedit, ut primo omina, secundo pathos, tertio errores, quarto ethos, quinto festivitatem, sexto scientiam. epilogos autem sic variavit, ut in primo miseratio esset Didonis, in secundo mors Creusae, in tertio Anchisae, in quarto Didonis, in quinto Palinuri: in sexto Marcelli citum deflet interitum.

1 et bona . . . famem] cf. Macrob. Sat. IV 6, 4

3 ad extremus supr. vers. seuissimus, in marg. labor extremus aut quod apud drepanum aut extremus seuissimus . . . in nada caeca tulit T || 4 tempestati F || iactatus] sacratus Daniel || 7 ORIS om. FC tulit voluntate sua add. Daniel || 8 voluntatem FC || 10 est sed. F. Schoellius enim Hagenus || 11 ad renarrabat supr. vers. uacat re, in marg. aut quaedam intellegimus de casibus suis cum didone locutum. ut ideo nunc dixerit renarrabat quae ante scilicet confuse nunc ordine digno. aut re uacat T || 12 re uacat et aut uacat re ut cum fieri possit FC || fieri H || 13 confusi F || 15 notet F, corr. Daniel || 16 duo sunt (sint C) uersus ex persona poetae FC || 17 tris FC || conticuit et intentis om. FC || intentis scripsi: intenti LHME || 18 CONTICUIT . . . omnes hab. C || 19 contrauersiarum C || 20 ex FC || histis C || prioribus pluribus C superioribus ME || 21 bioticos] i. e. uitales superscr. me i. e. uitales et uitam hominum simulant in marg. l || singulis res singulas] singularis H || singulis] singulas F || omina ME: omnia FCLH || secundum L || patos L || tertio om. H || ethos LHME: hoc FC (amores superscr. c) || festuatatem L || 23 scientia H || 25 Palinuri] miseni FC || citum L imaturum Fabricius || defle^t L deferet Fabricius || interitum] facto enim fine narrandi Aeneas successit ad requiem add. Masvicius || EXPLICIT LIBER TERTIVS INCIPIT LIBER QVARTVS M EXPLICIT LIBER TERTIVS INCIPIT LIBER QVARTVS FELICITER l

PLEASE DO NOT REMOVE
RDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

IVERSITY OF TORONTO LIBRARY

For use in
the Library
ONLY

SEEN BY
PRESERVATION
SERVICES

DATE 30-7-86

13337

LT
V816
.Yse.3

Virgil
Servius Honoratus, Maurus
[In Vergiliſ carmina commentariſ; recens.
Thilo et Hagen.]

Vol. 1

DATE

NAME OF BORROWER

